

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**KİMLİK VE GÜVENLİK EKSENLİ BAKIŞ
AÇILARINDAN RUSYA’NIN UKRAYNA
POLİTİKASI VE KIRIM’IN İLHAKI (2014)**

**AYŞEGÜL KETENCİ
16716004**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ÇİĞDEM NAS**

**İSTANBUL
2022**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

KİMLİK VE GÜVENLİK EKSENLİ BAKIŞ
AÇILARINDAN RUSYA’NIN UKRAYNA
POLİTİKASI VE KIRIM’IN İLHAKI (2014)

AYŞEGÜL KETENCİ
16716004

Tezin Savunulduğu Tarih:..../.../....

Tez Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. ÇİĞDEM NAS	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. ZEYNEP ÖZDEN OKTAV	
	Prof. Dr. CENGİZ ÇAĞLA	
	Prof. Dr. ÖMER ÇAHA	
	Prof. Dr. MEHMET HACISALİHOĞLU	

İSTANBUL
2022

ÖZ

KİMLİK VE GÜVENLİK EKSENLİ BAKIŞ AÇILARINDAN RUSYA’NIN UKRAYNA POLİTİKASI VE KIRIM’IN İLHAKI (2014)

Ayşegül KETENCİ,
Temmuz, 2022

Rusya’nın Ukrayna ile 2014 yılında yaşamış olduğu krizin bölgesel ve küresel önemli yankıları olmuştur. Rusya Kırım’ı önce işgal sonra ilhak ederek 2. Dünya Savaşı sonrasında ilk defa topraklarına yeni bir toprak katmış, siyasal ve askeri gerginlikler, Rusya-Batı arasında yükselen tansiyon bu sürecin bileşenleri arasında olmuştur. Rusya’nın Ukrayna ile olan derin tarihi köklere sahip ilişkileri, benzer dini-etnik yapılara sahip olması ve yüzyıllar boyunca Ukrayna coğrafyasının (doğu ve güney bölgeleri) Rusya’nın hakimiyeti altında olması gibi sebeplerle, bu kriz Rusya’nın kimliğiyle yakından ilişkili olarak değerlendirilebilir. Rusya’nın Slav-Ortodoks ve emperyal, büyük bir güç olma özellikleri, kimliğini şekillendiren önemli bileşenler olarak öne çıkmakta olup, çalışmada bahse konu özellikler hem tarihsel bir süreç içinde ele alınmış hem de bu kimlik özelliklerinin Rusya’nın Ukrayna ile olan ilişkileri ve Kırım’ın ilhaknya oynadığı role yer verilmiştir. Kimliğin, aktörlerin çıkarlarına bağlı şekilde hayat bulduğunu ve devlet davranışlarının şekillenmesinde kritik bir önemde olduğunu savunan İnşacı paradigma, Rusya’nın Ukrayna politikalarını ve Kırım’ın ilhaknya açıklayabilen birçok argümana sahiptir. Rusya’nın Ukrayna’yı, bir tampon bölge-ileri karakol olarak görmesi sebebiyle Ukrayna-Batı yakınlaşmasını ciddi bir tehdit olarak algılanması, Sivastopol’da bulunan Rus Karadeniz filosunun güvenliğinin sağlanması gibi hususlar, kendini büyük bir güç olarak gören ve bölgesinde hegemon bir aktör olma çabasındaki Rusya’yı endişelendirmektedir. Saldırgan Realizm’in büyük güçlerin yakın coğrafyalarındaki tehditlere karşı hassas olmaları ve güvenliklerini artırma çabaları Rusya’nın Ukrayna politikaları ve Kırım’ın ilhaka vakasının analiz edilmesi için uygun argümanlar sunmaktadır. Bu sebeple, Rusya’nın Ukrayna politikası ve Kırım’ın ilhaka Rusya’nın hem kimliğiyle hem de güvenlik /güç dengesindeki değişim kaygılarıyla doğrudan ilintilidir ve “büyük güç” olma kimliği, Saldırgan Realizm için bir dayanak haline gelerek her iki paradigma için de önemli bir açıklama gücü sunmaktadır. Türkiye, bu krizde kilit önemde bir aktör olması sebebiyle çalışmaya dahil edilmiş, Türkiye’nin iki aktör arasında dengeleyici, ekonomik çıkarlarını önceleyen ve pragmatist bir politika izlediği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Rusya, Kırım’ın İlhaka, İnşacılık, Kimlik, Saldırgan Realizm

ABSTRACT

RUSSIA'S UKRAINE POLICY AND THE ANNEXATION OF CRIMEA (2014) FROM IDENTITY AND SECURITY PERSPECTIVES

Ayşegül KETENCİ,

July, 2022

The crisis which has occurred between Russia and Ukraine in 2014 had its echoes both regionally and globally. Russia added a territory to its land for the first time after the World War II by occupation and annexation of Crimea, political and military disputes, and the rising tension between Russia and the West were some of the components of this process. This crisis can be considered as closely related to the identity of Russia, due to the deep historical roots of Russia's relations with Ukraine, its similar religious-ethnic features, and the fact that Ukraine's geography (eastern and southern regions) has been under Russian domination for centuries. Russia's Slavic-Orthodox, imperialist and being a great power features stand out as important components that shape its identity. In the study, the aforementioned features are discussed both in a historical process and the role played by these identity features in Russia's relations with Ukraine and the annexation of Crimea. The Constructivist paradigm, which argues that identity comes to life depending on the interests of the actors and is of critical importance in the shaping of state behavior, is considered as a basic level of analysis that can explain Russia's policies towards Ukraine and the annexation of Crimea. The expansion of Western states (alliances), especially NATO, towards their own geography contradicts Russia's interests and means challenging its identity that comes to life depending on these interests. Since Russia sees Ukraine as a buffer zone-outpost, it perceives the Ukraine-West rapprochement as a serious threat. In addition, issues such as ensuring the security of the Russian Black Sea fleet in Sevastopol makes Russia worry, which sees itself as a great power and strives to become a hegemon actor in its region. In the paradigm of Offensive Realism, the great powers' sensitivity to threats in their near abroad and their efforts to increase their security present appropriate arguments for the analysis of Russia's policies for Ukraine and the annexation of Crimea, and provides the expansion of the analysis level of the study. For this reason, the Realist paradigm also contributed to enrich the identity-oriented perspective and to have a multidimensional perspective. Turkey is included in the study as it is a key actor in this crisis. It has been revealed that Turkey follows a pragmatist policy of balance between the two actors, prioritizing its economic interests.

Key words: Russia, Annexation of Crimea, Constructivism, Identity, Offensive Realism

ÖN SÖZ

Doktora tezi yazmak, son derece zorlu bir süreç ve bu süreçte yoluma ışık tutan, bana yardım eden değerli Hocalarıma tek tek teşekkür etmek istiyorum. “Tez danışman Hocam olur musunuz” diye sorduğumda beni geri çevirmeyen ve elini uzatan, alanındaki uzmanlığı ve tecrübesi çok önemli olmakla birlikte, bütün sıfatlardan ve unvanlardan öte bir yüce gönüllülüğe ve insani yaklaşıma sahip Doç. Dr. Çiğdem Nas’a, tezimle ilgili yorumları sayesinde eksiklerimi görmemi sağlayan, düzeltmelerimi tavsiyeleri doğrultusunda yaptığım, tezimin yazımı boyunca zihnimin şekillenmesine, bir sonraki adımımı hangi yönde atacağıma karar vermeme yardımcı olan Prof. Dr. Cengiz Çağla’ya, Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav’a ve elbette Doç. Dr. Çiğdem Nas’a çok teşekkür ediyorum. Hocalarım, gerek tezime katkıları gerekse insani yaklaşımlarıyla benim en önemli motivasyon kaynaklarım oldular. Doktora eğitimim ve tez yazma sürecim, bana ileride nasıl bir eğitmen olmam gerektiği hususunda da çok şey öğretti, böylesine değerli ve kendime örnek alabileceğim Hocalarla bir arada olabilmek, benim için büyük bir mutluluk ve gurur kaynağı oldu. Üniversitemizde aldığımız doktora eğitiminin dünya standartlarında olduğuna gönülden inanıyorum ve Yıldız Teknik Üniversitesi’ne teşekkür ediyorum. Tezimle ilgili kaynakların çoğunu üyesi olduğum Boğaziçi Kütüphanesi’nden temin ettim, bu anlamda Türkiye’nin en zengin kütüphanelerinden birine sahip olan Boğaziçi Üniversitesi’ne ve kütüphane çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Bu yolculukta ve hayatım boyunca, en güzel ve en zor zamanlarımda hep benim yanımda olan, beni daima destekleyen aileme çok teşekkür ediyorum, onlara ayırmam gereken zamanları Doktora çalışmalarına ayırmış da olabilirim, umarım bunu anlayışla karşılarlar, ailemin desteği olmadan bu yolda başarı sağlamam mümkün değildi.

Tez yazma sürecimde karşılaştığım zorlukları aşmama yardımcı olan bütün gizli kahramanları aklımdan geçiriyorum, bu kahramanların hepsini burada tek tek saymam mümkün gözüküyor ancak o kahramanlar olmasaydı, ben bugün bu satırları yazıyor olmazdım, annemden ve ilkokul öğretmenimden başlamak üzere bana “bir şey öğreten” bütün eğitmenlere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Zorlukla birlikte kolaylık, umutsuzlukla büyüyen umut, alın terine verilen mükafat ve mezuniyet... Atatürk’ün dediği gibi “Zafer, ancak zafer benimdir diyebilenindir”.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xii

1. GİRİŞ 1

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK VE KİMLİK EKSENLİ BAKİŞ AÇILARI (SALDIRGAN REALİST VE İNŞACI PARADİGMALAR)

.....	21
2.1. Uluslararası İlişkiler Teorileriyle İlgili Genel Değerlendirmeler.....	21
Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Tarihsel Arka Planı (İdealizm ve Liberalizm Teorileri)	22
2.2. Realizmin Tarihsel Arka Planı ve Temel Argümanları	25
2.3. Neorealist (Saldırgan Realist) Teori'nin Temel Argümanları	29
2.3.1. Neorealist Paradigma (Savunmacı Realizm'den Saldırgan Realizm'e).....	29
2.3.2. Saldırgan Realizm'in Güç Dengesi ve Anarşiyle İlgili Argümanları...	29
2.3.3. Aktörlerin (Bölgesel) Hegemon Olma Çabası	31
2.3.4. Hesaplanmış Saldırganlıkla İlgili Argümanlar.....	33
2.4. Rusya'nın Ukrayna Politikasının ve Kırım'ın İlhakı Vakasının Güvenlik Eksenli (Saldırgan Realist Paradigma) Perspektiften Ele Alınması	35
2.5. Uluslararası İlişkilerde İnşacı Paradigmanın Ortaya Çıkışı ve Getirdiği Yeni Bakış Açısı	40
İnşacılık Teorisi'nin Temel Hipotezleri.....	44
2.5.1.Sosyal İnşa Kuramı ve Yapı-Özne İlişkisi.....	47
2.5.2.Kimlik- Çıkar İlişkisi	47
2.5.3.Dil ve Söylemin Önemi	53
2.5.4.Kurallar ve Normlar	55
2.6. Rusya'nın Ukrayna Politikasının ve Kırım'ın İlhakı Vakasının Kimlik Eksenli (İnşacı) Perspektiften Ele Alınması	60
2.7. Bölüm Değerlendirmesi	69

3. RUSYA'NIN ULUSLARARASI KONJONKTÜRDEKİ POLİTİKALARI.. 73

3.1. Rusya'nın Politikalarına Genel Bakış	73
3.2. Rusya'nın Uluslararası Konjunktürdeki Politikalarının Tarihi Derinliği	77
3.2.1. Erken Dönem Rus Tarihi	77
3.2.2. Sovyetler Birliği Dönemi	77

3.2.3. SSCB'den Rusya Federasyonu'na	82
Putin Dönemi	88
3.3. Bölüm Değerlendirmesi	99

4. RUSYA'NIN ULUSLARARASI KONJONKTÜRDEKİ YERİNİN VE POLİTİKALARININ KİMLİK VE GÜVENLİK EKSENLİ

PARADİGMALARLA AÇIKLANMASI.....	102
4.1. İnşacılık Perspektifinden Rusya'nın Politikalarına Genel Bakış	102
4.2. Rusya'nın Çıkarlarının ve Politikalarının Kimlik Özellikleriyle Açıklanması. 104	
Rusya'yı Tanımlayan Kimlik Özellikleri.....	104
4.2.1.Slav ve Ortodoks Kimliği	105
4.2.2.Emperyal Kimlik.....	113
4.2.3.Büyük Güç Olma Kimliği.....	116
4.3. Rusya'nın Kimlik Oluşumunda "Ötekisi"	124
Rusya'nın Kimlik Oluşumunda "Öteki" Algısı - Batı İttifakları ve NATO'nun Doğu Genişlemesi	124
4.4. Rusya'nın Politikalarına Yön Veren Temel Düşünce Akımları	130
4.5. Rusya'nın Uluslararası Konjunktürdeki Yerinin ve Politikalarının Güvenlik Eksenli (Saldırgan Realist) Paradigmayla Açıklanması	136
4.5.1. Rusya'nın Büyük Güç Olma Vizyonuna Bağlı Şekilde Bölgesel Hegemon Olma Çabaları.....	137
4.5.2. Rusya'nın Yakın Çevre Doktrini	139
4.5.3. Renkli Devrimlere Verilen Tepki.....	142
4.5.4. Gürcistan Müdahalesi.....	144
4.6. Bölüm Değerlendirmesi	150

5. RUSYA'NIN UKRAYNA POLİTİKALARI.....

5.1. Rusya için Ukrayna'nın Jeopolitik Önemi.....	157
5.2. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi Derinliği.....	158
5.3. Karadeniz Filosunun Önemi	172
5.4. Enerji ilişkileri	174
5.5. Bölüm Değerlendirmesi	176

6. RUSYA- KIRIM İLİŞKİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ.....

6.1. Kırım'ın Rusya İçin Önemi.....	179
6.2. Rusya- Kırım İlişkilerinin Arka Planı ve Tarihi Derinliği.....	180
6.3. Kırım'ın İlhakı ve Referandum Süreci.....	180
6.4. İlhakın Uluslararası Arenadaki Yansımaları.....	192
6.5. İlhakın Rusya'nın İç Politikasına Yansıması	192
6.6. Bölüm Değerlendirmesi	1945

7. KIRIM'IN İLHAKINA KİMLİK VE GÜVENLİK ODAKLI BAKIŞ.....

7.1. Rusya'nın Slav, Ortodoks, Emperyal, Büyük Güç Olma Kimlikleri.....	198
7.1.1. Slav ve Ortodoks Kimlik.....	198
7.1.2. Emperyal Kimlik.....	212
7.1.3. Büyük Güç Olma Kimliği	217
7.2. Rusya'nın "Öteki" Algısıyla Kırım'ın İlhakının Açıklanması	219
7.3. Rusya'nın Kırım'ın İlhakıyla İlgili Söylemleri.....	222
7.4. Rusya'nın, Kırım'ın İlhakını Uluslararası Hukuka Uygun Olarak Açıklama Çabaları	227

7.5. Büyük Bir Güç Olarak Rusya'nın Güvenlik Kaygıları.....	230
7.5.1. Rusya'nın Yakın Coğrafyasında Hegemon (Bölgesel Hegemon) Olma Çabaları.....	236
7.5.2. Rusya'nın Kırım'ı İlhak Ederek Nispi Gücünü Arttırması.....	242
7.5.3. Rusya'nın Rasyonel Aktör Davranışı ve Hesaplanmış Saldırgan Politikası.....	253
7.6. Bölüm Değerlendirmesi	258
8. TÜRKİYE'NİN KIRIM'IN İLHAKIYLA İLGİLİ POLİTİKALARI	266
8.1. Türk Tarihinde Kırım'ın Önemi	266
8.2. Türkiye'nin İlhaka Tepkisi	275
8.3. İlhaktaki Kırım Tatarları Faktörü	280
8.4. Bölüm Değerlendirmesi	285
9. SONUÇ.....	287
KAYNAKÇA	307

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 4.1 : Batı ve Orta Avrupa’da Bazı Ülkelerin Kendilerini Hangi Dine Ait Olarak Tanımladıkları.....	111
Tablo 5.1 : Ukrayna’daki Bazı Coğrafyalarda Rusça Konuşan ve Kendini “Rus” Olarak Görenlerin Oranları... ..	165
Tablo 6.1 : Ukrayna’da Yapılan Referandumla İlgili Görsel.....	190
Tablo 6.2: Kırım Referandumu Sonuçlarıyla ilgili Rakamlar & İnfografik....	191
Tablo 6.4: Kırım Müdahalesi Sonrasında Rus Halkının Putin’e Vermiş Olduğu Onayla İlgili Görsel.....	195
Tablo 7.1 : Rusya’nın Kırım ve Karadeniz’deki Askeri Varlığı (İlhaktan Önce ve İlhaktan Sonra Karşılaştırması).....	246

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 3.1 : Kiev Rusya'sı Haritası (900-1200 yılları arası).....	77
ŞEKİL 3.2 : Kiev Rusya'sı Haritası (11.yy'da Kiev Rusyası Coğrafyası).....	78
ŞEKİL 4.1 : NATO'nun Yıllar İçinde Genişlemesi.....	126
ŞEKİL 5.1 : Dünya Adası ve Kalpgah.....	157
ŞEKİL 5.2 : Bizans İmparatorluğu ve Kiev Rusya'sı.....	157
ŞEKİL 5.3 : Ukrayna'nın Coğrafi-Kültürel Bölünmüşlüğü'nün Simgesi Olarak Dinyeper Nehri.....	160
ŞEKİL 5.4 : Ukrayna Topraklarının Yıllar İçinde Değişimi.....	162
ŞEKİL 5.5 : Ukrayna'ya Rus Liderler Tarafından Verilen Topraklar.....	162
ŞEKİL 5.6: Ukrayna'da Anadili Rusça Olan Bazı Coğrafyalardaki Oranlar....	166
ŞEKİL 5.7 : Ukrayna'ya Ait Etnik ve Linguistik Haritası.....	167
ŞEKİL 5.8 : 1994 yılında Ukrayna'da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası.....	168
ŞEKİL 5.9 : 2004 yılında Ukrayna'da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası (2. Tur Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları).....	168
ŞEKİL 5.10 : 2010 yılında Ukrayna'da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası.....	169
ŞEKİL 5.11 : 2010 yılında Ukrayna'da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası.....	169
ŞEKİL 5.12 : Ukrayna'da Yer Alan Önemli Gaz Boru Hatları.....	175
ŞEKİL 6.1 : Ukrayna'da Yer Alan Denizler ve Boğazlarla İlgili Harita.....	181
ŞEKİL 6.2 : Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesinin Kronolojisi.....	187
ŞEKİL 6.3 : Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesinin Haritası.....	188
ŞEKİL 7.1: Ukrayna'da Yaşayan Etnik Rusların Bölgelere Göre Dağılımı.....	200
ŞEKİL 7.2 : Rusya'nın Donbas'ta Pasaport Vermesiyle İlgili Çalışmalar.....	204
ŞEKİL 7.3 : Ukrayna'nın Farklı Bölgelerindeki Dini İnanışlar.....	206
ŞEKİL 7.4 : Ukrayna'da Rus Dilinin Kullanıldığı Bölgelerin Haritası.....	214
ŞEKİL 7.5 : Yeni Rusya (Novorossiya- New Russia) Bölgesini Gösteren Harita.....	227
ŞEKİL 7.6 : Kırım Köprüsüyle İlgili Anlaşmazlıklar.....	246
ŞEKİL 7.7 : Rusya'nın Karadeniz Kıyı Şeridindeki Varlığı.....	249

ŞEKİL 7.8 : NATO’nun Akdeniz’de Askeri Varlığı.....	250
ŞEKİL 7.9 : Rusya’nın Akdeniz’de Askeri Varlığı.....	252
ŞEKİL 7.10 : Kırım’da Yer Alan Gaz ve Petrol Alanları.....	253
ŞEKİL 7.11 : Kırım’ın İlhakında ve Sonrasında Ukrayna ve Rusya Arasında Çatışma Alanları.....	257
ŞEKİL 8.1 : 1768-1774 Osmanlı-Rus Mücadelesini Gösteren Harita.....	266
ŞEKİL 8.2 : Kırım Tatarlarının Deporte Edilmesi (1944) ve Geri Dönüşleriyle (2001) İlgili Haritalar.....	269
ŞEKİL 8.3 : Suriye’de Üslerle İlgili Rekabet ve Hakimiyet Alanları (Rusya & ABD Rekabeti).....	272

KISALTMALAR

AA	:Anadolu Ajansı
A2/AD	:Girilmez Alan (Anti-Access/Area Denial)
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AEB	:Avrasya Ekonomik Birliği
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKKA	:Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BLACKSEAFOR	:Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu (Black Sea Naval Co-operation Task Group)
BM	:Birleşmiş Devletler
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti (Brasil, Russia, India, China, South Africa)
EurAsEC	: Avrasya Ekonomi Topluluğu (Eurasian Economic Community)
G7	:Dünyanın Gelişmiş 7 Ekonomisi (Group of Seven)
G8	:Dünyanın Gelişmiş 8 Ekonomisi (Group of Eight)
G20	: Dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan 19 ülkesi ve Avrupa Birliği Komisyonu (Group of 20)
GUAM	: Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (Organization for Democracy and Economic Development)
IMF	:Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İHA	:İnsansız Hava Aracı
İŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti
KEİ	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (The North Atlantic Treaty Organization)
RIC	:Rusya- Hindistan-Çin (Russia- India-China)
SCO	: Şangay İşbirliği Örgütü (Shanghai Cooperation Organization)
SİHA	:Silahlı İnsansız Hava Aracı

SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Uİ	: Uluslararası İlişkiler

1. GİRİŞ

2014 yılında Rusya, Kırım'ı önce işgal sonra da ilhak ederek, 2. Dünya Savaşı sonrasında ilk kez topraklarına yeni bir toprak parçası katmıştır, bölgesel olarak başlayan ancak daha sonra etkileri dalga dalga yayılarak küresel ölçekte büyük yankı uyandıran bu müdahale, tüm dünyada ilgiyle izlenen bir “vaka” olarak tarihteki yerini almıştır. Bu çalışmada, “Rusya, uluslararası konjunktörde Ukrayna ile olan politikalarında ve Kırım'a müdahalesinde hangi saiklerle hareket etmiş ve davranışlarını nasıl şekillendirmiştir” sorusuna, uluslararası ilişkiler teorilerinin “vaka”ları belli perspektiften sunabilme çabasından istifade edilerek cevap aranmaktadır.

Çalışmada, “vaka” olarak Kırım'ın ilhakı ele alınmıştır, Kırım'ın ilhakı Rusya'nın Ukrayna ile ve uluslararası konjunktörde yer alan farklı aktörlerle (faktörle) ile olan çok boyutlu ilişkilerinin bir yansıması ve sonucu olduğundan, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin tarihi, siyasi, konjonktürel, kimliğe ve güvenliğe dayalı tüm boyutları vakanın ele alınmasında önemli rol oynamaktadır.

Rusya-Ukrayna ilişkileri ve 2014 Ukrayna krizi; silahlı çatışma, işgal, ilhak, Rusya-Batı eksenindeki artan siyasi-jeopolitik, ekonomik anlaşmazlıklar, güvenlik kaygıları gibi birçok bileşeni içermekte olup, Uİ literatüründe “güç ve güvenlik” eksenli bakış açısına sahip paradigmlar çerçevesinden yoğun şekilde ele alınmıştır. Buna ilaveten, Ukrayna'nın Rusya için sadece coğrafi yakınlık, güç projeksiyonu ya da askeri açıdan ele alınamayacak bir coğrafya olduğu belirtilebilir. Sovyetler Birliği ve öncesinde Ukrayna (güney ve doğu kesimleri) coğrafyası asırlarca Rus hakimiyetinde kalmıştır ve iki halk arasındaki derin tarihi, kültürel, kimliksel bağlar oluşmuştur. Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı, hem Rusya'nın kimliğiyle ilgili hem de güvenlik kaygıları ve güç dengesini kendi lehine gözetmesiyle ilgili birçok argüman içerdiğinden, çalışmada her iki bakış açısından da istifade edilmiştir, böylece çok boyutlu ve analitik bir senteze ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, akademik literatüre katkı sunan birçok bilim insanının görüşlerine ve incelemelerine yer verilmiştir. Tsygankov, “büyük güç dengelemesi ve büyük güç pragmatizmi” kavramları ile Rusya’nın ulusal çıkarlarında var olan süreklilik ve değişimi açıklamaya çalışmıştır. Bu kavramlardan büyük güç dengelemesi Putin öncesi Rusya’nın politikalarını anlatmaktadır, buna göre jeopolitik argümanlara dayalı, ekonomik hedeflerin geri plana atıldığı, ABD hegemonyasını dengelemek için Çin ve Hindistan gibi Avrasya güçleriyle işbirliğini önceleyen bir strateji benimsenmiş ancak NATO’nun 1999 Yugoslavya müdahalesiyle birlikte bu anlayıştan uzaklaşmıştır. Büyük güç dengelemesinde ekonomi geri plana atılıp, güvenlik odaklı bir yaklaşım benimsendiği için yabancı yatırımcılar Rusya’ya gelmemiştir ve bu anlayış Rus halkından yeterli desteği görmemiştir. Putin’in yönetime gelmesiyle ise “büyük güç pragmatizmi”ne geçiş yapılmıştır. Büyük güç pragmatizminde Putin, hem doğu hem batı vektörlerini aynı çatı altında birleştirmeye, güvenlik, refah, özerklik ve kimlikle ilgili birçok kriteri ele almaya gayret ederek, çok boyutlu politikalar üretilmesine çalışmıştır. Putin’in politikaları, sadece jeopolitik güdümlü olmamış, ekonomik alanda ilerlemeyi önceleyen bir anlayışı benimsemiştir. Kafkasya, Orta Asya ve Çeçenistan’da yaşanan güvenlik sorunlarının giderilmesine, Batı ile ekonomik ilişkiler başta olmak üzere daha güçlü ilişkiler kurulmasına çalışılmış, hem eski Sovyet ülkeleri hem de Çin ile çok boyutlu işbirlikleri sürdürülmeye gayret edilmiştir. Tsygankov, Putin’in “Milenyum Başında Rusya” makalesine de gönderme yaparak, Putin’in “güçlü devlet ve milli koalisyon”u ülkenin temel değerleri olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu anlayışa göre; Rusya kendine has özellikleriyle Batı medeniyetinden farklı bir yerde konumlanmaktadır ve Batı değerlerini kopyalama hatasına düşmemelidir. Rusya, büyük bir güç olarak, çevresindeki değişim ve dönüşüme ayak uydurabilen, modern bir devlettir. Tsygankov’un, Rusya’nın “büyük güç” statüsünü koruma ve ulusal çıkarları hem jeopolitik hem de ekonomik argümanlarla açıklama çabası, büyük güç pragmatizmi anlayışıyla analiz edilmektedir. Mcfault, Rusya’nın kendini büyük bir güç olarak görmesini, Rus devlet aklının kültürel ve tarihsel devamlılığına bağlı şekilde açıklamaktadır. Geçmişten günümüze birbirinden farklı yönetim şekilleri benimsense de, Rusya’nın büyük güç olma çabasında bir değişiklik olmamıştır. Sovyet Rusya, Soğuk Savaş zamanında iki kutuplu dünyada Doğu bloğu lideriydi, Rusya Federaasyonu günümüzde bu denli büyük bir etki ve nüfuz alanına sahip olmasa bile, askeri, ekonomik ve kültürel anlamda sınırlarını aşan bir güce sahiptir. Bu durum, Rusya’nın tek kutuplu dünya düzenine karşı tavrı ile de paraleldir.

Mearsheimer, Saldırgan Realizm'in kurucularından biridir ve Rusya-Ukrayna arasındaki gerilimleri, Kırım'ın ilhakı vakasını güvenlik eksenli bir bakış açısından yorumlamaktadır. Güvenlik odaklı bu bakışta Putin'in (kendinden önceki liderlerle paralel şekilde), AB ve NATO başta olmak üzere Batı ittifaklarını varoluşsal bir tehdit olarak algıladığı belirtilmektedir. Bahse konu algı, 2008 Gürcistan müdahalesinde açıkça görülmekteyken, Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakıyla doruk noktasına çıkmıştır. Putin'in stratejisi, Batı ile yakınlaşmaya çalışan bu ülkeleri, amaçlarını gerçekleştiremeyecek kadar istikrarsızlaştırmaktır, zira toprak anlaşmazlığı yaşayan ve kaos ortamı içinde olan ülkelerin Batı ittifaklarına entegrasyonu zordur. Putin'e göre, Batı ittifaklarının eski Sovyet ülkeleriyle ilerletmeye çalıştığı ilişkiler, Rusya'nın çıkarlarına tamamiyle zıttır ve Rusya kuşatılmak istenmektedir. Rusya, bu konuda Batı'yı defaatle uyarmasına rağmen, Batı bu uyarıları görmemezlikten gelmiş, belirlemiş olduğu istikametten uzaklaşmamış ve eski Sovyet ülkeleriyle çok boyutlu ilişkiler geliştirme çabasında ısrarcı olmuştur. Batı'nın, Rus etki alanı içinde kendine bir alan açma isteği, Rusya tarafından düşmanca girişimler olarak görülmektedir. Mearheimer, Saldırgan Realizm'in, büyük güçlerin yakın coğrafyalarındaki tehditlere karşı hassas olması ve bu tehditleri bertaraf etmek için çok güçlü motivasyonlara sahip olması argümanını Kırım'ın ilhakı özelinde yorumlamıştır. Buna göre; kendini büyük bir güç olarak gören Rusya, uzak coğrafyada bulunan bir rakibin, Rusya'nın yakın coğrafyasında gücünü arttırmasına tepki gösterir, Rusya da buna uygun davranmış ve sert güç unsurlarını kullanmaktan çekinmemiştir. Rusya'nın nükleer kapasiteye sahip olması sebebiyle, tehdit algısını körükleyecek davranışlarda bulunulmaması önem arz etmektedir. Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı maddi yardımlar ve askeri yardımlar-mühimmat desteği, Rusya'nın geri adım atmasına sebep olmaz, olmamıştır, zira Rusya'nın önceliği kendi güvenliğini sağlamaktır.

Götz, Kırım'ın ilhakını ele alırken Neorealist argümanları kullanarak bir analiz gerçekleştirmeye gayret etmiştir. Bu minvalde, Ukrayna'nın 200 km'lik sınırıyla Rusya'nın en önemli tampon bölgesi olması ve Karadeniz'de, Rusya'nın Ukrayna üzerinden güç projeksiyonu elde etme çabası (potansiyeli) öne çıkan argümanlardır. Rusya'nın dünya pazarına ihraç ettiği doğalgazın büyük kısmı, Ukrayna toprakları üzerinden geçmektedir. Bütün bu sebeplerle, Rusya Ukrayna üzerinde nüfuz elde etme çabasıdadır. Kırım müdahalesinin Rusya'nın en önemli motivasyonu, jeopolitik sebeplere dayanmaktadır. Neorealist açıdan ele alındığında, Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkilerinde yaşanan değişimler, Rusya'nın verdiği tepkiyi belirlemektedir. Sistemik düzeyde Rus dış politikasında yaşanan değişiklikler analiz edildiğinde, dış baskı arttıkça

Rusya'nın daha sert davrandığı (sert güç unsurlarını kullandığı) değerlendirilebilir. Buna karşın, Ukrayna'nın Batı ile bağlarının zayıflaması durumunda, baskı ortamının ortadan kalkmasıyla birlikte, Rusya agresif tepkiler vermekten uzaklaşmaktadır. Kırım'ın ilhaka ise Ukrayna'nın Batı'ya yakınlaşması sebebiyle, Rusya kendini tehdit altında hissederek sert güç unsurlarına başvurmuş ve tampon bölgesinden gelecek (muhtemel) tehditleri bertaraf etmiştir. Müdahale ile, Ukrayna'nın ademimerkezi yapısı zayıflatılarak, özellikle Rusya sınırında Rus nüfuz alanı altında bir bölge oluşturmak hedeflenmiştir, böylece bölgede güç elde edebilecek muhtemel rakipler de bertaraf edilmiş olacaktır. Bu durum, Rusya yanlısı politikaları destekleyen yöneticilerin daha güçlü şekilde karar alma mekanizmalarında kendilerine yer bulmasını da sağlayacaktır. Kırım'ın Ukrayna'dan alınması sonrasında Azak Denizi ve Kerç boğazında Rus hakimiyeti sağlanmış, burada yer alan Karadeniz donanmasının geliştirilmesinin yolu açılmıştır.

Trenin, Putin döneminde Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki politikalarını incelerken iki temel hedefin gözetildiğini belirtir: Rusya'nın büyük güç statüsünü kazanması ve ülke bütünlüğünün korunması. Bunları gerçekleştirmek için kaydadeğer bir askeri kapasiteye sahip olmak elzemdir. Ülke içinde otoriter devlet anlayışına paralel dikey iktidar inşa edilmeye çalışılmış, ekonomik önceliklere daha fazla önem verilmiştir. Putin, hem doğu hem de batı vektörlerini birleştirirken, jeopolitik ve jeo-ekonomik çıkarları da gözeterek ulusal geleneklerine uygun şekilde “çok kutuplu dünya” ve “Rus dünyası” kavramlarına vurgu yapmaktadır. Trenin, Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olmasının Rusya açısından bir tehlike olarak görüldüğünü ve ortak, inanç, tarih ve etnik kimliğe (Doğu Slavlığı) vurgu yapan söylemlerin öne çıkartıldığını, Ukrayna milliyetçiliğinin ise düşman olarak algılandığını belirtmektedir. Putin'in politikalarında Ukrayna ile olan ilişkiler merkezi bir noktadadır, iki ülke arasında entegrasyonun sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Putin iki farklı devlet çatısı altında olsa da, Rusların ve Ukraynalıların tek bir halk olduğuna söylemlerinde mütemadiyen yer vermektedir. Rusya'nın büyük bir güç olmasının tesisi; Gürcistan, Suriye ve Ukrayna örneklerinde de görüldüğü gibi askeri kapasitenin arttırılması ve operasyonel kabiliyetlerin aktif şekilde kullanılmasıyla doğrudan ilgilidir. 2008 yılında Rusya'da başlatılan askeri reform sonrasında 2011 yılında 20 trilyon dolarlık yeniden silahlanma bütçesi açıklanmıştır. Savunma sanayisinde yapılacak yeniliklerin, ülke gelişiminin ve sanayi hamlesinin temel itici gücü olacağı belirtilerek, sert güç unsurlarının önemi vurgulanmaktadır. Rusya'nın tehdit algılamasına göre ise en önemli potansiyel

düşman “Batı” olarak görülmektedir, askeri doktrinlerde NATO ve ABD gerek bölgesel gerek küresel ölçekte dikkatle izlenmesi gereken aktörler olarak öne çıkmaktadır.

Dana Tandilasvili, Kırım’ın ilhakını İnsacı paradigma merceğinden ele alırken, Rusya-Ukrayna arasındaki kültürel bağlara odaklanarak bir analiz gerçekleştirmeye gayret etmiştir. Bu bağlamda, Rusya-Kırım arasındaki yüzyıllara dayanan kültür ve kimlik bağlarının, Ukrayna-Kırım arasındaki bağlardan daha güçlü olduğunu savunan Putin’in görüşleri ön plana alınmaktadır. Kırım’ı Ukrayna’dan geri alma fikri de tarihi bağlara dayalı bu kimlik anlayışından beslenmektedir ve Rusya’nın çıkarlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Putin, Kırım’da yaşayan etnik Rus nüfusu, ilhak öncesi yaşanan kaos ortamından korumaya çalıştığını ve referandum sayesinde bağımsız bir ulusun kendi isteğiyle Rusya’ya katılmayı seçtiğini belirtmektedir. Bu minvalde uluslararası hukuka uygun davranılmıştır. Gürcistan, ABD ve Ukrayna başta olmak üzere birçok ülke ise hem Rusya’nın sözde ilhak gerekçelerine karşı çıkmakta hem de uluslararası hukuku ihlal ettiğini belirtmektedir. İnsacı paradigmaya göre, uluslararası düzene katılanlar normlar vasıtasıyla bu düzeni inşa ederler ve Kırım’ın ilhakı normların kimliğe göre şekillenmesi bağlamında güçlü bir analiz sumaktadır. Kırım’da yaşayan bir milyondan fazla Rusça konuşan vatandaş vasıtasıyla Putin, iddiasını meşrulaştırmak için Kırım içindeki milliyetçi ve sosyal duygulara odaklanmıştır.

“Zaman zaman Rusları zorla asimilasyon nesnesi haline getirme, tarihsel hafızalarından ve ana dillerinden mahrum bırakma girişimleri yapıldı. Ruslar, Ukrayna’nın diğer vatandaşları gibi 20 yılı aşkın süredir Ukrayna’yı sürekli sarsan siyasi krizler ve devletle ilgili sıkıntılar yaşadılar.”¹

Çalışma, dokuz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, konuya giriş yapıldıktan diğer bölümlere geçilmiştir. İkinci bölümde, Saldırgan Realist ve İnsacı paradigmalara ilgili temel argümanlara yer verilerek çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi çizilmiştir, Rusya’nın Ukrayna politikaları ve Kırım’ın ilhakı ilerleyen bölümlerde her iki paradigmanın merceğinden ele alınmıştır. Uluslararası ilişkilerin doğuşu; 1648 sonrası kurulan Westfalyan sisteme kadar götürülebilse de, Fransız Devrimi sonrasında modern devlet tekamül etmiş ve bu dönemden itibaren uluslararası

¹ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme), Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 18.03.2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20603> [10.01.2019].

18 Mart 2014 tarihinde Vladimir Putin, Devlet Dumasında görevli milletvekillerine, Federasyon Konseyi üyelerine ve sivil toplum temsilcilerine konuşma yaparak, Kırım’da yaşanan gelişmelerle ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Bahse konu konuşma, Rusya’nın Kırım ile ilgili söylemleri hususunda önemli bilgilendirme ve değerlendirmeler içerdiğinden, çalışmada konuyla bağlantılı yerlerde orijinaline sadık kalınarak aktarılmaya çalışılmıştır.

konjonktürün, aktörlerin devlet olduğu, daha sistemik bir yapıya doğru evirildiği görülmektedir. Uluslararası ilişkiler teorileri de devletler arasındaki ilişkileri analitik ve anlamlı bir bütünlük içinde yer alacak şekilde izah edebilmek amacıyla ortaya çıkmış, devletler arasında cereyan eden olayların ve yaşanan vakaların, “belli bakış açısından” ele alınmasına çalışmıştır. Üst bir otoritenin olmaması ve buna bağlı oluşan anarşi ortamı Realist paradigmanın temel argümanları arasındadır ve Mearsheimer Saldırgan Realizm’de devletlerin güvenliklerini sağlayabilmeleri için güçlerini maksimum seviyeye çıkarmaya çalıştıklarını belirtir. Saldırgan Realizm’de devletler, bölgesel hegemon olmaya çalışır ve sistem içindeki güç dağılımını dikkatle takip ederler, her ne kadar güç dengesini kendi lehlerine çevirmeye çalışsalar da bunu belli bir mantık çerçevesinde yaparlar, zira hiçbir aktör maliyetin kazancı geçeceği ya da büyük ihtimalle kaybedeceği bir mücadeleye girmez. Realist paradigmanın temel argümanlarından sonra İnşacı paradigma açıklanmaya çalışılmıştır.

İnşacılık; ana akım uluslararası ilişkiler teorileri olan İdealizm, Liberalizm ve Realizm gibi teorilere alternatif bir bakış açısı getirmek ve bahse konu teorilerin açıklamakta yetersiz kaldığını savunduğu “kimlik, dil ve söylemin önemi, uluslararası konjonktürde kural ve norm oluşumu, intersubjektivite gibi” kavramlarla uluslararası ilişkilere yeni bir boyut ve derinlik katmayı amaçlamıştır. İnşacı anlatıda “ben kimim ve öteki kim” soruları kimliğin temellerini oluşturur. Aktörlerin çıkarları kimliklerine bağlı şekilde oluşur ve kimlikler de ortak düşünce süreçleri içerisinde hayat bulur. İnşacı bakış açısında kurallar ve normlar, devletlerin davranışlarını açıklamada kullanılır, bu minvalde normlar, devletin çıkarlarının ve kimliklerinin oluşmasında ve davranışlarının şekillenmesinde önemli rol oynar. Bu bölümde, Rusya’nın Ukrayna politikaları ve Kırım’ın ilhakı kimlik ve güvenlik temelli olarak, İnşacı ve Realist yaklaşımların sentezine dayanan bir bakış açısıyla ele alınmış ve diğer bölümlerle bağlantı sağlanmaya çalışılmıştır. İlerleyen bölümlerde her iki bakış açısı derinlemesine analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde, Rusya’nın uluslararası konjonktürdeki yeri ve politikaları tarihsel perspektiften ele alınmaktadır, ilk Rus devletinin, 9. yy’da Kiev Knezliği olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Moğol istilasından sonra Moskova, otokratik ve Ortodoks bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır. 300 yıl süren Romanov Hanedanlığı yıkılınca, 1917’de Bolşevik Devrimi sonrasında SSCB kurulmuştur, devletin kurucusu Lenin’in pragmatist dış politikası “Barış İçinde Birlikte Yaşama” hayata geçirilmiştir.

Stalin Rusya'sı, 2. Dünya Savaşından galip olarak ayrılmış, iki kutuplu dünya düzeninin Doğu Blok lideri ve bir “süper güç” olmuştur. Gorbaçov döneminde geliştirilen “perestroyka ve glasnost” (yeniden yapılanma ve şeffaflık) politikaları Sovyet haklarının gitgide bozulan mali ve yönetsel sorunları bertaraf etmeye yetmemiş, aksine devlete güven zedelenmiş ve milliyetçilik duyguları ön plana çıkmaya başlamıştır. 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Rus devleti çok ciddi maddi sıkıntılar yaşamış, büyük oranda toprak ve nüfus kaybedilmiştir. Putin’in 2000 yılında yönetime gelmesiyle, ekonomik öncelikleri önemseyen, pragmatist bir dış politika konsepti benimsenmiştir ve tarihsel süreçte var olan Rus devletinin tüm bileşenlerine sahip çıkılmıştır. Rus devletinin tarih boyunca Çarlık, Komünizm, Federatif yapı gibi farklı yöntemlerle yönetildiği ve emperyal dağılmalar yaşayarak çok ciddi toprak kayıplarıyla karşılaştığı görülmüştür, Rusya Federasyonu yıkıldığında ekonomik daralma Rusya’yı çok olumsuz etkilemiştir, bütün bu zorlu iniş-çıkışlara rağmen Rus devletinin ve siyasi aklının “büyük güç olma” vizyonundan vazgeçmediği, yakın coğrafyasını kimliği ve güvenliği açısından öncelikli ajandası yaptığı, bu anlayışa paralel politikalar izlediği görülmektedir.

Dördüncü bölümde, Rusya’nın uluslararası konjonktürde bulunduğu yer ve politikalarını üretirken İnşacı ve Realist paradigmaların kullanıldığı alanlar genel hatlarıyla açıklanmıştır. Rusya’nın kendini tanımlarken kullanmış olduğu kimlik özellikleri Ortodoksluk, Slavlık, emperyal devlet olma gibi argümanlar üzerinden detaylandırılmaktadır. Bu özelliklerin Rus söylemine yansımaları da ayrıca ele alınmıştır, zira İnşacılık; söylemi aktörün davranışlarını kurgularken, politikalarını savunurken önemli bir yere konumlandırmakta ve söylemin büyük oranda eyleme geçmek anlamına geldiğini belirtmektedir. “Ben kimim” sorusuna verilen cevapta yer alan tanımlama; “öteki kim” sorusunu da beraberinde getirmektedir ve gerek Rusya’nın Ukrayna politikalarına gerekse Kırım’ın ilhakı vakasında da yer verileceği şekilde, Rus kimliği açısından temel “öteki”nin Batı ittifakları olduğu ele alınmaktadır. Rusya’nın “büyük güç olma” kimliği de diğer kimlik özellikleriyle birlikte açıklanmaya çalışılmaktadır. Rusya’nın politikalarına yön veren bu akımların tarih içinde nasıl evrildiği detaylandırılmakta ve Putin döneminde birbirinden farklı düşünce akımlarının harmanlandığı vurgulanmaktadır. Putin, hem doğu hem batı değerlerini dışlamadan, bunları Rusya’ya uygun şekilde olacak bir strateji içine yerleştirmeye çalışılarak, ideolojik olmaktan ziyade pragmatik bir bakış açısıyla,

zaman ve konjonktüre göre değişim de gösterebilen bir anlayışla hareket etmektedir. Putin'in, ekonomi, güvenlik, prestij kazanmayla ilgili temel hedefleri ülkenin kimliğiyle uyumlu ve geçmişini de kapsayıcı bir dille (İmparatorluk ve Sovyet geleneklerini kucaklayacak şekilde) yorumladığı görölmektedir.

Rusya'nın Realist (Saldırgan Realizm) paradigma ekseninde politikalarını nasıl dizayn ettiği detaylandırıldığında ise, kendini "büyük bir güç" olarak görmesine bağlı olarak bölgesel hegemon olma çabaları öne çıkmaktadır. Rusya, Sovyetler'in dağılması sonrasında bağımsızlıklarını kazanan devletlerin Batı ile yakınlaşmasını kendisi için varoluşsal bir tehdit olarak algılamaktadır (bu bakış açısı, Saldırgan Realizm'in, büyük güçlerin kendi yakın çevrelerindeki tehditlere karşı hassas oldukları argümanı ile paraleldir). Bahse konu devletleri güçsüzleştirip zaman zaman çatışmalara sürükleyerek Batı ile entegrasyonlarının önünü tıkamaya çalışmaktadır. Rusya'nın 1992'de kabul ettiği Yakın Çevre Doktrini, Orta Asya ve Kafkasya'yı yakın çevre olarak kabul etmekte, bu coğrafyada yaşayan Rusların haklarının korunmasıyla ilgili misyona sahip olduğunu vurgulamaktadır. Rusya, Gürcistan (2003- Gül Devrimi), Ukrayna (2004- Turuncu Devrim) ve Kırgızistan'da (2005- Lale Devrimi) yaşanan Renkli Devrimlerin, Batı tarafından yapılan kışkırtmalar ve verilen destekler neticesinde gerçekleşen ve Rusya'nın kuşatılması amacını taşıyan girişimler olduğunu değerlendirmektedir. Rusya, bu bakış açısına bağlı olarak, bahse konu girişimlerin kendi topraklarına sıçramasını engellemek ve kuşatılmayı bertaraf etmek için çeşitli müdahalelerde bulunmaktadır (sert ve yumuşak güç unsurlarını kullanmak suretiyle). 2008 Gürcistan müdahalesinde Rusya, sert güç unsurlarını kullanmış, Abhazya ve Osetya'da etkisini arttırmış, bu coğrafyalarda Rus pasaportu dağıtmak suretiyle bu etkiyi pekiştirmeye, daha kalıcı hale getirmeye çalışmıştır. Rusya, uluslararası örgütlere katılım sağlamaya ve bu örgütler içinde (AEB ve KGAÖ başta olmak üzere) etkin politikalar üreterek nüfuz alanını kontrol altında tutmaya, Batı ittifaklarına (AB ve NATO başta olmak üzere) karşı bir blok oluşturmaya çalışmaktadır. Rusya'nın, kendine güvenli bir alan yaratma vizyonu, çevresinden gelecek tehditlere karşı hassas olan büyük güç olma kabulüyle doğrudan bağlantılıdır, Saldırgan Realizm'in de belirttiği gibi Rusya bölgesel hegemon olmaya çalışan ve yakın çevresindeki tehditlere karşı son derece hassas bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

Beşinci bölümde, Ukrayna'nın Rusya açısından önemine ve tarihsel süreç içinde Rusya'nın Ukrayna ile ilgili politikalarının nasıl şekillendiğine yer verilmiştir. Rus

devletinin ilk kuruluğu, Kiev Knezliği olarak kabul edilmektedir, bu minvalde iki ülkenin ne denli derin tarihsel bağlara sahip olduğu anlaşılabilir. Ukrayna; Sovyetler'in dağılması sonrasında bağımsız bir ülke olarak dünya sahnesine çıkmıştır ancak bu durum Rusya açısından büyük bir kayıp olarak algılanmıştır. Rusya, Batı ittifaklarının (özellikle NATO'nun doğuda ilerlemesi) genişlemesine karşı Ukrayna'yı bir "tampon" bölge olarak görmektedir, Kırım'da bulunan Rus donanması da askeri açıdan büyük önem taşımaktadır, bu bakımdan Rusya'nın jeopolitik ve jeostratejik çıkarları açısından gerek Ukrayna, gerekse Kırım hayati bir yerde konumlanmaktadır.

Altıncı bölümde, Rusya-Kırım ilişkilerinin tarihi arka planına ve Kırım'ın Rusya için önemine yer verilmiştir. Kırım, Karadeniz'e hakim konumuyla Rusya için jeostratejik bir öneme sahiptir ve bu durum büyük bir kara devleti olmasına rağmen, denizlere ulaşımı kısıtlı olan Rusya için kırıktır. Osmanlı-Rus nüfuz mücadelesine sahne olan Kırım'da Rus hakimiyeti sağlandıktan sonra, Rus devleti Karadeniz donanmasını buraya konuşlandırmaya başlamıştır. 1954'te Kruşçev, yönetim kolaylığı sağlaması açısından Ukrayna'ya devredildiyse de Sovyetler Birliği zamanında bile bu durum tartışma konusu olmuştur. 2004-2005 Turuncu Devrimlerle birlikte kaos ortamı artmıştır, 2013'te Yanukoviç'in AB ile Ortaklı Anlaşması'nı askıya alarak Rusya'ya yakın davranışları sebebiyle gerginlik had safhaya ulaşmış, 2014'te Kırım önce işgal sonra ilhak edilmiştir. Kırım'da ve Sivastopol'da gerçekleştirilen referandum ile Kırım'ın Rusya'nın bir parçası olduğu kabul edilmişse de, birçok Batılı devlet ve BM bu kararı uluslararası hukuka aykırı görmekte ve tanımamaktadır. Rusya'nın Batı ile olan ilişkileri, ilhak sonrasında gerginleşmiştir ve Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanarak ülke ekonomisi ciddi bir darboğaz yaşamıştır, bütün bunlara rağmen Rus halkı ilhak sonrasında Putin'i daha güçlü şekilde desteklemiştir.

Yedinci bölümde, Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı İnşacı ve Saldırgan Realist paradigmaların bakış açısından detaylandırılmaktadır. Rusya'nın kimlik özellikleri Ortodoksluk, Slavlık, emperyal ve büyük güç olma üzerinden ele alınmaktadır. Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla yakın ilişki içine girmesi (NATO üyeliğinin gündeme gelmesi, Turuncu Devrimler, gaz krizleri, Rus etkisinden uzaklaşıp Batı'ya yaklaşma çabaları) İnşacılık açısından bakıldığında Rusya için, gerek tarihi misyonu gereği taşıdığı Slav, Ortodoks, emperyal kimliği gerekse jeopolitik ve jeostratejik çıkarlarıyla örtüşmemektedir. Kırım'ın 2014 yılında Rus topraklarına yeniden katılması da Rusya'nın Ukrayna ile

olan dış ilişkileriyle doğrudan bağlantılıdır. Rusya, Ukrayna'nın doğu-batı ekseninde siyasi-dini-etnik bakımlardan bölünmüş olan yapısını kullanarak, tarihi süreç içinde kendine yakın olarak gördüğü ve asırlarca yöneterek kimlik oluşumunda derin izler bıraktığı doğu ve güney kısımlarında (özellikle Kırım'da) "Rus kimlik kartını" fazlasıyla kullanmış ve "büyük güç olma-emperyal devlet" kimliğine de paralel olacak şekilde politikalar hayata geçirmeye çalışmıştır.

Kırım halkının büyük bölümünün Rusça konuşan ve Rusya'ya bağlı (aynı zamanda Slav ve Ortodoks) bir halk olduğu, bunun yanında Rusya'nın Karadeniz donanmasının burada bulunduğu ve Karadeniz'de nüfuz sağlamak için bu donanmaya Rusya'nın ihtiyaç duyduğu ve bu konunun Rusya'nın güvenliği için son derece önemli olduğu da bilinmektedir.

Kimlik açısından, Ortodoksluk Kilisesi'nin Rusya topraklarını aşan bir misyonu vardır ve Ukrayna'nın Rusya'dan kopmasının suni bulmanın yanında, "kanımız bir, dinimiz bir" anlayışını yaymaya çalışmaktadır, din anlayışı üzerinden Rusya, Ukrayna'yı nüfuz alanı içinde tutmaya çalışmaktadır. Ukrayna'da Rus ve Ortodoks kimliğinin kısıtlandığı argümanı üzerinden giderek Kırım'daki müdahalesini meşru kılmaya çalışan Rusya'nın ilhak sonrasında Rus Ortodoks Kilisesinden daha önceki yıllarda ayrılmış olan Ukrayna Kiev Kilisesine çeşitli zorluklar çıkarttığı bilinmektedir.

"16 Mart'ta Kırım'da yapılmış olan referandum demokratik prosedürlere ve uluslararası hukuk normlarına uygundur. Seçmenlerin %82'sinden fazlası oylamaya katılmış ve %96'sından fazlası Rusya ile birleşme yönünde oy kullanmıştır. Böyle bir seçimin neden yapıldığını anlamak için, Kırım'ın tarihini, Kırım'ın Rusya için ve Rusya'nın da Kırım için ne anlama geldiğini bilmek gerekmektedir. Kırım, Rusya için ortak tarih ve gururu ifade etmektedir. Burası, Kutsal Prens Vladimir'in vaftiz edildiği Chersonese, Ortodoksluğa dönüşmenin manevi başarısıdır. Bu başarı; Ukrayna, Belarus ve Rusya halklarını birleştiren ortak bir kültürel değer ve uygarlık temeli belirlenmesini sağlamıştır. Kırım'da 1783'te Rus devleti yönetimi altına alınan cesur Rus askerlerinin mezarları bulunmaktadır. Rus Karadeniz donanmasının vatanı da Sivastopol'dur. Kırım; Balaklava, Kerç, Kurgan ve Sapun dağıdır bu yerlerin her biri Rusya için kutsaldır, Rus askeri ihtişamının benzeri görülmemiş cesaretinin sembolleridir. Kırım yarımadasında yaşayan 2 milyon 200 bin kişiden 1.5 milyonu Rus'tur, bunun haricinde anadilini Rusça olarak gören 350 bin Ukraynalı ve 300 bin civarında Kırım Tatarı burada yaşamaktadır." ²

Rus ulusal kimliğinin şekillenmesinde de "Slav Dünyası" kavramı önemli rol oynamıştır. Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya dışında yer alan Slav ırklarını (Ukrayna-Belarus gibi) biraraya getirme çabası içindedir, Doğu Slavlarından olan Ukraynalılar Slav ırklarına hamilik yapmak isteyen Panslavist Rusya tarafından önemli bir yere

² "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

konumlandırılmaktadır. Sovyetler'in dağılması sonrası Ukrayna'nın bağımsızlık kazanması hatta Batı ile yakın ilişki içine girmesi, Rusya'nın Panslavist kimliğinin taşıyıcısı olma misyonuna meydan okuyan bir gelişme olarak algılanmıştır. Kırım'ın ilhaka ve sonrasında Rusya'nın Slav kimliği kartını kullandığı, hatta bunu en bariz şekilde Ukraynalılara çok kolay şekilde Rus vatandaşlığı (pasaportu) verme politikalarıyla pekiştirdiği görülmektedir, Ukrayna vatandaşlarına istekleri sorulmaksızın Rus vatandaşlığı verilmiş, bu durum Kırım'da doğan ve ikamet izni olan herkesi kapsamıştır. 2019'da Donetsk ve Lugansk bölgelerinde yaşayanlara kolaylıkla Rusya pasaportu verilmesi çalışmaları önemlidir. Rusya ve Ukrayna arasında Kırım'ın ilhakı sonrasında Slavlar başta olmak üzere “vatandaş yapma” politikalarının uygulandığı, hatta bu konuda bir rekabet yaşandığı görülmektedir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhaka onun emperyal kimliği de önemli rol oynamıştır. Rusya çoklu kimliğe sahip bir devlet anlayışına sahiptir, emperyal kimliği gereği 1917 ve 1991 yıllarında yaşanan emperyal dağılmalarla Rus ana merkezinden (çekirdek) ayrılan sınır bölgelerinde farklı devletler kurularak yeni sınırlar çizilmiştir. Ancak İmparatorluk ve Sovyet geleneğinden etkilenen “emperyal kimlik” temelinde düşüncelere sahip Ruslar için çok uluslu bir devlet yaratma isteği süregelmiştir. Bahse konu anlayışa göre; Ukrayna'da yaşayanlar (özellikle Rus egemenliği altında yaşayanlar) büyük oranda Rus kökeninden gelmektedir, bu bakış açısı sınırların ülkeler arasında kolayca çizilebileceği (değişebileceği) ancak devlet kimliğini oluşturan algıların değişmesinin hem çok zor olduğunu hem de kısa zamanda değişemeyeceğini göstermektedir.

Rusya, söylemlerinde, “tek kutuplu dünya düzenine” karşı çıkmakta ve ABD hegemonyasının kabul edilemez olduğunu söylemektedir. İnşacılıkta, yapı ve aktör davranışları sözlerle tekrar tekrar inşa edilir, değişir ve yenilenir. Putin, “tek kutuplu dünya düzenine karşı olma” söylemiyle birlikte Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki yerine yeni bir soluk ve anlayış getirmiştir (Putin öncesinde Rus dış politikasında ve uygulamalarda bu söylem var olmakla birlikte Putin ile birlikte çok daha baskın şekilde kullanılmaya başlanmıştır). Kırım'ın ilhakı, bu bağlamda dünyada tek kutuplu olduğu genel kabul gören yapıya da bir başkaldırı olarak algılanabilir.

“Tek kutupluluğun ve bir güç merkezinin hakimiyetinin artmasının, küresel süreçlerin kontrol edilebilirliğinde bir iyileşmeye sebep olmadığı görülmüştür. Tam tersine, böylesine istikrarsız bir yapının; bölgesel çatışmalar, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, dini fanatizm, şovenizm ve Neo-Nazizm gibi gerçek tehditlerle etkin bir şekilde mücadele edemediği kanıtlanmıştır. Aynı

zamanda, bu durum kamuoyunun manipölasyon yaratması ve zayıfların iradesinin güçlölölerin iradesiyle büyük ölölde bastırılması için geniş bir yol açmıştır. Tek kutuplu dünya, sözde kendi kendini atayan liderin kendisi için rahatsız edici, ezici ve yönetilmesi zor hale gelmiştir.”³

“Ukrayna’da yaşanan durum, dünyada son on yıllar boyunca yaşananlara ayna tutmaktadır. İki kutuplu dünya sisteminin ortadan kalkması sonrasında gezegende artık istikrar kalmamıştır. Uluslararası ve kilit kurumlar, güçlenmiyor maalesef güçsüzleşiyor. ABD başta olmak üzere batılı ortaklarımız politikalarında uluslararası hukuk tarafından değil, güçlölölerin hukuku tarafından yönlendirilmeyi tercih ediyor.”⁴

İnşacı anlayış, kural ve normların oluşturulmasını da dış politika davranışlarında önemli bir yere koymaktadır. Rusya, bu minvalde Kırım’ın ilhakını “uluslararası hukuka uygun” olarak sunmaya çalışmakta ve buna paralel bir “söylem” geliştirmektedir. Kırım’ın ilhakında Rusya, kendini haklı çıkarmak amacıyla aslında uluslararası hukuka aykırı davranmadığını, Kırım’ın 1954’te Ukrayna’ya verilirken de aynı prosedürlerin işletildiğini, Kırım müdahalesinin Kosova olaylarıyla paralellik taşıdığını, ancak Batı için uygun görölölen uygulamaların Rusya için uygun görülmediğini argümanını kullanmaktadır.

“Bağımsızlığını ilan eden ve referandum çağrısı yapan Kırım Yüksek Konseyi, ulusun kendi kaderini tayin etme hakkına atıfta bulunan BM’ye göndermede bulunmuştur. Ukrayna da SSCB’den ayrılırken yaptığı açıklamada, metin olarak bile aynı şeyi yapmıştır. Bu hakkı Ukrayna için kullandılar ancak Kırım için reddediyorlar.”⁵

“Kelimenin tam anlamıyla alıntı yapıyorum: "Tek taraflı bağımsızlık ilanı ile ilgili genel bir yasak, Güvenlik Konseyi'nin uygulamasından kaynaklanmamaktadır" ve ayrıca: "Genel uluslararası hukuk, bağımsızlık ilanına ilişkin geçerli herhangi bir yasak içermemektedir." Her şey dedikleri gibi son derece açık. 17 Nisan 2009 tarihli Kosova duruşmasıyla bağlantılı Uluslararası Adalet Divanı'na sunulan ABD muhtırası, buradan alıntı yapmak gerekirse; "Bağımsızlık beyanları iç hukuku ihlal edebilir ve çoğu zaman ihlal eder. Ancak bu, uluslararası hukukun ihlali olduğu anlamına gelmez. " Kırım'daki eylemler bu açıklamalara açıkça uymaktadır. Kosova'da Arnavutlar için verilen izin, Kırım'da Ruslar, Ukraynalılar ve Kırım Tatarları için yasaklanmıştır.”⁶

Kırım’ın ilhakı kimlik eksenli bir bakış açısının yanında “güvenlik eksenli” bir bakış açısıyla ele alınmış ve farklı bakış açılarını detaylandıran bir sentez yapılmaya gayret edilmiştir. İnşacı paradigmanın kimlik üzerinden yaptığı analiz önemli olup, Kırım’ın ilhakı gerek Rusya’nın Karadeniz filosunun güçlenmesi ve güç projeksiyonunun

³ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/46860> [10.01.2019].

24 Ekim 2014’te Putin, Soçi’de Valdai Kulübü toplantısında bütün dünyada ciddi yankılar uyandıran bir konuşma gerçekleştirmiştir. Oturumun ana teması “Dünya düzeni: yeni kurallar mı yoksa kuralsız bir düzen mi?” olmuştur. Putin, toplantıda mevcut küresel sistem ve güvenlik anlayışının dünyayı koru(ya)madığını, bölgesel ve uluslararası konjonktürde ekonomik, siyasi ve kültürel birçok alanda dünyanın zor ve sancılı bir dönemden geçtiğini söylemiş, Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni dünya düzenine açıkça eleştiride bulunmuştur.

⁴ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme) .

⁵ age.

⁶ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

değişmesi, gerekse NATO'nun doğu genişlemesinin Rusya için "tehdit" olarak algılanması sebebiyle Realist perspektiften de ele alınabilecek, "güvenlik eksenli" birçok unsuru içermektedir. Bu bağlamda, NATO'nun doğu genişlemesini ve Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla geliştirmeye çalıştığı ilişkileri "tehdit" olarak algılayan Rusya için, güvenlik endişesiyle Neorealist bakış açısının argümanlarını kullandığı görülmektedir.

Kırım'ın ilhakını ele almak için "Saldırgan Realizm" üzerinden bir değerlendirmeye başvurulmuştur, zira Saldırgan Realizmin en önemli temsilcilerinden Mearsheimer, büyük güçlerin kendi bölgelerindeki hegemonya arayışlarında olduklarını ve maksimum güç peşinde koştuklarını, aynı zamanda rakiplerinin kendi coğrafyasındaki güç dengesini bozarak, nüfuz alanlarını tehlikeye atabileceklerinden korkarak, gerekirse sert güç unsurlarını da kullanmak suretiyle bölgelerini kendi çıkarlarına uygun şekilde dizayn ettiklerini söylemektedir. Gürcistan müdahalesi sonrası gerçekleştirilen Kırım'ın ilhakı Rusya'nın büyük bir güç olarak yakın coğrafyasını şekillendirdiğini, güç projeksiyonunu genişlettiğini, güç dengesinin kendi lehine olabilmesi için her türlü çabayı sarf ettiğini göstermektedir.

Saldırgan Realizm, aktörlerin nispi güçlerini (rakiplerine nispetle sahip olunan güç) artıracak şekilde hareket ettiklerini belirtir. Rusya, Kırım'ın ilhakıyla birlikte Karadeniz'deki kıyı şeridini genişletmiş, donanmasını güçlendirmiş, nispi gücünü arttırmıştır ve bölgesel hegemonya sağlama amacıyla uyumlu (Saldırgan Realist paradigmanın argümanlarıyla uyumlu) politikalar üretmiştir.

Saldırgan Realizm, aktörlerin güçlerini ve saldırganlıklarını, kapasitelerini göz önüne alarak arttırdıklarını belirtir, hiçbir aktör kazancı maliyetinden az olan bir çatışmaya girmek istemez. Rusya, Kırım'ın ilhakı sonrasında Doğu Ukrayna'da ortaya çıkan ayrılıkçı Donetsk ve Lugansk bölgelerini almayı (bunlar Rusya'ya katılma taleplerini dile getirmelerine rağmen) uygun görmemiş ve tansiyonu düşürmeye çabalamıştır, zira Batı'nın yaptırımlarının artacağından ve bu bölgelere müdahale etmenin zor olacağından çekinmiştir, bu durum rasyonel aktörlerin "hesaplanmış saldırgan" olarak hareket ettiğini öne süren Saldırgan Realist paradigmayla uyumludur.

Sekizinci bölümde; Rusya'nın Kırım'ı ilhakının Türkiye'ye etkileri ve Türkiye'nin bu müdahaleye karşı geliştirdiği tepkiler ele alınmaktadır. Türkiye, Rusya-Ukrayna ilişkilerinde kilit bir ülke olduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. Rus ve Osmanlı

İmparatorlukları'nın Kırım üzerindeki tarihi mücadelesi, Kırım Tatarları ve Türkler arasındaki tarihi ve etnik bağlar düşünüldüğünde, 2014 yılında Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının Türkiye açısından tepkiyle karşılanması ve kabul edilmemesi doğaldır. Türkiye- Kırım arasındaki bu önemli bağlara rağmen, Türkiye Kırım'ın ilhakını tanımamak ve konunun uluslararası hukuk yoluyla çözülmesi gerektiği söylemekle birlikte, Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlara katılmadığı da görülmektedir. Bu minvalde, Türkiye'nin hem Ukrayna hem de Rusya ile ekonomik ilişkilerini ön plana alarak hareket ettiği, iki ülke arasında denge siyaseti kurmaya çalışarak, güvenlik endişelerinden ziyade ticari işbirlikleri açısından konuya yaklaştığı görülmektedir. Türkiye, Kırım'ın ilhakıyla ilgili olarak Rusya'nın ismini doğrudan kullanmak suretiyle açık bir eleştiride bulunmaktan imtina etmektedir. Türkiye'nin böyle bir politika izlenmesinde; Rusya ile olan bölgesel çıkarları ve enerji başta olmak üzere ekonomik işbirliklerinin önemli olmasının yanında, Batı'nın yaptırım uygulama ve kınama haricinde Kırım'la ilgili etkili bir politika izlememesi ve Türkiye'nin bu sebeplerle tek başına hareket etmekten çekinmesi de etkili olmaktadır. Bunlara ilaveten, Türkiye Kırım'da "yumuşak güç" unsurlarını etkili şekilde kullanmaya çalışmaktadır, TİKA'nın bölgedeki çalışmaları bu yumuşak güç uygulamalarına örnek olarak verilebilir.

Dokuzuncu (sonuncu bölüm-sonuç bölümünde) ise, çalışmanın elde ettiği bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmada, Rusya'nın Kırım'ı ilhakının hangi saiklerle açıklanabileceği sorulmuş, bu soruya temel olarak kimlik özellikleri ve güvenlik endişelerine dayalı argümanlarla İnşacı ve Saldırgan Realist bakış açılarıyla cevap aranmaya gayret edilmiş, bir sentez ortaya konulmaya çalışılmıştır. Rusya-Ukrayna ilişkileri tarihsel derinliği içinde ele alınmış, Rusya'nın Kırım'ın ilhakında kullandığı kimlik ve güvenlikle ilgili politikalar detaylandırılmıştır. Bu minvalde Rusya'nın kendi dinine, diline, tahine, kültürüne, etnik kimliğine (Slavlık) yakın görerek etki alanını inşa etmeye çalıştığı Ukrayna'da, güvenlik endişeleriyle de hareket ettiği görülmektedir. Emperyal ve büyük bir güç olarak kendini tanımlayan ve kimliğini bu argümanlarla pekiştiren Rusya, diğer yandan bu kimlik özelliklerine bir başkaldırı olarak gördüğü Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşmasını kabul etmemekte ve güvenlik kaygılarını da bertaraf etmeye çalışmaktadır. Rusya, Kırım müdahalesiyle, hem Ukrayna'yı güçsüz konuma sokarak Batı ittifaklarından uzaklaşmasına çalışmakta (zira ciddi bir çatışma ortamı ve toprak anlaşmazlıklarının var olduğu ülkeler Batı ittifaklarıyla ileri düzeyde işbirlikleri

kolayca gerçekleştiremeyecektir) hem de kendine bağlı topraklarda güvenli bir alan yaratmaya çalışmaktadır.

Kimlik üzerinden yakın çevresinde etki etmeye ve uluslararası kamuoyunda normlar oluşturarak haklı olduğunu kanıtlamaya, eylemini meşrulaştırmaya çalışan Rusya, yakın coğrafyasında ortaya çıkan güvenlikle ilgili tehditleri de bertaraf etmeye çalışmaktadır. “Öteki” olarak konumlandığı Batı ittifaklarıyla ilişkisinde Rusya’nın büyük bir karşı çıkmayla /müdahaleyle karşılaşmadığı, benzer şekilde her ne kadar tarihi ve etnik bağları olsa da Türkiye’nin de enerji başta olmak üzere ekonomik ilişkileri önceleyerek Rusya ve Ukrayna arasında dengeli bir dış politika izlemesi sebebiyle Rusya’nın karşısına ciddi bir engel olarak çıkmadığı ve böylece Rusya’nın büyük bir tepkiyle karşılaş(a)mamasından da güç alarak, Rusya’nın gerek kimlik politikaları gerek sert güç unsurlarını harmanlayarak ve etkin kullanarak ilerleme sağladığı, etki alanını / nüfuzunu / topraklarını genişlettiği görülmektedir. Kırım’ın ilhakıyla birlikte, Karadeniz’de adeta batmayan bir uçak gemisine ve stratejik önemde bir limana sahip olan Rusya’nın güç projeksiyonunu genişlettiği ve bir anlamda Karadeniz’e inmesinin Akdeniz’de de etki alanını genişletmesinin yolunu açtığı söylenebilir. Büyük bir kara devleti olmasının yanında sıcak denizlere çıkışı kısıtlı olan Rusya, asırlarca sürdürdüğü “sıcak denizlere inme” idealinde Kırım’ın ilhakıyla büyük bir merhale kat etmiştir. Dünya denizlerinde ve su kanallarında ABD’nin hakimiyetinin ne denli güçlü olduğu göz önüne alınırsa, Kırım müdahalesi ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Rusya’nın denizlerle ilgili olan etki alanında ciddi bir değişime sebep olduğu açıktır. Rusya’nın etki alanını Karadeniz ve Akdeniz’de bu şekilde genişletmesi Türkiye’nin güvenliği açısından da önemli olmakla birlikte, Rusya ile olan birçok ortak çalışmanın ve işbirliğinin sürdürülmesi (S 400, enerji ilişkileri, nükleer santral gibi) göz önüne alındığında, iki ülke arasında çeşitli anlaşmazlıkların olmasına rağmen bölgesel işbirliklerinin, bahse konu anlaşmazlıklarla ayrı ayrı değerlendirildiği ölçüde devam ettiği anlaşılmaktadır.

Bütün bu bilgilendirmeler ışığında, araştırmanın temel sorusu şudur: “Rusya, 2014 yılında Kırım’ı önce işgal sonra ilhak ederken hangi temel motivasyonlarla ve saiklerle hareket etmiştir? Rus devletinin tarihsel arka plana bağlı kimliği ve güvenlik endişeleri bu müdahalede nasıl roller oynamıştır?”

İlaveten, çalışmanın cevap aramaya çalıştığı diğer bazı temel sorular şu şekilde özetlenebilir:

1. Aktörlerin davranışlarında, aktörlerin çıkarlarına bağlı oluşan kimliklerinin önemli rol oynadığını belirten İnşacı paradigma, Kırım'ın ilhakını ele almada, Rusya'nın ilhakla ilgili hayata geçirdiği söylemlerde ve Rusya'nın eylemini meşru gösterme çabasına bağlı olarak oluşturmaya çalıştığı uluslararası hukuka uygun olma – uluslararası hukuka riayet ettiğini anlatma çabasını analiz etmede nasıl yardımcı olur? Rusya'nın kimlik özellikleri olan Slav-Ortodoks, emperyal ve büyük güç olma kimlikleri bu müdahalenin analizine nasıl bir katkı sunmaktadır?
2. Rusya'nın kendini “büyük bir güç” olarak görmesi ve (yakın çevresi başta olmak üzere) etrafındaki tehditlere karşı hassas olması, Kırım'ın ilhakını Saldırgan Realist teorinin argümanlarıyla analiz etme çabasına nasıl bir katkı sunmaktadır?
3. Ukrayna ve Rusya ile olan çok boyutlu ilişkileri ve iki ülkeye olan coğrafi yakınlığı da göz önüne alındığında, Kırım'ın ilhakında kilit önemde olan Türkiye, ilhak boyunca ve sonrasında nasıl politikalar üretmiştir?

Çalışmanın temel hipotezi şöyledir: “Rusya'nın Ukrayna politikasında ve Kırım'ı ilhakında ana motivasyonu ve ülkeyi yönlendiren saikler, ülkenin kimliğiyle ve güç dengesi (dağılımı) / güvenlik endişeleriyle doğrudan ilintilidir, iki bakış açısından vakanın incelenmesi açıklama gücü yüksek bir sentez ortaya koymaktadır.”

İlaveten, çalışmanın ek hipotezleri şöyle özetlenebilir:

1. Rusya'nın kimliğini tanımlarken Slav-Ortodoks, emperyal ve büyük güç olma özelliklerinin kritik önemde olduğu görülmektedir ve bu kimlik özellikleri Ukrayna politikalarına yoğun şekilde etki etmektedir, Rusya'nın “ötekisi” ise Batı ittifaklarıdır. Rusya, Ukrayna politikasıyla ilgili söylemlerini, eylemlerini meşrulaştırmak için kullanmakta ve uluslararası hukuka uygun davrandığını vurgulamaya çalışmakta, kimliğe dayalı çıkarlarını korumak için yoğun bir çaba harcamaktadır, bütün bu çabalar İnşacı paradigma ile ele alınabilecek argümanlarla paralellik taşımaktadır.
2. Ukrayna'nın, Rusya için jeostratejik öneme sahip bir ileri karakol olarak görülmesi, Batı ittifaklarının doğu genişlemesinden duyulan endişe gibi birçok argümana bağlı olarak Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı güç ve güvenlikle ilgili hususlar içermektedir ve Saldırgan Realizm perspektifinden bu hususlar ele alındığında, büyük bir güç ve bölgesel hegemon olma vizyonuna sahip Rusya'nın rasyonel aktör olarak “hesaplanmış bir saldırganlık” içinde olduğu değerlendirilebilir.

3. Türkiye, kilit bir aktör olarak çalışmaya dahil edildiğinde, Rusya-Ukrayna arasında denge siyaseti izlediği ve pragmatist politikalar yürüttüğü değerlendirilebilir.

Çalışma, Rusya'nın Ukrayna politikalarını ve Kırım'ın ilhakını farklı bakış açılarının merceğinden ele alarak, Rusça, İngilizce ve Türkçe birçok birincil kaynak (devlet arşivleri, kararnameler, raporlar vs), makale, kitap ve internet kaynağı kullanmak suretiyle kalitatif (nitel) araştırma yöntemiyle literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle Rusça birinci el kaynakların kullanılması vesilesiyle çalışmaya özgünlük kazandırılmaya çalışılmış ve bunun çalışmanın güçlü yönleri arasında yer almasına çabalanmıştır. Çalışma sırasında tüm dünyayı etkileyen pandeminin sebep olduğu kısıtlamaların da etkisiyle yüzyüze görüşme ve anket gibi çalışmalara yer veril(e)memiştir. Çalışmada kullanılan metodoloji, literatür taraması olup, "vaka incelemesi" yoluyla konu ele alınmıştır. Çalışma, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı vakasını incelediğinden, ilhakın gerçekleştirildiği 2014 yılı odak alınmaktadır, ancak ilhaka kadar geçen süreç ve Rusya-Ukrayna arasındaki derin tarihi bağlar ilhakla doğrudan ilgili olduğundan tarihsel süreç içinde Rusya'nın politikaları ve ilhak ele alınmıştır.

Kırım'ın ilhakında Avrupalı devletler, enerji ilişkileri başta olmak üzere Rusya ile ekonomik ilişkilerini göz önüne alarak, ABD ise kendi coğrafyasından uzak bir bölgede ciddi bir maliyetle karşılaşacağı, ancak diğer yandan büyük bir kazanç sağlamasının uluslararası konjonktürün son derece karmaşık olduğu, doğrudan sıcak çatışmalardan kaçınıldığı -bunun yerine yumuşak güç unsurları, diplomasi, melez yöntemler gibi çok çeşitli karşılık verme imkanlarının arttığı- günümüz dünyasının belirsizlikler üreten yapısından dolayı kaçınmış olduğu düşünülebilir. Batı'nın içinde bulunduğu bu ortamı ve Batılı devletlerle birlikte Türkiye'nin çekincelerini de gören Rusya, asırlardır taşıdığı emperyal devlet geleneği ve "büyük dünya gücü olma" isteğiyle de birleştirerek, Rus kimlik kartını Kırım'ın ilhakı için kullanmıştır. Rusya'nın; zihinsel kodlarını, Kiev Rusyası'ndan başlayan tarihi köklerini, Ukrayna'nın doğu ve güney kısımlarının yüzyıllar boyunca Rus hakimiyeti altında kalarak Rus dilinin yaygın olarak konuşulduğunu, Slavları aynı çatı altında toplamaya çalışan Panslavizm anlayışını, "kanımız bir, dinimiz bir" mottosuyla Ukrayna'da ve özellikle Kırım'da dindaşlarını hem koruduğunu hem de Ortodoksları aynı çatı altında birleştirmeye çalıştığı görülmektedir, Rusya bütün bu çabalarını söylemlerinde sık sık dile getirmiştir, dile getirmeye de devam etmektedir. Rusya, birçok ülkeye ve BM'ye göre Kırım'ı ilhak etmiş ve uluslararası

hukuku çİğnemiş olarak kabul edilmektedir, buna rağmen Rusya ilhakla ilgili başka argümanlara sahiptir, Rusya'ya göre bu müdahale bir "ilhak" değil, "yeniden birleşme"dir ve halk burada kendi iradesini (referandum vasıtasıyla) kullanarak Rusya'ya katılmayı istemiştir. Rusya'nın 2. Dünya Savaşı'ndan günümüze kendine katmış olduğu ilk toprak parçası olan Kırım, "tek kutuplu dünya düzenine" zaten karşı olan Putin için söylemin eyleme dönüştüğü en çarpıcı vakalardan biri olması ve ilhak sonrasında Rusya'nın gücünü daha da arttırarak Karadeniz ve Akdeniz'de güç projeksiyonunu genişletmesi açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

2022 yılı şubat ayında başlayan ve halihazırda bütün dünyanın en önemli gündem maddelerinin başında gelen Ukrayna krizi de Rusya-Ukrayna ilişkilerinin ve iki ülke arasında yaşanan çatışmaların gerek yakın coğrafyalarında gerekse küresel ölçekte ne kadar önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmıştır. 2022 yılı şubat ayında Rusya-Ukrayna arasında sıcak çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Rusya, Ukrayna'nın doğu- güneydoğu ve kuzeydoğu bölgelerinde ilerleme kaydetmiş ve ilerleyen süreçte birçok şehri ele geçirmiştir. Rusya, resmi olarak "şavaş açtığını" deklare etmese de birçok ülke (Batı ülkeleri başta olmak üzere) Rusya'nın uluslararası hukuku hiçe sayarak Ukrayna'ya savaş açtığını ve topraklarını ilhak ettiğini belirtmektedir. Rusya'nın müdahalesi Ukrayna içinde büyük bir coğrafi alana yayılmış, Kiev birkaç kez bombalanmış ancak (bu satırlar yazılırken) henüz ele geçirilememiştir. Avrupa devletleri, Rusya'ya yaptırım kararlarını ardı ardına açıklamış, birçok yaptırım paketini hayata geçirerek Rus ekonomisini zayıflatma amacı gütmüştür, Avrupa'nın Ukrayna'ya silah-mühimmat ve maddi yardımda bulunduğu ancak NATO'nun ve hiçbir Batılı ülkenin Ukrayna'ya asker göndermediği bilinmektedir. Ukrayna'da, anavatanı hedef alan bu saldırganlık karşısında milli duygular güçlenmiş, Batı yardımları sayesinde kendini savunmada daha dirayetli ve güçlü bir duruş sergilenmiştir. Rusya, 2014 Kırım müdahalesinde çok kısa zamanda somut sonuçlara ulaşsa da, 2022 Krizi'nde aylar geçmesine rağmen çatışmalarda nihai aşamaya gelinebemiş, Ukrayna'nın ciddi direnişiyle karşılaşılmıştır. AB, yaptırımlar kapsamında, Rusya'dan gaz alımını kademeli şekilde azaltacağını duyurmasına rağmen Macaristan başta olmak üzere bazı AB ülkeleri buna itiraz etmiştir. Rusya'nın bu hamleler sonrasında, Çin ve Hindistan'a gaz satışını arttırdığı görölmüştür. Rusya'dan gaz almayacağını defaatle belirten AB'ye rağmen, Putin'in aldığı karar doğrultusunda, Macaristan Rus gazını ruble ile alacağını açıklamıştır. Rusya, 2021 yılında AB'ye 155 milyar metreküp doğalgaz ihraç etmiştir, AB'nin kısa zamanda Rus gazına alternatif geliştirmesi zordur, zira nükleer santral inşası ya da yeni nakil hatlarının hayata

geçirilmesi uzun zaman alan süreçlerdir. Ruble, yaptırımların ardından ciddi bir değer kaybı yaşasa da, birkaç ay içinde tekrar değer kazandığı görülmüştür.

Rusya'nın, Ukrayna'da askeri ilerleyişi sırasında hem ciddi can kayıpları verdiği hem de birçok zorlukla karşılaştığı görülmüştür. Rus amiral gemisi batmıştır (sebepleri farklı şekillerde açıklanmış ve olay tam bir netlik kazan(a)mamıştır), asker yetersizliği sebebiyle Suriye'den takviye birlikler Ukrayna'ya kaydırılmıştır. Rusya, müdahalesinin haklı çıkarmak için, Ukrayna'yı Nazileşmekle (Neonazilik argümanı) suçlamaktadır ve bu coğrafyayı Naziler'den temizleyeceği retoriğini kullanmaktadır. Rus basınında (bu mecra büyük oranda devlet yanlısı basın-yayın organlarından oluşmaktadır) ise verilen mesaj genel manada şöyledir; Rusya NATO genişlemesi ve Batı-Ukrayna yaklaşması ile ilgili görüşlerini defalarca dile getirmesine rağmen, söylemleri ciddiye alınmamıştır ve Batı'nın Ukrayna'yı kışkırtmaları sonucunda olaylar patlak vermiştir. Putin'in, Ukrayna'nın Rusya'dan ayrı bir devlet olmasının yapay olduğu argümanını ileri sürerek (Kırım'ın ilhakı ve öncesinde de bu sav ileri sürülmüştür) iki ülkeyi bir arada tutma çabasının ters teptiği, Ukrayna müdahalesinin Rusya ve Ukrayna'yı daha da uzaklaştırdığı, birbirine düşman hale getirdiği ancak diğer taraftan Batı devletlerini birbirine yakınlaştırdığı değerlendirilebilir. Bir araya gelmekte, ortak akıl üretmekte sıkıntılar çeken AB ülkeleri, Ukrayna'yı koruma (belli kısıtlar-şartlar dahilinde) ortak paydasında buluşmuş ve yakınlaşmıştır. Finlandiya ve İsveç'in NATO üyesi olması için kayda değer ilerlemeler yaşanmıştır. Rusya, NATO'nun doğu genişlemesini tehdit olarak görürken, NATO'nun Ukrayna krizi sonrasında daha da genişlemesi kuvvetle muhtemeldir. Ukrayna müdahalesinde yüksek sayıda sivil can kaybının yaşanması ise Rusya'nın eylemlerinin ve meydana gelen insan hakları ihlallerinin-katliam ve savaş suçları gibi argümanların gündeme gelmesine sebep olmuştur, bu bağlamda çatışmaların yöntemi hususunda uluslararası camiada meşruiyet sorunu yaşandığı belirtilebilir. Türkiye ise, yakın coğrafyasında cereyan eden olaylarda Realist bir bakış açısıyla hareket etmeye çalışmıştır. Rusya'ya uygulanan yaptırımlara katılmayan ancak Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan Türkiye, Ukrayna tahıl koridorunun dünya pazarına açılmasında kolaylaştırıcı bir rol oynayarak, dünyada yaşanabilecek muhtemel bir gıda krizinin önüne geçilmesinde öncü rol oynamıştır.

Kırım müdahalesinde (2014) Rusya, hesaplanmış bir saldırganlık içinde, sınırlı bir müdahale gerçekleştirmiş, kısa sürede sonuç almıştır, 2022 Ukrayna krizinde ise Kiev dahi bombalanarak ne kadar ileri gidilebileceği görülmüştür. Batı devletlerinin söylemleriyle ve maddi yardımlarıyla Ukrayna'nın yanında olurken, askeri destekte

bulunmamaları, Batı-Ukrayna minvalinde sorgulanması gereken bir durum olarak öne çıkmaktadır. Putin, NATO genişlemesin diye çabalamış ancak tam tersi bir durum yaşanmıştır, Almanya (askeri harcamalarını arttıracaklarını açıkça ifade etmiş ve bütçe açıklamıştır) başta olmak üzere Avrupa'da silahlanma çalışmalarının artması beklenmektedir. Putin, Rusya-Ukrayna yakınlaşsın derken bu iki ülke arasında düşmanlığın kök saldığı, bunun yerine Avrupa ülkelerinin Rusya karşıtlığı paydasında birleştiği görülmüştür. Bütün bu gelişmeler ve Rusya aleyhine birçok argümanın ışığında; Rusya'nın artık hesaplanmış bir saldırganlık içinde hareket ettiğini savunmak zordur. Avrupa devletlerinin Ukrayna'yı ne kadar savunduğu (yaptırımlar harici hangi somut adımların atıldığı/atılacağı) soru işareti olarak ortada dururken, Rusya'nın savaşla artan askeri harcamaları ve yaptırımlarla zayıflayan ekonomisini, sıkıntılı gaz satışlarıyla ne kadar toparlayabileceği meçhuldür. Zayıflayan (zayıflatılan) bir Rusya, ABD'nin politika belgelerinde temel tehditlerden biri olmaktan (yakın gelecekte) çıkarsa, temel rakip olarak görülen Çin ile ilişkilerin nasıl yürütülebileceği sorusu gündeme gelecektir. Ukrayna üzerinden zayıflatılan (ekonomik olarak çökertilen) Rusya, Çin'in daha çok etki alanında kalabilecektir, böylece Avrupa devletleri askeri mühimmat ve para yardımı yaptıkları ancak tek bir asker göndermeyip uzaktan izledikleri savaşın uzamasına da daha uzun süre seyirci kalacaklardır/kalabileceklerdir (bu durum ve süreç belirsizliğini korumaktadır). Savaşın uzaması ile hem Rusya belki de geri dönülemez şekilde ekonomik ve askeri olarak içten içe zayıflayacaktır, hem de toprak kaybı ve savaş ortamı yaşayan Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonu tamamen çıkmaza girecektir. Bütün bu bilgiler ışığında, Kırım müdahalesinde var olan koşulların ziyadesiyle değiştiği ve Rusya'nın uluslararası konjonktürde gücünün ve mevcut kapasitesinin üstünde bir yük olarak rasyonel aktör davranışından uzaklaştığı değerlendirilebilir. Rusya, her ne kadar Neonazilik, Rusya-Ukrayna tek halktır argümanlarını kullanmaya devam etse de, bu söylemlerin geçerliliğinin kalmadığı- hiçbir tutarlılığının olmadığı- birçok uzman tarafından dile getirilmektedir. Halihazırda devam eden çatışmaların nereye evrileceğini tahmin etmek zordur, zaten sosyal bilim çalışan bilim insanlarının temel gayesi de kahinlik değil, verileri objektif şekilde ortaya koyarak analiz etmeye çalışmaktır. Bu minvalde, Kırım'ın ilhakı sonrasında değişen uluslararası konjonktürde Rusya'nın politikalarının incelenmesinin (özellikle 2022 Krizi) akademik literatüre önemli katkılar sunacağı değerlendirilebilir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK VE KİMLİK EKSENLİ BAKIŞ AÇILARI (SALDIRGAN REALİST VE İNŞACI PARADİGMALAR) KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, Saldırgan Realizm ve İnşacılık teorilerinin kavramsal ve kuramsal çerçevesi üzerinde durularak, bahse konu teorilerin temel argümanları ve hipotezleri ele alınacaktır. Bu iki teorinin kuramsal çerçevesinin ele alınmasının sebebi, ilerleyen bölümlerde Rusya'nın Ukrayna politikası ve Kırım'ın ilhakı vakasının her iki teorinin merceğinden ele alınacak olmasıdır. Uluslararası İlişkiler (Uİ) Teorileriyle genel bir giriş sonrasında, İdealizm, Liberalizmle ilgili kısa bir bilgilendirme yapılacaktır, devamında ise Realizm'in argümanlarına yer verilecektir. Saldırgan Realizm, Neorealist teori içinde yer alan bir paradigma olup, devletlerin güvenliklerini sağlayabilmek amacıyla güçlerini maksimum düzeye çıkarmaları gerektiğini belirten "güç ve güvenlik" eksenli bir bakış açısı sunar. Saldırgan Realizm'in ele alınmasından sonra ise İnşacı paradigmanın temel argümanları detaylandırılacaktır, İnşacılık, Soğuk Savaş'ın sonunu tahmin edemediğini iddia ettiği ana akım Uİ teorilerine yeni bir bakış açısı sunarak, intersubjektivite, kimlik ve çıkarlar arasındaki doğrudan bağlantı ve söylemin önemi gibi argümanları Uİ literatürüne katmaya çalışmıştır. Ukrayna ve Kırım; Rusya'nın güç ve güvenlik kaygılarıyla yakından ilgili coğrafyalardır, ilaveten Rus kimliğinin tarihi derinliğinde yer alan ve Ortodoks - Slav, emperyal, büyük güç olma kimlik özelliklerine sahip olması sebebiyle çok kritik önemdedirler. Ukrayna ve Kırım politikaları, Rusya'nın güvenlik ve kimlik argümanlarından ayrılamayacak kadar çok boyutlu ilişkileri içerir, bu sebeple her iki perspektiften de konunun ele alınması, derinlikli ve geniş perpektiften bir bakış açısı ve sentez sunmaktadır.

2.1. Uluslararası İlişkiler Teorileriyle İlgili Genel Değerlendirmeler

Uluslararası ilişkiler, toplumsal gruplardan en büyüğü olarak kabul edilen uluslararası topluluk içindeki insan davranışlarını inceler. Bu topluluğun iki önemli özelliği vardır. Bunlardan ilki; uluslararası topluluğa üyeliğin zorunlu olmasıdır, bu zorunlu üyelik uluslararası toplumun kendine has doğasından kaynaklanır. İkinci özellik ise; uluslararası toplumda mutlak bir otoritenin var olmamasıdır.⁷ Uluslararası ilişkilerin

⁷ Torbjorn Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, çev. Mehmet Özay, 2. bs. (Açılım Yayınları, 2015), 16-17.

incelendiği akademik çalışmalarda, teoriler geniş anlamda ele alındığında dünyada yer alan toplulukların merkezi bir hükümet anlayışının yokluğundan ötürü anarşi durumunda görüldüğü ve bağımsız siyasetin hakim olduğu kabul edilir. ⁸ Bir dünya yönetimi kurulabilmesi için çok çeşitli çabalar harcanmışsa da, insanlar arası etkileşimi sosyalleştirici ve bağlayıcı bir dünya yasası oluşturulamamıştır. Uluslararası hukukla ilgili önemli düzenlemeler var olmakla birlikte, bu yasaları uygulayacak küresel bir yürütme gücü yoktur. ⁹

Uluslararası ilişkiler, devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerini belli prensipler çerçevesinde inceler, belirlenmiş bir coğrafyada, belirlenmiş bir toplumun yasal otoriteyle düzenlendiği özgür devletler uluslararası sistemi meydana getirir, bu sistem içinde cereyan eden ilişkilere odaklanılarak birlikte nasıl yaşanacağı üzerinde durulur.

10

Uluslararası ilişkiler teorileri, dünya üzerinde cereyan eden olayların meydana gelme nedenleri üzerinde durur. Teorisyenler, egemen devletler arasındaki ilişkiler hakkında fikirler üretmişlerdir. Bunu yapmadaki amaçları, devletlerin kendi içlerindeki ve birbirleriyle aralarında siyasi modelleri anlamaya çalışmaktır. Bazı teorisyenler ise durumu bundan daha öte bir boyuta taşıyarak, geçmiş olayları açıklayabilecekleri ve gelecekteki olayları öngörebilecekleri teorik modellemeler ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu modellemeler sayesinde, genel ilke ve kanunlara ulaşabilme çabasına girmişlerdir. ¹¹ Farklı teoriler, farklı amaçlar için kullanılmaktadır, teoriler karmaşık gerçeklikten belirli soyutlamalar elde edilebilmesini amaçlar ve ilgilenilen olaylarla ilgili genellemelere varılmaya çalışılır, incelenen konu ve teori arasında ilişki kurulması anlamlı bir etkileşim sağlanmasına yardımcı olmaktadır. ¹²

Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Tarihsel Arka Planı (İdealizm ve Liberalizm Teorileri)

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde güç ve güvenlik eksenli bir paradigma olan Realist paradigmaya; ilaveten kimlik, söylem, norm oluşumu gibi argümanları ele alan İnşacı

⁸ Peter Wilson, "Idealism and International Relations", **London School of Economics and Political Science Research** (Encyclopedia of Power, SAGE Publications, 2011), 1-2.
<http://eprints.lse.ac.uk/41929> [06.01.2019].

⁹ Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, 16-17.

¹⁰ Robert Jackson, Georg Sorenson, Jorgen Moller, **Introduction of International Relations Theories and Approaches**, 7. bs. (Oxford University Press: 2019), 4-5.

¹¹ Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, 20.

¹² Tim Dunne, Lene Hansen, Colin Wight, "The End of International Theory?", **European Journal of International Realitions**, c. 19, s. 3 (2013) : 407-408.

paradigmaya detaylı şekilde yer verilecektir. Uluslararası İlişkiler ile ilgili yapılan genel değerlendirme sonrasında İdealizm ve Liberalizm teorielerine kısaca değinilecek, daha sonrasında ise çalışmada temel alınacak paradigmalara geçiş yapılacaktır.

İdealizm, gücün ve güvenliğin önemsendiği uluslararası sistem yerine güvenlik rekabetine girilmeyen, devletlerin birbiriyle uyumlu şekilde yaşadıkları bir sistemin kurulmasına odaklanır. Karl Deutsch'un ifadesiyle İdealistler, dünyayı bir "güvenlik topluluğu" haline getirmeyi amaçlamaktadır, bu minvalde devletler vatandaşlarına etik kurallar dahilinde davranır, uluslararası hukuka ve devletlerin kendi aralarındaki karşılıklı saygıya önem verilir.¹³ İdealizm; barışın kurulması ve savaşların önlenmesi amacıyla neler yapılabileceği üzerine düşüncelere dayanır, savaşların dünyanın farklı coğrafyalarında olsalar da, felakete ve yıkıma sebep olduğunu savunur, savaştan dersler çıkarıp daha barışçıl bir dünya inşa etmeyi amaçlamaktadır.¹⁴ İdealist yaklaşımda, uluslararası anarşinin aşılp daha iyi bir dünya yaratılması amaçlanmaktadır, böylece daha uyumlu ve kozmopolit bir dünya düzeni kurulabilecektir.¹⁵ Uluslararası hukukun güçlendirilmesi, açık diplomasinin uygulanması, demokratik yönetimlerin benimsenmesi gibi hedefler bu anlayışta öncelik kazanmıştır.¹⁶

İdealizm, 1. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler disiplininde yerini almıştır ancak bu Savaş sonrasında barışın sağlanmasına yönelik bütün çabalara rağmen, güvenlik konularında çeşitli zorluklar yaşanmıştır. 1. Dünya Savaşı sonrası kurulan Milletler Cemiyeti istenilen başarıyı elde edememiştir, buna ek olarak dünyada yayılan Faşist ideolojiler dünya sistemini olumsuz etkileyerek İdealist anlayışın sarsılmasına ve gücünün azalmasına sebep olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kurucu ülkeleri arasında yaşanan çıkar çatışmaları ve farklı beklentilere sahip olmaları barış ortamının sağlanmasını daha da güçleştirmiştir.¹⁷

Liberalizm, politika ve ahlaki felsefeye dayanan iki temel üzerine inşa edilir. Liberal görüş, bireyi toplumun kalbine yerleştirir ve ona büyük önem atfeder, sosyal düzenin

¹³ John J. Mearsheimer, "E. H. Carr vs. Idealism: The Battle Rages On", **International Relations**, c. 19, s. 2 (2015) : 145-146.

¹⁴ Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, 20.

¹⁵ Wilson, "Idealism and International Relations", 1.

¹⁶ Edward Hallett Carr, **The Twenty Years Crisis 1919-39**, 2. bs. (London: Macmillan Press, 1946), 13-15.

¹⁷ Hedley Bull, **The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics**, 3. bs. (New York: Palgrave Press, 2002), 43-48.

birey üzerinden inşa edileceğini belirtir. Bireylere verilebilecek maksimum imkânlar ve özgürlük ortamı sağlanarak kendi potansiyellerini kullanma alanı açılır.¹⁸

Liberalizm siyaset düşüncesinde, 17. ve 18. yüzyılda dönüşmekte olan birey-devlet ilişkisini akılcılık ilkesiyle açıklamaya çalışmış, akılcılığın insan refahını geliştireceğini savunmuştur. Toplumun ulusal düzeyde özellikleri düzenlendikten sonra bunun uluslararası düzeye de taşınacağını belirten Liberalizm, “içeriden-dışarıya” doğru bir bakış açısını benimsemiştir. Liberal gelenekle ilgili yazılan ilk eser, Norman Angel’in “The Great Illusion: A Study of Relations of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage” örnek verilebilir. Bu kitapta Angel, ülkeler arasında ekonomik ilişkiler geliştikçe savaşın artık akılcı olmayacağını öne sürer ve savaşların artık olmayacağını iddia eder ancak kitabın basılmasından sadece iki yıl sonra 1. Dünya Savaşı başladığından ve bu savların doğruluğu ve geçerliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Liberal bakış açısı iki konuda net görüş bildirilmesine sebep olmuştur: devletler arasındaki ticari çıkarların varlığı savaşı tek başına engelleyemez, uyum ve barışın inşa edilmesi için kurumsallaşmaya ihtiyaç vardır. Barışın inşa edilmesi için, ABD Başkanı Wilson 1918’de daha sonra kendi adıyla anılacak “on dört ilke” beyan etmiştir. Bu ilkeler; Savaş sonrası sınırların belirlenmesi, gizli diplomasi yapmaması, silahlanma düzeyinin asgari seviyeye çekilmesi, sömürgelerle ilgili düzenlemelerin yapılması, küçük ve büyük devletlerin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlıklarının garantileyen ve bütün devletlerin belli bir akitle bağlanacağı bir cemiyetin kurulmasını öngörmekteydi, bahse konu ilkeler Liberalizm’in önemli öncelikleri olarak görülebilir.¹⁹

Liberalizm Batı dünyasına yön veren önemli bir ideoloji olmakla birlikte, liberal fikirler Kant’ın “Evrensel ve Ebedi Barış” ve Thomas Aquinas’ın “Haklı Savaş” kavramlarıyla birlikte çok daha eskilere, İdealist bir anlayışa kadar dayandırılabilir. Bu idealist görüş, 1. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir etki bırakmıştır. Ancak Versay Anlaşması’nın başarısız sonuçlar doğurmasıyla birlikte Realist düşünce yükselişe geçmiştir. 1970’lerde ise Liberalizm kendini İdealist düşünceden belli oranda uzaklaştırmış ve Neoliberalizm olarak ortaya yeni bir anlayış ortaya koymuştur. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle

¹⁸ Ponaldd Chau, “Liberalism: A Policial Philosophy”, Mannkal Economic Education Fundation, 26.11.2009, <https://www.mannkal.org/downloads/scholars/liberalism.pdf> [07.02.2019].

¹⁹ Lerna K. Yanık, “Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, c. 12, s. 46 (2015) : 37-38.

birlikte yayılan demokratikleşme dalgası liberal bakış açısına yeni bir ivme kazandırmıştır. Liberalizmde en temel anlayış, aktörler arasındaki çıkarlarda denge ve uyum olabileceğidir. Devletler ve gruplar her ne kadar kendi çıkarlarını takip etseler de, doğal denge kendini kabul ettirecektir. Bu bağlamda çatışma uzlaştırılmaz olarak kabul edilemez, rakiplerin karşılıklı olarak çıkarlarını tanımlamaları bu açıdan önemlidir. Aynen ekonomik hayatın önceden düzenlenmemiş, doğal ve kendiliğinden bir denge arayışına sahip olması gibi, liberal düşünce aktörlerin barış ve işbirliğine yönlendirecek doğal bir çıkar dengesi eğilimde olduğu düşüncesini savunur.²⁰

2.2. Realizmin Tarihsel Arka Planı ve Temel Argümanları

Realizm, çok uzun tarihi bir geçmişe ve felsefi bir geleneğe dayanmaktadır. Bu anlayışta; insanoğlunun doğası bencil ve sürekli güç peşinde koşan bir yapıda görülür. Bireyler, devlet çatısı altında organize olurlar ve her aktör kendi ulusal çıkarı peşinde koşar. Bir üst otoritenin var olmadığı uluslararası ortamda aktörler anarşi altında yaşarlar ve güvenilecekleri yegâne güç yine kendileridir. Böylesi anarşik bir ortamda devletlerin güvenliklerini sağlaması başlıca sorumluluklarıdır. Tukidides'in "Penepolen Savaşı Tarihi" (History of Peloponnesian War) kitabında Realizmin temel kabulleri yer almaktadır. Bunlardan ilki uluslararası arenada temel aktörün "devlet" olduğudur. Devletin tekil bir aktör olduğu ve tek bir sesle tek bir uygulamayla hareket ettiği diğer bir kabuldür. Devlet adına hareket eden karar vericilerin rasyonel aktör oldukları ve devletlerin güçlü-zayıf yönlerini doğru analiz ederek başarının peşinde koştukları da önemli bir kabuldür. Aktörler güvenlik peşinde koşarlar, hem iç düşmanlar hem de dış düşmanlara karşı koruma sağlamak zorunadırlar.²¹

Realizm, 1. Dünya Savaşından sonra uluslararası ilişkiler disiplinine hakim olan İdealist görüşün 2. Dünya Savaşını hem öngörememesi hem de önleyememesi sonrası modern uluslararası ilişkiler düşüncesinde 1. Büyük Tartışma olarak geçen, birey ve devletlerin siyasi davranışları ve uluslararası sistemin anarşik yapısının ne şekilde düzenleneceği tartışmasını yürüten Liberal bakışa bir eleştiri ve alternatif olarak ele alınmış ve öne çıkmıştır. E.H. Carr, 1939 yılında yazdığı 'The Twenty Years' Crisis kitabında uluslararası yapının güç politikalarına dayanan işleyişini ve gerçek yapısını

²⁰ Andrew Heywood, **Küresel Siyaset**, çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir (Ankara: Adres Yayınları, 2011), 94.

²¹ Karen A. Mingst, **Essentials of International Relations**, 2. bs. (Newyork: WW Norton Company Press, 1947), 69.

anlayamayan İdealistleri eleştirmiş, 2. Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyemedikleri için İdealistleri suçlamıştır. 1. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, birçok ülkede diktatör rejimler ortaya çıkmaya başlamış, Milletler Cemiyeti barışın tesis edilmesinde yetersiz kalmıştır. Bütün bu hayal kırıklığı duyguları altında İdealistlerin görüşlerinde yanıldıkları düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bireylerin mükemmel olmadığı, ahlakın uluslararası politikalarda etkili olmadığı ve örgütlerin savaş tehdidini bertaraf edemediği düşüncesiyle birlikte uluslararası ilişkilerde yegane öge büyük oranda askeri kapasiteye dayanan “güç” kavramı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda güç politikaları kaçınılmaz olarak önem kazanmıştır, bu anlayışa göre artık uluslararası politikalar irrasyonel ya da ahlak dışı görülemeyecektir.²² İlk büyük tartışmada, İdealistler uluslararası sistemde savaşı ortadan kaldıracabilecek ya da kontrol altına alabilecek kurumları ve prosedürleri geliştirmek istemiştir. 1. Dünya Savaşı, uluslararası sistemin düzenlenmesi için önemli bir motivasyon sağlamıştır. Bu anlayışta, uluslararası süreçlerin anlaşılması, insanı etkileyen rasyonellikten uzak duyguların kontrol altına alınması gibi argümanlar ön plana çıkmıştır ve barışın sağlanması amacıyla bilginin kullanılmasına çalışılmıştır.²³

Realizm, bilimsel ve nesnel olarak uluslararası politikayı anlamaya çalışmakla birlikte, devlet yönetiminin çok önemli olduğunu da kabul eder. Klasik Realizm'in kurucularından Morgenthau, devlet yönetme sanatında siyasal Realizmin altı temel ilkesini dile getirmiştir, bu uygulamalar siyasetin pratikte nasıl uygulanması gerektiğine ışık tutar. Bu altı ilke şu şekildedir:

-insanın doğasında nesnel yasalar mevcuttur ve bunlar doğal olarak kötülüğe meyillidir, siyaset bu yasalar tarafından yönetilir

-uluslararası politika çıkar kavramıyla anlam kazanır ve açıklanır, çıkarlar “güç” kavramıyla yakından ilgilidir.

-devlet değişken bir yapıya sahiptir, devletin gücü ve doğası zamana ve konjunktüre göre farklılık gösterir, bununla birlikte çıkar kavramı varlığını her zaman devam ettirir.

²² Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, c. 1, s. 1 (2004, Bahar): 33- 34.

²³ K.M. Fierke, **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, ed. Tim Dunne, Milija Kurki, Steve Smith, 3. bs. (United Kingdom: Oxford University Press, 2013), 17.

-bütün devletlerin üzerinde mutabık kaldığı ahlak ilkeleri yoktur, bu sebeple ahlaki kurallar ve davranış kalıpları devletten devlete farklılık gösterebilir.

-devlet davranışları, evrensel ahlak kurallarıyla açıklanamaz ve bu ahlak kuralları devlet davranışlarının yegane yol göstericisi değildir, bununla birlikte ahlak kuralları siyasal eylemler için önem arz etmektedir. ²⁴

Morgenthau, güç elde etme isteğini devletler arasındaki ilişkilerde temel dayanak noktası olarak ele alır ve bu paradigmada uluslararası konjonktür mütemadiyen bir çatışma ve mücadele alanı olarak kabul edilir. Güç elde etme, Klasik Realizm'e göre bir "amaç"tır ve tarihsel süreçte ekonomik, siyasal ve sosyal koşullara bağlı olmaksızın devletler güç elde etmeye yönelik politikalar üretirler, birbirleriyle olan mücadeleleri de bu çabadan etkilenir. Bütün bu "güç elde etme" dürtüsünün kökeninde insan doğası yatmaktadır ve insan doğası gereği güç elde etme isteğine sahiptir. ²⁵

Hobbes, Realist düşüncenin çok berrak bir anlatımını "Leviathan" adlı esrinin 13. bölümünde sosyallikten önce var olan siyaseti anlatarak yapar. Bu duruma "doğa durumu" adını verir, doğa durumunun temel varsayımlarına göre; insanlar eşittir, kural ve yöneticinin olmadığı anarşi içerisinde insanlar etkileşimde bulunurlar ve rekabet-güvensizlik-şöhret elde etme arzusu bu insanları harekete geçirir. Klasik Realizmin temel düşünürleri arasında Tukidides ve Hobbes önemli yer tutar. Waltz ise Yapısal Realizm'de siyasal yapıları düzenleyen ilke ve kuralların, kapasite dağılımı ve işlevlerin farklılaşması olduğunu belirtir. Birimlerin birbiriyle ilişkisi siyasal yapıların nasıl düzenlendiği ve gücün dağılımı, siyasal yapıların tanımlanmasını sağlar. ²⁶

Waltz'a göre büyük güçler kendi güvenliklerine yönelik bir agresif davranış olduğunda, bunu caydırmak için güç unsurlarına ihtiyaç duyarlar, ancak bahse konu güç ise "uygun miktarda" bir güç olacaktır. ²⁷ Neorealist teoride, güç yararlı bir araç olarak görülür ancak aşırı güce sahip olmak diğer devletleri de güçlerini arttırmaya sevk edebilir. ²⁸

²⁴ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace**, Rev. Kenneth W. Thomson, W. David Clinton, 7. bs (Newyork: 2005), 3-15.

²⁵ age, 17-18.

²⁶ Jack Donnelly, "Realizm", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, çev. Muhammed Ağcan, Ali Aslan, 4. bs. (Küre Yayınları, 2013), 65-70.

²⁷ Kenneth N. Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", **Journal of Interdisciplinary History**, c. 18, s. 4 (1998) : 615.

²⁸ age, 616.

Devletlerin hayatta kalma ya da hükmetme istekleri, savunmacı ya da yayılmacı davranışlarını belirler. Savunmacı Realizmin savunucusu Michela Mastanduno'ya göre, devletler rakipleriyle aralarında bulunan açıkları en yüksek düzeye çıkarmaya çalışmazlar, belli bir denge noktasında savunmada kalırlar görüşünü belirtmektedir. Saldırgan Realizmin öncülerinden John Mearsheimer'a göre ise, anarşik yapı içerisinde devletlerin rakip devletler karşısında kendilerini en güçlü konuma taşımak için bütün çabayı göstereceklerini belirtir. Neoklasik Realizmde Schweller, yapısal faktörlerin devlet davranışlarını açıklamada yetersiz kalacağını belirtilip, devletlerin benzer sistemik baskılar ve imkânlar altında birbirinden farklı tepkiler verdiğini ve devletteki iç faktörler açıklanmadan yapılan analizlerin yetersiz kalacağını savunmuştur. Böylece hem yapısal hem de iç faktörler birlikte ele alınarak daha açıklayıcı bir anlatıma ulaşılabileceğini belirtmiştir.²⁹

Waltz, devletlerin ekonomik gelir, prestij ve refah elde etme gibi amaçlarına dikkat çekerek tek amaçlarının güvenlik sağlamak olmadığını belirtir ancak bunlar arasında tercih yapılması lazım olduğunda, güvenlikle ilgili konuların ön plana çıkacağını belirtir. Uluslararası sistemde bir üst otorite yoktur ve bekayla ilgili sürüp gelen endişeler, bu endişenin bertaraf edilmesi çabasını da beraberinde getirir. Büyük güçler, güvenlik endişelerini minimum düzeye çekmek amacıyla hareket ederler ve bu amacı sağlamalarının ardından diğer amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırlar.³⁰

Savunmacı Realizm, uluslararası sistemin ılımlı davranışları teşvik ettiğini varsayar ve devletlerin minimum düzeyde güvenlik sağladığını belirtir, zira saldırganlık dengelemeyle karşı karşıya kalır, bu sebeple savunmada olanlar avantajlı konumdadır, çünkü genişlemenin maliyeti faydadan daha fazla olur. Waltz' a göre sistem devletleri sosyalleşme ve rekabet-seçim olarak iki şekilde etkiler. Waltz, bir analogi geliştirir ve sistemin devletleri piyasanın şirketleri etkilediği gibi etkilediğini belirtir.³¹

²⁹ Donnelly, "Realizm", 69-70.

³⁰ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics** (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1979), 126.

³¹ Fareed Zakaria, "Realism and Domestic Politics", **International Security**, c. 17, s. 1 (1992, Yaz): 192-193.

2.3.Neorealist (Saldırgan Realist) Teori'nin Temel Argümanları

2.3.1. Neorealist Bakış Açısı (Savunmacı Realizm'den Saldırgan Realizm'e)

Realist bakış açısı genel olarak, uluslararası ilişkilerde “güç” unsuru üzerinden okuma yapar, bu anlamda devletler, birbirlerinin ne kadar güç sahibi olduğu konusunu dikkatle takip ederler. Devletlerin ne kadar güç istediği konusunda Morgenthau (Klasik Realizm çerçevesinden) insan doğasını ele alırken, Yapısal Realistlere göre ise insan doğası değil sistemin doğası ve yapısı sebebiyle devletler güç peşinde koşmak zorunda kalmaktadırlar. Uluslararası sistemde bir üst otoritenin olmaması sebebiyle, birbirlerine saldırmama garantisi olmayan devletlerin, her an saldırıya uğrayabilme ihtimaline karşılık kendilerini güçlendirmeye çalışmalarının mantıklı bir bakış açısını yansıttığı belirtilebilir, bu bağlamda rekabet etmek beka için en temel yegane seçenektir. İlaveten, Yapısal Realizm, uluslararası sistemin temel motivasyonları sağlaması sebebiyle, devletler arasındaki kültürel farklılıkları ele almaz, devletler arasındaki en temel fark, ne kadar güçlü olduklarıdır.³²

Waltz'a göre; barış iç ve dış politika ve kısıtlamaların hassas dengelenmesiyle sağlanır, zayıf devletler güç kullanımında çekingen davranırken, güçlü devletler bu güçlerini kullanmaya meyilli olabilirler. Ekonomik bağımlılık ülkeler arasında arttığında ise barış ve düzenin hakim olacağı görüşü yaygınlaşır.³³ Waltz gibi Savunmacı Realistler, hegemonya arayışının gereksiz olduğunu, zira fazla güç kazanan devletlerin sistem tarafından cezalandırılacaklarını savunurlar, ancak Saldırgan Realizmde ise devletlerin mümkün olduğunca çok güç elde etmeleri gerektiği ve hegemon olmaya çalıştıkları savunulur, çünkü ezici güce sahip olmak hayatta kalmanın da en iyi yoludur.³⁴ Savunmacı Realizm'de uluslararası sistem içinde devletlerin güvenliği, küçük ordular ve dikkatli şekilde sınırlandırılmış dış politika gerekliliklerinden oluşur. Devletler, güvenliğin bol olduğu ve saldırganlığın ivedi şekilde dengelendiğini belirtir, ılımlı bir dış politika devletlerin temel gereksinimlerinden biridir.³⁵

2.3.2. Saldırgan Realizm'in Güç Dengesi ve Anarşiyle İlgili Argümanları

³² Fierke, **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, 72.

³³ Kenneth Waltz, “Structural Realism After the Cold War”, **International Security**, c. 25, s. 1 (2000) : 12-15.

³⁴ Fierke, **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, 72.

³⁵ Zakaria, “Realism and Domestic Politics”, 192.

Mearsheimer, Neorealizm'e önemli katkılar sunmuştur. Mearsheimer, Waltz ile paralel şekilde korku, şüphe, güvenlik, rekabet ve savaşlardan uluslararası sistemin sorumlu olduğunu ve iki kutuplu yapının çok kutuplu yapıdan daha kararlı olduğunu söyler. Ancak Mearsheimer, bir devletin sahip olacağı gücün diğer devletleri güç dengesi kurmaya yönelteceği ve bu sebeple gücü artan devletin güvenliğinin tehlikeye düşeceğini savunan Waltz'dan farklı olarak, devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla güçlerini maksimum seviyeye çıkarmaları ve rakiplerinin de güç kazanmasının engellenmesi gerektiğini savunur. Güçlü olabilmek için devletler öyle kuvvetli motivasyonlara sahiptir ki, en güçlü devlet haline gelebilmek için ellerinden gelen her çabayı gösterirler ve devletlerin nihai hedefleri hegemon olmaktır. Hegemon hale gelen devlet, güvenliğinden emin olur ancak bunu saldırgan olmak için değil, sistem böyle gerektirdiği için yapar, böylece göreceli gücü arttırmak öne plana çıkar. Mearsheimer'ın, Saldırgan Realizmle ilgili 5 temel varsayımı şöyledir:

- uluslararası sistemin yapısı anarşiktir,
- doğaları gereği büyük güçler saldırganlardır ve bu yönde askeri yetenekleri de vardır,
- devletler, birbirlerinin niyetlerini tam olarak bilemez ve bu niyetlerden emin olamazlar,
- bekasını sağlamak, büyük güçlerin en temel ve öncelikli hedefidir,
- büyük güçler, rasyonel aktör olarak hareket ederler.³⁶

Saldırgan Realizm'in sistemin anarşik olmasından kastı; kaotik bir düzensizlik değildir, bu durum bir çatışmayla ilgili olmayıp, sistemin merkezi bir otoriteye sahip olmamasından dolayı bağımsız siyasi birimlerden (temel aktör olarak devlet) oluşmasıdır. Devletlerin birbirlerine zarar verebilecek saldırgan askeri yetenekleri olduğundan, birbirleri için potansiyel bir tehlike ve tehdit oluştururlar ve askeri güç devletin elinde yer alan belirli silahlarla tanımlanır. Devletler, potansiyel tehdit olan diğer devletlerin niyetlerinden emin olamazlar ve askeri kapasitelerini hangi niyetlerle kullanacakları belirsizliğini korur. Bu durum, devletlerin mutlak bir kötü niyete sahip olduğu anlamına gelmez ancak niyetler hızlı şekilde değişme potansiyeline de sahiptir. Devletler, her an savaşın başlayabileceği endişesini taşır ve karşılıklı güvene pek yer yoktur, korku zamana ve makana göre farklılık gösterse de önemi her daim büyüktür. Potansiyel saldırgan devleti caydırmanın zor olması, savaşa hazır olmayı gerektirir ve

³⁶ Dominic D.P. Johnson, Bradley A. Thayer, "The Evolution of Offensive Realism", **Politics and the Life Sciences**, Cambridge University Press, c. 35, s. 1 (2016, Bahar) : 4.

saldırganın kurbanı olmanın olası sonuçları korkunun güçlü olmak için ne kadar önemli bir motivasyon olduğunu açıklamak için önemlidir. Savaş, bir devletin tamamen yok olmasına da sebep olabileceğinden, devletler birbirlerini rakip olarak görmenin yanında ölümcül düşman olarak da görebilirler. Her devlet, kendini savunmasız görme eğiliminde olup, hayatta kalmak için elinden gelen tüm çabayı sergiler.³⁷

Devletler birbirlerinden yararlanmak için fırsat kollarken, bir yandan da diğer devletlerin onlardan yararlanmaması için çaba sarf ederler, saldırı ve hücum odaklı hareket ederek güvenlikle ilgili rekabetin var olduğu ve barışın pek olası olmadığı bir sistemde yer alırlar.³⁸

Herhangi bir üst otoritenin olmadığı ve güvenlik riskleriyle dolu bir sistemde, ilk olarak harekete geçenler genellikle savunmacı değil, saldırgan davranarak rekabet ve çatışmayı sürdürebilir. Büyük güçlerin, güç potansiyellerini arttırmaya çalıştıkları bir sistem içinde, devletlerin sadece güç dengesini korumak değil, sistemdeki kendilerine ait gücün payını artırmak için somut önlemler almak için onları teşvik eden güçlü motivasyonlar mevcuttur. Tehlike arz eden durumlarda devletler mantıktan uzak olmayan ancak risk alabilecekleri stratejiler izleyebilirler, zira hayatta kalmak için saldırgan davranmak makul olarak kabul edilebilir.³⁹ Saldırgan Realizm’de, karşılarında yer alan devletlerin niyetlerinden emin olamayan aktörler, büyük güçler olarak varolan güç dengesini bozmayı da göze alarak güçlerini artırmanın yollarını ararlar ve devletin gücü ne kadar fazla olursa, varlığını sürdürme-bekalarını sağlama şansı da o derece yüksek olur.⁴⁰

2.3.3. Aktörlerin (Bölgesel) Hegemon Olma Çabası

Saldırgan Realizme göre; hegemon devlet, sistemde yer alan diğer devletleri domine eden devlettir ve diğer devletler (özellikle askeri açıdan) hegemon kadar güçlü değildir. 19.yy’da Birleşik Krallık hegemon olarak tanımlanırdı ancak aslında o zamanlarda Avrupa’da 4 büyük güç daha vardı: Avusturya, Prusya, Rusya ve Fransa. Fransa, Birleşik Krallık için güç dengesini bozabilecek bir tehditti ve dünya çok kutuplu bir yapıdaydı. Hegemonya, sistemi domine etmek anlamına gelmekte olup, küresel hegemon tüm dünya üzerinde etki alanına sahibiyken, bölgesel hegemon yakın

³⁷ John J. Mearshamer, “The False Promise of International Institutions”, **International Security**, c. 19, s. 3 (Kış, 1994-1995) : 9-12.

³⁸ age, 12.

³⁹ John J. Mearshamer, “Realists and Idealists”, **Security Studies**, c. 20, s. 3 (2011) : 428.

⁴⁰ age, 429.

coğrafyasında etki alanına ve baskın bir güce sahiptir. ⁴¹ Rakip devletlerin hegemonik güç olarak öne çıkmalarını engellemek amacıyla etki ve hareket alanlarının azaltılması gerekir, diğer bölgelerdeki ülkelerin bahse konu büyük gücü kontrol altına almaları beklenir ancak bu gerçekleşmezse diğer hegemon duruma müdahil olup sorumluluk üstlenerek çalışmalar yürütür. ⁴²

Büyük güçler, güç dengesinde avantajlı duruma geçebilmek için anarşik sistem içinde nispi güçlerini arttıracak politikalar üreterek güvenliklerini garanti altına almak isterler ve öncelikli amaçları yakın coğrafyalarında tesis edecekleri düzende kendilerini tehdit edecek tüm güçleri ve diğer faktörleri bertaraf etmektir, bunu sağlamanın yolu hegemon devlet olmaktan geçer. Gücünü ve güvenliğini maksimum düzeye çıkarmak için fırsat kollayan, bu amaç için çaba gösteren büyük güçler için deniz ve okyanusların varlığı (suyun engelleyici etkisinden dolayı) hegemon olmayı zorlaştıran bir unsurdur ve büyük güçler küresel hegemon olmak yerine bölgesel hegemon olmaya çalışırlar, büyük güçler kendi coğrafyalarına yakın bölgelerde kara bağlantılarıyla kontrol sağlamalıdır. ABD; modern zamanlara küresel hegemon olabilmeyi başarmış yegane devlettir. ⁴³

Saldırgan Realizm’de, sistemde yer alan statüko güçleri nadir bulunur, bunlar küresel hegomanlardır, büyük güçler ise güç dağılımından genellikle memnun olmazlar. Devletler, güvende olmadan önce rakipleri üzerinde ne kadar nispi güce sahip olacaklarını bilmek/tahmin etmekte zorlanırlar ve kesin bir tehdit yokken bile, bir sonraki tehdidin ne zaman/nasıl ortaya çıkacağı belli olmadığından en kötü senaryoya hazırlıklı olmaya ve gücü maksimum düzeyde tutmaya çalışırlar. ⁴⁴ Güçlü devletler, bölgesel hegemonya peşinde koşarlar, başka bir deyişle güçlü devletler kendi coğrafyalarına yakın olan bölgelerde askeri ve ekonomik kaynaklar başta olmak üzere büyük oranda kontrol altında tutmaya çaba gösterirler ve komşu devletlerin hareketlerini de kısıtlamaya çalışırlar. Örneğin; Amerika ve Çin gibi büyük güçler, komşu coğrafyalarına nüfuz etmeye çalışmakta, buralarda belirli kısıtlamalara

⁴¹ John J. Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, (New York: W.W. Norton Press, 2001): 40.

⁴² age, 42.

⁴³ age, 41.

⁴⁴ Steven E. Lobell, “Structural Realism/ Offensive and Defensive Realism”, **Oxford Research Encyclopedias**, Mart 2017, <https://oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-304> [15.02.2019].

gitmekte ve nüfuz altına alınmak istenen devletler bunlara uymazsa çeşitli yaptırımlarla karşılaşacakları söylenmektedir. Çin, komşularıyla (Hindistan, Japonya, Rusya gibi) ile olan güç farkını üst düzeye çıkarmaya çalışarak, yakın coğrafyasında hiçbir gücün onu tehdit edemeyecek halde olmasını arzu eder. Çin'in bölgesel hegemon olmak için çevresindeki devletlere saldırmanın bir zorunluluk olduğu sonucuna varması da mümkündür ve diğer devletler Çin'in koymuş olduğu kurallara uymazlarsa bunun bir bedelinin olacağı da değerlendirilebilir.⁴⁵ Saldırgan Realizmde, güvenlik kıttır ve devletlerin kendilerini güvende hissedebilmeleri, aynı zamanda hayatta kalabilmeleri için dünyadaki güç içindeki paylarını üst düzeye çıkarmaya ve eşitlik yerine üstünlük aramaya yönlendikleri görülmektedir. Büyük güçlerin nihai hedefleri, hegemon olmaktır zira ancak güç elde edilince, daha zayıf olan güçlerin meydan okumaktan caydırılacağı ve güçlü devletin hedef olma ihtimalinin de azalacağı savunulur. Fazla güce sahip devlet, az güce sahip olandan daha güvendedir ve uluslararası sistemin anarşik yapısı devletleri daha fazla güç elde etmeye teşvik eder. Genişleme; afresif dış ekonomik, politik ve askeri politikalar üretmeyi gerektirir. Uluslararası sistemde statüko güçleri nadirdir, bunlar da sadece küresel hegemonlardır ve büyük güçlerin revizyonist niyetleri vardır.⁴⁶

ABD'li politikacılar, Monro doktrini'ni kullanarak hem ülkeyi büyük bir güç haline getirmeyi hem de Kuzey Yarım Küre'deki diğer devletleri de oyun dışında bırakarak hegemon olmayı amaçlamıştır ve ABD'yi Avrupa'daki çatışmalardan uzak tutmak amaçlanmıştır, bu durum büyük güçlerin, diğer aktörleri yakın coğrafyalarından uzak tutma çabalarına verilebilecek bir örnektir.⁴⁷

2.3.4. Hesaplanmış Saldırganlıkla İlgili Argümanlar

Saldırgan Realizme göre rasyonel aktör olan devletler, dış çevrelerinin farkındadır ve bu çevrede nasıl hayatta kalacaklarını stratejik çerçevede düşünürler, özellikle diğer devletlerin davranışlarının kendilerinin hayatta kalmalarını nasıl etkileyeceği önemli bir konu olarak öne çıkar.⁴⁸ Üst bir otoritenin olmadığı sistemde devletler, rakiplerine karşı güçlü oldukları oranda hayatta kalabilecekleri için sürekli olarak güçlerini

⁴⁵ Mearsheimer, *The Tragedy Of Great Power Politics*, 370.

⁴⁶ Lobell, "Structural Realism / Offensive and Defensive Realism".

⁴⁷ Mearsheimer, *The Tragedy Of Great Power Politics*, 241.

⁴⁸ age, 31.

arttırmaya çalışırlar, çünkü diğer aktörlerin niyetlerinden asla emin olamazlar ve güç dengesini bozmayı da göze alarak güçlerini arttıracak politikalar izlerler.⁴⁹

Saldırgan Realizmde, devletler sürekli olarak birbirilerine karşı korku duyarlar, bu durum birbirlerine karşı kullanabilecekleri askeri kapasitelerinin olmasının yanında, anarşik sistemde üst bir otoritenin olmaması ve karşıdakinin niyetinden asla emin olamama durumudur. Devletlerin birbirlerini tehdit etme yetenekleri, korku seviyelerini etkileyen ve durumdan duruma değişen bir argümandır. Devletler, beklenen fayda, beklenen maliyeti aştığı sürece uluslararası sistemi değiştirme amacı taşırlar, devletler karlı çıkmayacağı bir sistemi değiştirme çabasına girmezler.⁵⁰

Devletler, gücün sistem içinde nasıl dağıldığına dikkat ederler ve bu dağılımda maksimum güce ulaşmayı hedeflerler, bunu yapmak için de askeri, ekonomik, diplomatik çeşitli araçlar kullanırlar ve gücü kendi lehlerine çevirmeye çabalarlar, zira sistem içinde sıfır toplamı bir oyunda oldukları için birinin kaybı, diğerinin kazancı anlamına gelmektedir. Bu paradigmada, kazanan taraf diğerlerini domine eder ve devlet bekasını sağlamak için, saldırgan niyetlere sahiptir.⁵¹

Saldırgan Realizmde devletler, ne kadar genişleme isteği duysalar da, bunu akıl çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışırlar, bu sebeple devletler son derece temkinli şekilde topraklarını genişletirler. Devletler, rakip bir gücü kıskırtmaktan korktuklarından ya da askeri harcamaların aşırı artmasının ekonomiyi zorlayabileceğinden hareketle güçlerini artırmaktan feragat de edebilirler.⁵² Devletler, daha fazla güç kazanmak amacıyla sürekli olarak fırsatlar ararlar ancak büyük güçler daima saldırgan niyetlerle hareket etmezler, zira isteklerini gerçekleştirme kapasiteleri bir kısıtlamaya gidilmesine sebep olabilir. Devletler, rekabet edebilme güçlerini hesaba katarak hareket ederler ve akılcı davranarak, anlaşmazlıklardan mağlup ayrılmayacak bir hesaplama yaparlar, diğer devletlerin nasıl davranacağını/davranabileceğini düşünerek hareket ederler. Devletler, muhtemel faydalara karşı hareketin maliyetini hesap ederler, maliyetin faydayı geçebileceği düşünüldüğü zamanlarda uygun zamanın beklenmesi büyük güçler için rasyonel bir davranıştır.⁵³ Devletlerin genişleme istekleri fazla olsa da, akılsızca hareket etmezler,

⁴⁹ John J. Mearsheimer, "Power and Fear in Great Power Politics", **One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004)**, ed. G. O. Mazur (New York: Semenenko Foundation, 2004), 184.

⁵⁰ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 43.

⁵¹ age, 34.

⁵² Lobell, "Structural Realism / Offensive and Defensive Realism".

⁵³ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 37.

askeri gücün temelini teşkil eden sanayi gücünü ve ekonomik gücü olumsuz etkieleyecek riskleri göz önüne alarak dikkatli ve ihtiyatlı politikalar izlerler. Askeri faaliyetlerin maliyeti çok olduğunda, ekonomiyi zorlayabilecek bir askeri güç elde etmek rakibi kışkırtabileceğinden, devletler güçlerini arttırmaktan vazgeçebilirler. ⁵⁴

2.4. Rusya'nın Ukrayna Politikasının ve Kırım'ın İlhakı Vakasının Güvenlik Eksenli (Saldırgan Realist Paradigma) Perspektiften Ele Alınması

Ukrayna, Rusya için son derece önemli bir konumda yer almaktadır. McKinder'in geliştirmiş olduğu Kara Hakimiyeti teorisindeki Kalpgah⁵⁵'ta yer alan Ukrayna, Asya ve Avrupa'yı doğu-batı ve Baltık Denizi ile Karadeniz'i ise kuzey - güney ekseninde birbirine bağlayan, aynı zamanda Avrupa kıtasında yer alan en geniş topraklara sahip ülkedir. ⁵⁶

Ukrayna, coğrafi öneminin yansısı Rusya'nın güvenliği ve ekonomisiyle ilgili olarak da son derece kritik bir ülkedir. Rusya, Ukrayna ve Kafkasya bölgesini "yakın dış çevresi" olarak görmekte olup, kendi güvenliğinin sağlanması için Ukrayna'yı bir ileri karakol ve tampon bölge olarak değerlendirmektedir. ⁵⁷ Rusya'nın çok zengin enerji kaynaklarına sahip olması buna karşın Ukrayna'nın bu konudaki yetersizliği iki ülke arasındaki enerji bağımlılığını arttırırken, iki ülke arasında yaşanan gaz krizleri de bu durumun izdüşümünü yansıtmaktadır ve Rusya, enerji konusundaki üstün konumu bir baskı aracı haline getirmektedir. ⁵⁸ Ukrayna, bahse konu enerji kaynaklarının Batı'ya transfer edilmesinde en fazla kullanılan güzergah olması sebebiyle de kritical bir önemdedir. ⁵⁹ Bu minvalde, ekonomik ve askeri çıkarlar birbirine bağlıdır, zira

⁵⁴ Lobell, "Structural Realism/ Offensive and Defensive Realism".

⁵⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Hans W. Weigert, "Mackinder's Hearthland", **The American Scholar**, c. 15, s. 1 (Kış, 1945-46) : 47-49.

Mackinder'in Kara Hakimiyeti teorisine göre; dünyaya hakim olmanın yolu, "Kalpgah'a" hakim olmaktan geçer ve Ukrayna'da bu Kalpgah coğrafyası içinde yer almaktadır. Çarlık Rusyası genişlerken Ukrayna, Rus ve Osmanlı arasında önem arz eden bir coğrafyaydı ve ülkenin stratejik önemi günümüzde de birçok devletin ülke üzerinde nüfuz elde etme mücadelesine sebep olmaktadır. Dünya siyasetine jeopolitik perspektiften bakıldığında, devletler ve örgütler "coğrafya" temelinde ele alınmaktadır. Kalpgah coğrafyasına örnek vermek gerekirse : "Kuzey Buz Denizi, Volga-Doğu Sibirya, Afganistan ve İran'dan oluşan bölgedir. İç Hilal'de ise: Avusturya, Almanya, Türkiye, Hindistan, Çin bulunur. Dış Hilal'de: Avustralya, Britanya, Birleşik Devletler, Kanada ve Japonya" yer almaktadır.

⁵⁶ A. Sait Sönmez, Harun Bıçakçı, Cuma Yıldırım, "Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi", **International Journal of Social Sciences and Education Resesarch**, c. 1, s. 3 (2015): 657.

⁵⁷ Doğan Şafak Polat, "NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, c. 5, Özel Sayı (Nisan, 2017) : 59-60.

⁵⁸ André Härtel, Katerina Malygina, Dmitry P. Gorenburg, Jonas Grätz, "Back to the Future? Ukrainian-Russian Relations After Kyiv's Presidential Election", **Russian Analytical Digest**, c. 75, s. 10 (2010) : 3.

⁵⁹ Sönmez ve diğ. "Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi", 657.

Rusya'nın enerjiden elde ettiği gelir ülkenin kalkınması, refahı ve diğer devletlerle kurduğu ilişkiler açısından önem arz etmekte, Rusya bu durumu diğer ülkelerle olan ilişkilerinde zaman zaman bir koz olarak da kullanmaktadır. Rusya'nın sahip olduğu enerji kaynaklarının Avrupa'ya transfer edilebilmesi için BDT ülkelerini güvenli bir şekilde geçmesi gerekmektedir ve güzergahta meydana gelebilecek güvenlik zafiyetleri Rusya için kritik bir yumuşak karın olabilir, güvenlik açığı oluşturabilir. BDT ülkeleri başta olmak üzere yakın coğrafyasında yer alan devletlerle iyi ilişkilere sahip olmak, Rusya'nın elini güçlendirecek, ekonomik yönden kalkındırarak olmasının yanında güvenlik endişelerinin de belli seviyede bertaraf edilmesini sağlayacaktır. ⁶⁰

Karadeniz ve Akdeniz'de etkin bir güç olabilmek, Rusya'nın yüzyıllardır sahip olduğu önemli bir misyondur, 18.yy'da Karadeniz'e erişimin sağlanması Akdeniz'e erişim için bir adım olarak görülmüş, Sivastopol ve Odessa bu hedef için kritik önemde kabul edilmiştir. ⁶¹ Rusya'nın Kırım'ı topraklarına katmasıyla birlikte Karadeniz üzerinden gelebilecek tehditlere cevap verebilme kabiliyeti artmıştır. ⁶²

Azak Denizi ve Kerç Boğazı üzerinde hakimiyet kurulmasının yanında, Karadeniz donanması için yeterli bir altyapı kurulmasının yolu açılmış ve buraya yeni ekipmanlar ilave edilebileceği duyurulmuştur (gemiler, denizaltılar gibi). ⁶³ Rusya'nın Azak'ta kontrol elde etmesi; Ukrayna'ya ait hidrokarbon kaynakları, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı üzerinde hak iddia edebilesini sağlayacak bir gelişmedir ve Rusya Ukrayna'nın güneyindeki bir askeri operasyonda da aktif rol oynamasını sağlaması bakımından önemlidir. ⁶⁴ Rusya'nın kısıtlı bir etkiye sahip olduğu Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Akdeniz'de Kırım'ın ilhakıyla birlikte, daha etkin politikalar yürütülebileceği değerlendirilebilir. ⁶⁵

⁶⁰ Eugene Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin," **International Institute for Strategic Studies**, Adelphi Paper 390, s. 47, (Newyork: Routledge Press, 2007), 26.

⁶¹ Eugene Rumer ve Richard Sokolsky, "Russia in the Mediterranean: Here to Stay", Carnegie Endowment for International Peace, 27.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/27/russia-in-mediterranean-here-to-stay-pub-84605> [14.11.2021].

⁶² Christopher Kernan Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine", E-International Relations, 06.06.2020, <https://www.e-ir.info/2020/07/06/evaluating-russias-grand-strategy-in-ukraine/> [06.02.2021].

⁶³ age.

⁶⁴ Roy Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules", (Oxford) **International Affairs** c. 90, s. 6 (2014) : 1280-1282.

⁶⁵ Jonathan Masters, "Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia", Council on Foreign Relations, 05.02.2020,

Rusya için yakın coğrafyasında bulunan ülkelerde meydana gelebilecek çatışma ortamı ve güvenlik tehditleri çok önemli bir konudur. Özellikle Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan ederek Rusya'dan ayrı bir devlet olarak ortaya çıkmasını Rusya'nın kabullenmesi çok zor olmuştur ve jeopolitik anlamda Karadeniz üzerindeki hakimiyet kaybedildiği için, bu durum önemli bir gerileme olarak algılanmıştır. ⁶⁶

Kırım müdahalesinde, Ukrayna'da yaşanan kaos ortamı ve Yanukoviç'in görevden alınması Rusya'nın Ukrayna'yı işgal edebilmesi için uygun bir zemin sağlamıştır, Rusya saldırgan politikalar izleyerek Kırım'ı ilhak etmiştir. NATO'nun doğu genişlemesi ve Ukrayna ile yakınlaşma çabaları yaşanan krizde ABD ve Batı devletlerinin sorumluluğu olduğu argümanını destekler niteliktedir. 1990'lardan itibaren Rus liderler yakın coğrafyalarında yer alan ülkelerin (özellikle Sovyetler Birliği coğrafyası) Batı yanlısı olmaları halinde zorlanacaklarını ve NATO'nun bu coğrafyaya doğru genişlemesinin karşısında olduklarının altını çizmişlerdir. Bu minvalde Yanukoviç'in görevden alınması Rusya açısından kırmızı çizginin aşılması olarak algılanmış ve Kırım ilhak edilerek Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla entegre olamayacak kadar istikrarsızlaşması sağlanmıştır. ⁶⁷

Kırım müdahalesinde hem sınırlar zorla değiştirildiği hem de müdahale sonrasında Ukrayna'nın doğusunda iç savaş çıktığı için Rusya'ya uygulanacak yaptırımlar Batı devletleri için önemli bir ajanda haline gelmiştir. ⁶⁸ AB Konseyi de bu duruma paralel şekilde çeşitli yaptırımları uygulamaya koymuştur. ⁶⁹ Yaptırımlara bağlı olarak Rusya'nın AB ile olan ticaret hacmi kayda değer oranda düşmüş, Rus ekonomisi ciddi bir kayıp yaşamıştır. ⁷⁰

Rusya'ya Kırım müdahalesi sebebiyle uygulanan yaptırımlar ya da Ukrayna'ya yapılan silah ve mühimmat yardımlarının Rusya'yı yolundan döndürmesi mümkün olmamıştır, zira Rusya Ukrayna'dan gelebilecek bir tehdit karşısında kendisini ciddi

<https://www.cfr.org/background/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia> [20.06.2020].

⁶⁶ Olga Oliker, Keith Crane, Lowell H. Schwartz, Catherine Yusupov, **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 1. bs (Pittsburg: RAND Corporation, 2009), 93-94.

⁶⁷ John J. Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault?", **Foreign Affairs**, (Ekim-Kasım, 2014) : 1, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> [15.05.2021].

⁶⁸ Riccardo Alcaro, "West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis. Report of the Transatlantic Security Stmposium", ed. Riccardo Alcaro, **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis**, (Roma: IAI Research Papers- E book, 2015), 69-70, https://www.iai.it/sites/default/files/iairp_18.pdf [15.05.2019].

⁶⁹ "Yevropa ne zabyly pro Krym: Rossiya oblozhili sanktsiyami Pochemu prodli na god sanktsii protiv Rossii po Krymu ", Gazeta.ru, 20.06.2019,

<https://www.gazeta.ru/business/2019/06/20/12429793.shtml> [10.10.2021].

⁷⁰ age.

bir tehlike içinde algılamakta ve güvenliğini sağlamayı ön plana almaktadır. Büyük bir gücün yakın coğrafyasında güç sahibi olmaya çaba gösteren rakipler (uzak bir coğrafyada olmalarına rağmen), büyük gücün sert müdahalesiyle karşılaşır. Monreo Doktrini'nde ABD'nin yapmış olduğu gibi, büyük bir güç olan ABD Kanada veya Meksika'da rakip bir gücün askeri ittifak kurmasına razı olmaz, Rusya da Kırım müdahalesinde bu anlayışa paralel şekilde bir tutum sergilemektedir. ⁷¹ Rusya, Kırım'da ciddi miktarda altyapı maliyetine katlansa ve maddi yardımda bulunmak zorunda kalsa da NATO ve AB ile rekabet halinde olması ve stratejik kazanımları sebebiyle almış olduğu pozisyonundan geri adım atmamıştır. ⁷²

Rusya'nın Ukrayna'da kaos ortamı yaratması ve baskı araçlarıyla bu ülkeyi güçsüzleştirerek Batı ittifaklarından uzakta tutma çabaları, AB ve ABD tarafından bir tehdit olarak algılandığından Rusya'nın dengelenmesine ve caydırılmasına çalışılmıştır. Rusya ise kendini büyük bir güç olarak gördüğünden, prestij sağlama amacıyla uluslararası konjonktürdeki etkinliğini güçlendirerek, güç dengesinin kendi aleyhine dönmemesi için elinden geleni yapmıştır. Rusya'nın bu çabası, çok kutuplu dünya söylemini destekleme vizyonu ile paraleldir. ⁷³ Karadeniz coğrafyası gibi, Akdeniz de Rusya için çok önemlidir ve Rusya- Batı rekabetinde bu coğrafyalar kritiktir, Rusya NATO'nun Akdeniz'de etkin olmasını engelleyerek kendi güneyini güvende tutmaya çalışmaktadır. Türkiye'ye S-400 satan, Suriye, Kırım ve Abhazya'ya S400 yerleştiren Rusya tampon bölge oluşturma çabası içindedir. ⁷⁴

Rusya, kendine yakın coğrafyadaki devletleri güçsüz ve istikrarsız hale getirerek, onları kaos ve çatışmaya meyilli hale sokarak NATO başta olmak üzere Batı ile yakınlaşmalarını engellemeye çalışmaktadır. Ukrayna, Rusya'nın bu çabasıyla ilgili

⁷¹ John Mearsheimer, "Don't Arm Ukraine", **The Washington Post**, 08.02.2021, <https://www.nytimes.com/2015/02/09/opinion/dont-arm-ukraine.html> [10.06.2021].

⁷² Anton Bebler, "Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict", The Norwegian Atlantic Committee Security Policy Library, Oslo, 1-2015, 7. https://www.atlanterhavskomiteen.no/files/dnak/Documents/Publikasjoner/2015/Spb_1-15.pdf [25.10.2020].

⁷³ Ioan Alexandru Onati, "Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach", Aalborg University: August 2016 School of Culture And Global Studies: European Studiesv (Final Thesis), 24-25, https://projekter.aau.dk/projekter/files/239568100/Why_did_the_conflict_in_Ukraine_start_A_realist_and_social_constructivist_approach_Author_Ioan_Alexandru_Onati_Supervisor_Wolfgang_Zank.pdf [06.06.2019].

⁷⁴ Marc Pierini, "Russia's Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe", Carnegie Europe, 08.06.2021, <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> [19.11.2021].

en çarpıcı örneklerden biridir ve Kırım müdahalesinde Rusya'nın temel amacı bölgesel hegemonya sağlamaktadır. Bölgesel hegemonya sağlayarak Rusya hem gücünü arttırmayı hem de kendine yakın devletleri Batı'dan uzaklaştırarak Rusya için bir tampon bölge oluşturmak suretiyle güvenli ve tehlikelerden uzak bir alan sağlamayı amaçlamaktadır.⁷⁵

Rusya için, NATO'nun doğu genişlemesi ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinin Batı yanlısı politikalar izlemesi, kendisi için varoluşsal tehditler olarak algılanmakta ve Rusya'nın yakın coğrafyasında hegemonya sağlaması için sert tepkiler vermesini de beraberinde getirmektedir. Ukrayna üzerinde hak sahibi olduğu argümanı Rusya'yı hegemonya sağlamak için teşvik eden motivasyonlardan biridir. Ukrayna'da yaşayan Rusları koruma sorumluluğu gibi sebepleri öne sürmekle birlikte Rusya'nın asıl amacının bölgesel bir hegemon olmak olduğu belirtilebilir.⁷⁶ Kırım'ın ilhakıyla birlikte, Rusya bölgede oluşabilecek ABD hegemonyasını engellemeyi amaçlamıştır.⁷⁷ Ukrayna'nın Batı'ya yakınlaşma çabaları Rusya'nın son derece aktif politikaları öne alarak savunma yerine saldırı amaçlı hareket etmesine sebep olmuş ve proaktif davranarak Ukrayna'nın NATO üyeliğini engellemesini amaçlayan bir dış politika izlemesini sağlamıştır.⁷⁸

Rusya, kendini büyük bir güç olarak görmekte ve yakın coğrafyasında yer alan ülkelerin kendinden çekinmesini bir saygı göstergesi olarak kabul etmektedir. Her ne kadar Sovyetler'in dağılması sonrasında, Ukrayna başta olmak üzere BDT coğrafyasında kontrolü elinde tutmak için büyük çaba harcarsa da, çok riskli gördüğü durumlarda Rusya yapacağı hamlelerden geri durmaktadır.⁷⁹

Yanukoviç'in görevden alınması sonrasındaki çatışma ortamı Donetsk ve Lugansk bölgelerine (bu bölgeler Donbas olarak anılmaktadır) de sirayet etmiş ve Rusya bu

⁷⁵ Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine".

⁷⁶ age.

⁷⁷ Pol Strit, "Kak Rossiya snova stala Nashim Vragom", Inosmi Haber Sitesi, 22.05.2017, <https://inosmi.ru/politic/20170522/239402474.html> [04.06.2021].

⁷⁸ Sergey Anatol'yevich Pankratov ve Ekaterina G. Kirsanova, "Vossoyedineniye Kryma s Rossiei v Kontekste Tendentsiy i Protivorechiy Razvitiya Sovremennogo Politicheskogo Protsessa", **Istoriya, Regionovedeniye, Mezhdunarodnyye Otnosheniya**, c. 21, s. 16 (2016) : 79

<https://cyberleninka.ru/article/n/vossoedinenie-kryma-s-rossiei-v-kontekste-tendentsiy-i-protivorechiy-razvitiya-sovremennogo-politicheskogo-protsessa/viewer> [12.10.2021].

⁷⁹ Gustav Gressel "Waves of Ambition: Russia's Military Build-up in Crimea and Black Sea", European Council on Foreign Relations, 21.10.2021, <https://ecfr.eu/publication/waves-of-ambition-russias-military-build-up-in-crimea-and-the-black-sea/> [25.10.2021].

çatışmalara askeri destek vermiştir.⁸⁰ Rusya, Donbas müdahalesinde kendi güç kapasitesine uygun olacak şekilde, avantajlı olduğu konjonktür içinde hareket etmiş ancak müdahalenin genişlemesi durumunda zor duruma düşeceğini hesap ederek güç dengesindeki üstün konumunu kaybetmeyecek şekilde operasyonlarını sınırlandırmıştır. Batı devletlerinin uyguladığı yaptırımların artması ve ilişkilerin kötüleşmesi gibi zorluklar göz önüne alınarak hareket edilmiştir.⁸¹

Doğu Ukrayna’da yaşanan kaos ortamı sonrasında yapılan referandumla birlikte Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetleri adı altında yapılar oluşturulmuştur, bu yapılar her ne kadar Rusya ile birleşme taleplerini dile getirirler de Rusya bu taleplere olumlu yaklaşmamıştır. Rusya’nın bu tavrı, kendi kazancına görmediği bir müdahaleden kaçınmasıyla bağlantılıdır. Rusya, dondurulmuş çatışmalar yaratarak bir tampon bölge oluşturmayı daha uygun görmüştür.⁸²

2.5. İnşacı Paradigmanın Ortaya Çıkışı ve Getirdiği Yeni Bakış Açısı

1980’lerde dünya üzerinde Atlantik’in her iki tarafında nükleer savaş olasılığının ortaya çıkması, toplumsal hareketliliğe sebep olmuştur. Nükleer silahlanma yarışına son vermek her iki taraf için de ortak bir amaç olmuştur. ABD, Vietnam Savaşı protestolarından çıkarttığı dersle, hedeflerine ulaşmak için daha ılımlı bir politika izlemesi gerektiği sonucuna varmıştır. Nükleer silah karşıtları, sadece eleştiri ve çağrı yapmak yerine, gerçek silahsızlanmayı talep etmiştir. İnşacı yaklaşım, bu atmosferde durağan materyalist uluslararası ilişkiler yaklaşımlarına eleştirel şekilde yaklaşmıştır.

83

Soğuk Savaş’ın özellikle son yıllarında uluslararası ilişkilerde önemli değişimler yaşanmıştır. Nükleer savaş gittikçe önemini arttırmış, rekabet uzaya kadar yayılmış ancak aynı zamanda silahsızlanma yarışı da yoğunlaşmıştır. Dünyanın dört bir yanında nükleer yarışın çevreye verdiği zararlar eleştirilmeye, yönetimler vatandaşları tarafından bu konuda etki altına alınmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi

⁸⁰ Taras Kuzio, “The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine”, **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa (Bristol: E-International Relations Publishing, 2015): 110.

⁸¹ Hall Gardner, “The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications”, **European Politics and Society**, c. 17, s. 4 (2016) : 3-4.

⁸² Burak Çalışkan, “Kırım Raporu- Jeopolitik Rekabette Düşüm Noktası”, İNSAMER, 06.01.2020, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-kirim-raporu-jeopolitik-rekabette-dugum-noktasi.pdf> [28.05.2020].

⁸³ Fierke, **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, 187-188.

ve uluslararası siyasette yeni bir döneme girilmesiyle birlikte uluslararası ilişkiler teorileri de sorgulanmaya başlanmıştır. Uzun soluklu tartışmaların yaşanması sonrası İnşacılık yaklaşımı, uluslararası ilişkiler disiplininde kendine yer bulmuştur. Bu disiplinde ilk olarak Onuf, “İnşacılık” kavramını kullanmıştır. Onuf, Antony Giddens’in “Yapılandırma Kuramından”⁸⁴ esinlenmiştir. Yapılandırma kuramı, sosyolojik bir kuramdır ve Giddens bu kuramla, pozitivist-post / pozitivist tartışmaya daha farklı olarak üçüncü bir bakış açısı getirerek dahil olmuştur. Onuf, yapı ile yapan arasında hangisinin diğerini belirlediği-ürettiği konusundan mutlak bir tercih yapmanın zorunlu olmadığını belirterek bunların birbirini karşılıklı biçimde inşa ettiğini belirtmiştir.⁸⁵

İnşacılığın ortaya çıkmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kendi dünya siyaseti anlayışı ve teorisini diğer teorilerden daha etkin kılmaya çalışan rasyonalistlerin, eleştirel yaklaşımları daha somut hale getirerek uluslararası ilişkiler analizi yapmak istemeleridir. İkincisi, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte, Neoliberal ve Neorealist bakış açılarının açıklayıcılıklarının sorgulanmasına sebep olmasıdır, bu teoriler, sistemik değişimi tahmin edememiş ve kavrayamamıştır. Teorilerin bu konuda yetersiz kalması, eski sorular ve meselelerin yeni bir bakış açısıyla ele alınması gereğini ortaya koymuştur. Yaygın rasyonalist analitik teorisinin analizleri birçok akademisyence yetersiz bulunduğundan, bunlar yeni bakış açısına sıcak bakmaya başlamışlar ve yeni disiplin içerisinde, teorik tartışmalar merkezi bir yere oturmuştur.⁸⁶

İnşacılık, Soğuk Savaş’ın hemen sonrasında ortaya çıkmıştır ve eleştirel teorilerle benzer ilgi alanlarına sahiptir. İnşacı anlayış, maddi süreçlerin önemini inkar etmez, mesela nükleer silahsızlanma süreci çok önemlidir ancak onlar bu sürecin aktörün bu sürece verdiği/vereceği tepkiden ve davranıştan bağımsız olarak ele alınamayacağını

⁸⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız: Engin Yıldırım, “Antony Giddens’in Yapılanma Teorisi”, **Bilgi Dergisi**, c. 1, s. 25 (1999) : 42. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301063> [10.10.2019]. Bahse konu çalışma, 5. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresine (12-14 Kasım 1997, ODTÜ, Ankara) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş biçimidir.

Antony Giddens, Yapılandırma Kuramı: Giddens’in yapılandırma kuramında; yapı eylemin gerçekleşmesini sağlayan bir unsurdur, yapılandırma teorisi, eylemin tesadüfi olduğunu reddeder. Yapılanma, kaynak ve kurallardan yararlanmak suretiyle, aktörlerin karşılıklı etkileşimleri sonucunda sürekli olarak yeniden üretilen süreçlerden oluşur.

⁸⁵ Sami Kiraz, “Sosyal İnşacılık Yaklaşımı” ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, **Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar**, (Ankara: Kripto Yayınları, 2014), 210-212.

⁸⁶ Christian Reus-Smit, “Konstrüktivizm”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, çev. Muhammed Ağcan, Ali Aslan, 4. bs. (İstanbul: Küre Yayınları), 293.

belirtirler. Nükleer rejim, uluslararası istikrarı tehdit ederse ya da tehdidi arttırırsa, hatta herhangi bir etki yaratmasa dahi bütün bu farklı durumlar aktörün kimliği, ilgi alanları ve çıkarlarıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Bütün bir olarak sosyal yapıyla kurulan bağ büyük önem arz etmektedir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan İnşacı yaklaşım, sosyoloji alanındaki entelektüel gelişmelerden ziyadesiyle etkilenmiştir. İnşacılık, dünya siyasetini sistematik şekilde açıklamaya çalışır. Eleştirel yaklaşımın soyut felsefesinden farklı olarak siyasi söylem ve pratiklere vurgu yapar. İnsanlar, egoist ve birbirinden kopuk değil, topluma entegre, kültürel bağları güçlü ve iletişim sayesinde inşa edilen varlıklar olarak görülür, bu yeni ontoloji sayesinde İnşacılar kendinden önceki teorilerin açıklamakta zorlandığı dünya siyasetini farklı bir bakış açısıyla yorumlamaya çalışmıştır. İnşacılık; yorumlamacı, söylemsel ve tarih analizi gibi yöntemlerle uluslararası konjonktürü açıklamaya vurgu yapar.⁸⁷

İnşacılık bazı temel iddialarda bulunan bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Bu iddialar şöyle sıralanabilir: sistemdeki temel aktör devlettir, devlet yapısındaki en önemli yapılar maddi değil, öznelerarası yapılardır, devlete ait kimlik ve çıkarlar iç politika ya da insan doğası tarafından değil, bu öznelerarası sosyal yapılar tarafından inşa edilir.⁸⁸

İnşacılık, uluslararası ilişkilerde önemli temel anlayışlara alternatif bakış açıları sunmaya çalışır, örneğin güç dengesi, anarşi, devlet kimliği ve çıkarı arasındaki ilişki gibi konulara açıklama getirmek amacıyla çeşitli yorumlar yapar.⁸⁹

İnşacılık, dinamik, kültürel yapıya bağlı sosyal hayatı anlatmaya çalışır, sosyal realiteyi sosyal bilime çevirme potansiyelinden dolayı doğa ve beşeri bilimler arasında karşılıklı bir etkileşimi ele alır.⁹⁰ İnşacı yaklaşım, sosyal ilişkileri incelemenin bir yoludur. Bu anlayış, toplumların farklılaşma nedenleri, dünyada yaşanan değişimler ya da insanların ne yaptıklarına dair genel açıklamalar yapmak yerine birbiriyle ilgisiz görünen meseleler ve bu meselelerle ilgili kavram ve önerilerle ilgili teoriler üretmeye çalışır. İnşacı yaklaşım birçok araştırma alanında önemli olmanın yanında, özellikle

⁸⁷ Christian Reus- Smit, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 292.

⁸⁸ Alexander Wendt, "Identity and Structural Change in International Politics", **The Return of Culture and Identity in Theory**, ed. Yosef Lapid, (London: 1996), 48.

⁸⁹ Ted Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", **International Security**, c. 23, s. 1 (1998, Yaz) : 172.

⁹⁰ Emanuel Adler, **Constructivism in International Relations: Sources, Contributions and Debates, Handbook of International Relations**, ed. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons, 2. bs. (Londra: SAGE Yayınları, 2013), 214.

sosyal uygulamaları eleştirel bir bakış açısıyla ele almak isteyen bilim insanları tarafından kullanılmıştır. İnşacı yaklaşımın kullanılması durumunda birbirinden farklı materyaller değer kazanır çünkü birbirleriyle bağlantılı hale gelirler.⁹¹

İnşacılık, uluslararası ilişkilerde temel sorulara cevap aramaya çalışmıştır, devletin doğal yapısı, egemenliğin kaynağı ve yurttaşlık kavramlarını da içine temel sorunlara eğilmiştir. Daha önce uluslararası ilişkilerde çokça bahsedilmeyen etnisite ve cinsiyet konularında da yer vererek adeta belli boşlukları doldurmuştur. İnşacılık devlet davranışlarının elitlerin fikir ve inançları, kimlikler ve sosyal normlarla oluşturulduğunu ifade eder. Ted Hof burada basit bir analogiyle durumu şöyle izah eder:

Tiyatroda yangın çıkar ve tiyatronun tek bir çıkışı vardır. Herkes çıkış kapısına yığılır. Böylesine açıkça anlatılmış ve belirlenebilir bir durum dahi aslında tam belirlenmiş sayılamaz. Çünkü akla şu soru gelir: ilk olarak kim tahliye edilecek? Buradan ilk olarak kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ya da en güçlü, iktidarlı, zengin insanlar mı çıkartılacak? Olayla ilgilenen otoritelere ya da maddi güce dair bilgiye sahip olmaktan daha önemlisi olayın kendisiyle ilgili bilgiye sahip olmaktır. Kültür, normlar, kurumlar, prosedür ve kurallar, sosyal pratiklerdeki aktörler olayların çözümlenmesinde mutlaka bilinmeli ve değerlendirmeye alınmalıdır.⁹²

İnşacılık anlayışında, maddi kuvvetlerin meydana getirilmesi sadece sosyal anlamlar tarafından sağlanmaz. Maddi kuvvetlerin sebep olduğu etki, düşüncelerle etkileşim haline girmesi sonucunda oluşur. Örnek vermek gerekirse; Almanya'nın Danimarka'dan daha güçlü bir orduya sahip olması Danimarka'ya belirli dış politika kısıtları getirecektir, ancak eğer taraflar arasında bir barış ortamı tesis edilirse, bu kısıtlamaların iki taraf arasındaki etkileşimle ilgisi kalmayacak, dostane bir ortam yaratılacaktır. İnsanlar maddi sıkıntıları aşmak için çaba harcarlar, bu çabalara kültür ve çıkarlar yön verir. Bunlar göz önüne alındığında, maddi güçlerin etkilerinin toplumun içinde yer aldığı, doğa tarafından dışardan verilmediği belirtilebilir.⁹³

⁹¹ Nicholas Onuf, "Constructivism: A User's Manual", **International Relations in a Constructed World**, ed. Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert, (Londra: M:E. Sharpe Inc. Press, 1998), 58.

⁹² Mingst, **Essentials of International Relations**, 76.

⁹³ Alexander Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer, İhlamur Öner, 2. bs. (İstanbul: Küre Yayınları, 2016), 147-148.

İnşacı anlayışta; devletlerin kültürel yapıları çok önemlidir. Kültürel yapı; birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olan inançlar, normlar, fikirler, algılar ve kimliklerin “bilgi” olarak saklanması sayesinde oluşur. Devletlerin, dünya siyasetindeki işbirliklerini ele almak için de normatif kültürel kavramlar kullanılır. İdeolojik hegemonya, tehdit ve düşmanlık ilişkileri maddi yapılardan daha çok kültürel yapılarla şekillenir. Örnek vermek gerekirse; Soğuk Savaş nasıl kültürel bir yapı idiyse, Soğuk Savaş’ın sonu da öyle bir kültürel yapı değişikliği olarak ele alınır. ⁹⁴

2.5. İnşacılık Teorisi’nin Temel Hipotezleri

İnşacı Paradigma, Soğuk Savaş’ın sona ermesini tahmin etmede başarısız olan (İnşacılık’ın iddiasına göre) Realizm, Liberalizm gibi ana akım Uİ teorilerinin boşukta bıraktığını iddia ettiği kimlik, intersubjektivite, dil ve söylemin önemi gibi çeşitli argümanlara vurgu yaparak disipline yeni bir bakış açısı sunmaya çalışmıştır. İnşacı paradigma, çok kapsamlı bir analiz düzeyi sunma çabasıyla birlikte, çalışmada İnşacı paradigmanın temel argümanları belli başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır.

2.5.1. Sosyal İnşa Kuramı ve Yapı- Özne İlişkisi

Sosyal inşacı yaklaşımının basit ve temel bir mantığı vardır: bir şey inşa edildiğinde, başka türlü meydana gelemeyecek bir nesnenin ortaya çıkması mümkün olur. Örnekleme gerekirse; odun doğada bulunur ancak belli forma sahip bir nesneye dönüştürülebilir, kiriş, masa ya da tahta kaşık gibi. Nesnelere ait formlar, sadece bireysel düşünce ve anlamlarla açıklanamaz, toplumsal değerler ve normlarla birlikte ele alınmalıdır. Uluslararası kuruluşlar, ittifaklar, toplumsal olaylar önceki örnekte olduğu gibi insan malzemesinin üzerine inşa edilir, fakat bununla birlikte sosyal yapıdaki insan etkileşimiyle ortaya çıkan politik, kültürel ve tarihsel biçimlere bürünürler. ⁹⁵

İnşacı sosyal kurama göre; insanlar nesnelere karşı onların ifade etmiş olduğu anlam vasıtasıyla hareket ederler. Devletlerin dostlarına ve düşmanlarına karşı olan davranışları birbirinden farklıdır. Düşmanlar tehdit edici olmasına rağmen, dostlarda bu durum yoktur. Örnek olarak, Kanada ve Küba’nın füzelerine karşılık olarak ABD’nin farklı önem ve anlam yüklemesi (Küba’ya tehdit, Kanada’ya dost gözüyle baktığından) verebilir. Devletler için güç dağılımı; çeşitli hesaplamaları yapmada önemli bir etken olmakla birlikte, hesaplama yaparken kendileri ve ötekiler hakkındaki

⁹⁴ Wendt, “Identity and Structural Change in International Politics”, 49.

⁹⁵ Fierke, **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, 189.

düşüncelerin şekillenmesinde öznelerarası beklentiler, anlayışlar ve aynı zamanda “bilgi dağılımı” çok önemli bir rol oynar. Mesela; Amerika ile Rusya düşman olmadıklarını düşünmeye başladıklarında Soğuk Savaş da ortadan kalkar. ⁹⁶

Wendte göre; düşünceler maddi sebeplere dayanır ama gücün anlamı büyük ölçüde düşüncelerin fonksiyonudur. Sosyal bağlar, maddi temellere dayanmakla birlikte, zihinden bağımsız şekilde kendi yetenekleriyle organize olabilirler. Sosyal inşacılığın iki ana kabulü şöyle sıralanabilir: birincisi sosyal yapılar maddi güçlerden ziyade ortak düşünceler tarafından belirlenir. İkincisi ise; aktörlere ait kimlik ve çıkarlar doğa tarafından verilmiş değildir, bunlar ortak düşünce süreci içerisinde belirlenir ve inşa edilir. ⁹⁷

Wendt, yapı ve faillik arasında bir ilişki kurarak şöyle der “kültür, kendini gerçekleştiren bir kehanettir”. Aktörler, öncelikle durumu tanımlar, daha sonra ise etkileşime geçerler. Aktör, hem kendi kimlik ve çıkarlarını hem de diğerinin ona nasıl davranacağına dair düşünceleri göz önünde bulundurmalıdır. Kültürel açıklaması olmayan ve paylaşılmayan inançlar yüzünden aktörler şaşkınlık yaşayabilir. Örnek vermek gerekirse; bir toplum düşünelim ki kırmızı ışık “geç”, yeşil ışık “dur” anlamına gelsin. Bu durumda eğer kişi kırmızının “dur”, yeşilin “geç” anlamına geldiği bir kültürden geliyorsa trafik kazası meydana gelir ve “kültür kendini gerçekleştiren kehanet” işlevini görmemiş olur. ⁹⁸

Wendt’e göre, yapı-yapan ilişkisi (agent-structure problem) iki temel gerçekliğe dayanır: bunlardan ilki insanlar ve uluslararası örgütlerin içinde yaşadıkları toplumu yeniden üreten ve değiştiren olan aktörler olduğu, ikincisi ise, toplumun bu amaca sahip aktörler arasındaki etkileşimi yapılandıran sosyal ilişkilerden meydana geldiğidir. ⁹⁹ Wendt, sosyal yapıyı oluşturan unsurların teknolojiler, pratikler, bölgeler gibi çok çeşitli olabileceğini ve bütün bu elementlerin yapının kendisinden ve yapı içindeki konumlarından bağımsız olarak ele alınamayacağını söyler. Bu durumla bağlantılı olarak, devletler de nüfus sahibi siyasi otoritelerin küresel yapıdaki konumundan bağımsız olarak düşünülemez. Sosyal yapının içinde farklı elementlerin

⁹⁶ Alexander Wendt, “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, **Uluslararası ilişkiler**, c. 10, s. 39 (2013, Güz) : 9-10.

⁹⁷ Davut Ateş, **Uluslararası Politika - Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, (Dora Yayınları, 2014), 99.

⁹⁸ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 235-236.

⁹⁹ Alexander Wendt, “Agent, Structure Problem”, **Internatioanl Organization**, c. 41, s. 3 (1987, Yaz) : 340.

kombinasyonları ve farklı dönüşümler bulunur, yapı somut olarak gözlemlenebilen unsurlar arasındaki ilişkilerden daha fazla bir anlam ifade eder. Öğelerin farklı kombinasyonları ve somutlaştırmalar ancak yapının içerisinde mümkün olur.¹⁰⁰

Wendt, sosyal yapıların, doğal yapılardan farklı olarak kendi yönettikleri faaliyetlerden bağımsız olamayacaklarını belirtir. Örnek vermek gerekirse; devlet ancak ve ancak belirli kurallar tanındığında ve uygulandığında var olabilir, devlet bu görevleri yerine getiremezse devlet sistemi otomatik olarak ortadan kalkar. Sosyal yapılar, kendi öğelerine bağlı olarak var olurlar ve bu öğelerden bağımsız olarak ele alınamazlar. Sosyal yapıların kendi içlerinde söylemsel bir boyutu vardır çünkü aktörlerin faaliyetlerine dair düşünceleri önemlidir ve yapıdan ayrılamazlar, onunla bir bütün oluştururlar.¹⁰¹

Wendt, yapının nasıl bir fark yarattığı sorusuna cevap arar ve yapının nedensel ve kurucu etkileri olduğunu belirtir. Örnekle açıklamak gerekirse; sahip-köle ilişkisinin yapısı, sahibin kölelere kötü davrandığı zaman kölelerin isyan etmesine ve ayaklanmasına sebep olmaktadır (nedensel etki: “Y durumundaki bir değişikliği, bağımsız şekilde varolmakta olan X durumundaki değişikliğin bir sonucu olarak açıklamak). Bahse konu yapı aynı zamanda, köleleri sahibinin malı olarak tanımlamakla birlikte, bu kişileri köle, onların çıkardığı isyan ve protestoları ise ayaklanma olarak tesis etmektedir (kurucu etki: “X’in sahip olduğu niteliklerin Y’yi nasıl şu anda olduğu şey haline getirdiğini açıklamak”). Sahip-köle ilişkisinin yapısında, kölenin kimliğini oluşturan normlar, nedensel bir şekilde kölenin davranışlarına da bir düzen getirir. Ampirik olarak normların nedensel etkileri belirlendikten sonra, normların düzenleyici olduğuna da karar verilebilir.¹⁰²

Wendt’in anlayışını anlatırken şöyle bir örnekten yararlanılabilir: İnsanlar nefes alırken bunu öğrenme ihtiyacı duymazlar çünkü bu doğuştan sözsüz olarak bilinen bir şeydir. Bilim adamları insanların nefes almasını açıklarken, bizlerin bu konudaki sessiz bilgimize ihtiyaç duymazlar. Biyolojik düzeyde ise nefes alıp vermek çok karmaşık ve zor bir süreçtir ve nefes alıp verme ile ilgili bir problem yaşadığımızda bilim insanlarının ilimleri bu konuda büyük önem arz eder. Went’in düşüncesi sosyal bilimcilerin devlet adamlarına sürekli olarak neyi yapmaları gerektiğini söylemeleri

¹⁰⁰ age, 357.

¹⁰¹ age, 359.

¹⁰² Wendt, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, 209-210.

gerektiği varsayımlarını anlamsız bulur. Wendt, konuları farklı analiz düzeylerinde bağımsız değişkenlerle birlikte ele almayı ve açıklamayı değil, konuların ancak içinde bulundukları yapıyla birlikte yorumlanarak ele alınması gerektiğini anlatır. Wendt, bu bağlamda sessiz ilimin gerektiği hallerde bilinmesinin çok önemli olduğunu belirtir.

103

Wendt'e göre, İnşacı anlayışta, maddi ve kültürel unsurlar devlet sisteminin yapısını teşkil eder. Bu unsurlar arasındaki ilişkiler karmaşıktır ve nesneler aktörler için sahip oldukları anlamla birlikte bir etkiye sahip olurlar, maddi yapılar sosyal olarak inşa edilir. Örnek vermek gerekirse; düşmanın elinde bulunan silahla, arkadaşın elinde bulunan silah aynı anlamı taşımaz.¹⁰⁴

Onuf, Giddens'in yapılanma kuramını kendine dayanak olarak alır. Bu kurala göre yapı ve yapan sosyal dünya içerisinde sürekli olarak karşılıklı iletişim halindedir. Konuşma ve konuşmanın türevi olan kurallar vasıtasıyla sosyal inşa süreci hayat bulur. İnsanlar ancak konuşarak dünyayı kurarlar, bu bakımdan konuşmak ve yapmak arasında fark yoktur, konuşma eylemi bu anlayışın temelinde yatar. Konuşma eylemi, başkalarını yönlendirir ve konuşma sonunda benzer sonuçlar tekrarlanırsa, bu bir anlaşma/mutabakat halini alır. Sürekli tekrar edilen davranışları devam ettirme kararı alırlarsa mutabakat kural haline gelir.¹⁰⁵

2.5.2. Kimlik- Çıkar İlişkisi

İnşacı yaklaşım, kimlik ve çıkarların nedensel ve kurucu etkilerine odaklanarak, faillerin sosyal olarak inşa belirtir. Daha önce teorilerle ilgili yapılan çalışmalarda genellikle yapıların faillerin nitelikleri üzerindeki etkilerini yeterince incelememiştir. İnşacı yaklaşım ise, kültürün faillerin eylemlerine sebep olmakla kalmayıp, aynı zamanda failleri inşa ettiğini söyleyerek önemli bir katkı sunmaktadır. Kimlik ve çıkarların üzerinde kültürün etkisinin ele alınması da İnşacılık'ın sunduğu önemli bir bakış açısı ve katkıdır.¹⁰⁶

Uluslararası ilişkilerde devlet çıkarları her zaman merkezi bir konumdadır. İnşacılık anlayışı da devlet çıkarları hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. Birçok araştırmacı,

¹⁰³ Martin Griffiths, **Fifty Key Thinkers in International Relations**, (Newyork: Routledge Printings, 1999), 199-200.

¹⁰⁴ Alexander Wendt, **The Return of Culture and Identity in Theory**, 50.

¹⁰⁵ Onuf, "Constructivism: A User's Manual", 66.

¹⁰⁶ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 211.

devlet çıkarını, devletin ihtiyaçlarıyla bağdaştırır ancak Sosyal İnşacılık bunu sosyal içerikli temellere de dayandırarak devletin güç, varlık, güvenlik istekleriyle birlikte ele alır. Devletlerin çıkarları çoğu araştırmacı tarafından, maddi kaynaklar ve devletin davranışlarıyla birlikte ele alınırken, İnşacı anlayış, devlet çıkarlarının tarihsel inşası üzerinde durur. ABD liderlerinin Kuzey Kore füzesine olan düşmanca davranışları Kuzey Kore'nin askeri donanımından daha çok bu ülkeyle olan ilişkilerin dostluktan daha çok çatışmaya yönelik olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁷

Sosyal İnşacı yaklaşımda, insanlar nesnelere ve diğer aktörlere karşı, onların sahip olduğu anlama göre hareket ederler. Kolektif anlamlar, hareketlerimizi şekillendirir, örnek vermek gerekirse; toplum “üniversite”nin ne olduğunu unutursa öğrencilerin ve profesörlerin güçleri ve uygulamaları ortadan kalkar. Aktörler buna benzer kolektif anlamları paylaşarak kısmen bir istikrara sahip, kendilerine odaklı anlayış ve beklentiler aracılığıyla kimlik kazanırlar. Kimlikler, çıkarların temelini meydana getirir. Aktörlerin çıkarları sosyal dünyadan ayrı şekilde var olamaz. Çıkarlar, kimliklere bağlı olarak, kurumsal şekilde belirlenmiş rollerle anlam kazanırlar. Örnek vermek gerekirse; bir profesörün araştırma yapmasının, ders vermesinin vb aktivitelerin onun çıkarına uygun olduğunu belirttiğimizde, bunu onun rol kimliğine bağlı olarak tanımlarız. Bu tanımlama, bahse konu aktivitelerin mutlak suretle yapılacağı anlamına gelmez ancak eğer bunları yapmazsa işinde ilerleme sağlayamaz ve kadro alamaz. Şayet roller yoksa ya da rollerde başarı sağlanamazsa, kimlik karışıklığı oluşur ve çıkarlar tanımlanamaz. Amerika ve Rusya örneğinde, karşılıklı çıkarlarını belirleyen düşmanlık ve tehdit nitelermeleri olmaksızın devletler çıkarlarının ne olması gerektiği hakkında emin olamayabilirler.¹⁰⁸

Bölgesel ve küresel uluslararası sistemlere ait yapılar, ortak kimlik oluşumunu olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyerek, bu kimliğin oluşturulmasını kolaylaştırabilecek ya da zorlaştırabilecek bir rol oynarlar. Birçok uluslararası ilişkiler teorisi, yapıyı maddi şekilde ele alırken, İnşacı yaklaşım özneler arası yapıya vurgu yapar ve maddi yapıların nasıl etkilere sebep olduğuna yer verir. Özneler arası sistem yapıları,

¹⁰⁷ Ian Hurd, “Constructivism”, **The Oxford Handbook of International Relations**, (Oxford University Press: 2008), 302.

¹⁰⁸ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 10-11.

uluslararası sistemin içinde yer alan kurumlardaki toplumsal bilgi, devlet çıkarları ve beklentilerle birlikte tanımlanıp ele alınır. ¹⁰⁹

Devletler ise aktörlerin etkileşimde bulunurken gösterdikleri farklılıklara göre, farklı tepkiler verirler. Wendt'e ise; uluslararası ortamda var olan erdem ve kuralların tehdit ve sorunlarla ilgili olan belli ortak algılamalara sebep olduğunu ve bu sebepten dolayı çatışmaların öznelerarasında cereyan eden bir olgu olduğunu belirtir. Örnek vermek gerekirse Soğuk Savaş, nihayetinde maddi olmaktan ziyade söylemsel bir olguydu. Devletlerin ne çeşit bir anarşi içinde oldukları öznelerarası yapılar tarafından belirlenir. ¹¹⁰

Ted Hopf'a göre; bir devlete ait kimlik o devlete ait eylem ve tercihleri anlatır. Devlet, karşıdaki devleti kendini tanıttığı kimliğe göre anlar ve sosyal pratikler yoluyla kendi kimliğini yeniden üretebilir. İnşacı yaklaşımda kimlik tarihsel bağlamda ele alınır, kimlikler zaman içinde değişebilir. ¹¹¹ İnsanların dünyayı anlama ve kavrama yolları ve kullandıkları kategoriler, etkilendikleri tarih ve kültürle yakından ilgilidir ve bunlara özgüdür. Kişinin hangi zamanda, dünyanın neresinde yaşadığı dünyayla ilgili olan bütün algısını ve anlayışını etkiler. Kişinin zevkleri, tercihleri, hangi tür müziği sevdiği, nasıl bir çevrede yaşamak istediği, onun geçmiş yaşantısıyla ilgilidir. Bu durum, dünyayı anlama yollarının kişilere göre değişebileceğini gösterir. Bilgi ve anlayış kültüre, zamana ve yaşanmışlığa özgü olmanın yanında, onların ürünüdür. Ancak, birbirinden farklılık gösteren bilgi ve yaşanmışlıkların birbirine karşı üstün oldukları ya da birinin diğerinden daha doğru olduğu düşünülemez. ¹¹² Wendt'e göre bilgi özel bilgi ya da ortak bilgi olabilir. Özel bilgi; diğerlerinin sahip olmadığı, sadece bireysel aktörlerin sahip olduğu inançları temsil eder. Devletler için özel bilgi ise; düşünsel ve içsel değerlendirmeler demektir. Bu bilgi, devletlerin çevrelerinde cereyan eden uluslararası ilişkileri nasıl çevreledikleri ve kendi çıkarlarını nasıl tanımlayıp anlamlandırdıklarıyla ilgilidir ve dış politika yapımında önemli bir rol üstlenir. Bilgi, devlet davranışını açıklamanın çok daha ötesine geçer, çünkü devletler karşılıklı olarak

¹⁰⁹ Alexander Wendt, "Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet", **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler** 1. bs. (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları, 2013), 690.

¹¹⁰ age, 690.

¹¹¹ Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", 175-177.

¹¹² Viven Burr, **Sosyal İnşacılık**, çev. Sibel Arkonaç, 2.bs. (Routledge Taylor & Francis Group'tan – orijinalinden çevrilmiştir- Nobel Akademik Yayıncılık, 2012), 4.

birbirleriyle etkileşime geçmeye başladıkları zaman sahip oldukları bilgi ve inançlar, bilginin etki gösterebilecek bir dağılımına sebep olurlar. ¹¹³

Toplum içindeki dayanışma; sadakat duygusuna ve ortak çıkarlara vurgu yapar. Ortak hareket etme, sadece belirli güdülere ya da baskıya dayanıyor olsaydı, toplumun var olması nerdeyse imkânsızlaşırdı. Devlet, bu durumda bizatihi insan ilişkilerinde ortak kimliğin rolüne işaret etmektedir. ¹¹⁴ İnşacı bakış açısında içselleştirilmiş bir kültür ve aktörlerin bu kültürle özdeşleşmeleri bir grubun ya da “biz”in bir parçası olma duygusu bireylerin kendi kültürlerini korumasına sebep olan kolektif kimliği oluşturur. Kolektif çıkarlarda ise aktör, grubun refahını kendisi için önemli bir amaç haline getirir. İyi düzeyde sosyalleşmiş aktörler, eğer kültürlerini bir tehdit altında hissederlerse, içgüdüsel olarak kültürlerini korurlar. Aktörler rasyonel olmakla birlikte, grubun faydası için de rasyonel davranmaktadırlar. Kolektif kimliğin sınırları önemlidir. Bu kimlikler ilişki temelli, aynı zamanda sorun ve tehdit temellidir. İçselleştirilmiş kimlik ile kolektif kimlik birbiriyle bağlantılıdır ve yapıda meydana gelen bir değişiklik eski kimliğin yerini yeni kimliğin almasına sebep olabilir. ¹¹⁵

Devlete ait tüzel çıkarlar ¹¹⁶ içsel ve sistemsel analiz düzeylerinde devletin kendini ötekiyle bağlantılı şekilde anlamlandırılırken nasıl bir yol izlediği ve bu karşılıklı ilişkiyi nasıl tanımladığıyla ilgilidir. Topluma ait kimlik, bir aktör karşısındaki aktörün bakış açısını alırken, başka bir deyişle aktörün toplumsal nesne olarak kendine yüklediği anlam kümesi olarak görülebilir. Kimlikler, toplumsal ve bireysel olarak yapısal özellikler taşırlar, aktör “ben kimim, biz kimiz” kararını verirken ortak anlayış ve beklentileri göz önünde tutarak hızlı bilişsel şemalar oluşturur. Özne ve yapı arasında bağlantı kurulmasının şartları kritik bir öneme sahiptir, bu şartlar aktörlerin belli durumlar altında karar almaları için bir çağrı niteliği taşır ve aktör çıkarını belli yollarla anlamlandırmaya, tanımlamaya çalışır. ¹¹⁷

¹¹³ Wendt, “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, 181.

¹¹⁴ age, 685.

¹¹⁵ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 410-412.

¹¹⁶ Tüzel Kimlik, aktör bireyselliğini oluşturan esas ve kendini düzenleyen özelliklere atıfta bulunur. Devletin tüzel kimliğini temel çıkar ve arzular üretir. Bu tüzel çıkarlar harekete geçmek için güdüsel enerji sağlar ve bu anlamda etkileşimden önce gelirler. Bir devletin tüzel çıkarlarını nasıl karşıladığı, hem içsel hem de sistemsel analiz düzeyinde toplumsal kimliklerin bir işlevi olan kendini ötekiyle bağlantılı olarak nasıl tanımladığına dayanmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: Alexander Wendt, **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, 682-683.

¹¹⁷ Wendt, “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, 683.

Çıkar ve güç arasındaki ilişki, Sosyal İnşacılık açısından ele alındığında, çıkarların içeriğinin düşünceler tarafından meydana getirildiği, çıkarların dağılımının da güç dağılımını önemli ölçüde etkilediği belirtilir. Bu durum, düşüncelerin çıkar ve güçten özerk olduğu ya da onlardan daha önemli olduğu anlamına gelmez. Güce ve çıkara dair açıklamalar, düşüncelere dayanır. Wendt, teknoloji, insan doğası, coğrafya gibi maddi güçlerin devletlerin faaliyetlerinde önemsiz olduğunu ve hiçbir rol üstlenmediklerini iddia etmez ancak güç ve çıkarın aslen düşünceler tarafından meydana getirildiğini savunur. Maddi açıklamalar, onları oluşturan ve oldukları hale dönüştüren anlama ait içerikler sayesinde güç kazanırlar. Failler, kimlik ve çıkarlarını tanımlamak için bir seçim hakkına sahiptir ve faillerin dünyaya dair algıları, dünyayı ne şekilde gördükleri, yaptıkları eylemlerin açıklanmasında önemli bir faktördür. Kimlik oluşumu; düşüncelerin sistem içerisinde nasıl dağıldığı, söylemsel açıklamalar ve maddi güçler tarafından belirlenir, yani kimlikler boşlukta kendiliğinden oluşamaz, maddi ve sosyal birçok faktörün biraraya gelmesi sayesinde şekillenir. ¹¹⁸

İnşacı yaklaşımda; aktörlerin eylemleri sonucu yapılar üretilir. Yapılar ve sistemsel süreçler, aktörler arası etkileşimin durumunu etkileyebilir. Bu bağlamda, kimlik ve çıkar arasındaki etkileşimin daima aktif olduğu varsayıldığında, işbirliğinin evriminin toplumun evrimine yol açmasının sebepleri anlaşılabilir. İşbirlikleri tekrarlandığında çıkarlar ve kimlikler üzerinde etki gösterirler. Bu etkiler farklı şekillerde ortaya çıkar. Aktörler, etkileşim yoluyla kendilerini diğerlerinin gördüğü gibi görmek amacıyla kimlik oluşturabilir. “Öteki” lerin belirginliği burada önemli bir faktördür, ötekiler ne kadar çok belirgin olurlarsa süreç buna bağlı olarak hızlı ve derin işler. Aktör, işbirliğine dair davranışlarda bulunarak diğer aktörleri de etkiler ve işbirliğine yönlendirir, böylece öznel arası bilgi değişir. Aktörler, yeni sahip olduğu kimliği içselleştirerek işbirliği çabalarına girer ve kimliğine dair inançları da buna bağlı olarak değişir. Aktörler hem kendileri hem de karşılıklı olarak işbirliği yapmayı öğrendiklerinde özdeşleşirler, böylece belli normalar altında “biz olma duygusu”na (we feeling) sahip olurlar. ¹¹⁹ İnşacılık, insan bilincinin uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığını belirtir. İnşacılar, uluslararası ilişkileri inşa eden blokların maddi olduğu kadar, kimliğe bağlı faktörlerden de etkilenir, bunlar sadece bireysel olarak

¹¹⁸ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 176-178.

¹¹⁹ Wendt, “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, 694.

değil, kolektif düşünsel faktörler olarak ifade edilir. Bahse konu düşünsel faktörlerin anlam ve önemi zamana ve mekana bağlı olarak değişmektedir.¹²⁰

İnşacılar arasında, anarşinin karakteri hakkında farklı görüşler mevcuttur. Birçok inşacı düşünür, Ashley'in adlandırdığı gibi bir "anarşi problematiği"¹²¹ üzerinde durur ve farklı görüşler öne sürer. Bu görüşe göre, devletler arası anarşinin oluşması, uluslararası yapının önemli bir parçasıdır ancak hangi koşullar altında devletlerin hangi davranışlarda bulunacağı konusunda kesin görüş birliği bulunmamaktadır. Kültürel içeriğin sosyal inşa süreci içinde oluşturulması birçok fırsat ve kısıtlamayı beraberinde getirir ve bu durum devlet davranışlarını etkiler ancak belirli koşullar altında anarşi kalır. Bunun yanında Wendt'e göre; devletler arasındaki sosyal ilişkilerin farklılaştırılarak anarşik sistemden başka bir sisteme -otoriteye-geçilebileceği belirtilmektedir. Otorite, yasal bir güce bağlılıkla ilgilidir. Astın kendisi, bir kural ya da aktöre sosyal hiyerarşi içinde bağlanma duygusu geliştirir. Bu bakımdan otorite ve anarşi İnşacı yaklaşımda özellikli bir yere sahiptir.¹²² Wendt'e göre anarşi, kendi kendine yetme sistemi olabileceği gibi, buna dayanmayan ortak güvenlik sistemi de olabilir. Ben ve öteki algılamaları, hangi sistemin ortaya çıkacağını belirler. Birim düzeyinde bulunan faktörler, devletlerin ilk karşılaşmalarında birbirlerinin güvenliğini tehdit edecek şekilde ortaya çıkarsa bencil düşüncelerin ağır basacağı rekabetçi bir ortam ortaya çıkar, anarşi bu ortama duyarlı olabilir. Ancak ilk karşılaşmada aktörler dost canlısı ve birbirine saygılı davranışlar sergilerse kimlik oluşumu bu durumdan etkilenir. Wendt'e göre; devletlerin kimlikleri, devletler sisteminin yapısının anarşik olup olmamasıyla bağlantılıdır. Devletler sistemi, üye devletler tarafından anarşik olarak oluşturulmuştur, üye devletler öz yönetim kimliğine ve adli olarak bağımsız bir kimliğe (revizyonist, dengeleyici, komünist) sahiptir.¹²³

Özneler arası yapılar, devletler sistemi içinde kimliğin nasıl oluştuğunu anlamaya yardımcı olurlar. Örneğin, Hobbes tipi anarşide, herkesin herkese karşı olduğu, korku dolu bir anarşi altında aktörler, çatışmanın derecesi çok yüksek olduğundan bencil

¹²⁰John Gerard Ruggie, **Constructing the World Polity – Essays on International Institutionalization**, ed. Barry Buzan, Gerald Segal, 2. bs. (Newyork: 2000), 33.

¹²¹Daha detaylı bilgi için bakınız: Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi", **Uluslararası İlişkiler**, c. 8, s. 29 (2011, Bahar) : 84.

Richard Ashley, anarşi kavramı için postmodern bir eleştiri getirmiştir. Anarşi problematiğini yapı bozumuna uğratarak "double reading- çifte okuma"ya tabi tutar ve anarşinin egemenliğin olmadığı bir alan olduğunu belirtir.

¹²²Hurd, "Constructivism", 309.

¹²³Wendt, "Identity and Structural Change in International Politics", 47.

çıkarlarını savunurlar ve olumsuz özdeşleşme yaşarlar. Locke tipi bir anarşide ise, devletler karşılıklı olarak egemenliklerini tanır, tehdit algısının ve korkunun düşük düzeyde olduğu böyle bir ortamda aktörler kendilerini güvende hissettiklerinden olumlu özdeşleşme içinde olurlar. Devletlerin gelecek için kuracakları ilişkiler, geçmişte içinde bulundukları dünyayla sıkı sıkıya bağlıdır. ¹²⁴ Öz yardım; anarşi içerisinde var olabilecek bir kurumdur. Anarşik bir ortamda kimliğin oluşturulma sürecinde en önemlisi “öz”ün korunması ya da güvenlikle ilgilidir. Özün ne şekilde ve kapsamda ötekine bilişsel olarak tanımlandığı güvenlik kavramını etkiler. ¹²⁵

2.5.3. Dil ve Söylemin Önemi

Dilin görevi, insanın kendine ait duygu ve düşüncelerini diğer insanlara ifade etmesini sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında insan ve dil arasında önemli bir bağlantı olduğu yadsınamaz. İnşacı bakış açısıyla dil ve insan düşüncesi arasındaki bağlantıya bakıldığında, insanın doğduğu kültürdeki dile bağlı olduğundan zaten halihazırda mesela dil içindeki öfke, nefret, kıskançlık gibi kavramların bebek doğduğunda var olduğu ve bu var oluş bebeğin doğumundan önceye dayandığı için bebek ancak bu kavramlar üzerinden konuşmayı öğrenebilir. Bu anlayış, insana ait içsel haller ve dünyadaki yaşantının dil olmaksızın kavranamayacağını belirtir. Dilin yapılandırılmasındaki üslup, yaşantının ve bilincin yapılandırılmasında rol oynar ve bunları belirler. ¹²⁶ İnşacı görüş genel anlamda, dili kişinin inşasında birincil görevde görür. Kişilik, kimlik, yaşantı gibi kim olduğumuzu anlatan tüm değerler dilin bir sonucudur. Kişi, kendini etrafındakilere anlatırken dile gömülmüş olan kavramlardan yararlanır. Dil, aynı zamanda sosyal bir fenomendir, mektup, kitap ya da karşılıklı konuşma da olsa dil insanlar arasındaki sosyal değiş tokuşlarda yer alır. Bunlara ilaveten, İnşacı yaklaşım, dildeki anlamların sabit olmadığını, şiir, kitap, şaka gibi dilin farklı türevlerinin kişiden kişiye ve durumdan duruma zaman içinde değiştiğini savunur. Dildeki anlam mutlak değil, tartışmalıdır. Anlam; bir terim, paragrafta geçen bir kelime ya da şakalaşmada kullanılan bir söz olarak duruma göre değişir. Dil, herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir işaretler sistemi olarak görülemez, değişkendir, potansiyel çatışmalara açıktır. ¹²⁷

¹²⁴ Wendt, “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, 691.

¹²⁵ Wendt, “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, 12.

¹²⁶ Burr, *Sosyal İnşacılık*, 46-48.

¹²⁷ age, 53-54.

Sosyal İnşacı yaklaşımda söylem çok önemli bir yer tutar. Söylemin önemini sürekli vurgulayan Foucault'a göre söylem "konuştukları nesneleri biçimlendiren pratiklerdir". Başka bir ifadeyle söylem, insanların yaşamakta oldukları "şeyler" dünyasında var olan ilişkileri anlatan döngüsel ifadelerdir. Söylemin içerisinde, imajlar, hikâyeler, metaforla temsiller yer alır. Dil aracılığıyla olayların farklı şekillerde anlatılması mümkündür, bu durum farklı söylemlere kapı aralar zira herkesin farklı yollardan sunabileceği bir hikayesi vardır.¹²⁸

Onuf'a göre, İnşacılık'ın temel argümanı, insanın sosyal bir varlık olmasına dayanmaktadır. Sosyal ilişkilerin, insanların nasıl insanlar olacağını belirlediğini savunur. Bu anlayışa göre, dünya bizim onu inşa ettiğimiz şekilde bir hal alır. Bu durumda, söylemek aynı zamanda eyleme geçmek anlamına gelir. Birbirimize ne söylediğimiz, doğal olarak sağlanan kaynakların da işin içine girmesiyle içinde bulunduğumuz dünyayı yaratmamızı sağlar. Onuf'a göre; her bir birey kendi dünyasında yaşarken aynı zamanda birbirleriyle konuşarak aslında kendi dünyalarını da paylaşırlar. Konuşmalarla paylaşılan dünyalar, gördüklerimize dair seçici temsiller olabilir. Yapılan konuşmalarda, neyin nasıl neden yapıldığı da söylenir.¹²⁹

Retoriksel pratik, davranışsal pratikler üzerinde etkiye sahiptir, retoriksel pratik bu etkiyi diyalog, ikna, eğitim, ideolojik çalışma gibi farklı iletişim yollarıyla yapar. Bunlar sayesinde toplumlarda, ortak anlamlar ve ifadelerin oluşacağı öngörülür. Bu ortak anlamlar toplum içinde dayanışma sağlama amacını taşır. Yaşadığımız dünyada, ortak eylemler, sembolik çalışmalardan etkilenir. Örnek vermek gerekirse; G7 liderleri, çok da önemli olmayan yıllık toplantılarında "Avrupalı kimliğinden" söz ederler, Gorbaçov "Ortak Avrupa Evi" ve "yeniden düşünüş" retorikliğiyle Soğuk Savaşı bitirmeye çalışmıştır, ABD Saddam Hüseyin'i "bir başka Hitler" olarak şeytaniştirmiştir. Bütün bu örneklerde, ortak harekete ulaşabilmek için fikirler ifade edilirken/ değiştirilirken söylemsel pratiklerden yararlanılmıştır. Bu pratikler temelde, kimlik ve çıkarı tanımlamak için stratejik bir işleve sahiptir.¹³⁰

¹²⁸ age, 64.

¹²⁹ Nicholas Onuf, **Making Sense, Making Worlds, Constructivism in Social Theory and International Relations**, ed. Richard Little, (Oxon: Routledge Yayınları, 2013), 4.

¹³⁰ Wendt, "Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet", 695.

2.5.4. Kurallar ve Normlar

Davranışsal bakış açısına önemle vurgu yapan İnşacı yaklaşımda, normlar büyük önem taşımaktadır, normlar bağlamında; devletlerin meşru davranışları onların kimliklerinden türetilir. Normlar, devlet davranışları üzerinde kimlik ve çıkarları oluşturma noktasında büyük bir etkiye sahiptir, devletler normlar sayesinde belirli kısıtlamalar ve bağlantılar altında çıkarlarına odaklı strateji geliştirirler.¹³¹

Kratochwill'e göre; sosyal bilgiyi oluşturan ya da uluslararası ilişkilerde sosyal hayatı üreten konularda diyalog mutlak suretle sürdürülmelidir. Eleştirel teorinin iki temel ilkesi sayesinde Kratochwill'in İnşacı yaklaşımı şekillenmiştir. Birincisi; pozitif bilgi formülasyonları, olguların nesnelleştirilmesine dayanır ve buna karşı çıkılır. İkincisi; teori ve kavramlar asla kendi başlarına belirlenmezler. Kavramlar aslında, sosyal değişim ve tecrübeye bağlıdır.¹³² Sosyal yapının sadece özel bilgidan meydana gelmesi durumu, son derece yetersiz bir yapıyı temsil eder. Bu bakımdan, ortak sosyal bilgi (kültür) sosyal yapı açıklanırken üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkar. Ortak sosyal bilgi, bireyler arasında ortaktır ve bu bilgiler birbirleriyle bağlantılıdır. Söz konusu ortak bilgi, işbirliği ya da çatışmaya sebep olabilir, dostluk ve düşmanlık kültürel olgulardır. Kültür; normlar, kurallar, kuramlar, ideolojiler gibi birçok farklı biçime bürünebilir. Bu açıdan bakıldığında, kültür, ekonomi ya da yönetim şeklinden tamamen bağımsız bir mecra olarak görülemez.¹³³

İnsanlar, çoğu zaman davranış rutinlerine sahiptir, bunun sebebi kuralların bir anlaşma gibi bu sürekli davranışların devam etmesine güç vermesidir. Kurallar, konuşmacı ile dinleyici arasındaki ilişkinin genelleşmesini sağlayan eylemleri oluşturur. Başka herhangi bir sebebe gerek kalmaksızın kurallar insanlar tarafından takip edilir ve uygulanır.¹³⁴

İnsanlar ve toplum sürekli olarak birbirlerini inşa ederler ve değişim içindedirler. Toplum ve insanları birbirine bağlayacak olan erdem (virtü) üçüncü bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal kurallar, toplum ve insanın karşılıklı olarak birbirini inşa

¹³¹ Andrew Bradley Philips, **International Relations Theory for 21st Century**, "Constructivism", ed. Martin Griffiths, 1. bs. (Newyork: Routledge Yayınları, 2007), 62-63.

¹³² Martin Griffiths, Steven C. Roach ve M. Scott Solomon, **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler**, Çev. Cesran, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011) : 125-127.

¹³³ Wendt, "Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet", 181-182.

¹³⁴ Onuf, **Making Sense, Making Worlds, Constructivism in Social Theory and International Relations**, 11.

etmesini düzenler. Kurallar, insanlara “neyi yapmaları gerektiğini” söyler. Buradaki “neyi” sorusu; insanların birbiriyle iletişim kurmasında ve birbirlerine benzemelerinde tanımlanan bazı standart davranışları anlatır. “Yapmaları gerektiği” kısmı ise bu standartlarla davranışları birbiriyle eşleştirir. İnsanların kurallara uyması, uymaması ya da kurallar sonucu oluşan etkiler “pratik” olarak adlandırılır. Kurallar insanlara doğrudan söylenmese bile, diğer insanların uyguladıkları pratiklere bakarak bu kurallar tahmin edilebilir. Kurallar, topluma kimlerin katılım sağladığını da belirtir. Bu katılımcılar zaten inşacı anlayışta “yapan” (agent) olarak adlandırılır. Yapanlar, toplumda diğer yapanlar adına hareket ederler. Kurallar, insanları sosyal yapı içinde hareket etmesini sağlar. Bu bağlamda “yapan” olma sosyal bir şart olarak görülebilir. İnsanlar, uygun kurallara bağlı olarak çeşitli kombinasyonlar içerisinde hareket ederler. Yapanlar, birçok çeşitlilik arasından seçim yapar. İnsanlar, sosyal yapı ve kurallar birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olmanın yanında, insanlar ve yapı birbirini karşılıklı olarak inşa etmeye devam eder.¹³⁵

İnsanlar tecrübe kazandıkça nasıl davranacaklarıyla ilgili fikirlere de sahip olurlar. Çoğu insanın genellikle ne yaptığına bakmak, aslında genel olarak nasıl hareket ettiklerinin anlaşılmasını sağlar. İnsanlar, birbirlerini izleyebilecek durumda olsa bile bunu belli kurallar dahilinde yaparlar. Bahse konu kurallar, davranışlar için belirlenmiş standartlar ortaya koyar, yapılması/yapılmaması gereken eylemler hakkında bilgi verir. İnsanlar kurallar ve ne kuralların ne anlama geldikleriyle ilgili bilgiye sahiptir. Kurallar değişime uğradıkça, normal davranışlar, neyin iyi ve kötü olduğuna dair kriterler de değişir.¹³⁶

Konuşma ve kural oluşturma arasında önemli bir bağlantı vardır. Konuşmalar, aynı şekilde sürekli tekrarlanırsa bu durum, dinleyenler konuşmanın önemli olduğunu düşünmeye başlar ve sürekli tekrarlanan konuşmalar bir süre sonra sözleşme haline gelir. Sözleşmeler ise insanlara neyi yapıp neyi yapmamalarını sürekli hatırlattıkları için kurallara benzerler. Bir şeyi yaptığımızı bilmekle aslında bunu her zaman yapmaya zorunlu olduğumuzu bilmek arasındaki ayrım bulanıktır. Ancak, varolan sözleşme yapanları yaptıkları eylemi sürekli hatırlatıyorsa artık bir kural haline gelmiş

¹³⁵ Onuf, “Constructivism: A User’s Manual”, 59.

¹³⁶ Onuf, **Making Sense, Making Worlds, Constructivism in Social Theory and International Relations**, 73-74.

demektir ve zaman geçtikçe kural güç kazanır. Kurallar, konuşan ve dinleyen arasındaki ilişki genelleştirir ve başka bir sebebe ihtiyaç duyulmaksızın uygulanır.¹³⁷

Devlet, başka bir devletin faaliyetlerine istinaden güvenlik ve ekonomi gibi konularda kendi kimliğini tanımlar ve bu işlemi yerine getirmesini engelleyen aktörlere karşı yaptırım uygular. Bunlar yapılırken normlar, kurallar ve ortak politikalar farklı biçimlerde kullanılır. Güvenliğin sağlanması devletin ana işlevidir. Birden çok devlet güvenliğin sağlanması için birlikte hareket edebiliyorsa bu “ortak güvenlik sistemi”dir, NATO, buna örnek olarak verilebilir. NATO hem meşruiyete sahiptir hem de üyelerine kendi politikalarını dayatarak baskı yapabilir. NATO kararları alınırken en zayıf üyelerin dahi söz hakkı belirli normlara dayanır ve iderler bu normlar ışığında rutin politikalar üretirler.¹³⁸ Kurallar, yapanlara çeşitli fırsatlar sunarak, sadece bireysel olmanın dışında hareket edebilmelerini sağlar. Kuralların maddi ve sosyal sonuçları bazen niyet edilmiş bazen ise niyet edilmemiş şekilde ortaya çıkar.¹³⁹

Yapan olma (faillik) sınırlar dahilinde varolabilir, örneğin yapanlar hiçbir zaman her istediklerini yapamazlar ve varolan kısıtlamalar maddi bir birleşene de sahiptir. Örnek vermek gerekirse; insanların uçacak kanatları olmadığı gibi havasız ortamda da yaşayamazlar. Kurallar her ne kadar insanlara belli kısıtlar dahilinde izin verseler de, varolan maddi yapıyı farklı bir şekle sokamazlar. Kurallar, herhangi bir yapana hareket etme imkanı sağlarken diğer yapanlara belli kısıtlamalar getirirler. Farklı yapanların, işlemekte serbest olduğu eylemler kurallar sayesinde sınırlanır. Yapanlar, ister kendi başlarına ister birlikte hareket etsinler, hiçbir zaman tam bir özgürlüğe sahip değildirler ve yapanların birbirleriyle girdikleri ilişkiler de belli kurallarla sınırlandırılmıştır.¹⁴⁰

Toplum içinde varolan kurallar, yapanlara seçenekler sunar, bu sunuş bir şeyin yapılıp yapılmaması şeklinde tezahür eder. Ancak aslında harekete geçebilen ve seçim yapan yegane sosyal varlık insandır. İnsanlar, kendileri ya da başkaları adına seçimler yaparlar. İnsanlar maddi çevrelerinin elverdiği ölçüde ihtiyaç ve isteklerinin peşinde koşarken, belli kurallar dahilinde hareket ederler. Konulan kurallar, yapanların bakış açılarına göre tanımlamalar yapmalarına yardımcı olur. Kurallar, yapanlara seçimler sunmaktan sorumludur ve kurallar aslında amaçlara ulaşmada yardımcı elemanlar

¹³⁷ Onuf, “Constructivism: A User’s Manual”, 66-67.

¹³⁸ Wendt, “Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet”, 698.

¹³⁹ Onuf, “Constructivism: A User’s Manual”, 64.

¹⁴⁰ age, 65.

oldukları için onaylanmışlardır ve önemlidirler. Bütün bu koşullar altında, kurallar hem birbirleriyle hem de yapanların pratikleriyle ve bunların sonuçlarıyla yakından ilişkilidir. Kurallar ister dizayn edilmiş şekilde ya da kazara olmuş olsun, kurallar yapanların belirli stabil niyetleri üzerinden inşa edilir. Yapanlar, kurumlar da kurallar vasıtasıyla oluştururlar, kurallara ait kalıplar, niyet edilmemiş sonuçlar ve kurumlar toplumu inşa eder.¹⁴¹

Basit bir örnek ile başlamak gerekirse; arabaların sağdan ya da soldan gitmesinin belli bir kurala bağlandığı durumda, kural aslında artan trafiğin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olabilir. Kurallar, önceden varolan eylemleri düzenlemek için ortaya konulur ve zaman içinde bu kurallara yenileri de eklenebilir. Başka bir örnekten yola çıkıldığında ise, satranç oynarken uygulanan kurallar ele alınabilir. Trafik kuralları (düzenleyici kurallar) kazaları önlemek, trafiği azaltmak için uygulanırken, satrançtaki kurallar (inşa edici kurallar) oyunun ne şekilde “inşa edileceğiyle” ilgilidir.¹⁴²

İnşa edici kurallar, sosyal hayatın kurucu temelini oluştururlar. İnsanlar tarafından bilinçli şekilde örgütlenmiş hiçbir etkinlik alanı, buna uluslararası ilişkiler ve politikalar da dahil olmak üzere, bu inşa edici kurallardan ayrı şekilde düşünülemez. Örneğin özel bölgelerle ilgili bazı inşa edici kurallar mevcuttur. Bu kurallar, belli bir bölgeyi kaba kuvvetle ele geçirme sonrasında ortaya çıkması halinde bile devamlılığını korur. Sovyetler Birliği’nin ani çöküşü şaşırtıcı olmuştur ancak bu çöküşte kaba kuvvet statükoya bağlı kalmıştır. İnşacı yaklaşım, kurucu kurallara ait aşırı karmaşık süreçleri mutlak şekilde anladığını iddia etmemekle birlikte, diğer teoriler gibi, önceden oluşturulmuş bir davranış düzenleyen kurallarla sınırlı olduğunu belirtir.¹⁴³

İnşacı yaklaşımda; “değişim süreçlerinin” uluslararası sistemi temelinden dönüştürme gücüne sahip olması sebebiyle, değişim analizlerin ana odak noktası konumundadır. Uluslararası sistemdeki değişim, kurucu normların değişimiyle yakından ilgilidir. Uluslararası sistem kurumlar tarafından, kurumlarsa normlar tarafında

¹⁴¹ age, 60-61.

¹⁴² John Gerard Ruggie, **Constructing the World Polity – Essays on International Institutionalization**, 22.

¹⁴³ age, 24- 25.

oluşturulduğundan, değişimi anlamak için bu değişim parametrelerine bakmak büyük önem arz etmektedir. ¹⁴⁴

İnşacı yaklaşıma göre, aktörlerin eylemleri vasıtasıyla politikalar değişir ve yeniden anlam kazanır. Uluslararası sistem, mutlak değişmez yapılar tarafından var edilmez. Temel değişiklikler ise, aktörlerin kendi uygulamalarıyla, uluslararası sistemi meydana getiren etkileşime dair norm ve kuralları değiştirdiklerinde olur. Yerli aktörlerin kimlikleri ve inançları değiştiğinde, norm ve kurallar değişir, buna bağlı olarak uluslararası politika da değişir, yani değişimler birbirlerine zincirleme olarak gerçekleşir ve birbirlerinden etkilenir. ¹⁴⁵

Wendt, yaşanabilecek değişiklikler hakkında farklı örnekler verir. Askeri yeteneklerin değiştirilmesi sonucu güç dağılımını değiştirebilir ve bu değişim coğrafyaya olan bağlılık üzerinde değişikliğe sebep olabilir. İnsanlar ise genetik mühendisliği sayesinde kendi doğalarını değiştirme potansiyeline sahip olabilirler. ¹⁴⁶ Wendt, makro düzeyde bir değişimin gerçekleşmesini, aktörün başarılı olabilmek için diğerlerine göre konumunu tekrardan tanımlamasıyla gerçekleşeceğini belirtir. Savaşlar önlendiğinde, “öteki”ne yaşama hakkı tanınmış olacağından, rakipler arasındaki şiddet sınırlanmış olur. Yaşam ve özgürlükle ilgili haklar tartışma götürmeyecek şekilde önemde olduğu sürece çatışmalar mülkiyet meseleleriyle sınırlı kalacaktır. ¹⁴⁷

İnşacılık kuramında sosyal olgular, aktörlerin katılımı sayesinde tarihsel süreç içerisinde inşa edilmiştir, bu inşa sürekli olarak dönüşmektedir. Devlet, uluslararası sistemin içinde yer almaktadır ve sistemin bir parçasıdır, kısacası devlet beşeri ve sosyal hayatın bir parçasıdır, bu sebeple sürekli olarak değişime uğramaktadır. Devlet ve devleti oluşturan yapılar içindeki unsurlar sosyal inşa süreci içindedirler. İnşa içinde yer alan çıkarlar, kimlikler, aktörler, normlar, kurumlar uluslararası politikadaki değişim üzerinde çok önemli ve direkt bir etkiye sahiptirler. ¹⁴⁸

¹⁴⁴ Rey Koslowski, Frededrich V. Kratochwill, “Understanding Change in International Poltics: the Soviet Empire’s Demise and the International System”, **International Organization**, c. 48, s. 2 (1994, Güz) : 223.

¹⁴⁵ age, 216.

¹⁴⁶ Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, 147.

¹⁴⁷ Frederich Kratochwil, **Constructing a New Ortodoxy? Wendt’s Social Theory of International Politics and Constructivist Challenge**, 32.

¹⁴⁸ Margaret P. Karns, Karen A. Mingst, **International Organizations: The Politics and Processes of Global Govarnance**, (London: Lynne Rienner Publishers, 2004), 50.

2.6. Rusya'nın Ukrayna Politikasının ve Kırım'ın İlhakı Vakasının Kimlik Eksenli (İnşacı) Perspektiften Ele Alınması

Çalışmanın sonraki bölümünde, Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı kimlik ve güvenlik eksenli bakış açılarıyla detaylı şekilde ele alınacaktır, çalışmanın sonraki bölümleri arasında bağlantı olması, daha analitik ve akışkan bir anlatım sağlayacağından bu bölümde Kırım'ın ilhakı vakasına kısa bir giriş yapılarak diğer bölümlerle köprü kurulması amaçlanmıştır.

Rusya, 19.yy'da büyük bir genişleme yaşamış, toprakları üç kıtaya yayılmış, emperyal bir güç olarak konsolide olmuş, Avrupalı devletlerle ilişkilerini arttırmıştır ve oluşan bu yeni kimlik gelecek yüzyıllarda Rus dış politikasını inşa etmiştir. Rusya'nın "Büyük İmparatorluk" gibi kimlikleri sahiplenmesini sağlayarak, bu minvalde bir kimlik geliştirmesine sebep olmuştur. Rusya'nın emperyal kimliği, bu bağlamda jeopolitik süreçlerden de etkilenmiş ve Slav halklarını birleştirmeye yönelik bir misyon edinilmesine sebep olmuştur. Rusya'nın Avrasya'da büyük bir güç olarak Slav halklarına karşı önemli sorumlulukları olduğu düşüncesi, günümüzde Rus dış politikasında önemli bir argüman olarak varlığını korumaktadır.¹⁴⁹ Putin yönetimi zamanında, emperyal söylemler ve imparatorluk dilinin canlandırılması ana siyasi akım haline gelmiştir. Otoriterlik, yayılcılık ve büyük güç olma vizyonu, Rus emperyal kimliğinin ayrılmaz parçalarıdır ve Rusya'nın zihinsel kodlarına yerleşen bu anlayış hem Çarlık hem de Sovyetler Birliği zamanında var olmuştur.¹⁵⁰ Putin döneminde Rus dış politikası önemli değişimler yaşamıştır ve Rusya'nın Doğu Avrupa'da nüfuz alanını arttırma perspektifi bu dönemde öne çıkan ayırt edici bir özellik olmuştur. Rusya'nın bahse konu nüfuz arttırma ve genişleme çabaları, Rusya'nın emperyal kimliğinin de izdüşümlerini barındırmaktadır.¹⁵¹

Kültür; tarihsel, deneyimsel birçok faktör tarafından şekillenir ve devlet kimliğinin önemli bir bileşeni olarak, dış politikada nasıl davranılacağına da etki eder. Rusya'nın nüfuzunu ve etki alanını küresel düzeyde genişletme önceliği, tarihsel tecrübelerinin de bir sonucudur ve bu kaynaktan beslenmektedir. Tüm Slavlar üzerinde hakimiyet

¹⁴⁹ Uygur Başpehlivan, "Putin & Russian Heritage: Russia's Foreign Policy Identity Since Napoleon", E-International Relations, 05.05.2016, https://www.e-ir.info/2016/03/05/putin-russian-heritage-russias-foreign-policy-identity-since-napoleon/#_ftn2 [02.02.2021].

¹⁵⁰ Yuri Teper, "Official Russian Identity Discourse in Light of the Annexation of Crimea: National or Imperial?", *Post Soviet Affairs*, c. 32, s. 4 (2016) : 382-383.

¹⁵¹ Başpehlivan, "Putin & Russian Heritage: Russia's Foreign Policy Identity Since Napoleon".

kurularak, onlara yardım etme misyonu Rusya tarafından benimsenmiştir. Sovyetler Birliği zamanında “Ruslaştırma” amacıyla Rus dilinin öğretilmesi ya da kitlelerin göçe zorlanması gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Sovyetler’in yıkılmasıyla birlikte ise, Rusya’nın büyük bir güç olmaktan uzaklaştığı ve eski itibarını kazanması gerektiği düşünceleri öne çıkmıştır. Putin, hem askeri güç projeksiyonunu güçlendirmek hem de Panslavizm vizyonu ile birlikte etnik kökenle ilgili hak iddia etmek motivasyonlarıyla hareket etmektedir. Bunun en iyi örneklerinden biri, Kırım’ın ilhakında görülmektedir. Rusya’nın coğrafi sınırlarıyla kültürel sınırları (etki alanı) arasında ciddi bir farklılık olduğu savından hareketle, Rusya’nın politikaları, bu etki alanını genişletmek ve ana vatan kabul edilen Rusya’dan ayrılan Rusça konuşan halkın varlığını korumak üzerine inşa edilmektedir.¹⁵²

Rusya’nın tarihi derinlik içinde kimliğiyle ilgili argümanlar ele alındığında, kendisini vizyon sahibi, büyük bir güç olarak gördüğü değerlendirilebilir, bu anlayışa göre Rusya sadece askeri güç unsurlarıyla prestij sağlamaz, bunun yanında küresel boyutta siyasi nüfuz alanı ve güç dengelerini etkileyebilme kapasitesi de Rusya için önemlidir.¹⁵³ Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında Rus kimliğinin oluşmasında, ülkenin egemenliğini sağlamlaştırma ve güçlü bir devlet haline gelme, öncelikle odaklanılan alanlar olmuştur. Rusya’nın devlet sınırlarını aşan büyük Rus dünyası fikri, Rus medeniyetinin farklı bir medeniyet olarak ele alınmasını içeren bir bakış açısını yansıtır.¹⁵⁴

Sovyetler Birliği’nin kurulması sonrasında, iki kutuplu olduğu iddia edilen dünya düzenine geçilmesiyle birlikte, İnşacı perspektiften de ele alınabilecek yeni söylemler ve ben/biz-öteki ayrımını içeren bir süreç ortaya çıkmıştır, “biz” ayrımı Sovyet coğrafyasını ifade etmiştir. Sovyetler Birliğinin 2. Dünya Savaşı’ndan galip çıkarak güçlenmesi ve topraklarını genişletmesi; Batı ittifaklarıyla arasının açılmasına sebep olmuş ve doğu-batı bölünmesini Rusların zihinlerine derinlemesine işlemiştir. Bahse konu iki kutup, birbirine rakip olmuş ve kimlik inşasında “ben” sağlam-dürüst

¹⁵² Martina Alvarez Portas, “National Identity and Foreign Policy: A Brief Analysis of their Connection in Russia”, Opinion Paper, 24.03.2020, 9-10, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2020/DIEEEO25_2020MARALV_Rusia-ENG.pdf [22.08.2021].

¹⁵³ Igor Zevelev, “Russian National Identity and Foreign Policy”, A report of the CSIS Russia and Eurasia Program, Center for Strategic International Studies, Washington, Aralık 2016, 11-12. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Zevelev_RussianNationalIdentity_Web.pdf, [18.04.2019].

¹⁵⁴ Igor A. Zevelev, “The Russian World Boundaries”, Russia in Global Affairs, 07.06.2014. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-russian-world-boundaries/> [20.05.2019].

karaktere ve ideolojik üstünlüğe sahip Sovyet anlayışını, bu anlayışı boğmaya çalışan yayılcı Batı zihniyeti ise “öteki” yi temsil etmiştir. ¹⁵⁵ “Öteki” olarak, Rusya’nın ulusal kimliğinin düşmanları olan küreselleşme ve Batı ittifakları gösterilebilir. Putin için en önemli dış politika önceliklerinden biri, Rus ulusal kimliğinin korunmasıdır ve küresel ölçekte bu kimliğe tehdit oluşturacak birçok vakanın mevcut olduğu değerlendirilmektedir. Rusya’nın tarihe dayalı kimliğine bağlı söylemleri Rusya-Batı arasındaki çatışma atmosferiyle ilgili de önemli argümanlar içermektedir. ¹⁵⁶ Putin, Rusya’nın kendine has ve ayrıcalıklı olduğu anlayışına vurgu yaparak bu perspektifi güçlendirmeye çalışmaktadır. Batı ise Rusya’nın; Ortodoks Hristiyanlık, vatanseverlik ve ulusal liderin güçlü olmasını da içeren, biricik ve muhafazakar ulusal kimliğini üzerinde oynamalar yapmaya çalışan ve bunları aşındırmaya gayret eden bir rolde görülmektedir. ¹⁵⁷

Lavrov’un 2012 yılında yazmış olduğu makalede Rusya’nın politikalarıyla ilgili değerlendirmeler mevcuttur, buna göre Rusya, politikalarını hayata geçirirken bağımsız hareket edebilmektedir, bu bağımsızlık önceki yüzyılların tarihsel gelişimi ve Rusya’nın yakın zamana yayılmış deneyimin bir sonucu olarak görülebilir, Rusya’nın başka bir ülkenin liderliğine bağlı olması mümkün değildir. Rusya, kendini çok merkezli sistemin yeni merkezlerinden biri olarak görmektedir, bu perspektif Rusya’nın coğrafi, askeri, ekonomik kapasitesi, kültürü ve insan kaynakları potansiyeline bağlı şekilde oluşmaktadır. Rusya, küresel süreçlere tüm boyutlarıyla entegre olmuş ve DTÖ üyesi olarak da önemli bir ekonomik nüfuz alanı elde etmiştir.

158

Lavrov’a göre; ülkelerin kendi sosyal ve ekonomik sistemlerini, diğer ülkelere zorla kabul ettirme ve empoze etme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmaktadır ve bunun sayısız örneği mevcuttur. Demokrasinin zorla dayatılması, küresel çapta çatışmaların artmasına ve bu durumun idare edilemez hale evrilerek bir yönetim krizin sebep olmaktadır, bütün aktörlerin ABD veya NATO şemsiyesi altında bir araya gelmesi imkansız olduğundan Avrupa ve Atlantik arasında yeni işbirliklerine odaklanması önem arz etmektedir. ¹⁵⁹

¹⁵⁵ Başpehlivan, “Putin & Russian Heritage: Russia’s Foreign Policy Identity Since Napoleon”.

¹⁵⁶ Zevelev, “Russian National Identity and Foreign Policy”, 10.

¹⁵⁷ age, 11-12.

¹⁵⁸ Sergey Lavrov, “Russia in the 21st- Century World of Power”, Russia in Global Affairs, 27.12.2012, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/russia-in-the-21st-century-world-of-power/> [25.09.2020].

¹⁵⁹ age.

Günümüzde Rusya'nın politikaları sadece coğrafi etkenler ya da sadece politik gerekçelerle açıklanamaz. Rus ideası; jeopolitik okuma, kültür ve coğrafyanın birbiriyle iç içe geçmesiyle Rus dış politikası daha net anlaşılabilir ve bu bakımdan “İnşacı” bir özellik taşımaktadır. Soğuk Savaş sonrası ulusal güvenlik belgeleri ve doktrinler jeopolitik kaygıları yansıtmakta olup, Rusya'nın politikalarının önemli karakteristik özelliklerini ortaya koymaktadır.¹⁶⁰

Rusya için Ukrayna, Avrasya coğrafyasındaki en önemli ülkelerden biridir ve Rusya'nın büyük bir güç olabilmesi, Ukrayna üzerindeki etki alanına bağlıdır. Ukrayna'da kimlik sorunu, ulus-inşa sürecinde de ciddi zorlukları beraberinde getirmiştir, bağımsızlığını kazanmasından itibaren Ukrayna doğu-batı anlamında kimlik açısından bölünmüştür. Kimlik krizinde belli bir ilerleme kaydedemeyen Ukrayna, hem AB hem de Rusya'nın ilgi alanında kalmış ve belli hususlar özelinde, Batı ve Doğu arasında sıkışmıştır, her iki taraf da Ukrayna'yı kendi arka bahçesi olarak görme eğiliminden vazgeçmemiştir.¹⁶¹ Ukrayna, AB ve NATO ile yakın ilişkiler kurmaya çalışırken, diğer yandan ise egemen bir devlet olarak bağımsız politikalar üretme yoluna gitmiş ancak ülke içindeki derin ayrılıklar ve bölünmüşlük atmosferi bu çabaların önünde engel teşkil etmiştir. Ülkenin batı kesimlerinde Ukrayna dilini konuşan ve batı yanlısı nüfus yaşarken, doğuda ve güney kesimlerinde ise Rusça konuşan ve Rus yönetimiyle yakın temas içinde olan nüfus mevcuttur. Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla birlikte, ABD'nin egemen olduğu tek kutuplu dünya düzeninden büyük güçler arasındaki rekabet ortamının yeniden tanımlandığı bir döneme doğru geçildiği değerlendirilebilir.¹⁶²

Rusya'nın Kırım'ı ilhakının uluslararası alanda taşıdığı Rus kimliği ile bağlantılı olduğu değerlendirilebilir. Rusya hem büyük bir güç olarak hem de bölgesel bir güç olma politikalarına odaklanarak hareket etmiştir.¹⁶³ Rusya, Kırım'ın ilhakını tarihi unsurlara dayanarak anlatmaya çalışmıştır.¹⁶⁴ Kırım'ın Rusya ile tekrar birleşmesi,

¹⁶⁰ Halit Mammadov, “Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini”, Rapor, Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi, Yayın No 16, (Ankara, 2014) : 12. https://www.ayu.edu.tr/yayin_detay/30/rus-dis-politikasinda-stratejik-zihinsel-sureklilik-ve-putin-in-dis-politika-doktrini [25.09.2020].

¹⁶¹ age, 67-69.

¹⁶² Masters, “Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations”.

¹⁶³ Onati, “Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach”, 39.

¹⁶⁴ John Biersack, Shannon O'Lear, “The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy”, **Eurasian Geography and Economics**, c. 55, s. 3 (2014) : 252.

SSCB'nin çöküşü ve yeni devlet oluşturma süreçleriyle yakından ilişkili olup, Rus kültürü, tarihsel kodları ve zihinsel süreçlerle de yakından ilgilidir. ¹⁶⁵

Rusça konuşan vatandaşları savunma argümanı, Rusya'nın müdahalesini meşrulaştırmak için kullandığı önemli bir argüman olmuştur. Rusya'nın resmi anlatıları, Kırım halkının demokratik yollarla Ukrayna'dan ayrıldığı ve Rusya'ya katılmayı talep ettiği söylemine dayandırılarak haklılık üretmeye odaklanmaktadır. Rusya, Kırım vakasında hegomanik eylemlerini kimlik üzerinden gerekçelendiren bir anlayış benimsemiştir. ¹⁶⁶ Kırım müdahalesinde Putin, Batıdan gelen tehdidi, Rusya'nın toprak bütünlüğünden daha çok, Rusya'nın kimliğine yapılan bir tehdit olarak algılamıştır. ¹⁶⁷

Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla ilgili gerekçeler, iki ülke arasındaki derin siyasi, ekonomik, kültürel ve tarihsel bağlara dayanmanın yanında, Rus kimliğiyle de yakından bağlantılıdır. Kiev, Rusya tarafından “şehirlerin anası” olarak kabul edilir, 9.yy'da Hristiyanlık Kiev'de Slav halklarına gelmiştir. Ukrayna'da çok sayıda etnik Rus'un yaşaması ve Rusya'nın bunları koruma misyonuna sahip olması da önemlidir. Ukrayna'nın kaybı Rusya'nın büyük güç olma imajıyla da çelişen bir durumdur, çünkü bu ülkenin kontrolünün kaybedilerek Batı ile entegre hale gelmesi Rusya'nın prestijini baltalayan bir durum olarak görülmektedir. ¹⁶⁸

Jeopolitik olarak bakıldığında; Ukrayna Rusya açısından büyük öneme sahiptir çünkü Ukrayna'nın Karadeniz'e olan kıyısı çok geniştir ve Karadeniz dahil Rusya'nın yakın çevresinde etkili olabilmesi için bu ülke ile olan ilişkiler vazgeçilmezdir. Ukrayna'nın bahse konu öneminden dolayı NATO'nun ve AB'nin doğuya doğru genişleme stratejisi izleyerek eski Sovyet devletleriyle yakın ilişkiler kurması Rusya açısından kaygı verici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik ittifakına yakınlaşması ve dahil olması Rusya açısından önemli bir ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. ¹⁶⁹ Batı ittifaklarıyla ilgili olarak, NATO'nun doğu

¹⁶⁵ Kirsanova ve Pankratov, “Vossoyedineniye Kryma c Rossiiyey v Kontekste Tendentsiy i Protivorechiy Razvitiya Sovremennogo Politicheskogo Protsessa”, 79-80.

¹⁶⁶ Biersack ve O'Lear, “The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy”, 252.

¹⁶⁷ Ivan Krastev, “Dancing with the Bear. How the West Should Handle Its Relations with Russia ?”, **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis**, ed. Riccardo Alcaro, West- Russia in Light of the Ukraine Crisis, (Roma: IAI Research Papers- E book, 2015), 23.

¹⁶⁸ Masters, “Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations”.

¹⁶⁹ Atilla Sandıklı, Elnur İsmayil, “Ukrayna Krizi'nin Bölgesel Güvenliğe Etkileri ve Türkiye”, **2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılında Harp Akademileri Komutanlığında İcra Edilen Paneller Tebliğ Kitabı**, 15.

genişlemesinin yansıra AB dış politikası da Rusya açısından bir tehdit olarak görülmektedir. Özellikle 2009 yılında Doğu Ortaklığı projesinin açıklanması sonrasında Batı'nın, Rusya ile komşuları arasındaki anlaşmazlıkları körüklemeye çalıştığı algısı güçlenmiş ve Rusya'nın Ukrayna ile ilişkilerde kendi çıkarlarının korunmadığını düşünmesi de sert tepkiler vermesini tetiklemiştir.¹⁷⁰

Rusya'nın 2014 Ukrayna müdahalesi, sadece jeopolitik argümanların yanında, belirli bir dünya görüşü ve ideolojinin de hayata geçirilmesi, yurtdışındaki yurttaşları korumak, büyük Rus dünyası-Rus uygarlığı gibi argümanlar kullanılarak ele değerlendirilebilir.¹⁷¹ Putin'in Kırım'ı ilhak etme kararına götüren motivasyonlara bakıldığında, tarihsel anlamda Rusya ile derin bağları olan Ukrayna'da 2013-2014 yıllarında krizler yaşanması, Rusya'nın yakın coğrafyasındaki devletleri etki altına alma kapasitesinin azalması gibi argümanlar ciddi tehditler olarak algılanmıştır. Putin, Kırım'ın ilhakında milliyetçi duyguları da harekete geçirerek, burada yaşayan Rusları kaos ortamından koruduğunu belirtmiş eylemini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Yanukoviç'in yönetimden uzaklaşması sonrasında, Ukrayna'da yaşanan kriz ve belirsizlik ortamı Rusya'nın bölgede inisiyatif alarak hızlı şekilde eyleme geçmesine zemin hazırlamıştır.¹⁷²

İnşacı yaklaşım; Rusya ve Ukrayna arasında olan kültürel ve tarihi ilişkilerin derinliğine odaklanmaktadır. İnşacılık anlayışının bir devletin kimliğine bağlı olarak eylem ve çıkarlarının sosyal normlar tarafından şekillendiği savı, Rusya-Ukrayna arasında yaşanan çatışmayı anlatmak amacıyla kullanılabilir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakını haklı çıkarabilmek için Putin Rus kimliği düşüncesini kullanmıştır.¹⁷³ Rusya'nın Kırım müdahalesi, Kırım'da yaşanan siyasi istikrarsızlık sonrasında gerçekleştirilmiştir. İnşacı bakış açısı dost-düşman algısının devletin dış politika davranışlarının temel motivasyonu olduğunu vurgular, Ukrayna'nın Batı ile yaklaşma çabaları ve artan etkileşim NATO'nun doğu genişlemesine yol açar algısı

¹⁷⁰ Zevelev, "Russian National Identity and Foreign Policy", 11-12.

¹⁷¹ Zevelev, "The Russian World Boundaries".

¹⁷² David Esmati, "Putin's Last Oblast: A Constructive Perspective", **JPI Newyork University Journal of Political Inquiry**, 31. 03.2015, <https://jpinyu.com/2015/03/31/putins-latest-oblast-a-constructivist-perspective/> [14.06.2019].

¹⁷³ Dana Tandilasvili, "Classical Realist and Norm Based Constructivist Analysis of Russia's Invasion of Ukraine and Annexation of Criema", **Towson University of International Affairs**, c. 49, s. 1 (2015, Kış) : 8.

<https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/wp.towson.edu/dist/b/55/files/2016/06/SPRING16FALL15ISSUEpt2-1jhiif4.pdf> [24.05.2020].

ve bu duruma bağılı olarak duyulan kaygı, Rusya'nın güvenliğınden endişe etmesi için temel argüman olmuştur. Bu minvalde, ilhakta Rusya sadece hegomonik gücünü arttırma isteğıyle hareket etmemiş, aynı zamanda yakın coğrafyasında nüfuz alanının zayıflamasına da tepki göstermiştir. ¹⁷⁴

Rus kimliğı ekseninde çeşitli bakış açıları, Kırım'ın ilhakı sürecinde önemli rol oynamıştır. Rus vatandaşları, etnik Ruslar, Rusça konuşanlar gibi Rusluğu öne çıkaran argümanlar, geniş halk kitleleri tarafından kabul görmektedir ve bu anlayış iç siyasi konsolidasyonu sağlamaya yöneliktir. İnşacı paradigmadan bakıldığında, Rus milliyetçilik duygularının ve kimlik unsurlarının politik kararları etkilediğı, toplumsal ve kültürel deneyime bağılı perspektiften ele alındığı belirtilebilir. Rusya'nın kuşatılmış olma retoriğı, Ukrayna ve özelinde Kırım'da yaşayan çok sayıda Rus'un baskı altına tutulması endişeleri, Rusya'nın etnik Rusları koruma ve bununla ilgili sorumluluk alma inisiyatifine bağlanmakta ve bu argümanla açıklanmaktadır. ¹⁷⁵

Rusya, Kırım'da jeopolitik olarak stratejik bir noktada olan Kırım'ın önemine binaen burayı ele geçirmiştir. Sivastopol, yarımadanın en kritik noktalarından biridir, bu liman Rus filosunun Karadeniz'e doğrudan erişimini sağlamasının yanında, Avrasya coğrafyasında Rus askeri gücünü temsil etmekte ve NATO'nun bu coğrafyada etkili olmasını engellemektedir. 2013 Euromeydan olayları sonrasında, Rusya Ukrayna'nın Avrupa'ya yaklaşması ve AB'ye katılması, Sivastopol'un kaybedilmesi tehlikelerine karşı Kırım'ı topraklarına katmaya karar vermiştir. İnşacı bakış açısına göre, dostluk-düşmanlık ve işbirliğı ile ilgili algılar, devletlerin birbiriyle olan ilişkilerini etkiler ve değiştirir, bu minvalde Rusya'nın NATO ve ABD başta olmak üzere Batı ittifaklarına kendi güvenliğıne bir tehdit olarak algılamış ve bu tehdidi bertaraf etmeye çaba göstermiştir. ¹⁷⁶

Kırım'ı ilhakıyla Rusya uluslararası topluma, kendisini belli bir davranış kalıbına zorlayacak hiçbir uluslararası norm ve kuralın olmadığını da göstermek istemiştir. Uluslararası hukuku destekleyen çok sayıda kurum olsa da bunların etkili olmadığı bu vakayla bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Uluslararası ilişkilerde, her devlet kendi çıkarlarını savunan ve gerçekleştirmeye çalışan bir aktör olarak görülür, bu bağlamda ilhak İnşacı paradigmayla uyumlu bir anlatıyla ele alınabilir. Rusya'nın Kırım'ı

¹⁷⁴ Esmati, "Putin's Last Oblast: A Constructive Perspective".

¹⁷⁵ Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules", 1282-1283.

¹⁷⁶ Esmati, "Putin's Last Oblast: A Constructive Perspective".

ilhakını anlayabilmek için Rusya'yı bu davranışa yönlendiren faktörlerin ve Rusya'nın çıkarlarının ne olduğunu bilmek önemlidir. ¹⁷⁷ 18 Mart 2104 tarihinde yaptığı konuşmasında Putin, Kırım'daki referandumun adil ve demokratik olduğunu belirtmiş, ayrıca argümanlarını Rusya ve Ukrayna arasındaki tarihsel bağlara odaklı şekilde açıklamıştır, buna göre BM şartlarında bulunan kendi kaderini tayin etme ve vatandaşlarını koruma politikaları izlenmiş ve askeri müdahale de bu prensiplerle açıklanmıştır. İnşacı yaklaşım burada öne çıkmaktadır; zira İnşacı paradigma uluslararası ilişkilerde devletlerin dış politika davranışlarında; sadece "haklı" olmayı takip ederek değil, "kimlik" açısından da hareket ettiklerini savunmaktadır. Rusya'nın Kırım'a olan müdahalesi aynı zamanda kimliğinin bir parçasıdır. Rusya, tarihsel perspektiften bakarak ve bölgesel gücünü üst düzeye çıkarmak için müdahalede bulunmuştur. ¹⁷⁸

Kırım'ın ilhakı, Rus dış politikasında kayda değer bir değişime tekabül etmektedir, Kırım sonrasında Rusya yakın coğrafyasında benzer koşullar altında benzer tepkiler verebilecektir ve 18 Mart konuşmasında Putin, Kırım ile ilgili bir konuşma yaparak, bu yeni stratejiyle ilgili bileşenleri paylaşmıştır, bahse konu bileşenler şu şekilde sıralanabilir:

-Rusya, kendini Batı'ya uzak hissetmekte ve Batı'yı güvenilir bir ortak olarak değerlendirmemektedir, zira Batı Ukrayna'yı kendine çekmeye çalışarak çizgiyi aşmaktadır.

-Rusya, kendisini Atlantik medeniyetinin bir üyesi olarak algılamamaktadır. Rus halkının Kırım'ın ilhakını desteklemesiyle bağlantılı olarak bu kararın demokratik meşruiyeti olduğu söylenebilir, her ülke kendine özgü bir yönetim biçimine sahiptir, Rus halkı da yeni bir ideoloji etrafında birleşmelidir.

-Uluslararası hukuk, herkesi koruyan bir sistem olmaktan çok güçlü olanın kendine fayda sağlama aracıdır. Kırım'ın ilhakında, halkların kendi kaderini tayin etme ilkesiyle hareket edilmiştir.

-Rusya'nın etki alanı, Sovyetlerin dağılması sonrasındaki coğrafyayı kapsar. Rusya, bu alanı tarihi bir miras, Rusya'nın stratejik güvenliği için önemli bir alan ve Rus dünyası için hayati önemde görmektedir. Kırım müdahalesi sonrasında, diplomatik uyarılardan eyleme geçme aşamasına hazır olunacaktır. Rusya, küresel güç

¹⁷⁷ age.

¹⁷⁸ Onati, "Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach", 39.

dengeleriyle ilgili durumu takip etmekle kalmayacak, aynı zamanda oyun kurucu bir rol de üstlenecektir.

-Devlet egemenliği ve toprak dokunulmazlığı ilkeleri değişmektedir.

-Uluslararası örgütlerin (AGİT, BM, AB gibi) küresel manadaki gücü giderek azalmaktadır, bahse konu örgütlerin Rusya'nın ulusal çıkarlarının korunmasıyla ilgili müdahalede bulunmaya çalıştıklarında bu durum Rusya tarafından dikkate alınmayabilir.

-Yeni Rus perspektifi, dünyadaki yeni güç dengesine dayanmaktadır. Batı'nın askeri ve ekonomik gücü azalırken, Doğu'nun gücü artmaktadır (Asya, Afrika, Latin Amerika vs) ve bu yükselen güçler, oyunun yeni kurallarının konulmasıyla ilgileneceklerdir.¹⁷⁹

18 Mart'ta Putin'in Meclis'te yapmış olduğu konuşmada, Batı'nın Rusya'yı çevreleme stratejisinin 18-19 ve 20.yy'larda devam ettiği ve hala da sürdürüldüğü belirtilmiştir. Putin'in Kırım ile ilgili söylemleri, jeopolitik argümanları barındırmanın yanında, manevi bir öneme atıfta da bulunmaktadır, bu bağlamda Kırım'da çok sayıda Rus'un yaşaması, buranın stratejik öneminin yanında, Rus devletinin kurulduğu yer olduğundan manevi değeri çok büyüktür.¹⁸⁰

Putin, Kırım müdahalesiyle ilgili yazmış olduğu makalede önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Putin'e göre; Ukrayna'nın gerçek egemenliği, Rusya ile ortak olduğunda mümkündür, zira insani, manevi ve medeniyet bağları çok derin ve kuvvetlidir, tarih boyunca ortak zorluklar ve zaferler yaşanmıştır, akrabalık ve kan bağları insanların zihinlerinde yer etmiştir. Ukrayna-Rusya-Belarus; üçlü bir halk olmasının yanında tek bir ulus olarak da görülebilir. Ukrayna'da ise zorunlu bir kimlik değişiminden bahsedilebilir, bu sadece Rusların atalarından gelen tarihlerinden uzaklaşmaları değil, Rusya karşıtı bir duruş sergilemelerini de içermektedir. Ruslara uygulanan asimilasyon politikası ve Rus-Ukraynalı arasında keskin ayrımların yapılması yapay bir bölünmeye sebep olabilir.¹⁸¹

Rusya, Yanukoviç'in görevden alınmasını bir darbe olarak görmüş ve bu durum olayları durdurulmaz bir şekilde değiştirmiştir. Putin, Kırım müdahalesiyle ilgili olarak "Ukrayna ile Batılı ortaklarımız çizgiyi aştı... Ne de olsa Ukrayna'da ve Kırım'da milyonlarca

¹⁷⁹ Vladimir Rizhkov, "Novaya Doktrina Putia Rossiya v Global'noy Politike", Rossiya v Global'noy Politike, 06.04.2014, <https://globalaffairs.ru/articles/novaya-doktrina-putina/> [25.06.2019].

¹⁸⁰ Zevelev, "Russian National Identity and Foreign Policy", 10.

¹⁸¹ Vladimir Putin, "Ob Istoricheskom yedinstve Russkikh i Ukrainsev", Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 12. 07.2021, <http://kremlin.ru/events/president/news/66181> [19.05.2019].

Rus yaşadığının farkındaydılar... Rusya kendini geri çekilemeyeceği bir konumda buldu. Yayı sonuna kadar sıkıştırırsanız, sert bir şekilde geri çekilir.” ifadelerini kullanmıştır. Kırım’ın ilhakı sonrasında, Rus kimliğinde yaşanan değişim ve dönüşüm benzersiz bir uygarlığı temsil eden “Rus Dünyası”nı ve yurtdışındaki Rus halkını korumak için sert güç unsurlarının kullanılabileceği anlayışına dayanan bir perspektifi yansıtmaktadır.¹⁸²

2.7. Bölüm Değerlendirmesi

Uluslararası ilişkiler, günümüzde disiplinler arası bir disiplin olarak kabul görmektedir. Günümüzün büyük hızla değişen dünyasında, küresel ölçekteki değişimleri ve dinamikleri anlamak, vakaları birbiriyle bağlantılı ve anlamlı şekilde analiz edebilmek büyük bir önem taşımakta olup, uluslararası ilişkiler de bu minvalde öne çıkan bir disiplin olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde; uluslararası ilişkilerin bu öneminden bahsedildikten sonra devletler arasındaki ilişkileri belli bir bakış açısı ışığında açıklama, anlamlı bir bütünlük içinde ele alma çabasıyla hareket eden Uİ teorilerine giriş yapılmaktadır. Uİ teorileri, birçok açıdan ele alınabilecek bir vakayı belirlenmiş ve çerçevelenmiş bir anlatı, bir bakış açısı içinde ele alarak olaylar, süreçler ve devlet davranışlarını açıklayabilmek için anlamlı bir analiz düzeyi geliştirmeye çalışır.

Fransız Devrimi sonrasında modern devletin sistemik düzeyde aktör olarak öne çıkmasıyla birlikte uluslararası konjonktür bu minvalde şekillenmeye başlamıştır. Bu bölümün amacı, “İnşacılık” ve “Saldırgan Realizm” teorilerinin temel argümanlarının ve savlarının detaylandırılması olmuştur, zira ilerleyen bölümlerde Rusya’nın Ukrayna özelinde politikaları ve Kırım’ı ilhakı bu iki bakış açısı içinde ele alınacaktır.

İdealizm ve Liberalizm teorilerine çok kısaca değinilmiştir, zira Realist paradigma bu teorilerin 1. Dünya Savaşı sonrasında 2. Dünya Savaşı’nın tahmin edememesi ve engel olamamasını eleştirerek öne çıkan bir bakış açısı olmuştur. İdealizm ve Liberalizm gibi devletler arasında cereyan eden olayları, birbirine saygı ve uluslararası hukuk argümanlarıyla açıklamaya çalışan, uyumlu-kozmopolit düzenin kurulabileceğini değerlendiren teorilere karşılık, uluslararası konjonktürü “sıfır toplamı” bir oyun olarak gören, güç ve güvenlik eksenli bir anlatıya sahip Realizm teorisi devletlerin

¹⁸² Zevelev, “The Russian World Boundaries”.

çatışma halinde olduklarını ve bekalarını sağlamak için savaş dahil çeşitli yöntemlere yöneldikleri savını öne çıkarmaktadır.

Realist paradigmanın temel argümanları ele alınırken, öncelikle tarihsel arka plana yer verilmiştir, zira Realizm felsefesi bir arka plana ve uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Klasik Realizm'in kurucularından biri olan Morgenthau'ya göre, insan doğası gereği kötülüğe meyillidir ve ülkelerin çıkarları "güç" kavramıyla doğrudan bağlantılıdır. Savunmacı Realizm'in önde gelen isimlerinden olan Waltz'a göre devletler ılımlı politikalar izleyerek sistem içindeki saldırganlığı dengelemeye çalışırlar. Saldırgan Realizm'in en önemli savunucularından ve aynı zamanda kurucularından olan Mearsheimer'e göre, devletlerin güçlerini maksimum seviyeye çıkarmak için çok güçlü motivasyonları vardır, zira üst otoritenin olmadığı uluslararası sistemde güvenliği sağlamanın yegane yolu, maksimum güce sahip olmaktır. Büyük güç olan aktörler, kendi coğrafyalarında hegemon olma isteğindedir. Saldırgan Realizm'de devletler, güç dağılımının sistem içinde dağılımına önem vererek, gücü kendi lehlerine çevirmeye çalışırlar ancak bunu belli bir mantık çerçevesinde gerçekleştirirler ve topraklarını / güçlerini son derece temkinli şekilde arttırırlar. Saldırganlık kapasitesi, rekabet edebilme gücüne bağlı şekilde değişir, devletler kazancı maliyetinden az olan mücadeleye girmekten kaçınırlar.

İnşacı paradigma ise intersubjektivite, kural ve norm oluşumu, ben ve öteki ayrımından hareketle geliştirilen kimlik eksenli bakış açısı, çıkarların da kimliğe bağlı şekilde ortaya çıkması, dilin ve söylemin devletlerin politikalarını dizayn etmek amacıyla kullanılması, değişimin uluslararası konjonktürde ele alınması gibi kendinden önceki Uİ teorilerinin ele almadığını ve boşlukta bıraktığını savunduğu yeni argümanları Uİ teorilerine katmaya çalışmıştır. Bu bölümde, İnşacılığın kurucuları olan bilim insanlarının (Wendth, Onuf, Fierke gibi) görüşlerine ve teoriye katkılarına yer verilmiştir. İnşacılıkta; kimliğin oluşabilmesi için, "ben kimim" ve "öteki kim" sorularına verilen cevaplar minvalinde devletlerin zihinsel kodları, tarihsel süreçleri, söylemleri ve kültürel yapıları önemli rol oynar. Kimlik, çıkara bağlı olarak oluşur ve sosyal yapılar içinde hayat bulur. Kural ve normların oluşumu da İnşacı anlatıda kendine önemli bir yer bulur, zira sürekli tekrarlanan söylemin zamanla kurallara-normlara dönüştüğü ve hem dünyayı kuran hem de belirlenmiş kıstaslar dahilinde sınırlayıp düzene koyanın "dil ve söylem" olduğu üzerinde durulur, bu minvalde İnşacı perspektifte kural ve norm oluşumu kilit bir öneme sahiptir. Onuf, insanların kendi

dünyasında yaşarken birbirleriyle konuşarak dünyalarını da paylaştıklarını ve İnşacılığın temel argümanının insanın sosyal bir varlık olmasına dayandığını, söylemenin bu minvalde yapmak anlamına geldiğini belirtir.

İnşacı anlayış, maddi yapıların intersubjektivite vasıtasıyla aralarında bağ kurulan sosyal yapılar sayesinde anlam kazandığını söyler, maddi yapıların varlığı inkar edilmemekle birlikte aktörün sürece/vakaya vereceği tepkinin ve bununla ilgili geliştireceği söylemin üzerinde önemle durur ve dünya siyaseti analiz edilerek sistemik şekilde açıklanmaya çalışılır, insanlar birbiriyle kültürel ve sosyal bağlar içinde ele alınır ve toplumsal olaylar, uluslararası kuruluşlar, ittifaklar insan malzemesinin üstüne inşa edilir. Wendth, sosyal yapıların maddi güçlerden ziyade ortak düşünceler tarafından belirlendiğini, kimlik ve çıkarların da ortak düşünce süreçleri sonucunda oluştuğunu söyler. Wendth; teknoloji, insan doğası gibi maddi güçleri de önemli bulmakla birlikte, güç ve çıkarın aslen düşünceler tarafından meydana getirildiğini belirtir.

Saldırgan Realist ve İnşacı paradigmaların temel argümanları detaylandırıldıktan sonra kavramsal çerçevesinin vaka üzerinde kısaca anlatılarak teoriler ile Rusya'nın Ukrayna politikalarıyla, Kırım'ın ilhakının bağlanmasına çalışılmış, bu sebeple hem Realist hem de İnşacı paradigmalar minvalinde vaka kısaca açıklanmıştır.

Rusya'nın Ukrayna ile olan ve derin tarihe köklere sahip ilişkileri, yüzyıllarca aynı coğrafyada yaşamalarından kaynaklı olarak Rusya'nın Ukrayna'nın kimliği ve kültürünün oluşmasındaki etkisi göz önüne alındığında; Rusya'nın Ukrayna özelindeki politikalarında ve Kırım'ı ilhakında “kimlik” eksenli bir bakış açısıyla hareket ettiği görülmektedir. Bir devletin kimliğini oluşturan çok sayıda özellik analiz edilebilecek olsa da, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Rusya'nın Slav, Ortodoks, emperyal ve büyük güç olma kimlik özellikleri ele alınacak ve bu kimlik özellikleriyle paralel şekilde kullandığı söylemleri de Ukrayna ve Kırım özelinde detaylandırılacaktır. Kırım'ın ilhakında Rusya'nın, kimliğini oluşturan özellikleri çıkarları ile de doğrudan bağlantılıdır. Kırım'ın ilhakı her ne kadar birçok devlet tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak görülse de, Rusya bunu uluslararası hukuka uygun olarak görmekte, bu minvalde bir söylem geliştirerek eylemini meşrulaştırmaya çalışmakta ve İnşacı perspektiften bakıldığında kural-norm oluşturma argümanını politikalarında etkin

şekilde kullanmaktadır, böylece vakanın analiz düzeyi geniş bir çerçeveden ele alınabilmektedir.

Saldırgan Realizm'in kurucu bilim insanlarından Mearsheimer, hegoman olmak isteyen devletlerin (büyük güçlerin) kendine yakın olan coğrafyada güç dengesinin aleyhlerine değişmesini istemedikleri için sert güç unsurları dahil çeşitli sakilerle hareket ettiklerini dile getirir, bu minvalde Rusya'nın Kırım'ı ilhakının da benzer saiklerle açıklanabileceği görülmektedir. Rusya'nın, Ukrayna'yı yüzyıllar boyunca egemenliği altında tuttuğu ve Soğuk Savaş sonrasında kaybını da kabullenmekte zorlandığı göz önüne alınarak, kendi yakın coğrafyasında tehdit unsuru olarak gördüğü Batı ittifaklarının Ukrayna ile iyi ilişkiler geliştirerek güçlenmesini istememektedir. Kendini tehdit altında hisseden Rusya'nın, Kırım'ı ilhak ederek güvenlik kaygılarından uzaklaşmaya çalıştığı görülmektedir, bütün bu bilgiler ışığında Saldırgan Realizm'in Kırım'ın ilhakının açıklanabilmesi için çok önemli argümanlara sahip olduğu değerlendirilebilir. İlerleyen bölümlerde, Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı her iki paradigmanın merceğinden daha detaylı şekilde ele alınacaktır, ancak bu bölümde kısaca Rusya'nın politikalarına ve vakaya giriş yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Rusya'nın küresel konjonktürdeki yerine ve dış politikalarına değinilerek, genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır, bu bağlamda Rus dış politikasının öncelikleri ve Rusya'nın tarihsel bağlamda nasıl hareket ettiği, bu davranışlarının sebepleri detaylandırılacaktır.

3. RUSYA’NIN ULUSLARARASI KONJONKTÜRDEKİ POLİTİKALARI

Bu bölümde, Rusya’nın uluslararası konjonktürdeki politikaları tarihsel süreç içinde ele alınacaktır. İlk Rus Devleti, Kiev Knezliği olarak 9. yy’da ortaya çıktıktan sonra, günümüze kadar gelen süreçte Rus devlet aklı, tarih içerisinde çevresindeki coğrafyada daima nüfuz alanı elde etmeye ve dünya sahnesinde etkili bir aktör olmaya çalışmıştır. Çarlık, Monarşi ya da Komünizm, Federalizm gibi yönetim biçimleri benimsemiş, yüzyıllar içinde birçok devletle ilişkiler kurmuş, Çarlık Rusya’sının yıkıldığı, Sovyetler Birliği’nin dağıldığı önemli parçalanmalara şahit olmuş Rus Devleti, Soğuk Savaş boyunca iki kutuplu dünyada doğu blok liderliğini de üstlenmiştir. İnişli-çıkışlı bu tarihsel geçmiş, belli başlıklar altında ele alınmakta olup, Rusya’nın “büyük güç olma” vizyonundan yüzyıllar boyunca, bütün zorluklara (parçalanmalara) rağmen vazgeçmediği, gerek yakın coğrafyasını etki altında tutarak, gerekse ekonomik- enerji-politik vs tüm alanlarda uluslararası konjonktürde birçok devletle ilişkilerini sürdürdüğü görülmektedir. Bu bölümde, Rusya’nın uluslararası alanda politikalarını nasıl şekillendirdiği ele alınmaktadır.

3.1. Rusya’nın Politikalarına Genel Bakış

Rusya’nın uluslararası konjonktürde ürettiği politikalar genel olarak; ülkenin prestijini ve ekonomik gelişimini sağlamak, siyasi hedefleri gerçekleştirmek amacıyla gerekli güce sahip olmak olarak görülebilir. Rus yönetimi, kendi periferisi üzerinde var olan etkisinin kısıtlanmasını bir tehdit olarak algılamaktadır. Komşu ülkelerde meydana gelebilecek istikrarsızlıklar, Rusya’da karışıklıklara yola açabilir düşüncesi Rusya’yı komşu ülkeler üstündeki etkisini arttırmaya yöneltmektedir.¹⁸³ Rusya’nın politika öncelikleri; kendi coğrafyasına komşu olan BDT ülkeleriyle olan ikili ve çok taraflı işbirliklerini geliştirmesi ve BDT coğrafyasında Rusya’nın desteğiyle faaliyet gösteren entegrasyon çalışmalarının güçlendirilmesidir.¹⁸⁴

¹⁸³ Ludmillia Selezneva, **Post- Soviet Foreign Policy: Between Doctrine and Pragmatism, Realignments in Russian Foreign Policy**, ed. Rick Fawn, (London: Frank Cass Publishers, 2005), 50.

¹⁸⁴ Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 “Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii”, Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal, 05.12.2016, <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71452062/#0> [10.04.2019].

Rusya'nın dış politika davranışları, birçok yönden iç politika davranışlarıyla paralellik göstermektedir, egemenliğe odaklanma ve istikrar sağlama Rusya'nın başlıca amaçları arasındadır. Rus dış politikası, Rusya'nın uluslararası alandaki prestijini korumaya ve Batılı devletlerin özellikle Sovyetlerin çöküşünden sonra Rusya üzerinde nüfuz sağlama girişimlerini önlemeye öncelik vermektedir. Rusya, izlediği politikalarda; küresel ekonomik kuruluşlar ve dünya kamuoyunun Rus iç politikası üzerindeki etki alanını sınırlandırmaya çalışmaktadır.¹⁸⁵

Dış politika konsepti, devletin ulusal kalkınma stratejisinin ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte farklı bileşenlerle de yakından bağlantılıdır; ekonomi, devlet yapısı, federal ilişkiler, sosyal refah, savunma ve güvenlik bunlara örnek olarak verilebilir. Dış politikada sürekliliğin özü “kalıcı müttefik ya da arkadaş olmaması kalıcı çıkarların olması” formülü olarak genelleştirilebilir. Bahse konu süreklilik hem siyasi istikrarı sağlamış hem de sosyo-ekonomik modernleşmeye geçiş yapan ülkelerde tipik bir özelliktir. Modern Rusya; Rus İmparatorluğu ve Sovyet diplomasisinin sürekliliğine dayanan profesyonel bir gelenekle uluslararası ilişkilerde çok taraflı ağlara sahip bir arenaya girmiştir. Aynı zamanda ülkenin dünya üzerindeki yerini daha iyi şekilde ortaya koymak için dış politikayla ilgili kilit konular hakkında devletin bakış açısı sistematize edilmektedir.¹⁸⁶ Rusya'nın politikalarında var olan çıkarlar, hedefler ve bu hedeflere ulaşma potansiyeli arasında uygun bir denge sağlanması önemlidir. Siyasi, diplomatik, askeri, ekonomik alanlara odaklanma stratejisinin Rusya'nın ulusal çıkarlarının önemiyle orantılı ve uluslararası meselelere katılımının ulusun duruşunu güçlendirmeye yönelik olması gerektiği değerlendirilmektedir.¹⁸⁷

Hiçbir ülkenin /devletin iç ve dış politikası boş bir sayfa olarak başlamaz, Rusya'nın ulusal çıkarları da; kendisi tarafından belirlenen temel prensiplere uygun olarak şekillenir. Devletin imajı, uzun vadeli çıkarları ve uluslararası siyasi düzen içindeki yeri Rusya'nın durumunu tanımlayan dış politika önceliğini belirler.¹⁸⁸

Rusya'nın çıkarları bazı faktörlerle doğrudan bağlantılıdır.

¹⁸⁵ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 89-90.

¹⁸⁶ Igor Ivanov, “Russian Foreign Policy on the Eve of the 21st Century: Problems of Formation, Development and Continuity”, **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shackleina (NewYork: Central European University Press, 2005), 236.

¹⁸⁷ age, 237.

¹⁸⁸ age, 236.

-Dünya ekonomisinin küreselleşmesi: bu durum özellikle zayıf ekonomiye sahip devletler için krizlerin meydana gelmesine sebep olur. Rusya Federasyonu için ekonomik sistem ve bilgi edinme sahasının dış etkilere bağımlı hale gelme riski giderek artmaktadır.

-Uluslar arasındaki karşılıklı bağımlılığın giderek artmasıyla birlikte uluslararası kurum ve mekanizmaların (G-8 grubu, IMF, Dünya Bankası ve diğerleri) oynadığı rolün yönetilebilirliği de daha çok teşvik edilmelidir. Rusya, küresel ekonomik sistemde diğer aktörlerle eşit derecede rol oynamalıdır.

- Avrupa, Asya-Pasifik bölgesi, Afrika ve Latin Amerika'da bölgesel ve alt-bölgesel entegrasyonun geliştirilmesi ekonomik ve askeri açılardan önemlidir.

-Bölgeler arasında politik ve askeri rekabetin artması, etnik-ulusal ve dini radikalizmin artması, devam eden bölgesel ve yerel silahlı çatışmalar uluslararası güvenliği tehdit eden unsurlardır.

Bahse konu eğilimlerin sebep olduğu tehditler Rusya'nın ekonomik çıkarlarını sürdürmesini zorlaştırmaktadır.¹⁸⁹

20 Şubat 2013 yılında yayınlanan Rusya Dış Politika Doktrini'nde önemli konulara yer verilmiştir. Doktrinin ilk bölümünde, küresel süreçlerin hızla değişmesinden dolayı uluslararası kuruluşların temellerinin şekillendirilmesinde, Rusya'nın artan sorumluluğu bulunduğu ve Rus dış politikasının yeni bakış açılarıyla önceliklendirildiği vurgulanmaktadır. Rusya, modern dünyanın en önemli rekabet merkezlerinden biri olarak görülmekte ve Rusya'nın çıkarlarının korunması için uygun ulusal ve uluslararası koşulların oluşturulmasına çalışılacağı, uluslararası kuruluşlar ve kendi eşiti devletlerle ilişki kurulacağı belirtilmektedir.¹⁹⁰

2013 yılı Rusya Dış Politika Konsepti belgesine göre; Rus dış politikasının önceliği; ortak tarihsel mirasa sahip olduğu BDT üye devletlerinin güçlendirilmesi, bu devletlerle ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesidir. Avrasya Ekonomik

¹⁸⁹ age, 91-92.

¹⁹⁰ "Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)", Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal web sitesi, 12.12.2013, <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/> [12.10.2019]. Rusya, belirli aralıklarla yayınlamış olduğu "Dış Politika Doktrinleri" ile ülkenin uluslararası konjonktürdeki aktörlerle ve süreçlerle olan ilişkilerinin ve politikalarının temel dayanaklarını açıklamaya ve detaylandırmaya çalışmaktadır. Çalışmada, özellikle 2013 ve 2016 yıllarında yayınlanmış olan Dış Politika Doktrinlerine yer verilmiştir, bu doktrinler hem ülkenin genel dış politika konseptini hem de Ukrayna ve Kırım özelindeki politikalarını açıklamak için kullanılmaktadır.

Birliği'nin (AEB) oluşumu, Rusya için karşılıklı ekonomik ilişkilerin iyileştirilmesi açısından öncelikli bir görevdir. Evrensel entegrasyon ilkeleri üzerine inşa edilen yeni Birlik, Avrupa ile Asya-Pasifik bölgesi arasında etkili bağlantılar oluşturmayı amaçlamaktadır.¹⁹¹

Rusya'nın sınırlarında yer alan eski Sovyet ülkeleri Rusya için kritik önemdedir ve Rusya'nın gerek ekonomik, gerek güvenlikle ilgili çıkarlarıyla ilgili olarak BDT ülkeleri öncelikli bir konumdur. 2008'de yaşanan Rusya-Gürcü silahlı çatışması ve Estonya, Litvanya, Letonya gibi Baltık ülkelerinin AB ve NATO'ya katılması bu konudaki önemli gelişmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Rusya için yakın çevresinin bu denli önemli olması; Rus tarihi, Rusya'nın ekonomik ve güvenlikle ilgili öncelikleri ve prestij arayışıyla açıklanabilir. Birçok eski Sovyet ülkesi, Sovyetler Birliğinden önce de Rus İmparatorluğunun bir parçasıydı, bu sebeple Ruslar bu ülkeleri genel olarak kendi ulusal çıkarları açısından önemli ortaklar ve müttefikler olarak görmektedir. Sovyet sonrası komşu ülkelerde Rusya'nın iyi ilişkiler geliştirememesi, Rusya'nın küresel gücünü de zayıflatmakta ve küresel lider olma isteğine meydan okumaktadır. Eski Sovyet coğrafyasında etki alanı oluşturmaya çalışan ülkeler bunu Rusya'ya rağmen yapmaktadır ve Sovyet coğrafyasında etkili olamayan bir Rusya'nın; İmparatorluk ve Sovyet geleneğinden gelen küresel misyonuna uzaklaşacağı, Rusya açısından önemli bir değerlendirmedir.¹⁹²

2013 yılı Rusya Dış Politika Konsepti belgesine göre; Avrupa-Atlantik bölgesindeki Rus dış politikası, güvenliğin bölünmezliği, eşit işbirliği ve karşılıklı güven ilkelerine dayalı olarak ortak bir barış, güvenlik ve istikrar alanı oluşturmaya odaklanmıştır. Avrupa medeniyetinin ayrılmaz, organik bir parçası olan Rusya için Avrupa Birliği ile ilişkilerdeki temel görev, Atlantik'ten Pasifik Okyanusu'na kadar ortak bir ekonomik ve insani alan yaratmaya doğru ilerlemektir.¹⁹³ Bahse konu dış politika belgesine göre Rusya, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nı (AGİT), ortak Avrupa güvenliği sistemini inşa etmek için önemli bir mekanizma olarak görmekte, Teşkilat'ın rolünü ve otoritesini güçlendirmeye çalışmaktadır. AGİT'in etkinliğini artırmak için bir ön koşul; ulus ötesi zorluklar ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı koymanın yanı sıra,

¹⁹¹ age.

¹⁹² Oliker ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 93-94.

¹⁹³ "Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)", Grant Ru- İnformatsionna-Pravavoy Portal web sitesi.

tüzüğünün geliştirilmesi ve uluslararası konjonktürdeki akut sorunlara odaklanmasıdır.¹⁹⁴

3.2. Rusya'nın Uluslararası Konjonktürdeki Politikalarının Tarihi Derinliği

İlk Rus devletinin 9.yy'da Kiev'de ortaya çıktığı kabul edilmektedir, bu tarihten itibaren Rus devleti tarih boyunca çok çeşitli aşamalardan geçmiştir, bu bölümde erken dönem Rus tarihinden başlanarak, Çarlık Rusya'sı, Sovyetler Birliği ve günümüz Rusya'sına (Rusya Federasyonu) kadar geçen zamanda Rus devletinin politikalarıyla ilgili değerlendirmelere yer verilecektir.

3.2.1. Erken Dönem Rus Tarihi

Rus tarihi, Kiev'den başlamış ve Rus dini de buradan yayılmıştır. Yüzyıllar boyunca her iki coğrafya içiçe olmuş, Ukrayna, Rusya'nın bir parçası olarak tarih sahnesinde yer almıştır. Rusya için önemli savaşlardan bazıları Ukrayna'da yapılmıştır.¹⁹⁵

Şekil 3.1: Kiev Rusya'sı Haritası (900-1200 yılları arası)

"Archive for Kievan Rus", Little Waldingfield History Society, Kiev Rusyası (900-1200)
<https://littlewaldingfieldhistorysociety.wordpress.com/2018/02/> [15.11.2021].

¹⁹⁴ age.

¹⁹⁵ Henry Kissinger, "To Settle the Ukraine Crisis Start at the End", **The Washington Post**, 05.03.2014, https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?utm_term=.65ddae2c9212 [12.11.2019].

İlk Rus devleti (Kiev Rusyası), Vikingli bir prens ailesi tarafından yönetiliyordu ve çok sayıda Slav kabilesinden oluşan bir Avrupa ülkesiydi, 12. yy’dan itibaren bu ülke parçalanmaya başladı ve Moğollar tarafından istilaya uğradı, istila sonrasında bu coğrafya Moğol İmparatorluğu’nun kolları haline geldi ve uzun bir süre siyasi anlamda “Rusya ülkesi” mevcut değildi. 14 yüzyıla gelindiğinde ise; Moskova Ortodoks şehirleri kendi etrafında toplayan bir merkez haline geldi ve 1480’de Moğol boyunuduruğundan kurtularak yeni bir doğulu, Ortodoks ve otokratik devlet olarak tarih sahnesine çıktı, bu devlet doğusunda ve güneyinde Müslüman hanlıkları, Batıda Katolik krallıklarıyla çevrelenmiş ve izole edilmişti. Rus devleti, zamanla büyüdü ve güçlendi, zaman içinde kendisini “Tek Bağımsız Ortodoks Devlet” ve Bizans’ın yasal varisi sıfatıyla “Üçüncü Roma” olarak görmeye başlamıştır.¹⁹⁶

Şekil 3.2 : Kiev Rusya’sı Haritası (11.yy’da Kiev Rusyası Coğrafyası)

Joshua J. Mark, “Kieavian Rus”, **World History Encyclopeida**, 03.12.2018, https://www.worldhistory.org/Kievan_Rus/ [15.11.2019].

Türk-Müslüman Kazan Hanlığının, 16. yy’da Rus devletine katılmasıyla birlikte, Rusya imparatorluk olarak genişlemeye başlamıştır. Rus İmparatorluğu’na eklemlenen nüfus genişleyen imparatorluğun bir parçası olarak kendine yer buluyordu, her ne kadar etnik köken ve dinden ziyade sınıf ve statü farkıyla ilgili değerlendirmeler

¹⁹⁶ Dimitri Trenin, “Russia’s Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century”, Carnegie Moscow Centre, 18.07.2019, <https://carnegie.ru/commentary/79521> [15.11.2019].

oluyorduydu da, bu durumun istisnaları mevcuttu. Örneğin, Müslümanlar askerlik hizmetinden büyük ölçüde muaf tutuldu, Finlilerin kendi anayasaları ve iç yönetimleri mevcuttu.¹⁹⁷

16. yy'da Rus yöneticiler "Çar" (sezar) ünvanını alarak, Ortodoks patriklerle eşit şekilde manevi ve yüksek bir otoriteyi temsil etmiştir. 17. yy'da Polonya ve İsveç, karışıklık içindeki Rusya üzerinde hakimiyet kurmuş ancak on yıllık bir süre sonrasında, Rus halkı özgürlüğünü elde ederek yeni bir ülke kurmayı başarmıştır. 18.yy başında Çar 1. Petro, Rusya'yı modernleştirme girişimlerine başlamıştır.¹⁹⁸ 1. Petro, Rusya'yı büyük ve emperyal bir devlet haline getirmek amacıyla Avrupa'ya gitmiş, Batılı devletlerde kalarak incelemelerde bulunmuş ancak daha sonra ordu içindeki ayaklanma sebebiyle ülkeye dönüp önce bu konuyla ilgilenmiş, sonrasında reformlarla ülkeyi modernleştirmeye çalışmıştır, bu reformlar ülkeyi imparatorluk ve Avrupa devlet sisteminde önemli bir aktör haline getirmiştir. Petro reformları Rusya'yı güçlü bir devlet haline getirmeyi ve modernleştirmeyi amaçlamıştır.¹⁹⁹ Petro sonrasında Rusya için en önemli reformculardan biri Büyük Katerina olmuştur, Katerina zamanında ülkede eğitim ve hukuk başta olmak üzere birçok alanda reformlar yapılmış ve Rus entelijansiası oluşturulmuştur. Siyasi hedeflerine ulaşma konusunda çok hırslı olan Çariçe, Rusya'yı Avrupa'da önemli bir aktör haline getirmiştir.²⁰⁰ Romanov Hanedanlığı, Rus İmparatorluğu'nun son hanedanlığı olmuştur, 18 Romanov 300 yıl boyunca Rusya'ya hükmettikten sonra, 1613 yılında başlayan Hanedanlık 1917 Bolşevik Devrimiyle sona ermiştir.²⁰¹

3.2.2. Sovyetler Birliği Dönemi

1917 Devrimi sonrasında Lenin, sofistike bir uluslararası ilişkiler kavramı geliştirmiştir. Ekim 1917'den 1920 Kasım ayına kadar Sovyetler Birliği merkezi güçlerle barış yapmış, Finlandiya, Baltık ülkeleri ve Polonya bağımsız uluslar haline gelmiş, İmparatorluğa ait birçok yerde ise tekrar hakimiyet kurulmuştur. Kızıl Ordu,

¹⁹⁷ age.

¹⁹⁸ Dimitri Trenin, "Russia's Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century".

¹⁹⁹ Ümmet Erkan, "Rus Modernleşmesinde Batı Karşıtlığının Tarihsel Temelleri", **Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, c. 4, s. 1 (2017, Yaz) : 57-58.

²⁰⁰ Alexander Kamenskii, "Catherine the Great's Foreign Policy Reconsidered", **Journal of Modern Russian History and Historiography**, s. 12 (2019, Eylül): 173-175.

²⁰¹ "Romanov Family", History.com website, 17 Haziran 2017, <https://www.history.com/topics/russia/romanov-family> [10.04.2020].

iç savaşta muhalif karşıt güçleri yenmiş ve 1920’de savaş sona ermiş, Bolşevikler iktidara gelmiştir.²⁰²

Lenin’in, “barış içinde birlikte yaşama” anlayışıyla Sovyet Rusya pragmatik bir dış politika anlayışı benimsemiştir. Bu anlayış, Rusya’nın, ABD ve Avrupa ile tarihin belirli bir zaman dilimindeki ilişkilerini tanımlamak için kullanılmış, sosyalizm ve kapitalizmin birbirine üstün gelemediği bir denge noktasını tanımlamıştır. Uluslararası ilişkilerin seyri, tarihin bu aşamasında “brujuva ve komünist mülkiyet sistemlerinin geçici bir süre için bir arada yaşamasını kaçınılmaz kılmaktadır” görüşü 1921’den sonra kabul görmüştür, bununla birlikte kapitalist ve sosyalist sistemler birbiriyle olan çatışmasını sürdürmüş, “yaşa ve yaşat” gibi bir politikasına geçilememiştir.²⁰³

Lenin sonrasında yönetime gelen Stalin, 1938 yılına gelindiğinde büyük bir tasviye gerçekleştirmiş ve ülke üzerinde ciddi bir kontrol sağlamıştır. Birçok politik rakibini etkisiz hale getirmiş ve 5 Yıllık Kalkınma Planları’nı devreye sokmuştur. Kolektifleştirme ve sanayileşme çalışmaları, her ne kadar halka zorluklar yaşatsa da, üretim seviyelerinde rekor artışlar yaşanmıştır ve Sovyet modeli batı modellerinin nasıl gelişmesi gerektiğine dair bir model olarak öne çıkmıştır. 1939 yılında müzakere edilen Ribbentrop-Molotov Saldırmazlık Paktı ile birlikte Stalin, Hitler ile işbirliğine başlamıştır. Stalin, Hitler’in kendisine saldırmayacağını düşündüğünden, Hitler’in saldırısı karşısında şaşkınlık yaşamıştır.²⁰⁴

Gorbaçov dönemi dış politika, Sovyet sistemini ve onun uluslararası çevresini yeniden düşünmeyi gerektiren yenilikçi ulusal çıkar anlayışına dayanıyordu. Bu düşünce, Batı ile ilişkileri temelden değiştirerek Rusya’nın ulusal güvenlik anlayışını değiştirmeyi hedefliyordu. Gorbaçov’un kişisel liderliği ve taahhüdü sayesinde silah kontrolleriyle ilgili anlaşmalar imzalanmış ve Batı’dan gelen tehdidin bertaraf edilmesiyle, askeri harcamaların azalması sayesinde büyük miktarda bir kaynağın serbest kalması sağlamıştır. Ancak silahlar konusunda gösterilen hassasiyet, Sovyet ekonomisinde reform yapılmasına ve toplumun yaşam standartlarının iyileştirilmesine yardımcı olmamıştır. 1988-89 yıllarında anketler, halkın hayal kırıklığını ve merkezi liderliğe

²⁰² Jon Jacobson, **When the Soviet Union Entered World Politics**, (E-Kitap, Berkeley: University of California Press, 1994), 11-13, <http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft009nb0bb/> [15.05.2020].

²⁰³ age, 25-26.

²⁰⁴ Raymond Birt, “Personality and Foreign Policy: The Case of Stalin”, **Political Psychology**, c. 14, s. 4 (1993): 615-619.

olan güvensizliği ortaya koymaktaydı. Ekonominin kötüye gitmesi ve Doğu Avrupa'dan askerlerin çekilmesi, Gorbaçov'un uluslararası ilişkileri takibini zorlaştırmış, 1990'da inisiyatif büyük oranda Batı'nın eline geçmiştir. Gorbaçov'un iktidarı zayıfladıkça Batılı liderlere daha çok taviz verilmek zorunda kalmış, Rusya kendi rotasını sürdürmek için gerekli olan inisiyatif ve politik özerkliğe sahip olma kabiliyetini yitirmiştir. Gorbaçov'un dış politikası Rus kültürel kimliğini harekete geçirememiş ve ulusu bölünmüşlük duygusu içinde, geleceğinden şüphe duyan bir pozisyona sürüklemiştir. 1988'de yapılan anketlerde halkın %5 Sovyetler Birliğinin dünyaya örnek olamayacağını düşünüyordu, 1989 ise bu oran %34 olarak kaydedilmiştir.²⁰⁵

Gorbaçov'un "yeni politik düşüncesi" Soğuk Savaş'ın belirsizlik yaratan koşullarında ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin temellerinde; batılı devletlerin etkisi, Rus sosyalist geleneği ve fikirleri önemli rol oynamıştır. Gorbaçov yeni düşüncesiyle birlikte halkın ve seçkinlerin desteğini almayı hedeflemiştir.²⁰⁶ Gorbaçov'un perestroyka ve glastnost politikaları daha önce tahmin edilemeyen sonuçların doğmasına sebep olmuştur. Sistemin, Sovyet halkları üzerindeki güvenilirliğinin azalmasının da etkisiyle, ekonomik refah yerine özgürlük tercih edilerek milliyetçilik duygularının önemi artmıştır, sistemin daha iyiye gitmesi sağlanamamıştır.²⁰⁷

Mikhail Gorbaçov, Glasnost (şeffaflık) ve Prestroyka (yeniden yapılanma) süreçlerini başlatmış, daha sonra iki kutup arasındaki rekabet ve çekişmelerin görece azalmasıyla oluşan iyimser havayla Rus dış politikası olumlu bir atmosfere girmiştir.²⁰⁸ 1990 yılında Rus hâkimiyetini sürdürecektir ve Gorbaçov'a daha da güç katacak Başkanlık sistemi kabul edilmiştir. 1991'de Parti'nin iktidar tekeli sonlandırılmış, Boris Yeltsin Komünist Parti'yi kapatmıştır. 21 Aralık 1991'de Alma-Ata'da yapılan toplantı sonrası BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) resmen ilan edilmiştir, böylece 1917'de Bolşevik Devrimiyle kurulan SSCB dağılmıştır. Gorbaçov, sistemi rehabilite etmek ve

²⁰⁵ Andrei P. Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 2. bs. (UK: Rowman & Littlefield Publishers Inc. 2010), 23-24.

²⁰⁶ A. P. Çigankov, **Vneşnaya Politika Rassii: Formiravanie İntresa Ot Gorboçeva Do Putina**, (E-Book, Moskva: Nauçnaya Kniga, 2008), 67-68, https://books.google.com.tr/books/about/%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D1%8F%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81.html?id=zZ4iAQAAIAAJ&redir_esc=y [10.11.2020].

²⁰⁷ İsmail Özsoy, "Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler", **Bilgi Dergisi**, s. 39 (2006, Güz) : 170.

²⁰⁸ Pınar Özden Cankara, Yavuz Cankara, "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 15, (2007, Mayıs) : 193-194.

iyileştirmek için önemli çabalar göstermiş olmasına rağmen, birçok analize göre aslında farkında olmadan sistemin çöküşüne sebep olmuştur.²⁰⁹ Gorbaçov tarafından uygulanan politikalara rağmen Rusya zorlu bir döneme girmiştir. Boris Yeltsin, ekonomik ve siyasi alanda birçok dönüşümü gerçekleştirmeye çalışmış bu da sosyal ve ekonomik alanlarda sancılı bir dönemin yaşanmasına sebep olmuştur. Planlı ekonomik modelden özelleştirme programıyla hızlı şekilde piyasa ekonomisine geçişle çarpık bir ekonomik yapılanma meydana gelmiştir. Bu geçiş sürecinde ortaya çıkan oligarklar, suç örgütleri ve 1997 yılında Güney Doğu Asya’da ortaya çıkan kriz²¹⁰ ülkeyi ciddi zorluklar içine sokmuştur. “Şok Terapi”²¹¹ adıyla uygulanan ekonomik reformlar, merkeze bağlı idari bölgelerin merkezden uzaklaşmasına sebep olarak siyasi ademi merkeziyetçiliğe geçişi sağlamıştır.²¹²

Rusya’nın küresel politikada kendine bir varlık alanı bulması süreci Rus devletinin 20. yy’ın son on yılında geçirdiği içsel dönüşümün derinliğini yansıtmaktadır. 1991 yılında Rusya daha önce sahip olduğu tüm tarihsel biçimlerden farklı olarak küresel arenaya yeni bir giriş yapmıştır.²¹³

3.2.3. SSCB’den Rusya Federasyonu’na

Rusya Federasyonu kurulduğunda, Sovyet ideolojisinden daha farklı bir bakış açısına sahip olmuştur ancak Sovyet dış politikasının olumlu bileşenleri de bilinçli şekilde kullanılmıştır. Rusya’nın, SSCB’nin uluslararası halefi olarak uluslararası arenada kabul görmesi sağlanarak faaliyetlerine başlaması önemli bir husustur ve bu durum Rusya’nın BM Güvenlik Konseyinde kalıcı üyeliğini korumasına, eski Sovyet cumhuriyetleriyle olan problemleri çözüme kavuşturmasına katkı sağlamıştır. Bütün bu bilgiler ışığında; Rus dış politikasının ülke içinde ve uluslararası konjonktürde

²⁰⁹ Özsoy, “Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler”, 170.

²¹⁰ Detaylı bilgi için bakınız: Micheal Carson, John Clark, “Federal Reserve History, Asian Financial Crisis”, <https://www.federalreservehistory.org/essays/asian-financial-crisis> [10.10.2019].

1997 Güneydoğu Asya Krizi: 1997 yılında Tayland’da başlayan kriz, Doğu Asya’ya ve 1998 yılında da Latin Amerika’ya ve Doğu Avrupa’ya yayılmıştır. Doğu Asya’da sermaye girişlerinin yavaşlaması sonrasında yatırım oranları azalarak bankalar ciddi bir baskı altında kalmıştır. Kriz, banka sistemlerinde varolan zayıflıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

²¹¹ Şok Terapiyle ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: Peter Murrell “What is Shock Therapy? What Did it Do in Poland and Russia?”, *Post Soviet Affairs*, c. 9, s. 2, 1993, <http://econ-server.umd.edu/~murrell/articles/What%20is%20Shock%20Therapy.pdf> [10.11.2020].

²¹² A. Sait Sönmez, “Moskova’nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası”, T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, *Avrasya Etüdlere* (37/2010-1) : 39-40. <https://docplayer.biz.tr/162339618-Moskova-nin-kutuplasma-cabaları-putin-donemi-rus-dis-politikasi.html> [09.11.2019].

²¹³ Ivanov “Russian Foreign Policy on the Eve of the 21st Century: Problems of Formation, Development and Continuity”, 237.

meydana gelen değişimlerin dikte ettiği yaklaşımların, yeniden canlanan Rus diplomatik geleneğinin ve Sovyet mirasının sofistike bir sentezi olduğu belirtilebilir.

214

Sovyet sonrası Rus dış politika doktrininde köklü bir değişim yaşanmıştır, Sovyetler artık dünyanın süper gücü olma konumunu kaybetmişti ve yeni siyasi elit eski komünistlerden oluşmaktaydı, bunlar kendi siyasi felsefelerini değiştirmek ya da Batı ile çatışma içine girmek istemiyorlardı. Sovyet vatandaşlarına göre, Sovyetler Birliği insanlığa mutluluk getirme gibi tarihi bir misyonu olan güçlü bir ülkeydi. şok Terapi ile ülkede derin bir ekonomik gerileme yaşanmış ve yaşam standartları düşmüştü. 1990'ların ortasına gelindiğinde halkın büyük çoğunluğu (yaklaşık %70) yoksulluk sınırının altında yaşıyordu ve Sovyetler'de var olan eşit dağılım yerini sosyal-ekonomik anlamda dengesiz bir dağılıma bırakmıştı. Yapılan anketler, en zengin yüzde yedilik kesimle en fakir yüzde 30'luk kesim arasında 20-25 kat fark olduğunu belirtmekteydi. Bu durum, halkta önemli bir hayal kırıklığına sebep olmuştu. ²¹⁵

Sovyetlerin çöküşünün ardından Rus siyasi sınıfı dış politikayı ağırlıklı olarak jeopolitik açıdan ele almıştır. Güvenlikle ilgili sorunların vurgulandığı, ekonomik zorluklar hakkında düşünülen ancak temelde jeopolitik okumanın baskın olduğu bir dış politika hakim olmuştur. Devam eden sosyo-ekonomik kriz, BDT coğrafyasındaki istikrarsızlıklar, NATO'nun genişlemesi, Kosova krizi, ABD stratejik savunma sistemi gibi konular, dengeli ve uzun soluklu politikaların hayata geçirilmesini zorlaştırmıştır.

216

Sovyetlerin yıkılması sonrasında Rusya Federasyonu'nun dönüşümünün ilk yıllarında sosyo-ekonomik kötüleşme mevcuttu. Dış politika, hükümet faaliyetlerinde ne tür önceliklerin olması gerektiğiyle ilgili bir alan olarak ortaya çıkmıştır ve Rusya'nın Batı ile olan ilişkileri de önemli konulardan biri olmuştur. ²¹⁷

Tarihsel perspektiften bakıldığında, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası, Rusya kendisini tanımlama konusunda belirsizlikler yaşamış, kendisiyle ilgili, çevresindeki ve Batılı devletlerle nasıl ilişkiler kuracağıyla ilgili temel sorulara yanıtlar aramıştır.

²¹⁴ age, 238.

²¹⁵ O liker ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 25.

²¹⁶ Bobo Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 1. bs. (Newyork: Palgrave Macmillian Yayınları, 2002), 8.

²¹⁷ Ivanov, "Russian Foreign Policy on the Eve of the 21st Century: Problems of Formation, Development and Continuity", 239.

Rus liderler, 1990'ların kaotik ortamına rağmen ülkelerini her zaman büyük bir güç olarak görmüş ve bağımsız bir dış politika izlemesi gerektiğini savunmuşlardır.²¹⁸

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında çatışma döneminin sona erdiği umutlarıyla birlikte gelen bir iyimserlik atmosferi vardı. İlk Rus dış işleri bakanı Andrei Kozyrev, Rus askeri çıkarlarına tehdit ya da potansiyel rakiplerin olmamasından dolayı “uygun” bir uluslararası çevre olduğunu savunmuş, Doğu ile Batının paylaştığı ortak değerler üstüne inşa edilen, zorlamaya dayanmayan bir güç dengesinin kurulduğu belirtilmiştir.

219

Yeltsin demokrasi ve kapitalizm çerçevesinde liberal uluslararası düzene entegrasyonu savunmuştur, bu anlayışa göre ideolojik rekabet Rusya'nın Batı ve özelde ABD ile ilişkilerini şekillendirmede önemli bir etkiye sebep olmamıştır.²²⁰ Başkan Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Kozyrev'in izlediği Batı ile entegrasyon stratejisi; güvenliğin sağlanması ve Batı ülkeleriyle gelişmiş ilişkilerden yararlanma amacını taşımaktaydı. Sovyet sonrası liderler, Batı'dakilerle yakınlaştıklarını beyan etmede Gorbaçov'dan çok daha ileri bir tutum sergilemişlerdir. Gorbaçov, Sovyetler Birliği ve Batı'yı kültürel açılarından farklı varlıklar olarak görürken, yeni liderlik, Rusya'nın bireycilik, piyasa ekonomisi ve politik demokrasi gibi temel Batı değerlerini almak suretiyle Rusya'nın Batı medeniyetinin tam teşekküllü bir üyesi olmasını önermiştir. Hızlı ekonomik ve politik modernleşmeyi vurgulayan yeni ulusal çıkar kavramı, Batı'nın ekonomik yardımını çekmek için tasarlanmıştır. Yeltsin ve Kozyrev, Batı değerlerine bağlılıklarını ilan ettikten sonra hızlı piyasalaşma ve Şok Terapi sayesinde özel yatırımlar ve mali yardım sayesinde kötüleşen ekonominin hızla canlanacağını düşünmüşler ancak realite farklı şekilde gelişmiştir, zira Batı yatırımları yetersiz kalmıştır. Şok Terapi'nin Rusya'yı zengin Batı uluslarının bir parçası haline getirmedeki başarısızlığı halkın önemli bir bölümünü ve elitleri ülkeye yabancılaştırmış ve Batı yanlısı liderliğin dış politikada uygulanmasının savunulmasını zorlaştırmıştır. Halk giderek Batı ile stratejik ortaklığın işe

²¹⁸ Jeffrey Mankoff, **Russian Foreign Policy - The Return of Great Power Politics** (Maryland ABD: Rowman & Littlefield Yayınları, 2009), 10.

²¹⁹ Christian Thorun, **Explaining Change in Russian Foreign Policy, The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West** (Newyork: Palgrave Macmillan Yayınları, 2009), 29.

²²⁰ Micheal McFaul, “Putin, Putinism, and Domestic Determinants of Russian Foreign Policy”, **International Security**, c. 45, s. 2 (2020, Güz) : 95.

yaramadığını hissetmiş ve birçok Batılı ülkeye, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı olumsuz bakış açısı öne çıkmıştır. ²²¹

Kozyrev'in Batı'ya yoğunlaşması sonucu güvenlik konuları tekrar gündeme alınmış, etnik ve askeri çatışmalar meydana gelmiştir, bu durum, Rus kimliğinin incinmesine sebep olarak, ekonomi ve politika alanlarındaki özerkliğin korunamaması ve dolayısıyla halkta kültürel yalnızlık duygusunun derinleşmesine yol açmıştır. ²²²

Yeltsin döneminin en önemli özelliği toplumda yer alan “ayrışma” durumu olmuştur. Toplumda fikir birliği mevcut değildi, kavramlar-değerler, politik öncelikler bakımından büyük bir bölünmüşlük hakimdi. Ulus için “iyi” anlamının açıkça tanımlanmamış olmasından dolayı çoğu zaman karşıt ancak bazen benzer çıkarlar arasında geçici bir etkileşim vardı ve bu sebeple birleştirici mantığı, tutarlılığı ve sürekliliği az olan bir dış politika mevcuttu. Fikir birliğini mümkün kılacak koşullar ülke içinde mevcut değildi. Rusya'nın kimliği ve dünya üzerindeki yeri hakkında anlaşmazlıklar, Soğuk Savaş sonrası küresel konjonktür hakkındaki zıt algılamalar, iç politikanın dış politikaya yoğun müdahalesi gibi unsurlar vardı. Yeltsin döneminde dış politika siyasallaşmıştır. Sosyo-ekonomik kriz ve siyasi belirsizlik ortamında ileri görüşlü dış politika üretmek zor olduğundan, tepkisel politikalar üretilmiştir. ²²³

Yeltsin döneminde, Batı'lı ekonomik modeller öne çıkmış, liberal ekonomi ve özelleştirmeler sayesinde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kurtulmaya çalışılmıştır. Batılı söylem ve eylemler sayesinde ülkenin siyasi ve ekonomik krizden kurtulacağına inanılmış ancak bu gerçekleşmemiştir. Halkta varolan psikolojik çöküntü ve yaşanan ekonomik sıkıntılar “kimlik krizi”ne sebep olmuştur. Rusya'nın iki kutuplu dünyada varolan “süper güç” statüsünü yitirmesi ve içte yaşanan kimlik krizi dış politikada da kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kriz döneminde Rusya'nın uluslararası sistem içindeki etkinliği azalmış, Kafkasya, Orta Asya, Doğu Avrupa gibi coğrafyalarda SSCB dönemindeki hâkimiyet yitirilmiştir. Ülkede uygulanan politikalar, merkezi yönetimin zayıflamasına sebep olarak iç işlerine karışılmasına kapı aralamış ve dış politikada etkin ve güçlü bir politika izlemesini imkânsız hale getirmiştir. Rusya'nın kendi iç ve dış politikasında yaşadığı krizler, hem kendi iç dinamiklerine hem de yakın coğrafyasına uzaklaşması, Batı odaklı politikalar

²²¹ Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 24-25.

²²² age, 25.

²²³ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 5-6.

üretmesine sebep olmuştur, G 7 üyeliği ve DTÖ'ye girmek için başvuruda bulunması Batı odaklı politikalara örnek verilebilir.²²⁴ Yeltsin dönemine Rus dış politikası baskın olarak Batı yanlısı olmuştur ve referans noktası olarak ABD'yi almıştır. IMF ile ilişkilerde, silahsızlanma konusunda, milli kimlik algısının şekillenmesinde, bölgesel ve küresel konulara olan ilgisinde Rusya zaman zaman ABD etkisi altında kalmıştır.

225

Yeltsin, 1996 yılında yeni bir ulusal ülkü oluşturulmasıyla ilgili düşüncelerini paylaşmıştır. Çeçen direnişçilerin Rus ordusuna verdiği büyük zarar yüzünden Rus devletine olan güvenin sarsıldığı bir zamanda popülist söylemlerle bahse konu Çeçenistan²²⁶ başarısızlığı unutturulmak istenmiştir. Yeltsin, Rus tarihinde monarşi, totalitarizm, perestroyka, demokratik gelişim gibi farklı dönemlerde farklı ideolojilerin olduğunu belirterek Rusya'nın içinde bulunduğu dönemde bir ideolojisinin var olmadığını, ulusal bir ülkü ve ideoloji yaratmanın gerekli olduğunu belirtmiştir.²²⁷ Yeltsin'in yeni ulusal ülkü arayışları Rusya'nın sosyalist ideolojiden uzaklaştığının bir itirafı anlamını taşımaktaydı ve komünizmin ileri sürdüğü gibi sınıfların var olmadığı bir dünyanın kurulamayacağı anlaşılmıştı. Bilimsel sosyalizm önemli ölçüde güç kaybederken, siyasetçiler uzun zaman boyunca hayatın her alanında varolan ideolojinin çöküşünün birey ve toplumda yaratacağı travma konusunda endişe duymuşlardır. 1996'da Duma jeopolitik Komisyonu, ülkenin ihtiyaçlarına karşılık

²²⁴ İlyas Kamalov, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı**, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2008), 4- 7.

²²⁵ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 8.

²²⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız: Sevinç Alkan Özcan, Anlayış Dergisi, "Rus-Çeçen Savaşları ve Rusya'nın Çeçenistan Politikası", Aralık 2003, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=4&makaleid=2969> [05.10.2020].

Rusya-Çeçenistan Meselesi: Çeçenistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir ancak Rusya bu durumu kabul etmemiştir. Aralık 1994'te Rusya Çeçenistan topraklarına girmiş, 1996'da taraflar arasında Hasav-Yurt Anlaşması imzalanmıştır. 1997'de Rusya de-facto olarak Çeçenistan'ın bağımsızlığını tanıyan anlaşmayı imzalamıştır. Bu Anlaşma, Çeçen-İçkerya Cumhuriyeti arasında imzalandığından Rusya'nın bu Cumhuriyeti tanıdığı değerlendirilmiştir. Rusya'nın yapmış olduğu hazırlıklar sonrasında, 1999'da 2. Çeçen Savaşı olmuştur. Rusya, aynı yıl Başkanlık seçimlerine gitmekte olduğundan, ülkede istikrarsızlıklar mevcuttu. Putin, göreve geldikten sonra Çeçen politikasında yeni bir döneme girildiğini vurgulamıştır. Çeçenistan konusunda, 11 Eylül ve buna bağlı terörizme yüklenen anlam, Rusya için yeni bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Hem askeri anlamda tam başarıya ulaşılamaması hem de uluslararası baskılar sebebiyle politikalarını yumuşatacağını söyleyen Putin, 2002 Tiyatro Baskını sonrası politikalarını değiştirmiştir. Çeçenistan'a saldırıları güvenlik meselesi ve terörizm ekseninde görmeye başlayan Putin, bu politikayı sürdürmek için önlemler almıştır. 11 Eylül sonrası Afganistan operasyonunda ABD ile birlikte hareket eden Putin bu politikalarıyla terörle mücadeleyi ülke gündeminin öncelikleri arasına almıştır.

²²⁷ Marlène Laruelle, **In the Name of the Nation: Nationalism and Politics in Contemporary Russia**, (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 123.

verebilecek “Rus ülküsü” etrafında bir ideoloji oluşturmaının gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. ²²⁸

Yeltsin yönetimi; Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzende varolan bir ikiliğe vurgu yapılmaktaydı. Bir yandan ABD-Rusya ilişkilerinde dengesizlik ve ABD yönünde bir yükselişin olması diğer yandan ise siyasi ve ekonomik karşılıklı bağımlılığın artması dolayısıyla Rusya lehine bir durumun oluşması. Bosna krizi, NATO genişlemesi gibi konulardan dolayı çok kutupluluğa karşı oluşan iyimserliğe karşın ABD hegomanizmi ve yükselişi akut bir karamsarlık havası oluşmasına sebep olmuştur. ²²⁹

Rusya, hem Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında yaşadığı büyük toprak kaybı hem de NATO’nun doğu genişlemesi sonucu, Batı yanlısı politikalarını gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Primakov, Batı yanlısı düşüncenin önde gelen eleştirmenlerinden biri olmuştur ve Kozyrev’in yerine Dışişleri Bakanı olarak gelmesiyle birlikte Rus dış politikası ciddi anlamda değişmiştir. Yeltsin liderliğinde yeni Dışişleri Bakanı imkanların el verdiği ölçüde büyük güç statüsünü geri kazanma politikaları izlemiştir. Eski Sovyet ülkelerindeki güvenlik tehditleriyle ilgilenecek, bu ülkelerle daha güçlü bağlar kurmayı amaçlayan ekonomi ve güvenlik projeleri hayata geçirmiştir, böylece dış politikada bazı özerklik önlemlerini geri getirmede başarı sağlanmıştır. Rusya’nın Batılı kredi kuruluşlarına bağımlılığı devam etse bile, bu yeni anlayış halk tarafından saygı görmüş, Rusya’nın Irak, Balkanlar ve eski Sovyet ülkelerinde politikalarına yön vermesiyle ilgili olarak ABD’ye verilen tolerans azalmıştır, elitler ve halk bu yeni anlayışa destek vermiştir. ²³⁰

Yevgeniy Primakov’un Dış İşleri Bakanlığı görevine gelmesiyle (1996-98 Dış İşleri Bakanlığı Dönemi) birlikte dış politikada önemli değişiklikler yaşanmıştır. Parlamento seçimlerinde milliyetçiler önemli bir zafer kazanmıştır. Batı karşıtı bir bakış açısına sahip bu milliyetçiler, G7 ve NATO ile geliştirilen işbirliğine ılımlı yaklaşmışlardır ancak NATO’nun Yugoslavya’da uyguladığı politikalar, Rusya’da Batı karşıtlığını körüklemiştir. Primakov’un dış politika önceliği, eski Sovyet ülkeleriyle ilişkileri

²²⁸ Roy A. Medvedev, John A. Bernbaum , “The Search for the Russian Idea”, **Post-Soviet Russia: A Journey Through the Yeltsin Era**, (New York: Columbia University Press, 2000), 77.

²²⁹ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 25.

²³⁰ Tsygankov, **Russia’s Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 24-25.

geliştirmek olmuştur, Avrasya’da birçok ülkeyi kapsayan bu birlik, ekonomi ve güvenlik alanlarında işbirliklerini arttırmayı amaçlamıştır. ²³¹

Primakov, Dışişleri Bakanlığı döneminde, ulusal çıkar anlayışını caydırıcılık üzerinden değerlendirip, uygulamaya koymuştur. Batı devletleriyle yakın ilişkiler kurarak Rusya’nın Sovyetler dağıldıktan sonra tekrar büyük bir güç olması için çaba göstermiş, oligarkların siyasal ve ekonomik hayattaki gücünü azaltmaya çalışmıştır ancak bu çabalar sosyal ekonomik standartları daha iyi bir noktaya taşımaya yardımcı olamamıştır. Primakov’un eski Sovyet Cumhuriyetleri ile ilişkileri güçlendirmeye çalışması önemli harcamaları da beraberinde getirmiş, yapılan harcamalar Rus iş dünyası ve Rus milliyetçisi kesim tarafından olumlu karşılanmamıştır. ²³²

Putin Dönemi

Tsygankov, Rus ulusal çıkarlarında değişim ve sürekliliği anlatırken “büyük güç dengelemesi ve büyük güç pragmatizmi” kavramlarını kullanmaktadır. Bu değerlendirmeye göre, Putin öncesi büyük güçleri dengelemeye yönelik bir anlayış mevcutken, Putin ile birlikte büyük güç pragmatizmi anlayışı hayata geçirilmiş ve bu anlayış Rus toplumu tarafından daha fazla desteklenerek başarılı olmuştur. Büyük güç dengelemesinde; aşırı jeopolitik güdümlü ve ekonomik temellerden uzak dış politika anlayışında, yabancı yatırım yeterli düzeyde olmamıştır. Primakov, NATO ile ilişkilerdeki krizi pragmatik şekilde yatıştırmaya çalışmıştır, ABD’nin küresel dünyadaki hegemonyasını dengelemek için Rusya, Çin ve Hindistan’ın stratejik işbirliği içinde olması gerektiğini vurgulamıştır. NATO’nun 1999 Yugoslavya müdahalesi Rusya’yı Batı’dan daha çok uzaklaştırmıştır. Rus kültürel kimliğinin Batılı bileşeni bir gerçekliktir ve Avrasya merkezli büyük güç dengelemesi stratejisi, Rus halkının bu ruhuna hitap edememiştir. Putin’in büyük güç pragmatizmiyle ilgili çalışmaları güvenlik, refah, özerklik ve kimlik kriterlerini kapsamaktadır. Putin, Sovyet sonrası dönemin hem Batılı hem de Devletçi düşünürlerini aynı çatı altında toplayarak Çeçenistan, Kafkasya ve Orta Asya’daki güvenlik sorunlarına güçlü şekilde yanıt vermiş ve aynı zamanda Batı ile zarar görmüş olan ilişkileri de düzeltmeye çalışmıştır. Büyük güç pragmatizmi, Ortadoğu ve Çin ile iyi ilişkileri sürdürürken, Batı ile

²³¹ Elnur İsmayıl, “21. Yüzyıl Rus Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, c. 1, s. 1 (2013): 92.

²³² Çigankov, **Vneşnaya Politika Rassii: Formiravanie İntresa Ot Gorboçeva Do Putina**, 248.

güvenlik bağlarının korunması ve güçlendirilmesi, eski Sovyet ülkelerinde etkili ve nüfuz sahibi olunması gibi çok boyutlu bir anlayışı yansıtmaktadır.²³³

Putin, ulusal çıkarları büyük güç pragmatizmi olarak yeniden tanımlanmıştır. Temel amaç artık ABD'nin gücünü dengelemek yerine büyük güç statüsünü korumak adına ekonomik bir modernizasyonu gerçekleştirmek olarak tanımlanmıştır. Geniş kapsamlı bir istihbarat işbirliği kurulmasına ve ekonomik-politik bağlantıları geliştirmeye çalışmıştır. Putin döneminde, devlet özerkliğinin tehlikede görüldüğü konularda, yabancı ülkelerle sınırlı işbirliklerine gidilmiştir. Örneğin, Afganistan'daki ABD eylemleri desteklenirken, BM yetkisi olmadan Irak'a yapılan ABD müdahalesini kınama konusunda AB ülkelerinin yanında yer alınmıştır.²³⁴

Yeltsin döneminde Sovyetler birliğiyle ilgili olan mirasa dair her şey kaldırılmak istenmiş olsa da Putin hem Çarlık hem de Sovyet mirasını kabul etmiştir. Putin, Çarlık dönemi ve Sovyet döneminin bütün hataları ve eksik yönleriyle birlikte Rus ulusal kimliğinin ve tarihinin tamamlayıcısı olarak ele almış ve bütün bunları ulusal gururun bir parçası olarak görmüştür. Putin; Lenin'in mozalesinin Kızıl Meydan'da kalmasına devam edilmesini istemiş, ordu bayrağı olarak Sovyetler zamanında kullanılan kırmızı bayrak ve Romanov hanedanlığı zamanında kullanılan çift başlı kartal ulusal sembol olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bu minvalde, Putin'in Rus tarihinin geçmişteki farklı dönemlerini uzlaştırmaya çalıştığı ve mirasını kabul ettiği görülmektedir.²³⁵

Soğuk Savaş sonrasında SSCB'de önemli hayal kırıklıkları yaşanmış, halkın devlet kurumlarına olan saygısı büyük oranda erozyona uğramıştır. Bir yandan artık Sovyetler iki kutuplu dünyada süper güç değildi, diğer yandan Rus devleti artık toplumsal hayatta belirleyici özelliğini yitirmişti, bütün bunların sonucu olarak kimlik krizi ortaya çıkmış ve 1990'lar sona erece kadar toplumu kuşatacak bir fikir birliği sağlanamamıştır. Putin, iktidara geldiğinde bahse konu kimlik krizi ve toplumda oluşan aşağılık duygusuyla mücadele etmeye çalışmıştır. Putin, ülkedeki ideolojik boşluğu "Rusya için ulusal vizyon" kavramıyla doldurmaya çaba göstermiştir. Birleştirici bir tema etrafında, ulusal ülkü inşa etmenin önemi vurgulanırken, bunun pozitif manada vatanseverliğe dayandırılması gerektiği belirtilmiştir. Bahse konu

²³³ Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 25-26.

²³⁴ *ibid.*, 35.

²³⁵ Yahya Kemal Taştan, "Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, c. 12, s. 1 (2012) : 106.

ülkünün, tüm Rus ulusunu kucaklayan, vatanseverlik, tarih ve dini perspektifleri içeren özelliklere sahip olması gerektiğini savunmuştur. ²³⁶

Putin'in oluşturmaya çalıştığı otoriter merkezîyetçilik anlayışı hem Çarlık hem de Sovyet mirasına sahip çıkma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bahse konu iki dönemin de ortak özelliği olan "otoriter devlet olma" kaynağı Rus ulusçuluğunun birçok kavramını beslemiştir. Bütün bunlar ışığında Putin'in ulusal bir ülkü yaratmak amacıyla; Sovyet tecrübesi, emperyal vizyon ve Büyük Rusya ülküsünden yararlanmıştır. Rusya'nın eşsiz olduğu savı, Sovyetler birliği ve Çarlık Rusya'sında yer alan ortak bir anlayış olma özelliğini taşımaktadır. ²³⁷

Putin dönemi Rus dış politikasının en belirgin özelliklerinden biri; önceliklerin seçimi olmuştur. Yeltsin döneminde varolan Batı merkezîliği ve jeopolitik okuma özellikleri iyileşmeden geçirilerek varlığını korumuştur. Rusya, bu dönemde küresel bir aktör olarak tekrar ön plana çıkmıştır. ²³⁸ 1990'ların başından ortasına kadar jeopolitik olarak Rusya'nın dış politikası, Müslüman ve Asyalı komşularıyla özel ilişkileri korumaya çalışmak, ulusun kendisini Avrupa veya Batı medeniyetinin bir parçası olarak görme arzusunu yansıtmaktadır. Terörizm, ülkenin iç ve dış güvenliği için önemli bir gündem maddesi olmaya devam etmiştir. ²³⁹

Putin iktidara geldikten sonra, ekonomi ve enerji gibi hayati önemde alanları devlet kontrolüne almıştır. Ülkede istikrarı sağlamak amacıyla oligarkları etkisiz hale getirmeye çalışmış, onların mal varlıklarını devletleştirmiştir, çünkü oligarkları önemli bir tehdit olarak görmüştür. ²⁴⁰ Putin, göreve geldikten sonra "dikey iktidar" (vertikal vlast)'ın güçlenmesi için çaba göstermiştir. Bu terim, güçlü merkezi bir hükümetin çeşitli federal, bölgesel ve yerel yönetimlerin merkezden gelen talimatları hızlı ve yoğun şekilde yukarıdan aşağıya iletilebildiği bir sistemi anlatır. Ancak yöneticinin etkisinin karar alma düzeyinin her seviyesinde hissedilmesi, her düzeydeki yetkilinin

²³⁶ age, 94.

²³⁷ Anatoly M. Khazanov, "A State Without A Nation? Russia After Empire", **The Nation-State in Question**, ed. T. V. Paul-G. John Ikenberry-John A. Hall, (Princeton: Princeton University Press, 2003), 103.

²³⁸ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 8-9.

²³⁹ Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 22-23.

²⁴⁰ Fatma Mirzaliyeva, "Vladimir Putin Kimliği ve Rus Dış Politikasına Etkisi", ORDAF Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Derneği, 2019, <http://ordaf.org/vladimir-putin-kimligi-ve-rus-dis-politikasina-etkisi/> [15.10.2020].

yöneticiye karşı sorumlu olması anlamına gelmektedir. Böylece başkanlığın ulaşabileceği alan genişleterek, etkili yürütme daraltılmaktadır. ²⁴¹

Putin, Rusya'nın ulusal çıkarlarını tek görüşlülüğün hakim olduğu bir anlayışla ele almaktadır ve bu çıkarları takip edebilmek için gerekli koşulların yaratılması gerekmektedir. Yeltsin döneminde Rusya, devlet organlarının büyük ölçüde özelleştirildiği ve kişisel ajandalarla yönlendirildiği bir anlayışla yönetilmiştir. Yasadışı işletmeler, varlıklarını devlete borçlu şekilde ve devlet iktidarıyla içiçe geçmiş şekilde sürdürmüşlerdir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte, Rusya operasyonel açıdan büyük ölçüde zenginlik ve güç için çıkarların rekabet ettiği bir arena haline gelmiştir. Bütün bu koşullar göz önüne alındığında, Putin'in "dikey yönetim" yeniden canlandırmaya çalışması anlaşılabilir hale gelmektedir. ²⁴²

2000 yılından itibaren federal merkezin bölgelere yönelik yeni politikası sembolik olarak Vladimir Putin figürü ile ilişkilendirilmektedir. Bu dönem boyunca, merkezin bölgesel seçkinler üzerinde kontrolü yeniden ele geçirme mücadelesi görülmüştür. Oluşturulan dikey yönetim yalnızca bir departmana ait değildir, aynı zamanda kurumsal nitelikte olup, sosyal ve politik alanı etkilemiştir. ²⁴³

2007 yılından itibaren bölgeler, milletvekillerini Eyalet Dumasına doğrudan seçme hakkını kaybetmiştir, böylece, temsili iktidar organlarına nüfuz eden "parti içindeki dikey yönetim unsurları" oluşmaya ve siyasi partiler yalnızca federal merkeze kaydolmaya başlamıştır, merkezden bölgesel milletvekilleri üzerinde doğrudan etki için fırsatlar yaratılmaya başlamıştır (federal bürokrasi, milletvekillerini giderek daha fazla etkileyen parti bürokrasisini kontrol etmektedir) Federal partiler, aday gösterme konusunda fiili tekel haline gelmiştir ve partilerin sayıları sürekli olarak azalmaktadır, örneğin 2008 yılına kadar minimum yedi partiye ulaşmıştır. ²⁴⁴

Putin'in yönetimi boyunca verdiği kararlar, taktiksel ve stratejik olmakla birlikte bu kararların sadece Rusya'nın çıkarlarını değil, Putin'in dostları ve tavsiyecilerinin

²⁴¹ Eugene Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin," 48-49.

²⁴² James Sherr, "Russia and Ukraine: A New Policy?" **Russian National Security: Perceptions, Policies, and Prospects**, ed. Michael H. Crutcher, (Center for Strategic Leadership U.S. Army War College Publications: 2001), 117.

²⁴³ Aleksandr Kynev, "20 let Vladimira Putina: transformatsiya regional'noy politiki" **Vedomosti**, 05.08.2019,

<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/08/15/808836-20-let-putina> [11.11.2020].

²⁴⁴ age.

çıklarlarını da gözettiği yaygın bir görüştür. Rusya’da ekonomik ya da siyasi lobiler karar alma sürecinde önemli rol oynamaktadır. Yönetimde olan seçkin bir grup “siloviki” (güç bakanlıkları) olarak adlandırılmaktadır, bunların yaklaşık olarak Rus elitlerinin çeyreğini oluşturduğu görüşü yaygındır. Silovikiler²⁴⁵, liberaller ve teknokratlar²⁴⁶ üç temel Rus elitini meydana getirir. Silovikilerin temel düşünceleri arasında; milliyetçilik, güçlü devlet, uluslararası prestij sağlama isteği, Ortodoks Kilisesine destek olarak sıralanabilir. ²⁴⁷

Putin’in popülerliği, onun iktidarını güçlendirmesinde önemli bir faktör olarak görülebilir. Devletin medya üzerindeki kontrolü ise bilginin kamuoyuyla paylaşılmasına kısıtlama getirir. Bütün bu bilgiler ışığında, kamuoyu ile elitlerin görüşleri arasında paralellik olması olağan bir durumdur. ²⁴⁸

Putin’in izlediği dış politikanın sonuçları farklı kriterler ve temeller üzerine özetlenebilir, Putin 1999 yılından başlayarak 2 hedef peşinde koşmuştur: Rusya’nın bütünlüğünü korumak ve büyük güç olarak statüsünü geri kazanmak. Putin döneminde, merkezi hükümetin egemenliği Rusya genelinde tesis edilmiştir. Rusya, 21. yüzyılın başında küresel arenaya büyük, aktif bir askeri güç ve oyuncu olarak geri dönmüştür. Dikey iktidarın inşası, Rusya için geleneksel olan otoriter temelde gerçekleşmiştir. Putin yönetiminde Rusya, ekonomik gücünü de daha fazla ön plana çıkararak 2000’li yıllarda petrol fiyatlarının da hızlı yükselişiyle birlikte, ülkenin

²⁴⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Brian D. Taylor, “The Russian Siloviki & Political Change”, amacad.org, 2017, <https://www.amacad.org/publication/russian-siloviki-political-change> [15.12.2020].

Silovikiler, “güç bakanlıkları” olarak bilinir, bu mevkide bulunan kişiler KGB askeri, savunma teşkilatlarında yüksek rütbeli kişiler ya da istihbarat birimlerinde yer alan, bu konularda eğitimden geçmiş politikacılarıdır. Silovikiler, Ortodoks Kilisesi, ordu ve iş dünyası ile birlikte ülke yönetiminde kritik bir önemde yer almaktadırlar. Silovikiler, teknokratlar ve oligarklar Rusya’da önemli kademelerde bulunmakta olup, Putin döneminde Silovikilerin daha da güçlenerek devlet kademelerinde kendilerine yer bulmuştur.

²⁴⁶ Daha detaylı bilgi için bakınız: “Novykh rossiyskikh gubernatorov nazyvayut molodymi tehnokratami. Chto eto znachit?”, 15.02.2020 <https://meduza.io/feature/2017/02/15/novykh-rossiyskih-gubernatorov-nazyvayut-molodymi-tehnokratami-chto-eto-znachit> [15.12.2020].

Teknokratlar, Rusya’da devlet yönetiminde özellikle ekonomi ve finans konularında eğitim almış ve bu alanlarda devletin üst seviyelerinde görev alan yönetici kesimi ifade eder, genellikle “nitelikli ekonomistler” olarak da bilinirler. Gerek Yeltsin, gerek Putin dönemlerinde teknokratlar ülkede önemli görevler üstlenmiştir.

²⁴⁷ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 21-23.

²⁴⁸ Rumer, “Russian Foreign Policy Beyond Putin”, 45.

1990'larda yaratılan yeni bir kapitalist temelde ekonomik büyümeye geçmesini sağlamıştır. ²⁴⁹

Putin'in kararları genellikle pragmatik bir bakış açısını yansıtmaktadır. Putin, ülke çıkarlarının Amerika ile açık ve tutarlı bir işbirliğiyle gelişebileceğini düşünmüş ve 11 Eylül Rus dış politikasında "başkanlık" karakterini vurgulamak için önemli bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Putin, Rusya'nın dışa açılan yüzü ile eş anlamlı hale gelmiştir ve devlette yer alan diğer unsurların (Kremlin yönetimi vs) sınırlı bir işleve sahip olduğu görülmektedir. ²⁵⁰

11 Eylül 2001 sonrasında Rusya, ABD ile "teröre karşı" işbirliği yapmıştır, bahse konu işbirliği Rusya'nın uluslararası konjonktürde var olan dış etkenlerden etkilendiğini göstermekle birlikte, imajını da oldukça etkilemiştir. Rus liderlerinin bu "terör karşıtı" duruşları aslına bakıldığında Rus ulusal çıkarları açısından büyük önem taşımaktaydı çünkü böylece bu duruş sayesinde Çeçenistan karşısında sergiledikleri tavrın meşru hale getirileceği, bunun yanında Rusya- ABD arasındaki ticari ilişkilerin de değişeceği öngörülmüştür. Rusya'nın uluslararası arenadaki kimliğini yeniden tanımlaması ülke çıkarları için hayati öneme sahiptir. Rusya'nın araçsal bir işbirliği çerçevesinde ABD'ye yakınlaşmış olması bazı uzmanlarca Soğuk Savaş'ın gerçekten sona erdiği şeklinde yorumlanmıştır. ²⁵¹

Rusya, 11 Eylül sonrasında ABD'ye destek vermiştir. ABD önceleri Rusya'ya olan bakış açısını değiştirmekte tereddüt yaşasa bile orta vadede Çeçenistan ile ilgili söylemlerini yumuşatmıştır. Başkan Bush'un "küresel şeytan"larla savaş verme retoriği onun hareket alanını kısıtladığından, Rusya'ya Çeçenistan konusunda dolaylı destek sağlamasına sebep olmuştur. Bu bilgiler ışığında Çeçen çatışmasında varolan algının değiştirilmesi için Rusya'nın göstermiş olduğu çaba önemli ve önceliklidir. Rus liderlerin, 11 Eylül'ü Çeçenistan üzerindeki algıyı değiştirecek bir durum olarak gördükleri belirtilebilir. ²⁵²

²⁴⁹ Dimitri Trenin, "20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki", **Vedomosti**, 14.08.2019,

<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/08/14/808755-20-let-putina> [05.12.2020].

²⁵⁰ Bobo Lo, **Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy**, (Oxford: Chatnam House Papers, The Royal Institute of Internatioanl Affairs, Blackwell Publishing, 2003), 118.

²⁵¹ Thorun, **Explaining Change in Russian Foreign Policy, The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West**, 115-119.

²⁵² age, 125.

“Tek taraflı olarak belirlenen kalıpların dayatılması sorunların çözümüne katkı sunmamakta, egemen ve istikrarlı devletler yerine büyüyen bir kaos alanı yaratmaktadır. Sovyetler Birliği ile mücadele etmek için İslami hareketlere sponsor olunmuş, Taliban ve El-Kaide buradan beslenerek güçlenmiştir. Batı’nın Rusya ve Orta Asya bölgesini işgaline gözlerini kapadığı, mali, siyasi, enformatik alanlarında bunları desteklediği söylenebilir. Ortak terörizm tehdidinin anlaşılması, ancak ABD topraklarında korkunç terörist saldırıların gerçekleştirilmesinden sonra gerçekleşmiştir ve 11 Eylül sonrasında Rusya ABD’yi ilk destekleyen ülke olmuştur.”²⁵³

11 Eylül sonrasında terörizme karşı ABD ile işbirliği halinde hareket eden Putin, ABD’nin tek taraflı politikalar izlediğini düşünmesi sonrasında bu anlayıştan uzaklaşmıştır. Putin’i ziyadesiyle rahatsız eden durum, ülkenin yakın çevresi olarak görülen coğrafyada ortaya çıkan olaylardır. 2003’te Gürcistan’da, 2004’te Ukrayna’da, 2005’te Kırgızistan’da gerçekleşen renkli devrimler, AB ve NATO’nun doğuya doğru genişlemesi, Rusya’yı çevreleme politikası olarak görüldüğünden özellikle Putin’in 2. Başkanlık döneminde Rusya’nın jeopolitik kuşatılma endişesi artmıştır.²⁵⁴

“Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa liderleriyle yapılan görüşmelerde, mütemadiyen küresel bir sorun olan terörizmle ortaklaşa mücadele ihtiyacından bahsedilmektedir, buna katılmamak imkansızdır ancak bunu çifte standart kullanarak durdurmak da imkansızdır. Rusya ile anlaşılmalı ancak kısa bir süre sonra Irak ve Libya’ya müdahale gerçekleştirilmiştir, ülke çöküşün eşiğine gelmiştir ve bahse konu coğrafyalar teröristler için bir eğitim alanı gibidir. Suriye’de de ABD ve müttefikleri militanları doğrudan finanse etmiş ve silah tedariki sağlamıştır. Militanların parayı, silahları, askeri uzmanları nereden aldıkları ve sözde kötü şöhretli IŞİD’in nasıl olup da güçlü bir ordu grubuna dönüştüğü soruları önemlidir.”²⁵⁵

“Rusya, tek taraflı askeri eylemler, egemen devletlerin işlerine müdahale, aşırılık yanlıları ve radikallerle ilişki kurmanın tehlikeleri konusunda defalarca uyarılarda bulunmuş ve başta IŞİD olmak üzere merkezi Suriye hükümetine karşı savaşan grupların terör örgütleri listesine dahil edilmesi konusunda ısrar etmiştir ancak bütün bunlar kayda değer bir sonuç getirmemiştir. Zaman zaman ülkelerin kendi politikalarının sonuçlarıyla sürekli mücadele ettikleri, ve bunun bedelini giderek artan şekilde ödedikleri izlenimi edinilmektedir.”²⁵⁶

Putin’in iktidara gelmesiyle birlikte, 2001 yılında ABD’ye yapılan terörist saldırılardan sonra Rus dış politikasının başka bir yöne evrildiği görülmektedir. Bu yeni dönem, büyük güç dengelemesinin hem devamı hem de farklı bir yol haritası olmuştur. Değişen iç koşullar, uluslararası konjonktür, yeni kimlik koalisyonu Rusya’nın ulusal çıkarlarını yeni bir vizyonla ifade etmeye yardımcı olmuştur. Bazı gelişmeler, Rus dış politikasının yeniden düzenlenmesine sebep olmuştur. 1998 yılındaki mali krizden sonra Rus ekonomisi görece olarak toparlanmış ve bu

²⁵³ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial’niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

²⁵⁴ Burak Çalışkan, “Vladimir Putin’in Dış Politika Felsefesi”, İNSAMER, 24.05.2019, https://insamer.com/tr/vladimir-putinin-dis-politika-felsefesi_2192.html [22.10.2020].

²⁵⁵ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial’niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

²⁵⁶ age.

toparlanma yeni umut ve fırsatları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Rusya, ekonomik açıdan avantajlı bir konumdaydı ve ekonomi, ticari operasyonlara açıldı, artan petrol fiyatları, Rusya için yeni fırsatlar sağlamıştı. İkinci gelişme ise olumsuzdu, Kafkasya'nın dünya çapında terörist faaliyetlerin yoğunlaşmasıyla ilgiliydi, Çeçen isyanlarıyla ilgili olan bu yoğunlaşma ile Ruslar, ülkenin “güçlü bir devlet” olma arzusunu temsil eden Putin'in arkasında birleşmiştir. ²⁵⁷

11 Eylül saldırıları sonrasında Rusya'da farklı bir sosyal ve politik atmosfer oluşmuştur. George W.Bush, terörizmi “saf kötülük” olarak ilan ederek, bunu önleme stratejisini savunmuştur. Putin ise, Rusya'nın ABD ile ilişkilerini yeniden şekillendirmeye ve Rusya'ya yönelik tehditleri küresel terörizm tehdidi olarak yeniden tanımlamaya çalışmıştır. ²⁵⁸

Putin; 1. Başkanlık döneminde (2000-2008 yılları arasında) Soğuk Savaş sonrası gelen tek kutuplu düzenin bertaraf edilmesine gayret etmiştir. ²⁵⁹ Çok kutuplu bir dünya fikri, yani jeopolitik ve jeo-ekonomik denge dünyası, Rusya'nın çıkarlarına, Rusya'nın dünya algısına ve ulusal geleneklerine uygundur. ²⁶⁰ Putin'in yönetimi altında Rusya, dünya çapında çıkarları olan önemli bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, Rus elitlerinin uzun zamandır istediği bir şey olmakla birlikte ancak Putin dönemindeki ekonomik ve siyasi iyileşmeler sayesinde yakalanmıştır. Batı ile dengeli bir entegrasyon sağlamak ve Doğu Asya ile ilişkileri sağlıklı şekilde yürütmek istenmiştir.

²⁶¹

Putin'in iktidara gelmesinin ardından onaylanan Ulusal Güvenlik kavramı Rus dış politikasının ideolojik yaklaşımına ışık tutmaktadır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkiler, farklı gelişmelere tanıklık etmiştir. Bu ilişkiler çok sayıda devletin siyasi ve ekonomik olarak güçlendirilmesiyle ilgili karmaşık bir entegrasyonu beraberinde getirirken, genellikle ABD liderliğinde Batı'nın tek taraflı olarak askeri güçle sorunları çözmesine dayanmaktaydı. Rusya; ABD, Çin, Hindistan gibi büyük devletlerle ikili

²⁵⁷ Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 129-130.

²⁵⁸ age, 130-131.

²⁵⁹ Francisco J. Ruiz Gonzalez, “The Foreign Policy Concept of Russian Federation: A Comparative Study”, IEEE.ES Framework Documents, 06.2013, http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2013/DIEEEM06-2013_Rusia_ConceptoPoliticaExterior_FRuizGlez_ENGLISH.pdf [20.12.2020].

²⁶⁰ Trenin, “20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki”.

²⁶¹ Mankoff, **Russian Foreign Policy - The Return of Great Power**, 4.

anlaşmalar üzerinde yoğunlaşmakta, terörle ilgili meseleleri de ikili ilişkiler çerçevesinde ele almayı tercih etmektedir. ²⁶²

Putin yönetiminin doğu yönü, geleneksel olarak baskın olan batı yönüyle karşılaştırılabilir bir önem ve statü kazanmıştır. Doğuya artan bu ilgi, Asya'nın dünya ekonomisinin ve politikasının küresel bir merkezi olarak yükselişinin bir sonucudur. Putin döneminde Rusya'nın Asya politikası oluşumu başlamıştır. Putin; Çin ve Hindistan ile stratejik boyutta ilişkiler geliştirmeye ve Japonya, Güney Kore, ASEAN ülkeleriyle teknolojik malların alış-verişi sayesinde büyük bir pazar inşa etmeye çalışmıştır. İkili ilişkiler ve çok taraflı formatlar –Şangay İşbirliği Örgütü çerçevesinde BRICS ve RIC gibi içinde Rusya en önemli ve baskın oyuncu olmasa bile, daha güçlü ve gelişmiş ülkelere karşı dengeyi sağlamasını, çıkarlarını etkili şekilde savunmalarını sağlamıştır. ²⁶³

Putin, kaleme almış olduğu makalede Rusya'nın politikalarına ışık tutan değerlendirmelerde bulunmuştur, Putin'in makalesi, bu konuda yaşanan değişim ve tarihten alınan derslere yer verdiği için önem arz etmektedir ve makalede yer verilen bilgiler, *bütünlüğü bozulmaması açısından birlikte paylaşılmaktadır*.

Sovyet ekonomik sisteminin hammadde ve askeri endüstrisi konusunda aşırı tanıtım yapmasından dolayı Rus devleti bir bedel ödemek zorunda kalmıştır. Bu bedel, Sovyet sisteminin bilgi teknolojisi, elektronik ve iletişim teknolojisi gibi ekonominin modern dallarına dikkat çekmemesi ve rekabetin bir sonucudur. Rusya geçmiş on yılların zihniyet yapısı yüzünden halihazırda acı sonuçlarla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bahse konu zorluklar Rusya'nın kendi hataları, yanlış hesaplamalar ve deneyim eksikliğinin sonuçlarıydı ve Rus toplumunun karşılaştığı büyük sorunlar kaçınılmazdı. 1990'larda piyasa ekonomisi ve demokrasiye giden yol tüm devletler için farklı durum ve derecelerde olmasına rağmen karmaşık bir yapıdaydı. ²⁶⁴

²⁶² age, 14-15.

²⁶³ Trenin, "20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki".

²⁶⁴ Vladimir Putin, "Russian and the Turn of the Millennium", **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina, (NewYork: Central European University Press, 2005), 223-224.

Ülkedeki mevcut ekonomik ve sosyal durum, Sovyet tipi ekonomisi için ödenmek zorunda kalınan mirastır, reformlar getirilerek piyasa mekanizmaları farklı bir sistem ve prensibe oturtulmuştur. ²⁶⁵

Rusya'nın almış olduğu dersler şöyle sıralanabilir (*bütünlüğün bozulmaması için birlikte verilmektedir*) :

1. Geçen yüzyılın dörtte üçü Rusya tarihi açısından komünist doktrinin uygulandığı bir zaman dilimiydi. Her ne kadar Sovyetler zamanında büyük başarılar elde edilmişse de halkın önemli bedeller ödediği de gözden kaçırılmamalıdır. Sovyet yönetimi topluma refah ve kalkınma sağlamış ancak aynı zamanda bireye yeterince özgürlük getirmemiştir. Ekonomiye “ideolojik” açıdan bakılması Rusya'nın gelişmiş ulusların gerisinde kalmasına sebep olmuştur. ²⁶⁶
2. Rusya, sosyal ve ekonomik felaketler için ödeneklerini tüketmiştir. Sadece fanatikler ve politik güçler yeni bir devrim çağrısı yapabilecek kadar kayıtsız olabilir. Komünizm-ulusal-vatansever-radikal-liberal gibi sloganlar devletin ve halkın hayatını devam etmesini imkânsız kılan yıkımlara sebep olabilir. Halkın sabrı, dayanıklılığı ve yaratıcı potansiyeli tükenebilir ve bu durum toplumun ekonomik, politik ve psikolojik olarak dağılmasına sebep olabilir. Sosyal ve politik güçler, Rusya'nın başarısı için demokratik reformlara ve piyasa başarılarına dayanan istikrarlı, dengeli ve evrimsel stratejiler sunmalıdır. Bu durum, ülkenin mevcut durumu için mantıksal bir gerekliliktir. ²⁶⁷
3. 1990'ların tecrübeleri anavatanın aşırı maliyetlerden kurtarılarak yenilenmesinin yabancı kitaplardan kopyalanacak soyut şemalar yardımıyla gerçekleştirilemeyeceğini göstermiştir. Farklı ulusların deneyimlerinin mekanik olarak kopyalanması başarı getirmez. Rusya da dahil olmak üzere her ulus kendine özgü yeni gelişim yolunu aramalıdır. Bu durum, akademisyenler ve uzmanlar dahil devlet yetkilileri ve STK'lar tarafından dikkate alınması gereken bir durumdur. ²⁶⁸
4. Rus anavatanının ihtiyaç duyduğu verimli ve yaratıcı çalışmaların hayata geçirilmesi içsel olarak bölünmüş ve yıkım halindeki bir toplumda imkânsızdır. Anahtar politik

²⁶⁵ age, 223.

²⁶⁶ age, 224-225.

²⁶⁷ age, 225.

²⁶⁸ age, 225.

güçlerin farklı temel değerlere ve ideolojilere bağlı olduğu bir toplumda bu çalışmalarını yapma imkânı yoktur. ²⁶⁹

5. Rusya; 1917 ve 1990’larda benzer durumlarla karşılaşmıştır, bu durumlarda sosyal konsolidasyon, ideolojik farkındalıktan ziyade zorlayıcı araçlarla elde edilmiş ve bu ideoloji/politikaları reddedenler çeşitli zulümlere maruz kalınmıştır. Bu sebeple “devlet ideolojisi” terimi içinde entelektüel, ruhsal, siyasi özgürlüğe ve fikirlerin çoğulculuğuna yer kalmayacaktır. Demokratik Rusya; gönüllü toplumsal fikir birliğine bağlı olmalıdır, zorunlu bir mutabakattan bahsedilemez. Bu sebeple kalkınma beklentileri ve cazip hedefler gibi hayati konularda fikir birliğine varmak ciddi öneme sahiptir. Rusya’nın yenilenmesine harcanacak enerji bunun yerine politik çekişmelere harcanmaktadır ve toplum politikacılardan daha çok bilgelik ve sorumluluk sahibidir. Toplum; istikrar, güven, barış ve yasal düzenlemelerin var olduğu koşullarda yaşamlarını sürdürmek istemektedir. Rus halkı, sosyal ve etnik grupların üzerinde olan evrensel, uluslarüstü insani değerleri edinmeye çalışmaktadır. Temel siyasi haklar ve bireysel özgürlüklere ek olarak insanlar mülk edinebilme, özel iş yapabilme/işletebilme, servet biriktirebilme haklarına sahip olmalarını da takdir etmektedirler. ²⁷⁰
6. Vatanseverlik: Rus halkının çoğuna göre bu kelime orijinal ve olumlu haline korumaktadır. Bu kelime aslında bir ulusun geçmişi, başarıları ve anavatanıyla gurur duyması anlamına gelmektedir. Eğer vatanseverlik ulusal kibirden uzaksa bununla ilgili kötü bir durum yoktur. Vatanseverlik ülkenin cesaretinin, dayanıklılığının ve gücünün temelini oluşturur. Vatanseverliği ve buna bağlı haysiyet ve gururu kaybedersek büyük sömürülere konu olabilecek bir ulus olarak kendimizi de kaybederiz. ²⁷¹
7. Rus Devletin büyük bir dünya gücü olması: Rusya’nın büyük bir dünya gücü olması onun doğal niteliklerinin, jeopolitik, ekonomik ve kültürel özünün ön koşuludur. Bu özellikler Rus vatandaşlarının radikalizm, aşırıcılığı reddetme becerisini göstermektedir. ²⁷²
8. Güçlü devlet olma: Devletin en kesin ve şaşmaz ekonomik ve sosyal politikaları bile devlet otoritesinin zayıflığı ve düzenleyici kurumların güçsüzlüğü yüzünden

²⁶⁹ age, 226.

²⁷⁰ age, 226-227.

²⁷¹ age, 227.

²⁷² age, 229.

sapmalara uğramaktadır. Rusya'nı canlanması ve yükselmesi devlet politikalarıyla bağlantılıdır. Tüm eksikliklerine rağmen şimdiye kadarki en iyi sistem demokratik sistemlerdir. Rusya için güçlü devlet, demokratik, anayasal, yetkin ve federatif bir devlet anlamına gelmektedir. Güçlü devletin oluşturulması için gerekli yönergeler şunlardır:²⁷³

- devlet otoritesi ve kontrolü organlarının yapısını rasyonelleştirmek, devlet çalışanlarının profesyonellik, disiplin ve sorumluluklarını arttırmak, yolsuzlukla mücadelenin yoğunlaştırılması;
- devlet personeli politikasının yeterliliğe dayalı seçim ilkesine göre değiştirilmesi;
- yargı iktidar kolunun rolünü ve yetkisini oluşturmak;
- bütçe ve mali alanlarda da dahil olmak üzere federatif ilişkilerin geliştirilmesi;
- suça karşı aktif bir mücadele başlatmak.²⁷⁴

• Ekonominin verimli olması: Rusya geçmişte ekonomik olarak zor zamanlar geçirmiş olsa bile entelektüel birikimini ve insan kaynakları potansiyelini muhafaza etmektedir. Ar-ge projeleri ve ileri teknoloji uygulamaları umut verici boyuttadır. 1990'lardan dersler çıkarılmalı ve Rus ulusunun değerli bir geleceği olduğu unutulmamalıdır.²⁷⁵

9. Tek kutuplu dünya düzeni: Yeni küresel düzende “liderler ve takipçiler” zihniyeti reddedilmektedir. Soğuk Savaştan bazı devletlerin galip, bazılarının ise mağlup çıktığı şeklindeki düşünce bu bakış açısını güçlendirdi ancak aslında bu doğru değildir. “Liderler ve takipçileri” anlayışı kaçınılmaz şekilde “tek kutuplu dünya” anlayışını öncülük edecektir. Dünyada birçok devlet bu görüşü kabul edip benimsemeyeceği gibi hiçbir devlet de tek başına etrafındaki birçok sorunla başa çıkma potansiyeline sahip değildir. Tek taraflı kararları diğer devletlere dayatma girişimleri sadece rekabeti kışkırtır, uluslararası ilişkilerde kaotik ve öngörülemez bir sürüklenmeye sebep olur. Ekonomik, çevresel ve insani faktörler bakımından dünya devletleri hızla birbirine daha bağımlı hale geldiğinden bu durum mümkün olan en kötü senaryodur.²⁷⁶

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

Bir önceki bölümde, Realizm ve İnşacılık teorileri ele alınmıştır, böylece kavramsal çerçeve çizilmiş ve ilerleyen bölümlerde detaylı şekilde anlatılacak olan Rusya'nın

²⁷³ age, 229.

²⁷⁴ age, 229.

²⁷⁵ age, 230.

²⁷⁶ age, 231.

Ukrayna politikaları ile Kırım'ın ilhakı vakasına kimlik ve güvenlik eksenli paradigmlar çerçevesinde giriş yapılmıştır. Bu bölümde ise, Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki yeri ve devlet davranışlarına/politikalarına yer verilmiştir. Rusya'nın politikaları ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimini sağlayan, prestij temin etmek için “büyük güç” olmayı hedefleyen bir vizyona sahiptir. Rusya'nın yakın çevresi, politika ajandası için öncelikli gündem maddesidir, BDT ülkeleriyle hem ikili hem de çok taraflı ilişkilerin geliştirilerek işbirliklerinin arttırılmasına çalışılmaktadır.

Rus tarihine bakıldığında, Kiev Knezliği olarak kurulan ilk Rus devletinin 9. yy'da tarih sahnesine çıktığı görülmektedir. Moğol istilasının bertaraf edilmesi sonrasında, 14.yy'da Moskova Ortodoks şehirleri kendi etrafında toplayarak doğulu, otokratik ve Ortodoks bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. 1. Petro ve 2. Katerina Rus tarihine damga vuran ve Rusya'nın emperyal bir devlet haline gelebilmesi için büyük çaba harcayan yöneticilerdir. Romanov Hanedanlığı sonrasında ise 1917 Bolşevik Devrimiyle birlikte Rus devleti SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği- Kısaca Sovyetler Birliği) haline gelmiştir. Lenin'in “Barış İçinde Birlikte Yaşama” olarak geliştirdiği pragmatist dış politika anlayışı sonrasında, Stalin döneminde yaşanan 2. Dünya Savaşı'ndan galip devlet (galip devletlerden biri) olarak ayrılan Rusya, iki kutuplu dünyada Doğu Blok'unun liderliğini üstlenen bir “süper güç” haline gelmiştir.

Gorbaçov döneminde hayata geçirilen “yeniden yapılanma ve şeffaflık” (perestroyka ve glatsnost) Sovyetler'in yaşam standartlarının iyileştirilmesi için yeterli gelmemiş ve bölünmüşlük hissi toplum içinde yaygınlaşmıştır, ilaveten Birlik'in zayıflamasıyla Sovyet halklarının devlete olan güveni azalmış ve milliyetçilik duyguları önem kazanmıştır. Boris Yeltsin, Komünist Parti'yi kapatmış ve 1991'de Sovyetler Birliği dağılmıştır. Sovyetler'in dağılması sonrasında Rusya kendini tanımlama ve diğer devletlerle ilişkiler / işbirlikleri geliştirme hususlarında belirsizlikler yaşamıştır. Rus devletinin yaşamış olduğu bu büyük kaos ve belirsizlik atmosferinde dahi “büyük güç” olma vizyonundan vazgeçilmemiştir. Dışişleri Bakanı Kozyrev zamanında izlenen Batı yanlısı politikalar, 1996'da Primakov'un göreve gelmesiyle birlikte, yerini Sovyet coğrafyasının öncelendiği bir vizyona bırakmıştır.

2000 yılında Putin'in yönetime gelmesiyle, Rusya hem Doğu hem Batı vektörlerini birleştiren, ekonomik gelişimi ön plana alan, pragmatist bir dış politika anlayışı benimsemiştir ve devlet özerkliğini tehlikeye atmayacak şekilde belli sınırlara dayalı

işbirlikleri geliştirilmiştir. Çarlık Rusya ve Sovyetler Birliği dönemleri, Rus kimliğinin tamamlayıcısı kabul edilmiş ve ortak Rus devlet mirası olarak görülmüştür. Putin, Rusya'nın coğrafi, kültürel bütünlüğünün korunması ve ülkenin tekrardan büyük bir güç olabilmesi için yoğun çaba göstermiştir.

Rusya'nın 9. yy'da başlayan devlet olma yolculuğunda; Çarlık, Monarşi, Komünizm gibi birçok farklı yönetim modeli benimsenmiştir. Tarihsel süreç boyunca inişli-çıkışlı bir seyir izleyen devlet politikaları olmuştur ancak Çarlık Rusya'sı yıkıldığında ya da Sovyetler Birliği dağılıp çok ciddi toprak kayıpları ve ekonomik sıkıntılar yaşandığında bile Rus devlet aklının “büyük güç” olma idealinden vazgeçmediği, bu ideali gerçekleştirmek amacıyla çalışmalar yürüttüğü, gerek yakın çevresinde gerekse uzak çevresinde yer alan devletlerle kurduğu ilişkilerde de bu vizyona bağlı politikalar üretmeye gayret gösterdiği görülmektedir.

4. RUSYA’NIN ULUSLARARASI KONJONKTÜRDEKİ YERİNİN VE POLİTİKALARININ KİMLİK VE GÜVENLİK EKSENLİ PARADİGMALARLA AÇIKLANMASI

Giriş bölümünden sonra, çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi çizilmiş ve bu bölümde gerek Saldırgan Realizm gerekse İnşacılık Paradigmaları ele alınarak, her iki Paradigma merceğinden Rusya’nın uluslararası konjonktürde hayata geçirdiği politikalarla ilgili (Ukrayna politikalarına ve Kırım’ın ilhakına da kısaca değinilerek) özet bir giriş yapılmıştı. Bir önceki bölümde ise Rusya’nın uluslararası konjonktürdeki politikaları tarihsel süreç içinde incelenmiş ve genel hatlarıyla ortaya konulmuştur, böylece Rusya’nın Ukrayna politikaları ve Kırım’ın ilhakı vakası ele alınırken belli bir arka plan bilgisi üzerinden ilerlenmek amaçlanmaktadır. Bu bölümde, ilk olarak İnşacı Paradigma, daha sonrasında ise Saldırgan Realist Paradigma merceğinden Rusya’nın uluslararası konjonktürdeki politikaları genel hatlarıyla ele alınacaktır, zira ilerleyen bölümlerde bu paradigmlar Ukrayna ve Kırım politikaları özelinde detaylandırılacaktır.

4.1. İnşacılık Perspektifinden Rusya’nın Devlet Davranışlarına ve Politikalarına Genel Bakış

İnşacı paradigma, devleti uluslararası sistemde temel aktör olarak ele alır ve devlet davranışlarını da kendi merceğinden inceler. Tarihe, söyleme, çıkara bağlı kimliklerin oluşumuna vs birçok alana temas eden paradigma, devlet davranışlarını ve politikalarını da kendi argümanları çerçevesinde ele alır ancak bu ele alış bir dış politika analizi olarak değerlendirilmekten ziyade, devletlerin diğer devlet(ler)le olan münasebetlerini ve karşılıklı ilişkilerini belli bir çerçeve içinde ele alma minvalinde bir analiz düzeyi sunar, bu sebeple İnşacı paradigmanın, devlet davranışlarına nasıl baktığı anlatılarak genel bir giriş yapılmakta, daha sonrasında ise Rusya’nın uluslararası konjonktürdeki yerine, diğer devletlerle olan ilişkileriyle ilgili değerlendirmelere yer verilmektedir.

Devlet adamları, politikacılar ve filozoflar devletlerin nasıl olup da belirli davranışları benimsediğini uzun yıllar boyunca araştırmışlardır. Araştırmacılar hem bu konuyla ilgili teori oluşturmak hem de devletlerin davranışlarını ve dış politikalarını anlamlı şekilde analiz etmek için çaba göstermiştir. Belirli bir ülkenin, belirli davranışları,

belirli koşullar altında yapmasının nedenlerini doğru anlayabilmek için ülke içinde kilit önemde olan aktörler bilinmeli ve analiz edilmelidir.²⁷⁷ Uluslararası ilişkiler ve dış politika etkinlikleri son derece karmaşık, çok boyutlu, sosyal sistemlerden etkilenen düşünce sistemlerinin ürünleridir. Anlamlı bir değerlendirme yapmak için, düşünsel ya da davranışsal etkinlikleri açıklamak, tarihte gösterilen davranışların kronolojisini özümsemek gerekir. Diplomasi tarihini inceleyenler, liderlerin farklı koşullar altında fırsat ve tehditlere verdikleri tepkileri detaylı şekilde anlatmaya ve hatta belirli koşullar altında belirli sonuçlara ulaşmaya çalışırlar.²⁷⁸

1920’lerde Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi disiplininin uzaklaşmış olup, devletlerin birbiriyle çok boyutlu ilişkiler içinde olduğu atmosfer devam etmiştir, diplomatlar, siyasi elit ve askeri çalışanlar kendi ülkelerinin davranışlarında ve dış politika yapımında rol oynamıştır. Devlet davranışlarında ve dış politika yapımında algılar, dünya görüşleri, ülkelerin imajları ve kişisel eğilimler önemli faktörlerdir. 1950’lere gelindiğinde ise UI disiplini içinde dış politika ayrı bir yere oturmuş ve devletlerin neden birbirinden farklı dış politikalar izlediği üzerinde durmuştur. Soğuk Savaş’ın beklenmedik şekilde sonuçlanmasıyla kimlik ve algıların sistemik yapıdaki etkilerine vurgu yapan İnşacılık anlayışı önem kazanmıştır. İnşacılıkta, devletlerin davranışları, sosyal dünya içinde yer alan kimlikle bağlantılıdır ve diğer ülkelerle ilişki kurmanın önemli bir aracıdır.²⁷⁹

Uluslararası ilişkiler teorilerine kavramsal faktörlerin daha fazla dahil edilmesiyle birlikte devlet davranışlarının analizleri yapılırken “İnşacılık” bakış açısından daha yoğun şekilde faydalanılmasının önünü açmıştır. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkiler disiplininde nesneler arası ve sosyal faktörlere odaklı eğilimlerin arttığı gözlemlenmektedir. Fikirler, algılar, inançlar, siyasi ve kurumsal değişimler İnşacı perspektiften kimliği belirleyen faktörlerdir.²⁸⁰

İnşacılık, uluslararası sistemi sadece aktörlere, politikalara ve kurumlara bağlı olarak açıklamaz, devletlerin davranışlarını kimlik ve çıkarlara bağlı olarak şekillendiğini

²⁷⁷ Gideon Rose, “Cambridge University Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, **World Politics**, c. 51, s. 1 (1998) : 148.

²⁷⁸ Stephen G. Walker, **Rethinking Foreign Policy Analysis, States, Leaders and the Microfoundations of Behavioral International Relations**, ed. Stephen Walker, Akan Malici, Mark Schafer (Newyork: 2011), 271.

²⁷⁹ I. G. Wahyu Wicaksana, “The Constructivist Approach Towards Foreign Policy Analysis”, 2009, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.465.6017&rep=rep1&type=pdf> [17.05.2020].

²⁸⁰ age.

belirtir. Devletlerin politikaları, söylemsel faktörlerin, sosyo-kültürel yapıların ve devlet kimliğinin ürünü olarak görülür. Aktörlerin sosyal bağlamdan tamamen ayrı çıkarları yoktur, devletler yaptıkları çeşitli tanımlamalara bağlı olarak çıkarlarını açıklarlar. Devlet çıkarlarını belirleyen dış politika uygulamalarında, uluslararası sistemde devletlerin inşa ettikleri sosyo-politik durumlar, genel kabuller ve kimlikler önemli rol oynar.²⁸¹ Dış politika yapımında İnşacı paradigma kullanılmasıyla ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar, dış politikayı hem açıklama hem de anlama çabası göstermişlerdir. İnşacılık, özneler arası kimliklerin açıklanması yoluyla dış politikanın açıklanmasına katkı sunabilmektedir, bu minvalde özneler arası fikirler, bireysel ve kendine özgü fikirlerden daha önemlidir ve dış politika yapımına da etki eder. Kendi kendini gerçekleştiren kehanet persektifinin ciddi bir açıklama gücü vardır. Örneğin; Küba füze krizinde her iki tarafın gerçekleşen kehanetten kaynaklandığı belirtilmektedir.²⁸²

4.2. Rusya'nın Çıkarlarının ve Politikalarının Kimlik Özellikleri Açıklanması

Rusya'yı Tanımlayan Kimlik Özellikleri

Her devletin; tarihine, kültürüne, zihinsel kodlarına, uluslararası konjonktürde konumlandığı yere ve bu konjonktürü algılama biçimine, etnik, dini, dilsel özelliklerine, ilaveten sayılamayacak farklı etkenlere göre şekillenmiş olan bir kimliği vardır. Rusya'nın kimliğini meydana getiren ve tarihi derinlikten süzülüp günümüze ulaşan birçok kimlik özelliği ele alınabilir. Çalışmada Rusya'nın “ben kimim” sorusuna vermiş olduğu cevapta ve kendini tanımlamasını inşa ettiği kimlik özelliklerinden en belirgin olanları Slavlık, Ortodoksluk, emperyal kimlik özellikleri detaylandırılmaya çalışılmıştır. Rusya'nın “büyük güç olma kimliği”, söylemlerde kendini ziyadesiyle gösterdiğinden, kimliğin inşasında söylemin önemi de göz önüne alınarak, bu kimlik özelliği söylemleriyle birlikte ele alınmıştır. İnşacılık; düşüncelerin, gücün de temelini oluşturduğunu ve eyleme geçmek için önemli

²⁸¹ Maysam Behravesht “The Relevance of Constructivism to Foreign Policy Analysis”, E-International Relations, 17.06.2011, https://www.e-ir.info/2011/07/17/the-relevance-of-constructivism-to-foreign-policy-analysis/#_edn2 [22.10.2021].

²⁸² David Patrick Houghton, “Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach”, **Foreign Policy Analysis**, c. 1, s. 3 (2007) : 37-38.

olduğunu vurgulamaktadır, bu minvalde Rus dış politikasına geçmişten günümüze yön veren düşünce akımlarına (Atlantikçilik, Avrasyacılık vs) yer verilmiştir.

4.2.1. Slav ve Ortodoks Kimliği

Rus ulusal-devlet kimliğinin oluşumunun siyasi ve kültürel temelleri, siyasi-psikolojik-sosyolojik yapıları barındırır. Sembolik, zamansal ve değer bağlamında Rusya'nın Slav dünyasında yer etmiş kimliği büyük önem arz etmektedir ve ülkenin imajının analizinde rol oynamaktadır.²⁸³

Panslavizmin, Rus siyasi konjonktüründeki anlamının kavranabilmesi için, kültürel ve ideolojik boyutlarının incelenmesi önemlidir, bu ideolojinin kökleri 17. yy'da Batı ve Güney Slavlarının etnik ve kültürel bağlamda birarada olma ideallerine dayanmaktadır. 19.yy'da ise Avrupa'da yer alan entelektüel çevreler, Slav Birliği yaratma fikriyle ilgili çalışmalar yapmıştır. Hırvat, Slovak, Sırp ve Bulgarlar Fransız İhtilali'nin etkisiyle birbirlerine nüfuz etme ideali olmaksızın milliyetçi fikirler benimsemiştir. Napolyon'un Moskova'yı işgali de Rus halkı arasında milliyetçilik duygularının artmasına sebep olmuştur ve tüm Slavları Rus liderliğinde birleştirerek, İstanbul (Konstantinapolis) merkez olacak şekilde; Rusya, Slav dünyasının doğal hamisi haline getirilmek istenmiştir.²⁸⁴ 19.yy Rus emperyalizmiyle ilgili önemli gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur, Pan-Slavizm Rus düşünce dünyasında güçlü şekilde yer edinirken, Slav ülkelerini Rus siyasi merkezine entegre etme çabaları da artmıştır. Rus devleti açısından, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkanlardaki milliyetçilik duygularının yoğunlaşmasına paralel olarak, Slav halklarına karşı bir sorumluluk duygusunun oluştuğunun da göstergesi olmuştur.²⁸⁵

Rusya'nın Slav değerlerinin haklarını savunarak derin bir Slav kimliği hissi taşıması önem arz etmektedir. Sovyetler Birliğinde Rus diasporası, Ukrayna, Belarus ile Güney ve Doğu Avrupa'da bulunan soydaş halkları da kapsayacak bir Panslavist birliği teşvik etmekteydi. Rus dış politikasında yer bulan bu Slav meselesi batının örtülü

²⁸³ T.V. Yevgeniyeva, V.V. Titov ve S.YU. Belokonev "Mesto Obraza Slavyanskogo Mira v Formirovanii Sovremennoy Rossiyskoy Identichnosti", **Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta Filosofoya, Sotsiologiya, Politologiya**, s. 48 (2019) : 135-139, <https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-obraza-slavyanskogo-mira-v-formirovanii-sovremennoy-rossiyskoy-identichnosti/viewer> [10.01.2021].

²⁸⁴ Aslı Yiğit Gülseven, "Rethinking Russian Pan-Slavism in the Ottoman Balkans: N.P. Ignatiev and Slavic Benevolent Committee (1856-77)", **Middle Eastern Studies**, Routledge Taylor & Francis Group Press, c. 53, s. 3 (2017) : 334-335.

²⁸⁵ Başpehlivan, "Putin & Russian Heritage: Russia's Foreign Policy Identity Since Napoleon".

güvensizliğine sebep olduğundan önemli sonuçlara sebep olmuştur. Yeltsin yıllarındaki Slavcı yönelimi, esasen Rusya'nın güçlü bir ulus olmak için Batı'dan borç alması ya da buna güvenilmesi gerekip gerekmediği ve bunun otokrasi, Ortodoksluk ve ulus bilinci gibi Rus erdemlerine bağlı olup olmayacağıyla ilgili olan 19. yüzyıl Batılılaştırıcı-Slavofil tartışmasının bir devamıydı. Aradan geçen (150 yıllık bir zamana rağmen) Batı değerleri ve Slav değerleri arasında uzlaşamayan bir muhalefet var olmaya devam etmiştir.²⁸⁶

Slav anlayışına uygun şekilde Yeltsin, döneminde Slav terminolojisine başvurarak, bu terminolojiyi anti Batıcılık'ın anlatılması amacıyla kullanmıştır. Örnek vermek gerekirse; Kosova krizinde Panslavist kartı Batı karşıtı değerler için kullanılmış, Slav kimliğine yapılan vurgu, politika yapımında bazı eleştirel sonuçlara sebep olmuştur. Slav kimliği meselesi, batıya siyasi ve ekonomik bağımlılığın aza indirilmesi ve geleneksel Slav bölgeleri, özellikle de eski Sovyetler Birliği'ne olan ilginin artmasına dayanmaktadır.²⁸⁷

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Rusya'da ideolojik bir boşluk oluşmuş, eskiden varolan ulus fikrinin yerine yeni bir düşünce yerleştirememiştir. Rus halkını saran psikolojik çöküntüyle başa çıkmak için toplumsal gerçekliklere dayalı yeni ulusal bir ülkeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu konjonktürde, ulusal güven hissi zedelenmişti ve halkta karamsarlık mevcuttu. Sovyet bloğunda yer alan Moldova, Litvanya, Letonya, Estonya gibi Baltık devletleriyle, Ukrayna ve Belarus gibi Slav kökenli ülkelerin Birlikten ayrılması önemli bir gelişme olmuştur. Yeni Rusya, güçlü devlet olma iddiasına sahip olmakla birlikte bu iddiaya uygun bir performans sergileyememiş, bir güç birliği sağlayamamıştır ve devletin bir ulus yaratması gerekli görülmüştür.²⁸⁸

Rusya'da yaygın olan görüş, Ukrayna'nın bağımsız olmasının yapay ve tehlikeli olduğudur ve bu durum her iki ülkenin de çıkarlarına aykırı olarak tanımlanmaktadır. Rus söyleminde, ortak inanç, ortak tarih gibi Doğu Slav ırklarını birleştiren argümanlara vurgu yapılmakta ve Ukrayna milliyetçiliği düşman olarak algılanmaktadır. Putin, Rusların ve Ukraynalıların tek bir halk olduğunu defalarca dile

²⁸⁶ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 15.

²⁸⁷ age, 15-16.

²⁸⁸ Yahya Kemal Taştan, "Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları", 71.

getirmiştir ve 2012’de Başkanlığa geri dönme sürecinde Rusya-Ukrayna arasında sağlanacak entegrasyonu Rus dış politikasının merkezi haline getirmiştir. ²⁸⁹

2013 yılı dış politika doktrininin dördüncü bölümde; yurtdışında yaşayan Rus vatandaşlarının haklarının ve meşru menfaatlerini, Rus dili ve kültürünün alanını genişletmek ve güçlendirmek de dahil olmak üzere, Rus diasporasıyla birlikte uluslararası hukuk ve uluslararası anlaşmalar temelinde korunacağı, Slav halklarının kültürel ve insani bağlarını geliştirmenin dış politika konseptinin önemli bileşeni olduğu belirtilmektedir. ²⁹⁰

Ortodoksluk kültürel bir bilinç olarak ele alındığında Bizans geleneğinde yer alan Sezero-papizm²⁹¹ anlayışı önem kazanmaktadır. Bu anlayış din ve devletin birbirinden ayrı şekilde düşünülemeyeceğini belirtir. Ortodoks Kilisesi’nin kaderi ve devletin kaderi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve bu ikisinden herhangi birine karşı gösterilecek tepki diğerine de gösterilmiş sayılmaktadır. ²⁹² Ortodoks geleneğinin doğası, toplumun milletten, kimlikten ve tarihten anladığı manaya dayanır ve bir fert dindar olmasa dahi kültürel bağlamda kendini Ortodoks geleneğe bağlı olarak görür ve geleneğin bir parçası olduğunu düşünür. ²⁹³

Prens Vladimir, Bizans İmparatorunun kızıyla evliyken Kiev Rusya’sı Hristyanlığa geçmiştir (988 yılında), bu geçiş yeni doğan Rus devleti ve Bizans arasındaki dini bağın da temelidir. ²⁹⁴ Ruslar açısından, Slav ve Ortodoks kimlikleri birbirlerini destekler ve Rus dış politikasının oluşumunda öne çıkar. Kimlik oluşturulması için biz ve öteki arasındaki farklara vurgu yapıldığı ve bu vasıta ile dış politika davranışlarına yön verildiği, nüfuz alanlarının güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. 10. yy’da

²⁸⁹ Dimitri Trenin, “Russia and Ukraine: From Brothers to Neighbors”, Carnegie Moscow Centre, 21.03.2018, <https://carnegiemoscow.org/commentary/75847> [18.11.2021].

²⁹⁰ “Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)”, Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal web sitesi.

²⁹¹ Daha detaylı bilgi için bakınız: Deno J. Geanakoplos, “Bizans İmparatorluğu’nda Kilise ve Devlet: Sezaropapizm Sorununu Yeniden Düşünmek”, çev. Mustafa Alican, **Tarih Okulu Dergisi**, s. 9 (Ocak-Nisan, 2011) :169.

“Bizans İmparatoru’nun kilise üzerinde sınırsız kontrole sahip olduğu düşüncesinden etkilenen bazı modern akademisyenler, imparatorluk yetkesini tanımlamak için –dinsel otoritenin yanı sıra bütün kamu otoritesinin de tek kişinin elinde toplanmasını imleyen ve hükümdarın sanki hem imparator hem de papa olduğuna işaret eden “Sezero-papizm” terimini kullanmışlardır. Buna göre, Bizans kilisesi devletin bir kurumuydu.”

²⁹² John Parakevas, Frederick Reinstein, **The Eastern Orthodox Church: A Brief History**, (El Groce, Washington: 1989), 57.

²⁹³ Nathaniel Davis, **A Long Walk To Church: A Contemporary History of Russian Orthodoxy**, (San Francisco: Westview Press, 1995), 223.

²⁹⁴ Rumer ve Sokolsky, “Russia in the Mediterranean: Here to Stay”.

Kiev Knezliği döneminde Ortodoksluk mezhebine resmiyet kazandırılarak, Bizans'tan alınan Ortodoksluk sayesinde Katolik dünyasının karşıtı olan Doğu Hristyanlığı kimliği öne çıkmıştır. Ortodoksluk, Rusya'nın politikalarında dünya hakimiyeti fikrinin edinilmesine sebep olmuş, Rus kimliğinin gelişmesinde rol oynamıştır.²⁹⁵ 10.yy'da Rus devletinin Ortodoksluğu resmi din olarak kabul etmesiyle birlikte, Ortodoksluk Rus kimliğinin en önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Ortodoksluğa geçildikten sonra, Bizans'ta geçerli olan "senfoni" modeli de alınmıştır, din-devlet ilişkisini düzenleyen bu modelde her bir tarafın kendi yetki alanında kalması ve karşı tarafın bağımsızlığına zarar vermeden desteklemesi gerektiği anlayışı benimsenmektedir, devlet dini korurken, din de devletin siyasi amaçlarını desteklemekle mükellef sayılmaktadır.²⁹⁶

Rus kimliği, 15.yy'dan itibaren kiliseyle yakın bağlantılı şekilde gelişmiştir. Rus kimliği, başlangıcından itibaren egemen bir hanedan tarafından tanımlanan uluslar üstü bir inaç dünyasıyla yakından bağlantılı olmuş ve çevresinde kalanlardan farklı bir yerde kendini konumlandırmıştır, neyin yapılmasının/yapılmamasının uygun olduğu tartışmaları din ve yönetim alanı içinde kendine yer bulmuştur. İlerleyen yüzyıllarda Rus kimliği genişleyen bölgelerde dinle yakından bağlantılı hale gelmiştir.16. yy'da Kazan ve Astrahan'ın fethiyle etnik olarak çoğunluğu Rus olmayan coğrafyalara genişlemek suretiyle nispeten homojen kabul edilebilecek Rus coğrafyası, çok uluslu bir imparatorluk haline gelmiştir.²⁹⁷ 17. yy'da Senfoni modeli terk edilmiştir, Büyük Petro tamamen devlete bağlı Kutsal Sinod kurumunu hayata geçirmiştir.²⁹⁸ 19.yy'da Rusya, kendisini Ortodoksların hamisi olarak görmüş ve Kilise bu dönemden sonra bir dış politika aracı olarak daha yoğun şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bolşevik Devrimi sonrasında Ortodoksluk, Rus devletinde etkisini büyük oranda yitirmiş ve 1943'e kadar Patriklik boş kalmıştır ancak bu tarihten sonra Ortodoksluk halkı

²⁹⁵ Ali Asker, Merve Suna Özel Özcan , "Panslavizm ve Çarlık Rusyası'nın ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerinde Etkisi", **International Crimes and History**, s. 17 (2016) : 21.

²⁹⁶ Mokhmad Akhiyadov, "Rusya'da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise'nin Dış Politikadaki Etkisi", İNSAMER, 16.11.2019, https://insamer.com/tr/rusyada-din-devlet-iliskisi-ve-kilisenin-dis-politikadaki-etkisi_1924.html [15.09.2020].

²⁹⁷ Ronald Grigor Suny, **The Empire Strikes Out: Imperial Russia, "National" Identity, and Theories of Empire**, "Chapter for A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Soviet Union, 1917-1953, first delivered as a paper for the University of Chicago Conference, Empire and Nations: The Soviet Union and the Non-Russian Peoples", (October, 1997) : 20-21. https://www.dartmouth.edu/~crn/crn_papers/Suny4.pdf [23.07.2020].

²⁹⁸ Akhiyadov, "Rusya'da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise'nin Dış Politikadaki Etkisi".

özellikle Nazi saldırılarına karşı seferber edebilmek amacıyla daha fazla önemsenmeye başlanmıştır. ²⁹⁹

SSCB'nin dağılması sonrası bu dönemin ideolojik dayanaklarının şiddeti ve dış politika yapımındaki de gücü azalmıştır. Örnek vermek gerekirse; Yeltsin'in 1989'da Vatikan'ı ziyaret etmesi sonrasında 1990'da inanç özgürlüğü yasasını çıkarması hukuki zeminin sağlanması açısından önemli gelişmeler olarak sayılabilir. 1992'de Moskova Kremlin'de çanlar çalmaya başlamış, birçok Kilise binası devlet tarafından onarılıp hizmete sunulmuştur. Yeltsin 1992'de yaptığı açıklamada dine çok önem verildiğini, kilisenin kendini özgür hissettiğini ve Rus devlet başkanının kilisede ayinde görülmesinin propaganda olarak görülmemesi gerektiğini söylemiştir. ³⁰⁰

Soğuk Savaş sonrası süreçte birçok kuruluştaki Ortodoks ikonlarına yer verilmesi ve ibadetlerin yerine getirilmesi, devlet törenlerinde Ortodoks geleneklerinin yapılması ve TV kanallarında dinle ilgili yayınlar yapılması gibi örnekler sosyo-politik olarak Ortodoksluğun tekrardan Rus kimliğinin bir bileşeni olduğunun göstergeleridir. Ordu ve güvenlik birimlerinin Ortodoksluğa yakın bir portre çizmesi ve birlikte etkinlikler yapması Soğuk Savaş sonrasında yaşanan ideolojik değişimin anlatılması bakımından önemlidir, bu dönemde ideolojiye bağlı olarak mantık ve dil de değişim göstermiştir. Siyasi bunalım ve önemli bir yıkım yaşayan Rusya'da dine başvurarak gelenekleri canlandırmanın sosyo-psikolojik dayanaklara oturtulmasına çalışılmıştır. ³⁰¹

1990'lılarda Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında Rus kimliğinin tekrar ele alınmasıyla bağlantılı olarak, Ortodoksluğa verilen önem artmıştır. Rus devrimiyle Ortodoks Kilisesinden alınan toprakların, kiliseye geri verilmesi konusunda çalışmalar yapılmıştır. Putin, kiliseye olan desteğine söylemlerinde yer vermektedir. Rus Ortodoks kilisesi, Rus devletinin dünya siyasetindeki faaliyetlerine destek vermiş ve Rus Dünyası kavramını sıklıkla kullanmıştır. ³⁰²

Rus Dünyası kavramı; Rus uygarlığı tanımlamasına dayanmaktadır, bu uygarlık Doğu Slav ırklarından müteşekkil Ortodoks haklarının bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir ve tüm Slav Ortodoksları bir arada tutma ideali bu anlayışın temelidir.

²⁹⁹ age.

³⁰⁰ Nadim Macit, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya'da Ulusal İdeolojinin Oluşumu, Din ve Diplomasi", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, c. 10, s. 2 (2010, Kış) : 100.

³⁰¹ age, 101.

³⁰² Aslı Yiğit Gülseven, "Geçmişten Günümüze Russkiy Mir (Rus Dünyası) : Bir Kimlik Projesinden Uluslararası Politikaya", **Avrasya Etüdləri**, Yıl 25, c. 56, s. 2 (2019) :43.

Kilise, Rus Dünyası'nı ortak tarih, Rus dili - kültürü ve Ortodoksluk unsurlarına bağlı şekilde açıklamaktadır. ³⁰³ Rus Dünyası kavramı, Rus vatanseverliğine bağlı olan, özellikle Rusya'nın yakın çevresinde yaşayan ve Ortodoks inancını taşıyan, Rusça konuşan bir kitleyi ifade etmektedir. Rus kültürünün yayılması ve Rusça konuşan halkları birleştirmek paydasında birleşen Rus Ortodoks Kilisesi ve Rus devlet yönetimi bu ortak ideale sahip çıkmaktadır. ³⁰⁴

Rusya'nın "Rus Dünyası" kavramı ortak medeniyet mirasına dayalı sosyal-tarihsel-kültürel bütünlüklü bir perspektifi savunmaktadır. "Rus Dünyası"nın sınırlarının Rus İmparatorluğunun sınırlarına tekabül ettiği kabul edilir, bu anlayış "Ruslar nerde ise Rusya oradadır" mottosuna dayanmaktadır. Rus Dünyası, hem Sovyetler'in yıkılması sonrasında meydana gelen kimlikle ilgili sorulara cevap vermek, oluşan boşluğu doldurmak ve etnik Ruslar arasında birlik sağlamayı amaçlamaktadır. ³⁰⁵

Putin, yönetime geldiğinde komünist ve emperyal anlayışa sahip, Sovyetler zamanında dinden oldukça uzaklaşmış bir devletin kalıntıları üzerinde görev üstlenmiştir. Yönetimde kaldığı süre boyunca Putin, Rusya'yı küresel amaçlara ve emperyal vizyona sahip bir ülkeye dönüştürmeye çalışmış, bu dönüşüm için ise Rus Ortodoks Kilisesini bir araç olarak kullanmıştır. Bu amaçla Putin, söylemlerinde Ortodoks Kilisesi'ne sık sık yer vermektedir. Putin, Ukrayna ve Beyaz Rusya üzerindeki etkisini arttırmak amacıyla Ortodoksluğu ön plana çıkarmakta ve teşvik etmektedir, böylece Sovyet coğrafyasında nüfuz alanını arttırmayı hedeflemektedir. Doğu ve Orta Avrupa, bunun yanında eski Sovyet Cumhuriyetlerinde Ortodoksluğun son yıllarda daha fazla önem kazandığı; Moldova, Yunanistan, Ermenistan, Gürcistan, Sırbistan, Romanya, Ukrayna, Bulgaristan ve Beyaz Rusya'da insanların %70'inden fazlasının kendini Ortodoks olarak tanımladığı, Pew Reserach ³⁰⁶ sonuçlarına göre ortaya konulmuştur.

307

³⁰³ age, 45-46.

³⁰⁴ age, 43-44.

³⁰⁵ Tomila Lankina ve Kinga Niemczyk, "What Putin Gets About Soft Power", **Russian Foreign Policy and Soft Power**, (London: Palgrave Studies in International Relations Series. Palgrave Macmillan, 2015): 104-105, <https://link.springer.com/content/pdf/bfm%3A978-1-137-46888-8%2F1> [11.05.2020].

³⁰⁶ Pew Research Sonuçlarıyla ilgili daha detaylı bilgi için bakınız:

<https://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/> [11.05.2020].

³⁰⁷ Alexis Mrachek, "How Putin Uses Russian Orthodoxy to Grow His Empire", The Heritage Foundation, 22.02.2019,

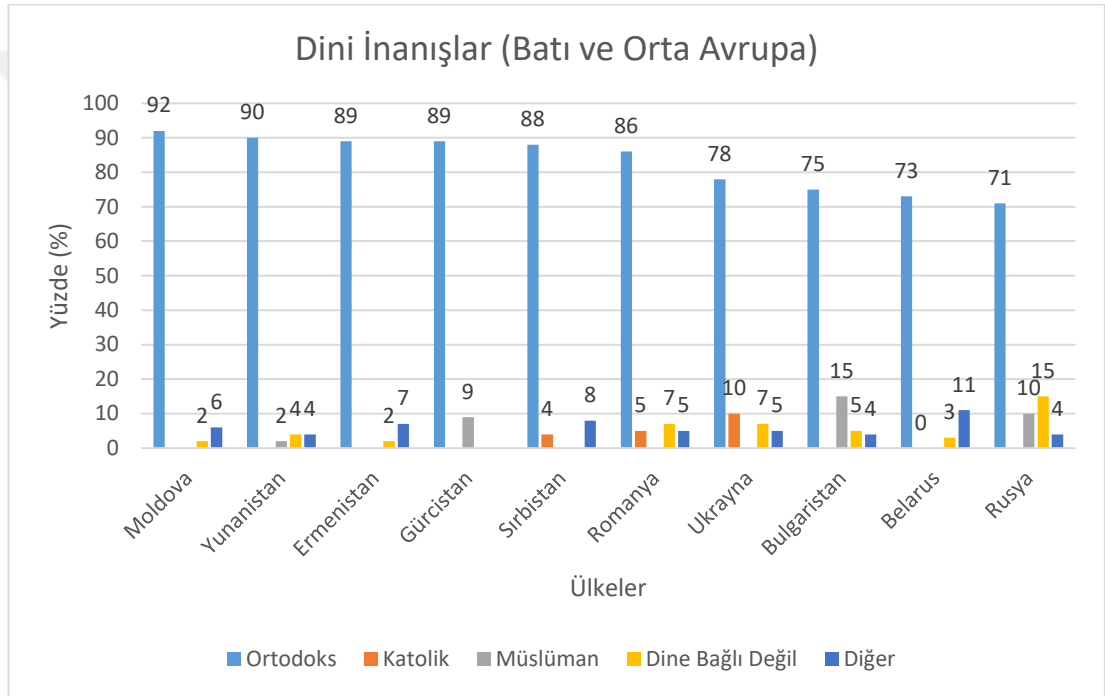
<https://www.heritage.org/europe/commentary/how-putin-uses-russian-orthodoxy-grow-his-empire> [22.09.2020].

Tablo 4.1 : Batı ve Orta Avrupa’da Bazı Ülkelerin Kendilerini Hangi Dine Ait Olarak Tanımladıklarıyla İlgili Tablo (%)

Aşağıda yer alan tablo, Yazar tarafından orijinaline sadık kalınarak Türkçe’ye çevrilip aktarılmaktadır.

“Batı ve Orta Avrupa’da Bazı Ülkelerin Kendilerini Hangi Dine Ait Olarak Tanımladıkları” sorusuna verilen cevaplarda, Ortodoks, Katolik, Müslüman, dine bağlılığı olmayan ve diğerleri seçenekleri tabloda oransal olarak verilmektedir. Ukrayna’nın %78, Rusya’nın ise % 71 oranında kendini “Ortodoks” olarak tanımladığı görülmektedir.

Pew Research Sonuçlarıyla ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: Pewforum.org, 10.05.2017, <https://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/> [10.08.2021].

Putin, yönetime geldiğinde Rus Ortodoks Kilisesi’nin Rus milliyetçiliğini daha etkin bir hale getirdiğini ve uluslararası arenadaki gücünü arttırdığını görmüş, kiliseyi kendi yanında tutarak, kilisenin toplumdaki gücünü arttırabilmek için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Kilise-devlet ittifakı, “kanonik toprak” (dini otoritenin belirlenmiş bir coğrafi alanla tanımlanması) anlayışıyla perçinlenmektedir. Özellikle eski Sovyet ülkelerinde yaşayan Rus ve Slav olanları tek bir kiliseye ait gören anlayış, Rusya’nın kendi coğrafyasında etkili ve biricik bir güç olması hedefiyle paralel şekilde kiliseyi etkili bir dış politika aracına dönüştürmüştür. Avrasya’nın tamamında etkili olmak

isteyen Rusya için Ortodoks Kilisesi bir yumuşak güç unsurudur ve ülkenin yayılcı politikalarını desteklemektedir.³⁰⁸

Putin'in iktidarıyla birlikte, Rus Dünyası kavramının kullanılmasına paralel şekilde bu kavram Rus Ortodoks Kilisesi'nin söyleminde kendine yer edinmiş, 2003'te Gürcistan ve 2004'te Ukrayna'da yaşanan renkli devrimler sonrasında, "Ortodoks Medeniyeti" fikrinin daha güçlü şekilde arkasında durulmuştur, bu bağlamda Rus Dünyası ve Ortodoks medeniyeti kavramlarının birbiriyle yakından bağlantılı ve birbirini tamamlayan faktörler olduğu vurgulanmıştır. Patrik Kiril³⁰⁹, bu medeniyetin, Batı medeniyetinin karşısında durarak kendi değerlerini savunması gerektiğini belirtmektedir. Bahse konu perspektife göre Rusya, Ukrayna ve Belarus halihazırda birbirinden ayrı bağımsız devletleri temsil etse de Ortodoks inancının temel taşıyıcıları olarak entegre olmalıdır. Rus Ortodoks Kilisesi, eski Sovyet ülkelerini Rus devleti çatısı altında uluslar üstü bir yapı içine yerleştirerek, Doğu Slavlarını birleştirme amacını taşımaktadır, bu bağlamda bahse konu coğrafya Rusya'nın "devlet-medeniyet" tanımlaması içine alınarak Rusya'nın etki alanını ve sınırlarını aşan bir misyona sahip olacaktır.³¹⁰

Rus Dünyası kavramı, Rus yöneticiler tarafından 2000'li yıllardan itibaren sıklıkla kullanılmıştır, Putin Rus Dünyası kavramının Rusya'nın coğrafi alanını ve Rus etnik yapısını aştığını, daha ileri noktalara tekabül ettiğini vurgulamıştır. 2012 yılında tekrar iktidara gelen Putin, kendine karşı gelişen muhalefeti azaltabilmek için baskı politikaları uygulamalarını arttırmış ancak halkın kendi etrafında toplanabilmesi için daha farklı uygulamalara gitmesi gerektiğini düşündüğünden "Rus Dünyası" düşüncesini öne çıkararak dış politikada sıkça kullandığı bir araç haline getirmiştir.³¹¹

³⁰⁸ Akhiyadov, "Rusya'da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise'nin Dış Politikadaki Etkisi".

³⁰⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız: "Russkaya Pravoslavnaya Tserkov", Ofitsial'nyy sayt Moskovskogo Patriarkhata, <http://www.patriarchia.ru/db/text/31754.html> [10.08.2021].

Vladimir Mihailoviç Gundyayev (Rusça: Владимир Михайлович Гундяев), 1946 doğumlu din adamı, 2009 yılında Moskova ve tüm Rusya'nın Patriği olarak atanmıştır.

"Hristiyanlar arası örgütlerin çalışmalarında yer almıştır. V (Nairobi, Kenya, 1975), VI (Vancouver, Kanada, 1983) ve VII (Canberra, Avusturalya, 1991). Salvation Today Dünya Misyoner Konferansı'nda (Bangkok, 1973); "İnanç, Bilim ve Gelecek" Dünya Konferansı'nın (Boston, 1979) ve "Barış, Adalet ve Yaradılışın Bütünlüğü" Dünya Toplantısının (Seul, 1990) Başkanı olmuştur. Kasım 1996'da Brezilya'nın San Salvador kentinde düzenlenen Dünya Misyoner Konferansı'nın açılış konuşmacısı olmuştur."

³¹⁰ Akhiyadov, "Rusya'da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise'nin Dış Politikadaki Etkisi".

³¹¹ age.

Rusya'nın kimlikle ilgili görüşü, etnik ve sivil argümanlara, dil ve kültüre bağlıdır, Ruslar ve Rusça konuşanlar vatandaşlığa bakılmaksızın “Rus” olarak kabul edilir. Etnik Ruslar, Rusya Federasyonu vatandaşları ve doğu Slav halkları, “Rus” terimi bağlamında çeşitli faktörlerle yakından ilgilidir: Ukraynalılar, Belaruslular ve Ruslar aslında tek bir halktır, Beyaz Rusya ve Ukrayna yapay devletlerdir, bu sebeple bu devletlerin sınırları da yapaydır.³¹²

Patrik Kiril, Rus Dünyası'nın tarihi Rus coğrafyası olan Rusya, Belarus ve Ukrayna (diğer bir ifadeyle Büyük- Küçük ve Beyaz Rusya) topraklarını kapsadığını savunmaktadır. Bahse konu üç ülke dil-din-etnik köken ve coğrafi yakınlıklarından dolayı Slav kültürünün birbirine en fazla benzeyen, en yakın üç halkı kabul edildiğinden dini otoriteler bahse konu halkların bir araya gelmesi gerektiğini belirtmektedir. Putin, 2013 yılında yaptığı konuşmasında Patrik Kiril'le paralel şekilde Rusya, Ukrayna ve Belarus'un Ortodoks Hristiyan olma bağıyla birbirine bağlandığını belirtmiştir.³¹³

4.2.2. Emperyal Kimlik

Rusya, eski dönemlerden beri emperyal özelliğe sahip bir kimlik taşımaktadır. Tarihi hiçbir döneminde Rusya, ulus devlet biçiminde var olmamıştır. Kiev Rusyası zamanında Vikingler, Slavlar üzerinde bir hâkimiyete sahipti, daha sonra Ortodoksluğun din olarak kabul edilmesi ve İmparatorluğun kurulmasıyla birlikte Rus kimliğinin yeni bir anlam kazandığı görülmektedir. Rusya, birbirinden farklı halkların bir arada yaşaması ve etkileşim halinde olması sebebiyle ulus-devlete dönüşmemiş, emperyal özelliğini sürdürmüştür. Sovyet Rusya bahse konu çok uluslu yapıyı miras almış ve bu yapıyı sürdürmüştür.³¹⁴

Ortodoksluğun yayılması amacıyla Rus İmparatorluğu sosyal baskı ve kültürel asimilasyon gibi politikalar izlemiştir. Yerli halkın topraklarının ilhak edilmesi, bu toprakların devlete ve manastırlara verilmesi, mecburi askerliğin Ruslar dışındaki uluslar için de zorunlu olması, Rusların diğer bölgelere iskânı gibi politikalar ve sömürgecilik metotları uygulanmıştır. Rus İmparatorluğu'nda merkez, sömürülen

³¹² Taras Kuzio, Paul D'anieri, “The Causes and Consequences of Russia's Actions Towards Ukraine”, E-International Relations, 16.06.2018, https://www.e-ir.info/2018/06/16/the-causes-and-consequences-of-russias-actions-towards-ukraine/#_ftnref3 [17.07.2020].

³¹³ age.

³¹⁴ Yahya Kemal Taştan, “Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya'da Kimlik Arayışları”, 71-72.

yerlerden coğrafi olarak uzak değildir. Etnik çevrenin nüfusu, siyasal açıdan ve modernleşmeyle ilgili olarak farklılıklara sahiptir. Rus kimliği, modernleşme sürecinin tetikleyicisi olan emperyal devlete dayanmaktadır. ³¹⁵

10.yy'da Kiev Knezi Vladimir, Ortodoks mezhebine resmiyet kazandırdıktan sonra, Moskova knezleri, Rus birliğinin kurulması amacıyla aynı coğrafya, tarih ve dine sahip olma vurgusu üzerinde dursa da, 1453'te İstanbul'un fethi sonrasında Rus milli birliği daha da pekişmiş ve Moskva Ortodoksluğun hamisi konumuna yükselmiştir. 3. Roma olma düşüncesi ilk kez Pskov Manastırı Rahibi Filofey zamanında dile getirilmiştir, böylece Rus Prenslerin emperyal bir güç olma düşüncesini pekiştirmiştir ve Roma ile güçlü ilişkiler kurularak bir meşruiyet dayanağı özelliği kazanmıştır. ³¹⁶

1654'te Ukrayna'nın ve 1656'da Vilnius'un (Litvanya) ilhak edilmesi sonrasında Rusların imparatorluk iddiaları güçlenmiş ve hükümdarlar "Büyük, Küçük ve Beyaz Rusya'nın Çarı" olarak ilan edilmiştir. 17. yy'da Çar Fedor, emperyal ve mutalkiyetçi bir devleti ifade eden Büyük Rus Çarlığı'na atıfta bulunmuştur. ³¹⁷

Avrupa'da 1789 Fransız devrimi yaşanırken Rusya diğer birçok devletten daha fazla toplumdan oluşan emperyal bir yapıyı temsil etmekteydi ve dünyada hiçbir devletin bu kadar farklı/çeşitli sakinleri olmadığı yorumları yapılmaktaydı, Rusya kendisini Roma İmparatorluğunun yeniden hayat bulması olarak görmekteydi. ³¹⁸

19.yy sonlarında Rus İmparatorluğu farklı etnik topluluklardan oluşan çeşitli kültürlerin iç içe yaşadığı bir kültürel mozağe sahipti. İmparatorluğun uzun yıllar süren sömürge ve ilhak politikaları sonucunda nüfusun yaklaşık yarısı Rus olmayan nüfustan oluşmaktaydı. 16.yydan başlayarak Ukrayna, Kafkaslar, Sibiry gibi farklı coğrafyalara yayılcı politikalar izleyen Rus İmparatorluğu'nun etnik bileşenleri zaman içerisinde önemli değişimler yaşamış olup, Rusya emperyal genişlemesine paralel olarak emperyal kimliğine vurgu yapmıştır. ³¹⁹

³¹⁵ age, 73.

³¹⁶ Ali Asker, Merve Suna Özel Özcan , "Panslavizm ve Çarlık Rusyası'nın ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerinde Etkisi", 21-22.

³¹⁷ Suny, **The Empire Strikes Out: Imperial Russia, "National" Identity, and Theories of Empire**, 23.

³¹⁸ age, 24-26.

³¹⁹ Geoffrey Hosking, **Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, çev. Kezban Acar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 123.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki emperyal restorasyonda bazı özellikler öne çıkmaktadır, buna göre Rusya, dünyadan kısmen ya da tamamen izole edilemez, sınırlar iletişim hatları haline gelmiştir.³²⁰

Rusya'nın küresel alandaki görünümü onun emperyal kimliğiyle yakından ilgilidir, ülkenin Çarlık ve komünist kimliği onun emperyal kimliğini ve ulus anlayışını şekillendirmiştir. Sovyetler'in dağılması sonrası politik ve ekonomik belirsizlik koşullarında yeni bir kimlik oluşturmak zor olmuştur. Her ne kadar Rusya'nın küresel misyonunda emperyal kimliği üstü örtülü şekilde ifade edilse de emperyalizm fikrinden uzaklaşıldığına dair çok az işaret mevcuttur. Rusya'nın emperyal geçmişi nedeniyle diğer devletler gibi ulus-devlet olma seçeneğinin var olmadığı yaygın bir görüştür.³²¹

Günümüzde Rusya'nın iddialı dış politikasından, Sovyetler Birliği Coğrafyasında bulunan devletler ziyadesiyle etkilenmektedir. Rusya, yakın coğrafyasında bulunan bu devletleri düşman güçlerin kendine ulaşmasını sağlayacak bir sıçrama tahtası olmasını engellemeye çalışmaktadır. Bu durum Rus dış politikasının emperyal yönünü ön plana çıkarmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Rusya sınırlarında yer alan bölgeler istikrarsız ve tartışmalı hale gelmiştir. 90'ların sonunda Rusya, siyasi ve ekonomik olarak zayıfladığı için dünyaya yön veren güç olma özelliğini de büyük ölçüde yitirmiştir, bütün bu olumsuzluklara rağmen Rusya'nın egemen sınıfının büyük çoğunluğu Rusya'yı dünya düzeninin temel koruyucularından biri olarak görmeye devam etmiştir.³²²

Tarih boyunca Rusya emperyal bir ideolojiye sahip olmuştur ve Rus halkı zorluklara rağmen ülkelerinin büyük ve güçlü olmasını istemiştir. NATO'nun genişlemesi ve IMF'nin ayrılıkçı politikaları Batı'ya yönelik şüpheleri tetiklemiştir. Sovyet sonrası dış politikada önemli bir doktrinel miras ve geçmişe kıyasla yeni bir bakış açısı vardır, bu bakış açısı batılılaşmaya dönük liberal bir ideolojiyi barındırmaktadır, pragmatik bir anlayışa sahiptir.³²³ Putin'in Batı'nın doğu genişlemesine tepki göstermesi ve bu

³²⁰ Dimitri Trenin "After the Empire: Russia's Emerging International Identity", **Russia Between East and West, Russian Foreign Policy on the Twenty-First Century**, ed. Gabriel Gorodetsky, (Londra: Frankcass Yayınları, 2003), 32-33.

³²¹ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 20.

³²² Mankoff, **Russian Foreign Policy - The Return of Great Power**, 7.

³²³ Selezneva, **Post-Soviet Foreign Policy: Between Doctrine and Pragmatism, Realignments in Russian Foreign Policy**, 12.

alandaki Rus nüfuzu alanı temin etme çabaları, 19.yy'da inşa edilen Rus emperyal kimliğiyle yakından bağlantılıdır ve bu kimlikten derinlemesine etkilenmiştir.³²⁴

4.2.3. Büyük Güç Olma Kimliği

Rusya'nın "büyük güç olma" kimliği tek kutuplu dünya düzenine karşı bir tavır geliştirmeyi de beraberinde getirmektedir, bu sebeple Rusya'nın büyük güç olma çabası ve bu çabanın Rusya'nın söylemlerindeki yansımaları bazı örnek retorikler üzerinden ele alınmaktadır.

Günümüz Rusyası her ne kadar Sovyetler Birliği zamanında bulunduğu güç statüsünde olmasa da sınırlarının ötesinde askeri, ekonomik, düşünsel ve siber güce sahiptir, bu yetenek ve kabiliyetleri sayesinde küresel ölçekte önemli bir konumdadır.³²⁵

Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın politik güç merkezi ve ciddi bir prestij sahibi olması; çok kutuplu dünyada temel aktörlerden biri haline gelmesini sağlamıştır. Dimitri Trenin bu konuda "hiçbir büyük güç yalnız yürümez" diyerek yakın müttefiklerin ve uydu devletlerin büyük gücün önemli parçaları olduğunu belirtmiştir. Rusya'nın uluslararası jeopolitik bir merkez ve güç dengeleyicisi olma düşüncesi, Rusya'nın yakın çevresinde kendi politik tercihleriyle uyumlu uydular oluşturmasıyla eşzamanlı hareket eder. Rusya, kendi coğrafyasına yakın devletlerin kendi başlarına bırakılması durumunda güvenlik boşluğuna düşerek, küreselleşmenin kontrol edilemeyen uluslararası terörizm, militanlık, etnik gruplar arası çatışmalar gibi unsurlara bulaşp Rusya'nın güvenliği açısından tehdit oluşturabileceğini değerlendirmektedir. Bu devletlerin Rusya'nın çıkarlarına hizmet etmeyen alternatif yörüngelere çekilmeleri Rusya tarafından tehdit olarak algılanmaktadır.³²⁶

Sovyetler Birliği zaman zaman farklı ülkelerdeki toprakları ilhak etmiş, rejimleri desteklemek için askeri müdahalede bulunmuş ve hatta Batı demokrasilerinde seçimleri etkilemeye çalışmıştır. Uluslararası konjonktürde, Rusya'nın ABD'nin tek kutupluluğuna olumsuz tepkisi kaçınılmazdır. Binlerce yıldır büyük güçler çatıştı, yükseldi, düştü, bu anlayışa göre, Rusya ile ABD veya daha genel olarak Rusya ile Batı arasındaki mevcut çatışmalar yeni veya özel bir durum değildir. Rusya'nın yükselişinin diğer açıklaması, Rusya'nın uluslararası davranışındaki tarihsel ve

³²⁴ Başpehlivan, "Putin & Russian Heritage: Russia's Foreign Policy Identity Since Napoleon".

³²⁵ McFaul, "Putin, Putinism, and Domestic Determinants of Russian Foreign Policy", 102.

³²⁶ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 25.

kültürel devamlılıklara odaklanmaktadır. Geçmişten günümüze çarlar, komünist parti genel sekreterleri, KGB ajanları ya da demokratlar ülkeyi yönetirken Rusya'nın tavrında büyük değişiklikler görülmemiş ve tutarlı bir seyir izlemiştir.³²⁷

Kozyrev'e göre, Rusya zorlu bir geçiş süreci yaşadığı zamanlarda bile büyük bir güç olarak hareket etmiştir ve ABD'nin bütün dünyayı tek başına yönetebilecek kapasiteye ve güce sahip olmadığı görülmektedir. Uluslararası arenada farklı güç merkezlerinin oluşmaya başladığı ve bu aktörlerin dünya siyasetinde daha etkin olmak istedikleri konjonktürde, uluslararası meselelerin çok taraflı bir platformlarda ve farklı bakış açılarını yansıtacak şekilde ele alınması faydalı olacaktır, bu minvalde, Rusya'nın Batılı devletlerle eşit statüde görülmesi önem arz eden bir konudur. Rusya, insan kaynakları, ileri teknolojisi, yer altı kaynakları, konvansiyonel güçleri gibi birçok unsurla birlikte büyük bir gücün sahip olması gereken özellikleri taşıyan bir devlet olmuştur.³²⁸ Rusya'da yaşayan halkın büyük çoğunluğu bağımsız, müreffeh ve güçlü bir Rusya idealine sahiptir. Bu vizyondan hareketle, Rusya ve Batı için ortaklığın eşit haklar ve karşılıklı yarara dayalı, Rusya'nın bir dünya gücü olarak statüsü ve önemini önceleyen bir politika izlenmesi gerekmektedir. Bu anlayışa göre; Rus karar alıcılar dış politikasında bu amaç gerçekleştirilemezse başarısız sayılacaklardır, Rusya açısından bağımsız ve iddialı bir dış politika anlayışına sahip olmak kaçınılmazdır.³²⁹

Angrey Kokoşin, 1992-1996 yıllarında Rusya Savunma Bakanı Yardımcısı ve 1997-1998 yıllarında a Rusya Savunma Konseyi Başkanı ve Rusya Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı olarak görev yapmıştır, 2006 yılında yayınladığı makalesinde Rusya'nın "büyük güç" olmasıyla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Büyük güç olmak için nelere sahip olmak gerekir sorusundan hareketle Kokoşin; büyük güç olmanın yolunun, gerçek bir egemenliğe sahip olmaktan geçtiğini dile getirmiştir. Bağımsız savunma sistemleri, kara-hava ve deniz alanlarında kendi savunma sanayisine ve üretimine sahip olmak, temel bilimlerde dünyadaki gelişmeleri takip edebilme, doğal kaynakların devlet kontrolünde olması gibi kabliyetlerin "büyük güç" olmak iddiasında bulunan devletlerin sahip olması gerektiğini belirtmiştir.³³⁰

³²⁷ McFaul, "Putin, Putinism, and Domestic Determinants of Russian Foreign Policy", 96-97.

³²⁸ Andrei Kozyrev, "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, c. 73, s. 3 (Mayıs - Haziran, 1994) : 63.

³²⁹ age, 59-60.

³³⁰ A.A. Kokoshin. "Rossiya kak sovremennaya velikaya derzhava" Pravovedeniye i politologiya, 12.10.2010, <https://pravo33.wordpress.com/2010/10/12/> [12.12.2020].

Kokoşin makalesinde devamla; modern bir gücün oluşabilmesi için nüfusun büyük çoğunluğu tarafından paylaşılan ulusal çıkar anlayışına sahip olunması gerektiğini dile getirmiştir. Rusya'nın toprak bütünlüğünü ve nüfusun güvenliğini temin etmek, dinler ve etnik farklılıklar arasında uyum ve barışı sağlamak, Rusya'nın hayati çıkarları arasındadır.³³¹

Rusya'nın stratejik çıkarları arasında, Sovyetler'in dağılmasının ardından ortaya çıkan devletler ve komşu ülkelerle karşılıklı yarara dayalı ilişkiler kurulması da vardır. Rusya'nın "büyük güç" olması Sovyet sonrası coğrafyada lider pozisyonunda olmasına ve ekonomilerin entegre hale geldiği yüksek verimliliğe sahip birlikteliklere yol göstermesine bağlıdır. Bu minvalde, Rusya'nın, dünya üzerinde ülke ekonomisi ve siyasi etkinliğini azaltmayı amaçlayan her türlü ittifak ya da koalisyonun oluşumu engellenmelidir.³³²

SSCB'nin dağılması sürecini incelemek, bu süreçten sonra SSCB'nin mirasçısı olan Rusya Federasyonu'nun uluslararası konjonktürdeki yerini anlamak için faydalıdır. Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı Boris Yeltsin'in politikaları kendisinden sonra gelen kültürel, ekonomik, siyasi birçok alan üzerinde etkili olmuştur. Çıkarlar, kimliğe bağlı olarak ortaya çıkar ve kimliğin ürünüdür. Rusya'nın "büyük güç" kimliği 1992 sonrası dış politikasında önemli rol oynamıştır. Büyük güç olmak, bütün güç unsurlarını (sert güç-yumuşak güç) aynı zamanda kullanabilme ve uluslararası konjonktürü etkileyebilme anlamına gelmektedir. Batıcı ekolden gelen Andrei Kozyrev (ilk Rus Dışişleri Bakanı) zaman zaman Rusya'nın büyük bir güç olmasının zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Boris Yeltsin de SSCB'nin varisi olan Rusya Federasyonu'nun büyük bir güç olduğunu söylemiştir. Yevgeni Primakov döneminde de aynı şekilde Rusya'nın büyük bir güç olduğu vurgusu devam ettirilmiştir. Primakov, "Rusya büyük bir güçtür, IMF olmadan da ayağa kalkacağız" ifadesi önemlidir. Vladimir Putin'in, 2000 yılında iktidara gelmesiyle birlikte büyük güç söylemi kendine uygulamada daha geniş bir alan bulmuştur, zira Putin ile birlikte devlet yapısı yeniden inşa edilmeye ve ekonomi olumlu bir ivme kazanmaya başlanmıştır. Putin "Rusya büyük güç olma arayışında değildir. Devasa potansiyeli, tarihi ve kültürüyle hâlihazırda büyük

³³¹ age.

³³² age.

bir güçtür” söylemini kullanmıştır. Medvedev ise Rusya’nın modernizasyonu ön plana alarak “akıllı güç” olması üzerine vurgu yapmıştır. ³³³

Igor Ivanov³³⁴, 2000 yılında yapmış olduğu açıklamada Rusya’nın geçmişte ve günümüzde büyük bir güç olduğunu, gelecekte de bu statüsünü devam ettireceğini söylemiştir. Rusya için temel hedefler, çok kutuplu dünya düzenini inşa etmek ve BDT ülkeleriyle ilişkilere öncelik vererek dengeli bir dış politika izleyerek ülkenin güvenliğini ve büyümesini sağlamaktır. ³³⁵

Sergey Karagov’a göre; Rus imparatorluğu ve SSCB tarihine bakıldığında, Rusya’nın “büyük güç olma” çabası normal karşılanmalıdır, zira çok geniş topraklara sahip olma ve rakiplerine karşı zaferlerle dolu bir tarihe sahip olması bu çabayla örtüşür. Moğolları, Fransızları ve Almanları yenilgiye uğratan Rusya’nın dünya tarihinde yüksek bir statüye sahip olduğu kabul edilmelidir. ABD, Çin ve Rusya dünyadaki en büyük güçler olarak görülebilir, bu büyük güçler küresel ölçekte etkili şekilde hareket etme kabiliyetine sahiptir. ³³⁶

Putin’in, ilk girdiği seçimde “Büyük Rusya ve Kudretli Rusya” söylemlerini öne çıkararak başarılı olduğu değerlendirilmektedir. Yönetiminin ilk zamanlarında Putin’in pragmatik dış politika, milli çıkarların öncelenmesi, ekonominin geliştirilmesi, ABD ve Batı ülkeleriyle entegrasyonun artırılması gibi hedefler mevcuttur. BDT ülkeleri de Putin için önemli bir öncelik olarak ele alınmıştır ve 2000 yılında gerçekleştirilen BDT üye devletleri toplantısında Putin teröre karşı ortak mücadele verilmesi ve ekonomik işbirliklerinin artırılması sonucunda askeri ve ekonomik birlikler kurulmasını önermiştir. ³³⁷

³³³ F. Didem Ekinci, “İnşacılık, Kimlik, ‘Üretilmiş Vatandaşlar: Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya’da Vatandaşlık Politikaları”, **Uluslararası İlişkiler**, c.16, s. 61 (2019) : 99-100.

³³⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız: Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam web sitesi, [https://russiancouncil.ru/en/igor-ivanov/\[04.12.2021\]](https://russiancouncil.ru/en/igor-ivanov/[04.12.2021]).

İgor İnavov; RF Dışişleri Bakanı (1998-2004 arası), 2004’ten 2007’ye kadar, RF Güvenlik Konseyi Sekreterliği yapmış, 2011 yılında Rusya Federasyonu Başkanı’nın emriyle kurulan kar amacı gütmeyen ortaklık Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi Başkanı olarak atanmıştır.

³³⁵ “Ministr inostrannykh del Rossii Igor' Ivanov predstavil kontseptsuyu vneshney politiki Rossii”, 1TV news, 10.07.2000, https://www.1tv.ru/news/2000-07-10/298202-ministr_inostrannyh_del_rossii_igor_ivanov_prestavil_kontseptsuyu_vneshney_politiki_rossii [10.11.2021].

³³⁶ Sergey Karaganov, “Anatomiya velichiya”, 07.07.2016, https://aif.ru/politics/opinion/anatomiya_velichiya [20.12.2020].

³³⁷ İsmayıl, “21. Yüzyıl Rus Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi”, 93.

Putin için en önemli politik hedef Rusya'nın parçalanmaması önlemek ve Rusya'nın tekrar bir dünya gücüne dönüşmesini sağlamaktır, Rusya'nın askeri alanda güç kullanması (Gürcistan, Ukrayna, Suriye gibi) bu amaçların operasyonel yansımaları olarak görülebilir.³³⁸

2014 Valdai konuşmasında Putin, dünyanın birkaç büyük bloğa (bölgeye) ayrıldığını ve bu bloklar arasında politik, kültürel ve ekonomik mücadelelerin yaşandığını belirtmiştir. Ukrayna bu bağlamda ele alındığında, Batı bloğu ile Rusya'nın mücadele alanlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ukrayna, Beyaz Rusya gibi ülkeler Rus dünyasına köklü bağlarla bağlanmış ülkeler olup, bahse konu ülkelerin NATO'ya dahil edilme çabaları Rusya açısından jeopolitik bir saldırı olarak algılanmaktadır. Ukrayna'nın NATO'ya üye olması durumunda, hem NATO'nun Rusya sınırlarına çok yaklaşacağı hem de Ukrayna'yı Rusya aleyhine kışkırtacağı (Euromeydan olaylarında olduğu gibi) öngörülebilir.³³⁹

Putin 24 Ekim 2014 tarihinde Soçi'de Valdai toplantısında bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma oldukça dikkat çekmiş, özellikle Batı'da ciddi tepkilere sebep olmuştur. İnşacı öğreti perspektifinden bakıldığında, bu konuşma söylem analiziyle ele alınabilir, bu öğretilerde insan, içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal derinlikten bağımsız şekilde değerlendirilemez, Putin'in de her birey gibi düşünsel ve ruhsal bir bütünlük arz ettiği düşünüldüğünde, psikolojik ve sosyal hayatının, benimsediği ideolojinin kullandığı söylemde etkili olduğu belirtilebilir.³⁴⁰

Putin'in Valdai konuşmasının analizinde, Rusya Federasyonu'nun ideolojik temelleri, sosyolojik yapısı, tarihi ele alınarak incelenmelidir. Putin bir özne olarak ele alındığında, onun bilinçaltında yer alan birikimi, içinde yaşadığı ve büyüdüğü ülkeyi, Rusya ve Rus ruhu ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. SSCB'nin dağılması sonrası Rusya Federasyonu zor bir durumda kalmıştır, Sovyetler zamanında varolan kendine güven, ihtişam, iki süper güçten bir olma vizyonu ortadan kalkınca Rus halkı bu sıkıntılardan olumsuz etkilenmiştir. Güç kaybı yaşamak, tekrar güçlü olduğunu ispatlama isteğini beraberinde getirmiştir ve bu durumu Putin söylemlerinde dile

³³⁸ Evgenia Alats ve Dimitri Trenin, "Results of the RF Foreign Policy 2015", Carnegie Moscow Centre, 28.12.2015, <https://carnegie.ru/2015/12/28/ru-pub-62384,%2013> [15.11.2020].

³³⁹ age.

³⁴⁰ Fahriye Çakır, Rıfat Günay, "Vladimir Putin'in Valdai Konuşmasının Politik Söylem- Psikoloji Bağlamında İrdelenmesi", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, c. 7, s. 2 (2017, Haziran): 175.

getirmektedir. “Rusya’da başkanı halk, ABD’de ise seçmenler seçiyor (...) Soğuk Savaşta kendini muzaffer ilan eden’ ABD dünyadaki dengesizliği çok fazla artırmaktadır.”³⁴¹

Putin’in söylemlerinde yer alan Batı karşıtı görüşler, sosyolojik sebeplere dayanmaktadır. Tarihsel süreç içinde ele alındığında, hem 1917 sonrasında yaşanan iç savaşta Rusya’nın Batı tarafından düşman ilan edilmesi hem de 2. Dünya Savaşı sonrası nükleer silahlanma dolayısıyla Rus halkının ekonomik zorluklar yaşaması Batı düşmanlığının doğmasına sebep olmuştur. Putin, bütün bu geçmişten kalan yaraları henüz saramamıştır.³⁴²

2000 yılından itibaren Rusya’nın ulusal çıkarlarına yönelik olarak uluslararası konjonktürde yeni zorluklar ve tehditler ortaya çıkmıştır. Batılı kurumlara daha fazla güven duyulurken BM Güvenlik konseyinin uluslararası temel güvenlik sorunlarını çözmedeki rolü azalmaktaydı. Oysaki tek taraflı eylem stratejisinin ulusal ve dini çatışmaları arttırma, silahlanma yarışını provoke etme ve uluslararası durumu istikrarsızlaştırabilme potansiyeli de mevcuttur. Mevcut uluslararası hukuk mekanizmalarını önlemek için güç kullanımı; çatışmaların altında yatan derin sosyo-ekonomik ve etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaz, bunun aksine yasal düzenin temellerine zarar verir. Rusya, çağdaş dünyadaki çeşitliliği ve bu çeşitliliğe uygun birbirinden farklı çıkarları yansıtabilecek çok kutuplu bir uluslararası sistemi teşvik etmektedir.³⁴³

Putin dönemi dış politikası çok faktörlüdür ve birkaç kez yön değiştirmiştir. Putin ilk seçildiği dönemin başlangıcında temel yön ABD ile güçlü müttefiklik ilişkilerinin kurulması ve Avrupa Birliği ile güçlü ilişkiler kurulması olmuştur. Bu kısa dönemin sembolü, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Putin’in ABD’ye vermiş olduğu destek ve Ekim ayında Alman Federal Meclisinde yapmış olduğu konuşmadır. Ancak daha sonrasında Rusya, Batı’nın yörüngesini terk etmiş ve dünya düzeni/dünya siyaseti konularındaki temel meselelerde Washington’a karşı Bir duruş sergilemeye

³⁴¹ age, 178-179.

³⁴² age, 180.

³⁴³ Igor Ivanov, **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, 91.

başlamıştır. 2007 Münih konuşması³⁴⁴ bu duruşun edebi bir ifadesi ve Rus-Amerikan ilişkilerinin sıfırlanmasının bir göstergesidir.³⁴⁵

Rusya'nın politika belgelerinde ve Rusya karar alıcıların söylemlerinde çok kutupluluk daima istikrarlı bir şekilde savunulmuştur. Kozyrev, Soğuk Savaş sonrasında, Pax-Americana'nın dünya siyasetine yön verebileceği tezini reddetmiş, farklı şekillerde de olsa tek kutuplu ya da çift kutuplu dünya görüşlerinin günümüz uluslararası konjonktüründe kendine yer bulamayacağını ifade etmiştir.³⁴⁶

“Sistemin tüm kusurlarıyla birlikte devletler arasındaki rekabeti düzenlemeye yardımcı olması önem arz etmektedir. Uluslararası ilişkiler sisteminin yeni gerçeklere uyarlanması için yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ancak Soğuk Savaş'ta galip ilan edilen ABD buna gerek olmadığını düşünmüş, düzen ve istikrarın ön koşulu olan bir güç dengesini kurmak yerine dengesizliğin artmasına sebep olabilecek adımlar atılmıştır. Soğuk Savaş bitmiş ancak açık ve şeffaf anlaşmaların sonuçlarıyla yeni kural ve standartların oluşturulacağı bir “barış” la sonuçlanmamıştır. Soğuk Savaş'ın sözde kazananları duruma baskı yapmaya, tüm dünyayı yalnızca kendi çıkarları için yeniden şekillendirmeye çalışmışlardır.”³⁴⁷

2013 yılı dış politika doktrini ikinci bölümünde; uluslararası sistemin çok merkezli bir hale geçiş aşamasında olduğu ve bu durumun değişikliklerin hızla gerçekleşmesinden dolayı daha az öngörülür bir hale geldiği anlatılmaktadır. Batı devletlerinin küresel ekonomi ve politikaya hakim olma özellikleri gittikçe azalırken özellikle Asya-Pasifik olmak üzere Doğu'ya doğru güç ve gelişme potansiyeli yayılmaktadır. Küresel çapta nükleer silahlanma çalışmalarını azaltma çalışmaları devam etse bile saldırgan yetenekler geliştirme arzusu bu çalışmaları aşındırmaktadır.³⁴⁸

“Tek kutupluluğun ve bir güç merkezinin hakimiyetinin artmasının, küresel süreçlerin kontrol edilebilirliğinde bir iyileşmeye sebep olmadığı görülmüştür. Tam tersine, böylesine istikrarsız bir yapının; bölgesel çatışmalar, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, dini fanatizm, şovenizm ve neo-Nazizm gibi gerçek tehditlerle etkin bir şekilde mücadele edemediği kanıtlanmıştır. Aynı zamanda, bu durum kamuoyunun manipülasyon yaratması ve zayıfların iradesinin güçlülerin iradesiyle büyük ölçüde bastırılması için geniş bir yol açmıştır. Tek kutuplu dünya, sözde kendi kendini atayan liderin kendisi için rahatsız edici, ezici ve yönetilmesi zor hale gelmiştir. Dolayısıyla, yeni bir tarihsel aşamadaki mevcut Amerikan liderliği örneğinde, uygun bir yeniden

³⁴⁴ Daha detaylı bilgi ve konuşmanın tam metni için bakınız: Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 10.02.2007, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> [15.06.2020].

Putin, 2007 yılında Münih'te yapmış olduğu konuşmada, tek kutuplu dünya düzenine eleştiri getirmiş ve uluslararası konjonktürde hiçkimsenin kendini güvende hissetmediğini belirtmiştir. AB ve NATO'ya dayanan anlayış yerine BM mekanizmalarının çalıştırılması sayesinde, uluslararası arenada daha dengeli bir yapının kurulacağını belirtmiştir.

³⁴⁵ Dimitri Trenin, “Chetvertyy Vektor Vladimira Putina (vneshnyaya politik Rossii – chto izmenilos?)” Sovremennaya Rossiya: **İdeologiya, Politika, Kul'tura i Religiya**, (2013) :1. <https://cyberleninka.ru/article/n/chetvertyy-vektor-vladimira-putina-vneshnyaya-politika-rossii-chto-izmenilos> [17.07.2020].

³⁴⁶ Andrei Kozyrev, “The Lagging Partnership”, 63.

³⁴⁷ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

³⁴⁸ “Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)”, Grant Ru- İnformatsionna-Pravavoy Portal web sitesi.

üretim modeli olarak yarı-iki kutuplu bir dünya, yarı-iki kutuplu bir sistemin benzerini yeniden yaratma girişimleri mevcuttur, Amerikan propagandasında "kötülüğün merkezi"nin, ana rakip olarak SSCB'nin yerini kimin alacağı önemli değildir, örneğin nükleer teknolojiler için çabalayan bir ülke olarak İran, dünyanın ilk ekonomisi olarak Çin veya nükleer bir süper güç olarak Rusya olabilir.”³⁴⁹

2013 yılı dış politika doktrininin üçüncü bölümünde, Rusya; adil ve sürdürülebilir bir dünya düzeni oluşturulması için BM'nin ve diğer uluslararası kuruluşların gücünün önemsenmesi ve desteklenmesi gerektiğini, bu amaçla G20, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika), SCO (Şangay İşbirliği Örgütü), RIC (Rusya, Hindistan, Çin) gibi örgütlere üye olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰

Rusya 2016 yılında ülkenin dış politika konseptini bir devlet kararnamesiyle açıklamıştır. Bu kararnamede; dünyanın çok merkezli³⁵¹ bir konjonktüre evrildiği, uluslararası sistemin köklü değişiklikler geçirdiği ve bu konjonktürün gittikçe daha karmaşık ve anlaşılması zor bir hale geldiği belirtilmektedir. Dünya üzerinde yeni ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin ortaya çıktığı ve güç potansiyelin, Batı coğrafyasından doğuya (Asya-Pasifik'e) doğru kaydığı anlatılmaktadır.³⁵²

Putin'in Valdai konuşması, uluslararası sistemin değişen yapısına değinmekte, ABD'nin politikaları eleştirel şekilde ele alınmaktadır, konuşmanın önemli kısımları *orjinaline sadık kalınmaya çalışılarak paylaşılmıştır*;

“Yeni dünya düzenindeki değişime bakıldığında küresel savaşa, küresel çatışmalar değil, yerel nitelikteki yoğun çatışmalar eşlik etmiştir. Dünya siyasetinde ekonomik liderlik, savaş ve barış problemleri ve insan haklarıyla ilgili alanlar mevcuttur. Dünyada pek çok çelişki birikmiştir ve mevcut küresel ve bölgesel güvenlik sisteminin bizi şoklardan koruyabileceğine dair hiçbir garanti veya güven mevcut değildir. Bu sistem ciddi şekilde zayıflamış, kırılmış ve deforme

³⁴⁹ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014,

³⁵⁰ “Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)”, Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal web sitesi.

³⁵¹ Daha detaylı bilgi için bakınız: L. N. Klepatskii, “The New Russia and the New World Order”, **Russia Between East and West**, The Cummings Center Series, ed. Gabriel Gorodetsky, (Londra: 2005), 3.

Tek kutuplu dünyanın çöktüğü ve küreselleşmenin uluslararası konjonktürde yeni bir alan yarattığı göz önüne alındığında dünya düzeni ile ilgili yapılan analiz ve yorumların tekrar gözden geçirilmesi önem kazanmaktadır. Devlet dışında varolan aktörler, sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler giderek artan bir öneme sahiptir. Bölgesel işbirlikleri ve kuruluşların artması, bölgesel ve uluslararası alanda yaşanan olaylar üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çok kutupluluk, kültürel çeşitlilikten ziyade, askeri, politik ve ekonomik faktörler tarafından ortaya konulur. Çok kutuplu yapı, uluslararası konjonktürdeki ağırlık merkezleri ile bölgesel ve alt bölgesel düzeylerde ortaya çıkan tüm kutupları fiili olarak hesaba katar. Çok kutuplu yapı, tarihin bir devamı olmasının yanında, küreselleşmenin ve uluslararası ilişkilerin de bir devamıdır. Çok kutupluluk, ideolojiye dayanmayan, Soğuk Savaş sona erdikten sonra ortaya çıkan uluslararası ilişkilerin nesnel bir koşuludur ve çağdaş dünyanın evrimi için yeni bakış açıları sunar.

³⁵² Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 “Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii”, Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal.

olmuştur. Siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşimin uluslararası ve bölgesel kurumları zor bir dönemden geçmektedir. Mevcut dünya düzenini sağlamaya yönelik birçok mekanizma 2. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını takiben uzun zaman önce oluşturulmuştur, bu mekanizmalar güvenlik sisteminin "kurucu babalarının" birbirine saygı duymasına ve güç dengesine dayanmaktadır." ³⁵³

"Bahse konu girişimler hem gerçeklikle gittikçe daha fazla çelişki içinde olmakta, hem de dünyanın çeşitliliği ile çatışmaya girmektedir. Bu tür adımlar kaçınılmaz olarak muhalefet ve tepki yaratacak, aynı zamanda tam tersi bir etki yaratacaktır. Ortak ekonomik projeler ve karşılıklı yatırımlar, ülkeleri objektif olarak birbirine yaklaştırır ve eyaletler arası ilişkilerde mevcut sorunların azalmasına yardımcı olur. Bununla birlikte, bugün küresel iş dünyası Batılı hükümetlerden benzeri görülmemiş baskısı altındadır. "Anavatan tehlikede, özgür dünya tehlikede, demokrasi tehlikede!" sloganları atıldığında ne iş, ne ekonomik çıkar, ne pragmatizm hayat bulabilir, harekete geçilmesi gerekmektedir, bu bir seferberlik politikasıdır." ³⁵⁴

"Yeni dünya düzeninin sağlıklı rekabeti teşvik ederken, istikrar ve güvenliği sağlayacak, kalkınmayı engelleyen yeni tekellerin oluşmasına izin vermeyecek hukuki, siyasi, ekonomik temeli için ayrıntılı, hazır tarifler verilemez. Bunun sağlanması için; devletlerin, dünya iş dünyasının, sivil toplumun ve uzmanlık sahibi platformların katılımıyla uzun vadeli çalışmalar yapmalıdır. Bununla birlikte, başarının sağlanması için; uluslararası yaşamdaki kilit katılımcıların temel çıkarlarının koordinasyonu, kendini sınırlama konusunda makul standartlarla ilgili hemfikir olunması ve pozitif sorumlu liderlik örneği oluşturulması gerekmektedir. Uluslararası toplumun güvenliği ve insan haklarını sağlamaya yönelik eylemleri ile ulusal egemenlik ve devletlerin içişlerine karışmama ilkesi arasındaki ikilemi çözmek için, uluslararası hukukun iyileştirilmesi çerçevesinde, tek taraflı eylemlerin sınırlarının ve çok taraflı mekanizmalara duyulan ihtiyacın nerede ortaya çıktığını açıkça tanımlamak gerekir." ³⁵⁵

4.3. Rusya'nın Kimlik Oluşumunda "Ötekisi"

İnşacı perspektif, kimliğin oluşmasını, devletin kendini tanımlamasının yanında "öteki"nin de tanımlanmasıyla bağlantılı şekilde ele alır. Kimlikler, ben-öteki ayrımı ve bunun belli argümanlar çerçevesinde detaylandırılmasıyla ele alınır, çıkarılara dayalı olarak oluşan kimlikler devletlerin davranışlarını ve dış politikalarını etkiler ve yönlendirir. Kendini belli kimlik özellikleriyle tanımlayan Rusya için "öteki" Batı ittifakları olarak ele alınmakta ve detaylandırılmaktadır.

Rusya'nın Kimlik Oluşumunda "Öteki" Algısı - Batı İttifakları ve NATO'nun Doğu Genişlemesi

Putin'in 2000 yılından önce onayladığı belgelere bakıldığında, Rusya'nın kimliğiyle ilgili izdüşümleri bulunabilir. Askeri doktrinlerinde de ülkenin ulusal güvenlik anlayışında tek kutupluluk - çok kutupluluk - iç güvenlik tehditleri önemli yer tutmaktadır. Bahse konu doktrinlerde Batı ittifakı temel potansiyel düşman olarak

³⁵³ "Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»" Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

³⁵⁴ age.

³⁵⁵ age.

görülmekte ve kendi çevresindeki olaylara da artan bir dikkatle bakması gerektiği belirtilmektedir. ³⁵⁶

Rusya'nın 2010 sonrasında artan oranda BRICS ülkeleriyle daha iyi ve yakın bağlantılar kurduğu, bunun yanında ABD ve Avrupa ülkeleriyle gerginlikler yaşadığı görülmektedir. Daha önceki zamanlarda Avrupa ile işbirliği yapılması vurgusunu dile getirirken, Rusya için dış politikada düşman algısı zamanla değişmiştir ve Avrupa ülkelerini dost olarak sınıflandırmamaktadır. ³⁵⁷

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun temel varlık sebebi, George Kennan³⁵⁸'in şekillendirmiş olduğu Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi politikası olmuştur. Ancak Soğuk Savaş sonrasında hem NATO'nun varlık sebebi hem de Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetleri ve Avrasya bölgesindeki dış politikaları sorgulanmıştır. ³⁵⁹

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte iki kutuplu dünya söyleminin yerine farklı bir dünya düzeninin geldiği ve bu dünya düzeninin de değişim ve gelişim geçirdiği söylenebilir. Rusya Federasyonu'nun BDT ülkeleriyle olan bağlantıları zayıflamış, Avrupa ülkelerinin ABD'nin nükleer himayesine bağımlılığı kalmamış, Çin, ciddi bir ekonomik ilerleme kaydetmiş, güç dengesini kurmak artan bir öneme sahip olmuştur. Bütün bunlar uluslararası arenada meydana gelen tehdit ve meydan okumaların içeriğini etkilemiştir. ³⁶⁰

Genişleyen NATO'nun Rusya'ya saldırmak amacıyla tasarlandığı düşünülmesine bile, politik niyetler değişken iken güç potansiyeli sabittir. 1989-1990'larda NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceğine dair açık güvenceler verdiği bilinmektedir, ancak geçen zamanda Avrupa'daki durum hala tehditkâr bir haldedir. Rusya hiçbir ülkenin NATO üyeliğini veto etme hakkında talepte bulunulmamaktadır ancak NATO'nun

³⁵⁶ Trenin "After the Empire: Russia's Emerging International Identity", 34.

³⁵⁷ Mahmut Sezer Çakmak, "Pozitsiya SMI Turtssii v otnoshenii vkhozheniya Kryma i Sevastopolya v sostav Rossiyskoy Federatsii" **Gumanitarny Vektor**, c. 3, s. 9 (2014) : 151. <https://cyberleninka.ru/article/n/pozitsiya-smi-turtsii-v-otnoshenii-vhozheniya-kryma-i-sevastopolya-v-sostav-rossiyskoy-federatsii> [19.07.2020].

³⁵⁸ Daha detaylı bilgi için bakınız: "Kennan and Containment, 1947", Office of Historian United States of America, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan> [25.07.2020].

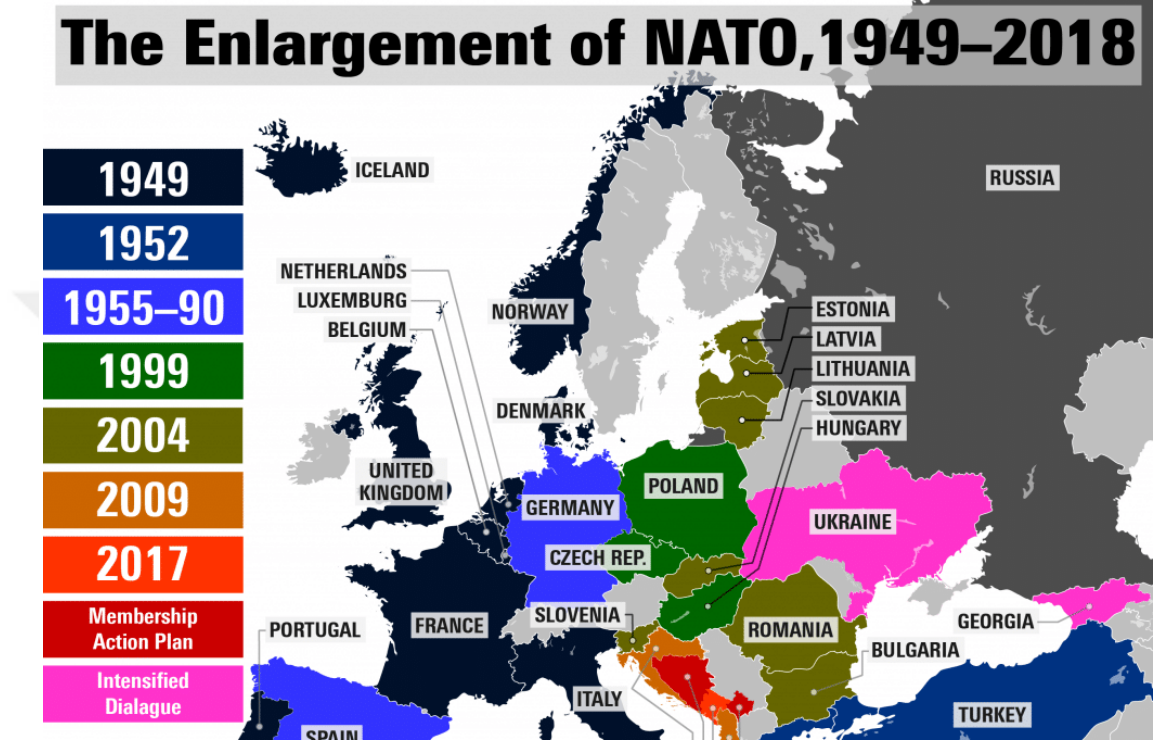
George Kennan, 1947-89 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin ABD tarafından sınırlandırılması ve bu yönde bir dış politika geliştirilmesi gerektiğini söyleyerek, ihtiyatlı ve uzun vadeli şekilde Sovyetler'in çevrelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

³⁵⁹ Martin A. Smith, Graham Timmins, "Russia, NATO and the EU in an Era of Enlargement: Vulnerability or Opportunity," **Geopolitics**, c. 6, s. 1 (2007): 70.

³⁶⁰ Yevgeny Primakov, "International Relations on the Eve of the 21st Century: Problems and Prospects", **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakhleina, (New York: Central European University Press, 2005), 207-209.

askeri altyapısında Rusya'ya yönelik bir ilerlemenin Rusya'nın askeri alanda ve jeopolitik olarak zorlanmasına sebep olacağı değerlendirilmektedir.³⁶¹

Rusya'nın NATO ile ilişkileri iki faktöre göre belirlenmektedir. Bunlardan ilki NATO'nun Soğuk Savaş döneminde kurulmuş olmasıdır ve Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun kendini dönüştürmekten uzak olduğu düşünülmektedir.³⁶²

Şekil 4.1 : NATO'nun Yıllar İçinde Genişlemesi

Stansfield Smith, "Is Russia Imperialist?", 02.01.2019, <https://mronline.org/2019/01/02/is-russia-imperialist/>, [15.05.2021].

1990'lar ve 2000'lerde ABD'nin bazı dış politika kararları Rusya-ABD arasındaki gerilimi arttırmıştır. Hem Yeltsin hem de Putin, NATO'nun genişlemesine tepki göstermiştir, bunlara ilaveten, 1999'da NATO'nun Sırbistan'a düzenlediği hava saldırısı ve 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali gerginliğe sebep olan olaylar olmuştur.

³⁶¹ age, 209.

³⁶² age, 217.

Başkan Bush'un ABM Anlaşmasından ³⁶³ tek taraflı olarak çekilmesinin Rusya'nın güvenlik çıkarlarını tehdit ettiği birçok araştırmacı tarafından dillendirilmiştir. ³⁶⁴

Soğuk Savaş sona erdiğinde, Sovyet liderleri tekrardan biraraya gelen Almanya'yı pasifleştireceğini düşündükleri bir düzenleme olarak, ABD kuvvetlerinin güçlü şekilde kalmasına tepki göstermemişler ancak Rus liderleri ve sonraki halefleri egemenlik alanlarını daha da arttırmak istememişlerdir ve Batılı diplomatların endişelerini anladıklarını düşünmüşlerdir. Clinton yönetimi ise, bu anlayışın aksine bir düşünceye sahip olup, 1990'ların ortalarında NATO'yu genişlemeye zorlamıştır. İlk genişleme turu 1999'da gerçekleşmiş ve Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya NATO'ya dahil edilmiştir. İkincisi genişleme 2004'de; Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı içeriyordu. Moskova başından bu genişleme hususunda ciddi şekilde rahatsız olmuştur. Örneğin, 1995 yılında Bosnalı Sırlara yönelik bombalama kampanyası sırasında Rusya Cumhurbaşkanı Boris Yeltsin, "NATO, Rusya Federasyonu sınırlarına geldiğinde neler olabileceğinin ilk işaretidir. . . . Savaş alevi tüm Avrupa'da patlayabilir. " demiştir ancak o dönemde Rusya'nın, NATO'nun doğu genişlemesine engel olacak kadar güçlü olmadığı değerlendirilebilir ve zaten yeni üye devletler Rusya ile sınır paylaşmadığı için o kadar tehditkar durum da mevcut değildi. İlerleyen zamanlarda, NATO yönünü daha doğuya çevirmiş ve Bükreş'teki³⁶⁵ Nisan 2008 zirvesinde, İttifak Gürcistan ve Ukrayna'yı kabul etmeyi gündemine almıştır. George W. Bush yönetimi bunu desteklemiş, ancak Fransa ve Almanya bunun Rusya'yı haksız yere zorlayacağından çekinerek karşı çıkmıştır. İstişareler sonunda NATO'nun üyeleri uzlaşmaya varmıştır: İttifak üyeliğiyle ilgili resmi sürece başlanmamış, ama bu isteklerini onaylayan bir açıklama yapılarak Gürcistan ve Ukrayna için "Bu ülkeler NATO'ya üye olacak" denilmiştir. ³⁶⁶

³⁶³ Daha detaylı bilgi için bakınız: "Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems", United States Department of State, <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/101888.htm> [18.08.2020].

ABD ve SSCB arasında Anti Balistik Füze Sistemlerinin Sınırlandırılması Anlaşması, 1972 yılında imzalanmıştır.

³⁶⁴ Kathryn Stoner, Micheal McFau, "Who Lost Russia This Time? Vladimir Putin", **The Washington Quarterly**, c. 38, s. 2, Routledge Taylor and Francis Group (2015): 170.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2015.1064716> [25.08.2020].

³⁶⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Bükreş Zirvesi, "2-4 Nisan 2008 Bükreş Zirvesi'nde; "İttifakın Güvenliği Beyannamesi" olarak anılan, stratejik değerlendirme kabul edilmiştir.", Ali Bilgin Varlık, "Askeri ve Ekonomik Veriler Işığında NATO'nun Esnekliği", **Savunma Bilimleri Dergisi**, c.11, s. 2 (2012, Kasım) : 91.

³⁶⁶ Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault?", 2-3.

NATO'nun Mart 1999'da gerçekleşen Kosova müdahalesi, ABD ve Rusya ilişkilerinin zor bir döneme girmesini tetiklemiştir. Bu müdahale sonrasında Rus politikacılar arasında farklı tepkiler olmakla birlikte genel olarak NATO'yu eleştiren bir tavır oluşmuştur. Yeltsin, durumu “gizli saldırganlık- öfkeli tutum” olarak nitelendirdi ve bu müdahaleyi onaylamadığını açıkça belirtmiştir.³⁶⁷

İvanov'a göre; NATO, Yugoslavya olaylarında savcı, hakim ve tek uygulayıcı olarak BM ve AGİT'i göz ardı ederek Rusya'yı geleneksel çıkarlarından uzak tutmaya çalışmıştır. NATO'nun temel hedefi askeri hâkimiyetine dayalı olarak kendi güvenliğini ve tartışmasız liderliğini korumaktır. Bahse konu tutum, mevcut BM yapılarını geri plana itmek ve sözde sorumluluk alanlarını önemli ölçüde genişletmek istediğini beyan eden stratejik doktrin tarafından da doğrulanmaktadır.³⁶⁸

Mearsheimer'e göre; Rusya, yaşanan çeşitli gelişmelerin sonucunda Batı ile bir uzlaşmaya varılmayacağını öngörmüş, Rusya Dışişleri Bakanı Alexander Grushko, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliğinin Avrupa güvenliği açısından sonuçları olacağını söylemiştir. Putin, bu iki ülkenin NATO üyeliğinin Rusya'ya doğrudan bir tehdit oluşturacağını belirtmiştir. 2008 yılında yaşanan Gürcistan olayları, Putin'in Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılması konusundaki kararlılığını bir kez daha gün yüzüne çıkarmıştır. Ülkesini NATO ittifakına sokmak isteyen Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakashvili, 2008'de Abazya ve Güney Osetya bölgeleriyle ilgili çalışmalar yaptıysa da, Putin Gürcistan'ın zayıf, parçalanmış hale gelmesi ve NATO dışında tutulması konusunda kararlı davranmıştır. Rusya; Abhazya ve Güney Osetya'nın kontrolünü ele geçirmiştir, Rusya'nın NATO genişlemesine karşı almış olduğu bu açık ve net tutuma rağmen, NATO genişlemesi devam etmiş, Gürcistan ve Ukrayna'yı İttifak'a katma hedefinden vazgeçilmemiştir. AB'nin doğuya doğru ilerlemesi de devam etmiş ve 2008'de Ukrayna gibi ülkeleri AB ekonomisine entegre etme, refahı artırma amaçlarını taşıyan Doğu Ortaklığı Girişimi³⁶⁹ açılmıştır. Rus

³⁶⁷ Mary Buckley, “Russian Foreign Policy and Its Critics”, **Realignments in Russian Foreign Policy**, ed. Rick Fawn, (London: 2003), 28.

³⁶⁸ Sergei Ivanov, “On the Version of the National Security Conception of the Russian Federation” **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina, (NewYork: Central European University Press, 2005), 273.

³⁶⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız: “Eastern Partnership”, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership_en [22.08.2020].

Doğu Ortaklığı Girişimi: AB'nin üye devletler ile Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yı içeren bir ortaklık girişimidir. Bahse konu girişim 2009 yılında başlatılmış olup, karşılıklı çıkar esasına dayanan stratejileri barındırır, karşılıklı ilişkileri derinleştirmeyi amaçlar.

liderler, bu gelişmeleri ülke çıkarlarına düşmanca girişimler olarak görmüşlerdir. Sergey Lavrov ise AB'yi Doğu Avrupa'da bir etki alanı oluşturmakla suçlamıştır. Rus liderlere göre; AB'nin doğuya doğru genişlemesi NATO genişlemesi için bir paravandır.³⁷⁰

ABD ve Avrupalı politikacılar, Rusya'yı NATO'nun Rusya'ya karşı bir tavrı olmadığı konusunda ikna etmekte zorlanmışlardır. NATO genişlemesinin Rusya'yı ele geçirmeyi amaçlamadığını belirtmişler ve hatta 2002 yılında bu perspektif doğrultusunda NATO-Rusya Komisyonu kurulmasına gayret edilmiştir. Rusya'yı daha fazla yatıştırmak amacıyla 2009 yılında ABD, yeni füze savunma sistemini Çekya ve Polonya topraklarından Avrupa sularındaki savaş gemilerine konuşlandıracağını duyurmuş ancak bütün bunlara rağmen, Rusya; Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO genişlemesine katılmasına karşı bir tutum sergilemiştir. Bu minvalde Mearsheimer'e göre; nihayetinde neyin tehdit olarak algılanıp algılanmayacağını karar merci Batılı devletler değil, Rusların olduğu değerlendirilebilir.³⁷¹

2016 yılı Rusya Dış Politika Doktrini'ne göre Rusya; NATO ile eşit şartlar altında, uluslararası hukuka uygun şekilde Avrupa-Atlantik bölgelerinde şeffaf ve öngörülebilir ilkelerine bağlı işbirliği kuracağını belirtmektedir ancak aynı zamanda NATO'nun askeri altyapısının kendi sınırlarına yaklaşmasına, eşitlik ve bölünmezlik ilkelerinin ihlal edilmesine karşı olumsuz tavır takınmaktadır.³⁷²

Bahse konu Doktrin'e göre; Rusya ABD ile karşılıklı yarara dayalı, uluslararası stabil ve stratejik ilişkileri (ticari, teknik bilimsel alanlarda) geliştirmeye odaklanır. ABD'nin sahip olduğu yargı yetkisini uluslararası hukukun dışında kullanmasını ya da askeri, siyasi ve ekonomik baskı uygulamalarını kabul etmez, ulusal savunmasını sağlamak için eşit ya da asimetrik önlemler dahil olmak üzere sert şekilde karşılık verme hakkını saklı tutar.³⁷³

2008 yılında Rusya'da askeri reform başlamıştır, 2011 yılında 10 yıl boyunca sürecek olan 20 trilyon dolarlık büyük ölçekli bir yeniden silahlanma yapılandırılması

Bu girişim, Avrupa Komşuluk Politikalarının bir parçası olup, AB'nin doğu komşularını da bir anlayış geliştirmiştir.

³⁷⁰ Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault?", 3-4.

³⁷¹ age, 6.

³⁷² Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 "Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii", Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal.

³⁷³ age.

açıklanmıştır. Bunun yanında, savunma sanayinde reform yapılması ve bunun yeni sanayileşmenin lokomotifi haline dönüştürülmesine karar verilmiştir. 2010-2011'de ABD ve NATO ile Avrupa füze savunması konusunda işbirliği müzakerelerinin başarısız olması Kremlin'i Rus füze savunmasının inşası için bir program geliştirmeye itmiştir, nükleer caydırıcılık yeteneklerini güçlendirme çabalarını artırmanın yanı sıra 2010 yılında kabul edilen askeri doktrinde, ABD ve Kuzey Atlantik bloğu bölgesel ve yerel düzeylerde potansiyel düşmanlar olarak kabul edilmektedir.³⁷⁴

2013 Dış Politika Doktrininde, Rusya'nın bölgesel önceliklerinden bahsedilmektedir. 61. ve 70. maddeler özellikle dikkat çekicidir: 61. maddede NATO ve AB tarafından Avrupa önderliğinde oluşturulan işbirliği sisteminin jeopolitik genişleme dolayısıyla özellikle son çeyrek yüzyılda sistemik sorunlara yol açtığını, ABD ve müttefiklerinin bu çabalarının küresel istikrara zarar verdiği, tarafların çıkarlarına uzun vadede zarar verdiği ve bu sebeple bu genişlemenin üzerinde dikkatle durulması gerektiği belirtilmektedir.³⁷⁵

Bahse konu Doktrin'e göre; Rusya, karşılıklı güven, şeffaflık, uluslararası hukuka bağlılık ve öngörülebilirlik ilkelerine dayalı olarak, ittifakın, Avrupa-Atlantik bölgesinde ortak bir barış, güvenlik ve istikrar alanı oluşturma çabalarına bağlı olarak NATO ile ilişkiler geliştirecektir Rusya, eşit güvenlik ilkesini ihlal eden ve Avrupa'da yeni ayrılık çizgilerinin ortaya çıkmasına neden olan eylemler olarak, NATO'nun genişlemesine ve NATO'nun askeri altyapısının genel olarak Rusya sınırlarına yaklaşmasına karşı olumsuz bakmakta ve buna uygun bir tavır sergilemektedir.³⁷⁶

4.4. Rusyan'nın Politikalarına Yön Veren Temel Düşünce Akımları

İnşacı perspektif, eylemleri düşüncelerin fonksiyonu olarak ele aldığından, devletlerin davranışlarında ve dış politikalarında düşünce akımlarının rolü büyüktür. Rusya'nın tarihsel süreç içinde, doğu-batı akslarının izdüşümlerini barındıran Avrasyacılık-Atlantikçilik minvalindeki (ve bu akımlara ilave olarak liberal batıcılık, faydacı milliyetçilik akımları da mevcuttur) düşünce akımlarını barındıran ve bunların

³⁷⁴ Dimitri Trenin, "Chetverty Vektor Vladimira Putina (vneshnyaya politik Rossii – chto izmenilos?)", 16.

³⁷⁵ "Kontseptsia vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)", Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal web sitesi.

³⁷⁶ age.

yansımalarını içeren politikalar benimsediği belirtilebilir. Rus kimlik inşası, bahse konu akımlardan farklı zamanlarda farklı şekillerde etkilenmiştir.

Avrasyacılık ve Atlantikçilik Rus Dış Politikasında önemli rol oynayan düşünce akımlarıdır. Avrasya; Avrupa ve Asya'yı birleştiren coğrafi bir kavram olmaktan öte Doğu ve Batı arasında gerçekleştirilen güç mücadelesini de anlatmaktadır. Avrasyacılık Politikası, Rusya'nın Batı ile Doğuyu birleştiren bir kimliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Klasik Avrasyacılık kavramı, Rusya'nın 20. yüzyıldan itibaren bu coğrafyada güç kazanmak için geliştirilen bir akımdır. Bu akımla birlikte, Rusya'nın kendine özgü bir kültürel-coğrafi bir dünya olduğu belirtilmiştir. Rus kimliğini tanımlamak, ülkenin Batılılaşma sürecinde alternatif olmak ve Batı'nın etkisini azaltmak, Batı karşı duruşla diğer milletlere örnek olmak bu akımın temel öncelikleri olmuştur.³⁷⁷

Rusya'nın ulusal kimlik meselesi, Komünist yönetimin ortaya çıkışı ve Sovyetlerin bir dünya gücü olması sonrasında Avrupa ile birliktelik /ayrılık meselesi olmaktan çıkıp küresel bir boyut kazanmıştır. Sovyetler Birliği dağıldığında Rus dış politikasına egemen sınıfın dünya görüşü Rusya'nın birden fazla kimliği taşıyan ve sınırları aşan bir Avrasyacı kimliğe sahip olduğunu savunmaktaydı, bu kimlik Slav, Avrupa, Asya, Avrasya, emperyal ve küresel özellikler içeriyordu.³⁷⁸

Avrasyacılık; ideolojik, politik, entelektüel ve psikolojik olarak Rus ideasının en önemli kaynaklarından biridir. Klasik Avrasyacılara göre; Avrasya kendine özgü bir coğrafi saha ve kültürel alandır ve bu alandaki ana kara Rus tarihi ile birlikte ele alınmalıdır. Doğu ve Batı kültürlerini barındıran, kendi şahsında dünya olan bir Rusya tasvir edilirken, ülkenin kültürel ve manevi zenginliklerini Avrupa ile paylaşması gerektiği vurgulanmaktadır. Avrasyacılar 1921'lerde Rusların Avrupalı ya da Asyalı değil, kendi özgün kültürlerine sahip olduklarını dile getirmişlerdir.³⁷⁹

Birçok politika yapıcı ve düşünür, mükemmel bir Avrasya gücü olarak Rusya'yı görmektedir. Avrasyacılık, siyasi kisvesi altında, aslında kimlik fikirleri ve bunun gibi çeşitli duygusal ve entelektüel ihtiyaçlara cevap vermektedir. Buna göre; Rusya kıtaları aşar ve onun sadece Asya'ya ya da Avrupa'ya açılması beyhude ve tehlikelidir.

³⁷⁷ Salih Yılmaz, "Yeni Avrasyacılık ve Rusya" *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmacılar Dergisi*, s. 34, (2015, Bahar) : 111-113.

³⁷⁸ Lo, *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, 12.

³⁷⁹ Mammadov, "Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini", 23.

Rusya'nın "tekilliği" onun başka ülkelerin hatta ülke gruplarının başaramadığını başarma becerisini sağlamaktadır. Bunların başında, geniş Avrasya coğrafyasında istikrarın garantörü olarak kendini ilan etmesi gelmektedir. Avrasyacılık, Rusya'nın ulusal çıkarlarıyla ilgili olarak birçok farklı alanda talepte bulunmasına izin verir, bu anlayış uluslararası ilişkiler perspektifinde bölgeselden ziyade küresel bir bakış açısını ima eder ve Rusya'nın ABD, Batı Avrupa, Japonya, Çin, İslam dünyası gibi dünyanın birbirinden farklı güç merkezleriyle aynı zamanda ilgilenmesini sağlar.³⁸⁰

Atlantikçi görüşe göre ise; Rusya Batı ile bütünleşmelidir ve Rusya'nın çıkarları Batı ile paralel bir doğrultuda olmalıdır. NATO ve AB'nin doğruya doğru ilerlemesine karşı çıkılmamalı hatta bu organizasyonlarla birlikte hareket edilmeli ve onlara üye olunmalıdır. Rusya'nın gelecekte Avrupa'da söz sahibi olabilmesi için savunma, ulusal kimlik ve jeo-politika gibi alanlarda önemli değişikliklere gitmesi ve büyük devletlerle birlikte hareket etmesi gerekmektedir.³⁸¹

1990'lar boyunca Rus dış politikasında Avrasyacılığa karşı Atlantikçilik tartışması süregelmiştir. Batı, coğrafi ve ideolojik anlamlara sahip olmanın yanında, NATO ile birlikte askeri bir alanı ve kapitalist sermayeyi, Doğu ise coğrafi anlamda hem çekişmelerin hem de anlaşmaların var olduğu bir alanı temsil etmekteydi. Rusya ve Çin arasındaki işbirliği, Batı'yı dengelemek amacıyla kurulmuştu, Batı'nın hakim gücü ABD iken Doğu'da Rusya tekrar büyük bir güç olmaya çalışıyordu, ancak jeo-ekonomik anlamda Doğu ilerleme kaydedemiyordu. Jeo-ideolojik olarak ise Doğu, Batı materyalizmine hem manevi bir alternatif hem de daha geniş çerçevede ideolojik bir duruş sergilemekteydi.³⁸²

Rusya'da dış politikaya yön veren akımlara bakıldığında, Avrasyacı- Atlantikçi anlayışlarının benzer tezahürleri olan Batıcılık ve Milliyetçilik akımlarının önemli olduğu görülmektedir. Rusya, toprak büyüklüğü bakımından dünyanın en geniş ülkesi olmasının yanında, çok uzun ve çeşitli iniş-çıkışlara sahne olmuş bir tarihe sahiptir. Rusya'da kimlik tanımlamaları da tarih boyunca yaşanan bu farklı konjonktürlere bağlı olarak değişime uğramıştır. Kimlik inşasına etkide bulunan düşüncelere

³⁸⁰ Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 18-19.

³⁸¹ Serhan Yalçın, "Putin Dönemi Rusya Federasyonu- NATO İlişkileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c. 12, s. 2 (2007) : 342-345.

³⁸² Richard Sakwa, "Putin's Foreign Policy: Transforming The East", **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the 21. Century**, ed. Gabriel Gorodetsky, (London: 2003), 166.

bakıldığında karşımıza üç farklı görüş çıkmaktadır: Liberal Batıcılar, Aşırı Milliyetçiler ve Faydacı Milliyetçiler, bu düşünceler beş önemli soruya cevap vermeye çalışır:

“Rusya, Çarlık Rusya ve SSCB’yi tarihsel bir mirası olarak kabul ediyor mu? Bu durum Rusya’nın uluslararası sisteme bakış açısını nasıl etkilemektedir? Rus kimliği tanımlanırken Rusya’nın jeopolitik konumu hesaba katılmalı mıdır? Rusya bir Batı ülkesi mi yoksa Batı ile Doğu arasında farklı bir medeniyet midir? Ve Rusya için öteki kimdir?”³⁸³

Batıcılar Rusya’yı Avrupa monarşileri ailesinin sadık bir üyesi olarak sunmaya çalışmıştır.³⁸⁴ Liberal Batıcılar, Batı yanlısı politikalar izlenmesini ve serbest piyasa ekonomisini savunurlar. Rusya’nın Bağımsız Devletler Topluluğuna liderlik etmesine karşı çıkan, Rusya’nın büyük güç olma vizyonunu bırakarak, uluslararası sistemle daha entegre hale gelmesini isteyen bu yaklaşım 1990’ların ilk yıllarında etkili olmuş ve ABD müttefik olarak görülmüştür. SSCB’nin kimliği bu görüş tarafından benimsenmemiştir. Aşırı milliyetçi anlayış ise, SSCB’nin dağılmasını bir yıkım, talihsiz bir gelişme olarak alır, Slav kimliğine vurgu yaparak SSCB gibi tekrar büyük bir güç olmayı gerekli görür. Avrasyacı anlayışı ve yakın çevre doktrinini ön plana çıkaran bu anlayış, eski Sovyetler Birliği devletleriyle yakın ilişkileri önemsemektedir. Rusya toprakları dışında yaşayan Rusları korumak, bu ülkelerde oluşabilecek çatışmaların Rusya’yı etkilemesini önlemek ve sağlam ittifaklar kurmak bu anlayışın temel sütunlarıdır. Faydacı Milliyetçilik akımı ise Putin ile birlikte gelişmiştir, bu akım Rus kimliğine vurgu yapar. Batı, öteki olarak görülmesine rağmen Batı ile işbirliği önemsenir, dış politika çok yönlüdür ve pragmatisttir.³⁸⁵

Gorbaçov’un yönetiminde olduğu ilk yıllarda Liberal Batıcılık öne çıkmış, ilerleyen yıllarda ise batıdan uzaklaşmıştır.³⁸⁶ 1991-92 yıllarında Rusya’nın Batı’ya yaklaştığı, Atlantik bölgesiyle birlikte hareket edip uyumlu olmaya çalıştığı gözlemlenebilir. Rusya’nın Batı’dan beklentileri bu noktada önemlidir. Eski gücünü yitirmiş olan Rusya’nın güvenliğinin sağlanması için Batı’dan güvence almak istemesinin yanısıra eski Sovyet toprakları olan BDT ülkelerinin hala Rusya’nın çıkar alanı olarak görülmesi (Rusya ve Batı devletleri tarafından) gösterilebilir. Ancak bu değerlendirmelerin gerçeği tam olarak yansıtmadığı daha sonra ortaya çıkmıştır.

³⁸³ Zülfikar Aytaç Kışman, Berfu Boyraz, “Rusya ve İran’da Kimlik ve Dış Politika”, **Tarih Okulu Dergisi**, c. 12, s. 38 (2019, Şubat) : 766-767.

³⁸⁴ Tsygankov, **Russia’s Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 5.

³⁸⁵ Kışman ve Boyraz, “Rusya ve İran’da Kimlik ve Dış Politika”, 768-769.

³⁸⁶ İsmayil, “21. Yüzyıl Rus Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi”, 89-90.

Bütün bu gelişmeler sonrasında Liberal Batıcılar'dan bir kısmı pragmatik milliyetçi anlayışına dönmüştür, böylece ilk yıllarda var olan Atlantikçi yaklaşımın daha sonraları Avrasyacı yaklaşıma evrildiği söylenebilir. ³⁸⁷

Putin yazmış olduğu makalede Rusya'nın kendisini Avrasya ülkesi olarak gördüğünü belirtmiştir. Makaleye göre; Rusya'nın coğrafi olarak büyük kısmı Asya'da yer almakla birlikte, aslında kendini bir Avrasya ülkesi gibi hissetmektedir. Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerle ekonomik ve siyasi ilişkiler kurması için fırsatlar açık olmakla birlikte bu fırsatları değerlendirmek için uygun bir zaman içinde bulunduğu da belirtilebilir. Asya-Pasifik ülkeleri lojistik geçiş güzergâhı olarak Rusya'yı kullanabilir, bu durum bahse konu ülkeler için avantaj sağlayacaktır ve lojistik, ekonomik entegrasyonun artması için çalışmalar ve projeler sürdürülmektedir.

388

Putin yönetime geldikten sonra farklı bir yönetim anlayışı getirmiş ve koalisyon kurma çabasına girişmiş, Primakov döneminde yeterince göz önüne alınmayan Batı yanlısı ticari grupları yanına alarak ekonomiyi güçlendirmeye çalışmıştır. Batı'nın Putin'e karşı olumlu tutumu ve uluslararası yapının içinde bulunduğu koşullar Putin'in kurmaya çalıştığı koalisyonun devam etmesine olanak vermiş, Rusya'nın ekonomik alandaki gelişimi ve uluslararası terör tehdidinin artması Batılı devletlerin Rusya ile daha fazla ilgilenmesine sebep olmuştur. ³⁸⁹

Putin dönemi Rus dış politikası kapsayıcı, çok yönlü ve esnek bir anlayışa sahip olmuştur. Rusya'nın geniş dünya görüşüne sahip ve pragmatik bir dünya vizyonu vardır. Varolan "pragmatik" dış politika liberaller, konservatifler, Batı yanlıları gibi tüm seçmenlere yöneliktir. Rusya, zamana ve konjonktüre bağlı olarak Avrupa, Asya, Avrasya bölgelerinde bölgesel bir güç, iki kutuplu dünya düzeninde kutuplardan biri olmuştur. Putin, çok fazla dünya lideri ile bağlantı kurarak daha önceden nispeten ihmal edilmiş birçok ilişkiyi canlandırmaya çalışmıştır. Putin döneminde Avrupa merkezli, yerel ve bölgesel önceliklere büyük önem verilmiş olup küresel bir bakış açısı hayat bulmuştur. ³⁹⁰

³⁸⁷ age, 92.

³⁸⁸ Vladimir Putin, "Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy Opublikovano v sredstvakh massovoy informatsii stran ATR", Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 9.11.2000, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21132> [17.07.2020].

³⁸⁹ Çigankov, *Vneşnaya Politika Rassii: Formiravanie İntresa Ot Gorboçeva Do Putina*, 249.

³⁹⁰ Lo, *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, 4.

Yeni kimlik koalisyonunu oluştururken Putin, pragmatizmi öne alarak hem Batıcı hem de devletçi özellikleri birleştiren yeni bir kimlik koalisyonu vizyonu geliştirmiştir. Putin hem Sovyet hem de Primakov dönemlerindeki aşırı genişleme uygulamalarını eleştirmiş ancak devletçi ve medeniyetçilerin vurguladığı geleneksel değerleri de benimsemiştir. Putin yazmış olduğu “Milenyum Başında Rusya” makalesi milli koalisyonu, vatanseverliği, güçlü devleti ve sosyal dayanışmayı ülkesinin temel değerleri olarak vurgulamıştır. Putin, Gorbaçov ve Kozyrev’in aksine Batı sosyal demokrat ve liberal değerlerinin Rus topraklarında ikinci bir baskısı olmayacağını belirtmiş, ülkesini değişen dünyaya uyum sağlayabilen modern ve büyük bir güç olarak görmüştür.³⁹¹

Putin, Primakov’un devletçi ruhuyla Rusya’nın Avrasyacı kimliğinden bahsetmiş, 2000’li yılların başlarında Çin, Hindistan, Moğolistan, Kuzey Kore ve Brunei’yi ziyaret etmiştir. Üstelik ülke içindeki ve dışındaki Batılı muhaliflerinin eleştirilerine rağmen Çeçenistan’daki savaşı sürdürmeyi uygun görmüş, böylece devletçi düşünceyle Primakov sonrası Rusya’da güvenliğine yönelik yeni tehditler görme eğiliminin aksine Putin hem tehditlere hem de fırsatlara dikkatini vermiştir. 11 Eylül sonrasında Rusya’nın askeri değil jeo-stratejik mücadelede başarılı olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Putin, "Uluslararası toplum ve modern dünya normları, piyasalar, yatırımlar, siyasi ve ekonomik etki için zorlu bir rekabettir. . . kimse bize yardım etmeye istekli değil. Ekonomik güneşin altında kendi yerimiz için savaşmalıyız.” cümlelerini kurmuştur. Bu yeni vizyon, yeni karma sosyal koalisyonun çıkarlarını temsil etmekteydi. Ticaretle ilgilenen seçkinler genellikle Rusya’nın Batılı kimliğini savunmuşlardır, askeri ve güvenlik elitleri Devletçiliği destekledikleri için, yeni koalisyon oligarkların ve siloviklerin ittifakı olarak anılmaktadır.³⁹²

Tsygankov’a göre; Vladimir Putin’in Büyük Güç Pragmatizmi anlayışı; güvenlik, refah, özerklik ve kimlik kriterlerini karşılamaya çalışmıştır. Sovyet sonrası dönemin hem Batılı hem de Devletçi düşüncelerinden yararlanılarak Çeçenistan, Kafkasya ve Orta Asya’daki yeni güvenlik sorununa güçlü bir şekilde yanıt verilmiş ve aynı zamanda Batı ile bir miktar zarar görmüş ilişkiler iyileştirilmiştir. Büyük Güç Pragmatizmi, Rusya’nın eski Sovyet cumhuriyetleri ve dış dünya ile ilişkilerinde daha etkili olduğunu kanıtlamış ve bu alanlarda halk Putin’i desteklemiştir. Batı ülkeleri ile

³⁹¹ Tsygankov, **Russia’s Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 131.

³⁹² *ibid.*, 132.

güvenlik bağlarının korunması ve güçlendirilmesi için çalışan Putin, Rusya Ortadoğu ülkeleri ve Çin ile iyi ilişkiler sürdürmüştür.³⁹³

Putin'in yönetime gelmesi, Batı ile kurulan ilişkilerde yeni politikalar oluşturulması konusunu beraberinde getirmiştir. Stratejik olarak farklı bir bakış açısıyla Batıcılar ve Primakov'dan daha farklı bir ulusal çıkar görüşünü benimsemiştir. Putin, Rusya'nın büyük güç statüsünü koruma önceliğinde ısrar etse de önceki görüşlerden farklılıklar mevcuttur. Çözümlemeyen kimlik sorusu, Devletçiler-Batıcılar tartışmasında değişen denge, yeni uluslararası konjonktür Putin'in bu stratejik yeniliğini açıklamak için kullandığı argümanlardır. Putin'in Batı ile pragmatik işbirliği rotası; Batılı ve devletçi görüşleri barındıran karma kimlikli bir koalisyon projesi olmuştur. Bu koalisyon Rus dış politikasında yerini alırken, Putin'i iktidara gelmesinde de rol oynamıştır. 11 Eylül sonrasında ABD ile olan işbirliği ve ekonomik güçlenme Rusya için fırsat olarak ortaya çıkmış ve Putin'in bu yeni politikası halk tarafından desteklenmiştir. Rusya'nın güvenliğinin ve kimliğinin korunmasını, sosyo-ekonomik gelişimini ve siyasi kurumların güçlendirilmesini içeren ulusal çıkar vizyonu, Kozyrev'in yeterince önemsenmeyen Batıcılığından veya Primakov'un güvenlik açısından abartılı Avrasyacılığına oranla daha çok iç kamuoyu tarafından benimsenmiştir. Renkli devrimlere ve algılanan Batı baskılarına yanıt olarak, Rusya'nın Büyük Güç Pragmatizmi daha iddialı bir boyut kazanmıştır. Rusya, Batılı ülkelere pazarlarını Rus ticaretine açmaları ve askeri altyapılarını Rusya sınırlarına doğru genişletmemelerini söyleyerek kendi konumunu sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

394

“Etnik, dini ve sosyal gerekçelerle çatışmaların artması bir tehdittir, bu çatışmalar hem kendi içlerinde tehlikelidir hem de çevrelerinde teröristlerin, suçluların rahatlıkla hareket ettiği, korsanlığın, insan kaçakçılığının ve uyuşturucu kaçakçılığının geliştiği anarşi, kanunsuzluk ve kaos alanlarını oluştururlar. Bazı ülkelerin bu süreçleri bir şekilde yönetmeye, bölgesel çatışmaları kullanmaya ve kendi çıkarları için “renkli devrimler” inşa etmeye çalıştığı bilinmektedir. Dünya böyle bir durumdayken, temel şeyler üzerinde anlaşmaya başlamanın zamanı gelmiştir, ortak problemlerle karşılaştığımız için bunu yapmak önemlidir. Ülkelerin, toplumların işbirliği içinde olmaları, zorluklara toplu cevaplar aramaları, ortak risk yönetimi mantıklı bir yoldur. Bazı ortaklarımız, bazı nedenlerden dolayı, bunu yalnızca çıkarları karşılığında hatırlamaktadır.”³⁹⁵

4.5. Rusya'nın Uluslararası Konjonktürdeki Yerinin ve Politikalarının Güvenlik Eksenli (Saldırgan Realist) Paradigma ile Açıklanması

³⁹³ age, 26.

³⁹⁴ Tsygankov, **Russia's Foreign Policy, Change and Continuity in National Identity**, 20.

³⁹⁵ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

Rusya, hem Orta Asya hem de Ortadoğu’da nüfuz sahibi etkin bir devlet olabilmek amacıyla büyük bir gayret göstermektedir, Sovyetler’in dağılması sonrası ortaya çıkan devletler ve bunun yanında Suriye- İran gibi Ortadoğu’daki önemli ülkeler üzerinde Rusya etki alanını arttırmaya çalışmaktadır. Bahse konu çabalar, Rusya’nın bölgesinde hegemon bir güç olma vizyonuyla doğrudan bağlantılıdır. Saldırgan Realizm’in büyük güç olma vizyonuna sahip olan aktörlerin bölgesel hegemon olma amaçlarına uygun şekilde hareket ettikleri savına uygun şekilde Rusya’nın politika davranışları açıklanmaya çalışılmaktadır.

4.5.1. Rusya’nın Büyük Güç Olma Vizyonuna Bağlı Şekilde Bölgesel Hegemon Olma Çabaları

Rusya, tarihsel olarak Orta Asya’yı kendi etki alanı ve üzerinde hakim güç olmak amacıyla oynayabileceği bir satranç tahtası olarak görmektedir. Rusya’nın topraklarının çoğunlukla düz ovalardan oluşması, ülkenin saldırılara karşı savunmasız kalması olarak algılanmaktadır ve bu anlayışa bağlı olarak Rusya kendi topraklarının işgal edilmemesi için kendi çekirdeğinin etrafında tampon bölgeler oluşturarak etki alanını olabildiğince genişletmeye çalışmaktadır.³⁹⁶ Rusya, yakın coğrafyasında yer alan özellikle de Sovyet alanında bulunan devletlerin NATO’dan uzak tutulması amacıyla bu devletleri istikrarsızlaştırmaya ve çatışmalara-kaosa açık hale getirmeye çalışmaktadır.³⁹⁷

Rusya, NATO’nun doğu genişlemesi ve Sovyet coğrafyasında yer alan devletlerin Batı’ya yaklaşması gibi sebeplerden dolayı kendini varoluşsal bir tehdit altında hissetmektedir. Ukrayna’nın Batı ittifaklarına entegre olma çabaları, bölgesel hegemon olma vizyonuna sahip Rusya için kabul edilemez olarak görülmekte ve buna bağlı olarak da sert güç unsurları da dahil olmak üzere ciddi tepkiler vermesini tetiklemektedir.³⁹⁸

2014 Kırım müdahalesinde de görüldüğü gibi, geniş topraklara ve stratejik öneme sahip olan bir ülkenin bile Rusya’nın saldırıları karşısında duramaması önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ukrayna krizi, Rusya’nın bölgesel hegemonya elde edebilmek için yoğun bir çaba içinde olduğunun da önemli göstergelerinden biridir. Ukrayna’ya

³⁹⁶ Giovanni Baldoni, “A Theoretical Analysis of Russian Foreign Policy: Changes Under Vladimir Putin”, E-International Relations, 10. 10.2016, <https://www.e-ir.info/2016/09/10/a-theoretical-analysis-of-russian-foreign-policy-changes-under-vladimir-putin/> [02.01.2022].

³⁹⁷ Schmidt, “Evaluating Russia’s Grand Strategy in Ukraine”.

³⁹⁸ age.

ilave olarak Belarus, Moldova ve Gürcistan gibi devletlerin de kendi etki alanı içinde olması gerektiğini vurgulayan Rusya, kendini “bölgesel hegemon” olarak tanımlamaktadır.³⁹⁹

Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında, Ortadoğu’da ABD’nin etki alanının azalmaya başlamasıyla birlikte Rusya bu bölgede etkinliğini arttırmaya çalışmıştır. 2012 yılında Putin, dünyada Rus kültürünü ve eğitimini yaymak gerektiğinin altını çizmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek için Mısır, Ürdün, Fas, Lübnan, Tunus gibi birçok coğrafyada Rus kültür merkezleri kurulmuştur.⁴⁰⁰ Rusya, kendine yakın coğrafyasında hegemon olabilmek için, bölgede yer alan zayıf otoriter rejimlerle ilişkilerini geliştirmek, IŞID’in temsil ettiği İslami Radikalizm ve Afganistan’daki istikrarsızlık gibi argümanları da kullanarak askeri ve sert güç unsurlarını elinde tutmaktadır.⁴⁰¹ Rusya, hem Ukrayna hem de Suriye’de ABD’nin hegemonya inşa etmesinin önüne geçerek, bir anlamda Amerika’nın öfkesini de kendi üzerine çekmektedir. ABD’nin Orta Asya’ya ulaşma amacını taşıyan planı, Suriye ve Ukrayna’da Rusya’nın aktif rol oynaması sebebiyle akamete uğramıştır.⁴⁰²

Rusya, Arap Baharıyla birlikte Suriye’de yaşanan krizde önemli bir rol oynamış ve krize müdahale etmiştir, bu müdahale sonrasında durum Suriye hükümeti lehine dönmüş ve kayda değer manada değişmiştir. Rusya’nın, bölgesel aktörlerle istikrarlı ilişkiler kurmadaki başarısı, bölgesel aktörlerin Rusya ile işbirliği ve koordinasyon içinde çalışmasının da sebebi olmuştur. Suriye’de yaratılan etki alanı ve önemli bir dayanak kazanılması, Rusya’nın diğer ülkeler nezdinde ve tüm Ortadoğu’da öne çıkan bir aktör olmasını sağlamıştır. Rusya, Ortadoğu’daki sorunların çok taraflı platformlarda çözülmesini öne alan çalışmalarıyla ABD ve Batı ittifaklarının bölgedeki hakimiyetini azaltmaya çalışmıştır. Rusya, bölgede tek hegemon devlet olamasa bile, bölgesel konularda dikkate alınan ve düzen kuran bir aktör olmak için yoğun çaba harcamaktadır.⁴⁰³

³⁹⁹ age.

⁴⁰⁰ Shlomo Ben-Ami, “Is Russia the Middle East’s New Hegemon?”, ASPI- Australian Strategic Policy Institute, 22.11.2019, <https://www.aspistrategist.org.au/is-russia-the-middle-east-s-new-hegemon/> [26.02.2021].

⁴⁰¹ Andrej Krickovic, Maxim Bratersky, “Benevolent Hegemon, Neighborhood Bully, or Regional Security Provider? Russia’s Efforts to Promote Regional Integration After the 2013-2014 Ukraine Crisis”, **Eurasian Geography and Economics**, c. 57, s. 2 (2016) : 181-182.

⁴⁰² Strit, “Kak Rossiya snova stala Nashim Vragom”.

⁴⁰³ Ruslan Mamedov, “Politicheskii ves ili ekonomicheskiiye dividendy: kakova novaya rol' Rossii na Blizhnem Vostoke?”, Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam web sitesi, 05.08.2019,

Rus dış politikasının çok kutuplu dünya düzeni söylemine paralel olarak alternatif bölgesel güç merkezleri yarattığı ve bunları geliştirmeye çalıştığı değerlendirilebilir. Rusya, Batı'nın siyasi ve ekonomik hegemonyasına karşı bir denge yaratabilmek için çeşitli bölgesel organizasyonlara da katılmaktadır. Rusya, günümüzde giderek daha da iddialı hale gelen bir dış politika izlemektedir. Rusya'nın Mısır ile iyi ilişkiler geliştirirken, Çin ile de bağlarını güçlendirmesi, Kuzey Kutbu'nda etki alanı oluştururken, Suriye'de etkili bir aktör olarak hareket emesi bu minvalde önemli örneklerdir. ABD'nin çeşitli alanlarda yaşadığı zorluklar, Brexit ile AB'nin kısmen güçsüz hale gelmesi gibi faktörler, Rusya için avantaj olarak görülmekte ve kendini çöküş içinde olan Batı'ya karşı geleneksel değerleri ön plana alan bir alternatif güç olarak ortaya koymaktadır.⁴⁰⁴

Çalışmada, Rusya'nın kendini büyük güç olarak görmesi ve buna bağlı olarak da bölgesel hegemon olma çabaları belli başlıklar içinde ele alınmaya çalışılmaktadır. 1992 yılında yayınlanan Dış Politika Doktrini çerçevesinde BDT ülkeleri içinde merkezi bir konuma sahip olma isteği, Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da yaşanan Renkli Devrimlere müdahalede bulunarak Batı nüfuzunu kırma çabaları, 2008'de Gürcistan'a yapılan müdahaleyle güçsüz ve çatışmalara açık bir alan yaratarak bu ülkenin NATO'ya katılmasının önünün tıkanması ve bölgesel örgütlere katılım sağlayarak Sovyet Coğrafyasında ekonomik ve güvenlik alanlarında etkinliğini arttırma çabaları ele alınan başlıklardır.

4.5.2. Rusya'nın Yakın Çevre Doktrini

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında birçok bağımsız devlet ortaya çıkmış ve bu devletlerin yer aldığı coğrafyada çatışma, iç karışıklık gibi sorunlar baş göstermiştir. Bağımsızlığını kazanan devletlerde yükselen milliyetçilik ve yerel kimliklerin önem kazanması, daha öncesinde üst kimlik olan Sovyet kimliğinin sorgulanması gibi konular Rusya'yı yakından etkilemiştir. BDT'nin kurulmasıyla birlikte, bu birlik içindeki devletlerin birbiriyle olan bağlarının korunacağı mesajı dünyaya verilmiştir. 1992'de yayınlanan Rusya Dış Politika Doktrini, bu mesajın ete kemiğe bürünmüş, resmi halidir. Bu Doktrine göre; Kafkasya ve Orta Asya'da yer alan cumhuriyetler

<https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/ruslan-mamedov/rossiya-kak-postavshchik-bezopasnosti-na-blizhnem-vostoke-vozmozhnosti-i-ogranicheniya/> [22.10.2021].

⁴⁰⁴ Jeanne L. Wilson, "The Russian Pursuit of Regional Hegemony", **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 19-20

BDT ülkelerine benzer şekilde Rusya'nın "yakın çevre ülkeleri" olarak nitelendirilmiştir. Bu belgeye göre, Rusya Federasyonu'nun 5 temel hedefi şöyledir:

"1. BDT çerçevesi içinde ve esas olarak ikili ilişkiler temelinde olmak üzere bağımsızlığını yeni kazanmış devletler ile siyasi, iktisadi ve askeri işbirliğini derinleştirme

2. Bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerin alt yapılarını genişletme ve güçlendirme

3. Yeni bağımsız devletlerin her biri ile Rusya vatandaşlarının haklarının korunması konusunda anlaşmalar yapılması

4. BDT sınırlarının müşterek olarak korunması

5. BDT barışı koruma gücü kurulması" ⁴⁰⁵

1990'lı yıllar boyunca Yakın Çevre Doktrini tam manasıyla hayata geçirilememiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, yakın çevrede bulunan devletlerin bağımsızlıklarını yeni ilan etmelerinden dolayı Rusya ile ilişkilerine belli bir mesafe koyma istekleridir, bu devletler eşitlik ve serbestlik ilkelerine bağlı olarak hareket etmek istemişlerdir. İlaveten, Yakın Çevre politikalarında Rusya'nın, Rus azınlıkları önceleyen ve bu azınlıkları korumaya yönelik çalışmaları yeni kurulan devletlerce olumsuz karşılanmış ve azınlık meselesinin kendi iç işlerine karışılması için bir bahane olabileceği argümanından hareketle, Rusya'nın bu politikalarından çekinmişlerdir. Sovyetler'in dağılması sonrası ekonomik darboğaz yaşayan Rusya, yakın çevresiyle ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ancak Sovyet coğrafyasında yer alan devletler, Sovyetler zamanında Rus devletince idare edilen doğal kaynaklar için aynı durumun yaşanmasını istemediklerinden Rusya ile olan ilişkilerinde ihtiyatlı davranmışlardır. ABD'nin, bölgede etkisini arttırmak istemesine paralel olarak bu coğrafyada yer alan devletler için yeni siyasi ve ekonomik ilişki alternatifleri ortaya çıkmıştır. ⁴⁰⁶

1990'larda çeşitli zorluklar sebebiyle tam manasıyla uygulanamayan yakın çevre politikası Putin'in 2000 yılında yönetime gelmesiyle yeni bir ivme kazanmıştır ve iki önemli argüman öne çıkmıştır: Rusya dışındaki coğrafyalarda bulunan Rusların hukuki statülerinin belirlenerek güvence altına alınması ve Rus nüfusunun yoğun yaşadığı (Orta Asya, Kafkasya, Kazakistan, Baltık ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi)

⁴⁰⁵ Murat Saraçlı, "Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikasında Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi", **Karadeniz Araştırmaları**, s. 45 (2015, Bahar) : 71-72.

⁴⁰⁶ age, 72-73.

lkelerle entegrasyonun arttırılarak etnik, politik ve ekonomik anlaşmazlıkların giderilmesi. ⁴⁰⁷

Rusya'nın yakın coğrafyasındaki Sovyet toprakları Rusya'nın güvenlikle ilgili çıkarlarının odak noktasında yer almaktadır. Rusya'nın yakın coğrafyasının önemi, Rus tarihi, Rusya'nın prestij arayışı, ekonomi ve güvenlikle ilgili çıkarlarıyla yakından bağlantılıdır. Sovyetler Birliği ve daha öncesinde Rus Çarlığı hakimiyetindeki lkeler, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası Rusya'dan ayrılmıştır ancak Rusya bağımsızlık kazanan ülkelerle iyi ilişkiler kuramaması durumunda, bölgesel ve küresel gücünü kaybedeceği argümanını dış politika yapımında ön plana almaktadır. 2008 Gürcistan müdahalesi ve Baltık lkelerinin Batı ittifaklarıyla entegre hale gelerek NATO üyesi olması Rusya için kabul edilmesi zor olan gelişmeler olarak görülmektedir. ⁴⁰⁸

Yakın çevresi üzerinde mümkün olan en üst seviyede etki ve kontrol sağlamak, tarih boyunca Rusya'nın en önemli önceliklerinden biri olmuştur, bu önceliği gerçekleştirebilmek için Rusya, resmi ve gayri resmi çok sayıda kurumu ve mekanizmayı hayata geçirmeye çalışmıştır. ⁴⁰⁹

Putin, Rusya'yı yakın coğrafyasında “merkezi” bir konuma sahip olmasını önceleyen bir Avrasya vizyonuna sahiptir. Bu vizyona göre, Rusya Avrasya'yı konsolide edecek güce sahiptir ve Sovyetler birliği topraklarının bölünmesi yerine Avrupa ve Asya'da yer alan etki alanları, Batı ittifaklarını dengeleyecek şekilde bir stratejiyle yeni bir blok olarak ortaya çıkabilir. ⁴¹⁰

Sovyet coğrafyasında yer alan devletlerin ekonomik entegrasyonun artması, ekonomik bir gelişmeye sebep olsa da, Rusya'ya olan bağımlılığın artması, devletlerin dış politika özerkliğinin kısıtlanmasına da sebep olabilir. Çin; Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'da büyük ticari yatırımlar gerçekleştirmekte ve Rusya'nın buradaki siyasi ve ekonomik etkisini aşındırmaktadır. Diğer yandan Ukrayna AB başta olmak üzere Batılı devletlerle olan ilişkilerin geliştirilmesi için

⁴⁰⁷ Pınar Özden Cankara ve Yavuz Cankara, “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, 198.

⁴⁰⁸ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 93-94.

⁴⁰⁹ Robert E. Berls, “Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part II: Russia and its Neighbors: A Sphere of Influence or Declining Relationship?”, 13.06.2021, <https://www.nti.org/analysis/articles/strengthening-russias-influence-in-international-affairs-part-ii-russia-and-its-neighbors-a-sphere-of-influence-or-a-declining-relationship/> [01.01.2022].

⁴¹⁰ Nikolas K. Gvosdev, “The New Russian Empire”, **The National Interest**, 16.04.2012, <https://nationalinterest.org/commentary/the-new-ussr-6783> [01.01.2021].

yoğun çaba göstermektedir. Sovyet coğrafyasında etki sahibi olabilecek güçlerin önünü keserek bölge hakimiyetini koruyabilmek Rusya'nın en önemli dış politika hedefleri arasındadır. Rusya merkezli Sovyet sonrası coğrafyanın parçalanmaması, ekonomik ve siyasi bağlarla güçlü şekilde birbirine entegre hale gelmesi amaçlanmaktadır. ⁴¹¹

4.5.3. Renki Devrimlere Verilen Tepki

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Doğu Avrupa ve Orta Asya'da yer alan post-komünist ülkeler bağımsız olsalar da, Sovyet etkisi bu ülkeler üzerinde hissedilmeye devam etmiş, bu ülkelerde demokrasi ve otokrasi arasında kalan “melez rejim”lerin ortaya çıktığı görülmüştür, bu rejimlerde cumhurbaşkanı siyasi kurumlarda çok fazla güce sahip olmuştur. Bahse konu coğrafyada seçimlerde sahtekarlık yapıldığı iddiasıyla zaman zaman siyasi gerginlikler ve çalkantılar yaşanmaktadır. Bu minvalde, 2000 yılında Sırbistan'da meydana gelen Buldozer Devriminden başlamak üzere daha sonra da meydana gelen kaos ortamının hakim olduğu durumlar için “Renkli Devrim” terimi kullanılmıştır. Devrim kelimesi, rejim karşı oluşan tepkilerin mevcut rejimi yıkma/ değiştirmede başarı gösterdiğini belirtmek için kullanılmaktadır. ⁴¹² Uluslararası konjonktürde, devrilen hükümetler arasında şiddet içermeyen devrimlerin sayısının gün geçtikçe arttığı değerlendirilmektedir. 2003'te Gürcistan'da yaşanan Gül Devrimi, 2004'te Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim ve 2005'te Kırgızistan'da yaşanan Lale Devrimi buna örnek verilebilir. ⁴¹³

Rusya'nın “kuşatılmış” olma psikolojisi, Rusya'yı bölgesel ekonomik ve sosyal ilişkileri korumaya yöneltmiştir. Putin, görevde olduğu süre boyunca Sovyetler'in yıkılması sonucunda oluşan hasarın tamir edilmesi için çabalamıştır. ⁴¹⁴ Renkli devrimler; Rusya'nın çevrelenmesi ve NATO'nun doğuya doğru genişleme

⁴¹¹ Jeffrey Mankoff, “What a Eurasian Union Mean for Washington?”, **The National Interest**, <https://nationalinterest.org/commentary/what-eurasian-union-means-washington-6821f> [20.12.2021].

⁴¹² Poh Phaik Thien, “Explaining the Color Revolutions”, *E-International Relations*, 31.07.2009, <https://www.e-ir.info/2009/07/31/explaining-the-color-revolutions/> [02.01.2022].

⁴¹³ “GT Investigates: US wages global color revolutions to topple govts for the sake of American control”, **Global Times**, 02.12.2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202112/1240540.shtml> [20.12.2021].

⁴¹⁴ Berls, “Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part II: Russia and its Neighbors: A Sphere of Onfluence or Declining Relationship?”, <https://www.nti.org/analysis/articles/strengthening-russias-influence-in-international-affairs-part-ii-russia-and-its-neighbors-a-sphere-of-influence-or-a-declining-relationship/> [01.01.2022].

vizyonunun yansımaları olarak algılanmış, Rusya'nın tehdit altında olduğu endişesini körüklemiştir ve Putin'in 2. kez Başkan olması sonrasında jeopolitik manada kuşatılma altında olma korkusu artmıştır.⁴¹⁵ Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan Renkli Devrimler, Rusya ile Batı devletleri arasındaki ilişkilerin soğumasına neden olmuştur. Rusya'nın bakış açısına göre, Renkli Devrimler kendi yakın coğrafyasında belirsizlik ve kaos ortamının artmasına sebep olmaktadır ve devrimlerin kontrol altına alınmaması durumunda bu kaos ortamının Rusya'ya sıçramasından endişe edilmektedir. Böyle bir kaos ortamından kaçınılması için renkli devrimlerle ilgili gerekli tedbirler alınarak, Rusya'nın kuşatılması önlenmelidir görüşü yaygındır.⁴¹⁶

2003'de Gürcistan'da Gül Devrimi gerçekleşmiş, Rusya'nın müdahale edememesi durumu daha da karmaşık hale getirmiş ve 2008 yılında Rus işgaline giden süreç başlamıştır, "Beş Gün Savaşı" ile Rus otoritesinin sağlanması amaçlanmıştır. 2004'te yaşanan Turuncu Devrimde ise Rusya ciddi bir endişe yaşamıştır. Rusya'nın görüşüne göre, Batı devletleri Sovyet coğrafyasında yapılan seçimleri manipüle ederek kendilerine yakın liderlerin yönetime gelmesini desteklemeye çalışmaktadır, Rusya'nın Ukrayna'daki etkisi ve seçimlerdeki desteklerine rağmen, Rusya yanlısı olmayan adayın seçimi kazanması da Batı devletlerinin çizgiyi aştığı intibai uyanmasına sebep olmuştur. Putin, Renkli Devrimlerin, devletlerin yaşam tarzlarına, kültür ve geleneklerine zorla empoze edilmek istenen satnadartlar olduğunu ancak özgürlük ve demokrasi yerine karmaşa ortamının yaratılmasına zemin hazırladığını belirtmiştir.⁴¹⁷ 2005 yılında Kırgızistan'da gerçekleştirilen Lale Devrimi, seçimlere hile karıştırıldığı iddiaları, ülkedeki ekonomik sıkıntılar, Askar Akayev döneminde yaşanan baskı politikaları gibi sebeplere bağlıdır. Akayev döneminde, Akayev'in ailesi zenginleşmiştir, 2005 yılında kendi oğlunun ve kızının parlamentoya girmesini sağlamıştır, ilaveten 2005 seçimlerine hile karıştırıldığı iddiaları ve muhalefetin sindirilmesine yönelik çalışmalar halkta ciddi rahatsızlığa sebep olarak ülke çapında olaylar yaşanmıştır. Gerçekleşen ayaklanmalar sonucunda Akayev hükümeti devrilmiş ve muhalefet yönetimi ele almıştır ve bu gelişmeler "Lale Devrimi" olarak adlandırılmıştır. Akayev sonrası yönetime gelen Bakiyev, ABD'den ziyade Rusya ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır, bunun ekonomi ve güvenlikle ilgili sebepleri

⁴¹⁵ Çalışkan, "Vladimir Putin'in Dış Politika Felsefesi".

⁴¹⁶ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 25.

⁴¹⁷ Mitchell Binding, "What is the 'Technology of the Color Revolutions' and Why Does it Occupy Such a Prominent Place in Russian Threat Perceptions?", **Canadian Military Journal**, c. 19, s. 4 (2019, Sonbahar) : 56.

mevcuttur. Rusya, Kırgızistan için en önemli ticaret partnerlerinin başında gelmekte olup, Rusya'nın ülkeye yapacağı yatırımların ülke refahını iyileştireceği düşünülmektedir. Kırgızistan'da önemli bir Rus azınlık bulunması ve Rus güvenlik şemsiyesi altında yer alma isteği Kırgızistan'ı Rusya'ya yakınlaştıran konulardır. Lale Devrimi sonrası Kırgızistan-Rusya ilişkileri olumlu bir ivme kazanmıştır. ⁴¹⁸

4.5.4. Gürcistan Müdahalesi

1980'lerin sonlarına doğru Sovyetler Birliği zayıflamıştı ve bu durum çok milletli bir yapıya sahip ülkede milliyetçilik akımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Etnik açıdan farklı bir azınlık grubun yaşadığı Osetya, 1989-1992 yılları arasında henüz yeni bağımsızlığını kazanmış olan Gürcistan'dan ayrılmak amacıyla silahlı mücadele başlatmış, Abhazlar ise 1992-1993 yılları arasında çatışma içinde olmuştur ve her iki grup da Rusya tarafından desteklenmiştir. Çatışmaları sona erdiren Anlaşmalar sonrasında Rusya, Güney Osetya ve Abhazya'da güvenlikle ilgili garantör güç olarak kalmıştır ancak bu iki bölge ile Gürcistan arasındaki ilişkiler normale dönmemiş ve olumsuz yönde seyretmiştir. Rus-Gürcü Savaşı öncesinde Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıdığını (tek yanlı şekilde bağımsızlıklarını ilan etmelerini) belirtmiş ve buralarda nüfuzunu arttırmıştır, böylece bu bölgeler ekonomik-siyasi bakımdan Rusya'ya bağımlı hale gelmiştir. İlâveten, bu coğrafyalarda yaşayanlar Rus pasaportu alarak Rus vatandaşı olmuşlardır. ⁴¹⁹

ABD ve Gürcistan arasındaki yakınlaşma iki ülke arasındaki özel ilişkilere dayanmaktadır. Gürcistan, Rusya'dan gelebilecek bir saldırıya karşı kendini korumak için ABD dostluğunu ve NATO üyeliğini önemli görmekteydi. ABD açısından ise Gürcistan Orta Asya enerji rezervlerinin transferinde kritik bir güzergah ülkesi ve Karadeniz'e kıyıdaş bir ülke olması, Rusya ile İran'ın kontrol edilebileceği bir noktada bulunması gibi sebeplerle önemli bir ülke olmuştur. 2003 Gül Devrimi sonrasında ABD-Gürcistan ilişkileri ilerleme kaydetmiştir. 2004 yılında yönetime gelen Saakaşvili'nin Rusya karşıtı tavrı sebebiyle Gürcistan-ABD yakınlaşması kayda değer bir ivme kazanmıştır. Saakaşvili, seçildikten sonra Washington'a bir ziyaret

⁴¹⁸ Ahmet Ateş, "Kırgızistan", TUİÇ Akademi, 22.12.2012, [https://www.tuicakademi.org/kirgizistan/\[01.01.2022\]](https://www.tuicakademi.org/kirgizistan/[01.01.2022]).

⁴¹⁹ Micheal Kofman, "The August War: Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War", War on the Rocks, 17. 08.2018, [https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/\[20.12.2021\]](https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/[20.12.2021]).

düzenlemiş, Gürcistan'ın AB ve NATO'ya üye olmak istediğinin altını çizmiştir. George W. Bush ise 2005 yılında Tiflis'i ziyaret ederek Gül Devrimi'nin yaşanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.⁴²⁰ Gürcistan'da gerçekleşen Renkli Devrim sonrasında yönetime gelen Saakaşvili ekonomiyi iyileştirmiş ve çeşitli reformları hayata geçirmek için büyük çaba harcamıştır, Gürcistan'ın ayrı eyaletleri olan Abhazya ve Güney Osetya üzerindeki Rus kontrolüne itiraz etmiş ve böylece çatışmanın fitili ateşlenmiştir. Rusya, bu durumu kullanarak Gürcistan'a müdahalede bulunmuştur, iki gün direnen Gürcü ordusu, daha sonrasında Tiflis'e çekilmiştir. Gürcistan vakası, Rusya'nın etki alanı içinde gördüğü bir ülkenin bu alandan ayrılması durumunda savaş çıkarmaya hazır olduğunu göstermiş olması bakımından çok önemli bir vakadır. İlaveten ABD'nin çatışmayı engelleyemediği de ortaya çıkmıştır. Gürcistan, ABD ve Avrupa'nın kendine olan desteğini gerektiği gibi kullanamamış ve Saakaşvili sonrasında yönetime gelen Bidzina İvanishvili, reformları gerçekleştirmede yetersiz kalınca ülkedeki Rus etkisi daha da artmıştır.⁴²¹

2006 yılından itibaren Rusya-ABD ilişkileri değişmiştir, 2008 yılında ABD'nin ve birçok AB ülkesinin Kosova'nın bağımsızlığını tanıması, Ukrayna ve Gürcistan'a verilen sözler ve NATO'nun 2008 Bükreş Zirvesi önemli mihenk taşları olmuştur. Bu gelişimlerle birlikte, Rusya'nın kırmızı çizgileri aşılmış olduğundan bir askeri operasyon gerçekleştirilmiştir, böylece Gürcistan'ın ileride kendi başına alacağı/alabileceği stratejik kararların da önüne geçilmek istenmiştir.⁴²²

Rusya-Gürcistan Savaşı Rusya'nın ABD ve AB ile olan ilişkileri ve Avrupa güvenliği açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. "Beş Gün Savaşı" olarak bilinen bu kısa çatışma uluslararası konjonktürde yaşanacak önemli gelişmelerin habercisi olarak görülmektedir. Rusya'nın büyük güç politikalarına geri döndüğü ve ABD'nin Avrupa'nın güvenliğiyle ilgili duruşuna itiraz ederek NATO'nun Sovyet coğrafyasında genişlemesine razı gelmeyeceğini göstermiştir. Rusya, ABD'ye nispeten küçük devletler üzerinden kendi çıkarları doğrultusunda meydan okumuştur.

⁴²³

⁴²⁰ age.

⁴²¹ Peter Dickinson, "The 2008 Russo- Georgian War: Putin's Green Light", Atlantic Council website, 07.08.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/> [20.12.2021].

⁴²² Kofman, "The August War: Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War".

⁴²³ age.

Rusya, kendini büyük bir güç olarak görmektedir, İmparatorluk gücüne ulaşma amacındadır ve Rusya'nın çıkarlarını Batı'ya karşı koruma çabasındadır. 2008 Gürcistan müdahalesinde Rusya, NATO'nun doğu genişlemesine karşı olan tavrını net şekilde ortaya koymuş olup, yakın çevresini bir adım daha ileri giderek çok yakın çevresi olarak tanımlamak suretiyle hegemonya alanı olarak gördüğü coğrafyada daha da ön plana çıkarmıştır. ⁴²⁴ Gürcistan müdahalesi, Gürcistan'ın NATO üyeliğini engellemeye yönelik bir hamledir. Rusya, böyle bir üyeliği kabul edemeyeceğini müdahale öncesinde de defalarca dile getirmiştir. ⁴²⁵

4.5.5. Uluslararası Örgütlere Katılım - AEB ve KGAÖ

Büyük güçler, geleneksel dönemlerde coğrafi olarak genişlemeyi ön plana alırken, 18. ve 19.yy'da genişleme anlayışı sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çok boyutlu bir genişlemeyi vurgulamaktadır. 17.yy Rusya'sı ile Sovyetler Birliği'nin birbirinden çok benzeyen bir coğrafyada yer almaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ciddi bir toprak kaybı yaşayan Rus devleti, Putin döneminde emperyal yayılma idealini, yumuşak güç unsurlarını da kullanacak şekilde eski Sovyet coğrafyasında nüfuz alanını genişlemeye çalışarak göstermektedir. ⁴²⁶

Rusya, küresel ekonomik gelişmede yakaladığı gelişimlerin iç ekonomik dengeleri etkilediğini düşünülmekte, yakın komşularıyla (özellikle eski Sovyet ülkeleriyle) yakın ilişkiler geliştirmek istemekte, çeşitli organizasyonlarla işbirliği halinde hareket etmektedir (AEB- Avrasya Ekonomik Birliği, CSTO- Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi). Rusya, Rus dilini ve kültürünü yaygınlaştırarak yumuşak güç unsurlarını etkili şekilde kullanmaya çalışmaktadır. ⁴²⁷ 2013 Dış Politika Belgesinde Rusya'nın, problemlerin çözümünde yumuşak güç unsurlarını diplomatik, bilgi, iletişim, teknoloji ve sivil toplum gibi alanlarda kullanmakta olduğu ve bunun Rusya için modern uluslararası politikanın ayrılmaz parçası olduğu belirtilmektedir. ⁴²⁸

⁴²⁴ Merve Suna Özel Özcan, "2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu'nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması", **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, c. 21, s. 2 (2019, Aralık) : 188-189.

⁴²⁵ Süleyman Erkan, "2008 Rusya- Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum", **International Journal of Economic and Administrative Studies**, s. 17 (2016) : 16.

⁴²⁶ Özcan, "2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu'nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması" : 190-191.

⁴²⁷ Francisco J. Ruiz Gonzalez, "The Foreign Policy Concept of Russian Federation: A Comparative Study".

⁴²⁸ Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 "Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii", Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal.

Günümüzde Rusya, yakın coğrafyasındaki jeoekonomik ve jeostratejik hedeflerine ulaşmak için bölgesel entegrasyon projelerine katılmaktadır.⁴²⁹ Bu entegrasyon projelerinden biri olan AEB'nin⁴³⁰ Sovyet coğrafyasındaki devletleri ekonomik ve daha sonrasında ise siyasal açıdan Rusya'ya yaklaştıracakları değerlendirilmektedir, bu vizyon Rusya'nın Sovyet topraklarında bölgesel hegemonya kurma amacının izdüşümlerini taşımaktadır. Moldova ve Gürcistan'ın AB Ortaklık anlaşmasına üye olmaları ve Putin'in buna karşı olan tutumu Rusya'nın yumuşak güç unsurlarını da kullanarak Avrasya üzerinde etkili bir hegemonya yaratmaya çalıştığının göstergesidir.⁴³¹

Rusya, tek kutuplu dünya düzenine meydan okuyarak, çok kutuplu dünyada KGAÖ⁴³², AEB gibi örgütlerde aktif ve lider bir aktör olarak öne çıkmaya çalışarak hegemonik bölgesel bir güç olma yolunda ilerlemektedir. AEB, bunlar arasında en öne çıkan örgüt olup, Rusya bu örgüt sayesinde güçlü bir işbirliği ve entegrasyon atmosferi yaratmayı amaçlamaktadır.⁴³³ Avrasya Ekonomik Birliği: büyük bir coğrafi alanı, insan nüfusunu (170 milyon insan) da kapsayan ekonomik bir birliktir, dünya petrol rezervlerinin %15'ini, gaz rezervlerinin %15'ini oluşturur. Mevcut GSYİH, BDT GSYH'sinin %85'ini oluşturmaktadır. Birlik, 29 Mayıs 2014'te Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan tarafından kurulan Gümrük Birliği ve ekonomik alanı ifade etmektedir. Üyelere, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı garanti edilir. Birliğin kurulmasıyla ilgili teklif 1994 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı NurSultan Nazarbayev'den

⁴²⁹ Krickovic ve Bratersky, "Benevolent Hegemon, Neighborhood Bully, or Regional Security Provider? Russia's Efforts to Promote Regional Integration After the 2013-2014 Ukraine Crisis", 181-182.

⁴³⁰ Daha detaylı bilgi için bakınız: <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about> [01.01.2022].

AEB Anlaşması için bakınız: http://www.eaeunion.org/files/history/2014/2014_2.pdf [01.01.2022].

Avrasya Ekonomik Birliği: Ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi için kurulmuş uluslararası bir organizasyon olup, AEB nlaşması ile hayata geçirilmiştir. AEB alanı içinde hizmetler, mallar, emek ve sermaye serbest şekilde dolaşım hakkına sahiptir. Üyeler: Rusya Federasyonu, Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistandır.

⁴³¹ Göktürk Tüysüzoğlu, "Bölgesel bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", Aljazeera, 12.07.2014,

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi> [01.01.2022].

⁴³² (Rusça: Организация Договора о коллективной безопасности) Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, 15 Mayıs 1992'de Taşkent'te (Özbekistan) Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan başkanları tarafından imzalanan Kolektif Güvenlik Antlaşması'nın imzalanmasıyla hayata geçirilmiştir. Daha sonra Azerbaycan, Beyaz Rusya ve Gürcistan Örgüte katılmıştır (1993). Antlaşma, 20 Nisan 1994 tarihinde ülkelerin ulusal onay işlemlerinin tamamlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

Daha detaylı bilgi için bakınız: Resmi web sitesi <https://odkb-csto.org/> [12.12.2021].

⁴³³ Özcan, "2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu'nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması", 190-191.

gelmiştir ancak Birlik'in kurulmasıyla ilgili ilk adımlar 2000 yılında atılmıştır. EurAsEC, AEB'nin kurulmasından sonra 2015 yılında resmen feshedilmiştir. ⁴³⁴

AEB, Rusya'nın yakın coğrafyasında yer alan devletlerle olan karşılıklı entegrasyonun artırılması ve bölgesel nüfuz alanının genişlemesini de beraberinde getirecek olup, Rusya'nın bölgesel hegemon olma vizyonunu ve rolünü de pekiştirmektedir. ⁴³⁵ Rusya, ekonomi, kültür, siyaset ve askeri alanlarda Orta Asya üzerinde önemli bir nüfuzla sahiptir. 2011 yılından itibaren Putin'in bölgesel politikalarının merkezine yerleşen AEB, Orta Asya'da yer alan ekonomik alanı Rusya liderliğinde yürütülmesi amacıyla kurulmuştur. AEB sayesinde Rusya, bu ekonomik alan Rus hegemonyasının yayılma alanı üzerindeki somut çalışmalarının bir göstergesidir. ⁴³⁶

AEB, Rus dış politikasında Sovyet sonrası Avrasya coğrafyasında etki alanı oluşturarak Rusya'nın çıkarlarını korumaya odaklandığı bir araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda, örgütün Rusya'nın Avrupa'nın Sovyet coğrafyasında kendi nüfuz alanını artırma çabaları olarak görülen Avrupa Komşuluk Politikası ve Doğu Ortaklığı Girişimlerine bir cevap olarak ele alınabilir. Hillary Clinton (ABD Dışişleri Bakanlığı görevindeyken) Örgütü, Sovyetler Birliğinin reenkarnasyonu olarak gördüğünü belirtmiştir. ⁴³⁷ Putin, 3. Defa Cumhurbaşkanı olmadan önce yaptığı açıklamalarda, Rusya'nın Avrasya alanında işbirliklerini arttırarak Sovyetler Birliğinde yer alan devletleri bir araya getirme çabalarına öncülük edeceğini vurgulamış, bu devletler arasında bir ekonomik alanın hayata geçirilmesinin Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonraki en önemli olay olduğunu belirtmiştir. ⁴³⁸

Avrasya'da var olan bölgeselci yaklaşım, Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan gibi ülkelerin kendilerini küresel konjonktüre uygun olarak konumlandıklarını belirterek, AEB'nin AB'ye bir alternatif sayılabileceğinin altını çizmektedir. Avrasya'da hayat bulan bu entegrasyon, bazı ülkelere uzak durularak (özellikle Batı

⁴³⁴ Jildiz Nicharapova, "Integration Organization or Tool for Russian Regional Hegemony? The Case of Participation of Kyrgyz Republic in the EAEU since 2015", **Eurasian Economic Union**, (2020) : 123-124,

https://www.ukw.edu.pl/download/58283/06._Jildiz_Nicharapova.pdf [20.12.2021].

⁴³⁵ Georgiy Voloshin, "Russia's Eurasian Union: A Bid for Hegemony?", **Geopolitical Monitor**, 24.10.2021, <https://www.geopoliticalmonitor.com/russias-eurasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/> [10.01.2022].

⁴³⁶ Stephen Blank, "The Erosion of Russian Hegemony in central Asia", 31. 07.2019, <https://newlinesinstitute.org/china/the-erosion-of-russian-hegemony-in-central-asia/> [13.12.2021].

⁴³⁷ Alexander Libman, "Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined" **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 81-82.

⁴³⁸ Gvosdev, "The New Russian Empire", The National Interest.

ittifakında yer alan ülkeler) ve karşılıklı koruma sağlanarak ekonomik çıkarların korunması amaçlarını taşımaktadır. Bahse konu amaçlar Rusya'nın post-empyralist yayılmacı ve hegemonik özellikleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu minvalde hegemonya, siyasi, askeri ve ekonomik hakimiyet alanının güçlendirilmesini ifade etmektedir. ⁴³⁹ AEB, Rusya'nın diğer üye ülkeler üzerindeki ekonomik etkisini sürdürebilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır. ⁴⁴⁰

AEB, Rusya'nın pazarlık gücünün güçlenmesini ve Sovyet coğrafyasının da Rusya'nın etki alanında yer aldığını belirterek, Rusya'nın çıkarlarını Örgüt içinde yer alan diğer ülkelerle paralel olduğunu vurgular. AEB; Çin ve AB gibi güçlerin rekabet halinde olduğu uluslararası konjonktürde, üye ülkelerin kendi gündemlerini takip etmekte özgürce hareket edebileceği bir yol olarak görülmektedir. Putin, yapmış olduğu açıklamalarda Örgüt'ün güçlü bir topluluk haline gelmesinin önemini, Sergey Naryshkin ise AEB'yi istikrarsızlığın giderek arttığı dünyada AEB'yi “yeni bir güç merkezi” ve “ciddi bir jeopolitik oyuncu” haline getirmek için çalışmaların yoğun şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir. ⁴⁴¹

AEB'yi Rusya'nın bölgesel hegemonyasını yeniden kurarak Orta Asya'da bölgesel olmayan aktörlerin etkisini azaltmak ve sınırlamak olduğu yaygın bir kanaattir. Bahse konu entegrasyon projesi, Rusya'nın post-empyral, hegemon ve yayılmacı özelliklere sahip dış politikasıyla bağdaştırılmaktadır, bu bakış açısı Realist paradigmayı barındırmaktadır ve entegrasyonun temel hedefi, Rusya'yı küresel bir oyuncu haline getirmektir. ⁴⁴²

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, NATO'ya karşı kurulan güvenlik örgütü Varşova paktı da sona ermiştir. Eski Varşova Paktı ülkelerinin çoğu da günümüzde NATO üyesidir, bu sebeple Rusya Sovyetler'in dağılmasıyla oluşan yeni tehditleri bertaraf etmek için bir güvenlik ittifakı oluşturmuştur. 1992'de Rusya, Kazakistan, Ermenistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü kurmuştur. KGAÖ'nün, Rusya'nın Sovyet coğrafyasında savunma ve

⁴³⁹ Ksenia Kirkham, “The Formation of the Eurssain Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?”, **Journal of Eurasian Studies**, s. 7 (2016): 112.

⁴⁴⁰ Berls, “Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part II: Russia and its Neighbors: A Sphere of Onfluence or Declining Relationship?”.

⁴⁴¹ Libman, “Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined” : 87.

⁴⁴² Nicharapova, “Integration Organization or Tool for Russian Regional Hegemony? The Case of Participation of Kyrgyz Republic in the EAEU since 2015” : 126-127.

güvenlik yapısını kendi lehine yeniden oluşturmak ve kendi hegemonyasını dayatmak amacıyla kurulduğu, böylece bölgede dominant güç olarak nüfuzunu arttıracığı görüşleri de yaygındır.⁴⁴³

Tek kutuplu dünya düzeni, Rusya için kabul edilemez bir görüştür ve bu anlayışa bağlı olarak Rusya Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi örgütlerde aktif rol oynayarak ve lider konumunda yer alarak hegemonik eğilimlerini sürdürmek istemektedir, bu bağlamda KGAÖ birçok uzman tarafından tek kutuplu dünya düzenine de bir başkaldırı olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴⁴ Rusya, yakın coğrafyasında yer alan devletlerle ekonomik ve güvenlik kurumları vasıtasıyla daha entegre hale gelerek bölgede geliştirdiği stratejileri daha etkin şekilde uygulamaya koyabilmektedir. Putin'in savunduğu Avrasya Birliği fikri, "21. Yüzyılın en büyük felaketi" olarak gördüğü Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinin yeni bir restorasyon sürecine girilerek, buna uygun politikalar geliştirilmesi vizyonunun bir sonucu olarak görülmektedir. Rusya'nın üye olduğu KGAÖ ve diğer bölgesel entegrasyonlar, Rusya ile geniş ekonomik bağları olan ve Rusya liderliğini destekleyen bir çekirdek devletler grubundan oluşmaktadır.⁴⁴⁵ Rusya, KGAÖ'nün kurulmasına, Orta Asya'da askeri hakimiyet alanını genişletmek, Çeçenistan Savaşları ve Afganistan'dan gelebilecek muhtemel terör tehdidini bertaraf edebilmek amaçlarıyla ön ayak olmuştur. KGAÖ sayesinde Rusya, Orta Asya'da yer alan devletlerle istihbarat paylaşımında bulunmuş, ortak tatbikatlar düzenlemiş, askerlere eğitim desteği sağlamış, sübvansiyonlu silah satışları yapmış ve böylece bölgedeki askeri nüfusunu ciddi manada arttırmıştır.⁴⁴⁶

4.6. Bölüm Değerlendirmesi

Çalışmanın bu bölümünde Rusya'nın politikaları ve uluslararası konjonktürdeki davranışları İnşacı ve Realist perspektiflerden ele alınmakta, Rusya'nın politikalarının amaçları, kimlik ve güvenlik eksenli bakış açılarıyla detaylandırılmaktadır. Rusya'nın politikalarının oluşturulması; ülkenin prestijiyle ilgili çok boyutlu zihinsel kodlar ve

⁴⁴³ Berls, "Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part II: Russia and its Neighbors: A Sphere of Onfluence or Declining Relationship?"

⁴⁴⁴ Nicharapova, "Integration Organization or Tool for Russian Regional Hegemony? The Case of Participation of Kyrgyz Republic in the EAEU since 2015", 123-124.

⁴⁴⁵ Mankoff, "What a Eurasian Union Mean for Washington?"

⁴⁴⁶ Stephen Blank, "The Erosion of Russian Hegemony in Central Asia".

Rusya'nın kimlik özelliklerinin izdüşümlerini barındırmasının yanında, yakın çevresinde algıladığı güvenlik kaygılarının da izdüşümlerini barındırmaktadır. Rusya, yakın coğrafyasında bulunan eski Sovyetler Birliği ülkelerinde nüfuzunu arttırarak bu coğrafyadaki süreçlere ve gelişmelere yoğun şekilde etki etmeye çalışmaktadır, zira yakın coğrafyası Rusya için öncelikli bir konumdur. Rusya, Rus İmparatorluğu ve Sovyet geleneğine dayanan, diğer yandan da ulusal çıkarlarını önceleyecek şekilde bölgesel entegrasyonlara katılım sağlayan, başta BDT ülkeleri olmak üzere Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler ve Avrupa devletleriyle çok taraflı işbirlikleri geliştirmeye çabalayan bir dış politika anlayışına sahiptir.

İnşacılık perspektifine göre; bir devletin politikalarının oluşumuna; tarihi sürece ek olarak, o devletin uluslararası konjonktürdeki yeri, bu konjonktörü algılama biçimi, uluslararası arenada gösterdiği davranış kalıpları, zihinsel inşa süreçleri, dini, etnik, dilsel vs tüm özellikleri etki etmektedir. Bir devletin “ben kimim” sorusun verdiği yanıttan hareketle meydana gelen kimliğinin inşasında çok sayıda argüman etkili olabilir. Çalışmada (önceki bölümlerde giriş yapıldığı gibi) Rus kimliğinin şekillenmesinde etki eden; Slavlık, Ortodoksluk, emperyal ve büyük güç olma en öne çıkan kimlik özellikleri olarak ele alınmakta ve detaylandırılmaktadır. Rusya'nın, asırlar boyu dünyanın en büyük kara devleti olduğu, Sovyetler Birliği zamanında iki kutuplu dünyada doğu bloğunun liderliğini üstlenerek uluslararası konjonktürün şekillenmesinde önemli bir rol üstlendiği göz önüne alındığında “büyük güç olma” vizyonunun ne kadar derin bir tarihsel geçmişe sahip olduğu anlaşılabilir.

Rusya'nın kimliğinin oluşumunda Slavlık önemli bir argüman olarak öne çıkmaktadır, zira Panslavizm yüzyıllar boyunca Rus milliyetçiliği duygusundan beslenerek, Rus siyasi kültürünün oluşumunda yer etmiş olup, tüm Slavları Rusya hamiliğinde bir araya getirme idealine dayanmaktadır. Rusya'nın taşıdığı derin Slav kimliği hissi, Sovyetler Birliği zamanında Güney ve Doğu Avrupa'da bulunan soydaş halklara ilaveten Ukrayna ve Belarus'u da içine alacak Panslavist bir birliğe atıf yapmakta ve desteklemekteydi, ilaveten Slav kimliği dış politikada Batı'ya olan ekonomik ve siyasi bağımlılığın azaltması amacıyla kullanılmıştır, Rus dış politika doktrinlerinde de Rus dilini, kültürünü korumak ve güçlendirmek üzere Slav halkları arasında kültürel ve beşeri ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği dile getirilmektedir.

Rusya için Ortodoksluk, Slavlık ile birlikte Rus kimliğinin şekillenmesini sağlayan ve dış politika yapımında önem arz eden bir diğer bileşendir. 10. yy'da Kiev Knezliği döneminde Ortodoksluk resmiyet kazanmış ve dış politikada dünya hakimiyeti idealinin edinilmesine kapı aralamıştır. İlerleyen yüzyıllarda Rus kimliği ve kültürü, Ortodoksluk inancıyla bağlantılı şekilde gelişmiştir, zira bu inanca göre devletin kaderi ile Ortodoks kilisesinin kaderi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Sovyetler Birliği zamanında dinle ilgili hususlar geri plana atılsa da, Birliğin dağılması sonrası Ortodoksluk toplumu bir arada tutacak bir çimento vazifesi de görecekte şekilde kullanılmıştır, bu misyon Rus milli kimliğinin parçalanmaması için yabancı misyonerlik çalışmalarıyla mücadele vermektedir.

Rusya, eski dönemlerden beri emperyal bir kimliğe sahip olmuştur ve ülkenin uluslararası konjonktürdeki görünümü emperyal kimliğinden etkilenmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bu coğrafyada ortaya çıkan devletlerde yaşanacak istikrarsızlıkların ve çatışmaların, düşman ya da rakip devletlerin de desteğiyle Rusya'ya sıçrayacağı düşüncesiyle bu coğrafyada nüfuz alanı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Rus emperyal kimliği, Rus halkının zorluklara rağmen büyük ve güçlü bir devlet olduğundan hareketle, NATO'nun doğu genişlemesine ve Rusya'ya uygulandığı öne sürülen ayrılıkçı politikalara karşı bir duruş sergilemektedir.

Rusya'nın sınırlarının ötesinde askeri, ekonomik ve daha birçok konuda “büyük güç olma” ideali kimlik oluşumunu derinden etkilemektedir. Rusya, dünyanın iki kutbundan biri olduğu Soğuk Savaş sonrasında, ABD'nin egemen olduğu genel kabul gören tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkmaktadır, bu bakış açısı Rusya'nın davranışsal, tarihsel ve kültürel bağlamda büyük güç olma çabalarının bir devamıdır. Rusya, kendini insan kaynakları, konvansiyonel güçleri, teknolojik yetenekleri gibi birçok alanda büyük güç olarak görmekte ve söylemlerini de bu minvalde hayata geçirmektedir. Rusya'nın, BDT coğrafyasında nüfuz elde ederek ülkenin güvenliğini sağlamaya ve tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkma çabaları, büyük güç olma kimliğiyle doğrudan bağlantılıdır.

İnşacı anlatıda çıkarların, kimliğe göre şekillendiği argümanı, Rusya'nın Slav, Ortodoks, emperyal ve büyük güç olma kimliklerinin, Rus çıkarlarını da oluşturduğu savını destekler nitelikte olduğu bu bölümde detaylı şekilde açıklanmış, hem kimlik özelliklerine hem de bu özelliklerin Rusya'nın hangi çıkarlarını nasıl şekillendirdiği

üzerinde durulmuştur. Kimlik özellikleri gereği Rusya, yakın coğrafyası başta olmak üzere küresel ölçekte büyük ve emperyal bir güce yaraşır şekilde davranmaya gayret göstermekte, Slav ve Ortodoks kimliği gereği de yakın coğrafyasında nüfuz alanını etkin kılmaya çalışmaktadır.

İnşacı anlatıda Rusya'nın "ben kimim" sorusuna verdiği yanıt, "öteki kim" sorusuna verilen yanıtla birlikte anlam kazanmakta ve kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Rusya'nın, dış politika davranışlarında "öteki" olarak Batı ittifakları ele alınmaktadır. Rusya, NATO'nun doğu genişlemesi, ABD'nin BDT ülkeleriyle askeri-ekonomik işbirlikleri geliştirmesi gibi gelişmeleri kendisine yöneltilmiş bir "tehdit" olarak algılamaktadır ve tepki göstermektedir. Rusya'nın kendini büyük-emperyal güç olarak tanımladığı kimliğinin karşısında Batı ittifaklarını koyarak kimliğini inşa ettiği görülmektedir.

Rusya'nın politikalarını yönlendiren düşünce akımları (Avrasyacılık, Atlantikçilik vs) bu bölümde detaylı şekilde anlatılmıştır, zira gücün temelde düşüncelerin bir fonksiyonu olarak hayat bulduğunu savunan İnşacı anlatıda, düşünce akımları dış politikaya ve devletlerin davranışlarına yön vermede önemli bir yerde konumlanmaktadır. Tarihsel süreç içinde düşünce akımlarına yer verilerek hangi akımın Rusya'nın politikalarında nasıl bir etkiye sahip olduğu detaylandırılmıştır. Putin döneminde, birbirinden farklı düşünce akımlarının harmanlanarak, ideolojiden uzak, ekonomik çıkarları önceleyen, pragmatist politikalar izlendiği görülmektedir. Putin, milliyetçilik duygularını öne çıkaran, Rusya'yı Avrasya'da kendine özgü, yegane bir güç olarak gören küresel bir bakış açısına sahip olmanın yanında, Batılı devletlerle de enerji işbirlikleri başta olmak üzere ilişkilerini sıcak tutmaya çalıştığı görülmektedir. Putin'in doğu ve batı vektörlerini dışlamadan uyumlaştırmaya çalıştığı dış politika konsepti öne çıkmaktadır.

Rusya'nın politikalarının İnşacı paradigma ile ele alınmasının yanında, Rusya'nın büyük bir güç olma vizyonu minvalinde hareket ettiği ve kendi coğrafyasında hegemon bir güç olarak politikalarını yürüttüğü ele alınmaktadır. Saldırgan Realist paradigmaya göre, aktörlerin küresel hegemon olmak yerine (küresel hegemon olabilen yegane devlet ABD olarak görülür) bölgesel hegemon olmaya çalışırlar, Orta Asya başta olmak üzere, etki alanını ve nüfuzunu sürekli arttırmaya çalışan Rusya bu örneğe uygundur. Tarihsel olarak bakıldığında Rusya, Orta Asya'da hakim güç olmak

amacıyla büyük çaba göstermiş ve başarılı da olmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan devletlerin Batı ittifaklarına yakınlaşmasını da kendi güvenliğine varoluşsal bir tehdit olarak algılamaktadır ve bu devletleri (kendinden uzaklaşmaları-Batı'ya entegre olmaları durumunda) çatışma ve kaosa sürükleyerek Batı'dan uzaklaşmalarına çalışmaktadır. ABD'nin günümüzde odak noktasını Ortadoğu'dan Asya-Pasifik bölgesine görece kaydırmasıyla birlikte Rusya Ortadoğu'da da daha etkin bir aktör olmak için gerekli adımları atmaktadır. Suriye'deki olaylara müdahale edilmesi, Mısır ile ilişkiler sıcak tutulmaya çalışılırken diğer yandan Çin ile işbirliklerinin artırılması gibi çok boyutlu bir dış politika izlenmektedir. Rusya, yakın coğrafyasında vücut bulabilecek tehditlere karşı son derece hassastır, bu durum Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin yakın coğrafyalarındaki tehditlere karşı hassas oldukları argümanı ile uyumludur, Rusya Ukrayna ya da Gürcistan'ın NATO'ya üye olmasına ya da Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler geliştirmesine şiddetle karşı çıkmaktadır, bu anlayışın yansımaları 2008 (Gürcistan müdahalesi) ve 2014 Kırım müdahalesiyle açıkça görülmüştür.

Rusya, 1992'de Yakın Çevre Doktrini'ni hayata geçirmiştir, buna göre Sovyetler'in dağılması sonrasında ortaya çıkan BDT ülkeleri arasında entegrasyon sağlanmalıdır. Orta Asya ve Kafkasya'da yer alan ülkeler de Rusya'nın "yakın çevresi"dir. 1990'larda bağımsızlıklarını yeni ilan etmiş olan Sovyet Cumhuriyetleri, Yakın Çevre Doktrini'ne mesafeli yaklaşmışlardır, zira Rus azınlık meselesinin içişlerine karışma bahanesi yaratabileceği ve yoğun şekilde Rusya'nın etki alanında kalmanın olumsuz sonuçlar doğurabileceği değerlendirilmiştir. Putin'in yönetime gelmesiyle birlikte Rusya'nın yakın çevresiyle ilgili politikaları ivme kazanarak yurtdışı Rusların hukuki statüleriyle ilgili çalışmalar yapılarak bu statünün belirlenmesi ve yoğun Rus nüfusunun olduğu yerlerde anlaşmazlıkların ortadan kaldırılarak iyi ilişkiler geliştirilmesine çalışılmıştır. Gürcistan'da yaşanan Gül Devrimi (2003), Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim (2004) ve Kırgızistan'da yaşanan Lale Devrimi (2005), Rusya açısından, "Batı'nın Rusya'yı kuşatma" çabalarının göstergesidir ve eğer bu devrimler kontrol altına alınmazlarsa kaos ortamı Rusya'ya sıçrayacaktır. Bahse konu bakış açısına bağlı olarak Rusya, Renkli Devrimler'in gerçekleştiği ülkeleri yakından takip etmekte ve gerek yumuşak, gerek sert güç unsurlarıyla müdahalelerde bulunmaktadır. Rusya, yakın çevresini en öncelikli gündem maddelerinin başında

tutarak, buradan gelen/gelebilecek tehditlere karşı daima hassas olmuştur ve muhtemel tehditlere karşı tetikte beklemekte, tepkisini de ortaya koymaktadır.

Rusya'nın büyük güç olma vizyonu ile hareket ederek müdahalede bulunduğu coğrafyalardan biri de Gürcistan'dır. 1980'lerde Sovyetler Birliği'nin zayıflamasıyla etnik gruplar arasında milliyetçilik duygusu yayılmaya başlamış, bu sebeple Osetya ve Abhazya 1990'lı yıllarda Gürcistan ile sorunlar yaşamış ve çatışmalar meydana gelmiştir, bu çatışmalarda Rusya'dan destek alınmıştır. 2003'de yaşanan Gül Devrimiyle birlikte ABD-Gürcistan arasındaki ilişkiler yoğunlaşmış ve Saakaşvili AB ve NATO üyeliğinin Gürcistan için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bükreş Zirvesi, Gürcistan ve Ukrayna'nın giderek Batı'ya yakınlaşması, Kosova'nın bağımsızlığının birçok Batılı devlet tarafından tanınması gibi gelişmeler Rusya-Gürcistan arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. 2008'de yaşanan Rus-Gürcü Savaşıyla birlikte Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da etkisi artmış, bu coğrafyada yaşayanlara Rus pasaportu verilerek etkisi daha da kalıcı hale getirilmeye çalışılmıştır. NATO'nun doğu genişlemesini durdurmak amacıyla Rusya'nın sert güç unsurlarını da kullanarak ne kadar ileri gidebileceği Gürcistan müdahalesiyle görülmüş, Rusya yakın çevresindeki tehditlere büyük bir hassasiyet göstererek hegemonyasını korumaya çalışmıştır, Rusya'nın bu çabası Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin kendi çevrelerindeki tehditlere karşı hassas davranıp etki alanı içinde gücünü maksimum dereceye çıkararak hegemon olma çabalarına örnek olarak gösterilebilir.

Rusya; AB ve NATO gibi Batı irtifaklarına karşılık mahiyetinde AEB ve KGAÖ gibi örgütlerin kurulmasına ön ayak olarak ve bu örgütlerde etkin (lider konumunda bir aktör de olarak) rol oynayarak yakın coğrafyasında nüfuz sahibi bir aktör olmaya ve büyük güç olma vizyonuna paralel politikalar üretmeye çalışmaktadır. AEB daha ziyade ekonomiyle ilgili olarak, KGAÖ ise güvenlikle ilgili olarak Rusya'nın Orta Asya'da kendi etkisini arttırmak ve böylece diğer aktörlerin etkisini kısıtlamak amacıyla kurulmuştur, bu örgütler Rusya'nın yayılmacı ve hegemon özelliklere sahip Realist politikalarıyla doğrudan bağlantılıdır. Varşova Paktı dağılmış, bu Pakt'a üye devletlerin çoğu NATO üyesi olmuştur ve bu durum Rusya için bir tehdit olarak algılanmaktadır, zira Batı ittifakları kendi tampon bölgelerine kadar yaklaşmıştır, bu bağlamda KGAÖ'nün Rusya lehine güvenlik alanı oluşturarak kendi hegemonyasını koruma amacı taşımaktadır.

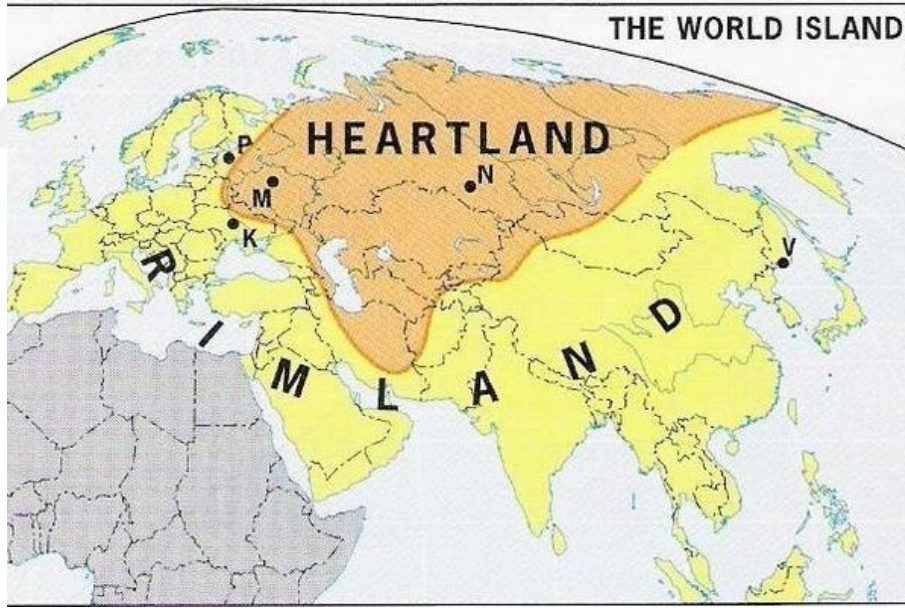
Bu bölümde Rusya'nın politikaları, uluslararası konjonltürdeki yeri ve davranışları iki farklı mercekten incelenmiştir, bu inceleme yapılırken genel bir resim çizilmeye çalışılmıştır. Rusya'nın “büyük güç” olma vizyonunun hem kimlik özelliği olarak asırlardır Rusya'nın politikalarının kalbinde yer aldığı hem de bu vizyona bağlı şekilde Realist paradigma merceğinden yakın çevresindeki tehditlerin kendine zarar vermesini / sıçramasını engellemek amacıyla gücünü maksimum seviyeye çıkararak bölgesel hegemon olmaya çalıştığı değerlendirilebilir.

5. RUSYA’NIN UKRAYNA POLİTİKALARI

Bu bölümde, Rusya’nın Ukrayna politikaları genel çerçevede, belli başlıklar altında ele alınacaktır. Ukrayna’nın Rusya açısından jeopolitik önemine değinildikten sonra, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin tarihi arka planına yer verilecektir. Rusya’nın Ukrayna politikalarını şekillendirmesinde ekonomik ilişkiler, enerji bağlamında işbirlikleri ve güvenlik açısından Rusya’nın tehdit algılamaları önemli olduğundan, bahse konu başlıklar altında Rusya’nın Ukrayna politikalarına yer verilmiştir. Kırım’ın ilhakı, Rusya’nın Ukrayna ile olan ilişkileri ve tarihsel bağlarıyla doğrudan ilgili olduğundan detaylandırılmıştır, ilerleyen bölümlerde bahse konu ilişkiler İnşacılık ve Saldırgan Realizm merceğinden ele alınacaktır.

5.1.Rusya için Ukrayna’nın Jeopolitik Önemi

Şekil 5.1 : Dünya Adası ve Kalpgah

“New/Old Geopolitical Positioning is leading into new wars?”, **Global Analitika**, Military and Geopolitical Analysis, 22.12.2018, <http://en.globalanalitika.com/newold-geopolitical-positioning-is-leading-into-new-wars/> [02.11.2021].

19. yy’nın ikinci yarısında geliştirilen jeopolitik teorilerden biri de Mackinder’in kara hakimiyeti teorisi olmuştur, buna göre dünya egemenliğine sahip olmak için

“kalpgah”⁴⁴⁷ sahip olmak gerekir, bu terim Avrupa ve Asya’nın geniş kara kütlelerini tanımlamak için kullanılan bir kavram olmuştur, denizlere, su kanallarına, boğazlara yakınlık ve kolay ulaşım bu bölgenin en karakteristik özelliği olarak görülmüştür. ⁴⁴⁸

Ukrayna, yüz ölçümü bakımından Avrupa kıtasında yer alan en geniş ülkedir ve çok önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Mackinder’in teorisinde Ukrayna Doğu-Batı yönünde Avrupa ve Asya’yı bağlaması Kuzey-Güney yönünde ise Baltık ve Karadeniz su yolları arasında bağlantı kurması da göz önüne alınarak, Rusya ve Avrupa arasında stratejik bir noktada ve “kalpgah” olarak adlandırılan coğrafyadadır. ⁴⁴⁹

5.2.Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi Derinliği

Ruslar, Ukrayna’nın bulunduğu coğrafyayı kendi varlıklarının ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve modern Rus tarihinin başlangıcını 9. yy’da kurulan Kiev Prensligi olarak kabul etmişlerdir. Resmi tarih açısından bakıldığında 12. yy’dan itibaren Rus halkının Kiev ve çevresinde ortaya çıktığı söylenebilir. Ukrayna tarihin farklı dönemlerinde farklı yönetimler altında kalmıştır ve Ukrayna terimi coğrafi bir terim olmuştur, doğal sınırları olmadığı için farklı ordular ve halklar bu alanı savaş alanı ya da geçiş yeri olarak kullanmıştır. ⁴⁵⁰ Ukrayna ve Rusya’nın ortak tarihsel bağlarından en önemlilerinden biri, iki ülkenin de Kiev ile olan bağıdır. 882-1132 yılları arasında Kiev Knezliği; Beyaz Rusya, Ukrayna ve Rusya’nın başkentiydi. 12-13. yüzyıllarda Kiev Rusyası dağılmış ve bunun üzerine Ukrayna topraklarını Moskova ve Belarus yönetmeye başlamıştır. ⁴⁵¹

Kiev Knezliği, 9. yy’ın ikinci yarısında bir şehir devleti olarak Doğu Avrupa’da ortaya çıkmıştır, Baltık Denizi ve Karadeniz’e olan coğrafi yakınlığı ve bu denizlerin su yollarıyla birbirine bağlanmasıyla buradaki ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Kiev Knezliğinin başkenti, bugün Ukrayna’nın da başkenti olan Dinyeper nehri üzerinde

⁴⁴⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız: Hans W. Weigert, “Mackinder’s Heartland”, **The American Scholar**, c. 15, s. 1 (Kış 1945-46).

Mackinder’in Kara Hakimiyeti teorisine göre; dünyaya hakim olmanın yolu, “Kalpgah’a” hakim olmaktan geçer ve Ukrayna’da bu Kalpgah coğrafyası içinde yer almaktadır. Çarlık Rusyası genişlerken Ukrayna, Rus ve Osmanlı arasında önem arz eden bir coğrafyaydı ve ülkenin stratejik önemi günümüzde de birçok devletin ülke üzerinde nüfuz elde etme mücadelesine sebep olmaktadır.

⁴⁴⁸ Burak Sarıkaya, “Evaluation of the Ukrainian Crisis within the Context of Regional Security Theory”, **Afro Eurasian Studies Journal**, c. 6, s. 1-2 (Sonbahar-İlkbahar 2017) : 43-45.

⁴⁴⁹ Sönmez ve diğ. “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi”, 657.

⁴⁵⁰ Tolga Bilener, “Ülke Devlet Olma Sürecinde Ukrayna”, **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, 1. bs. Erhan Büyükkakıncı (derleyen), (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004), 313- 314.

⁴⁵¹ Sonat Kerem, “Rusya-Ukrayna: İki dost nasıl düşman oldu?”, BBC News, 30.10.2018, 882bbc.com/turkce/haberler-dunya-46391387 [25.05.2020].

bulunan Kiev'di, Kiev Rusyası, devleti ve halkı ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır.⁴⁵²

Şekil 5.2 :Bizans İmparatorluğu ve Kiev Rusya'sı

Evan Freeman, "Byzantium, Kievan Rus, and their contested legacies", Smart History, The Center for Public Art History, <https://smarthistory.org/byzantium-kievan-rus/> [15.06.2020].

Ukrayna coğrafyasına, tarihte farklı milletler yerleşmiş olup, ülkenin coğrafi bölünmüşlüğü çatışmalara zemin hazırlamıştır. Dinyeper nehri ülkenin bahse konu bölünmüşlüğü temsilen, nehrin doğusu tarih boyunca Rus hakimiyeti altında, batısı ise farklı Batı milletlerinin hakimiyeti altında kalmıştır.⁴⁵³ Farklı devletlerin hakimiyeti altında kalmak, ülke halkını farklı aidiyet duygularına yönlendirmiş, ülkenin doğusunda yaşayanlar kendilerinin Rusya'ya, batısında yaşayanlar ise kendilerinin Batılı ülkelere yakın olduğunu düşünmüştür. Bahse konu coğrafi ve hissi bölünmüşlük ülkede yaşanan çatışmaların ana sebepleri olarak görülebilir.⁴⁵⁴

⁴⁵² Evan Freeman, "Byzantium, Kievan Rus, and their contested legacies", The Center for Public Art History, <https://smarthistory.org/byzantium-kievan-rus/> [15.06.2020].

⁴⁵³ Burada hangi devletlerin hakimiyeti altına girdiği hakkında örnek vermek gerekirse; "Polonya-Litvanya Krallığı, İsveç Krallığı, Avusturya-Macaristan Krallığı, Alman İmparatorluğu, vb. gibi"

⁴⁵⁴ Selim Kurt, "Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 75, s. 1 (2020) : 14.

Şekil 5. 3. : Ukrayna'nın Coğrafi-Kültürel Bölünmüşlüğü'nün Simgesi Olarak Dinyeper Nehri

“A Fractured Identity: How Ukraine’s iconic Dnieper River signifies geographical and cultural split”, **Wordpress**, 24.03.2014, <https://theunlikelydestination.wordpress.com/2014/03/24/a-fractured-identity-2/> [20.09.2020].

Ukrayna'nın kültürel ve politik farklılıkları, ülkede yer alan bölgesel yerleşim kalıplarıyla açıklanabilir. Ülkenin, doğu ve güney kesimlerinde Rus nüfusu yoğun olarak yaşamaktadır ve bu durum politik anlaşmazlıkların fitilini ateşlemektedir. 1240'da Kiev'in Batuhan tarafından yıkılması sonrası Dinyeper nehrinin ötesinde Muscovy Krallığı, Tatar Hanlığı ve Polonya-Litvanya arasında tartışmalara konu olan ancak aslında hiçkimseye ait olmayan bir alanda Ukrayna halkı yaşamaya başlamıştır.

455

“Ben”ve “öteki” tanımlarını içeren İnşacı perspektifinden bakıldığında; Ruslar ve Ukraynalılar'ın yüzyıllar boyunca aynı devlet çatısı altında yaşamaları, aynı tarih, kültür ve dili paylaşmış olmaları, kimlikleri arasında ayırım yapılmasını zorlaştırabilir,

⁴⁵⁵ Nicolai N. Petro, “Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine” E- International Relations, 13.03.2015, <https://www.e-ir.info/2015/03/13/understanding-the-other-ukraine-identity-and-allegiance-in-russophone-ukraine/> [23.10.2020].

zira bu ayrım bulanık olabilir. Ukraynalı coğrafyası yüzyıllar boyunca Rus egemenliğinde yer aldığından bu durum ulus inşasında da önemli bir yer tutmuştur. ⁴⁵⁶

Ukrayna, Rusya ile Avrupa arasında yer alan konumuyla stratejik bir öneme sahiptir ve Rusya tarafından stratejik bir bariyer, tampon bölge, bir geçiş ülkesi olarak görülmüştür. 12. yy'da kullanılmaya başlayan "Ukraina" sözcüğü "uç ülke-sınır ülkesi" anlamına gelmektedir. Ukrayna'nın sahip olduğu sanayi altyapısı, eğitim düzeyinin yüksekliği, doğal kaynak zenginliği gibi unsurlar önem arz etmektedir. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması sonrasında bazı Batılı devletler ve Rus yöneticilerde Ukrayna'nın "Rusya Ana" ile tekrar birleşeceği görüşü ortaya çıkmıştır. Ruslar genellikle Ukrayna devletinin yapay bir devlet olduğunu ve aslında Rusların bölgesel bir türevi olduğunu düşünmektedir. Bu sebeplerden dolayı Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra hem uluslararası arenada kabul görmeye hem de kendisinin Rus ulusundan ayrı bir ulus olarak bağımsızlık hakkına sahip olduğunu anlatmaya çalışmıştır. ⁴⁵⁷

Rus İmparatorluğu ve daha sonra Sovyetler Birliği Ukrayna'nın geniş topraklarını kontrol etmiştir. Bazı Sovyet liderler bu bölgeden gelmiştir, 2. Dünya Savaşı'nın önemli cepheleri bu coğrafyada yapılmıştır, toprak ve ekonomiyle ilgili olarak bölgede önemli bir varlık mevcuttur, Rus edebiyatıyla ilgili önemli gelişmeler yine bu bölgede yaşanmıştır. ⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Taras Kuzio, "Identity and Nation-building in Ukraine Defining the 'Other', *Ethnicities*, SAGE Publications, c. 1, s. 3 (2001) : 359-360.

⁴⁵⁷ Tolga Bilener, "Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna", *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, 311-313.

⁴⁵⁸ Taras Kuzio, Paul D'anieri, *The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order*, (Bristol England: E-International Relations Publishing, 2018), 64.

Şekil 5.4 : Ukrayna Topraklarının Yıllar İçinde Değişimi

“How Malorossia was Turned into the Patch-quilt of Discord that is Ukraine”, Stanislavs.org, 27.02.2017, <https://stanislavs.org/how-malorossia-was-turned-into-the-patch-quilt-of-discord-that-is-ukraine/> [25.08.2020].

Şekil 5.5 : Ukrayna’ya Rus Liderler Tarafından Verilen Topraklar

Haritaya göre; 1654’te gösterilen Turuncu bölge Ukrayna’yı temsil etmektedir, sarı bölge 1654-1917 yıllarında Çarlık Rusya tarafından, mavi bölge 1922 yılında Lenin, yeşil bölge 1939-1945 yıllarında Stalin verilmiş, Kruşçev tarafından 1954’te Kırım Ukrayna’ya verilmiştir.

“Predictions about Ukraine”, http://michelnostradamus.narod.ru/ENG/ukr_eng.htm [25.08.2020].

16 Temmuz 1991’de Ukrayna, Bağımsızlık bildirgesini yayınlamış, bu bildiride nükleer silahlardan vazgeçme arzusu, Avrupa ülkeleriyle entegrasyon hedefi ve yeni bir devlet statüsü elde etme niyetini ilan etmiştir. Ukrayna’nın dış politika rotası böylece net şekilde tanımlanmış, Ukrayna’nın iç ve dış politikasıyla ilgili bilgilendirmelerde bulunulmuştur. 2 Temmuz 1993 tarihli kararda ise Avrupa ile iyi ilişkiler kurulması önemli bir öncelik olarak belirlenmiştir ve Rusya ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Rusya ve Ukrayna arasında 31 Mayıs 1997’de “Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Anlaşması” imzalanmıştır, bu anlaşmayla mevcut sınırların korunması ve birbirlerinin güvenliğine saygı gösterilmesi hususları güvence altına almıştır. 1990’ların ikinci yarısından itibaren NATO’nun doğu genişlemesi ve 5 Temmuz 1997’de Ukrayna-NATO Şartı’nın imzalanmasıyla Avrupa-Atlantik entegrasyonu lehine bir eğilim görülmüştür.⁴⁵⁹ 1998’de Kırım, Yarımada’nın Ukrayna’nın bir parçası olduğunu kabul eden anayasayı kabul etmiştir, böylece Sivastopol Ukrayna’ya ait bir şehir ve bu şehir dışındaki Kırım toprakları ise Kırım Otonom Cumhuriyeti statüsünde kabul edilmiştir.⁴⁶⁰

5 Aralık 1994 tarihinde imzalanan “Budapeşte Mutabakatı”, AGİT Nihai Yasasını sağlamlaştırmayı ve Ukrayna’nın nükleer silahı olmayan bir ülke olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.⁴⁶¹ Bu Mutabakata göre; Rusya, Birleşik Krallık, ABD ve Kuzey İrlanda; Ukrayna’nın egemenliğine ve varolan sınırlarına saygı gösterecektir. Mutabakat, bahse konu garantör devletlerin, Ukrayna’ya verdikleri garanti karşılığında, Ukrayna’nın nükleer silahlardan arındırılmasını öngörmektedir.⁴⁶²

⁴⁵⁹ Larisa Usova “Vneshnyaya politika Ukrainy: vneblokrovost’yu i yevroatlanticheskoy integratsiyey”, Miroporyadok, (07.2011) : 156-157.

<https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-ukrainy-mezhdu-vneblokrovostyu-i-evroatlanticheskoy-integratsiyey/viewer> [12.10.2021].

⁴⁶⁰ “Law of Ukraine On Approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea”, CIS Law of Ukraine, <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=17752> [22.10.2021].

⁴⁶¹ Kadir Çurku, “NATO’nun Eski Rusya Temsilcisi, Moskova’yı Ukrayna’yı Sırtından Vurmakla Suçladı”, UKR Haber Sitesi, 15.02.2019, <https://www.ukrhaber.com/blog/natonun-eski-rusya-temsilcisi-moskovayi-ukraynayı-sirtindan-bicaklamakla-sucladi/#.YG02xegzbIU> [19.03.2020].

⁴⁶² “Budapeşte Momenandumu”, United Nations Treaty Collection, (“Ukraine, Russian Federation, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America- No 52241-Memorandum on security assurances in connection with Ukraine’s accession to the Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994, Entry into force 5 December 1994 by signature”)

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52241/Part/I-52241-0800000280401fbb.pdf> [19.03.2020].

Mutabakat, Ukrayna'nın savunulması amacıyla gerçekleştirilecek bir müdahale için kesin bir garanti vermemektedir. İlâveten, ABD Senatosu, mutabakatı resmi bir belge olarak kabul etmediğinden, mutabakatın Kırım ile ilgili süreçlerde bir etkisinin olmayacağı görüşünü savunanlar da mevcuttur. ⁴⁶³

Ukrayna'nın dış politikasında, ülkenin NATO ile stratejik ortaklık geliştirmesi ve derinleştirmesi önemli bir önceliktir, 9 Temmuz 1997'de imzalanan Atlantik Antlaşması Örgütü ve 21 Ağustos 2009'da imzalanan Şartı Tamamlama Bildirgesi bu dış politikanın önemli kilometre taşlarıdır. ⁴⁶⁴

1997 yılında “Ayırt Edici Ortaklık” Tüzüğüne bağlı olarak çalışmalar yapılmıştır. Bu minvalde, Ukrayna'nın güvenlik ve savunma sektörlerinin ele alınması, NATO ile koordinasyon ve işbirliklerinin iyileştirilmesi, Ukrayna ve NATO kuvvetleri arasında çalışabilirlik seviyesinin maksimum düzeye çıkarılması, askeri alanda NATO standartlarının uygulanması gibi konular önemli başlıklar olarak öne çıkmaktadır. ⁴⁶⁵

1999 yılında AB ve Ukrayna için “Ortak Strateji” kabul edilmiştir, bu strateji Ukrayna-AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik olmuştur ve Avrupa Birliği ile Ukrayna açısından ortak değerlere ve ortak menfaatlere dayanan bir anlayışı barındırmaktadır. Bu minvalde strateji; ticaret, yatırım, siyasi diyalog ve teknik işbirliği gibi alanlarda yakın için AB ve Ukrayna'nın isteklerini yansıtmaktaydı. ⁴⁶⁶

Yeltsin'in ikinci Başkanlık döneminde Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerde normalleşme yaşanmış ancak Putin'in göreve gelmesiyle ilişkiler durgunluk dönemine girmiştir. Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik güvenlik ittifaklarıyla yakınlaşması ve GUAM'ın önemli bir üyesi olarak BDT içinde Ukrayna'nın Rusya'ya alternatif bir liderlik peşinde koşması konuları, Rusya için endişe verici olmuştur. Bunlara ilave olarak, Ukrayna'nın Rusya'ya ödenmemiş borçları mevcuttu (enerji faturaları). Ukrayna'nın 2000 yılında %6, 2001'de %9 ve 2002 yılında %4 büyümesi (Rusya'ya yapılan ihracat bu büyümede etkili olmuştur) Yuşçenko'nun başarısı olarak

⁴⁶³ “Budapeşte Anlaşması Savaşı Tetikliyor”, HaberTürk, 06.03.2014, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/927213-budapeste-anlasmasi-savasi-tetikleyebilir> [20.03.2020].

⁴⁶⁴ “Distinctive Partnership Between Ukraine and NATO”, Ukrayna Dışişleri Bakanlığı sitesi, <http://old.mfa.gov.ua/en/about-ukraine/euroatlantic-cooperation/ukraine-nato> [20.03.2020].

⁴⁶⁵ age.

⁴⁶⁶ “Joint Press Communique EU-Ukraine Summit Kiev 23 Temmuz 1999”, AB Komisyonu web sitesi, Yayınlanma tarihi 13.08.1999, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_99_244 [01.01.2021].

görölmekle birlikte, Ukrayna'nın Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığının farkına varmasına da sebep olmuştur. ⁴⁶⁷

Ukrayna ve Batı arasındaki işbirlikleri askeri anlamda işbirliği olarak da kendini göstermiştir. AB tarafından Ukrayna'ya yapılan 4 milyar USD mali yardımın yanında, 28 Mayıs 2002'de Başkan Kuçma'ın yönettiği Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi, nihai hedefin Ukrayna'nın NATO'ya tam üye olacağı, bağımsız bir politika izleneceğini belirtmiştir. ⁴⁶⁸

Tablo 5.1 : Ukrayna'daki Bazı Yerleşim Yerlerinde Rusça Konuşan ve Kendini “Rus” Olarak Görenlerin Oranları

Aşağıda yer alan tablo, Yazar tarafından orijinaline sadık kalınarak Türkçe'ye çevrilip aktarılmaktadır.

Kırım, Donetsk ve Lugansk ve Odesa'da Rusça'nın yoğun olarak konuşulduğu, kendini “Rus” olarak tanımlayan en önemli coğrafyanın ise Kırım olduğu tabloda görölmektedir.

Nicolai N. Petro, “Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine” E-International Relations, 13.03.2015, <https://www.e-ir.info/2015/03/13/understanding-the-other-ukraine-identity-and-allegiance-in-russophone-ukraine/> [23.10.2020].

Yerleşim Yeri	Kendini “Rus” olarak görenlerin oranı (%)	Rusça konuşanların oranı (%)
Odesa	%11	%85
Dnipropetrovsk	%16	%72
Kharkov	%24	%74
Nikolayev	%26	%66
Zaporozhye	%30	%81
Donetsk	%39	%93
Lugansk	%55	%89
Kırım	%75	%97

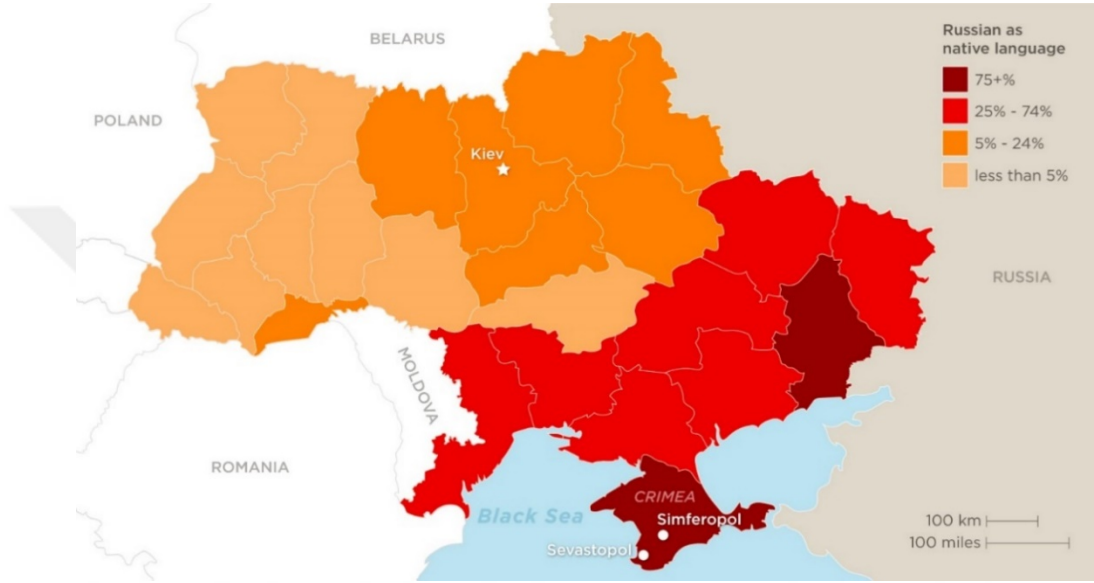
Ukrayna'da, Kırım, Donetsk, Lugansk, Odesa, Zaporozhye gibi bölgelerde Rus kültürünün çok etkili olduğu etnik bir nüfus mevcuttur. 2004 seçimlerinde Yanukoviç'i destekleyen doğu bölgelerinde kendisini “Rus” olarak görenlerin ortalama oranı %34.5 iken, kendilerini Rusça konuşan olarak tanımlayanların ise %82 oranında oldukları görölmüştür. ⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Jakob Hedenskog, “Filling the Gap: Russian Security Policy Towards Belarus, Ukraine and Moldova Under Putin”, **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem, (Newyork: Routledge Press, 2005) :138.

⁴⁶⁸ Larisa Usova “Vneshnyaya politika ukrainy: vneblokavost'yu i yevroatlanticheskoy integratsiyey”, 158.

⁴⁶⁹ Petro, “Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine”.

Ukrayna çok dilli bir yapıya sahiptir, Ukrayna'nın doğusu büyük oranda Ortodoks, batısı ise Katoliktir, bunun yanında batıda büyük oranda Ukrayna dili konuşulurken, doğuda Rusça konuşulmaktadır. Bu bağlamda her iki kanattan birinin diğerine hakim olmaya çalışması bir kırılma ya da çatışmaya sebep olma ihtimali vardır.⁴⁷⁰ Kırım, Rus yanlısı duyguların yoğun olduğu bir coğrafyadır, Rus televizyon kanalları halkın çoğunun temel bilgi kaynağıdır, 555 Rusça dil okuluna karşılık bölgede sadece 6 Ukraynaca dil okulu vardır, 10 Rus üniversitesinin de bölgede şubeleri mevcuttur.⁴⁷¹

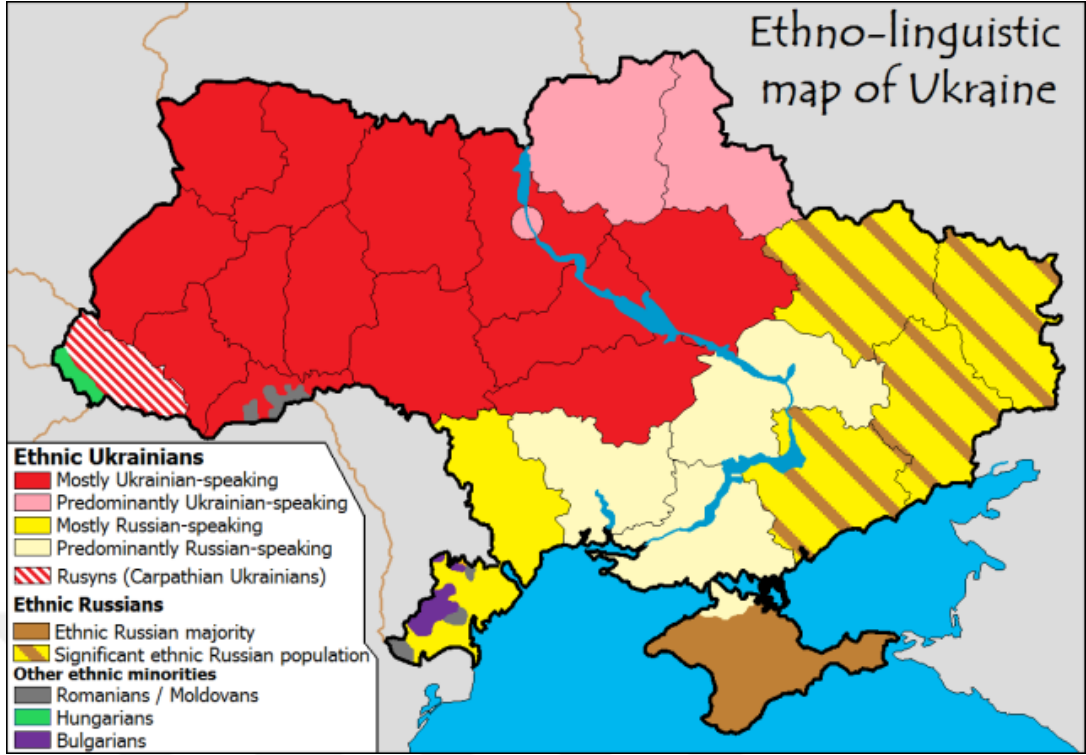

Şekil 5.6: Ukrayna’da Anadili Rusça Olan Bazı Yerleşim Yerlerinde Oranlar

“A Divided Ukraine”, CNN, 03.03.2014,
<https://edition.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided/> [23.10.2020].

⁴⁷⁰ Kissenger, “To Settle the Ukraine Crisis Start at the End”.

⁴⁷¹ Wojciech Kononczuk, “Russia’s Real Aims in Crimea”, Carnegie Endowment for International Peace, 13.03.2014, <https://carnegieendowment.org/2014/03/13/russia-s-real-aims-in-crimea-pub-549> [11.11.2020].

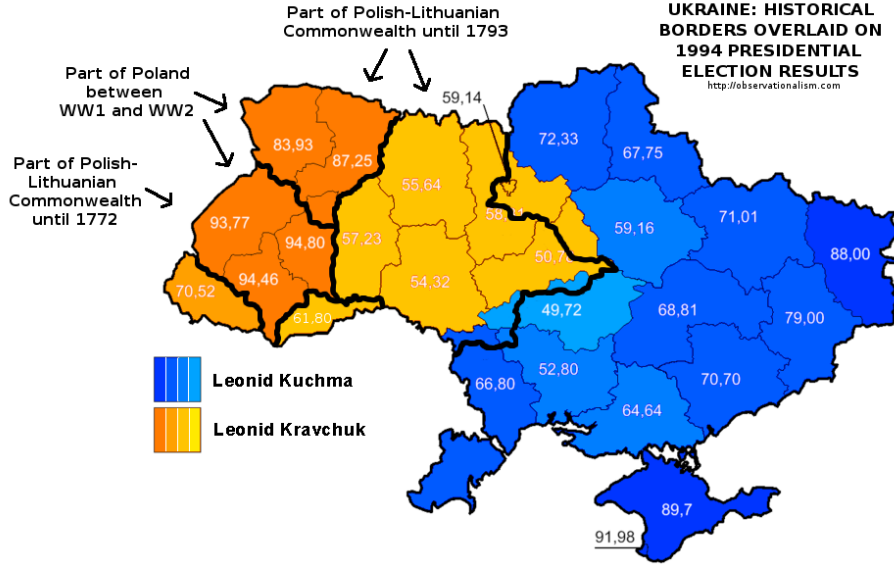
Şekil 5.7 : Ukrayna'ya Ait Etnik ve Linguistik Haritası

Edward W. Walker, "Ukraine: Ethno-linguistic distribution", map
<https://eurasiangeopolitics.com/ukraine-maps/>, Eurasian Geopolitics, UC Berkeley, [23.10.2020].

Kasım 2004'te Ukrayna'da yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinde Viktor Yanukoviç'in Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 2. turunu %3'lük farkla kazanmasının ardından Ukrayna'da protestolar başlamıştır. Yuşçenko yanlıları ve birçok yabancı gözlemci seçimlere hile karıştırıldığını belirtmiştir, Ukrayna'nın batı ve orta kesimleri muhalif gösterilerin gerçekleştirildiği yer olmuştur. Yargıtayın seçimlerin iptal edilmesine karar vermesi sonrasında, 2005 yılında tekrarlanan seçimlerde Yuşçenko 51.99, Yanukoviç ise %44.2 oy almış ve 23 Ocak 2005'te Yuşçenko görevine başlamıştır.⁴⁷²

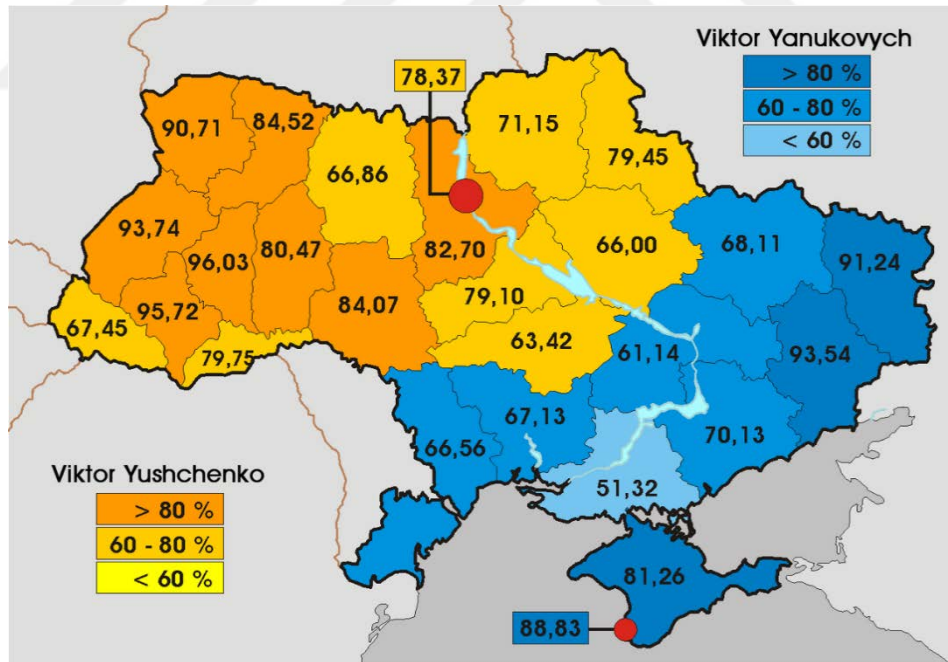
Ukrayna Seçim Sonuçlarını farklı zamanlar için gösteren çeşitli haritalar, ülkenin siyasi anlamda doğu-batı ekseninde farklı tercihlere sahip olduğunu göstermektedir:

⁴⁷² "Oranzhevaya revolyutsiya: kak eto bylo", Ukraina.ru web sitesi, 22.11.2018, <https://ukraina.ru/news/20181122/1021828841.html> [11.09.2020].

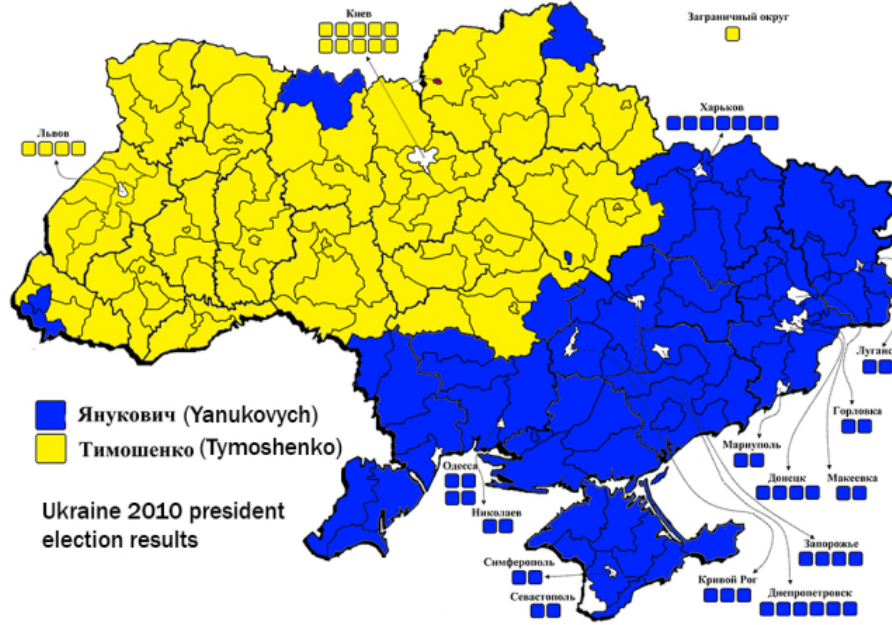
Şekil 5.8 : 1994 yılında Ukrayna’da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası

Nicolai N. Petro, “Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine” E-International Relations, 13.03.2015,
<https://www.e-ir.info/2015/03/13/understanding-the-other-ukraine-identity-and-allegiance-in-russophone-ukraine/> [23.10.2020].

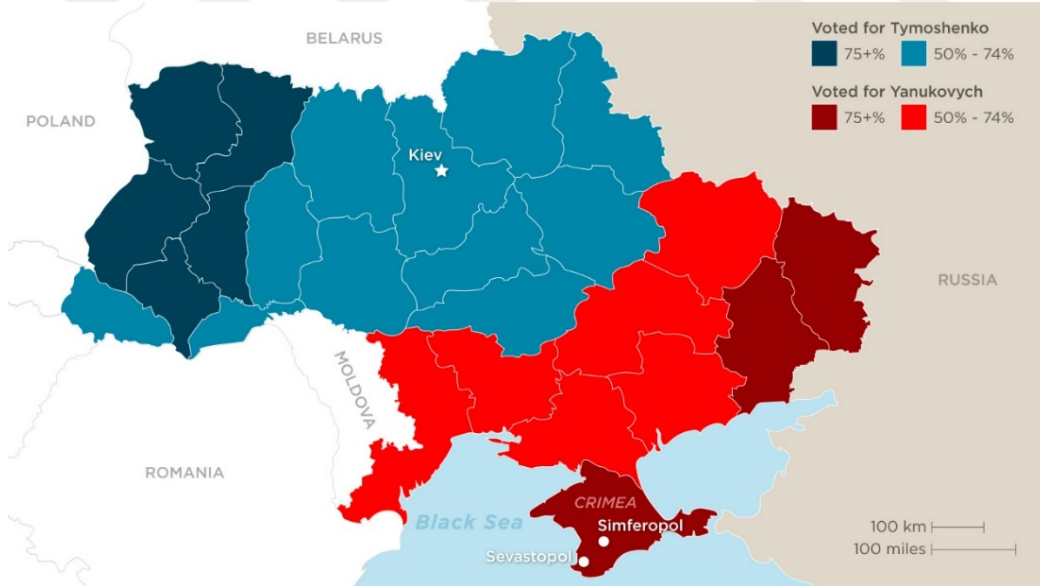
Şekil 5.9 : 2004 yılında Ukrayna’da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası (2. Tur Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları)

Halil Yazar, “Satranç Tahtası: Ukrayna Krizi”, Küresel Siyaset Merkezi, 10.03.2022,
<https://www.kureselsiyaset.org/satranc-tahtasi-ukrayna-krizi/> [05.04.2022].

Şekil 5.10 : 2010 yılında Ukrayna’da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası

Edward W. Walker, Eurasian Geopolitics, UC Berkeley
<https://eurasiangeopolitics.files.wordpress.com/2014/04/ethno-russians-in-ukraine-2001.png>
 [23.10.2020].

Şekil 5.11 : 2010 yılında Ukrayna’da Yapılan Seçim Sonuçları Haritası (Oransal Gösterimi)

Ukraine Central Election Commission websitesinden aktarılmıştır.
 “A Divided Ukraine”, CNN, 03.03.2014,
<https://edition.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided/> [23.10.2020].

Ukrayna'nın Rusya ile olan ilişkileri uluslararası konjonktürde çok önemli bir yere konumlanmaktadır. Putin, Yanukoviç'e ciddi destek sağlamış, seçim kampanyasında önemli bir rol oynamıştır, Yuşçenko taraftarları Rusya'nın bu amaçlarla ciddi bir maddi kaynak desteğinde bulunduğu inanmaktadır. Bu minvalde ele alındığında, 2005'te Yuşçenkonun seçim zaferi kazanması, Rusyanın hegomanik eğilimleri açısından bir gerileme olduğu gibi, istenmeyen bir yenilgi olarak da görülebilir. Yuşçenko Rusya ile pramatik ilişkiler geliştirmek amacını da taşımaktadır ve seçimlerden sonra ilk resmi ziyaretini Rusya'ya gerçekleştirmiştir. Her ne kadar Rusya ile ilişkileri geliştirme amacı taşısa da Yuşçenko'nun en önemli hedefi Ukrayna ekonomisini ve demokrasisini AB'ye entegre etmek olmuştur. Daha önceki yıllarda böyle bir hedef gerçeklikten uzak olarak değerlendirilse de, Turuncu Devrim AB açısından Ukrayna'ya olan bakışı bir nebze değiştirmiştir. AB Parlamentosu Ukraynaya "Muhtemelen Avrupa Birliği üyeliğine götüren net bir Avrupa perspektifi" verilmesiyle ilgili karara 467 lehte oy vermiş (oylama bağlayıcı özelliğe sahip olmasa da), Financial Times bunun Kiev'e AB kapısının açık olduğuna dair bir sinyal olduğunu yazmıştır. Bunlara ilaveten, diğer yandan AB inisiyatifinin Ukrayna için uzun dönemli bir amaç ve strateji olduğu değerlendirilebilir, zira Ukrayna'nın 48 milyonluk nüfusu ve düşük ekonomik gelişmişlik düzeyi ortak pazara girmesinin önünde engel teşkil etmektedir.⁴⁷³

Yuşçenko, enerji alanındaki gücünü ve hakimiyetini komşularına karşı bir dış politika aracı olarak kullanan Rusya'ya karşı önemli bir güce sahip olmamıştır. Yuşçenko ülkenin dış politikasıyla ilgili farklı bir yol haritası izlemeye istekli olduğunu her daim dile getirmiştir. Rusya ile olan ilişkilere "Euroatlantik" perspektifinden bakılırken, "çok vektörcülük" ⁴⁷⁴ kavramı terkedilmiştir. AB ve NATO'yla olan "Euroatlantik

⁴⁷³ Adrian Karatnycky, "Ukraine's Orange Revolution", **Foreign Affairs**, Council on Foreign Relations, c. 84, s. 2 (Mart - Nisan, 2005) : 50.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2005-03-01/ukraines-orange-revolution> [04.06.2021].

⁴⁷⁴ Detaylı bilgi için bakınız : "Konets mnogovektornosti", **Kievski Telegraf**, http://www.uis.kiev.ua/_other/k-telegraph/allvectors_policy_end.htm [03.07.2020].

Maria Raquel Freire, "Ukraine's Multi-Vectoral Foreign Policy: Looking West while not Overlooking its Eastern Neighbor", UNISCI Discussion Papers, s. 20, Mayıs 2009,

<https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72509/UNISCI%20DP%2020-%20FREIRE.pdf> [03.07.2020].

Ukrayna, dış politikasında Avrupa ve Rusya arasında bir seçim yapmadan, çok vektörlü bir politika izlemiştir. Ekonomik anlamda Rusya ile yakın ilişkileri mevcutken, siyasi söylemde Avrupa'ya yakın bir duruş sergilemiştir.

Entegrasyonu” Kuçma döneminde sadece söylem boyutunda kalırken, Yuşçenko gerekli iç reformları hayata geçirmeye ve Ukrayna'yı ivedilikle bu Batılı kurumların bir parçası haline getirme konusunda kararlı olduğunu dile getirmiştir. ⁴⁷⁵

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Ukrayna, NATO'nun “Barış için Ortaklık” programına katılan ilk BDT ülkelerinden biri olmuş, Kuçma döneminde Ukrayna'nın NATO'ya katılma niyeti resmen açıklanmıştır ve Yuşçenko NATO üyeliğiyle ilgili önemli bir diyalog başlatmıştır ancak Rus yanlısı Yanukoviç iktidarıyla birlikte 1 Temmuz 2010'da Ukrayna Paramentosu kabul ettiği politika belgesiyle bağlantısızlık statüsünü ilan etmiş ve herhangi bir askeri-siyasi ittifaka katılmayacağını beyan etmiştir. ⁴⁷⁶

Ukrayna Devlet Başkanı Poroşenko, ülkenin bağlantısız statüsünden vazgeçmesiyle ilgili bir yasa imzalamış ve konuyu 5-6 yıl gibi bir süre içerisinde referanduma götüreceğini belirtmiştir. Rusya, 2010 yılında Ukrayna'nın bağlantısızlıkla ilgili hükmünün kabul edilmesinin stratejik bir hata olduğunu belirterek ülkede AB standartlarına uygun reformların gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemiştir. ⁴⁷⁷

2014 yılında Ukrayna Cumhurbaşkanı Petro Poroshenko, Ukrayna'nın bağlantısız olma statüsüyle ilgili yeni bir yasa tasarısı sunacağını belirtmiştir. Poroshenko, yaptığı açıklamalarda Ukrayna'nın bağlantısız (blok dışı) statüsünün devletin dış baskı ve saldırılardan korunması noktasında yetersiz kaldığı ve Ukrayna'nın güçlü savunma sistemleri arasındaki gri tampon bölgede uzun süre kalmasının Ukrayna'yı zorlayacak bir durum olduğunu belirtmiştir. ⁴⁷⁸

23 Aralık 2014'te Ukrayna Paramentosu, Ukraynanın blok dışı statüsünün dış saldırı ve baskıdan koruma anlamında etkisizleşmeye sebep olduğu savıyla, Ukrayna'nın blok dışı statüsünden vazgeçme yasasını kabul etmiştir. ⁴⁷⁹ Ukrayna paramentosunda 303

⁴⁷⁵ Härtel ve diğ. “Back to the Future? Ukrainian-Russian Relations After Kyiv's Presidential Election”, 3.

⁴⁷⁶ “Poroshenko podpisal zakon ob otkaze ot vneblokovoogo statusa Ukrainy”, Tass Haber, 29.12.2014, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1678587> [18.09.2020].

⁴⁷⁷ age.

⁴⁷⁸ “Poroshenko vnes v Radu zakonoprojekt ob otmene vneblokovoogo statusa Ukrainy”, Vz Haber, 18.12.2014, <https://vz.ru/news/2014/12/18/721186.html> [18.09.2020].

⁴⁷⁹ “Distinctive Partnership Between Ukraine and NATO”, Ukrayna Dışişleri Bakanlığı sitesi.

evet oyuna karşı 8 hayır oyuyla bağlantısız ulus statüsünün kaldırılması yönünde karar alınmıştır.⁴⁸⁰

Ukrayna'nın "bağıntısız statüsüyle ilgili" kararıyla ilgili olarak, Rusya Dış İşleri Bakanı Lavrov, Ukrayna'nın bağıntısız statüsünü terk etme kararının ters etki yaratacağını ve Ukrayna'nın Rusya ile karşı karşıya gelmesine sebep olacağını, zira bu statünün Avrupa'nın güvenliğini sağlayan en önemli bileşenlerden bir tanesi olduğunu söylemiştir.⁴⁸¹

2015 yılında ilk kez Lviv bölgesi Yavorivsky topraklarında acil durum önleme ve müdahale tatbikatı "Ukrayna-2015" gerçekleştirilmiştir. Ukrayna Cumhurbaşkanı ve NATO Genel Sekreteri bahse konu Tatbikata katılmıştır. 7 Aralık 2016'da yapılan Parlamento oturumlarında NATO ve AB'ye katılım için yol haritasının hayata geçirilmesini amaçlayan yasama sürecinin hızlandırılması gerekliliği belirtilmiştir.⁴⁸²

2016 yılı Rusya Dış Politika Konsepti belgesine göre; BDT üye devletlerinde yaşayan Rus vatandaşlarının eğitim, dil, sosyal ve insani alanlarda hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin anlaşmaların koordine edilmesi ve entegrasyon süreçlerine katılımını kolaylaştırmak için BDT'nin öncelikli ortağı olarak Ukrayna ile ilişkiler kurulması büyük önem arz etmektedir.⁴⁸³

5.3.Karadeniz Filosunun Önemi

Karadeniz, stratejik ve ekonomik öneme sahip olup Rusya'nın bölgede güvenliğini sağlaması ve potansiyel düşmanlarına karşı bir "tampon bölge" oluşturması bakımından stratejik bir noktadadır. Rusya, Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerini geliştirmesini kendisine bir tehdit olarak algılamaktadır, bu bağlamda Rusya Ukrayna, Kuzey ve Güney Kafkasya bölgelerine büyük önem atfederek bu bölgeleri "yakın dış çevresi" olarak görmektedir.⁴⁸⁴

Karadeniz, Soğuk Savaş sonrasında hem enerji hem de ulaşım alanlarında sahip olduğu stratejik önemden dolayı önemli bir nüfus alanı elde etme mücadelesinin yaşandığı bir

⁴⁸⁰ "Ukrayna'dan NATO üyeliği için İlk Adım", DW Haber (Deutsche Welle Türkiye), 23.12.2014, <https://www.dw.com/tr/ukraynadan-nato-%C3%BCyeli%C4%9Fi-i%C3%A7in-ilk-ad%C4%B1m/a-18148338> [18.09.2020].

⁴⁸¹ "Poroshenko podpisal zakon ob otkaze ot vneblokovogo statusa Ukrainy", Tass Haber.

⁴⁸² "Distinctive Partnership Between Ukraine and NATO", Ukrayna Dışişleri Bakanlığı sitesi.

⁴⁸³ Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 "Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii", Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal.

⁴⁸⁴ Polat, "NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz", 59-60.

bölge haline gelmiştir. NATO'nun 2004 Bulgaristan, Romanya genişlemesi ve sonrasında Gürcistan ve Ukrayna ile ilişkilerini geliştirmesi sonrasında Karadeniz'deki etkinliği artmıştır. Sovyetler Birliği döneminde sadece Türkiye ve Sovyetler Birliği'ne kıyaslı olan Karadeniz NATO'nun doğu genişlemesi sonrasında bir Avrupa denizi haline gelmiş gibidir. NATO bu genişlemeyi sürdürerek Gürcistan ve Azerbaycan'ı da içine almak suretiyle Rusya'nın Karadeniz'deki etki alanını kısıtlamaya çalışmaktadır. Rusya, NATO ve ABD'nin genişlemesini kendisini çevreleme stratejisi olarak görmekte ve bunu önlemeye çalışmaktadır.⁴⁸⁵

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında, Kırım'da yer alan Karadeniz filosunun geleceği hususunda anlaşmazlıklar baş göstermiş olup, Rusya ve Ukrayna Karadeniz donanmasıyla ilgili farklı bakış açılarına sahip olmuştur. 1991'de Ukrayna, filonun Ukrayna'nın kontrolü altında olması gerektiğiyle ilgili kararı onaylarken, Yeltsin ise filonun Rusya'ya bağlı olduğunu belirten kararnameye imza atmıştır.⁴⁸⁶

1997 yılında Yeltsin ve Kuçma Rus Karadeniz filosunun 2017 yılına kadar Kırım'da kalmasını kabul eden işbirliği anlaşmasını imzalayarak, iki ülke birbirlerinin sınırlarını resmi olarak tanımışlardır, 2008 yılında anlaşma 10 yıllık bir süre için uzatılmıştır.⁴⁸⁷

Kırım'da yer alan Rusya Karadeniz filosunun görevleri; bölgede ekonomik ve endüstriyel faaliyet alanlarının korunması, seyrüsefer güvenliği sağlamak, ortak tatbikatlar gerçekleştirmek ve barış koruma güçlerinin eylemleri sayesinde Rusya'nın dış politika aracı olarak kullanılmasıdır. Rusya'nın yaptığı anlaşmayla Karadeniz filosunun Kırım'da kalma hakkının 5 yıl daha uzatılarak 25 yıla çıkartıldığı açıklanmıştır. 1994 yılında Rusya ve Ukrayna Ukrayna donanması ve Rus Karadeniz filosu sorunuyla ilgili aşamalı bir çözüm içeren anlaşma imzalanmıştır. 1995'te Rusya Karadeniz donanması ve Ukrayna Deniz Kuvvetlerinin ayrılmasına dayanan anlaşma imzalanmıştır.

28 Mayıs 1997 yılında imzalanan anlaşmayla;

- 1.Rusya Karadeniz Filosu'nun Kırım Limanı'nı 20 sene boyunca kullanılacaktır (2017 yılına kadar)
- 2.Rusya Kırım limanının kiralanması için yıllık 97.75 milyon dolar ödeyecektir.

⁴⁸⁵ age, 52.

⁴⁸⁶ Kerem, "Rusya-Ukrayna: İki dost nasıl düşman oldu?".

⁴⁸⁷ age.

3. Rusya, Ukrayna'nın 200 milyon USD borcunu silecektir. ⁴⁸⁸

5.4.Enerji ilişkileri

Ukrayna'nın, Sovyetler Birliği döneminden başlayarak enerji kaynaklarının Batı'ya nakli sayesinde bir enerji nakil koridoru özelliği kazanması gerek Sovyetler Birliği gerek Rusya Federasyonu için önem arz etmesine sebep olmuştur. Ukrayna'nın yer altı kaynaklarının yetersiz olması ve Rusya'nın zengin yer altı kaynaklarına sahip olması iki ülkenin birbirine bağımlı olması sonucunu doğurmuştur. ⁴⁸⁹

Rusya'nın BDT ülkeleri üzerindeki en büyük baskı aracı, emtianın ve enerjinin kendi topraklarından Avrupa'ya taşıyor olması ve bu ülkelerin genellikle Rusya'ya borçlu olmasıdır. Rusya, bahse konu borçları geri almak için birçok ülkede yer alan kilit şirketler üzerinde etkisini arttırarak ülke ekonomilerini içerden kontrol etmeye çalışmaktadır. ⁴⁹⁰

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan gaz krizleri konunun ne kadar hassas ve yıkıcı bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Ukrayna'nın enerji kaynaklarından yoksunluğu düşünüldüğünde Rusya'ya ne kadar bağımlı olduğu anlaşılmaktadır. Ukrayna, her ne kadar enerji piyasalarında hızlı reformlar yapamamakla suçlansa da Rusya'nın Gazprom enerji tekeli Ukrayna üzerinde bir baskı aracı olarak kullandığı bilinmektedir. ⁴⁹¹

⁴⁸⁸ "Status Chernomorskogo flota RF Spravka", Rusria.ru web sitesi, 21.04.2010, <https://ria.ru/20100421/225145286.html> [28.09.2020].

⁴⁸⁹ Sönmez ve diğ. "Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi", 657.

⁴⁹⁰ Ingmar Oldberg , "Foreign Policy Priorities Under Putin", **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem, (Newyork: Routledge Press, 2005) : 42.

⁴⁹¹ Härtel ve diğ. "Back to the Future? Ukrainian-Russian Relations After Kyiv's Presidential Election", 3.

Key gas pipelines in Ukraine

Source: East European Gas Analysis, National Gas Union of Ukraine

Şekil 5 .12 : Ukrayna’da Yer Alan Önemli Gaz Boru Hatları

Simon Tulett, “Ukraine Crisis: Europe’s stored gas high as prices soar”, BBC, 2014, <https://www.bbc.com/news/business-26418664> [30.05.2021].

Rusya, Ukrayna’yı gerekli ücretleri ödeyemediğini gerekçesiyle petrol ve doğalgaz arzını kesmekle defalarca tehdit etmiştir. Ukrayna’nın bağımsızlığını kazandıktan sonra AB, ABD ve NATO ile yakın ilişkiler kurmaya çalışması, Rusya’nın Ukrayna’yı bir tehdit olarak görmesine sebep olmuştur. Rusya’nın Ukrayna’ya sattığı doğalgazın fiyatını sürekli olarak arttırması Ukrayna’ya uygulanan bir ceza gibi algılanabilmektedir. Rusya 2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna’ya olan gaz tedarikini bir süreliğine durdurmuştur.⁴⁹²

Rusya-Ukrayna arasında Orta ve Batı Avrupa’ya, diğeri ise Balkanlar ve Türkiye’ye açılan iki transit boru hattı mevcuttur. 2006 yılında yaşanan gaz krizinde Rusya, Avrupa’ya giden hattaki gazı kesmiş, bu durum Macaristan, Polonya ve Avusturya’yı etkilemiştir. Batılı devletlerin arabuluculuğu sayesinde kriz aşılmış, Rusya-Ukrayna arasında 5 yıllık bir anlaşma imzalanmıştır.⁴⁹³ Rusya, 2009 yılında Ukrayna’nın eski

⁴⁹² Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 95.

⁴⁹³ Şeref Çetinkaya, Ahmet Öztürk, “2006-2009 Doğal Gaz Krizleri Sürecinde Türkiye’nin ‘Güvenilir Güzergah’ Tezinin Enerji Güvenliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, c. 16, s. 63 (2019) : 407-408.

borçlarını ve gaz için istenen parayı ödeyememesi sebebiyle Ukrayna'ya gönderdiği gazı kesmiştir. Rusya, Ukrayna'nın Rus gazını çaldığını iddia etmiş ve Ukrayna üzerinden geçen gazın fiyatını arttırmak istemiş, Ukrayna ise Rusya'dan daha fazla transit ücreti almak istediğini belirtmiştir. Sonuç olarak, Avrupa ülkeleri Rusya'dan gelen gazın arz güvenliği konusunda nasıl büyük bir riskin olduğuna şahit olmuşlardır.

494

5.5. Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde Ukrayna'nın Rusya açısından önemine ve Rusya'nın politikalarının Ukrayna özelinde nasıl şekillendiğine yer verilmiştir. Ukrayna, jeostratejik olarak Asya-Avrupa kıtalarının birleştiği, çok önemli bir coğrafyada yer almaktadır. Ruslar, Rus devletinin kurulmasının başlangıcını 9.yy'da kurulan Kiev Prensligi olarak kabul etmiştir ve ilk Rus halkının da Kiev ve çevresinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir, bu bağlamda Rus ve Ukrayna tarihlerinin birbiriyle ne denli bağlantılı ve derin tarihi köklere sahip olduğu anlaşılabılır.

Ukrayna'nın tarih boyunca farklı medeniyetlerin hakimiyetinde kalması, farklı aidiyet duygularının oluşmasına sebep olmuştur, bu minvalde Dinyeper nehrinin doğusu tarih boyunca Rus hakimiyetinde, batısı ise Batı milletlerinin hakimiyetinde kaldığından, halkta bölünmüşlük hissi oluşmuştur. Ülkenin doğu ve güney kesimlerinde Rus nüfusu yoğun olarak yaşamaktadır ve yüzyıllar süren Rus egemenliği benzer dili, kültürü ve tarihi paylaşımları Ukrayna'nın ulus inşasında önemli rol oynamıştır, öyle ki Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra bile, özellikle Rus yöneticiler, Ukrayna'nın tekrar Rusya ile birleşeceğini öngörmüştür, zira çoğu Rus'a göre; Ukrayna halkı Rusların bir türevi olmanın yanında, devlet olarak da suni bir devlettir.

17.yy'da Ukrayna'nın coğrafi olarak küçük bir alanı kapladığı ancak daha sonrasında Çarlık Rusya, Lenin, Stalin ve Kruşçev dönemlerinde teretoryal bir genişleme yaşadığı görülmektedir. Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlığını kazanan Ukrayna, hem Avrupa ülkeleri hem de Rusya ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. 2000'li yıllardan itibaren Ukrayna'nın Batı ittifaklarına daha fazla yakınlaşma çabaları, Rusya'nın agresif tepkiler vermesine sebep olmuştur. 2003 yılından itibaren Putin'in dış politikasında,

⁴⁹⁴ “Ukrayna-Rusya Doğalgaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor”, TASAM, 08.01.2009, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1008/ukrayna-rusya_dogal_gaz_krizi_avrupa_ve_turkiye_zor_gunler_geciriyor [20.08.2021].

Rusya'nın yakın çevresinde bir merkez olma amacı ön plana çıkmıştır, Ukrayna'nın doğu-batı ekseninde bölünmüş siyasi-etnik-kültürel yapısı ve sınır anlaşmazlıkları Rusya tarafından ülkeyi kontrol altında tutmak amacıyla kullanılmıştır. Rusya, kendi politikalarını destekleyen Yanukoviç gibi liderleri destekleyerek Ukrayna üzerinde etkisini korumaya çalışmıştır ancak buna rağmen 2005'te Avrupa yanlısı politikalar benimseyen Yuşçenko'nun seçim kazanması Rusya'nın hegemonik eğilimleri açısından bir yenilgi sayılabilir. Bahse konu gelişme sonrasında yaşanan Turuncu Devrim, Rusya'nın kendini tehdit altında hissetmesine sebep olmasının yanında, Rusya'nın asırlardır taşıdığı büyük-emperyal güç olma iddialarına da darbe vurmuştur. Ukrayna'nın bağılantısızlık statüsünü kabulü, Batı ile gelişen ve derinleşen ilişkileri Rusya için kabul edilmesi son derece zor gelişmeler olarak görülmüştür. Ukrayna, güçlü devletler ve savunma sistemleri arasında belirsizlik içinde gri bir bölgede yer almasının ülkeyi savunmasız bir durumda bırakacağını değerlendirip 2014 yılında blok dışı statüsünden vazgeçme yasasını kabul etmiş ancak Rusya bu hamlenin iki ülkenin karşı karşıya gelmesine sebep olacağını belirtmiştir. Rusya, politikalarını Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler geliştirmesine engel olacak şekilde dizayn etmiştir, bu dizaynı gerçekleştirebilmek için hem ülkenin birçok bölünmüşlük arz eden özelliklerini kullanmış, hem de ekonomik-askeri-hukuki çeşitli baskı araçları vasıtasıyla bu dış politika davranışını pekiştirmeye çalışmıştır.

Karadeniz, Rusya'nın kendi güvenliğini sağlaması açısından bir tampon bölge oluşturmaktadır. Rusya, Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla yakın işbirlikleri geliştirmesini kendine yöneltilmiş bir tehdit olarak algılamakta, Kuzey ve Güney Kafkasya bölgelerini "yakın dış çevre"si olarak görmektedir. NATO'nun, 2004 yılında Bulgaristan ve Romanya genişlemesi sonrasında Gürcistan ve Ukrayna ile ilişkilerini geliştirmesi Karadeniz'de etkinliğini artırmıştır, Sovyetler Birliği zamanında Türk ve Rus gölü görüntüsünde olan Karadeniz, NATO'nun doğu genişlemesi sonrasında Avrupa denizi haline geldiğinden Rusya kendini çevrelenmiş hissetmektedir. Kırım'daki Rus Karadeniz filosu da Rusya için jeostratejik önemdedir, 1997'de 10 yıllığına imzalanan Anlaşmayla Rusya ve Ukrayna bu filonun Kırım'da kalması hususunda anlaşmıştır. Rusya, 2008 yılında 10 yıllığına uzatılan Anlaşmanın sona ermesi sonrasında buranın Batı devletlerinin etki alanına girmesini kesinlikle kabul edilemez olarak görmektedir. Rusya için Ukrayna'nın güvenlik bağlamında çok önemli bir konumda yer aldığı görülmektedir ve Rusya dış politikasını bu argümanlar

üzerine kurgulayarak Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşmasına şiddetle karşı çıkmakta, ülkenin kendi nüfuz alanı içinde kalmasına çabalamaktadır.

Rusya'nın politikasında Ukrayna ile olan enerji ilişkileri de önemli bir bileşendir, Rusya'nın zengin enerji kaynaklarına sahip olması, Ukrayna'nın ise bu bağlamda yetersiz kalması iki ülkeyi birbirine ihtiyaç duyar hale getirmiştir. Rusya, Ukrayna'nın borçlarını ödememesini gerekçe göstererek ülkedeki şirketler üzerinde baskı kurmaya çalışmakta, doğalgaz fiyatını artırmakta ve zaman zaman doğalgazı kesmekle tehdit etmektedir. Ukrayna'nın Avrupa'ya transfer edilen doğalgazın büyük kısmı için transit ülke olması, ilişkilerin önemini arttırmaktadır. Rusya, Ukrayna'nın enerji bakımından kendine bağımlılığını bir dış politika aracı olarak kullanmakta ve Ukrayna üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadır, 2006 ve 2009 doğalgaz krizleri bu minvalde ele alınabilir.

Bu bölümde, Rusya'nın Ukrayna özelindeki politikaları tarihi ve kültürel boyutunun yanında, enerji-ekonomi ve askeri boyutlarıyla da birlikte ele alınmış ve Rusya'nın politikalarında temel amacının Ukrayna'yı etki alanı içimde tutmak olduğu görülmüştür. Bu bölümde Rusya'nın Ukrayna politikası genel hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır, daha sonraki bölümlerde ise Ukrayna üzerinden yapılan anlatı daraltılarak Kırım'ın ilhakı vakası incelenecektir. Bir sonraki bölümde Rusya-Kırım ilişkileri genel çerçevesiyle ele alınacaktır, daha sonraki bölümlerde ise Rusya'nın Kırım'ı ilhakı kimlik (kimliğe ek olarak, kültür, norm ve söylem oluşumunu ele alan İnşacı bakış açısı) özellikleri minvalinde İnşacı paradigma ile, güvenlik eksenli bakış açısı perpektifinden ise Saldırgan Realist paradigma ile ele alınacaktır.

6. RUSYA- KIRIM İLİŞKİLERİNİN GENEL ÇERÇEVESİ

Önceki bölümde Rusya-Ukrayna ilişkilerine tarihsel bir perspektiften yer verilmesinin yanında, siyasi-ekonomik vs. ilişkilerle ilgili de değerlendirmeler yapılmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, Rusya-Ukrayna ilişkileri ile doğrudan bağlantılı olup, Rusya'nın kimliği ve güvenliği ile ilgili birçok argümanı içermektedir. Bu bölümde Rusya-Kırım ilişkilerine yer verilecek ve tarih boyunca Rusya'nın Kırım üzerinde hakimiyet kurma çabası ele alınacaktır. 2014 yılında yaşanan ilhaka kadar yaşanan gelişmeler, işgal, ilhak ve referandum süreçleri detaylandırılacaktır.

6.1. Kırım'ın Rusya İçin Önemi

Tarih boyunca Kırım, üzerinde hakimiyet kuran devletler için stratejik bir rol oynamıştır. Yunanlılar, Sivastopol sayesinde Karadeniz bölgesinde bir karakola sahip olurken, Bizanslar buna ilaveten Doğu Avrupa'da etkilerini arttırmak için kullanmışlardır. Kırım Hanlığı⁴⁹⁵ ise Doğu Avrupa'da güç dengesini korumak amacıyla doğu-batı arasında bir güç dengesi kurmaya çalışmış ve hiçbir gücün bölgede tek hegoman olmaması için güçlü-zayıf devletler arasında ittifak sistemlerinde yer almıştır.⁴⁹⁶

Rusya için Kırım'ın önemli olması, Karadeniz'in Rus gölüne dönüştürülme vizyonunu barındıran ve Rusya'nın sıcak denizlere inmesini sağlayan stratejik bir coğrafyada bulunmasıyla yakından ilgilidir. Jeopolitik teorisyenerinden Mackinder Kara Hakimiyet teorisinde Doğu Avrupa'ya hakim olanın (Kalpgah) dünya adasına ve dünyaya hakim olacağını söyler. Bu bağlamda, Rusya çok önemli bir kara gücüdür ancak denizlerde de hakim duruma geçmesi sayesinde hakim devlet statüsüne geçebilecektir. Rusya'nın okyanuslara açılması için Karadeniz kilit bir öneme sahiptir.

⁴⁹⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Halil İnalçık, "Kırım Hanlığı", Vatan Kırım, 29.01.2018, <https://www.vatankirim.net/kirim-hanligi-468/> [22.09.2021].

"Kırım Hanlığı, Kırım Altın-Ordu İmparatorluğu içinde mümtaz bir bölge teşkil etmekte idi. XIII. asır sonlarına doğru Nogay, Altın-Ordu hanına karşı Karadeniz şimalindeki stepler ile Kırım'ı müstakilen elinde tutuyor ve Bizans üzerinde siyasî üstünlüğünü ve himayesini kurmaya çalışıyordu."

⁴⁹⁶ Ridvan Bari Urkosta, "Dlya Khvil Anneksirovannyi Krym kak voyenno-strategicheskii platsdarm Rossii", Hvylya.net web site, 28.08.2016, <https://hvylya.net/analytics/geopolitics/anneksirovannyiy-kryim-kak-voenno-strategicheskii-platsdarm-rossii.html> [12.10.2021].

Kırım; Doğu Akdeniz, Kafkaslar ve Orta Asya’da çatışma alanlarına etki edebilmek ve hakim güç olabilmek için çok önemli bir mevki olup, Hazar ve Kafkasya’da yer alan enerji kaynaklarına hakim olabilmek ve enerji sevkiyatını kontrol altında tutabilmek anlamına gelmektedir. ⁴⁹⁷

6.2. Rusya- Kırım İlişkilerinin Arka Planı ve Tarihi Derinliği

Türk-Müslüman Kazan Hanlığı’nın 16. yy’da Rus devletine katılmasıyla birlikte, Rusya İmparatorluk olarak genişlemeye başlamıştır. Rus İmparatorluğu’na eklemlenen nüfus, genişleyen İmparatorluğ’un bir parçası olarak kendine yer bulmuştur. ⁴⁹⁸

Kırım (Odesa ve Putin’in Novorossiya ⁴⁹⁹ olarak adlandırdığı bölge) 18. yüzyılın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Hanlığı tarafından ele geçirilmiştir, Kiev ve doğudaki toprakların çoğu 1667’den beri Rusya’nın bir parçası olmuştur. ⁵⁰⁰

Kırım yarım adası, on bin mil kareyi kaplayan ve iki milyon nüfusa sahip Ukrayna ve Rusya’dan Azak denizi ile ayrılan, kendi büyüklüğünde bir körfeze sahip bir konumdadır. Ortaçağ’da Cenova, Kırım’da koloniler kurmuştur, modern zaman öncesinde Kırım nüfusunun neredeyse tamamı Türk idi ve bu coğrafyada Tatarca konuşuluyordu, Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte Kırım, “hanlık” haline gelmiştir. Rus İmparatorluğu, Kırım Hanlığı üzerinde kademeli şekilde hakimiyet kurarak Karadeniz Havzasında genişleme politikası izlemiştir. 1774’te Osmanlı, Kırım’ın kontrolünü bıraktıktan sonra, otonom hale gelen Kırım; Rus İmparatorluğu’nun kontrolüne geçmiş ve 1783’te Rusya, Karadeniz filosunu Kırım’a konuşlandırarak sıcak denizlere inmek için hayati önemde bir toprağa sahip olmuştur. ⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Mustafa Kemal Öztopal, “Önde Gelen Uluslararası Kuruluşların Kırım’ın Yasadışı İlhakına Tepkileri”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**, s. 19, (2018) : 108-109.

⁴⁹⁸ Dimitri Trenin, “Russia’s Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century”.

⁴⁹⁹ Daha detaylı bilgi için bakınız: Masters, “Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations”.

Putin, Yanukoviç’in yönetimden uzaklaştırılması ve Euromeydan ayaklanmalarını faşist bir darbe olarak nitelendirmenin yanında, etnik Rusların ve Rusça konuşanların korunması vizyonuna dayanarak Ukrayna’daki ayrılıkçı eylemlerini meşru göstermek ve haklı çıkarmak için Novorossiya terimini retoriklerinde kullanmıştır, bu terim 18.yy emperyal Rusya’ında kullanılmıştır.

⁵⁰⁰ Kuzio ve D’anieri, **The Sources of Russia’s Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, 62.

⁵⁰¹ Soner Çağatay, James Jeffrey, “Turkey’s Muted Reaction to the Crimean Crisis”, **The Washington Institute for Near East Policy**, 04.03.2014, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkeys-muted-reaction-crimean-crisis> [15.10.2020].

Kırım'ın 1783'te Rusların yönetimine geçmesinden sonra Rus Karadeniz Filosu buraya kurulmuş ve Kırım sıcak denizlere açılacak bir kapı olarak görülmüştür, ilerleyen yüzyıllarda Çar'lar birçok Rus'u yarımadaya yerleştirmek suretiyle yönetimlerini daha güçlü kılmaya çalışmıştır.⁵⁰²

Şekil 6.1 : Ukrayna’da Yer Alan Denizler ve Boğazlarla İlgili Harita

Lucian Kim, “Why the Crisis Between Ukraine and Russia Has Taken to the Sea?”, NPR, 28.11.2018, <https://www.npr.org/2018/11/28/671615172/why.the.crisis-between-ukraine-and-russia-has-taken-to-the-sea> [15.10.2020].

1783 yılında Rusya, Kırım’ı ele geçirdikten sonra ve Kırım Hanlığı’nın dağılmasının akabinde, bölgede uzun yüzyıllar boyunca oluşturulan Türk ve Müslüman kimliğinde önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Rusya, bölgeye Hristiyan nüfus yerleştirmeye ve kolonizasyon çalışmaları gerçekleştirmeye başlamıştır. Rusya’nın bölgeyi değiştirme çabası ve demografik değişim sayesinde Andolu ile tarihi bağlara, yoğun sosyal ve ticari ilişkilere sahip bölge, gittikçe Anadolu’dan uzaklaşmıştır. Rus İmparatorluğu’nun amacı, bölgeyi askeri anlamda güçlendirmek ve açık denizlere inmek için burayı kullanmak olmuştur. Bu süreçte yoğun baskılara maruz kalan ve toprakları ellerinden alınan Kırım Tatarları farklı zamanlarda (1812, 1828–1829,

⁵⁰² age.

1860–1861, 1874, 1890, 1902) yıllarında Osmanlı İmparatorluğuna geçtiklerinden, demografik yapı değişmiştir. ⁵⁰³

Kırım'ın Rusya tarafından 1783'teki ilhakının ardından, Kırım'da demografik, kültürel, ekonomik ve politik alanlarda birçok değişim yaşanmıştır. Müslüman Tatarlar infaz, göç ve sınır dışı edilme uygulamalarıyla karşılaşmışlar, camiler tahrip edilmiş, Kırım nüfusunun Ruslaştırılması, zorunlu askerlik hizmeti gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. ⁵⁰⁴

Kırım Tatarları, 1783-1883 seneleri arasında yaşadıkları olumsuz olaylar ve zor zamanlardan sonra 1883'te Gaspıralı İsmail Bey önderliğinde aydınlanma hareketi yaşamışlar, 1917'de dinamik ve genç bir entellektüel sınıf meydana gelmiştir. Kırım Tatarları, 1917 Bolşevik Devriminde kendi geleceklerini kendileri tayin etmek üzere 1. Milli Tatar Kurultayını⁵⁰⁵ toplayarak Kırım Demokratik Cumhuriyeti'ni kuracaklarını açıklamışlardır ancak Bolşevikler Kırım'ı alarak birçok Tatar lideri de öldürmüştür. Stalin zamanında başlatılan Büyük Temizlik (Great Purge) ile Kırım Tatarlarının önde gelenleri ve aydınları haspedilmiş ya da idam edilmiştir. ⁵⁰⁶

Tarihsel açıdan bakıldığında; Kırım yarımadası önemli bir stratejik noktadadır ve bu durum Karadeniz'de yaşanan güç mücadelesini etkilemektedir. Önceleri Türk egemenliğinde bulunan Kırım, Rusya tarafından işgal edilmiş daha sonra Bolşevik Rusya tarafından 1921 yılında işgal edilmiş, “Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” adıyla Sovyetler Birliği'ne katılmıştır. Rusya; Azak Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan bu önemli yarımadaı elde edebilmek için yayılcı bir politika benimsemiştir. ⁵⁰⁷

1.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan İç Savaş ve Bolşevik Devrimiyle birlikte Ukrayna'nın kısa süreli bağımsızlığı sonrasında Kırım; Ukrayna hükümeti, Almanya

⁵⁰³ Fethi Kurti Şahin, “2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**, s. 19 (2018) : 143.

⁵⁰⁴ Bebler, “Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict”.

⁵⁰⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Ufuk Akyol, “Kırım Ahali Cumhuriyeti ve Kırım'da Bolşevik İşgali (1917-1918), **International Crimes and History**, s. 19 (2018) : 79-80.

“1917 Devriminde, Rusya topraklarında kargaşa ortamı ve otorite boşluğu yaşanmıştır, Kırım Tatarları bu ortamda milli bir devlet hayata geçirebilmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmışlardır, “Kırım Hanlığı'nın (1441-1783) başkenti Bahçesaray'da hanlığın yönetildiği ve bugün Kırım Tatar millî kimliğinin sembolü hâline gelen Hansaray'da gerçekleştirilen Kırım Tatar Millî Kurultayı'nda 26 Aralık 1917'de ilk Kırım Tatar anayasası Kanun-u Esasî kabul edildi” .

⁵⁰⁶ Şahin, “2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler”, 144.

⁵⁰⁷ Sandıklı ve İsmayil, “Ukrayna Krizi'nin Bölgesel Güvenliğe Etkileri ve Türkiye”, 4.

ve nihai olarak Rus Kızıl Ordu tarafından ele geçirilmiştir. Sovyet Rusya'da 1921'de Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Kırım Tatar özerkliği olarak kurulmuş ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin bir parçası haline gelmiştir. 1930'ların ortasındaki kitlesel siyasi terör sebebiyle bu coğrafyadan çok sayıda vatandaşın tutuklandığı veya Gulag'a⁵⁰⁸ sürüldüğü söylenmektedir. ⁵⁰⁹ Kırım Tatarlarına yönelik baskı ve zorlamalara rağmen 2. Dünya Savaşı başladığında, Kırım'ın nüfusunun %39'u Tatar'dı ancak Stalin birçok Tatar'ı ülkeden uzaklaştırarak bölgenin Ruslaştırılmasında önemli rol oynamıştır. ⁵¹⁰

Çeçenler ve Kırım Tatarları gibi birçok etnik grup, 2. Dünya savaşında sadakatsizlik gösterdikleri gerekçesiyle sürgüne gönderilmiştir. ⁵¹¹ Kırım, 2. Dünya Savaşı sırasında, 1941-1944'teki Alman işgali sebebiyle büyük bir savaş alanına dönmüş ve bu süreçte çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Stalin, 1944'te Kırım Tatarlarına Nazilerle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle toplu bir ceza uygulamış ve hem Tatarları hem de nüfusça az olan diğer etnik azınlıkları sınır dışı ederek Orta Asya'ya yollamıştır

⁵⁰⁸ Gulag: (Rusça - ГУЛАГ - Главное управление исправительно-трудовых лагерей и колоний) 1930'lu yıllardan itibaren SSCB'nin en önemli siyasi baskı araçlarından biri haline gelen zorunlu çalışma kampları- Daha detaylı bilgi için bakınız: Academic.ru web sitesi, (Akademik Sözlük) <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1107> [10.10.2019].

Daha detaylı bilgi için bakınız: Nurbek Khairmukhenmedov, "Stalin Döneminde Siyasi Muhafifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları", **Bilig Dergisi**, s. 41 (2007) : 156-158. <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2844-published.pdf> [15.10.2020].

"Stalin dönemindeki sanayi devrimi farklı açılardan araştırılmış, fakat 1990'lara kadar bu "başarıda" çok önemli rolü olan çalıştırma kampları (GULAG), hep göz ardı edilmiştir. Bunun nedeni, çalıştırma kamplarıyla ilgili bilgilerin oldukça gizli tutulmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu kamplardaki mahkûmların çoğunluğu, rejim karşıtları idi. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla bu konuda gizli olan birçok şey ortaya çıkmaya başladı. Çalıştırma kamplarının iyi araştırılması, hem Stalin dönemini anlamaya hem de totaliter sistemlerin ortak özellikleri konusunda bir sonuca varmaya yardımcı olacaktır."

"Sovyet cezalandırma sisteminin kendine has özellikleri vardır. Bunlar belki totaliter devletin en önemli belirtileridir. Bu hapishaneler, aynı zamanda insanların hatıralarında devlet terörünün sistemli bir şekilde yapılan yerleri olarak kalmıştır. Hapishane sisteminin kurulumu ve fonksiyonları, bize belli bir ölçüde terörün mekaniğini açıyor ve sonuçlarını anlamamıza yardımcı oluyor. Aleksandr Soljenitsin'e göre devlet terörünün uygulanmasında GULAG, sembol niteliktedir. Bazı yazarlar, GULAG'ın baskıcı Sovyet rejiminin en temel kuruluşlarından biri olduğunu dile getirmekle birlikte baskı rejimini sürdürmede GULAG'ın dışında da sistemler geliştirildiğini ifade etmektedir".

⁵⁰⁹ Ivan Katchanovski, "Crimea: People and Territory Before and After Annexation", **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, (Bristol, UK: E-International Relations Publishing, 2015) : 81-82. <https://www.e-ir.info/publication/ukraine-and-russia-people-politics-propaganda-and-perspectives/> [15.10.2019].

⁵¹⁰ Çağatay ve Jeffrey, "Turkey's Muted Reaction to the Crimean Crisis".

⁵¹¹ Trenin, "Russia's Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century".

ve Kırım'ın özerkliği ortadan kaldırılmıştır, bölgeye Rusya ve Ukrayna'dan çok sayıda göçmen yerleştirilmiştir. ⁵¹²

1944'te sürülen Kırım Tatarları, 1980'lerde anavatana dönmeye başlamıştır ve Tatarlar tarihsel hafızalarının da bir sonucu olarak Rusya'nın ilhakına karşı bir tavır içindedirler. ⁵¹³

İkinci Dünya Savaşı sırasında Stalin'in Almanlarla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle sürgüne zorlanan Kırım Tatarları nüfuslarının neredeyse yarısını bu zorlu sürgün dolayısıyla kaybetmiştir. Sonraki yıllarda bu suçlamalar ortadan kaldırılarak Kırım Tatarlarının rehabilite edilmesi devlet politikası olarak öne çıkmış olsa da, Tatarların Kırım' geri dönmelerine izin verilmemiştir. ⁵¹⁴ 1945'te Tatar, Yunan ve Bulgar azınlıklar büyük ölçüde sınır dışı edilmiş ve Slavlaştırılmıştır (çoğu zaman Ruslaştırma). Orta Asya'ya sürülen Kırım Tatarlarının büyük kısmı techir sırasında hayatını kaybetmiş ve uzun süre ana yurtlarına dönmeleri yasaklanmıştır, 1991 sonrasında anavatanlarına dönmelerine izin verilse de Kırım Tatarlarının can ve mal kayıpları tazmin edilememiştir. ⁵¹⁵

Stalin'in emriyle gerçekleştirilen “sürgün” sebepleri ve uygulama biçimi sebebiyle Sovyetler Birliği tarihinde emsali olmayan bir eylemdir, sürgüne gönderilenlerin yanlarına sadece birkaç kişisel eşya almalarına izin verilmiş diğer tüm mallarına el konulmuştur. Büyük oranda Orta Asya'ya sürgün edilen halk, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Rusya ve Sibirya'ya gönderilmiştir. ⁵¹⁶ Kırım Tatarlarının büyük bir kısmı Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasına karşı olduğu bilinmektedir, bunun sebebi Tatarların tarihsel olaylardan dolayı Rusya'ya olan güveninin /iyi hatıraların olmamasıdır. ⁵¹⁷

Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında vatanlarına kitlesel göçlerle geri dönenler, Kırım Milli Kurultay'ını (icra organı Kırım Tatar Meclisidir) kurmuştur, böylece hem

⁵¹² Katchanovski, “Crimea: People and Territory Before and After Annexation”, 81.

⁵¹³ Kononczuk, “Russia's Real Aims in Crimea”.

⁵¹⁴ Şahin, “2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler”, 144-145.

⁵¹⁵ Bebler, “Crimea and the Russian- Ukrainian Confilict”.

⁵¹⁶ Anna Dolya, “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, **European Issues**, Fondation Robert Schuman Policy Paper, s. 382, 23.02.2016, 5.

<https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-382-en.pdf> [12.10.2021].

⁵¹⁷ I. V. Mikheyeva, A. S. Loginova, A. V. Skiperskikh, “Integratsiya Krymav sostav Rossii: «tsena» voprosa, (Integration of the Crimea into Russia: The Price Paid)”, **Finansy: Teoriya i Praktika** c. 21, s. 4 (2017) : 62-63.

https://econpapers.repec.org/article/scnfinanc/y_3a2017_3ai_3a4_3ap_3a54-65.htm [10.10.2019].

rehabilitasyon çalışmalarının yapılmasına hem de uluslararası kamuoyunda farkındalık yaratılmasına çalışılmıştır. ⁵¹⁸

1954'te Nikita Kruşçev, Kırım'ı Rusya'dan Ukrayna Cumhuriyeti'ne devretmiştir. ⁵¹⁹ Kırım, Sovyetler Birliğinden Ukrayna'ya aktarıldığı 1954 yılından beri Ukrayna'nın bir parçası olmuştur, Kırım'a Rusya değil Ukrayna'dan aktarım yapılması idari bir kolaylık meselesi olarak görülmüştür. Ukrayna'nın karmaşık bir tarihi olsa da, birçok kişi tarafından Ukrayna'nın Rusya'nın “doğal” bir parçası olarak görülmektedir, zira bölgenin kontrolünü Rusya'nın güç kullanarak sağlaması sebebiyle Rus kontrolünün meşruiyeti tartışılmamıştır. ⁵²⁰ Rusya'nın Kırım'la ilgili talepleri Sovyet sonrası dönemde devam etmiştir, Yeltsin'in tutumuna paralel olarak Kırım'a egemenlik hakkı veren 1954 anlaşması sorgulanmaya başlanmıştır. ⁵²¹

Gorbaçov'un yönetime gelmesiyle birlikte, Kırım Tatarları hareketi yeni bir canlanma yaşamış ve taleplerinin gerçekleştirilmesi için harekete geçmişlerdir. 30.000 Kırım Tatarı dilekçe hazırlayarak Tatar sorununun ciddiyetle ele alınması konusunda 1987'de Gorbaçov'a bir dilekçe yazmışlar, aynı yıl bir grup Tatar Kızıl Meydan'da gösteri düzenlemiştir. 29 Temmuz 1987'de Kırım Tatarları Andrei Gromyko ile görüşmüştür, görüşme sonrasında Tatar sorununun ele alınması için 11 aylık bir komisyon görevlendirilmiş ve 1988'de Kırım'daki demografik değişiklikler sebebiyle yaşanan gelişmeler sonrasında Kırım'a geri dönüp özerk Cumhuriyetlerini kuramayacakları belirtilmiştir. 1989'da ise Kırım ile ilgili yeni gelişmeler kaydedilmiştir, Kırım ile ilgili yeni bir Komisyon kurulmuş, bunun akabinde Kırım Tatarlarının hükümet destekli bir plan çerçevesinde Kırım'a gönderilmesi ve özerkliklerini yeniden kazanmaları tavsiye edilmiştir, bu gelişmelerin ardından bölgeye kitlesel geri dönüşler başlamış olup, bir süre sonra Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla bu gelişmelerin de önü kesilmiştir. ⁵²² Ukrayna, 1991'de bağımsız olana kadar, çeşitli zamanlarda Rusya tarafından yönetilmiştir. ⁵²³

⁵¹⁸ Şahin, “2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler”, 144-145.

⁵¹⁹ Katchanovski, “Crimea: People and Territory Before and After Annexation”, 81-82.

⁵²⁰ Kuzio ve D'anieri, **The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, 62.

⁵²¹ age, 71.

⁵²² Sezai Özçelik, “Explanation and Understanding of the Conflict in the Crimean Peninsula: The Soviet Genocide (Sürgün) and Situation of the Crimean Tatars”, **Journal of International Migration and Humanitarian Studies**, c. 1, s. 1 (2020, Kasım) : 22.

⁵²³ Kuzio ve D'anieri, **The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, 62.

Ukrayna'nın Kırım ve Sivastopol üzerindeki egemenliği Rusya, Batı ve Ukrayna rekabet üçgeninde sorgulanmıştır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonraki dönemde, Rus yetkililer, Kırım'ın Rusya'dan ayrılmasına Ukrayna'nın geri kalanından daha az inandıklarını söylemiştir. Yeltsin, 1992'de Sovyetler Birliğini fesheden anlaşmayı imzalamış ve "Karadeniz Filosu Rusya'ydı, öyle ve olacak. Hiç kimse bunu Rusya'dan uzaklaştıramayacak" demiştir. Bu durum sadece Rusya donanmasıyla ilgili olmayıp, Rusya'nın Kırım'la ilgili iddiaları kısmen tarihe (bölge resmi olarak 1954'ten beri Ukrayna'nın bir parçasıdır), kısmen etnik kökene ve dile ve kısmen de stratejik askeri öneme dayanmaktadır.⁵²⁴

Mayıs 1992'de Kırım Parlamentosu Kırım'ın egemenliğini ilan etmiştir (1990'da zaten Oblast'tan Sovyet Ukrayna içindeki özerk cumhuriyete yükseltilmişti), Kırım'ın özerkliğinin artırıldığı ve Kırım Parlamentosunun egemenlik beyanını iptal ettiği bir uzlaşma sağlanmıştı. 1995'te bir yıl önce ılımlı bir Rus yanlısı platformda seçilen Doğu Ukraynalı Cumhurbaşkanı Kuchma, Kırım başkanlığı kurumunu feshetmiştir ancak Sivastopol üzerindeki çatışma devam etmiştir. Rusya, filonun bir kısmının Kırım'da olması hakkı konusunda ısrar etmiş ancak Ukrayna buna direnmiştir.⁵²⁵

1996 yılında Kırım'a özerk statü verilmiştir ve Kırım 100 üyeli bir parlamentoya sahip olmuştur, ekonomik, sosyal ve idari alanlarda sınırlı imtiyazlara sahip olup, Ukrayna merkezi hükümetinin aldığı kararları mutlak veto hakkına sahip olmuştur.⁵²⁶ 1994-2004 yılları arasında Kırım ve Ukrayna ekonomik, sosyal alanlarda yakınlaşmış ancak 2004-2005 Turuncu Devrimleriyle birlikte Rusya bu yakınlaşmanın önüne geçmiştir. Kırım'da zaten var olan sorunlar ve Rusya'nın daha aktif bir politika izleme vizyonu Rusya'nın bölgedeki etkisini arttırmasına vesile olmuştur.⁵²⁷

1997'de Rusya ve Ukrayna, Rusya'ya filo gemilerinin kabaca% 80'ini, üssün bir kısmında 20 yıllık (2017 yılına kadar) kiralama ve 25.000'e varan personele tutma hakkı veren bir uzlaşmaya (Kharkiv Anlaşması) varmıştır. Anlaşmayla, Rusya Ukrayna'nın egemenliğine saygı göstermeyi, Ukrayna'nın iç işlerine müdahaleyi engellemeyi taahhüt etmiştir. 2010'da Cumhurbaşkanı Yanukoviç, Rusya'nın gaz fiyatlarında indirim gitmesi durumunda Kharkiv Anlaşmasını 2042'ye kadar

⁵²⁴ age, 70-71.

⁵²⁵ age, 71-72.

⁵²⁶ Kononczuk, "Russia's Real Aims in Crimea".

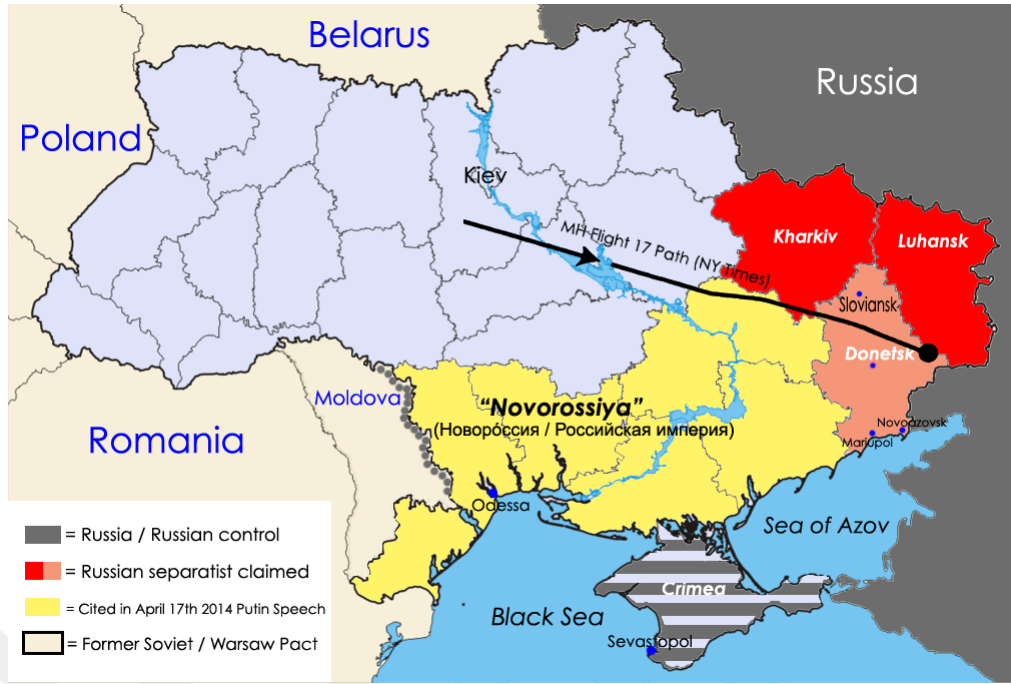
⁵²⁷ age.

uzatılması için Ukrayna Parlamentosunda lobi yapmış ancak Yuşçenko 2017 yılında bu kiralamayı durdurma niyeti olduğunu açıklamıştır. Yanukoviç cumhurbaşkanlığı boyunca Ukrayna, Avrupa'nın en yüksek fiyatlı gazını almaya devam etmiştir.⁵²⁸

Michael Kofman, Katya Migacheva, Brian Nichiporuk, Andrew Radin, Olesya Tkacheva, Jenny Oberholtzer, **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, (Santa Monica: RAND Corporation, 2017) : 7. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1498.html [15.10.2019].

⁵²⁸ Kuzio ve D'anieri, **The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, 71-72.

Şekil 6.3 : Rusya'nın Ukrayna'ya Müdahalesinin Haritası (Rus Kontrolündeki Alanlar/ Ayrılıkçıların İddiaları /Putin'in 17 Nisan 2014'de işaret ettiği alanlar /Eski Varşova Paktı Ülkeleri)

Bill Humphrey, Nisan 12, 2014 Arsenal Research, Ukraine Crisis Map (as of Aug 28, 2014)
<http://arsenalfordemocracy.com/2014/04/12/ukraine-crisis-map-as-of-april-12-2014/> [11.11.2020].

Ukrayna'da 2013'te başlayan yerel kriz, ülke için iç hesaplaşma ve demokrasi arayışları ile ilgili olarak ön plana çıksa da, Kırım'ın Rusya'ya katılmasıyla birlikte uluslararası bir boyut kazanmıştır. 23 Şubatta Kırım'a sirayet eden kriz sonrasında Kırım Parlementosu 16 Mart'ta gerçekleştirilen referandumla Rusya'ya bağlanma kararı almıştır. Rusya ve Ukrayna arasında bir paylaşım sorunu olarak gündeme gelen olaylar Batı ülkelerinin Rusya'ya yaptırımlar uygulamasıyla birlikte uluslararası bir kriz haline gelmiştir.⁵³⁰

Ukrayna için Kırım, en hassas ve güçsüz olduğu coğrafyaların başında gelmektedir, zira Kırım'ın kendine özgü tarih, etnik ve sosyal koşulları Rusya'nın ayrılıkçı kartını kullanması için bir fırsat yaratmaktadır. Sivastopol'daki 2 milyonluk nüfus çoğunlukla Rus Karadeniz filosu çalışanları ya da emekli askeri personeldir.⁵³¹ Yanukoviç hükümetinin 2014 yılında şiddet olayları sonrasında devrilmesi, Kırımdaki ayrılıkçı

⁵³⁰ M. Seyfettin Erol, "Ukrayna-Kırım ya da İkinci Yalta Krizi", *Karadeniz Araştırmaları*, s. 41, (Bahar 2014) : 2-3.

⁵³¹ Kononczuk, "Russia's Real Aims in Crimea".

hareketlerin artmasına sebep olmuş, Rusya bu durumu Kırımın ilhakı ve ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesi amacıyla kullanmıştır. Yanukoviç, 22 Şubat'ta Kırım'a, oradan da Rusya'ya gitmiştir. Ukrayna'daki yeni hükümet yanlıları ve Batı medyası Yanukoviç'in Euromeydan protestolarından sorumlu olduğu için Rusya'ya kaçtığını, Rusya ise Yanukoviç'in faşist bir darbeye karşı karşıya kaldığını belirten açıklamalarda bulunmuştur.⁵³²

Rusya, kendi çıkar tanımlarıyla paralel olacak şekilde, Ukrayna'da var olan tehdit ve kaosu kullanmıştır. 27 Şubat 2014'te "üniformalı küçük yeşil adamlar" Kırım bölgesinde görülmeye başlanmıştır. Rusya, Kırım'ı Ukrayna'nın bir parçası görmesinin yanında, kayıp bir Rus toprağı ve ayrı bir bölge olarak da görmektedir. Her ne kadar Putin, bölgedeki askeri kuvvetler için "yerel savunma ekipleri" ifadesini kullansa da, bunların Rusya'ya bağlı askeri birlikler olduğu anlaşılmıştır.⁵³³

Kırım Özerk Cumhuriyeti 27 Şubat 2014 tarihinde referandum yapma kararı almıştır, Ukrayna Yüksek Meclisi ise Budapeşte Memorandumu'na atıf yaparak Ukrayna'nın mevcut sınırları, bağımsızlığı ve egemenliğinin kabul edildiği bu Momerandum'a saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. ABD, Rusya, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Ukrayna tarafından imzalanmış Momerandum ile Ukrayna'nın toprak bütünlüğü garanti altına alınmaktaydı ve Ukrayna, Rusya'dan bahse konu garantiye paralel şekilde hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵³⁴

⁵³² Katchanovski, "Crimea: People and Territory Before and After Annexation", 85-86.

⁵³³ Biersack ve O'Lear, "The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy", 249.

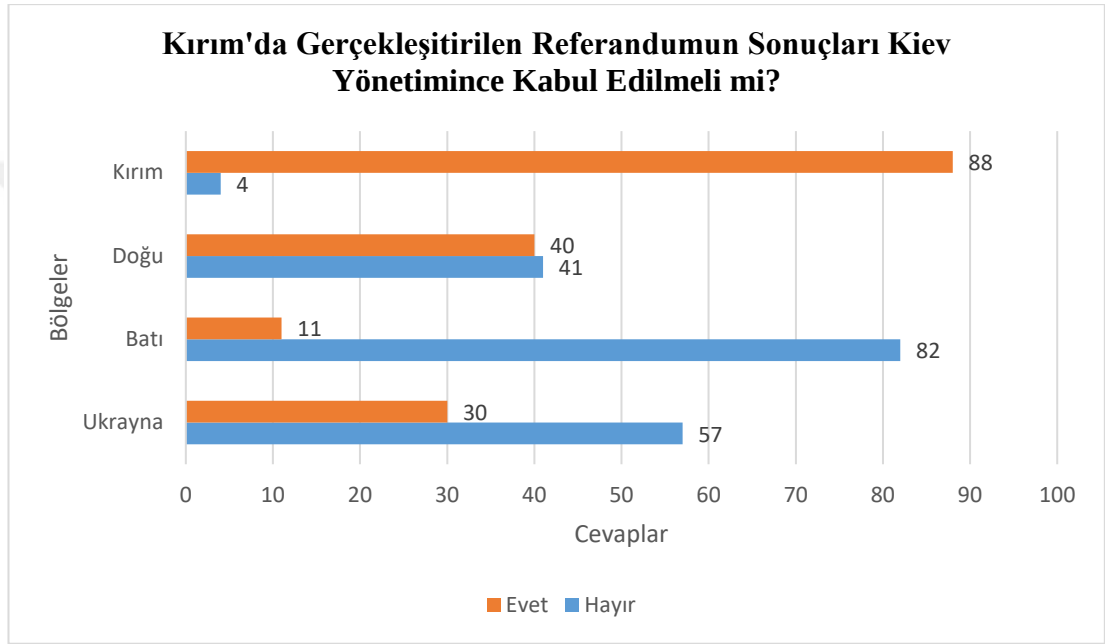
⁵³⁴ Gül Sarıkaya " Rusya'nın Kırım'ı İlhakından Sonra Kırım Tatar Milli Meclisi ve Kırım Tatar Türklerine Yönelik Baksılar", **Karadeniz Araştırmaları**, c. 14, s.55 (2017, Güz) : 87.

Tablo 6.1 : Ukrayna’da Yapılan Referandumla İlgili Görsel

Aşağıda yer alan tablo, Yazar tarafından orijinaline sadık kalınarak Türkçe’ye çevrilip aktarılmaktadır.

“Kiev yönetimi Referandum sonuçlarını tanımalı mıdır” sorusuna Ukrayna genelinde %57 oranında “hayır” cevabı verilirken, Batı’da %82, Doğu’da %41 oranında “hayır” cevabı verilmiş, Kırım’da ise “evet” cevabı %88 olmuştur. Pew Research Center Spring 2014 Attitudes Survey UKR9’dan aktarılmaktadır.

Sam Schilling, “It is Time to # RecogniseCrimea”, Ru-PAC The Russian Public Affairs Committee, <https://www.ru-pac.org/post/it-s-time-to-recognizecrimea> [22.10.2020].

Ukrayna ve Kırım Özerk Cumhuriyetindeki sosyo-politik durum 2014 Mart ayına kadar devam etmiştir, 6 Mart’ta Kırım’ın en yüksek temsilci organları vasıtasıyla bağımsızlığı genişletmek ve Rusya ile birleşebilmek için yarımada’nın statüsüyle ilgili referandum yapılması kararı alınmıştır. 11 Mart’ta en yüksek temsilci organları milletvekilleri Kırım Özerk Cumhuriyeti Bağımsızlık Bildirgesi’ni ve Sivastopol şehrinin bağımsız olması kararını kabul etmiştir. Bu, Cumhuriyeti, uluslararası hukuk temelinde vatandaşların iradesinin ortaya konularak Kırım’ın “cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip bağımsız ve egemen bir devlet ilan edileceği” söylemiyle birlikte Rusya Federasyonu’na katılması sürecini kolaylaştırmıştır.⁵³⁵ Ukrayna’da gerçekleşen karışıklılar ve sonrasında yapılan referandumda Kırım Cumhuriyeti %96.77,

⁵³⁵ I. D. Semenovskiy ve Y. E. Kurilyuk “Pravovoy aspekt vkhozhdeniya Kryma i Sevastopolya v sostav Rossii, *Nauchnyye zapiski molodykh issledovateley*, c. 2 (2014) : 74 <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-aspekt-vkhozhdeniya-kryma-i-sevastopolya-v-sostav-rossii> [22.10.2020].

Sivastopol'un ise %95'i Rusya'ya katılma yönünde oy kullanmıştır ancak Ukrayna Kırım'ın Rusya tarafından geçici olarak işgal edildiği görüşündedir.⁵³⁶

Tablo 6.2: Kırım Referandumu Sonuçlarıyla ilgili Rakamlar & İnfografik

2014 yılında yapılan referandumun sonuçları görselde detaylı şekilde görülmektedir. Görüldüğü gibi, 1. soruya Kırım'da % 96,77 “evet”, Sivastopol'da ise %95,6 “evet” oyu verilmiştir. Genel olarak halkın %80’inden fazlası (83,1 ve 89, 5) referanduma katılmıştır.

“Itogi referenduma v Krymu”, 17.03.2014, <https://tass.ru/infographics/7546> [04.12.2020].

Kırım’da gerçekleştirilen referandumda 2 soru sorulmuştur 1. “Rus vatandaşı olmak suretiyle Rusya Federasyonu’na katılmayı destekliyor musunuz” 2. “1992

⁵³⁶ “Yevropa ne zabyła pro Krym: Rossiya oblozhili sanktsiyami Pochemu prodlił na god sanktsii protiv Rossii po Krymu”, Gazeta.ru.

Anayasasına dönülmesi suretiyle Kırım’ın eski statüsünü kazanmasını destekliyor musunuz”, ancak referandumda mevcut durumun devamının sağlanmasıyla ilgili bir seçenek bulunmamaktadır, bu durum referanduma katılanların seçme haklarının kısıtlandığı şeklinde yorumları da beraberinde getirmiştir. 1992 Anayasasında, Kırım’a “Kırım Cumhuriyeti” ismiyle kendine ait mülkiyetleri kullanma ve bütçesini hazırlama hakları tanınmaktaydı, bu Anayasaya bağlı olarak Kırım dış politikasında uluslararası arenada farklı devletlerle ilişki kurabilme imkânına sahipti.⁵³⁷

Tablo 6.3. Referandum Karşısında Farklı Ülkelerin Almış Olduğu Pozisyonlar

Aşağıda yer alan tablo, Yazar tarafından orijinaline sadık kalınarak Türkçe’ye çevrilip aktarılmaktadır.

Tabloda ilk sırada yer alanlar, Kırım’da gerçekleştirilen referandumun hukuka uygun olduğunu, ikinci sırada yer alanlar hukuka uygun olmadığını kabul etmekte, üçüncü sırada yer alanlar ise çekimser kalmaktadır.

I. V. Mikheyeva, A. S. Loginova, A. V. Skiperskikh, “Integratsiya Krymav sostav Rossii: «tsena» voprosa, (Integration of the Crimea into Russia : The Price Paid)”, **Finansy: Teoriya i Praktika**, c.21, s. 4 (2017) : 59.

https://econpapers.repec.org/article/scnfinanc/y_3a2017_3ai_3a4_3ap_3a54-65.htm [10.10.2019].

Referandumu “legal” kabul edenler	Referandumu “illegal” kabul edenler	Çekimser
Afganistan	Avusturya	Azerbaycan
Belarus	Arjantin	Hindistan
Bolivya	Almanya	Çin Cumhuriyeti
Kuzey Kore	Gürcistan	
Küba	Endonezya	
Nikaragua	Kanada	
Transdinyester	Kore Cumhuriyeti	
Suriye	ABD	
Sudan	Türkiye	
Zimbabve	Çekya	
Venezuela		

6.4. İlhakın Uluslararası Arenadaki Yansımaları

Obama, 2009’da göreve geldiğinde ABD-Rusya ilişkilerinin iyileşmesi amacıyla “reset” (sıfırlama) politikası üzerinde durmuş ancak bu politika Ukrayna müdahalesi ve Kırım’ın ilhakı sonrasında ilişkiler için iyileşme çabalarını boşa çıkarmıştır. Bunun yanında, Batılı birçok devlet için Ukrayna müdahalesi Rusya’nın çeşitli yönetsel özelliklerinin de açığa çıkması anlamına gelmiştir; devlet yoluyla propaganda yapmak,

⁵³⁷ Gül Sarıkaya “ Rusya’nın Kırım’ı İlhakından Sonra Kırım Tatar Milli Meclisi ve Kırım Tatar Türklerine Yönelik Baksılar”, 86-87.

Rusya'nın hayati çıkarları için güç kullanımı, farklı ülkelerdeki Rus yanlısı milliyetçi protestoları kışkırtmak, güç kullanarak toprak elde etmek vs.⁵³⁸ Kırım, 1945'ten günümüze Rusya'nın ilhak ettiği ilk toprak olmuş ve bu durum dünya çapında büyük yankı uyandırmıştır. Ukrayna'da yaşanan olaylar, ABD ve AB'nin Rusya'dan uzaklaşmasına sebep olmuştur.⁵³⁹

Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy ve Avrupa Komisyonu Başkanı José Manuel Barroso imzalı Kırım ile ilgili ortak bildiri metni yayınlanmıştır. İmzalanan bildiride (6 Mart 2014) 28 AB üyesinden devlet ya da hükümet başkanları Ukrayna için referandum yapılmasının uluslararası hukuka ve Ukrayna Anayasasına aykırı olduğunu ve bu referandum sonucunu tanımayacaklarını belirtmişlerdir. Bildiride, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne, bağımsız ve egemen bir devlet olma statüsüne saygı gösterilmesi ve diplomatik adımlar yardımıyla krizin çözülmesi gerektiğine yer verilmiştir. Ukrayna'ya yapılan (sebepsiz) müdahale bildiride kınanmıştır, AB ülkeleri Ukrayna ile ilgili sorumluluklarının olduğunu ve konuyu dikkatle takip edeceklerini belirtmişlerdir.⁵⁴⁰

Kırım'ın ilhakından önce (örn. Rusya'nın Gürcistan müdahalesinde) Avrupalı devletler yaptırım uygulanması hususunu gündemlerine almamışlar ancak Kırım müdahalesinde uluslararası sınırlar zor kullanılarak değiştirildiği, sonrasında ise Güneydoğu Ukrayna'da iç savaş başladığı için yaptırımlar konusu önemli şekilde gündeme getirilmiştir. Rusya'nın Avrupa üzerinde yıllardır kazanmaya çalıştığı imaj ve etki tersine dönmüştür. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ABD ve AB ülkelerinin birbirine yaklaşmasına sebep olduğu gibi, Rusya ile olan ilişkilerde Avrupa ülkelerindeki karar alma mekanizmalarında ABD'nin etkisini arttırmıştır.⁵⁴¹

AB Konseyi, 2014 yılından itibaren Kırım'ın ilhakı dolayısıyla çeşitli yaptırımlar hayata geçirmiştir.⁵⁴² Rusya'nın Kırım müdahalesi sonrasındaki yaptırımlar, Kırım ve Sivastopol'da AB ülkesi vatandaşların çalışma ve ticari faaliyette bulunmalarını ve

⁵³⁸ Riccardo Alcaro (Ed), **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis**, (Intoduction), 12.

⁵³⁹ Dimitri Trenin, "Russia's Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century".

⁵⁴⁰ "Joint Statement on Crimea by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission Jose Manuel Barroso", AB Konseyi, Brüksel, 16 Mart 2014, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141566.pdf [10.04.2019].

⁵⁴¹ Alcaro "West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis. Report of the Transatlantic Security Stmposium", 69-70.

⁵⁴² "Yevropa ne zabyła pro Krym: Rossiya oblozhili sanktsiyami Pochemu prodlił na god sanktsii protiv Rossii po Krymu", Gazeta.ru.

buradaki şirketlerle işbirliği yapmalarını yasaklamaktadır. Bunun yanı sıra AB'ye bu bölgeden ürün ithalatı da yasaklanmıştır. Rusya ise AB ülkelerinden gıda ithalatına yasak getirerek karşı bir hamle geliştirmiştir. 2013 yılında Rusya'dan AB'ye gerçekleştirilen ticaret hacmi 410 milyar EUR iken, yaptırımlar sonrasında bu rakam 2018 yılına gelinceye kadar 294 milyar EUR'ya kadar düşmüştür ve Rusya'nın yıl bazında ekonomik büyümesinde gerileme kaydedilmiştir.⁵⁴³

“Yaptırımlar halihazırda dünya ticaretinin temellerini ve DTÖ kurallarını, özel mülkiyetin dokunulmazlığı ilkelerini baltalamakta, ana yararlanıcıları Batı ülkeleri olan piyasa, özgürlük ve rekabete dayalı liberal küreselleşme modelinin altını oymaktadır ve bu ülkeler artık küreselleşmenin liderleri olarak itibarlarını kaybetme riskiyle karşı karşıyadırlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin refahı büyük ölçüde yatırımcıların, yabancı dolar sahiplerinin ve Amerikan menkul kıymetlerinin güvenine bağlıdır. Güven açıkça aşınmaktadır ve küreselleşmenin meyvelerindeki hayal kırıklığı işaretleri artık birçok ülkede mevcuttur.”⁵⁴⁴

“Yaptırımlar Rusya'ya zarar vermeye, gelişimini engellemeye, siyasette, ekonomide ve kültürde kendi kendini tecrit etmesine, yani geri kalmışlığa doğru itmeye çalışmaktadır ancak dünya dramatik bir şekilde değişmiştir. Rusya, kendini kapatıp bir tür kapalı kalkınma yolu, otarşi yolunu seçmek niyetinde değildir, ekonomik ilişkilerin normalleşmesi ve politik olanlar da dahil olmak üzere her zaman diyaloga hazırdır. Rusya, dünyanın önde gelen ülkelerinin iş çevrelerinin pragmatik bir yaklaşımına ve konumuna güvenmektedir. Bugün Rusya'nın Avrupa'ya sırtını döndüğü iddia edilmektedir ancak kesinlikle böyle bir durum mevcut değildir. Asya-Pasifik bölgesindeki aktif politika, hiçbir şekilde yaptırımlarla bağlantılı değildir, birkaç yıldan daha uzun bir süre önce başlamıştır. Batılı ülkeler de dahil olmak üzere diğer birçok ülke, Doğu'nun dünyada hem ekonomide hem de siyasette giderek daha önemli bir yere sahip olduğu gerçeğinden yola çıkmaktalar ve bu durum görmezden gelinemez.”⁵⁴⁵

6.5. İlhakın Rusya'nın İç Politikasına Etkisi

Stratejik ve askeri hedeflerin yanında iç politika için de Kırım'ın ilhaki önemli bir rol oynamıştır ve Putin'in halk nezdindeki popülaritesi artmıştır.⁵⁴⁶ Kırım'ın ilhaki sebebiyle Batı devletleri tarafından hayata geçirilen yaptırımların, Putin'e dezavantaj sağlayan bir yanı olmadığı, tam aksine Soğuk Savaş'tan bu yana Rusya sınırlarına doğru genişleyen NATO'ya karşı kazanılmış makul bir zafer ve alınmış bir intikam olduğunu düşünen çok sayıda Rus mevcuttur ve Putin'in halk içinde %85 popülariteye sahip olduğu görülmektedir.⁵⁴⁷ Kırım olayları sonrasında Batılı devletlerin Rusya'ya uyguladıkları yaptırımlar dolayısıyla Rusya'da milliyetçilik duygularının yükselerek

⁵⁴³ age.

⁵⁴⁴ “Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014.

⁵⁴⁵ age.

⁵⁴⁶ Bebler, “Crimea and the Russian- Ukrainian Confilct”.

⁵⁴⁷ Micheal O'Hanlon, Jeremy Shapiro, “Crafting Win-Win-Win for Russia, Ukraine and the West”, **The Washington Post**, 07.12.2014,

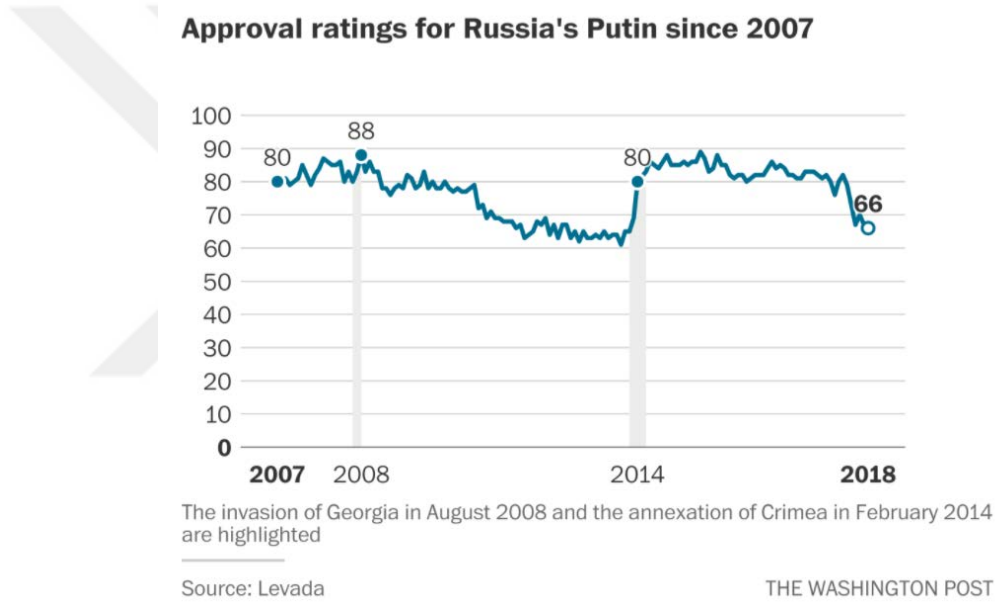
https://www.washingtonpost.com/opinions/crafting-a-win-win-win-for-russia-ukraine-and-the-west/2014/12/05/727d6c92-7be1-11e4-9a27-6fdb612bfff8_story.html [15.06.2020].

Putin'e olan halk desteğinin arttığı görülmektedir. Rus halkının, Batılı devletlerden gelen bu sert tepkiye ve yaptırım kararlarına karşın, Batı'nın çifte standart uygulamaları sebebiyle daha hassas ve sert bir tavır sergilediği, kendi ulusal çıkarlarıyla ilgili gördükleri konularda Putin'e destek verdikleri değerlendirilebilir.⁵⁴⁸

Tablo 6.4 : Kırım Müdahalesi Sonrasında Rus Halkının Putin'e Vermiş Olduğu Onayla İlgili Görsel

Grafikte görüldüğü üzere, Gürcistan müdahalesi ve Kırım'ın ilhakı sonrasında Putin'e halk nezdinde verilen onay artmıştır. Adam Taylor, "Is there a link between Putin's Approval Rating Aggressive Russian Foreign Policy?", **Washington Post**, 26.11.2018,

<https://www.washingtonpost.com/world/2018/11/26/is-there-link-between-putins-approval-rating-aggressive-russian-foreign-policy/> [21.06.2020].

6.6. Bölüm Değerlendirmesi

Kırım, tarih boyunca üzerinde hakimiyete sahip olan devletlere önemli bir stratejik avantaj sağlamıştır. Rusya'nın Karadeniz'i Rus gölüne çevirme ideali de Kırım'a hakim olmasından geçmektedir. Rusya, Çarlık Rusya'sı ve Sovyetler Birliği dönemlerinde çok büyük bir kara devletiydi, Sovyetler'in dağılmasıyla birlikte ciddi bir toprak kaybı yaşamasına rağmen günümüzde dünyanın en geniş topraklarına sahip

⁵⁴⁸ Vitaly Naumkin, "Ortadoğu'da Daha İddialı bir Rusya'ya Hazırlıklı Olun", **Al-Monitor**, 19 Mart 2014, <https://www.al-monitor.com/tr/contents/articles/originals/2014/03/crimea-middle-east-afghanistan-russia-us.html> [20.06.2020].

ülkesidir. Rusya'nın okyanuslara ulaşım sağlaması Karadeniz'e hakim bir konumda olmasına bağlıdır.

Kırım, Rus ve Osmanlı İmparatorlukları arasında nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. Osmanlı hakimiyetinden çıkan Kırım, Rus İmparatorluğu'nun yönetimine geçtikten sonra Rus Devleti, Karadeniz Donanması'nı buraya kurmuş ve Rus nüfusunu yarım adaya yerleştirerek coğrafyadaki nüfusun değişimine sebep olmuştur. Bolşevik Devrimi ile birlikte Kırım 1921 yılında işgal edilerek "Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adıyla SSCB'nin bir parçası haline gelmiştir. Kırım, 2. Dünya Savaşı sırasında büyük bir harp alanına dönmüş, Stalin Tatarların Nazilerle işbirliği yaptığı gerekçesiyle çok sayıda Tatar'ı sürgüne göndermiş ya da infaz etmiştir, bu sebeple Tatarların, Rus yönetimine karşı mesafeli oldukları ve Rus yönetimini istemedikleri (Kırım'ın ilhakı vakasında da görüldüğü gibi) değerlendirilebilir.

1954'te Kruşçev, Kırım'ı idari kolaylık sağlaması amacıyla Ukrayna'ya devredilmiştir ancak bu durum daha Sovyetler Birliği döneminde sorgulanmaya başlanmıştır. 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması, Rusya tarafından kabulü en zor (Sovyet coğrafyasında yer alan birçok diğer devlete göre) ayrılmalardan biri olmuştur. 1996 yılında Kırım'a özerk bir statü verildiyse de, Ukrayna merkezi hükümeti Kırım parlamentosunun aldığı kararları mutlak veto hakkına sahip olmuştur. 2004-2005 yıllarında yaşanan Renkli Devrimler ve Rusya'nın Kırım'da izlemiş olduğu aktif politika sebebiyle Ukrayna yönetimi ve Rusya arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir.

2013'te Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşması ile ilgili geri adım atması ve Anlaşmayı askıya alması sonrasında yaşanan olaylar, Rusya'nın güvenlik endişelerini arttırmıştır. Şubat 2014'te Rus özel kuvvetleri, Kırım'da yer alan stratejik yerlerle birlikte Kırım Özerk Cumhuriyet Parlamentosu'nu kontrol altına almıştır, Mart ayında gerçekleştirilen referandumla Kırım Rusya'ya bağlanmıştır.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve gerçekleştirilen referandum, çoğu ülke ve BM tarafından kabul edilmemekte, uluslararası hukuka aykırı olarak görülmektedir. İlaveten, ilhak sonrasında başta ABD olmak üzere Batılı devletler Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulayarak Rus ekonomisinde kayda değer bir daralmaya sebep olmuşlardır ve Rusya- Batı arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir.

Rusya'nın, ilhak sonrasında karşılaştığı yaptırımlar ve Batı ile ilişkilerinin gerilmesine rağmen, Rus halkının Putin'e olan desteğinin arttığı görülmüştür, bunun sebebi Rus

ulusal çıkarlarının korunduğu ve Batı'nın ifte standart uygulamalarına gereken cevabın verildiği dűřünceleridir.

Bu bölümde Rusya-Kırım ilişkilerinin tarihçesine yer verilmiştir, son derece inişli-çıkışlı olan bu ilişkilerde Rusya'nın yüzyıllar boyunca yarım ada üzerinde hakim olması sebebiyle buranın elinden çıkmasını sindiremediği görölmektedir. Bu anlayışa paralel olarak, 2014 yılında Kırım önce işgal sonra ilhak edilmiştir ve Batı'nın bütün tepkisine, uyguladığı yaptırımlara rağmen Putin'in halk içindeki popüleritesi artmıştır ve bu durum yapılan anketlerle ortaya konulmuştur. Kırım'ın ilhakı ile; Rusya'nın aldığı bütün tepkilere rağmen kendi güvenliğini tehlikede görmesi ve tehdit algısının artması durumunda, ne kadar ileri gidebileceği ve sert güç unsurlarını da kullanarak toprak elde edebileceği görölmüştür.

7. KIRIM'IN İLHAKINA KİMLİK VE GÜVENLİK ODAKLI BAKIŞ

Önceki bölümlerde Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki yeri, sahip olduğu vizyon ve politikaları, kimlik özelliklerine ve güvenlik endişelerine bağlı şekilde genel hatlarıyla ele alınmıştı. Rusya'nın Ukrayna özelindeki politikaları ve iki ülke arasındaki köklü tarihe sahip ilişkiler ele alınıp analiz edildikten sonra, “vaka” olarak detaylı şekilde incelenecek “Kırım’ın ilhakı” özelinde Rusya'nın kimlik özellikleri ve kimliğine bağlı çıkarları ele alınacaktır. Kırım’ın ilhakı, Rusya'nın Ukrayna ile olan ilişkileriyle doğrudan bağlantılı olmanın yanında, Kırım gerek Ortodoksluğun kabul edildiği yer olması, gerekse yoğun etnik Rus'un yaşaması sebebiyle Rusya için çok önemli ve stratejik bir konumdadır. Rusya'nın emperyal ve büyük bir dünya gücü olma çabaları da, Kırım’ın ilhakı vakasında açıkça görülmektedir. Bu bölümde Rusya'nın kimlik özellikleri (Slav, Ortodoks, emperyal, büyük güç olma) çerçevesinden ele alınarak, önceki bölümlerle paralel olacak şekilde açıklanmaya çalışılacak ve Kırım müdahalesi perpektifinden detaylandırılacaktır.

Güvenlik eksenli bakış açısından ise ilhak, Saldırgan Realizm merceğinden incelenecektir. Realizm, genel manada devletler arasındaki ilişkileri “güç ve güvenlik” ekseninde açıklamaya çalışır. Çalışmanın teori bölümünde Realist Paradigma’da yer alan; Klasik Realizm, Neoklasik Realizm ve Neorealist Paradigma (Saldırgan ve Savunmacı Realist teoriler ele alınarak) yer verilmiştir. Saldırgan Realizmin temel argümanları olan, devletlerin üst otorite olmaması sebebiyle kendi güvenliklerini maksimum seviyeye çıkarmaları, kendi bölgelerinde hegemon olarak diğer aktörleri domine etme istekleri ve rasyonel aktörler olarak saldırganlığı belli hesaplamalar çerçevesinde gerçekleştirerek, karlı çıkmayacakları davranışlardan kaçınmaları gibi hususlar bu bölümde belli başlıklar altında analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı kimlik ve güvenlik eksenli bakış açılarından ele alınarak, iki bakış açısının da önemli argümanlarına değinilerek bir sentez yapılmaya gayret edilecektir.

7.1. Rusya'nın Slav, Ortodoks, Emperyal, Büyük Güç Olma Kimlikleri

7.1.1. Slav ve Ortodoks Kimlik

Doğu Slavlarından olan Ukrayna ile Rusya'nın tarihi derinliğe sahip komşuluk ilişkileri vardır. Kiev, 882-1132 yıllarında Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'nın başkenti idi, Kievskaya Rus olarak anılan bu coğrafya hem Ukraynalılar hem de Ruslar için tarihlerinin önemli bir parçalarından biri olarak görülmektedir. Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkiler ise zaman içinde birçok kez farklılık göstermiş, Rusya Ukrayna'yı kimi zaman komşu ya da kardeş ülke olarak görmüştür.⁵⁴⁹ Rus devlet kimliğinin, 21. yy da sosyo-politik anlamda Slav dünyası kavramını kullandığı görülmektedir. Slav dünyası metorik bir anlama sahip olup, bir "yeryüzü cenneti"ni temsil etmektedir, bu minvalde kültürel ve jeopolitik çekirdeğe sahip Slav kökenleri tarih ekseninde öne çıkmakta ve pragmatik amaçlarla da kullanılmaktadır. 19. 20 ve 21. yy'larda Rus ulusal kimliğinin şekillenmesinde sembolik temeller üzerinde Slav dünyası kavramı kullanılmıştır. 2000'li ve 2010'lu yıllarda Slav dünyası kavramı duygusal boyutta tekrar güncellenmiş, Ukrayna ve Belarus ile özel ilişkiler inşa etmek üzerine Sovyet sonrası Rusya'nın jeopolitik iddialarını desteklemek için kullanılmış, Rus dünyası ideolojisinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesini teşvik etmek için destekleyici bir işlev üstlenmiştir.⁵⁵⁰

Sovyetler Birliği'nin parçalanması; sosyo-ekonomik ve politik açılardan Sovyet sisteminin çökmesi anlamını taşımaktaydı. SSCB'nin çöküşü çok ciddi bir jeopolitik karışıklığa sebep olmuştur. Rus halkı birden bire kendini kıtalar arası bir imparatorluk olarak değil, önemli miktarda toprağını kaybetmiş bir ülke olarak bulmuştur. Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması ise Rusya'nın Panslavizm kimliğinin taşıyıcısı olduğu iddiasına meydan okumuştur.⁵⁵¹

Aleksandr Solzhenitsyn⁵⁵², Sovyetler Birliği coğrafyasında yer alan uluslara Rusların liderlik ettiğini ve Ruslar, Ukraynalılar ve Belarosluların Doğu Slavlarının kolları olduğunu, aynı inancı (Ortodoksluk) paylaştıklarını ve benzer dilleri konuştuklarını

⁵⁴⁹ Mehmet Güneş, "Uluslararası Siyasette İyi Komşuluk Politikası Bağlamında Rusya'nın Ukrayna ile Komşuluğu", Stratejik Düşünme Enstitüsü, 18.04.2021, <https://www.sde.org.tr/analiz/uluslararasi-siyasette-iyi-komsuluk-politikasi-baglaminda-rusyanin-ukrayna-ile-komsulugu-analizi-21936> [25.05.2021].

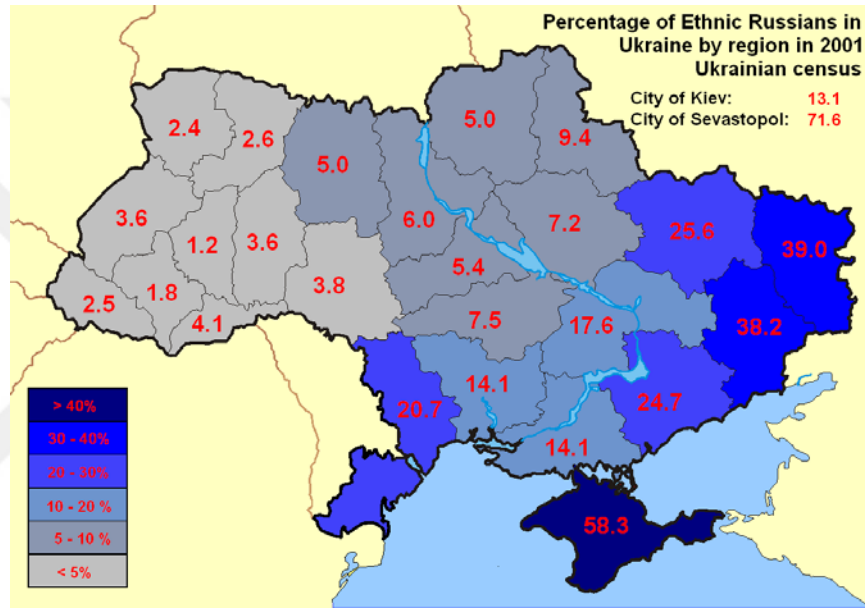
⁵⁵⁰ T.V. Yevgeniyeva, V.V. Titov ve S.YU. Belokonev "Mesto Obraza Slavyanskogo Mira v Formirovani Sovremennoy Rossiyskoy Identichnosti", 140.

⁵⁵¹ Zbigniew Brezezinski, **The Grand Chessboard, American Primacy and Its- Geostategic Imperatives**, (New York NY: 2016), 88-89.

⁵⁵² Daha detaylı bilgi için bakınız: Aleksandr Solzhenitsyn 1918 doğumlu Rus yazar, 1970 yılında, Alexander Solzhenitsyn, "*Rus edebiyatı geleneğini sürdürdüğü için*" Nobel Ödülü'ne layık görülmüş ancak törene gelmemiştir. "Aleksandr Solzhenitsyn", Culture.ru web sitesi, <https://www.culture.ru/persons/9837/aleksandr-solzhenitsyn> [10.10.2021].

belirterek, Rus tarihinin Kiev’de başladıktan sonra ağırlık merkezinin Moskova’ya kaydığını savunmaktadır, Çarlık ve Sovyet Rusyası tarihinden etkilenen bu sav, üç devletten oluşan bir Rusya devleti kurulabileceğini söylemektedir.⁵⁵³

Ruslar ve Ukraynalılar arasında varolan yakınlık, bir bakıma iki taraf arasında yaşanan sorunların da çıkış noktasını oluşturmaktadır, zira Rusların çoğunluğu ve Ukrayna’da yaşayan etnik Ruslar, iki Slav halkı arasındaki fark olmadığını değerlendirmekte ve bu sebeple ayrı bir Ukrayna devletinin varlık sebebini anlamakta zorlanmaktadırlar. Ukrayna, bağımsız bir devlet olmasına rağmen Ukrayna halkı kendilerini ekonomik alan başta olmak üzere Ruslara karşı kanıtlamak durumunda hissetmektedirler.⁵⁵⁴

Şekil 7.1 : Ukrayna’da Yaşayan Etnik Rusların Bölgelere Göre Dağılımını Gösteren Harita

Edward W. Walker, Eurasian Geopolitics, UC Berkeley
<https://eurasiangeopolitics.files.wordpress.com/2014/04/ethno-russians-in-ukraine-2001.png>, [23.10.2020].

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında Rusya, Sovyet nostaljisini ön plana alarak yakın coğrafyasında Batı etkisinin bertaraf edilmesine çalışmıştır. Ukrayna, Sovyet sonrası Rus kimliğinin ifade edilmesinde kültürel boyutta önemli bir yerde konumlanmaktadır. Rusya, Ukrayna-Rusya arasında Doğu Slavlığı kimliğini ön plana çıkararak, ülkeyi Batı’dan uzak tutmaya çabalamıştır. Ukrayna Bağımsız Siyasi

⁵⁵³ Peter J. Duncan, “Contemporaray Russian Identity Between East and West”, **Cambridge The Historical Journal**, c. 48, s. 1 (2005, Mart) : 286.

<https://www.cambridge.org/core/journals/historical-journal/article/abs/contemporary-russian-identity-between-east-and-west/02AE32765B16C104869D71B8F241D792> [14.02.2020].

⁵⁵⁴ Igor Torbakov, “Rusya’da Ayrı ya da Rusya’nın bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli bir Destanı”, **Avrasya Dosyası**, Rusya Özel, c. 6, s. 4 (2001, Kış) : 301.

Araştırmalar Merkezi tarafından yayınlanan rapora göre, 8.3 milyon Ukrayna vatandaşı kendini Rus olarak tanımlamakta ve halkın %26.6'sı Rusça'yı ana dili olarak kabul etmektedir, Rusya ise bu argümanları politize etmektedir.⁵⁵⁵

2005 yılında Putin, Sovyetlerin dağılmasının Rus halkının yaşadığı bir dram olduğunu belirtmiştir, 2014 Euromeydan olaylarından sonra ise milyonlarca Rus'un bir gece içinde (Sovyetlerin dağılması sonrasında) kendilerini Rusya dışındaki ülkelerde azınlık olarak bulduğunu söylemiştir, bu minvalde Rus vatandaşlarına karşı hassas olunmasının dış politika da yansımaları olmaktadır. Rus vatandaşları ya da yurtdışında yaşayan Rusların korunması argümanı özellikle eski Sovyet coğrafyasında yer alan ülkelerdeki baskıyı meşrulaştırmak amacıyla Rusya tarafından kullanılmaktadır. Bu anlayış, 2013 Rus Dış Politika Konseptine de yansımış ve Rusya dışında yaşayan Rus vatandaşlarının çıkarlarının korunacağı belirtilmiştir. 2008 Gürcistan müdahalesinde Rusya, burada sivillerin hayatlarını kaybettiğini ve insani bir dram yaşandığını belirterek müdahalesini meşru kılmaya çalışmıştır. Rusya, benzer bir söylemi Kırım'ın ilhakkında da kullanmıştır. Putin, Kırım'da milyonlarca etnik Rus'un yaşadığını ve Rusya'nın çıkarlarının diplomatik, siyasi ve yasal yollarla savunulacağını belirtmiştir. 2008'de Rusya, Güney Osetya'da yaşayanları Rus olarak tanımlamaya çaba göstermiş, Putin ise Rus vatandaşlığının yasal olmanın yanında etnik, dilsel ve kültürel bağlamda ele alınabilecek argümanlara dayanan geniş yorumuna yer vermiştir. Rusya, BDT ülkelerinde yaşayan uluslara dikkatle yaklaşmakta, kendisine yakın kültürel, ekonomik, tarihi bağlara sahip nüfusu korumak gerektiğini belirtmekte ve gerektiğinde bu nüfus için mücadele vermek hakkını kendinde görerek ve bu mücadelenin de kendi ulusal çıkarlarıyla bağlantılı olduğunu değerlendirmektedir.⁵⁵⁶

2006 yılında Yanukoviç'in yönetime gelmesi sonrasında Putin, Ukrayna'yı Rusya'nın iyi ilişkilere sahip olduğu bir komşu ülke olarak gördüğünü söylemiştir, 2014 yılında Cumhurbaşkanı olan Yanukoviç'e karşı artan protestolar sonrasında ise Putin, Ukrayna'nın komşu ülke olmasının yanında kardeş bir ülke olarak da görüldüğünü, Ukrayna vatandaşlarının yaşadıkları tüm coğrafyalarda eşit haklardan yararlanmalarını

⁵⁵⁵ "Remnants of Soviet Imperialism in Russian Identity: Assessing the Annexation of Crimea Seven Years On", King's Think Tank, 03.03.2021, <https://kingsthankebank.com/2021/03/31/remnants-of-soviet-imperialism-in-russian-identity-assessing-the-annexation-of-crimea-seven-years-on/> [01.06.2021].

⁵⁵⁶ Philipp Casula, "Russia's Foreign Policy from the Crimean Crisis to the Middle East: Great Power Gamble or Biopolitics?", **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 33-34.

umduğunu belirtmiştir.⁵⁵⁷ Kırım'ın ilhakından sonra, burada yaşayan Ukrayna vatandaşları ne istedikleri sorulmaksızın Rus vatandaşlığına otomatik olarak geçmişlerdir, bu uygulama Kırım'da doğan ve ikamet izni olan herkesi kapsamıştır. 3.500 Ukrayna vatandaşı bu uygulamayı reddetmiştir.⁵⁵⁸

Kırım'ın ilhakı sonrasında barışın sağlanması amacıyla uluslararası çeşitli girişimlerde bulunulduysa da bu konuda başarı sağlanamamış ve Rus pasaportlarının topluca dağıtılması uygulamaları Rusya'nın bölge üzerindeki hakimiyetini artırma amacını açıkça ortaya koymuştur.⁵⁵⁹ İlhak sonrasında Kırım'da 2019 yılında 9.000 kişi Rusya pasaportu almıştır. Putin'in 18 Temmuz 2019'da imzaladığı karara göre, Ukrayna vatandaşlarının Rus pasaportu almaları için kapsam genişletilmiş, Donbas'taki Ukrayna vatandaşları, Rus pasaportu için başvurabilme hakkı almıştır. İlaven, Kırım ve Sivastopol'da doğup, 18 Mart 2018 tarihinden evvel buradan ayrılan vatansız kişilerin de Rus vatandaşlığına, kolaylaştırılmış sürece uygun şekilde başvurabileceği belirtilmektedir.⁵⁶⁰

2019 yılında Zelenski'nin seçilmesiyle birlikte Putin, Donetsk ve Lugansk bölgelerini Rusya'ya komşu olarak değerlendirmiş, bu coğrafyada yaşayanlara 3 ay içinde Rus pasaportu verileceğini açıklamış ve bu yönde bir kararname çıkarılmıştır. Putin, bahse konu düzenlemelerin insani nedenlere dayandığını belirtmiş, Ukrayna ve Rus halklarının kardeş halklar olduğunu, ortak vatandaşlık politikalarının karşılıklı olarak geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Pasaport verilirken, Rusya'da zorunlu ikamet etme, Donetsk ve Lugansk bölgelerinde yaşama şartı aranmamakta, Ukrayna vatandaşı olmaya bırakılmaksızın çifte vatandaşlık hakkının alınarak Ukraynalıların Rus vatandaşlığına geçebilmesine olanak sağlanmaktadır.⁵⁶¹

⁵⁵⁷ Güneş, "Uluslararası Siyasette İyi Komşuluk Politikası Bağlamında Rusya'nın Ukrayna ile Komşuluğu".

⁵⁵⁸ Taras Berezovets, "Russia Didn't Just Annex Crimea. It took People, too", Atlantic Council, 09.07.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-didn-t-just-annex-crimea-it-took-people-too/> [25.02.2020].

⁵⁵⁹ Taras Kuzio, "Vladimir Putin's Forever War Against Ukraine Continues", Atlantic Council, 20.08.2020, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/vladimir-putins-hybrid-war-against-ukraine-continues/> [25.05.2021].

⁵⁶⁰ Anife Bilal, "İşgal Edilen Kırım'da 2019'da Rus Vatandaşlığı Alan Kişi Sayısı Açıklandı", Kırım Haber Ajansı, 12.01.2020, <https://qha.com.tr/kirim/iscal-edilen-kirim-da-2019-da-rus-vatandasligi-alan-kisi-sayisi-aciklandi/143369/> [28.05.2021]

⁵⁶¹ Güneş, "Uluslararası Siyasette İyi Komşuluk Politikası Bağlamında Rusya'nın Ukrayna ile Komşuluğu".

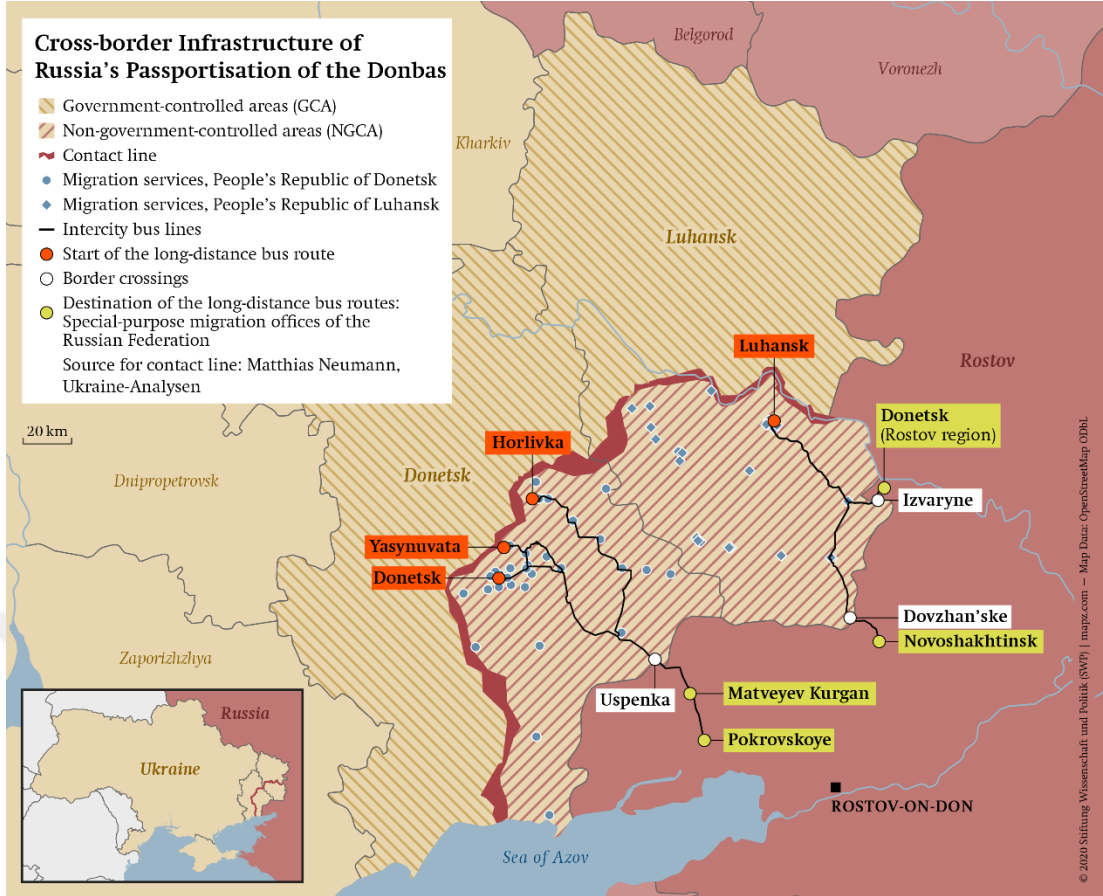
Rusya'nın Ukrayna halkına bu teklifi karşısında, Zelenski de Rus vatandaşlarına Ukrayna vatandaşlığı verileceğini belirtmiştir, bu gelişmeler iki ülkenin de Slav halkları başta olmak üzere komşu ülkeleri etkileyerek yanına çekme ve kendi vatandaşı yapma politikalarının hayata geçirildiğini göstermektedir. 2019 yılında 146 bini Ukrayna vatandaşı olmak üzere 300 bin kişinin Rusya vatandaşlığına geçtiği bilinmektedir. Rusya'nın 2019-2025 yılları arasında komşu ülkelerden vatandaş alma politikasına devam edeceği öngörülmektedir.⁵⁶² Zelenski'nin yönetime gelmesi sonrasında 2020 yılına kadar Doğu Ukrayna'da 1 milyon Rus pasaportu dağıtılmasının amaçlandığı duyurulmuştur. Bu girişimler, işgal altındaki doğu bölgelerinin ilerleyen zamanlarda Ukrayna ile tekrar birleşmesinin önünde ciddi bir engel teşkil ederken, yakın tarihte bir barışın söz konusu olmadığı ve Rusya'nın Ukrayna'nın bu coğrafyadaki egemenliğini ortadan kaldırmak için her türlü çabayı gösterdiğinin de en önemli göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın, Ukrayna'daki hedeflerinde bir değişim olmamıştır, Rusya Ukrayna ulusal kimliğinin ortadan kaldırılarak bu coğrafyanın kendi egemenliğine girmesini amaçlamaktadır.⁵⁶³

Donetsk ve Lugansk bölgelerinde 2020 yılına kadar birçok Ukraynalı'ya pasaport verilmesi, Rusya için bir "dış politika aracı" olarak kullanılmaktadır. Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki çatışma ve anlaşmazlıkları körükleyerek burada istikrarın teminini zorlaştırmaktadır, bu durum Ukrayna yönetimi için de bir baskı unsuru olarak kullanılmaktadır. Ukraynalılar, Doğu Slavları olarak, Rusya için "ideal göçmeni" temsil etmektedir, Rusya, Ukraynalıların; entegrasyonda zorluk çıkarmayacak, işgücü piyasası için gerekli yetkinliklere sahip ve düşük gelir seviyesine sahip olduklarından göç etme isteği taşıyan göçmenler olduğunu düşünmektedir. Rusya, bu politikalarıyla hem bahse konu coğrafyada etki alanını korumakta hem de göç için çekici hale gelmektedir, böylece göç yoluyla kendi nüfusundaki azalmanın önüne de geçmek istemektedir.⁵⁶⁴

⁵⁶² age.

⁵⁶³ Kuzio, "Vladimir Putin's Forever War Against Ukraine Continues".

⁵⁶⁴ Fabrian Burkhardt, "Russia's "Passportisation" of the Donbas The Mass Naturalisation of Ukrainians is More Than a Foreign Policy Tool", SWP Comment (Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit), Ağustos 2020, [https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C41/\[17.05.2021\]](https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C41/[17.05.2021]).

Şekil 7.2 : Rusya'nın Donbas'ta Pasaport Vermesiyle İlgili Çalışmaları

Fabrian Burkhardt, "Russia's "Passportisation" of the Donbas - The Mass Naturalisation of Ukrainians is More Than a Foreign Policy Tool", Ağustos 2020, SWP Comment (Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit)
<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C41/> [17.05.2021].

1853-1856 yılları arasında Rusya ile Fransa, İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında gerçekleşen Kırım Savaşı'nda İngiliz ve Fransızlar Sivastopol'daki Rus üssüne asker göndererek Osmanlı devletine yardımda bulunmuştur. Yarım milyona yakın Rus'un hayatını kaybettiği savaş sonrasında 1856'da Paris Barış Anlaşması imzalanmış ve Ruslar Karadeniz'den savaş gemilerini çekmek zorunda kalmıştır. Bu savaş, Rus tarihinin şanlı bir zafer olarak görülmektedir ve I. Nikola, Ortodoksluk inancına bağlılık göstererek, Rus çıkarlarının dini çıkarlarla birlikte ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Kırım Savaşı hem bir din savaşı hem de toprak savaşı olarak görülebilir, Nicholas'ın ortaya attığı "Ortodoksluk, Milliyetçilik ve Otokrasi" üçlüsü Bolşevik devriminde Rus devletine yol göstermiştir.⁵⁶⁵

⁵⁶⁵ Zhang Tu, "Religion: The Underrated Numerator of Russia's Acquisition of Crimea", Leidenlawblog, 27.03.2014,

Rus kimliğinde yer alan teokratik kavramlara göre; kilise ve devlet birbiriyle uyumlu şekilde varlıklarını sürdürmelidir. Rus Çarları, kendilerine ilahi hükümdarlık atfederken, Rus devletini de 3. Roma olarak adlandırmışlardır. Çar 1. Nicholas,(1825-1855) Rusya'nın kilise devleti kimliğini "Ortodoksluk, Otokrasi, milliyetçilik" ifadeleriyle dile getirmiştir, bu motto 1917 Rus Devriminde Rus ulusal kimliğinin önemli bileşeni olmuştur. ⁵⁶⁶ Kırım; 1. Nicholas'ın mottosu (Ortodoksluk, Otokrasi, milliyetçilik) ve 3. Roma fikri için hayati önemdedir, zira Bizans yarım adada Ortodoksluğu Rusya'ya devretmiştir ve Prens Vladimir burada vaftiz edilmiştir. Kırım, Rus hafızasında birçok yönden önem arz etmektedir, Kırım Savaşı, 1. ve 2. Dünya Savaşları gibi savaflara Kırım tanıklık etmiştir, bu savaşların manevi atmosferine ek olarak, Rusya'nın dini duygularla Kırım'a karşı bir aidiyet duygusu geliştirdiği görülmektedir. Ortodoksluk bu manada, Rusya'nın güneye yayılmasında kullandığı soyut unsurların başında gelmektedir, bu sebeple özellikle Ortodoks Hristiyan Rus vatandaşları Kırım konusunda Putin'e destek olmaktadır. Rusya'nın Kırım politikasını analiz etmek ve anlamak için din önemli bir faktördür. ⁵⁶⁷

"Burası (Kırım), Kutsal Prens Vladimir'in vaftiz edildiği Chersonese, Ortodoksluğa dönüşmenin manevi başarısıdır. Bu başarı; Ukrayna, Belarus ve Rusya halklarını birleştiren ortak bir kültürel değer ve uygarlık temeli belirlenmesini sağlamıştır. Kırım'da 1783'te Rus devleti yönetimi altına alınan cesur Rus askerlerinin mezarları bulunmaktadır. Rus Karadeniz donanmasının vatani da Sivastopol'dur. Kırım; Balaklava, Kerç, Kurgan ve Sapun dağıdır bu yerlerin her biri Rusya için kutsaldır, Rus askeri ihtişamının benzeri görülmemiş cesaretinin sembolleridir. Kırım yarımadasında yaşayan 2 milyon 200 bin kişiden 1.5 milyonu Rus'tur, bunun haricinde anadilini Rusça olarak gören 350 bin Ukraynalı ve 300 bin civarında Kırım Tatarı burada yaşamaktadır." ⁵⁶⁸

<https://www.leidenlawblog.nl/articles/religion-the-underrated-numerator-of-russias-acquisition-of-crimea> [30.05.2021]

⁵⁶⁶ Mara Kozelsky, "Don't Underestimate Importance of Religion for Understanding Russia's Actions in Crimea", **The Washington Post**, 13.04.2014, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/13/dont-underestimate-importance-of-religion-for-understanding-russias-actions-in-crimea/> [30.05.2021].

⁵⁶⁷ age.

⁵⁶⁸ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

Şekil 7. 3 : Ukrayna'nın Farklı Bölgelerindeki Dini İnanışlar (2016)

Religious Information Service of Ukraine, 25.03.2016,
<https://ukrainemarriageguide.com/en/blog/religion-ukraine-denominations-acceptance> [30.05.2021].

Sovyetler'in dağılmasından günümüze, Ortodoks Hristiyan milliyetçiliği önemli bir yükseliş trendi göstermiştir, Rus Kilisesi, Papa'nın Rus topraklarına girmesine izin vermemektedir. Sovyetler'in çöküşünün ardından din, Rus devleti için yeniden önemli hale gelmiştir ve Ukrayna'da yer alan Rus Ortodoks Kilisesi, Ukrayna Ortodoks Kilisesi ile Kırım'daki kutsal mekanların restore edilip yenilenmesi için rekabete girmiştir.⁵⁶⁹

Rus Ortodoks Kilisesi'nin kimlik politikası, Rusya dışında da var olmaktadır. Kilise Rus milliyetçiliği tarafından kabul edilen geniş Rus kimliği tanımına dayanarak Rusya-Ukrayna-Beyaz Rusya birliğinin kurulmasına destek vermektedir. Bahse konu devletlerin birbirinden kopmasının suni olduğunu ve Slav kökene de sahip olmaları sebebiyle tekrar dayanışma içinde olmalarının hepsinin faydasına olacağı argümanı öne çıkarılmaktadır ve bu konuyla ilgili olarak Rus Ortodoks Kilisesi resmi destek

⁵⁶⁹ Kozelsky, "Don't Underestimate Importance of Religion for Understanding Russia's Actions in Crimea".

vermektedir. Kilise, “*kanımız bir, dinimiz bir*” mottosuna dayalı bir anlayışa sahiptir.

570

Kimlik politikaları açısından, Rus Ortodoks Kilisesi’nin Rusya sınırlarını aşan bir anlayış benimsediği görülmektedir, bu minvalde Doğu Slavları oldukları anlayışına paralel olarak; Rusya, Ukrayna, Belarus ülkelerinin entegrasyonuna dayanan bir Birliğin (yapının) kurulmasıyla ilgili düşünceler önem kazanmaktadır. Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında bahse onu üç ülkenin ayrılmış olması suni görülmekte ve Doğu Slavlarını Rus Ortodoks Kilisesi’nin birleştirebileceği değerlendirilmektedir. “Kanımız bir, dinimiz bir”, “üç devlet tek patrikane” mottolarıyla hareket eden Rus Ortodoks Kilisesi, çoğunlukla Ortodoks olan Ukrayna ve Beyaz Rusya vatandaşlarının Moskova Patrikhanesine bağlı olmalarını arzu etmektedir, Ukrayna’nın Rusya’dan bağımsız hareket etme çabalarıysa Rusya tarafında rahatsızlığa sebep olmaktadır. Ukrayna bağımsız bir kimlik oluşturabilmek amacıyla Fener Rum Patrikhanesi’nden destek beklerken, aslında Rus Ortodoks Kilisesi’nin etkisinden çıkmayı amaçladığı değerlendirilebilir. Bu minvalde, Ukrayna’nın bağımsız hale gelmesi, hem ABD hem de Rusya açısından önem arz etmekte olup, Moskova’nın Ortodoksluk üzerinden Ukrayna’yı etki alanı içinde tutmaya çalıştığı görülmektedir.⁵⁷¹

Hristiyan dünyası içinde yer alan Rus Ortodoks Kilisesi (Üçüncü Roma) kendine has özelliklere sahip bir merkez konumundadır. Bahse konu merkez politik ve diplomatik lobiler oluşturma yoluyla etkinliğini arttırmayı amaçlayan bir misyona sahiptir. Moskova Patrikhanesi, kendini Latin Hristiyanlığının karşısında konumlandıran, Fener Rum Patrikhanesini Batı politikalarının bir parçası olarak gören, Ortodoksluk menfaatlerini devletler düzeyinde ve jeo-politik anlamda tek başına savunmaya çalışan bir yere konumlandırmaktadır. Moskova Patrikhanesi, Rus milli kimliğinin önemli bir parçası olan ve Ortodoks jeo-politiğinin büyük başarısı olarak görülen Eski Sovyet ülkelerinde bulunan Ruslar açısından birleştirici bir görev üstlendiğini vurgulamaktadır. Kilise; Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna’yı birleştirerek

⁵⁷⁰ Anar Somuncuoğlu, “Rus Ortodoks Kilisesinin Eski Sovyet Alanındaki Misyonu”, **Karadeniz Araştırmaları- Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa İncelemeleri Dergisi**, s. 2 (2004, Yaz) : 101. http://www.karam.org.tr/Makaleler/992132737_somuncuoglu.pdf [25.10.2020].

diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerinde de Rusya'nın etkisinin devamını sağlamak, bütünleşme ve uyumu desteklemek istemektedir.⁵⁷²

Dağılan Sovyetler Birliği topraklarında yer alan kiliseler ve mensupları arasındaki uyumu ve bütünleşmeyi sağlama amacını taşıyan Rus Patrikhanesi'nin faaliyetleri günümüzde devam etmektedir. Roma Katolik Kilisesinin Ukrayna'da nüfuzunu arttırma çabaları gerilime sebep olmaktadır. Çünkü bu durumda, Rusya Ukrayna'nın kendisinden uzaklaşıp Batı'nın ekonomik ve politik hedeflerine bağlanmasına paralel bir stratejisinin öne çıkacağını değerlendirmektedir.⁵⁷³

2012 yılında Putin'in iktidara tekrar gelmesi sonrasında, Putin karşıtı birçok protesto düzenlenmiştir, Patrik Kiril önceleri bu konuda Putin'in arkasında duran bir tutum içinde olmazken, protestocuları açıktan olmasa da destekler pozisyonunda kalmıştır ancak iktidara yakın medyanın Kiril ile ilgili yaydığı olumsuz haberlerden sonra Kilise söylem değiştirerek Putin yanlısı bir çizgiye kaymıştır. Kırım müdahalesinde Rus Ortodoks Kilisesi, Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı eylemleri teşvik etmiş, bu minvalde Putin ile aynı doğrultuda hareket etmiş ve Ukrayna'da yaşayan Ortodoksların Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlanması söylemini kullanmıştır.⁵⁷⁴ Kırım'da çok sayıda manastır bulunmasının yanında, Rusya'nın Kırım'ı ilhakında din temelli argümanlar kullanmıştır.⁵⁷⁵

Rus Ortodoks Kilisesi'nin önemi, özellikle Putin döneminde artmış ve Rusya kendisini Batı liberalizmine karşı dini ve muhafazakar değerlerin savunucusu olarak ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Rus Kilisesi'nin, din dışında konularda da rejime destek verdiği, örneğin rahiplerin Suriye'ye ve Kırım'a yönelik silahları kutsadıkları bilinmektedir.

⁵⁷⁶

⁵⁷² Anar Somuncuoğlu, "Roma Katolik Kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi'nin Eski Sovyet Alanındaki Faaliyetleri" ASAM Yayınları, **Stratejik Analiz**, c. 3, s. 28 (2002) : 115-116.

⁵⁷³ İlyas Kamalov, **Putin'in Rusyası: KGB'den Devlet Başkanlığına**, (Kaknüs Yayınları, 2004), 133-136.

⁵⁷⁴ Akhiyadov , "Rusya'da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise'nin Dış Politikadaki Etkisi".

⁵⁷⁵ Oleksii Reznikov, "Time to Remind Russia that Crimea is Ukraine", Atlantic Council, 05.08.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/time-to-remind-russia-that-crimea-is-ukraine/> [20.10.2020].

⁵⁷⁶ Kadri Liik, Momchil Metodiev, Nicu Popescu, "Defender of the Faith? How Ukraine's Orthodox Split Threatens Russia?", European Council on Foreign Relations, Policy Brief, 30.05.2019, https://ecfr.eu/publication/defender_of_the_faith_how_ukraines_orthodox_split_threatens_russia/ [20.05.2020].

Putin, Ukrayna'nın Kırım ile bağlarının zayıflamasını amaçlayan bir politika izlemiş, Kırımlı Ruslarda milliyetçiliği yaymaya çalışmıştır. Ukrayna karşıtı propaganda için sivil toplum kuruluşları, gençlik hareketleri ve Ortodoks Kilisesi kullanılmıştır. Kahraman şehir Sivastopol ve Karadeniz Donanması öne çıkartılarak Rus vatanseverliğine yapılan vurgu ve NATO ve ABD'yi öteleyen propaganda 2008 Gürcistan kriziyle birlikte artmıştır.⁵⁷⁷

2014 Kırım müdahalesinde Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya'nın Ukrayna'daki askeri, dini ve siyasi argümanlarını haklı çıkarmak için "Rus Dünyası (Russkiy Mir)" kavramını desteklemeye ve övmeye çaba göstermiştir ve bu kavramın Rusya'dan daha büyük bir medeniyete ait olduğunu, Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Rusya'da yaşayanları kapsadığını belirtmiştir. Rus kanallarındaki yayınlar, Ukrayna'da yaşanan çatışmaların artmasına sebep olmuştur, bu durum toplumsal kutuplaşmalara sebep olmanın yanında, Ukrayna'daki Rus Ortodoks Kilisesi'nin gücünü de zayıflatmıştır.⁵⁷⁸ Rusya açısından Ukrayna, güvenilir ve kırılgan bir devlet olarak görülmenin yanında, Rus gazının Avrupa'ya taşınması için kritik önemdedir. Ukrayna'da Rusya karşıtı milliyetçilerin ya da Batılı seçkinlerin yönetimde söz sahibi olması ve buna paralel olarak Rus diline, kimliğine, kültürüne baskı uygulanması, NATO ve Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler geliştirmesi Rusya açısından büyük tehlikeler olarak algılanmaktadır. Ukrayna'nın, Rusya'dan uzaklaşıp Batı ittifaklarına kaymasını engellemek amacıyla Rusya sert tepki vererek, savunma durumundan saldırı durumuna geçmiştir. Bu değişikliğin hedefi, Ukrayna'yı Avrasya entegrasyon projesinin içine alarak, Rus Dünyası'nın canlandırılmasıdır. Rusya, bu proaktif davranışıyla, Kırım yarım adasını Ukrayna ile olan bağlantısını koparmayı ve Rus yanlısı unsurların kolluk kuvvetleri, parlamento ve yönetimde daha etkin olmasını sağlamayı amaçlamıştır.⁵⁷⁹

2013-2014 yılları, NATO, ABD ve AB'nin Eski Sovyet ülkelerinin Rusya liderliğinde birleşme idealini önlemek amacıyla çalışmalarını hızlandırdığı yıllar olmuştur. Rus Dünyası kavramı ve buna bağlı olarak hayat bulan Doktrin, Batı tarafından bir tehdit

⁵⁷⁷ Liaisan Şahin, "Ukrayna Krizinde Kırım Tatarları Faktörü", Bianet Bağımsız İletişim Ağı, 27.06.2014,

<https://m.bianet.org/bianet/siyaset/156738-ukrayna-krizinde-kirim-tatarlari-faktoru> [06.10.2021].

⁵⁷⁸ Liik ve diğ. "Defender of the Faith? How Ukraine's Orthodox Split Threatens Russia?".

⁵⁷⁹ Dimitri Trenin, **The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry**, (Carnegie Endowment Moscow Centre, 2014): 6-7, https://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf [20.06.2020].

olarak algılanmış ve karşı strateji geliştirilerek bir mücadele alanı yaratılmıştır. 2013 yılında Ukrayna’da yaşanan kaos ortamı, Rus Dünyası idealinde keskin bir manevra değişikliğine yol açmıştır. 2000-2013 yılları arasında Rus Dünyası Doktrini Rusya tarafından bir yumuşak güç unsuru olarak kullanılmaktaydı ve söylemlerde sıklıkla yer almaktaydı. Batı ittifakları ve Rusya’nın arasının soğuması ve mücadele alanının giderek artması, Ukrayna olaylarında kendini göstererek, Rusya’nın müdahalesine sebep olmuştur. 2014 yılında, Rusya Kırım’ı ilhak ederek Rus Dünyası Doktrini’ni yumuşak güç unsuru olmaktan çıkartarak sert güç unsuru olarak kullandığı görülmektedir. Ortak tarihe, benzer dil, din ve kültür özelliklerine sahip olmanın, Rusya ile entegrasyonu sağlayacağı, Rusya’ya ait olma duygusunu derinleştirerek pekiştireceği fikri ve bununla ilgili çalışmalar, Kırım’ın ilhakına paralel şekilde, Rus siyasetinin sert güç unsurlarını kullanmasıyla birlikte hayata geçirilmiştir.⁵⁸⁰

Putin, Kırım’ın ilhakını anlatırken, Kırım’da yaşayan Ruslara baskı uygulandığı, anadillerini konuşmalarına kısıtlama getirildiği, Kırım’ın ortak tarih ve kültür bağlarından dolayı Rusya’nın ayrılmaz bir parçası olduğu gibi argümanları öne sürerek, Kırım’ın ilhakına meşruiyet kazandırmaya çalışmış ve haklılığını kanıtlamaya çaba göstermiştir. Bu minvalde, Rusya, uluslararası konjonktürde kendi manevi, tarihi ve kültürel kimliğine baskı unsurları hayata geçirildiğinde, Rus Dünyası kavramıyla örtüşen bir şekilde, bu dünyayı koruma sorumluluğu gereğince dış politikasını şekillendireceğini beyan etmiştir.⁵⁸¹

Putin, Rus Dünyası (Russkiy Mir) kavramını kullanarak Kırım’ın ilhakını haklı çıkarmaya çalışmış, Rus ulusunun bölünmüş bir ulus olduğunu öne sürerek Rus Dünyası’nın restore edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Rus medeniyetinin, Batılı güçlerin etki alanından korunarak Rus çıkarlarının ön plana alındığı bir vizyonla hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁸² Putin, Kırım müdahalesini haklı çıkarmak için tarihi ve kültürel argümanların yanında, Batı ittifaklarının Kosova olaylarındaki tavrını da örnek olarak sunmuştur ve Rusların dünyadaki en büyük “bölünmüş” uluslarından biri olduğunu vurgulamıştır.⁵⁸³

⁵⁸⁰ Akhiyadov , “Rusya’da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise’nin Dış Politikadaki Etkisi”.

⁵⁸¹ age.

⁵⁸² “Russkiy Mir: Russian World”, DGAP Event, Advancing Foreign Policy, 03.05.2016, <https://dgap.org/en/events/russkiy-mir-russian-world> [18.05.2020].

⁵⁸³ Pal Kolsto, “Crimea vs Donbas: How Putin Won Russian Nationalist Support and Lost it Again”, *Slavic Review*, c. 75, s. 3 (2016, Sonbahar) : 711-712.

Kırım'ın 2014 yılında ilhakından sonra, Kırım'da yer alan dini gruplar da önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Kırım Saha Misyonu'nun hazırlamış olduğu rapora göre; ilhak öncesinde kayıtlı olan 1.400'den fazla dini grup mevcutken, 2015 yılından bu gruplardan sadece bir düzinesi Rus kanunlarına göre kayıt altına alınabilmektedir. 1992 yılında Ukrayna Ortodoks Kilisesi, Rus Ortodoks Kilisesinden ayrılmıştır ve diğer Ortodoks patrikleri tarafından tanınmamaktadır. Eğer Ukrayna Kiev Kilisesi'nin Rus kanunlarına göre tanınmasını sağlanmazsa, Kırım'da yer alan kilise binaları ve cemaatlerini kaybedebilecektir. Rusya Federal Güvenlik Servisi, Kiev Kilisesi'nin tapınak inşa etmeyi planladığı Simperofol'da yer alan araziden gönüllü olarak vazgeçmesini, zira buraya Rusya Federal Güvenlik Servisi için binalar inşa edileceği belirtmiştir. Bunlara ilaveten, Kiev Ortodoks Kiliseleri (Sivastopol, Kerç ve Krasnoperekopsk'ta yer alan) baskıya maruz kalmış ve kapatılmıştır.⁵⁸⁴

Ukrayna'daki Ortodoks Kilisesinin Rus Kilisesinden ayrılması konusu Kırım'ın ilhakıyla birlikte tekrar gündeme gelen önemli bir başlık olmuştur. Ukrayna'da yaşayan 40 milyona yakın Ortodoks'un Rusya etkisinden uzaklaşması Rusya'yı endişelendiren bir gelişmedir. 2008 yılında ilk defa Yuşçenko, Fener Rum Patrikhanesine Ukrayna'daki Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlık kazanılmasıyla ilgili çağrıda bulunmuştur, Patrik Bartholomeos buna olumlu bir karşılık verse de Rusya bu duruma ciddi tepki göstermiş ve Ortodoksluğun asıl merkezinin Rusya olduğunu vurgulamıştır. Kiliseler arasındaki bu rekabet, Kırım'ın ilhakı ve Doğu Ukrayna'da çıkan karışıklıklarda gündem maddesi olmuştur. Ukrayna, Rusya'nın Kiev Metropolitliği vasıtasıyla (Moskova Patrikhanesine bağlıdır) Rusya'nın karışıklık çıkartmaya çalıştığını ve Rus kilisesinin ideolojik dayanak olarak kullandığı Ortodoksluk üzerinden Rus yanlısı ayrılıkçı hareketlere destek verdiğini belirtmiştir. 2018 yılında Ukrayna, Moskova Patrikhanesinden bağımsız olma talebini Fener Rum Patrikhanesine sunmuştur, Bartholomeos Ukrayna Kilisesi'nin otosefal (bağımsızlık) bir Kilise olabilmesi için insiyatif alacağını söylemiştir ve 2019'da otosefal verilmesiyle resmi süreç nihai aşamaya gelmiştir.⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ "One Year On Violations of the Rights to Freedom of Expression", Assembly and Association in Crimea, Amnesty International, Londra, (2015) : 22,

<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR50/1129/2015/en/> [28.05.2020].

⁵⁸⁵ Çalışkan, "Kırım Raporu- Jeopolitik Rekabette Düğüm Noktası".

Ukrayna Dış İstihbarat Şefi Valeriy Kondatyuk, 2020 yılında yayınladığı makalede Rusya'nın Ukrayna'da yürüttüğü hibrit savaşa ilgili açıklamalarda bulunmuştur, bu makaleye göre Ortodoksluk; Rusya'nın Ukrayna'da saldırganlığını arttırmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır. Rus Ortodoks Kilisesi, Ukrayna'nın Rus Dünyas'ının bir parçası olarak tanımlandığı emperyal kimliğe hizmet etmektedir. Rus Ortodoks kilisesi, Ukrayna çapında dini toplulukları kullanarak paramiliter oluşumları hayata geçirme çabası içinde olup, bahse konu faaliyetler Kiev başta olmak üzere bazı bölgelerde tespit edilmiştir.⁵⁸⁶

7.1.2.Emperyal Kimlik

Rus tarihi, Doğu Slav Devleti Kiev Rusya'sından başlamakta olup, Sovyetler Birliği zamanında birçok ulusa ev sahipliği yapmıştır. Rus devletinin zaman içinde geçirdiği farklı aşmalar hem kimliğinin oluşmasında hem de komşularıyla ilişkilerinde önemli rol oynamıştır ancak Rusya etno-milliyetçi algısına bağlı oluşan emperyal zihniyetini günümüzde de korumaktadır.⁵⁸⁷ Rus İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında, İmparatorluk mirasının şekillendiği süreçler görülmüştür. İmparatorluğun içinde yer almış devletler, devlet ve ulus inşasının zorluklarıyla karşı karşıya kalmışlardır, özellikle de İmparatorluğa coğrafi olarak yakın ve ekonomik olarak bağlı olanlarda, bu süreçler daha da zor olagelmıştır. Rus devleti için ise, iç ve bölgesel mesele olarak gördüğü konular, dış politika sorunu haline gelmiştir.⁵⁸⁸

Rusya'nın Ukrayna ile olan güçlü tarihi ve kültürel bağları, her iki ülkenin de Slav olması gibi faktörler Rusya'nın algılarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Rusya ve Ukrayna, 17.yy'dan itibaren aynı çatı altında ortak düşmanlara karşı mücadele vermiştir ve aynı emperyal devlet çatısı altında yaşamıştır. Rusya, Ukrayna'yı kendine çok yakın bir kardeş devlet olarak tanımlamanın yanında, Batı ittifaklarının iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağı etkisiz hale getirme çabalarından da rahatsızlık duymaktadır. Gerek tampon bölge olarak Rusya için jeostratejik önemi, gerek Rus enerji ihracatının Avrupa'ya açılan en önemli transit ülkesi olarak Ukrayna; Rusya'nın kendine özgü siyasi kültürünü koruması, gücüne ve

⁵⁸⁶ Kuzio, "Vladimir Putin's Forever War Against Ukraine Continues".

⁵⁸⁷ "Remnants of Soviet Imperialism in Russian Identity: Assessing the Annexation of Crimea Seven Years On", King's Think Tank.

⁵⁸⁸ Gwendolyn Sasse, **The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict**, (Cambridge, Maassachusettes: Ukranian Research Institute Harvard University, 2007) : 21.

istikrarına zarar gelmemesi, hatta varlığını devam ettirebilmesi için en önemli ülkelerden biri olarak görülmektedir.⁵⁸⁹

Rusya temel devlet özellikleri ve çoklu kimliklere sahiptir ve ülke sınırları da tarihsel süreç içerisinde değişmiştir. 1917 ve 1991'deki Rus emperyal dağılmaları sonrasında sınır bölgelerinin Rusya'nın ana (çekirdek) bölgesinden ayrıldığı ve sınır bölgelerinde yeni devletlerin kurulduğu görülmektedir. Merkezden ayrılmayan çekirdek bölge, Rusların ve Türk, Fin, Moğol halklarının (Tatarlar, Başkurtlar, Buryatlar, Yakuplar) yaşadığı toprakları içerir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, Sovyet cumhuriyetleri Birlik zamanındaki idari sınırlarına uygun şekilde tanınmış ve bu sınırlar komünist liderler tarafından siyasi ihtiyaçlara uygun olarak çizilmiştir. 147 milyon nüfuslu Sovyetler Birliği içinde yaşayan 25 milyon Rus, yeni kurulan Rusya Federasyonu dışında kalmıştır, tarihte Ukrayna ve Belarus ilk defa bağımsız devletler olarak ortaya çıkmıştır ve bu durum Rus devletinin çekirdeğinin bölünmesine sebep olmuştur. Rusya-Ukrayna ayrılık süreci çeşitli zorlukları da beraberinde getirmiştir.⁵⁹⁰

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasındaki açılımlar Rus kimliğinin farklı yönlerine vurgu yapmıştır. Rusya'yı, Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği'nin devam olarak gören ve bunların restorasyonunun yapılması fikrini savunan birçok Rus için "emperyal kimlik" çok uluslu bir devlet yaratmak ve bunu sürdürmek için önemli görülmüştür. Bu görüşe göre, Rusya mutaka büyük ve güçlü bir devlet konumunda olmalıdır.⁵⁹¹ Soğuk Savaş sonrasında Rusya açısından yaşanan en büyük sıkıntılardan biri, Ukrayna'nın kaybedilmesi olmuştur. Bahse konu kayıp ve Ukrayna'nın bağımsız bir devlet haline gelmesi Rusların kendi etnik ve siyasi kimliklerini bir daha düşünmesine sebep olduğu gibi, Rusya için ciddi bir jeopolitik gerileme anlamına da gelmiştir. Bu coğrafyada asırlar boyunca etkili olan Rus emperyal tarihinin reddedilmesi, potansiyel olarak zengin endüstriyel ve tarımsal kaynakların kaybı; Rusya'yı büyük bir hale getirmek için Ruslara etnik-dini açıdan yakın olan milyonlarca insanın kaybı anlamına da gelmekteydi. Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya'yı, Akdeniz ve ötesindeki dünya ticareti için hayatı bir çıkış noktası olarak görevi gördüğü Karadeniz'deki dominant konumundan da mahrum etmiştir.⁵⁹²

⁵⁸⁹ Andrei Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy", **Post-Soviet Affairs**, Routledge Press, c. 31, s. 4 (2015) : 288-289.

⁵⁹⁰ Trenin, "Russia's Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century".

⁵⁹¹ Duncan, "Contemporary Russian Identity Between East and West", 285- 286.

⁵⁹² Brezezinski, **The Grand Chessboard, American Primacy and Its- Geostrategic Imperatives**, 92.

Rusya her ne kadar Ukrayna'nın bağımsızlığını kabul etse de Kırım'ın 1954 yılında Ukrayna'ya devredilmesi önemli bir kayıp olarak görülmüştür.⁵⁹³ Putin, 1954'te Kırım'ın Ukrayna'ya devrinin sadece bir formalite olduğunu, Ukrayna yönetiminin Kırım'ın kültürel ve siyasi yapısı üstünde bir etkisi olmadığını belirtmektedir. 1954'te Kırım nüfusunun %75'i etnik Rus'tu ve Ukrayna dili çok az konuşulmaktaydı.⁵⁹⁴ Kırım'da Rus etnik nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeler problem teşkil etmeye devam etmiştir, emperyal algıların değişmesinin kolay olmadığı değerlendirilebilir. Rus etnik nüfusun yoğun yaşadığı yerler, yeni kurulan devletler arasındaki bağımlılığı ve etkileşimi gösteren, postemperyalizmin izdüşümlerini anlatan argümanlar sunmaktadır. Rekabet eden ulusal ve bölgesel kimlikler imparatorluk sonrasında yaşanan ve istikrarsızlığa yol açan birçok etmenden biridir.⁵⁹⁵ 1950'lerde Ukraynalı liderler emperyal Rus tarihine dayanan Doğu Slav kimliğini desteklemiştir, bu anlayış Rus-Ukrayna kardeşliğini vurgulamaktadır, aynı argümanlar Kırım'ın ilhakında Rusya tarafından kullanılmıştır. Putin, Ukrayna üzerinde hak iddia ederken Rus Dünyası kavramına da atıfla, etnik Rusları ve Rusça konuşanları koruma ve etnik gruplar arasında barışçıl ilişkiler tesis etme konuları üzerinde durmuştur. Günümüzde Kırım için kullanılan anlatı, 1950'lerde kullanılanla benzerdir. Rusya, Sovyetler zamanında Rus ve Ukrayna kimliklerine etki eden Sovyet Slav kardeşliği söylemlerinden istifade etmekte, Batı karşıtı düşünceleri destekleyerek Slav olmayanları dışlama politikasını gütmektedir. Rus çok kültürlülük anlayışı, Kırım'da Rus emperyal kimliğinin dayanak noktası olan "eşitler arasında birinci" Sovyet etnik Rus anlayışını yansıtmaktadır.⁵⁹⁶

"Kırım, insanların kalbinde her zaman Rusya'nın bir parçası olmuştur ve olmaya devam edecektir. Hakikat ve adalete dayalı bu inanç nesilden nesile aktarılmıştır. Devrim sonrasında Bolşevikler, çeşitli sebeplerle Rusya'nın güneyinde yer alan toprakları Ukrayna Cumhuriyetine devrettiler. Bu devir, orada yaşayanların sosyal kompozisyonuna bakılmadan yapıldı. 1954 yılında Kırım bölgesinin Ukrayna'ya devredilmesi kararı verilmiştir, bu devri gerçekleştiren kişi Sovyetler Birliği Komünist Partisi Başkanı Kruşçev'di. Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi yürürlükte olan anayasal normların açıkça ihlal edilmesi anlamına gelmekteydi. Sorun şudur ki, bu devir totaliter devlet koşullarında, perde arkasında, Kırım ve Sivastopol sakinlerine hiçbir soru sorulmadan gerçekleştirildi, sadece bir gerçek sunuldu. Bu olayın meydana geldiği zamanda da, Kırım'ın neden birden Ukrayna'ya verildiği hususunda insanların soruları vardı ancak bu bir formalite olarak algılandı, çünkü bahse konu bölge büyük bir ülke çerçevesinde devredilmiştir. O zamanlarda, Ukrayna ve Rusya'nın bir arada olamayabileceğini hayal etmek imkansızdı ancak bu oldu. SSCB inanılmaz ve imkansız gibi görünse de çöktü, olaylar o kadar

⁵⁹³ Sasse, **The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict**, 21.

⁵⁹⁴ Zbigniew Wojnowski, "Whose Crimea is it Anyway?", Open Democracy, 03.04.2014, <https://www.opendemocracy.net/en/odr/whose-crimea-is-it-anyway-soviet-khrushchev-history/> [25.05.2020].

⁵⁹⁵ Sasse, **The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict**, 21.

⁵⁹⁶ Wojnowski, "Whose Crimea is it Anyway?".

hızlı geliştirdi ki, vatandaşların çok azı meydana gelen olayların dramını ve sonuçlarını anlamıştır. Rusya, Ukrayna ve diğer cumhuriyetlerdeki insanlar, BDT'nin ortak bir devlet biçimi haline geleceğini (ortak para birimi, tek bir ekonomik alan, ortak silahlı kuvvetler vs) ummuşlardı ancak bunlar da gerçekleşmedi.”⁵⁹⁷

Kırım'da yaşanan çatışma ve kaos ortamı, 1991 yılından itibaren etnik, dilsel ve kültürel açılardan Sovyetler Birliğini'nin bu yeni devletle olan geçirgen yapısından kaynaklanmıştır. Bahse konu “Rus” nüfusu Doğu ve Güney Ukrayna'da ve Kırım'da güçlü bir yerel azınlık - ya da ardıl devletin bir kısmında bölgesel çoğunluk oluşturmuştur. Rusya'nın Kırım ile ilgili önemli jeostratejik çıkarları mevcuttur. Tarihsel açıdan bakıldığında Kırım 168 yıl boyunca emperyal Rusya'nın ve 1921'den sonra Sovyetler Birliği'nin ayrılmaz bir parçası olmuştur.⁵⁹⁸

Avrupa entegrasyonu bağlamında Rus yayılcılığı, Ukrayna ile ilgili olarak ele alındığında Avrasya Birliği'nin bir parçası olarak görülebilir. Avrasya Birliği projesiyle amaçlanan, Rusya'nın eski Sovyetler Birliği topraklarında etki alanını ve kontrolünü sağlama isteğidir. Rusya, tarihsel kimliğinde de yer alan Avrasya İmparatorluğu kurma ideali sebebiyle yayılcı bir politika izlemekte ve bunun gereği doğrultusunda manevralar yapmaktadır.⁵⁹⁹

Rusya, Gürcistan Savaşı sonrasında kendine olan güvenini toplamış ve Ukrayna krizi sonrasında Kırım'ı alarak büyük bir kazanç sağlamış, böylece Sovyet öncesi dönemde olduğu gibi günümüzde de emperyal bir vizyona sahip olduğunu göstermiş ve bu yöndeki eğilimlerine devam etmiştir.⁶⁰⁰ Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik topluluğuna muhtemel entegrasyonu, Rusya açısından emperyal bir geri çekilme olarak görülmektedir ve Putin'in otoriter yönetim şekline varoluşsal bir tehdit olarak ortaya çıkabilecek bir örnektir, bu sebeplerle 2014 yılında Rusya sert güç unsurlarıyla Kırım'a müdahalede bulunmuştur.⁶⁰¹ Rusya, Ukrayna'nın NATO ve AB'ye entegrasyonunu, Rus diline kısıtlama getirilmesini, Rus Ortodoks Kilisesi'nin millileştirilmesini kabul edilemez bulunmaktadır. Bu perspektifle Rusya; 2014'te

⁵⁹⁷ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

⁵⁹⁸ Bebler, "Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict".

⁵⁹⁹ Arzu Al, Figen Aypek Ayvaci, "Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, c. 13, s. 26 (2017) : 229-230.

⁶⁰⁰ Sezgin Kaya (Ed.), **Rusya'nın Doğu Politikası**, (Ekin Yayınları, 2013) : 30-32.

⁶⁰¹ Peter Dickinson, "Russia Understands Ukraine's Geopolitical Importance but Does the West?", Atlantic Council, 01.11.2018, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-understands-ukraine-s-geopolitical-importance-but-does-the-west/> [15.11.2019].

Kırım'ın ilhakıyla birlikte Kırım yarımadasını Rusya'ya katmış ve daha sonrasında ise Donbas bölgesindeki ayrılıkçı hareketlere maddi kaynak sağlamıştır.⁶⁰²

Şekil 7.4 : Ukrayna’da Rus Dilinin Kullanıldığı Bölgelerin Haritası (Rusça’nın Hangi Yoğunlukta Kullanıldığı Gösterilmektedir)

Edward W. Walker, Eurasian Geopolitics, <https://eurasiangeopolitics.com/ukraine-maps/>
https://www.quora.com/Why-do-people-in-Western-Ukraine-Lviv-Ternopil-use-Ukrainian-more-than-people-in-Kyiv?top_ans=316905319 [23.10.2020].

Rusya, Kırım'ın ilhakı sonrasında bu coğrafyanın nüfus yapısında değişikliklere sebep olmuştur, etnik Ruslar adaya yoğun şekilde yerleştirilmektedir, yerleştirilen Ruslar hakkında resmi açıklamalar yapılmasa bile bu sayının 500.000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir, bahse konu rakam Kırım'ın demografisinin kısa sürede ne kadar değiştiğinin de bir göstergesidir. Rusya, Ukrayna ulusal kimliğine mesafeli davranarak, Ukraynalıların ve Rusların aslında “tek bir halk” olduğunu belirtmektedir.

⁶⁰³ İnşa edilen ideolojik kavramlar kimlik ve inanç alanında yatmaktadır. Muhtemelen Rus propagandasının en büyük kısmı, jeopolitik yeniden yapılanma gibi “Rus Dünyası” kavramını teşvik etmek için çalışmaktadır. İnşacı anlayış, emperyalizm doktrini olarak öne çıkmaktadır. Bu kavram tarafından önerilen çözüm basittir;

⁶⁰² Trenin, “Russia’s Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century”.

⁶⁰³ Reznikov, “Time to Remind Russia that Crimea is Ukraine”.

Ukraynalı yok, köklerini unutmuş Ruslar var ve kendilerini ve (Rusya'ya) döndüklerinde hatırlayacaklar. ⁶⁰⁴ 2014 Ukrayna krizi sonrasında Rusya, Batı ile entegrasyon sürecinden uzaklaşarak kendisini Avrasya kıtasında tek başına ayakta duran ve kendi kendine yeten bir post-emperyal ulus olarak tanımlamıştır. Rusya, kendini Batılı ya da Asyalı olarak tanımlamaktan ziyade, ulusal çıkarlarını önceleyen ve savunan büyük bir ülke olarak konumlandırmaktadır. ⁶⁰⁵

7.1.3. Büyük Güç Olma Kimliği

1856 Kırım Savaşındaki yenilginin ardından Rusya'nın konumunu güçlendirmesi gerektiği gibi, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Rusya'nın benzer bir problemle karşı karşıya kaldığını belirten görüşe göre, Putin yönetime geldiğinde de bu meydan okumayla karşı karşıya kalmış ve göreve başladığı andan itibaren hem Rusya'yı güçlendirmek hem de uluslararası alanda daha görünür kılmak için politikalar üretmiştir. Putin'in bahse konu politikaları, Rusya'nın "büyük bir güç" olarak dünya kamuoyunda kabul edilmesi" hedefinin bir ön koşuludur. ⁶⁰⁶

Rusya, Sovyetlerin yıkılması sonrasında "büyük güç olma" anlayışını da miras olarak almıştır, Ruslar tarih boyunca uluslararası konjonktürde yer alan statüleriyle ilgilenmişler, büyük ve etkin bir güç olarak kendilerini kabul ettirmeye çalışmışlardır. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte ekonomik ve siyasi gücünü önemli derecede yitirse de 20. yy başlarında tekrar güçlenmeye başlamıştır ve uluslararası arenada gösterdiği davranışlar "süper güç" olma zihniyetiyle yakından bağlantılıdır. ⁶⁰⁷

Rusya'yı vurabilmek için Napolyon Fransa'sı ve Nazi Almanyası göz önüne alındığında, Ukrayna'nın ne kadar önemli ve stratejik bir tampon bölge olduğu anlaşılır. Hiçbir Rus lider, Ukrayna'ya yaklaşacak bir ölümcül düşman için tolerans gösteremeyeceği ve Batı'ya entegre edilmeye çalışan bir Ukrayna yönetimi kurulmaya çalışılırken hiçbir şey yapmadan bekleyemeyeceği değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, Rus liderler, Batılı meslektaşlarına çoğu kez NATO genişlemesinin Gürcistan ve Ukrayna'yı içine almasının ve bu ülkelerin Rusya karşıtı hale gelmesinin kabul

⁶⁰⁴ Iurii Opoka, "International Approaches to the Crisis in Ukraine", **Polish Journal of Political Science**, c. 2, s. 2 (2016) : 94.

⁶⁰⁵ Trenin, "Russia's Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century".

⁶⁰⁶ Iver B. Neumann, "Russia as a Great Power", **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Kinnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem, (Newyork: Routledge Press, 2005) : 23.

⁶⁰⁷ Peter Pomerantsev, "Yes, Russia Matters", **World Affairs**, SAGE Yayınları, c. 177, s. 3 (Eylül-Ekim 2014) : 16.

edilemez olduğunu belirtmiştir ve Rusya'nın 2008 Gürcistan müdahalesi bu anlayışı net şekilde ortaya koymuştur.⁶⁰⁸

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, uluslararası alanda taşıdığı Rus kimliği ile bağlantılıdır. Rusya hem büyük bir güç olarak hem de bölgesel bir güç olma dış politikasına odaklanarak hareket etmiştir. 18 Mart 2014 tarihinde yaptığı Meclis konuşmasında Putin, Kırım'daki referandumun adil ve demokratik olduğunu söylemiş ve konuyla ilgili argümanlarını Rusya ve Ukrayna arasındaki tarihsel bağlantıya odaklı şekilde açıklamıştır. Bu argümanlara göre; BM şartlarında bulunan kendi kaderini tayin etme ve vatandaşlarını koruma politikaları izlenmiş ve askeri müdahale de bu prensiplerle açıklanmıştır. İnşacı yaklaşım burada öne çıkmaktadır; uluslararası ilişkileri sadece "haklı" olmayı takip ederek değil, "kimlik" açısından da hareket edildiğini anlatmaktadır. Rusya'nın Kırım'a olan müdahalesi aynı zamanda kimliğinin bir parçasıdır. Rusya, tarihsel perspektiften bakarak ve bölgesel gücünü üst düzeye çıkarmak için müdahalede bulunmuştur.⁶⁰⁹

"16 Mart'ta Kırım'da yapılmış olan referandum demokratik prosedürlere ve uluslararası hukuk normlarına uygundur. Seçmenlerin %82'sinden fazlası oylamaya katılmış ve %96'sından fazlası Rusya ile birleşme yönünde oy kullanmıştır. Böyle bir seçimin neden yapıldığını anlamak için, Kırım'ın tarihini, Kırım'ın Rusya için ve Rusya'nın da Kırım için ne anlama geldiğini bilmek gerekmektedir. Kırım, Rusya için ortak tarih ve gururu ifade etmektedir."⁶¹⁰

Sergey Karaganov, Rus dış politika yapımında önemli görevler almış biridir, 2001 yılından 2013'e kadar Rusya Cumhurbaşkanı resmi dış politika danışmanı olarak çalışmıştır. Karaganova göre; Kırım'ın Rusya'ya katılması Rus siyasetinde bir dönüm noktasıdır, zira böylece Rusya Amerika'nın genişlemesini durdurmuş ve Avrupa'daki dengeleri değiştirmiştir. Ukrayna'da yaşanan olaylar, Ukrayna'nın kendisiyle ilgili olmaktan ziyade Rusya'nın NATO'nun doğuya doğru genişlemesine tahammülü kalmamasıyla ilgilidir, bu minvalde Kırımın işgali ve Doğu Ukrayna'ya Rusya'nın verdiği destek bir savunma hamlesidir. Karaganov'un ifadesiyle;

"Daha önce anlamalıydık, daha önce durdurmalıydık. Jeopolitiğin birinci kuralı: Hiçbir büyük güç, özellikle de tarihiyle Rusya tampon bölgelerini gönüllü olarak teslim etmeyecektir. Tüm ülke güvenlik ve savunma üzerine inşa edilmiştir, tarihimiz boyunca ülkenin savunmasından bahsediyoruz. Bu nedenle ülkemizin egemenliği bizler için çok önemlidir."⁶¹¹

⁶⁰⁸ Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault?", 5-6.

⁶⁰⁹ Onati, "Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach", 39.

⁶¹⁰ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

⁶¹¹ Liliya Shevtsova, "Velikoderzhaviye i chernyy yumor - novaya strategiya Rossii", Inosmi Haber sitesi, 27.05.2016, <https://inosmi.ru/politic/20160527/236663812.html> [05.02.2021].

Karaganov, 2014 Kırım olaylarından bir yıl sonra Rusya'nın Suriye'deki iç savaşa müdahale ederek Esad'ı kurtardığını ve böylece IŞID'in bölgede alan kazanmasını engelleyerek Suriye'de rejim değişikliği planlarının da önüne geçildiğini belirtmektedir, bunlara ilaveten Suriye'de sürdürülen politikanın asıl amacı ABD'yi engellemektir. Bu minvalde Putin'in Rusya'yı büyük bir güce dönüştürme stratejisi öne çıkmaktadır. Avrupa'nın AB'nin sürekli genişleyeceği tasavvuru da uluslararası konjonktürü tam manasıyla yansıtmamaktadır. ⁶¹²

Rusya'nın Çeçenistan ve Gürcistan müdahaleleri ve ardından gelen Kırım'ın ilhakı göz önüne alındığında “büyük güç olma” vizyonu görülmektedir. Ukrayna'nın NATO ve AB ile entegrasyonunu güçlendirmesi Rusya'nın bu durumu bir tehdit olarak algılamasına, buna ilaveten Türkiye'yi Karadeniz ve Akdeniz politikalarıyla çevrelemeye çalışmasına sebep olmaktadır. ⁶¹³ Putin'in Ukrayna stratejisi toprak elde etmekten ziyade, devleti yeniden inşa etmeyi planlamaktadır. Doğu Ukrayna'nın Rusya ile Ukrayna'nın geri kalanından daha yakın bağlarının olması amaçlanmaktadır.

⁶¹⁴

Putin'in Batı'yı nasıl karşısına alabildiği sorusuna verilen cevap; buradan gelecek bir misilleme ihtimalinin çok düşük görmesi, misilleme olursa da bunun son derece güçsüz olacağını düşünmesidir. Putin, AB'nine ekonomik sorunlarla boğuştuğunu, ABD'nin ise Suriye'den uzaklaşma perspektifinden hareketle kendi sınırlarından uzakta askeri bir girişime sıcak bakmayacağını değerlendirmektedir. Putin'in ABD ve Avrupa'ya olan muhalefeti sadece Kırım'ın stratejik askeri konumu ve boru hatlarının kontrolünün sağlanması gibi jeopolitik argümanlara indirgenemez, zira krizden önce de Putin'in Batı ile olan ilişkileri iyi değildi. Rusya'nın Avrupa'ya entegre olması değil, AB'ye karşı Rus değerlerinin savunulması öncelikli olarak ele alınmaktadır. Bunlara ilave olarak, ABD Rusya'nın jeopolitik rakiplerinin güç kazanmaması amacıyla çalışmalar yürüttüğünü de değerlendirmektedir. ⁶¹⁵

7.2. Rusya'nın “Öteki” Algısıyla Kırım'ın İlhakının Açıklanması

⁶¹² “Ministr inostrannykh del Rossii Igor' Ivanov predstavil kontseptsuyu vneshney politiki Rossii”, 1TV.ru news.

⁶¹³ Shevtsova, “Velikoderzhaviye i chernyy yumor - novaya strategiya Rossii”.

⁶¹⁴ “Rusya'nın Agresif Politikalarında “Kırım” Örneği”, Savunma.tr haber sitesi, 07.01.2021, <https://www.savunmatr.com/arastirma-analiz/rusya-nin-agresif-politikalarinda-kirim-ornegi-h6111.html> [05.02.2021].

⁶¹⁵ Ivan Krastev, “What Does Russia Want and Why?”, **Prospect**, 06.03.2014, <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/what-does-russia-want-and-why> [06.02.2021].

⁶¹⁶ “Rusya'nın Agresif Politikalarında “Kırım” Örneği”, Savunma.tr haber sitesi.

(NATO ve Batı İttifakları)

Hem Çarlık Rusyası hem de Sovyetler Birliği için Ukrayna, Rusya'nın Batı sınırı olması ve Rusya'nın bu coğrafyada önemli askeri varlığı sebebiyle, Rusya'nın ulusal güvenlikle ilgili askeri çıkarları açısından hayati bir yerde konumlanmaktadır. Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki entegrasyonu arttırmak amacıyla Avrupa Ekonomik Alanı'na karşılık Avrasya Ekonomik Birliği'ni (AEB) hayata geçirmiştir ve bu Birliğin de yardımıyla Sovyet sonrası alanın merkezi-çekirdeği olmayı amaçlamıştır. Rusya-Ukrayna arasındaki kültürel-ekonomik-dilsel-dini ve tarihsel bağların güçlü olmasının yanında, Rusya bu yakınlığı vurgulamak amacıyla söylemini dizayn etmektedir. Ukrayna'da çıkan karışıklıklar dolayısıyla Rusya, AB ve ABD'yi suçlamıştır, NATO'yu ise Rusya için potansiyel bir tehdit olarak görmektedir.⁶¹⁶ Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Rus halkı kendini aşağılanmış hissetmiştir, ancak Sovyetler'i önemli ve saygı duyulması gereken bir güç olarak kabul etmişlerdir. Ruslar, Avrupa Birliği'ni de önemli bir güç olarak görmekte olup, Rus seçkinleri Avrupa dış politikasını ABD'nin bölgede hegemonyasını korumak amacıyla stratejiler izleyen bir konumda görmüşlerdir. Ukrayna'da yaşanan kriz sonrasında Rus devlet propagandası ve Rus elitlerinin görüşleri, halkın görüşü haline getirilmiştir. Levada Merkezinin yapmış olduğu araştırmaya göre; Kasım 2014'te yapılan araştırmaya göre; Rusların sadece %26'sı AB ile ilgili olumlu görüş beyan etmiştir.⁶¹⁷ Kırım müdahalesiyle ilgili Putin'in kutuplaştırıcı "biz" modeli (Ruslar ve Rusça konuşanlar) ve "onlar" (Batı ittifakları, farklı görüşlere sahip yerel muhalif güçler, Ukrayna'daki muhalifler ve faşisteler) kamuoyunu kazanmak ve ülke içindeki muhalefeti azaltmak amacıyla bir retorik olarak kullanılmıştır.⁶¹⁸

Rusya'nın Ukrayna olaylarındaki eylemlerini haklı çıkarmak için Rus yönetici elitleri, adaletsiz tek kutuplu bir dünyada Batı'nın küresel gücünün azaldığını belirten bir vizyon oluşturmaya çalışmışlardır. Rusya'nın kötücül (şeytani) bir güç olduğu iddialarına yanıt vermek ve Ukrayna'daki Rus yanlısı ayrılıkçıları ve Rusya'daki destekçileri motive etmek için, Rusya ve Batı arasında ayrımlar yapan bir propaganda

⁶¹⁶ Aleksandr Zverev, "Competing Approaches: Neorealism versus Constructivism on the Ukrainian Crisis", Working Papers Centre for German and European Studies, St. Petersburg State University, s. 2, (2015) : 8-9. https://zdes.spbu.ru/images/working_papers/wp_2015/WP2_Zverev_Competing-approaches.pdf [06.02.2021].

⁶¹⁷ İvan Kravtsev, **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis**, (Introduction) 22-23.

⁶¹⁸ age, 67.

kullanılmıştır. Rus medyası ve siyasetçileri; liberalizm, küreselleşme gibi belirli karşıt kavramları “diğerleri” olarak ortaya koymuş, daha sonra bunlar dış tehdit olarak ABD ve AB imgeleriyle tanımlanmıştır. Ukrayna krizinde, Rusya kendisini Rusça konuşan topluluğun savunucusu ve medeniyet çatışmasında liberal Batı'ya karşı bir güç olarak sunmuştur.⁶¹⁹

“Kırım, hem ortak miras hem de önemli bir istikrar faktörüdür ve bu stratejik bölge günümüzde sadece güçlü ve istikrarlı Rusya egemenliği altında olması gereken bir yerdir, aksi halde Ruslar ve Ukraynalılar olarak yakın bir tarihi perspektifte Kırım'ı kaybedebiliriz. Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğiyle ilgili açıklamalar yapıldığı da düşünüldüğünde, Kırım'ın Sivastopol için ne anlama geldiği önemlidir. Rusya'nın askeri varlığının olduğu bir şehirde NATO filosunun olması Rusya'nın güneyi için çok kesin ve kalıcı bir tehdittir.”⁶²⁰

NATO'nun genişlemesine verilen aşırı önem Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik politikası üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Sovyetler Birliği sonrası dönemde Rusya'nın tüm dış politikasında bir dönüm noktası olan 2014'te Ukrayna krizine yol açan davranış mantığı burada önemli rol oynamıştır. Ukrayna olaylarının sebepleri arasında NATO'nun ilerlemesinden duyulan korkuya ek olarak, Ukrayna olmadan 200 milyon nüfuslu bir Avrasya güç merkezinin yaratılması için kritik bir kitleye ulaşmanın imkansız olacağı düşüncesi de önemli bir argümandır.⁶²¹

Tarihsel süreç içinde de, ABD-Rusya arasında yaşanan erozyon, Ukrayna'yı dolaylı şekilde etkilemiştir, çünkü Ukrayna'nın hem ABD hem de Rusya ile olan ilişkilerinin değişmesine sebep olmuştur. Rusya'nın Yugoslavya'da yaşanan çatışmada aldığı tavır, ABD'li birçok politikacıyı Rusya'da Avrupa'da bir düşman olması ihtimalini hatırlatarak korumacı politikalar izlemeye itmiştir. Bahse konu gelişmeler, Avrupa'da ABD'nin giderek daha egemen hale geldiği ve Rusya'nın etkisinin azaldığı görüşüne ağırlık verilmesine sebep olmuştur, bu olaylar 1990'larda çok yönlü dış politika izleyen Ukrayna ile ABD ve Rusya'nın daha fazla ilgilenmesine sebep olmuştur. 2013 yılı öncesine kadar Ukrayna'yla ilgili çıkarlarda dengesizlik mevcut olup, Rusya, Ukrayna'ya kendisine daha yakın davranması için baskı uygulamış ancak Ukrayna bu isteğe olumlu yaklaşmamıştır. Ukrayna, Batı ile entegrasyona ağırlık vermek istemiş ancak Ukrayna'da reformların yetersiz olması sebebiyle bu yakınlaşmanın olması da zor olmuştur. Kuçma'nın ilk döneminde (1994-1999) IMF, Ukrayna'nın önceki kredi

⁶¹⁹ Irina Shakhrai, “The Legitimization of Authoritarian Rule Through Constructed External Threats: Russian Propaganda During The Ukrainian Crisis”, **East European Quarterly**, c. 43, s. 1 (2015, Mart): 47.

⁶²⁰ “Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii” (O Kryme).

⁶²¹ Trenin, “20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki”.

koşullarını yerine getirmemesi sebebiyle, ilaveten ülkenin Rusya'nın etkisi altına girme riski olduğundan Ukrayna'ya yapılan maddi yardımı kesme-kesmeme konusunda tereddütte düşmüştür. Buna benzer şekilde NATO, ordunun dönüşümüyle ilgili programların uygulanmadığını ancak buna rağmen askeri temasları kesip kesmeme konusunda tereddüt ettiğini belirtmiştir. ⁶²²

Batı'nın perspektifinden bakıldığında, Ukrayna'da yaşanan krizle ilgili olarak Rusya saldırganlığı dolayısıyla suçlanabilir. Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Şubat 2014'deki yer değişimi Putin'in Rus güçlerinin Ukrayna'nın bir kısmını ele geçirme kararı için bahane sağlamıştır. Ancak bunun yanında, ABD ve Avrupalı müttefikler krizle ilgili sorumluluğun çoğunu paylaşmaktadır. Sorunun ana kaynağı, NATO genişlemesi ve Ukrayna'nın Rus yörüngesinden uzaklaşıp Batıya entegre edilmesi çabalarıdır. Buna ilave olarak, AB'nin doğuya doğru genişlemesi ve 2004 Turuncu Devrimden başlamak üzere Ukrayna'daki Batı yanlısı hareketleri desteklemesi de önemli unsurlardır. ⁶²³

Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan itibaren bir toprak parçasını kendisine katarak genişlemesi ilk defa Kırım üzerinde gerçekleşmiş ve bu durum uluslararası arenada tepkilere sebep olmuştur. Rusya'nın 24 Martta G8 toplantısına katılımı askıya alınmış buna ilaveten BM genel Kurulu 58 çekimser oyla Kırım referandumunun geçersiz olduğunu kabul etmiştir. Rusya Başkan Yardımcısı Dimitri Rogozin'in, Kırım'ın ilhakının tek kutuplu dünya düzeninin sonu olduğunu söylemesi ve NATO Genel Sekreter Yardımcısı Alexander Vershbow'un Rusya'nın artık düşman olarak görülmeye başlandığını söylemesi dünyada geniş yankı uyandırmıştır. ⁶²⁴

7.3. Rusya'nın Kırım'ın İlhakıyla İlgili Söylemleri

Rusya Başbakan Yardımcısı Dimitri Rogozin, 2014 yılında Kırım ve Sivastopol'un Rusya'ya bağlanmasıyla ilgili açıklamalarda bulunmuş ve bunun "tek kutuplu dünya" düzeninin sonu olduğunu ve Rusya'nın büyük bir sorumluluk altına girdiğini

⁶²² Kuzio ve D'anieri, **The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, 78-79.

⁶²³ Kononczuk, "Russia's Real Aims in Crimea".

⁶²⁴ Arif Bağbaşlıoğlu, "The Implications of the Ukraine Crisis for NATO's Solidarity: NATO Between Cooperative Security and Collective Defence", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 9, s. 2 (2016, Aralık) : 655.

açıklamıştır. Rogozin, olayları Rus kimliğinin canlanması olarak niteleyerek, tarihi önemine atıfta bulunmuştur.⁶²⁵

Putin, Kırım olayları sonrasında ses getiren bir konuşma yapmıştır, konuşmada tek kutuplu dünya düzeninin istikrarsızlıkları körüklediği anlatılmaktadır, konuşmada Kırım'ın ilhakinin gerekçeleri ve vaka detaylı şekilde anlatıldığı için konuşma orijinaline sadık kalınarak aktarılmaktadır:

“Ukrayna’da yaşanan durum, dünyada son on yıllar boyunca yaşananlara ayna tutmaktadır. İki kutuplu dünya sisteminin ortadan kalkması sonrasında gezegende artık istikrar kalmamıştır. Uluslararası ve kilit kurumlar, güçlenmiyor maalesef güçsüzleşiyor. ABD başta olmak üzere batılı ortaklarımız politikalarında uluslararası hukuk tarafından değil, güçlülerin hukuku tarafından yönlendirilmeyi tercih ediyor.”⁶²⁶

“Rusya, yaptırım tehdidiyle karşı karşıya ancak ancak Rusya zaten bu tehdit ve kısıtlamalar altında yaşıyordu. Soğuk Savaş zamanında bile ABD ve bazı ülkeler Sovyetler Birliği’ne geniş çapta bir teknoloji ve ekipman satışını yasaklamıştı.”⁶²⁷

“18-19 ve 20. yüzyıllardaki Rusya’yı zapt etme politikasının sürdürüldüğüne inanmamız için birçok sebep vardır. Rusya’nın iki yüzlü olmaması, bağımsız bir konumunun olması ve bu konumunu savunmaya çalışması Rusya’nın köşeye sürüklenmeye çalışılmasına sebep oluyor. Herşeyin bir sınırı var ve Ukrayna örneğinde batılı devletler sorumsuzca, kaba ve amatörce davranarak sınırı aşılar.”⁶²⁸

Kırım Cumhuriyeti ve federal bir şehir olan Sivastopol bugün Rusya Federasyonu’nun Güney askeri bölgesinin parçası olarak kabul edilmektedir. Dimitri Medvedev Kırım’ın bugünkü statüsünün pazarlık konusu olmaya kapalı olduğunu belirtmiştir. Rusya ve Ukrayna arasında varolan siyasi ve yasal duruş Avrupa’da donmuş bir çatışma yaratma potansiyeline sahiptir.⁶²⁹

Putin Kırım ile ilgili konuşmalarında, Kırım’ın jeopolitik önemine de sıklıkla vurgu yapmaktadır:

“Ukrayna; sadece Kırım değil, aynı zamanda Azak Denizi ve Kerç boğazı sularının sınırlandırılması gibi karmaşık konuları da içermektedir. Ukrayna ile olan ilişkilerin öneminden hareketle, ilişkilerin toprak anlaşmazlıklarına rehin olmaması gerekmektedir.”⁶³⁰

“Kırımca devrimci durum, Ukrayna’nın bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren uzun zaman önce şekillendi. Basit bir Ukrayna vatandaşı, basit bir Ukraynalı köylü, Kanlı Nikolai, Kravchuk, Kuçma, Yuşçenko ve Yanukoviç altında acı çekti. Yolsuzluk, burada Rusya’da asla hayal etmediğimiz sınırlara ulaştı. Toplumun zenginleşmesi ve tabakalaşması Rusya’da da yaşanan problemler arasındadır ancak bunlar Ukrayna’da daha keskin ve şiddetli şekilde

⁶²⁵ “Rusya: Tek Kutuplu Dünya Artık Sona Erdi”, Haberler.com, 19.03.2014, <https://www.haberler.com/rusya-tek-kutuplu-dunya-artik-sona-erdi-5804070-haberi/> [06.02.2021].

⁶²⁶ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

⁶²⁷ age.

⁶²⁸ age.

⁶²⁹ Bebler, “Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict”.

⁶³⁰ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

yaşanmıştır. Prensip olarak, insanlar elbette değişiklik istemektedir, ancak yasa dışı değişiklikler teşvik edilmemelidir.”⁶³¹

Uluslararası toplumda Kırım’ın ilhakıyla ilgili önemli söylemler ortaya çıkmıştır. Ukrayna yönetiminin izni olmadan Rusya’nın müdahalede bulunması ve referandum yapılması bu eylemleri Batı devletleri gözünde “gayri meşru” hale getirmiş ve “işgal, ilhak” gibi sözler kullanılagelmiştir. Bu söylemde olayın zorlayıcı durumu ve problemi çözmek için güç kullanılması olduğundan “sert güç” söylemini içerir. Kırım müdahalesini destekleyeneler içinse “yeniden birleşme” terimi kullanılmaktadır ve bu terim vatandaşların sorunun çözümüne gönüllü katıldıkları anlamını taşımaktadır, bu tanımlama “yumuşak güç” unsurlarına gönderme yapmaktadır. Putin, “ilhak ve işgal” sözcüklerini bilinçli şekilde kullanmamasının yanında, olaylarda can kaybının yaşanmadığını da defalarca dile getirmiştir.⁶³²

Ukrayna müdahalesi öncesi Putin’in konuşması çok önemli bir konuşma olup, bu konuşmada Rusya’nın “haklı” gerekçeler üretmek istemesi sebebiyle her iki halkın dost olduğunu, Rusça konuşan nüfusla ilgili kaygılara vurgu yapıldığı ve “kimlik” üzerinden bir söylem geliştirildiği görülmektedir:

“Rusya’nın; Sovyetler Birliği’nin çöküşüne katkıda bulunduğu, Kırım’ı ve Karadeniz filosunun üssü olan Sivastopol’u unuttuğunu belirtmek gerekmektedir. Milyonlarca Rus bir gece uyudu ve yurtdışında uyanmış oldu, Rus halkı dünyanın en büyük bölünmüş halklarından biri haline geldi.”⁶³³

“Bugün, yıllar sonra 1991’de Kırım halkının patates çuvalı gibi elden ele verildiğini duydum. Buna katılmamak zor, Rusya ve Rus devleti nedir? Rusya, başını eğdi, durumu kabullendi ve bu hakareti yuttu. Ülkemiz o zamanlarda öyle zor bir durumdaydı ki çıkarlarını savunamıyordu ancak insanlar, göze batan bu tarihsel adaletsizliği kabullenemediler. Bu yıllarda birçok kanaat önderi ve vatandaş Kırım’ın Rus toprağı, Sivastopol’un ise Rus şehri olduğunu belirtmiştir. Bütün bunları kalbimizle hissetmekle birlikte, zorlu gerçeklerden yola çıkıp bağımsız Ukrayna ile yeni temelde iyi ilişkiler kurması gerekiyordu. Ukrayna halkıyla olan iyi ilişkiler Rusya için her zaman bir öncelik olmuştur.”⁶³⁴

“İnsanlar nerede yaşarsa yaşasın kendi kaderlerini, ailelerinin kaderini, bölgelerinin kaderini belirlemekle ilgili eşit katılım hakkı vermek bir mecburiyettir.”⁶³⁵

“Mevcut yetkiler meşru mudur? Parlamento için kısmen evet ve yasal olarak tek bir meşru başkan mevcuttur, o da Yanukoviç. Ukrayna yasalarına göre cumhurbaşkanını iktidardan uzaklaştırmanın üç yolu vardır: ölüm, ikinci yol kişisel iktidardan feragat beyanı ve üçüncüsü görevden alma. Suçlama kayıtlıdır, anayasal bir normdur. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay

⁶³¹ age.

⁶³² Fursov Kirill Konstantinovich “«Myagkaya», «zhostkaya» i «umnaya» sila v politicheskoy diskurse mezhdunarodnogo krizisa vokrug Ukrainy”, Uvedomleniye- Konferents-zal, Yuzhno-Ural’skiy gosudarstvennyy universitet, kafedra politologii, 132. <https://cyberleninka.ru/article/n/myagkaya-zhyostkaya-i-umnaya-sila-v-politicheskoy-diskurse-mezhdunarodnogo-krizisa-vokrug-ukrainy/viewer> [06.06.2020].

⁶³³ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

⁶³⁴ age.

⁶³⁵ age.

kendisi buna katılmalıdır. Bu karmaşık ve uzun bir prosedürdür, bu prosedür gerçekleştirilmedi, dolayısıyla bu durum hukuki açıdan bu tartışılmaz bir gerçektir.”⁶³⁶

Kırım’da gerçekleştirilen eylemlerle ilgili olarak Putin Sovyet tarihine itiraz etmiştir. Putin’e göre; Kırım’ın Rusya ile birleşmesi tarihi bir yasadışılığın onarımı olmuştur. 1954’te Kırım’ın Sovyet Ukrayna’ya aktarımı o tarihte yürürlükte olan normlarda “anayasaya aykırılık” teşkil etmekteydi. Kırım’ın Ukrayna’ya verilmesini o tarihte hiçkimse yadırgamamıştı çünkü Sovyetler Birliği’nin dağılıp Rusya ve Ukrayna olarak iki farklı devlet haline geleceğini hiçkimse öngörememişti. Putin, Rusya ve Ukrayna’nın sadece yakın komşu değil tek vücut gibi olduğunu, Kiev’in Rus şehirlerinin anası kabul edildiğini ve iki ülkenin birbiri olmadan yaşayamayacağını ifade etmiştir.⁶³⁷

Kırım’ın Rusya’ya bağlanmasının siyasi, ekonomik ve hukuksal sonuçları olmuştur ancak en önemli etkinin siyasi alanda gerçekleştiği söylenebilir. Siyasi istikrar alanı önemli ölçüde etkilenmiştir. Rus hükümeti, topluma geniş halk konsensüsü elde etmenin mümkün olduğu ikna edici bir fikir ve birleştirici bir anlatı sunmuştur. Modern Rusya’nın iç politik gündemi bu sonuçlar dikkate alınarak tasarlanmıştır. Toplumun Kırım müdahalesini onaylaması, Putin’in rejiminin meşrulaştırılması amacıyla kullanılmıştır. Ulusal vatanseverlik söyleminde, Kırım meselesi koşulsuz bir zafer olarak görülmektedir. Siyasi söylemde Kırım, “eve dönüş”, “dizlerinin üzerine kalkmak”, “stabilite”, “Kırım kimin” gibi metaforlar, rakiplerin siyasi inançlarının belirlenmesi amacıyla kullanılır.⁶³⁸

18 Mart 2014’te Kremlin’de Devlet Duması millet vekilleri, Federasyon Konseyi üyeleri ve sivil toplum temsilcileri önünde Putin, Kırım’da yaşanan gelişmelerle ilgili olarak Rusya’nın meşruiyet söylemini inşa etmiştir. Putin’in kullandığı argümanlar geliştirilerek Kırım’daki eylemleri meşrulaştırma çabası için kullanılacaktır. Putin 2014 yılında yaptığı beyanatlarda Kırım’daki referandumun uluslararası normlar ve demokratik anlayışla uyumlu olduğunu söylemiştir. Kırım’da halkın büyük çoğunluğunun açıkça ve inandırıcı bir şekilde iradelerini belirttiğini ve Rusya ile

⁶³⁶ age.

⁶³⁷ Vasile Rotaru, “Russia’s Post-Crimea Legitimization Discourse And Its Challenges For The Eap Countries”, Centre for European IOAN CUZA University of IASI, (Aralık 2016) : 34. “This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-TE-2014-4-0534”

⁶³⁸ Mikheyeva ve diğ, “Integratsiya Krymav sostav Rossii: «tsena» voprosa, (Integration of the Crimea into Russia: The Price Paid)”, 58-59.

birlikte olmayı istediklerini belirten Putin, BM Uluslararası Bağımsızlık Mahkemesi'nin bağımsızlıkla ilgili yorumlarına ve ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca, Ukrayna'nın zaten aynı şekilde Sovyetler Birliğinden ayrıldığını belirtmiştir. Rus silahlı kuvvetlerin Kırım'a hiç girmedğini ve zaten bunun da uluslararası anlaşmalarla uyumlu olduğunu, Kırım'da yaşayanların özgür iradelerini ifade edebilmeleri için uygun koşullar oluşturmaya çalıştıklarını, silah kullanılmadığını ve can kaybı yaşanmadığını söylemiştir. ⁶³⁹

Rusya, Ukrayna'daki eylemlerini anlatırken, kendi halkına hükümetinin eylemlerini yürütürken meşru bir süreç izlediğine ikna etmek için Rus vatandaşlarını korumanın yasal olduğu bağlamında bir retorik kullanmıştır. Destek toplamak için ulusal kimliğe hitap edilmesi tarihin farklı dönemlerinde kullanılmıştır. Putin rejimi, medya üzerindeki kontrolünü ve propaganda yöntemlerini kullanarak Kırım olaylarını anlatmaya çalışmıştır. Putin, inşacı söylemler perspektifinden gerçekçi hedefler peşinde koşmaktadır. Rusya, halihazırda varolan kimliğini bölgesel bir güç ve nüfuz unsurlarından biri haline getirmeye çalışarak inşacı argümanlar kullanmaktadır. ⁶⁴⁰

Putin'in Rus halkını koruma vizyonu ile ilgili konuşmalarından :

“Ve bunu gördüğümüzde, Ukrayna vatandaşlarını neyin endişelendirdiğini anlıyoruz hem Ruslar hem de Ukraynalılar, genel olarak Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde yaşayan Rusça konuşan nüfus. Onları ne endişelendiriyor? Bu karmaşa için endişeleniyorlar. Ve bu kaostan doğu bölgelerinde başladığını görürsek, insanlar bizden yardım isterse ve halihazırda mevcut meşru başkandan resmi bir itirazımız varsa, bu vatandaşları korumak için elimizdeki tüm araçları kullanma hakkımızı saklı tutuyoruz. Ve bunun oldukça meşru olduğuna inanıyoruz. Bu aşırı bir ölçüdür. Ukrayna'nın sadece en yakın komşumuz değil, aslında bizim komşu kardeş cumhuriyetimiz olduğuna inandık, inanıyoruz ve dikkate alacağız, silahlı Kuvvetlerimiz silah arkadaşlarıdır, dosttur, çoğu birbirini şahsen tanır, bunu vurgulamak istiyorum, eminim ki Ukraynalı askerler ve Rus askerler barikatların zıt taraflarında değil, barikatların aynı tarafında olacaklardır.” ⁶⁴¹

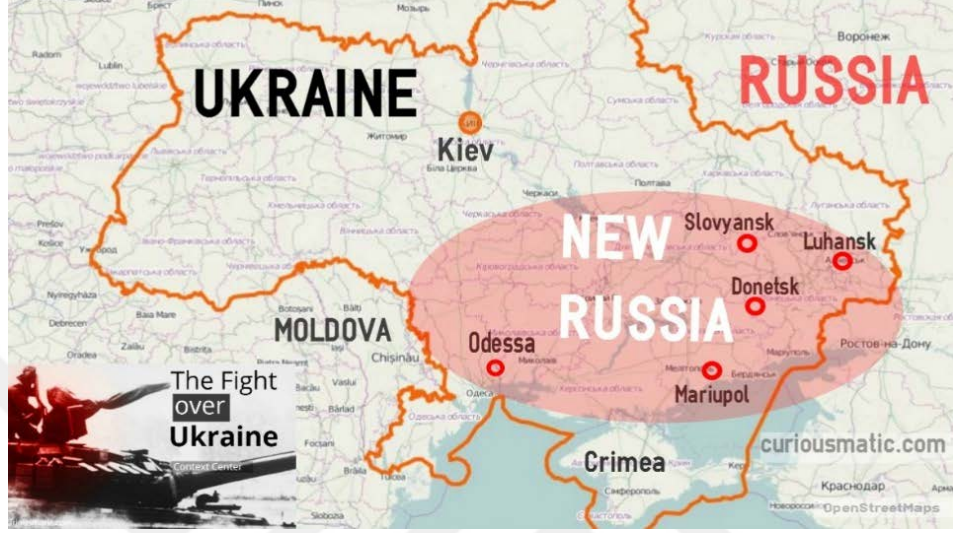
Kaynağını Rusya'dan alan Ukrayna kimliğinin Rus kimliğinden ayrılamayacağını savunan bir bakış açısı da mevcut olup, Putin'in ülke içindeki kimliği şekillendirmek için dini öğeleri öne çıkarması büyük çoğunluğu Ortodoks olan Ukrayna açısından bakıldığında bir propaganda olarak görülebilir. Bahse konu din mekanizmasını kullanan ve söylemine dahil eden Rusya, Ukrayna'daki Rus vatandaşlarını tanımlamıştır. Buna ilaveten, Kırım'ın yeniden Rusya ile birleşmesi için verilen yerel

⁶³⁹ Rotaru, “Russia's Post-Crimea Legitimization Discourse And Its Challenges For The Eap Countries” , 3.

⁶⁴⁰ Onati, “Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach”, 52-53.

⁶⁴¹ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

onayda Putin, Rusları ve Ukraynalıları “tek ulus” olarak sunmuş ve “Novorossiya” (yeni Rusya) kavramını dile getirmiştir, buna göre Rusya ve Ukrayna halklarının aynı etnik, dilsel, kültürel ve tarihsel özelliklere sahip oldukları öne sürülebilir. Ukrayna’daki olayların, Rusya tarafından temsil edilen iç kültür ve siyasi kültürün bir sonucu olduğu belirtilebilir.⁶⁴²

Şekil 7.5 : Yeni Rusya (Novorossiya- New Russia) Bölgesini Gösteren Harita

“Russia-Ukraine Crisis Summary”, -Yeni Rusya (Novorossiya- New Russia) Bölgesini Gösteren Harita, 18.02.2020, <http://foreignpolicy.org.tr/russia-ukraine-crisis-summary/> [24.11.2021].

7.4. Rusya’nın Kırım’ın İlhakını Uluslararası Hukuka Uygun Olarak Açıklama Çabaları

Sistemik düzeyde hiçbir yazılı anayasa hukuku bulunmamaktadır ve aktörlerin eylemlerinin meşruiyeti meselesi siyasi mücadelenin bir nesnesini temsil eder hale gelmektedir. Bir devletin eylemleri, diğer devletlerce gayri meşru algılanırsa bahse konu devleti güvenilirliği etkilenebilir ve uzun vadeli maliyetlere sebep olabilir: yerli-yabancı kamuoyu baskısına mağdur kalma, protestolar, müttefiklerin kaybı (uluslararası yaptırımlar, askeri misilleme vs) bir devlet, gayri meşru şekilde hareket ettiğinde, bundan sonraki siyasi söylemi eylemlerini meşrulaştırmak ve manipülsyon yaparak meşru bir görünüm kazanmak isteyecektir. Rusya’nın Kırım’daki eylemleri

⁶⁴² Onati, “Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach”, 53.

yasallık açısından sorgulandığından Moskova'nın meşru söyleminin dayandığı argümanların analiz edilmesi önem arz etmektedir. ⁶⁴³

İnşacı bakış açısından değerlendirildiğinde, bir ülkenin duygusal ilişkileri ve coğrafi kimliği o ülkenin politika seçimlerini etkiler. Putin, Kırım'ın Rusya ile kültürel bağlarının Ukrayna ile olan bağlarından daha güçlü olduğunu ve Kırım'daki eylemlerin Rusya- Kırım arasındaki duygusal bağlılık ve kimlik fikirleriyle ilişkilendirdiğini savunmaktadır. Bu nedenle, Kırım'da güçlü bir Rus kimliği fikri, Rusya'nın onu geri kazanma konusundaki çıkarlarını açıklamaya yardımcı olmak için kullanılabilir. İnşacı yaklaşım, Rusya'nın Kırım'da gerçekleştirmiş olduğu eylemlere burada yaşayan insanları tanımlamak ve halkın tarihi kimliğine göre hareket etmek olarak değerlendirmektedir. Putin, Kırım ile ilgili atılan adımların uluslararası hukuk normlarına dayandığını ve Kırım halkının çıkarlarını korumayı gözettiğini, Rusya'nın, Kırım'ın Rusya'nın bir parçası olmasına izin verme eylemlerinin başka bir bağımsız ulustan gelen bir teklif olduğu için yanlış bir şey yapılmadığını belirtmektedir. ⁶⁴⁴

Kırım'da yaşayan bir milyondan fazla Rusça konuşan vatandaş vasıtasıyla Putin, iddiasını meşrulaştırmak için Kırım içindeki milliyetçi ve sosyal duygulara odaklanmıştır. ⁶⁴⁵

“Zaman zaman Rusları zorla asimilasyon nesnesi haline getirme, tarihsel hafızalarından ve ana dillerinden mahrum bırakma girişimleri yapıldı. Ruslar, Ukrayna'nın diğer vatandaşları gibi 20 yılı aşkın süredir Ukrayna'yı sürekli sarsan siyasi krizler ve devletle ilgili sıkıntılar yaşadılar.” ⁶⁴⁶

Putin, gerçekleştirilen eylemlerin Rus halkını Ukrayna'da ortaya çıkan isyandan koruduğunu ifade etmiştir. İnşacı yaklaşım bir normun, yeterli sayıda failin bu normu kabul ettiği ve ona uyduğu zaman olduğunu teyit eder. Bu nedenle Rusya'nın iddiası, Rusya'nın Mart 2014 referandumunda uluslararası norm ve kurallara bağlı kalarak Kırım halkının iradesinin sonucunu dikkate aldığı yönündedir. Rusya, bir devleti tanımak ve ilgili iki tarafın karşılıklı anlaşmasıyla uluslararası bir anlaşma yapmak için devredilemez hakkını kullanarak uluslararası hukuka uygun davrandığını savunmaktadır. Ayrıca, Rusya'nın federal anayasa hukukuna göre, yabancı bir devletin

⁶⁴³ Rotaru, “Russia's Post-Crimea Legitimization Discourse And Its Challenges For The Eap Countries” , 30-31.

⁶⁴⁴ Alexei Moiseev, “Concerning Certain Positions on the Ukrainian Issue in International Law,” **Russian Politics & Law**, Routledge Press, c. 53, s. 2, (2015) : 47-50.

⁶⁴⁵ Tandilasvili, “Classical Realist and Norm Based Constructivist Analysis of Russia's Invasion of Ukraine and Annexation of Criema”, 9.

⁶⁴⁶ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

Rusya Federasyonu'na kabulü, Rusya ve ilgili devletin bu durumda geçerli olan karşılıklı mutabakatından etkilenmektedir.⁶⁴⁷

"Rusya'nın Kırım konusunda uluslararası hukuku ihlal ettiği söylendi, Batılı meslektaşlarımızın uluslararası hukuku hatırlamaları güzel, geç hatırlamaları hiç hatırlamamalarından daha iyidir. Rusya sözde neyi ihlal etmektedir? Rusya Federasyonu Başkanı, Parlamento'nun üst meclisinden Ukrayna'daki silahlı kuvvetleri kullanma yetkisini almış ancak bu yetkisini kullanmamıştır ki uluslararası bir anlaşmaya göre Rus silahlı güçleri zaten orada bulunmaktaydı. Burada bulunan silahlı kuvvetlerini daha da güçlendirdik ancak maksimum personel gücünü hiç aşmadık, bu güç 25 bin kişi olarak öngörülüyor ve buna gerek olmadı."⁶⁴⁸

"Bağımsızlığını ilan eden ve referandum çağrısı yapan Kırım Yüksek Konseyi, ulusun kendi kaderini tayin etme hakkına atıfta bulunan BM'ye göndermede bulunmuştur. Ukrayna da SSCB'den ayrılırken yaptığı açıklamada, metin olarak bile aynı şeyi yapmıştır. Bu hakkı Ukrayna için kullandılar ancak Kırım için reddediyorlar."⁶⁴⁹

"Kelimenin tam anlamıyla alıntı yapıyorum: "Tek taraflı bağımsızlık ilanı ile ilgili genel bir yasak, Güvenlik Konseyi'nin uygulamasından kaynaklanmamaktadır" ve ayrıca: "Genel uluslararası hukuk, bağımsızlık ilanına ilişkin geçerli herhangi bir yasak içermemektedir." Her şey dedikleri gibi son derece açık. 17 Nisan 2009 tarihli Kosova duruşmasıyla bağlantılı Uluslararası Adalet Divanına sunulan ABD muhtırası, buradan alıntı yapmak gerekirse; "Bağımsızlık beyanları iç hukuku ihlal edebilir ve çoğu zaman ihlal eder. Ancak bu, uluslararası hukukun ihlali olduğu anlamına gelmez." Kırım'daki eylemler bu açıklamalara açıkça uymaktadır. Kosova'da Arnavutlar için verilen izin, Kırım'da Ruslar, Ukraynalılar ve Kırım Tatarları için yasaklanmıştır."⁶⁵⁰

"ABD, Avrupa'da Kosova'da benzer bir durumun olduğunu belirtiyor, Kosova'daki çatışmalarda can kayıpları yaşandı, bu yasal bir argüman mıdır, Uluslararası Adalet Divanı bu konuda bir şey söylemiyor, artık bu duruma çifte standart bile denilemez, aynı nesneye bir gün siyah diğer gün beyaz denilemez."⁶⁵¹

Tsykunov'a göre ise, Kırım'ın statüsü ve Ukrayna'dan ayrılması konusunda referandum yapma yasağı, uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilkelerinden biri olarak kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili olarak değerlendirildiğinde, bununla çeliştiği değerlendirilebilir. "Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi"ne⁶⁵² göre; kendi kaderini tayin hakkını kullanma yöntemleri; egemen ve bağımsız bir devletin yaratılması, bağımsız bir devlete serbestçe katılma veya bağımsız bir devletle ilişkilendirme veya başka herhangi bir siyasi statünün kurulması şeklinde olabilir. Kiev'de Kırım statüsünün barışçıl çözümünü engelleyen ve Ukrayna'da silahlı bir çatışmaya yol açan anayasa darbesi olmuştur. Bu nedenle, "Uluslararası Hukuk İlkeleri

⁶⁴⁷ Tandilasvili, "Classical Realist and Norm Based Constructivist Analysis of Russia's Invasion of Ukraine and Annexation of Crimea", 9.

⁶⁴⁸ "Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme).

⁶⁴⁹ age.

⁶⁵⁰ age.

⁶⁵¹ age.

⁶⁵² "Declaration on Principles Of International Law Friendly Relations And Co-Operation Among States In Accordance With the Charter Of The United Nations", Birleşmiş Milletler Şartı Uyarınca Devletler Arasında Dostane İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi, BM Genel Kurulunun 24 Ekim 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı Kararı ile kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler resmi web sitesi, <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf> [24.05.2020].

Bildirgesi" ne göre Kırım'da yaşayan halkların güvenliğini sağlamayan ve kendi kaderini tayin etmelerine izin vermeyen, toprak bütünlüğü ilkesinin Ukrayna için kabul edilemez olduğu sonucuna varılabilir.⁶⁵³

Gürcistan, ABD ve Ukrayna gibi ülkeler Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin uluslararası kurallara ve normlara aykırı olduğunu belirterek bu duruma itiraz etmektedir. Diğer devletler sadece Rusya'nın bölgede gerçekleştirdiği eylemlere karşı değil, aynı zamanda Rusya'nın sözde gerekçelerini de kabul etmemektedir. Rusya, dünyadaki çoğu devlet tarafından yanlış ve illegal kabul edilen, dünya düzeninin sürdürülmesi için gerekli kuralların karşısında görülmektedir. İnşacılık, uluslararası sistemin, ona katılanların kuralları ve normları tarafından inşa edildiğini belirtir. Bu nedenle, sistemin işbirlikçi veya çelişkili olup olmadığı, katılımcının tarihsel kimliklerinin bir işlevidir.⁶⁵⁴

Bu bölümün ilk kısmında kimlik eksenli bakış açısıyla Kırım'ın ilhakı ele alınmış olup, bir sonraki kısmında ise Rusya'nın güvenlik kaygılarına odaklanılarak vaka ele alınacaktır.

7.5. Büyük Bir Güç Olarak Rusya'nın Güvenlik Kaygıları

Devletler üstü bir otoritenin var olmaması sebebiyle, uluslararası sistemde tüm aktörler tehlikelerle karşılaşabilirler, büyük güçler tehditlere (özellikle kendi sınırlarına yakın coğrafyalarda yer alan tehditlere) karşı çok hassastır ve bazen tehlike/tehdit potansiyel olarak görülse bile sert tedbirler alabilirler, bu durumda insan hakları, uluslararası hukuk, hayati güvenlik meseleleri gibi unsurlar daha geri plana atılır.⁶⁵⁵ Saldırgan Realizmde Mearsheimer, devletlerin anarşik sistemde bir üst otoritenin olmaması ve diğer devletlerin niyetlerinden emin olunamaması sebepleriyle sürekli olarak birbirlerine karşı korku duyduklarını belirtir, devletlerin birbirlerini tehdit edebilme

⁶⁵³ G. A. Tsykunov, "Istoriko-Pravovyye Osnovy Vkhodzheniya Kryma v Sostav Rossiyskoy Federatsii" Irkutskoy Gosudarstvennoy Ekonomicheskoy Akademii, **Istoricheskoye Razvitiyevestiya / Historical Development**, c. 25, s. 3 (2015) : 554, <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriko-pravovye-osnovy-vkhodzheniya-kryma-v-sostav-rossiyskoy-federatsii> [22.02.2021].

⁶⁵⁴ Tandilasvili, "Classical Realist and Norm Based Constructivist Analysis of Russia's Invasion of Ukraine and Annexation of Crimea", 9.

⁶⁵⁵ John J. Mearsheimer, "Getting Ukraine Wrong", **The New York Times**, 13.03.2014, <https://www.nytimes.com/2014/03/14/opinion/getting-ukraine-wrong.html> [05.03.2020]

yetenekleri bu korkunun düzeyinin belirlenmesini sağlayan önemli bir argüman olarak öne çıkmaktadır. ⁶⁵⁶

Rusya açısından yakın coğrafyasında meydana gelebilecek güvenlik tehditleri öncelikli bir ajandadır. Rusya'nın gerek ekonomik gerek güvenlikle ilgili çıkarlarıyla ilgili olarak BDT ülkeleri çok önemlidir. Rusya, yakın çevresinde yer alan bu ülkelerle ilişkilerini çok boyutlu şekilde sürdürmek istemektedir. Rusya için yakın çevresinin son derece önemli olması, Rus tarihi, Rusya'nın ekonomi ve güvenlikle ilgili öncelikleri ile prestij arayışıyla açıklanabilir. ⁶⁵⁷ Rus stratejik kültürü, 1812'de Napolyon, 1941'de Hitler ve daha sonrasında Soğuk Savaş yıllarında ABD, AB ve NATO'yu devlet rejimine yönelik büyük tehditler olarak görmüştür. ⁶⁵⁸

Birçok eski Sovyet ülkesi, Sovyetler Birliğinden önce de Rus İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur, bu sebeple Ruslar bu ülkeleri genel olarak kendi ulusal çıkarları açısından önemli ortaklar ve müttefikler olarak görmektedir. Sovyetler Birliği sonrası komşu ülkelerde Rusya'nın iyi ilişkiler geliştirememesi, Rusya'nın küresel gücünü de zayıflatmakta ve küresel lider olma iddiasına meydan okumaktadır. Rusya'nın bakış açısına göre; eski Sovyet coğrafyasında etki alanı oluşturmaya çalışan ülkeler bunu Rusya'ya rağmen yapmaktadırlar ve Sovyet coğrafyasında etkili olamayan bir Rusya; İmparatorluk ve Sovyet geleneğinden gelen küresel misyonundan uzaklaşmaktadır. ⁶⁵⁹

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Rusya için en büyük zorluk Ukrayna'nın kaybında yaşanmıştır. Bağımsız bir Ukrayna devletinin ortaya çıkması, Rusların kendi siyasi ve etnik kimlikleri hakkında tekrar düşünmelerine sebep olmuştur ve jeopolitik olarak çok önemli bir gerilemeyi temsil etmektedir. Zengin sanayi ve tarım ekonomisine, önemli bir nüfusa sahip Ukrayna'nın kaybı Rusya için önem arz etmiştir. Rusya'nın Karadeniz üzerindeki hakim konumu olan Odessa, Rusya'nın Akdeniz ve ötesindeki dünya ile ticareti için hayati bir kapı görevi görmekteydi. Ukrayna'nın kaybı, jeopolitik olarak çok önemli olmuş ve bu kayıpla Rusya'nın jeostratejik

⁶⁵⁶ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 43.

⁶⁵⁷ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 93-94.

⁶⁵⁸ Paul Stronski, Andrew S. Weiss, "Why Russia Talking About Great Power Competition?", Carnegie web sitesi, 27.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/27/why-isn-t-russia-talking-about-great-power-competition-pub-84631#:~:text=The%20lack%20of%20serious%20analysis,the%20post%E2%80%93Cold%20War%20world.-> [30.06.2021].

⁶⁵⁹ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 93-94.

seenekleri büyük ölçüde sınırlanmıştır. Baltık  lkeleri ve Polonya olmasa bile, Ukrayna  zerinde kontrolü elinde tutan bir Rusya'nın, Moskova'nın güneyinde yer alan ülkelere h kim olabileceği iddialı bir Avrasya imparatorluğunun lideri olmaya çalışabilecek potansiyele sahip olduğu değerlendirilmektedir. Rusya'da azalan doğum hızı ve Orta Asya'da artan doğum hızı düşünüldüğünde, her geçen yıl Ukrayna olmadan sadece Rus gücüne dayanılarak, Rusya'nın özellikle Batı'da daha az etkili bir g  olacağı öngörülebilir. ⁶⁶⁰

ABD, Ukrayna'da Rusya karşıtlığını desteklemek amacıyla 1991'den itibaren 5 milyar dolardan fazla yatırım yapmıştır. Bahse konu destek yanında, NATO ve AB genişlemesi Rusya'nın kendini tehdit altında hissetmesine ve askeri olarak agresif bir tavır takınmasına sebep olmuştur. ⁶⁶¹ 1990'lardan başlamak üzere, ABD'nin Balkanlara askeri müdahalesi, Çeçenistan'da yaşanan çatışmalar, Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim gibi olaylar, Rusya'nın sert güç unsurlarının modernizasyonu, tampon bölgelerinin koruma altına alınması ve Sovyet sonrası stratejik coğrafyada yaşanan çatışmalar, Rusya açısından önemli konulardır. ⁶⁶²

2003'te Gürcistan ve 2004'te Ukrayna'da yaşanan Renkli Devrimler, Doğu-Batı arasındaki gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Rusya, bu devrimlerin kaotik ve tehlikeli olduğunu, kontrol edilemezlerse Rusya'ya yakın coğrafyalarda istikrarsızlığa sebep olacağından, bu hareketlerle başa çıkılması gerektiğini savunmaktadır. Bahse konu gelişmelerin, Rusya'nın çıkarlarıyla uyumadığı ve ülkeyi daha fazla kuşatmak amacını taşıdığı düşüncesi yaygındır. ⁶⁶³ 2008'de yaşanan Rusya-Gürcü silahlı atışması ve Estonya, Litvanya, Letonya gibi Baltık  lkelerinin AB ve NATO'ya katılması önemli gelişmeler olarak öne çıkmaktadır. ⁶⁶⁴

Rusya açısından askeri ve ekonomik çıkarlar birlikte ele alınmaktadır. Rusya'nın Avrupa'ya yaptığı enerji ihracatı, ekonomik refahı ve diğer devletlerle ilişkileri açısından elinde tuttuğu en önemli kozdur. Rus ( zellikle enerji) ihracatı, Avrupa pazarlarına ulaşmak için eski Varşova Paktı ülkelerini geçmelidir ve Avrupa'ya giden

⁶⁶⁰ Brezezinski, **The Grand Chessboard, American Primacy and Its- Geostrategic Imperatives**, 92.

⁶⁶¹ Samuel J. Cook, "The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective", **University of St. Thomas Journal of Law and Public Policy**, c. 10, s.1 (Ocak, 2015) : 77, <https://ir.stthomas.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=ustjlp> [22.06.2020]

⁶⁶² Stronski ve Weiss, "Why Russia Talking About Great Power Competition?".

⁶⁶³ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 25.

⁶⁶⁴ Olikier ve diğ. **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 93-94.

boru hatları üzerinde kontrol sağlan(a)maması Rusya için önemli bir güvenlik açığı olacaktır. ⁶⁶⁵ Ukrayna, Rusya ile özellikle gaz krizleri açısından travmatik olarak görülen gelişmeler yaşamıştır, Ukrayna Rusya için güvenilmez, kırılgan ve Rus doğalgazının Avrupa'ya taşınmasında problemlere sebep olan bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Ukrayna'nın Batı yanlısı seçkinler ve Ukraynalı milliyetçiler tarafından yönetilecek olması olasılığı, ülkede Rus kültürü ve kimliğinin baskı altına alınması ve ülkenin yakın gelecekte NATO'ya eklenmesi, Rusya açısından çok boyutlu bir tehlike olarak görülmüştür. ⁶⁶⁶

Rusya günümüzde uluslararası arenada büyük bir güç ve kilit bir aktör konumundadır. Ukrayna'nın, Rusya ile Batı arasında tampon bir bölge olması sebebiyle Kissenger Ukrayna'nın doğuya mı yoksa batıya mı yaklaşması gerekir sorusuna karşılık olarak; Ukrayna'nın bekası için her iki taraf açısından da diğerinin ileri karakolu vazifesi görmemesi gerektiği ancak iki blok arasında bir köprü vazifesi üstlenmesinin doğru olacağını belirtmiştir. ⁶⁶⁷ Rusya; hem büyük bir güç olarak restorasyon arayışındadır hem de ülkenin içsel huzurunu bozma potansiyeline sahip bir güç olduğu değerlendirilen ABD ile mücadele etmek durumunda kaldığını belirtmektedir. Rusya'ya göre Amerika, Rusya'nın uluslararası arenadaki meşruiyetini ve yerel statükoyu tehdit etmektedir. ⁶⁶⁸ Rusya, kendi yakın coğrafyasındaki ve bölgedeki konumunu güçlendirmek için birçok bölgesel örgütte aktif olarak yer almaya çalışmaktadır. ⁶⁶⁹

Ukrayna'nın NATO'ya katılmasıyla birlikte, Kırım'da bir NATO üssünün hayata geçirilmesi olasılığı da Putin açısından istenmeyen bir gelişme olarak görülmektedir. ⁶⁷⁰ Rus liderler, NATO etrafında inşa edilen Avrupa güvenlik mimarisi ve NATO'nun doğu genişlemesine karşı bir tavır içindedirler. NATO'ya katılmış olan eski Sovyet ve Varşova Paktı ülkeleriyle Rusya'nın zaman zaman gerginleşen ilişkilerine

⁶⁶⁵ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 26.

⁶⁶⁶ Kirsanova ve Pankratov, "Vossoyedineniye Kryma c Rossiiyey v Kontekste Tendentsiy i Protivorechiy Razvitiya Sovremennogo Politicheskogo Protsessa", 79.

⁶⁶⁷ Cook, "The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective", 77.

⁶⁶⁸ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 53.

⁶⁶⁹ age, 27.

⁶⁷⁰ Maximilian Klotz, "Russia and Ukranian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking Into Account NATO's and EU's Enlargement", **Croatian International Relations Review**, c. 23, s. 80 (2017) : 270.

bakıldığında, Rusya'nın endişelerini göz ardı etmenin bir bedeli olduğu da değerlendirilebilir. ⁶⁷¹

Rusya, asimetrik savaş unsurlarını Ukrayna müdahalesinde kullanılmıştır. 2008 Gürcistan müdahalesinde Rusya, yakın çevresindeki hakimiyetini korumak için güç kullanabileceğini göstermiştir. Ukrayna müdahalesinde ise Rusya, büyük stratejinin bir parçası olan mücadele gücünün yanında, finansal, diplomatik baskı unsurlarını işin içine katmasının yanında rakibinin iradesini zayıflatmak amacıyla da baskı uygulamıştır. Kırım müdahalesinde birbirinden farklı birçok aracın aynı anda kullanılması (tırmandırma, enformatik ve operasyonel baskı araçları vs.) Gürcistan olaylarından daha farklı bir boyutu ortaya koymaktadır. Rusya'nın, tüm devlet araçlarını stratejik hedeflere yönlendirdiği ve buna odaklanarak hareket ettiği görülmektedir. Konjonktürel gelişmelerin, Rusya'nın hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırdığını söylemek mümkündür; Yanukoviç'in istifası sonrası ortaya çıkan karmaşa ortamı ve Kırım'da yer alan Rus askeri varlığı gibi durumlar buna örnek olarak verilebilir. ⁶⁷²

Rusya, Kırım müdahalesinde politik, ekonomik ve enformatik konularındaki unsurları çatışma alanında kullanmıştır, yerel nüfusun kullanılması, barış durumundan çatışma durumuna kademeli geçişi sağlamıştır. Rusya'nın böyle yeni bir anlayışa sahip olması, Batı ile girişilebilecek bir çatışmada asimetrik ve geleneksellikten uzak bir anlayışla Batı'nın üstünlüğünü dengelemeye çalışacağını göstermektedir. ⁶⁷³

Rusya'nın jeostratejik çıkarları, Kırım ile yakından ilgilidir. Kırım, 168 yıl boyunca Rus İmparatorluğunun, 1921'den sonra ise Sovyet Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Kırım, gerek askeri açıdan gerekse birçok Rus tarafından diğer eski Sovyet coğrafyası ülkelerine nispetle Rusya'ya daha yakın olarak görülmüştür. ⁶⁷⁴

Rusya, 2014 Ukrayna krizinde çeşitli korkularla yüzleşmiştir, bahse konu korkular birbiriyle bağlantılı ve birbirini güçlendiren korku algılamalarını içermektedir. Doğu Ortaklığının dış politika yönelimi Rusya için bir endişe sebebi olmakla birlikte, Rusya bu konuda kendisiyle işbirliği içinde çalışılması gerektiğini savunmaktadır. Rusya, dış politika argümanlarını kurgularken sert güç unsurlarının yumuşak güç unsurlarından

⁶⁷¹ Rumer, "Russian Foreign Policy Beyond Putin", 53.

⁶⁷² Kristin Ven Bruusgaard, "Crimes and Russia's Strategic Overhaul", **Parameters**, c. 44, s. 3 (Bahar, 2014) : 86.

⁶⁷³ age, 89-90.

⁶⁷⁴ Bebler, "Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict".

daha önemli olduğunu vurgulamaktadır, buna rağmen Rusya'nın yumuşak güç kullanımını da arttırmaya çalıştığı söylenebilir. Ukrayna krizinde, Rusya'nın yumuşak gücü gaz fiyatlarını düşürmesidir ancak sert güç ise Kırım'a olan müdahaledir.⁶⁷⁵

Mearsheimer'e göre; Ukrayna'nın Batı devletleri tarafından silahlandırılmasının, Rusya'nın buradaki faaliyetlerinden vazgeçmesine sebep olması zordur, ne silahlandırma ne de ekonomik yaptırımlar Rusya'nın uyguladığı politikalardan geri dönmesine yardım edebilir, zira Rusya stratejik hedeflerinin Ukrayna'da tehlikede olduğunu inanmaktadır. Uzak coğrafyadaki rakipler, büyük bir gücün yakın coğrafyasında güç elde etmeye çalıştığında büyük güçler sert tepki verirler. Örneğin, ABD'nin Monroo Doktrini'nde olduğu gibi ABD Kanada veya Meksika'nın rakip bir gücün askeri ittifak içine girmesine izin vermez, Rusya da bu duruma benzer bir yaklaşım içindedir. Rusya'nın nükleer güce sahip olması sebebiyle, onu köşeye sıkıştırmaya çalışmak önemli tehlikeleri de beraberinde getirebilir.⁶⁷⁶

İlhak, Rus ekonomisi üzerinde önemli bir yük getirmiştir, hem Batı ülkelerinin yaptırımları hem de petrol fiyatlarındaki keskin düşüş Rus ekonomisinde ciddi kayıplara sebep olmuştur.⁶⁷⁷ Kırım'ın ilhakı sonrasında Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve Ukrayna'nın aldığı dış destekler Rusya'nın tavrında bir değişikliğe sebep olmamıştır.⁶⁷⁸ Rusya'nın Kırım müdahalesi Ukrayna üzerinde yaşanan doğu-batı mücadelesinin ciddi şekilde artmasına ve olayların bir jeopolitik krize dönüşmesine yol açmıştır. Rusya, birçok yaptırıma rağmen geri adım atmamıştır.⁶⁷⁹

Kırım'a yıllık 2 milyar EUR yardım yapılması ve gerekli altyapıların oluşturulması için ise 60 milyar EUR'luk bir yardımın gerekli olabileceği öngörülmüştür. Rusya, dış politikada ve ekonomide yer alacak tüm maliyetleri özellikle Akdeniz'deki jeostratejik kazanımları, NATO ve AB rekabeti dolayısıyla kabul etmiştir.⁶⁸⁰

Rusya, Ukrayna'nın zaten problemler yaşayan ekonomisine zarar verebilir, gaz tedarikinde üstlendiği önemli rol sebebiyle Avrupa coğrafyasında ekonomik sorunlara

⁶⁷⁵ Andrew Wilson, "The Ukrainian Crisis Brings the Threat of Democracy to Russia's Doorstep", Willfried Martens Centre for European Studies, **European View**, s. 13 (2014) : 67-69.

⁶⁷⁶ Mearsheimer, "Don't Arm Ukraine".

⁶⁷⁷ Bebler, "Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict".

⁶⁷⁸ Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine".

⁶⁷⁹ "Crimea's Strategic Value to Russia", CSIS Centre for Strategic & International Studies, 18.03.2014, <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/crimeas-strategic-value-russia> [15.05.2021].

⁶⁸⁰ Bebler, "Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict".

yol açabilir, diğer taraftan Batı Rusya'ya ciddi maliyetler yüklese bile Rusya'nın geri adım atmadığı değerlendirilmektedir, zira ülkelerin güvenlikleri söz konusu olduğunda, büyük bedeller ödeyebildikleri bilinmektedir.⁶⁸¹

Rusya açısından Ukrayna krizinin önemli etkilere sebep olduğu söylenebilir. Kriz, ABD-Rusya ilişkilerine etki etmesinin yanında, AB'nin bütünlüğünün sağlanması ve silahların kontrol altına alınması hususlarında NATO'yu ve AB güvenliğini etkilemiştir.⁶⁸² Karaganov'a göre; NATO'nun doğu genişlemesi ve istikrar sağlayamayan Ukrayna'yı da içine alma perspektifi çeşitli zorlukları beraberinde getirebilir. Rusya'nın önemli jeopolitik konumu ve dış politika için kullanabileceği çeşitli araçlara sahip olmasına rağmen dünyadaki değişen güç uyumu ve belirsizlikler ülkenin daha savunmasız hale gelmesine sebep olabilmektedir.⁶⁸³

7.5.1. Rusya'nın Yakın Coğrafyasında Hegemon (Bölgesel Hegemon) Olma Çabaları

Saldırgan Realizmde, hegemon olmak, diğer devletleri domine etmek anlamına gelmekte olup, hegemon askeri açıdan diğerlerine göre önemli bir askeri güç avantajına sahiptir.⁶⁸⁴ Güvenliğini ve gücünü maksimum seviyeye çıkarmaya çalışan hegemon devlet, küresel hegemon olmak yerine bölgesel hegemon olmaya gayret eder, Mearsheimer'e göre ABD küresel hegemon olmayı başarmıştır ancak onun dışında küresel hegemon güçler yerine bölgesel hegemon güçler uluslararası konjonktürde yer almıştır. Hegemon devletler, yakın coğrafyalarında kendi güvenliklerini tehdit edebilecek diğer güçleri etkisiz hale getirerek güvenliklerini maksimum seviyeye taşımaya çalışırlar.⁶⁸⁵

NATO'nun genişlemesi ve eski Sovyet ülkelere yönelik politikaları; Rusya'nın kendisini varoluşsal tehditlerle karşı karşıya kalmış olarak algılamasına sebep olmaktadır. Ukrayna'nın Batı yanlısı politikaları Rusya'nın bölgesel hegemonyasını sağlamak ve korumak amacıyla sert tepkiler vermesine sebep olmaktadır. Rusya'nın Ukrayna özelinde hegemonya sağlayabilmek için temel argümanlarından biri, bu

⁶⁸¹ Mearsheimer, "Getting Ukraine Wrong", **The New York Times**.

⁶⁸² Jeffrey Mankoff, Andrew Kuchins, "Russia, Ukraine, and U.S. Policy Options: A Briefing Memo", CSIS Center of Strategic & International Studies, Russia and Eurasia Program, (2015) : 4. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/150129_Mankoff_RussiaUkraineUSOptions_Web.pdf [10.05.2021].

⁶⁸³ Sergey Karaganov "O mire nedalekogo budushchego", **Rossiyskaya gazeta**, 13.09.2005, <https://rg.ru/2005/09/13/politika.html> [12.05.2021].

⁶⁸⁴ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 40.

⁶⁸⁵ age, 41.

coğrafyada hak sahibi olduğunu savunmasıdır. ⁶⁸⁶ AB'nin, Rusya'nın Kırım'ı ilhaka çeşitli yaptırımlar uygulayarak, görmüş olduğu tehdide karşı bir reaksiyon gösterdiğini değerlendirmek mümkündür. Rusya'nın, Ukrayna'nın doğusundaki yerleri istikrarsızlığa sürükleme çabası ve ekonomik baskılarla Ukrayna'yı güçsüzleştirme isteği, AB tarafından bir tehdit olarak algılandığından, bu tehditler caydırılmaya çalışılmış ve Rusya dengelenmek istenmiştir. Rusya ise tehditle karşı karşıya olduğu algısıyla hareket ederek, kendini büyük bir güç olarak göstermeye çalışmış, Karadeniz bölgesinde etkinliğini arttırarak güç dengesini kendi lehine çevirmeye çaba göstermiştir. Kırım'ın ilhaki, Rusya'nın büyük güç olma ve uluslararası konjonktürde sağlam bir prestij elde etmeyi esas alan dış politikası ile uyumludur. Uluslararası sistem günümüzde anarşik bir yapıya sahip olup, ABD-AB-Çin gibi farklı güç grupları mevcuttur ve Rusya bu yapı içindeki gücünü arttırmaya çalışmaktadır. Rus güç artırımı aynı zamanda, çok kutuplu dünya sistemine karşı olma duruşuyla da uyumludur. ⁶⁸⁷

Rusya açısından yakın coğrafyasını kontrol edememek ve bu coğrafyada etki alanının azalması, Rusya'nın hem bölgesel hem de küresel gücünün zayıflaması anlamına gelmektedir. Yanukoviç'in görevden uzaklaştırılması sonrasında Ukrayna'nın batıya yaklaşması ve Rusya'nın bu gelişmelerden duyduğu endişe, Rusya'nın bu coğrafyadaki etnik Rusları koruma sorumluluğu olduğu görüntüsü altında Kırım'ı işgal etmesi için bahane sağlamıştır ancak gerçek neden, bahse konu coğrafyada hegemonik gücü ve kontrolü sürdürme isteğidir. ⁶⁸⁸

Rusya'nın Kırım müdahalesiyle ilgili olarak, Batı'nın güç kazanması ve bu durumun da Rusya aleyhine bir güç dengesizliği meydana getirip getirmeyeceği sorusu önemlidir. ⁶⁸⁹ Sovyetler Birliği zamanında batı-doğu arasında mevcut güç dengesinin daha sonrasında değişerek, Rusya'nın çevrelenmeye çalışıldığı Putin tarafından dile getirilen bir argümandır, Rusya bu şekilde köşeye sıkıştırılmak istenmektedir. Putin'e göre; NATO'nun füze savunma sisteminin Rusya'nın güvenliği açısından tehdit oluşturduğu belirtilmektedir. Buna göre; Rusya'nın muhtemel tehdidi (nükleer tehdit) bertaraf edilerek ve ikinci vuruş kabiliyeti sistem tarafından geçersiz kılınarak, Rus

⁶⁸⁶ Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine".

⁶⁸⁷ Onati, "Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach", 24-25.

⁶⁸⁸ Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine".

⁶⁸⁹ Klotz, "Russia and Ukrainian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking Into Account NATO's and EU's Enlargement", 270.

egemenliğinin nihai garantisinin tehlikeye düşmesine kapı aralanabilir. Bütün bu sebeplerden dolayı Rusya, NATO'nun Ukrayna'yı da içine alacak şekilde genişlemesine ve tarihi toprakları olan, kendi arka bahçesi olarak gördüğü coğrafyada yer alacak bir askeri ittifaka açıkça karşı çıkmaktadır.⁶⁹⁰ Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edebilmesinde, Ukrayna'nın Sovyetler Birliği dağıldığında kendine miras kalan nükleer güçten vazgeçmiş olması da önemlidir, zira bu güç olmadan Ukrayna'nın Rusya'nın askeri üstünlüğüne karşı durabilme olanağı yoktur. Rusya'nın Kırım müdahalesinde, Rusya'yı potansiyel bir düşman olarak gören ABD politikaları ve Rusya'nın ABD'nin doğu Avrupa'da füze savunma sistemleri inşa etme planlarıyla ilgili itirazları önemli bir rol oynamıştır.⁶⁹¹

1990'ların ortalarından beri Rus liderler NATO genişlemesine karşı bir tavır takınmışlar ve stratejik açıdan önem arz eden komşu ülkelerin Batı yanlısı hale dönüşmeleri durumunda ayakta kalmakta zorlanacaklarını belirtmişlerdir. AB'nin doğuya doğru genişlemesi ve 2004 Turuncu Devrimden başlamak üzere Ukrayna'daki Batı yanlısı hareketleri desteklemesi önemli unsurlardır. Putin, Ukrayna'nın seçimle başa gelmiş, Rusya yanlısı Cumhurbaşkanı'nın görevden indirilmesini bardağı taşıran son damla olarak algılamıştır. Bunun üzerine Putin, NATO deniz üssü olmasından çekindiği Kırım'ın Rusya'ya katılmasını ve Ukrayna'nın Batı bloğuna katılma çabalarını terk etmek zorunda kalacak kadar istikrarsızlaşmasını sağlamıştır.⁶⁹²

Rusya, Ukrayna'nın AB Ortaklık Anlaşmasını imzalaması ve daha genel manada ise Batılı devletlerle yakın ilişkiler içine girmesine karşı endişeyle yaklaşmıştır, Turuncu Devrim'de dış güçlerin etkisinin olduğunun düşünülmesi ve Yanukoviç görevden uzaklaştıktan sonra ise Batılı devletler Ukrayna ile olan ilişkilerini geliştirilmesi ise, Rusya açısından dış güçlerin baskılarının arttığı anlamına gelmektedir.⁶⁹³

Rusya'nın Kırım'a müdahalesi Ukrayna üzerinde (Yanukoviç yönetimden uzaklaştıktan sonra) nüfuz elde etme amacını taşımaktadır, zira Kırım'ın ilhakı Ukrayna'nın Batı ile entegrasyon çabalarına balta vurabilecek bir gelişmedir. Kırım'da yer alan Rusya yanlısı grupların varlığı ve Rusya ile toprak anlaşmazlıklarının yaşanması; Ukrayna-Batı bütünleşmesine engel oluşturabilecek gelişmeler olarak ele

⁶⁹⁰ age, 270-273.

⁶⁹¹ Mearsheimer, "Getting Ukraine Wrong", **The New York Times**.

⁶⁹² Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault?", 1.

⁶⁹³ Alias Götz, "Neorealism and Russia's Ukrain Policy, 1991- Present", **Contemporary Politics**, c. 22, s. 3 (2016) : 314-315.

alınabilir. ⁶⁹⁴ Rusya, ABD'nin küresel alandaki stratejilerini bertaraf etmeye çalışmıştır, Kırım'ı ilhak ederek Ukrayna'da ABD hegemonyasının önünü tıkamayı amaçlamıştır. ⁶⁹⁵

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ülke sınırlarının fiilen genişlemesi anlamına gelmekteyken, Ukrayna'nın NATO ve AB'ye kabul edilmesi ise Ukrayna'nın Batı sınırının genişlemesi anlamına gelmektedir ve Rusya bu duruma karşı çıkmaktadır. Realist perspektif, uluslararası sistemde güç dağılımının değişmesinin tehlikeli olduğunu belirtir, buna bağlı olarak da Ukrayna'nın Batı ittifaklarına yaklaşması güç dağılımını değiştireceğinden Rusya için bir tehdit olarak algılanmaktadır. ⁶⁹⁶

Rusya'nın Ukrayna özelindeki dış politikası Neorealist teoriyle açıklanmak istendiğinde belli argümanlar kullanılmaktadır. Rusya ile Ukrayna arasındaki 2000 km'lik bir sınırın olması, Ukrayna'nın tampon bir bölge ve karayolu açısından stratejik önemde bir coğrafya olmasını beraberinde getirmektedir. Ukrayna'da yer alan askeri üsler ve tesisler, Karadeniz'de güç projeksiyonu oluşturabilmek için önemlidir. Enerji boru hatları ve ulaşım güzergahlarının Ukrayna üzerinden geçmesi de önemli faktörler olup, Rusya'nın Ukrayna üzerinde nüfuz sağlamak için birçok argümana sahip olduğu değerlendirilebilir. Neorealist bakış açısından ele alındığında, dış baskı arttıkça Rusya'nın dış politika davranışlarında sistematik düzeyde değişikliklerin görüldüğü belirtilebilir. Ukrayna'nın Rusya dışındaki aktörlerle ilişkileri yakınlaştığında ve işbirlikleri arttığında Rusya'nın Ukrayna'yı durdurmak amacıyla sert güç unsurlarını kullandığı, dış baskının seviyesi azaldıkça ise yumuşak güç unsurlarını yoğunlukla kullandığı görülmektedir. Ukrayna, doğu ve batı vektörlerini içeren politikalar yürüttüğünde ise Rusya'nın sert ve yumuşak güç unsurlarını birlikte kullandığı değerlendirilmektedir. ⁶⁹⁷

Ukrayna'nın Batı ittifakına yaklaşma çabaları, Rusya'nın daha aktif bir dış politika izleyerek tepki göstermesine sebep olmuştur. Savunma manevraları yerini saldırıya ve proaktif bir yaklaşıma bırakmıştır. Rusya'nın ana hedefi; ülkeyi Avrasya entegrasyonu

⁶⁹⁴ "Crimea's Strategic Value to Russia", CSIS Centre for Strategic & International Studies, <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/crimeas-strategic-value-russia> [15.05.2021].

⁶⁹⁵ Strit, "Kak Rossiya snova stala Nashim Vragom".

⁶⁹⁶ Cook, "The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective", 75.

⁶⁹⁷ Götz, "Neorealism and Russia's Ukrain Policy, 1991- Present", 306-307.

içinde tutarak Rus Dünyası olarak gördüğü coğrafyayı bir araya getirmek ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğine engel olmaktadır. ⁶⁹⁸

Gürcistan (2008) ve ardından Ukrayna (2014) olayları ile bu ülkelerin Batı ile doğrudan/dolaylı şekilde bütünleşme sağlayacağı ve böylece Batı'nın kontrol edebileceği alanların, Rusya tarafından istikrarsızlaştırılması stratejisi içinde görülebileceği değerlendirilebilir. Rusya- NATO ilişkileri için, NATO'nun doğu genişlemesi ciddi tahribat yaşanmasına sebep olan etkenlerin başında gelmektedir. ⁶⁹⁹ Rusya'nın Ukrayna'da silahlı çatışma ve kaos ortamı yaratmasının en önemli sebebi, Ukrayna'nın kısa süre içinde NATO'ya üye olmasının engellenmesi çabalarıdır. NATO, toplu savunmayı önemli ilkelerinden biri olarak kabul etmiştir ve üyelerden birine yapılan saldırı diğer üyeleri de bağlar. Kırım olayları sırasında, Ukrayna NATO üyesi olmuş olsaydı, bu ülke diğer NATO üyelerince savunulmak durumunda kalacaktı, bunun yanında ABD ve diğer bazı devletler, Ukrayna'ya silah desteği ve askeri eğitim sağlamıştır. ⁷⁰⁰

Rusya'nın yakın coğrafyasındaki devletleri istikrarsızlaştırarak çatışmalara meyilli hale getirmesi bu devletlerin NATO'dan uzak tutulmasını amaçlamaktadır ve Ukrayna gibi stratejik önemde bir ülke bile Rusya'nın saldırılarına karşı koyamadığı göz önüne alındığında, daha güçsüz ve küçük devletlerin akıbeti nasıl olabilir sorusunu da beraberinde getirmektedir. Kırım müdahalesiyle Rusya, bölgesel hegemonya sağlama yolunda önemli bir adım atmıştır. Rusya, kendisini bir bölgesel hegemon olarak tanımlamakta ve Belarus, Moldova, Gürcistan gibi devletlerin Atlantik ittifaklarından uzaklaşıp, kendine yakınlaşması gerektiğini belirtmektedir. Bölgesel hegemon olmak, Rusya'nın gücünü arttırmış olmasının yanında, zayıf devletlerin Rusya ve Batı arasında coğrafi ve ideolojik bakımdan bir tampon bölge oluşturarak Rusya için daha güvenli bir alan yaratmasını sağlamaktadır. ⁷⁰¹

Rusya, kendi güvenliğini genişletebilmek için komşularının güvenliğini azaltma stratejisi yürütmektedir. Bu minvalde, egemenliğin özgüven ve güç/rekabet edebilme

⁶⁹⁸ Kirsanova ve Pankratov, "Vossoyedineniye Kryma c Rossiiyey v Kontekste Tendentsiy i Protivorechiy Razvitiya Sovremennogo Politicheskogo Protsessa", 79.

⁶⁹⁹ Klotz, "Russia and Ukranian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking Into Account NATO's and EU's Enlargement", 270-275.

⁷⁰⁰ Schmidt, "Evaluating Russia's Grand Strategy in Ukraine".

⁷⁰¹ age.

yeteneği olduğu görüşünü savunan Vladislav Surkov'un⁷⁰² görüşleri ön plana çıkmaktadır. Surkov, büyük devletlerin istekleri doğrultusunda daha güçsüz devletleri domine ettiklerini söylemektedir. Bu açıdan bakıldığında, Rusya'nın Ukrayna gibi kendisiyle tarihi ve kültürel bağları olan devletlerle işbirliği içinde olması iddiasının, aslında Ukrayna'nın Rusya gibi devletlerin güç ve rekabet yeteneklerinden yoksun olmaları sebebiyle egemen dış politika anlayışını benimseyemeyecekleri görüşünün örtülü halidir.⁷⁰³ Rusya'nın siyasi doktrinine göre, egemenlik sadece bir yasal hakkı değil, aynı zamanda bir kapasiteyi de temsil eder, Putin, devletin ekonomik bağımsızlık, askeri güç ve kültürel olarak da iddialı olmaması durumunda dış bir gücün egemenliğine girmesinin olağan olduğu savını desteklemektedir. Rusya, bu minvalde Ukrayna'da yer alan siyasi gücün Rusya karşıtı olmamasına çalıştığı argümanını öne sürmektedir.⁷⁰⁴ Rusya'nın Ukrayna olaylarındaki endişesi; Meydan olaylarında yaşanan siyasi açılımın Rusya'ya yansması ve olayların Rusya'ya da sıçrama ihtimali de olmuştur.⁷⁰⁵

Rusya'nın Kırım müdahalesi belirli bağlamsal faktörler ışığında ele alınabilir ancak temel motivasyonu jeopolitik hedeflerdir. Kırım'ın ilhakı sonrasında Rusya, Ukrayna'nın doğusunda karışıklıklar çıkartmış ve Donbas bölgesindeki ayrılıkçı hareketlerin artmasına katkıda bulunmuştur. Rusya'nın Doğu Ukrayna'yı karışıklığa sürüklemesi, jeopolitik açıdan bakıldığında süregelen toprak anlaşmazlıkları olan ülkelerin NATO üyesi olmasının ne kadar zor olduğu düşünüldüğünde daha net anlaşılabilir, bu minvalde Donbas'taki çatışma Ukrayna'nın NATO üyeliğinden uzaklaşması anlamına da gelmektedir. Rusya'nın Kırım müdahalesi ve sonrasında oluşan karmaşa ortamı, Ukrayna'nın ademi merkezi yapısının zayıflatılması amacını da taşımaktaydı, zira iyi yönetilemeyen bir Ukrayna'da Rusya ile olan sınırı boyunca Rusya yanlısı bir coğrafya oluşturulup, hem Rusya için güvenli bir bölge meydana getirilebilecek hem de burada rakip olabilecek başka aktörlerin askeri anlamda

⁷⁰² Daha detaylı bilgi için bakınız: Plyays Yakov, “«Суверенная Демократия» – Новы Kontsept Partii Vlasti”, **Vlast**, 04.2008, <https://cyberleninka.ru/article/n/suverennaya-demokratiya-novyy-kontsept-partii-vlasti/viewer> [15.02.2021].

Vladislav Surkov (Rusça: Владислав Юрьевич Сурков) 2011-2013 yılları arasında RF Başbakan Yardımcılığı görevini yürütmüştür. 2006 yılında yaptığı bir konuşmada “egemen demokrasi-Суверенная демократия” terimini kullanmıştır, bu kavram 2005-2007 yılları arasında Rus devlet iktidarı sistemini formüle etmek için kullanılmıştır. Bu anlayış, özgürlük, refah ve adaletin sağlanması için gerekli eylemler ve organlar yalnızca Rus ulusu tarafından seçilen bir siyasi yaşam biçimini anlatır.

⁷⁰³ Wilson, “The Ukrainian Crisis Brings the Threat of Democracy to Russia's Doorstep”, 67-68.

⁷⁰⁴ Krastev, “What Does Russia Want and Why?”, Prospect.

⁷⁰⁵ Wilson, “The Ukrainian Crisis Brings the Threat of Democracy to Russia's Doorstep”, 67-69.

güçlenmesi engellenmiş olacaktır, bunlara ilaveten bu sınır bölgesinde önde gelen kişiler ve yöneticiler Ukrayna'nın dış politika yapımında da Rusya yanlısı tavır takınıp, dış politika yapımında söz sahibi olabileceklerdir.⁷⁰⁶

7.5.2. Rusya'nın Kırım'ı İlhak Ederek Nispi Gücünü Arttırması

Mearsheimer'e göre, büyük güçler anarşik sistemde güçlerini arttırabilmek için nispi güçlerini arttırmak ister.⁷⁰⁷ Devletler, sistem içinde gücün nasıl dağıldığına dikkat ederler ve güçlerini arttırmaya çalışırlar, güç dengesini kendi lehlerine çevirebilmek amacıyla farklı baskı mekanizmalarını diğer devletler üzerinde kullanabilirler, bir devletin kazancının diğer devletin kaybı olması sebebiyle sistem içinde sıfır toplamı bir oyun vardır ve bu durumda devletler nispi güçlerini arttırmaya çalışırlar (relative power).⁷⁰⁸

18.ve 19.yy'larda Rus İmparatorluğu'nun sıcak denizlere erişimi kısıtlı olmuştur, bu durumun aşılması isteğine bağlı olarak Osmanlı-Rus savaşları yaşanmıştır. 1711'de Büyük Petro'nun Azak kasabasını ele geçirmesi, daha sonrasında Kerç boğazının da alınmasını gerekli kılmıştır. Katherina'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle Karadeniz güvence altına alınmıştır ve fethedilen topraklara Novorossiya adı verilmiştir.⁷⁰⁹ 19.yy'da Fransa ve Birleşik Krallık gibi devletler Karadeniz'de etkili olmuş ancak Soğuk Savaş'ta Rusya Karadeniz'de baskın güç olarak öne çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya katılması, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya yaklaşmaları Karadeniz'deki güç dengesinin Rusya aleyhine değişmesine sebep olmuştur.⁷¹⁰

Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhakıyla birlikte Ukrayna doğu, güneydoğu ve güneyde (Kırım) kendini savunma konusunda daha güçsüz bir konuma gelmiştir. Bu coğrafyada meydana gelebilecek bir çatışma olasılığında Kırım, Ukrayna'nın güney limanlarına deniz ablukası uygulanması ve operasyonlar gerçekleştirilmesi için bir üs vazifesi görebilme potansiyeline sahiptir. Rusya'nın Ukrayna'da yaşanan olayları

⁷⁰⁶ Götz, "Neorealism and Russia's Ukrain Policy, 1991- Present", 315-316.

⁷⁰⁷ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 41.

⁷⁰⁸ age, 34.

⁷⁰⁹ Rumer ve Sokolsky, "Russia in the Mediterranean: Here to Stay".

⁷¹⁰ Paul Stronski, "What is Russia Doing in the Black Sea?", Carnegie Endowment for International Peace, 20.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/20/what-is-russia-doing-in-black-sea-pub-84549> [19.09.2021].

şekillendirme yeteneğine sahip olma isteği de Kırım müdahalesinin önemli sebeplerindendir.⁷¹¹

Rusya'nın, dünyanın en geniş topraklara sahip ülkesi olduğu düşünüldüğünde, deniz kuvvetlerinin kara kuvvetlerine kıyasla daha az olduğu ancak Kırım'ın ilhakıyla birlikte Karadeniz'de askeri deniz gücünün arttığı söylenebilir. 2015 Rusya Denizcilik Doktrininde Karadeniz ve Azak filolarının gelişimine dair önemli bilgilendirmeler bulunmaktadır.⁷¹² 2015 Rusya Denizcilik Doktrininde; Kırım'da yer alan Rus Karadeniz filosunun geliştirilmesi ve altyapı çalışmalarının yapılması, Kırım'dan Akdeniz havzası ülkelerine gemi taşımacılığının geliştirilmesi, turizmin geliştirilmesi amacıyla Kırım limanlarının Azak-Karadeniz havzası ve Akdeniz seyir rotalarına bağlanması ve uluslararası ölçekte komplekslerin geliştirilmesi gibi maddeler yer almaktadır. NATO ittifakının altyapı çalışmalarını Rusya'nın sınırlarına doğru genişletmesi kabul edilmez olarak değerlendirilmektedir.⁷¹³

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında, Rusya ve Ukrayna arasındaki akut sorunlardan bir tanesi Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun Sivastopol'da kalması olmuştur. 28 Mayıs 1997'de Karadeniz filosunun statüsü, yerleşimi ve buradaki temel koşullar hakkında bir anlaşma imzalanmıştır. Bahse konu anlaşmaya göre; filonun 2017 yılı sonuna kadar Sivastopol'da olması gerekmektedir. Yuşçenko, sözleşmenin uzatılarak Ukrayna'da Karadeniz filosunun devamına karşı çıkmış ve bu durumun ülkenin ulusal çıkarlarına aykırı olduğunu savunmuştur. Rus ulusal bilincinde; Karadeniz filosu ulusal gururun konusu, Rusya'nın gücünün somut bir ifadesi ve tarihsel belleğin sembolik bir parçasıdır.⁷¹⁴

Stratejik anlamda Karadeniz Filosu'na sahip olan Sivastopol, Karadeniz'in en önemli üslerinden biridir. Rusya, her ne kadar Sivastopol'u 2042 yılına kadar kiralayabilecek olsa da konjonktürel gelişmeler bu planların suya düşme ihtimalini arttırmış ve Rusya'nın güvenlik endişesinin artmasına sebep olmuştur. Karadeniz Filosu, Rus

⁷¹¹ "Crimea's Strategic Value to Russia", CSIS Centre for Strategic & International Studies.

⁷¹² Polina Sinovets, "The Real and Projected Strategic Dimension of the Russian Black Sea Fleet", Ponars Eurasia Policy Memos, 21.12.2020, <https://www.ponarseurasia.org/the-real-and-projected-strategic-dimension-of-the-russian-black-sea-fleet/> [21.10.2021]

⁷¹³ "Morskaya Doktrina Rossiyskoy Federatsii" (Rusya Denizcilik Doktrini 2015 yılında onaylanmıştır.) <https://docs.cntd.ru/document/555631869> [10.05.2021].

⁷¹⁴ R. S. Mukhametov, **Vneshnyaya Politika Rossii v Blizhnem Zarubezh'ye**, (Yekaterinburg Izdatel'stvo Ural'skogo Universiteta- E-Kitap, 2015), 28, <https://elar.urfu.ru/handle/10995/35762> [15.05.2021].

gücünün önemli bir simgesi olmasının yanında, Karadeniz çevresine güç aktarma yeteneği de sağlamıştır. Rusya, burada bulunan Filo'yu daha modern ve güçlü bir hale getirmeye çalışmaktadır, Filo halihazırda Rusya'ya önemli bir operasyonel yetenek sağlamaktadır.⁷¹⁵ Rusya'nın Sivastopol üssünde denizaltılar, radar ve füze sistemleri yer almaktadır ve bu sayede Rusya askeri varlığıyla Karadeniz'i izleyebilmektedir.⁷¹⁶ Kırım'ı kontrol etmek, Rusya'ya önemli stratejik savunma yetenekleri kazandırmanın yanı sıra, Rusya'nın Karadeniz'deki tehditlerle karşılaştığında bunlara cevap verebilme yeteneğini de arttırmaktadır.⁷¹⁷ Kırım'ın Rusya topraklarına katılmasıyla birlikte, Rusya'nın güneydeki güç projeksiyonu genişlemiş, 1.000 km'lik ek kıyı şeridi elde edilmiş, Kerç ve Feodosia limanları kazanılmıştır, bu kazanımlarla birlikte Rusya'nın Karadeniz filosuna ev sahipliği yapan Sivastopol limanını da içeren denizlerde Rus egemenliğini amaçlayan vizyonu pekişmiştir.⁷¹⁸

Rusya; Kırım'ı hava, kara ve deniz kuvvetleriyle donatmaktadır, burayı askeri anlamda güçlendirme ve modernize etme planlarını hayata geçirmektedir.⁷¹⁹ Kırım'ı ele geçiren Rusya, Kerç Boğazı ve Azak Denizi üzerinde hakimiyet kurmuştur. Kırım'ın işgalinden önce, 20 yıl boyunca Rusya Karadeniz donanmasını geliştirememiş ve iyi bir altyapı kuramamıştır ancak ilhak sonrası bu kısıtlamalar da ortadan kalkmıştır. İlhaktan kısa süre sonra Rusya, donanmaya yeni deniz altılar ve gemiler ekleyeceğini duyurmuştur.⁷²⁰

Karadeniz'de olduğu gibi Akdeniz'de de Rus egemenliğinin sağlanması Rusya için tarihi bir misyondur. Rusya'nın 18.yy'da Karadeniz'e erişimi sonrasında Katerina, Akdeniz'e erişme çabasına girmiştir, bunun sağlanması için ise Odessa ve Sivastopol gibi şehirler bir sıçrama tahtası olarak görülmüştür. Akdeniz'e ulaşma çabası, Rus devletinin jeopolitik hedeflerinin en somut hali olarak da görülebilir.⁷²¹ 2008'de Rusya, Kırım'daki Filosu'nu Gürcistan'ı abluka altına almak ve asker sevkiyatı yapmak için kullanmıştır. Sivastopol Limanı, Türk Boğazları'ndan Montrö Anlaşması'na bağlı olarak savaş gemilerinin geçmesiyle ilgili kısıtlamalar da göz önüne alındığına, Akdeniz, Güney Atlantik ve Hint Okyanusu'na erişimi sağlamakta ve Akdeniz Görev Gücü için karargah olarak kullanılmanın yanında Rusya'nın

⁷¹⁵ "Crimea's Strategic Value to Russia", CSIS Centre for Strategic & International Studies.

⁷¹⁶ "Rusya'nın Agresif Politikalarında "Kırım" Örneği", Savunma.tr haber sitesi.

⁷¹⁷ "Crimea's Strategic Value to Russia", CSIS Centre for Strategic & International Studies.

⁷¹⁸ Stephan Frühling, Guillaume Lasconjarias, "NATO, A2/ AD and the Kaliningrad Challenge", **Survival (Global Politics and Strategy)**, c. 58, s.2 (2016) : 103-104.

⁷¹⁹ Urkosta, "Dlya Khvil Anneksirovanny Krim kak voyenno-strategicheskoy platsdarm Rossii".

⁷²⁰ Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991- Present", 314-315.

⁷²¹ Rumer ve Sokolsky, "Russia in the Mediterranean: Here to Stay".

bölgedeki prestijini arttırmaktadır. ⁷²² İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinde hakimiyet kurmak Rusya için önemli bir hedef olsa da, 1936’de Montrö Sözleşmesi⁷²³,nin imzalanmasıyla Türkiye boğazların kontrolünü elde etmiş ve savaş zamanlarında boğazları yabancı savaş gemilerine kapatma yetkisini elde etmiştir. ⁷²⁴ Romanya’da NATO füze sisteminin konuşlandırılması⁷²⁵, Rusya’nın güvenliğini tehdit altında hissetmesine sebep olmuştur. Kırım, Rusya için Karadeniz’deki gücünü Akdeniz’e yansıtmayı sağlayacak bir sıçrama tahtası vazifesinde görülmektedir. Rusya, Soğuk Savaş sonrasında bölgede azalan etkisini Kırım üzerinde deniz, kara ve hava güçlerini arttırarak yeniden canlandırmak amacındadır. Ancak, Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin varlığı, Karadeniz’e kıyısı olmayan devletlerin askeri gemilerine Türkiye’nin kısıtlama getirebilmesi hakkını vermektedir. ⁷²⁶

⁷²² “Crimea’s Strategic Value to Russia”, CSIS Centre for Strategic & International Studies.

⁷²³ Montrö Sözleşmesiyle ilgili detaylı bilgi için: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, <https://www.mfa.gov.tr/implementation-of-the-montreux-convention.en.mfa> [15.11.2021]. Karadeniz’in güvenliğini ve istikrarını sağlamak amacıyla 1936 yılında imzalanan Montrö Sözleşmesine göre, ticaret gemileri Türk Boğazlarından serbestçe geçebilir ancak savaş gemileri belli kurallar dahilinde geçiş sağlayabilir.

-Uçak gemileri denize kıyısı olan/olmayan devlet ayrımı olmaksızın boğazlardan geçemez

-Boğazlardan geçişler, diplomatik kanallarca savaş gemileri kıyıdaş devlete aitse 8 gün, değilse 15 gün önce bildirilmelidir.

⁷²⁴ Rumer ve Sokolsky, “Russia in the Mediterranean: Here to Stay”.

⁷²⁵ ABD, Doğu Avrupa’da askeri varlığını güçlendirerek, Romanya’da Aegis füze savunma sisteminde SM-2 füzesarar bataryası bulunduracağını açıklamıştır. “ABD, balistik füze savunmasında etkili olan 'Aegis' sisteminin özellikle Orta Doğu’dan gelebilecek kısa ve uzun menzilli füze saldırılarına karşı NATO’yu koruma amacıyla olduğunu söyledi.”

Daha detaylı bilgi için bakınız: “ABD, Romanya’daki füze Savunma Kalkanını Aktif Hale Getiriyor”, BBC News, 12.05.2016,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160511_abd_romanya_fuze [19.10.2021].

⁷²⁶ Stronski, “What is Russia Doing in the Black Sea?”.

The Annexation of Crimea and the Controversy over the “Crimean” Bridge

Şekil 7.6 : Kırım Köprüsüyle İlgili Anlaşmazlıklar (Rus Askeri Varlığı & ABD ve Büyük Britanya Askeri Destek Güçleri)

“Russia’s Strategic Consideration on the Sea of Azov”, Special Reports Warsaw Institute, 03.11.2018, [https://warsawinstitute.org/russias-strategic-considerations-sea-azov/\[19.11.2021\]](https://warsawinstitute.org/russias-strategic-considerations-sea-azov/[19.11.2021]).

Rusya’nın birçok coğrafi alanda etkili bir aktör olmasından dolayı Ukrayna krizinin Avrupa kıtasına aşan ve farklı coğrafyalara da uzanan etkileri vardır.⁷²⁷ Rusya’nın artan güç projeksiyonu NATO’nun bölgedeki faaliyetlerini kısıtlamıştır ve Rusya’nın NATO güçlerini izleyebilmesine olanak sağlamıştır. Kırım’a yerleştirilen deniz devriyeleri, bombardıman uçakları, helikopterler ve İskender füzeleri, Kırım’ı Rusya’nın Ortadoğu’daki güç projeksiyonu yaratma amacı için bir sıçrama tahtası haline getirmiştir.⁷²⁸ Rusya, Karadeniz ve Akdeniz’de kalıcı görevlerin uygulanmasına Kırım donanmasının hava kuvvetlerini de dahil etmiştir, Kırım Rusya açısından “batmayan bir uçak gemisi” olarak görüldüğü ve bu minvalde kullanıldığı için bu anlayıştan ve fiziki olarak bu coğrafyadan uzaklaşması oldukça zordur.⁷²⁹

Rusya, Kırım’ı kendi topraklarına katarak stratejik önemde bir coğrafyaya da hakim olmuş ve askeri gücünü arttırarak sınırlı bir etkiye sahip olduğu Akdeniz, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da daha etkin bir nüfuz elde edebilmenin ve gücünü bahse konu coğrafyaların derinliğine kadar götürebilmenin kapsısını aralamıştır.⁷³⁰ Rus dış politikasının yeni niteliği ve dinamik dengesi, 2015’te Suriye’deki askeri hareketin

⁷²⁷ Mankoff ve Kuchins, “Russia, Ukraine, and U.S. Policy Options: A Briefing Memo”.

⁷²⁸ Frühling ve Lasconjarias, “NATO, A2/ AD and the Kaliningrad Challenge”: 103-104.

⁷²⁹ Urkosta, “Dlya Khvil Anneksirovannyy Krym kak voyenno-strategicheskiy platsdarm Rossii”.

⁷³⁰ Masters, “Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia”.

başlamasıyla Yakın ve Ortadoğu’da ortaya çıkmıştır. Rusya, bölgedeki tüm önemli güçlerle verimli iş bağlantılarını sürdürme yeteneğine sahip bir oyuncu olarak burada önemli bir konumda yer almaktadır. Rusya, Suriye’de nispeten mütevazı maliyetler ve sınırlı kayıplarla askeri güç kullanarak hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. SSCB’nin dağılmasından bu yana ilk kez Rusya bölgede ciddi bir oyuncu olarak algılanmaya başlanmıştır.⁷³¹ Rusya, Suriye, Libya ve Sudan’da kalıcı üs elde etme ve Türkiye ile füze savunma sistemleriyle ilgili işbirliklerini geliştirmeye çabalamaktadır, bu durum Akdeniz coğrafyasında AB ve NATO için çeşitli zorluklara sebep olmaktadır. Akdeniz, Batı’nın Ukrayna’ya olan enerji bağımlılığını azaltmak, Türk Akımı sayesinde güneydoğu Avrupa’ya gaz koridoru oluşturmak gibi amaçlarla hareket eden Rusya için önemli bir coğrafyadır.⁷³²

Rusya’nın Karadeniz filosunda az sayıda savaş gemisi olsa da, uygun savunma ve saldırı silahlarına sahip olması Rusya’ya taktik operasyon geliştirebilme yeteneği sağlamaktadır. Rusya, Karadeniz filosunu güç projeksiyonunu geliştirme ve NATO’ya caydırıcılık sağlama amaçlarıyla kullanmaktadır. Rusya, Karadeniz’i Balkanlar, Ortadoğu ve Akdeniz gibi komşu coğrafyalarda nüfuzunu genişletmek amacıyla kullanmaktadır, bu bağlamda caydırıcılık yardımıyla NATO’nun bölgede oluşturduğu tehdidi azaltmaya çalışmaktadır.⁷³³

Rusya’nın Akdeniz coğrafyasında güç elde etme isteği, Avrupa stratejisinin önemli bileşenlerinden biridir. Rusya, sahip olduğu imkanlar çerçevesinde bölgesel güçlerle ilişkiler kurarak Akdeniz’de önemli bir güç haline gelmiştir. NATO’nun Rusya’ya yönelik tehdidine karşı durmak için Akdeniz ve Suriye kazanımları öncelikli konulardır. Rusya’nın Akdeniz’de güç elde etme isteği “büyük güç” statüsünü yeniden kazanma amacının yanında ulusal güvenlik kaygıları, tehdit algıları ve ekonomik çıkarlarının bir ürünüdür, zira Soğuk Savaş sonrasında Rusya, 2014 yılına kadar Akdeniz’de kayda değer bir varlık gösterememiştir.⁷³⁴ Rusya, Kırım’ı ilhak ederek askeri çıkarlarını korumayı ve güvenliğini sağlamayı amaçlarken, diğer yandan bölgede kara ve hava güçlerini de kullanarak etki alanını genişletmeye çalışmaktadır.⁷³⁵

⁷³¹ Trenin, “20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki”.

⁷³² Pierini, “Russia’s Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe”.

⁷³³ Sinovets, “The Real and Projected Stratgic Dimension of the Russian Black Sea Fleet”.

⁷³⁴ Rumer ve Sokolsky, “Russia in the Mediterranean: Here to Stay”.

⁷³⁵ Polat, “NATO ve Rusya Federasyonu’nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz”, 59-60.

Tablo 7.1 : Rusya’nın Kırım ve Karadeniz’deki Askeri Varlığı (İlhaktan Önce ve İlhaktan Sonra Karşılaştırması)

Aşağıda yer alan tablo, Yazar tarafından orijinaline sadık kalınarak Türkçe’ye çevrilip aktarılmaktadır.

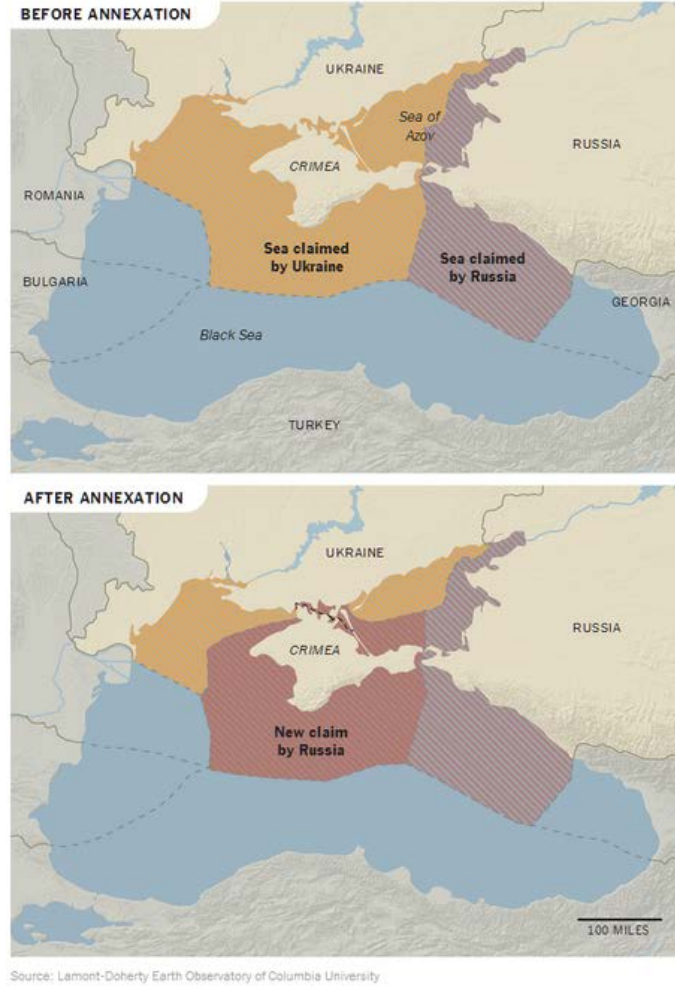
“This paper was presented during the International Conference "STRATEGIES XXI: The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment" organized by the Center for Strategic Studies in Defense and Security of the National Defense University "Carol I", taking place in Bucharest, Romania, on 24-25 November 2016”.

Catalin Alin Costea, “The Russian Federation and the Implementation of the A2/AD System in the Black Sea: Risks and Threats to Romania”, <http://www.themarketforideas.com/the-russian-federation-and-the-implementation-of-the-a2-ad-system-in-the-black-sea-risks-and-threats-to-romania-a122/> [12.12.2021].

	İlhak Öncesi (Şubat 2014 öncesi)	İlhak Sonrası (Mayıs 2016, İlhaktan Yaklaşık 2 yıl sonra)
Asker Sayısı	12.500	23.900
Zırhlı Araçlar	116	Zırhlı Araçlar ve tanklar- 613
Topçu Birlikleri	24	162
Savaş Jetleri	22	101
Helikopterler	37	56
Savaş Gemileri	26	34-Ukrayna kaynakları 49- Rus kaynakları
Denizaltılar	2	4
Füze Rampaları		16 Misilleme Sistemi 3K60 BAL, K-300 Bastion, S-300 PMU 8 Misilleme Sistemi S-400 Triumph

Kırım’ın ilhakiyla birlikte Rusya’nın toprakları, karasuları, madenleri, diğer doğal kaynakları ve nüfusu artmıştır. Askeri anlamda da Ukrayna’nın Karadenizdeki filosunun büyük bir kısmını almasıyla (yaklaşık 190 Ukrayna askeri tesisi, cephaneler vs) gücü artmıştır. İlave stratejik bombardıman uçakları TU-22 M3, füzeler, ağır zırh, hava güçleri ve altyapı olanaklarını arttırarak Rus Silahlı Kuvvetleri’nin bölgedeki güç projeksiyon yeteneğini geliştirmiş olup Rusya’nın stratejik çıkarlarına uygun bir hedefini yakaladığı değerlendirilebilir. ⁷³⁶

⁷³⁶ Bebler, “Crimea and the Russian- Ukrainian Conflict”.

Şekil 7.7 : Rusya’nın Karadeniz Kıyı Şeridindeki Varlığı (İlhaktan Önce ve İlhaktan Sonra Karşılaştırılması)

Catalin Alin Costea, “The Russian Federation and the Implementation of the A2/AD System in the Black Sea: Risks and Threats to Romania”, <http://www.themarketforideas.com/the-russian-federation-and-the-implementation-of-the-a2-ad-system-in-the-black-sea-risks-and-threats-to-romania-a122/> [12.12.2021].

İlhak öncesinde Rusya, Karadeniz kıyı şeridinin 475 km’sine sahipti ancak ilhak sonrası Abhazya kıyı şeridi (240 km) de eklenirse toplamda 1.465 km’lik bir kıyı şeridine sahip olmuş ve Karadeniz’de bu minvalde lider ülke konumuna yükselmiştir.⁷³⁷

Rusya’nın, Sivastopol’da denizaltı üssünü ve erken uyarı radar sisteminin etkinleştirmek Kırım’da yeni topçu birlikleri ve kıyı savunma ekipleri, hava savunması ve keşif için kaynak ayrılması gibi planları mevcuttur. Kırım için yapılan faaliyetler, Rusya’nın bu coğrafyada güvenliğini sağlamanın yanında, Karadeniz ve ötesinde güç projeksiyonu geliştirilebilmesi için önem arz etmektedir. Kırım’ın elde edilmesiyle,

⁷³⁷ Urkosta, “Dlya Khvil Anneksirovannyi Krym kak voyenno-strategicheskiy platsdarm Rossii”.

Azak Denizinde kontrol sağlanması, Ukrayna'nın kanıtlanmış ve potansiyel hidrokarbon kaynakları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri üzerinde hak iddia edilmesinin önü açılmıştır. Kırım sayesinde, Rus askeri güçleri Ukrayna'nın güneyinde gerçekleşebilecek olası bir saldırıda operasyonlara katılabilecektir.⁷³⁸

NATO's Presence in and Around the Mediterranean Basin

SOURCE: <https://www.nato.int/nato-on-the-map/#lat=37.50498572336105&lon=23.897068827266963&zoom=1&layer=5;>
[https://www.americansecurityproject.org/national-security-strategy/u-s-bases-in-the-middle-east/;](https://www.americansecurityproject.org/national-security-strategy/u-s-bases-in-the-middle-east/) both last accessed on May 4, 2021.

Şekil 7.8 : NATO'nun Akdeniz'de Askeri Varlığı

Marc Pierini, "Russia's Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe", Carnegie Europe, 08.06.2021,
<https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> [19.11.2021].

Putin, Kırım'ın ilhakıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, Sivastopol'da ABD ve NATO üssünün hayata geçmesinin ciddi sonuçları da beraberinde getireceğini, Ukrayna'nın NATO üyesi olması durumunda ABD ve NATO'nun baskılarına karşı gelemeyeceğini ve burada yeni savunma sistemleri ile üslerin kolaylıkla hayata geçirilebileceğini söylemiştir.⁷³⁹

⁷³⁸ Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules", 1280-1282.

⁷³⁹ "Putin obyasnil vozmozhnyye posledstviya poyavleniya bazy SSHA v Sevastopole" **FORBES**, 21.11.2016.
<https://www.forbes.ru/news/333339-putin-obyasnil-vozmozhnyye-posledstviya-poyavleniya-bazy-ssha-v-sevastopole> [15.10.2021].

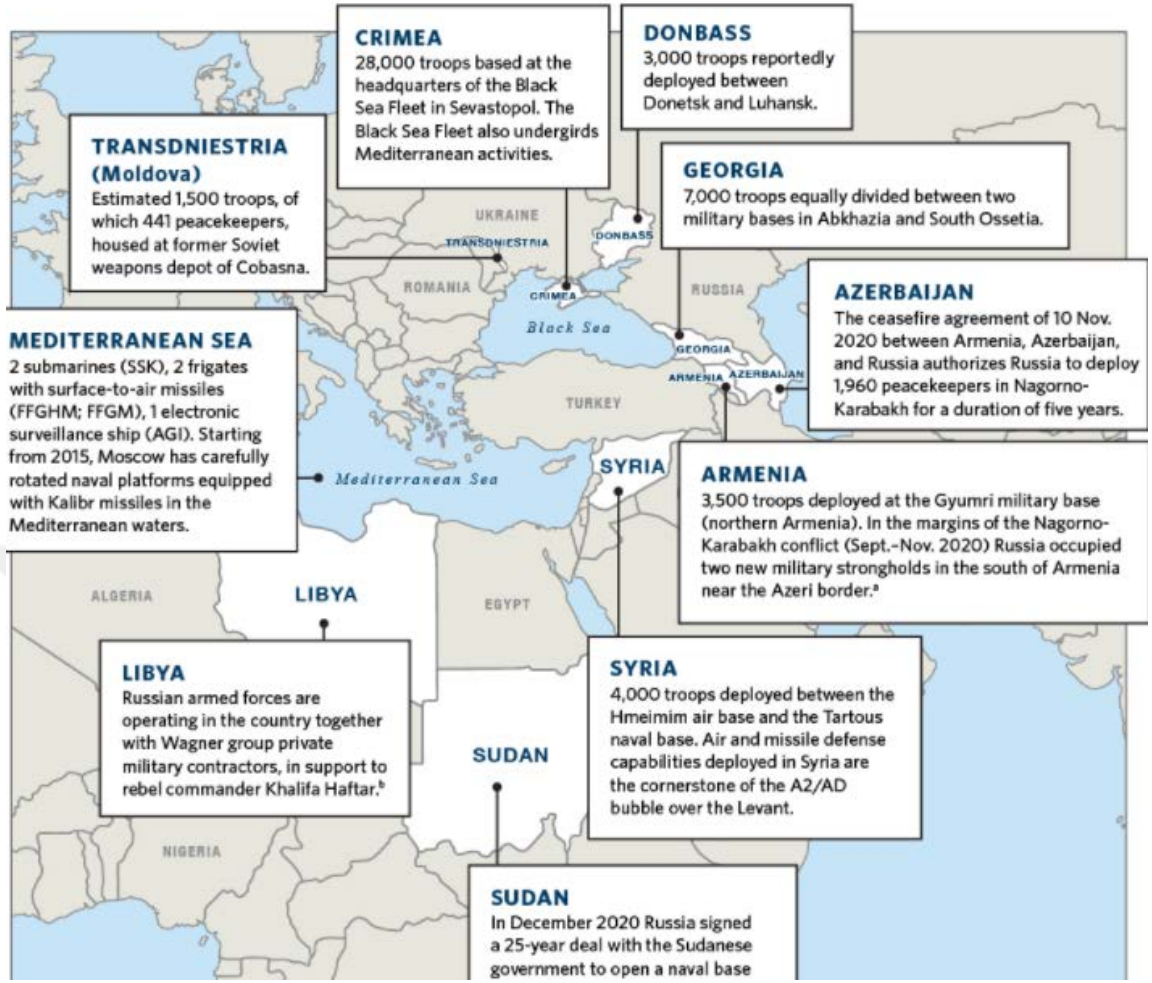
NATO ise her ne kadar Ukrayna ve Gürcistan'ın İttifak üyeliğini önemli bir kazanım olarak görse de, Rusya'nın bölgeye müdahalesinden çekindiğinden, bu üyelik için ısrarcı davranmamaktadır. ABD ise Rusya'nın Karadeniz'deki üstünlüğünü sınırlamak için hem NATO ile hem de NATO üyesi devletlerle bireysel ilişkilerini ilerletme çabası içindedir.⁷⁴⁰

Rusya'nın enerji politikaları, ülkenin dünya sahnesinde ve özellikle Akdeniz coğrafyasındaki varlığının ayrılmaz bir parçasıdır ve ABD-Rusya rekabeti açısından bu coğrafya önemlidir. Rusya, NATO'nun Akdeniz'e erişimini kısıtlayarak Rusya'nın güneyini güvence altına almayı hedeflemektedir. Rusya; Kırım, Abhazya ve Suriye'ye S-400 yerleştirmek ve Türkiye'ye de S-400 satmak suretiyle bir tampon bölge oluşturmaya çalışmaktadır. Putin, 2015'te BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmayla stratejisinin, dünya düzeninin sadece ABD ve AB tarafından şekillendirilemeyeceği, Rusya'nın da önemli bir aktör olarak kendine yer bulacağı olduğunu açıklamıştır.⁷⁴¹

⁷⁴⁰ Polat, "NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz", 59-60.

⁷⁴¹ Pierini, "Russia's Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe".

Russia's Presence in and Around the Mediterranean Basin

Şekil 7.9 : Rusya'nın Akdeniz'de Askeri Varlığı

Marc Pierini, "Russia's Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe", Carnegie Europe, 08.06.2021, <https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> [19.11.2021].

Ukrayna açıklarında yer alan önemli gaz rezervlerinin geleceğinin, Kırım'ın Rusya ile tekrar birleşmesi sonrasında belirsizlik içinde kalacağı öngörülebilir, Kırım müdahalesi Avrupa'ya gerçekleştirilen enerji ihracatı için de önem arz eden bir konu olarak öne çıkmaktadır. Ukrayna'nın doğalgaz ihracatçısı olma planları yakın gelecek için olası gözükmemekle birlikte, Kırım'a yakın coğrafyadaki açık deniz rezervlerinin

de Rusya'nın etki alanında olup olmayacağı üzerinde durulması gereken bir gündem maddesidir.⁷⁴²

Şekil 7.10 : Kırım'da Yer Alan Gaz ve Petrol Alanları

“Ukraine’s Offshore Natural Gas Reserves Development Hang in Limbo”, Offshore Technology, 20.03.2014,
<https://www.offshore-technology.com/news/newsukraines-offshore-natural-gas-reserves-development-to-hang-in-limbo-4201329/> [15.06.2021].

7.5.3. Rusya’nın Rasyonel Aktör Davranışı ve Hesaplanmış Saldırgan Politikası

Mearsheimer, Saldırgan Realist paradigmanda devletlerin güç kazanmak için çabaladıklarını ancak bu çabayı sarf ederken bu amaç için ne kadar kapasiteye sahip olduklarını da göz önüne alarak hareket ettiklerini belirtir. Devletler, mağlup olabilecek çatışmalardan kaçınır ve rekabet edebilme güçlerini hesaba katarlar. Faydanın maliyetten daha az olduğu öngörüldüğünde belirli davranışta bulunmaktan kaçınan devletler, rasyonel aktör gibi davranırlar.⁷⁴³ Saldırgan Realizm’de devletler genişleme

⁷⁴² “Ukraine’s Offshore Natural Gas Reserves Development Hang in Limbo”, Offshore Technology website, 20.03.2014,

<https://www.offshore-technology.com/news/newsukraines-offshore-natural-gas-reserves-development-to-hang-in-limbo-4201329/> [15.06.2021].

⁷⁴³ Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, 37.

isteklerini akıl çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışırlar ve rakip gücü kışkırtacak durumlarda kendi aleyhlerine dönebilecek davranışlardan vazgeçebilirler. ⁷⁴⁴

Rusya, yakın coğrafyasındaki ülkelere çeşitli müdahalelerde bulunmaktadır ancak bu ülkelerin Rus saldırganlığını algılama biçimleri birbirinden farklıdır, örneğin Kırım, Abhazya ve Osetya Rusya'yı bir kurtarıcı gibi görüp olumlu bakış açısına sahipken, Ukrayna ve Gürcistan yönetimleri Rusya'nın bu davranışlarını saldırganlık olarak kabul etmektedir. Sovyetler Birliği'nin iç sınırları yapay olarak oluşturulmuştur ve Sovyetlerin dağılması sonrasında da bu yapay sınırlar çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. ⁷⁴⁵

Büyük bir güç olabilmek için askeri güçlerle baskı kurabilme ve bu güçleri etkili şekilde kullanabilme özelliğine sahip olmak önemlidir. Rusya'nın askeri kapasitesinden çekinilmesi aynı zamanda ülkeye duyulan saygının da bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Rusya, Sovyetlerin dağılması sonrasında BDT ülkeleri üzerindeki baskısını arttırmıştır ve Rusya'nın amacı Ukrayna başta olmak üzere burada yeniden kontrol sağlamak ve Batı'yı bölgeye müdahale etmekten caydırmak olmuştur. Bütün bu hedeflere ve dış politikasına rağmen Rusya saldırgan ve cüretkâr bir tavır içinde olsa da riski çok büyük gördüğünde geri adım atabilmektedir. ⁷⁴⁶

Donbas; Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Lugansk bölgelerine verilen addır, Rus nüfusunun yoğun olduğu ve Ukrayna ekonomisi açısından önemli bir bölgedir. ⁷⁴⁷ Yanukoviç'in görevden azliyle birlikte Kırım'da yaşanan çatışmalar Doğu Ukrayna'ya sıçramış, bu bölgede yaşanan çatışmalara Rusya askeri ve lojistik desteği sağlamıştır, Ukrayna burada hem Rusya hem de ayrılıkçı güçlerle mücadele vermek zorunda kalmıştır. ⁷⁴⁸

Mart 2014'de Rus milisler Dobas'ta karmaşa ortamı yaratarak Ukrayna'daki çatışma ortamının artmasına sebep olmuştur. Rus yapımı ekipmanlar kullanan milisler, referandum sonrasında Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyeti adıyla yapılar hayata geçirmiştir. Ukrayna, bölgedeki milislere karşı net bir başarı sağlayamamıştır. 2015

⁷⁴⁴ Lobell, "Structural Realism / Offensive and Defensive Realism".

⁷⁴⁵ Aleksandr Khamchikhin, "Rethinking the Danger of Escalation: The Russia – NATO Military Balance", Carnegie Endowment for International Peace, (Şubat, 2018) : 8.

https://carnegieendowment.org/files/Khamchikhin_NATO_web.pdf [05.11.2021].

⁷⁴⁶ Gressel "Waves of Ambition: Russia's Military Build-up in Crimea and Black Sea".

⁷⁴⁷ Çalışkan, "Kırım Raporu- Jeopolitik Rekabette Düşüm Noktası".

⁷⁴⁸ Kuzio, "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine", 110.

yılından itibaren Doğu Ukrayna’da yer alan Rus askeri sayısı artmış ve 2019 yılında BM temsilcisi yaklaşık 35.000 ayrılıkçı ve buna ilaveten 2.000 Rus askeri olduğunu belirtmiştir. Donbas’ta yer alan ayrılıkçı bölgeler Rusya’ ile birleşmek istediklerini dile getirirler de, Morkova’nın böyle bir hareketi kendi kazancına görmemesi sebebiyle bu taleplere olumlu yaklaşmamıştır. Rusya, bu bölgede tampon bölgeler oluşturarak dondurulmuş çatışma ve kriz ortamı yaratmayı kendi çıkarına daha uygun görmektedir.⁷⁴⁹ Rusya’nın askeri açıdan Ukrayna’nın tamamını işgal etmesi bir zorluk oluşturmaya bile ekonomik açıdan sürdürülemez olarak görüldüğü için böyle bir müdahaleden kaçınılmıştır, zira bu coğrafyadaki nüfusa gıda desteği sağlanması ve bölgedeki yerel halk ile karşı karşıya gelinmesi Rusya için ciddi zorluklara sebep olabileceği değerlendirildiğinden böyle bir müdahaleden kaçınılmıştır.⁷⁵⁰

Rusya, Kırım ve sonrasındaki Donbas olaylarında güç kapasitesini hesaba katarak hareket etmiş, avantajlı bir durumda olduğunun bilinciyle ilerleme sağlamış ancak belli bir noktadan sonra müdahalenin kapsamının genişletilmesinin kendini zora sokacağını düşündüğünden güç dengesindeki üstünlüğüne zarar vermeyecek şekilde operasyonlarını sınırlandırmıştır. Rusya, operasyonlarının kapsamını ve alanını genişletmesi durumunda Batı ile olan ilişkilerinin daha da kötüleşmesi ve kendisine uygulanan yaptırımlar sebebiyle ekonomik anlamda zorluklara katlanması ihtimallerini düşünerek hareket etmiştir.⁷⁵¹

2014 yılı başında Yanukoviç, Kiev’de olağanüstü hal ilan etseydi, Ukrayna’da iç savaş çıkabilirdi ve Ukrayna’nın batısında da karışıklıklar artardı, NATO ve Polonya Ukrayna’ya yardım ederek olaylara müdahil olabilirdi, bu durumda Ukrayna’ya yaptırımlar uygulanacak ve Rusya bu yaptırımları telafi etmek zorunda kalacaktı. Rusya, Ukrayna’da oluşacak kukla bir rejime güvenlik konusunda yardım etmek zorunda kalacaktı. Bu gelişmeler karşısında Ukrayna’nın genelinde ciddi bir hoşnutsuzlukla karşılaşılabilirdi ve Rusya genel tablodaki bütün olumsuzlukların faturasını ödemek zorunda kalabilirdi, Rusya bütün bu olacaklar (olasılıklar) karşısında katlanacağı maliyeti ve zorlukları göz önüne alarak temkinli bir politika izlemiştir.⁷⁵²

⁷⁴⁹ Çalışkan, “Kırım Raporu- Jeopolitik Rekabette Düğüm Noktası”.

⁷⁵⁰ Khranchikhin, “Rethinking the Danger of Escalation: The Russia – NATO Military Balance”, 8.

⁷⁵¹ Gardner, “The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications”, 3-4.

⁷⁵² Trenin, “Russia and Ukraine: From Brothers to Neighbors”.

2014 baharında Rusya'nın saldırıları Donetsk ve Lugansk'a yoğunlaşmıştır ve askeri olarak saldırgan bir tavır sergilemiştir, böylece özellikle Meydan olayları sonrasında Ukrayna'nın Batı yanlısı tavırlarından uzaklaşması için baskı oluşturulmaya çalışılmıştır.⁷⁵³

Ukrayna kuvvetleri Donetsk hava limanında birkaç ay direnmiş ve Rusya, kıyı kenti olan Mariupol'u almak için ciddi bir çaba sarf etmemiştir, 2015 yılı Ocak ayında Hava limanı düşmüştür. Rus kuvvetleri bazı kasaba ve köyleri ele geçirse de önemli bir ilerleme sağlanmamıştır, bu durum Ukrayna silahlı kuvvetlerinin düzensiz ayrılıkçı birliklere karşı belli başarılar elde ederken, düzenli Rus kuvvetlerine karşı yeterli güce sahip olmadığını göstermiştir. Rusya, Batı destekli Ukrayna kuvvetlerinin sert bir direniş gösterebileceği ihtimalinin yanında, Ukrayna'dan geniş bir halk desteği olmadan ve hasar görmüş bir altyapıya sahip coğrafyayı idare ve kontrol etmenin zorluklarını göz önüne alarak hareket etmiş, saldırılarını kısıtlı tutmuştur. İlaveten, büyük ölçekli bir saldırı, Batı tarafından hayata geçirilen yaptırımları arttırabilir ve Rusya'yı uluslararası kuruluşlardan (özellikle finans kurumları) uzaklaştırabilir düşüncesiyle hareket edilmiştir.⁷⁵⁴

⁷⁵³ Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Exhaustion", War on the Rocks, 11.08.2015, <https://warontherocks.com/2015/08/ukraine-and-the-art-of-exhaustion/> [17.09.2021].

⁷⁵⁴ age.

Ukraine crisis

The war between Ukraine and pro-Russian rebels, which began soon after Russia annexed Crimea in 2014, is the worst crisis in East-West relations since the Cold War.

SEPARATISTS' AREA OF CONTROL

- As of March 16
- As of June '14
- As of Sept. '14

BORDER CONTROL

- Rebels
- Ukraine
- Recent flashpoint*
- Town retaken from rebels
- Malaysia Airlines flight MH17 crash site
- Russian military presence*

Source: National Security and Defense Council of Ukraine (NSDC) * Approximate locations

Staff, 16/03/2015

REUTERS

Şekil 7.11 : Kırım'ın İlhakında ve Sonrasında Ukrayna ve Rusya Arasında Çatışma Alanları

Steven Prifer, "The Mariupol Line: Russia's Land Bridge to Crimea", Brookings, 19.03.2015, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/03/19/the-mariupol-line-russias-land-bridge-to-crimea/> [18.10.2021].

Mariupol, haritada da görüldüğü gibi Kırım'a bir kara köprüsü kurulması için hayati bir konumda yer almaktadır, ancak burayı kontrol altında tutmanın da Rusya için bir maliyeti olacaktı, zira bu coğrafyada Novorossiya fikrine yakın olmayanların yaşadığı 300 kilometrelik bir alan mevcuttur. Buraya yapılacak bir müdahale, ABD ve Avrupa ülkelerinin yaptırımları arttırmalarına sebep olarak Rusya'nın ekonomik sıkıntılar ve ciddi bir iktisadi daralma yaşamasına kapı aralayabilecekti. Böyle bir müdahale ilaveten Ukrayna'ya Batı devletlerinin silah ve mühimmat sağlanmasına da sebep olabileceğinden Rusya'yı belli sınırlar içinde hareket etmeye ve ne kadar ileri gitmesin derde durması gerektiği konularında dikkatlice düşünmesine sebep olmuştur.⁷⁵⁵

Rusya, Kırım'ın ilhakı sonrasında 2015'te Donbas'taki savaşı büyük bir risk olarak gördüğünden yumuşatmıştır ve olayların daha fazla tırmandırılması durumunda

⁷⁵⁵ Steven Prifer, "The Mariupol Line: Russia's Land Bridge to Crimea", Brookings.edu, 19.03.2015, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/03/19/the-mariupol-line-russias-land-bridge-to-crimea/> [18.10.2021].

Batı'dan ciddi bir tepki gelebileceği düşüncesine bağlı olarak Rusya'nın çıkarlarının zarar görebileceğini değerlendirdiği için tırmandırma stratejisi terkedilmiştir.⁷⁵⁶

7.6. Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde, kimlik ve güvenlik eksenli paradigmlar merceğinden Kırım'ın ilhakı vakası analiz edilmiştir.

İnşacı paradigma merceğinden Rusya'nın Kırım'ı ilhakında kimlik kartını nasıl kullandığı detaylı şekilde ele alınmıştır, İnşacı bakış açısı “ben kimim ve öteki kim” sorularından hareketle, devletlerin politikalarını ve davranışlarını düzenlerken kimlik eksenli bir bakış açısıyla hareket etiklerini savunur. Devletlerin çıkarları da kimliklerine bağlı şekilde oluşmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakında politikalarını şekillendirirken en belirgin kimlik özellikleri olan Slavlık, Ortodoksluk, emperyal ve büyük bir güç olma kimlikleri üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Rusya ve Ukrayna arasında Slavlık üzerinden derin bir tarihi geçmiş ve komşuluk ilişkileri mevcuttur. Rusya'nın Kievskaya Rus'tan başlayan tarihi, günümüzde iki ayrı devlet olan Rusya ve Ukrayna'nın ne kadar eski ve ortak bir tarihe sahip olduğunu göstermektedir. Panslavizm ideali çerçevesinde, Slavları Rus devleti çatısı altında birleştirme çabasını asırlardır sürdüren Rusya için Ukrayna'nı kaybı, büyük Rusya'nın Slav kimliğine ciddi bir darbe olarak değerlendirilmiştir. Birçok Rus, Ruslar ve Ukrayna halkının, aynı etnik kökene sahip olan Slav halkları olarak birbirinden farklı olmadıklarını ve birbirinden kopmamamaları gerektiğini değerlendirdiğinden, Ukrayna devletinin varlık sebebine anlam verememekte, hatta varlık sebebini sorgulamaktadır. Putin, Rus halkının dünyanın en büyük bölünmüş halklarından biri olduğunu ve Rusya dışında yaşayan Rusların korunması vizyonuna sahip olduğunu belirtmektedir. Putin, Kırım'da çok sayıda etnik Rus'un yaşadığını ve bunların çıkarlarının (etnik, dilsel, kültürel vs birçok alanda) savunulması gerektiğini belirtmektedir. Putin'e göre, Rus vatanadaşlığı yasal statü kazanmanın yanısıra etnik, dilsel ve kültürel olarak ele alınabillir. Kırım'ın ilhakı sonrasında, otomatik olarak (istekleri sorulmaksızın) bu coğrafyada yaşayan birçok kişiye Rus vatandaşlığı verilmiştir. Putin, söylemlerinde Ukrayna'nın komşu ve kardeş bir ülke olduğunu vurgulamanın yanında, Kırım'ın ilhakı ve buna bağlı yaşanan çatışmalar sonrasında,

⁷⁵⁶ Gressel “Waves of Ambition : Russia's Military Build-up in Crimea and Black Sea”.

2019 yılında Zelenski'nin yönetime gelmesiyle birlikte Donesk ve Lugansk bölgelerinin Rusya'ya komşu olduğunu belirtmiş ve insani gerekçeleri  ne sürerek burada yaşayanlara Rus pasaportunun kolaylıkla verilmesi için gerekli çalışmaları yapmıştır. Bu hamleye karşılık Zelenski de Ruslara Ukrayna vatanda lı ı verileceğini açıklamıştır, iki ülke arasında Slav halklarını kendi yanına çekmek ve ülke vatandaşı haline getirmek için bir rekabet olduğu görülmektedir. Rus Slav kimliği, Ortodoks kimliğiyle yakından bağlantılıdır.

Rus Ortodoks Kilisesi, Rus kimliği tanımından hareket ederek, Rusya ve Ukrayna'nın birbirinden kopmasını yapay bulmanın yanında, "kanımız bir, dinimiz bir" anlayışına dayanarak Rusya-Ukrayna ve ilaveten Beyaz Rusya'nın bir arada olacağı bir birlik kurulmasını da desteklemektedir, bu bağlamda Kilise'nin Rusya'yı a an bir vizyonu olduğu görülmektedir. Katolik Kilisesinin Ukrayna üzerinde etki alanı oluşturma çabası, Rusya açısından endişe verici olarak görülmektedir, zira bu durum Ukrayna'yı Batı'nın etki alanına sokabilecek bir argüman olarak görülmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi, Rus devletinin söylemiyle paralel bir söylem geliştirerek Ukrayna krizinde ayrılıkçı hareketleri desteklemiştir. Rus Ortodoks rahiplerin Suriye ve Kırım müdahalelerinde kullanılan silahları kutsadıkları bilinmektedir. Kırım'ın ilhakında Ukrayna-Kırım arasında ayrışmayı sağlamak ve Rus milliyte ili ini yaymak amacıyla Rus Ortodoks Kilisesi kullanılmış ve "Rus Dünyası" (Ruskiy Mir) kavramı üzerinden bir söylem geliştirilmiştir. Rus Dünyası Doktrini, Kırım'ın ilhakıyla birlikte yumuşak güç unsur olmaktan, sert güç unsur olmaya doğru bir seyir izlemiştir. Rusya-Ukrayna ilişkilerinde ortak dil, tarih ve kültür özelliklerine sahip olunması, Ukrayna'nın Rusya'ya ait olduğu d  ncesini yaymak ve pekiştirmek için Kırım'ın ilhakında kullanılmıştır. Moskova Patrikhanesi; eski Sovyet  lkelerinde bulunan Rusları birleştirici bir rol üstlenmektedir, Kırım'da büyük oranda etnik Rus yaşadığı d   n ld  nde Kilise'nin rolü daha iyi anlaşılabilir. Kırım Saha Misyonu'nun hazırladığı rapora göre; Kırım'ın ilhakı sonrasında Rusya Kırım  zerinde Ortodoksluk üzerinden baskı kurmakta ve Kırım'da bulunan dini grupların çok küçük bir kısmını kendi kanunlarına uygun şekilde kayıt altına almaktadır. 1992'de Ukrayna Ortodoks Kilisesinin Rus Ortodoks Kilisesinden ayrılmış olması da önemli olup, Ukrayna kilisesinin kendini Rus kanunlarına göre tanınması sa lanmazsa daha fazla zorluklarla da kar ıla abilece ini gösteren olaylar yaşanmaktadır.

Rus İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında dışarda kalan coğrafyalarda (özellikle Rus ana merkezine coğrafi olarak çok yakın ve ekonomik olarak bağlı olanlarda) ulus inşasında zorluklar yaşanmıştır. 1917 ve 1991'de Rusya'nın emperyal dağılmalar yaşaması sonrasında merkezden (çekirdek Rus bölgesinden) ayrılan bölgeler; Rus çekirdeğinin bölünmesine sebep olmuş, örneğin Ukrayna ve Belarus tarihte ilk defa bağımsız devletler olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Birçok Rus, çok uluslu bir devlet yaratmak ve bunu sürdürmek için Rus emperyal kimliğin önemine inanmış, Rusya'nın güçlü ve büyük bir devlet olması gerektiğini savunmuştur. İnşacı perspektiften bakıldığında, Rus kimliğinde derin izleri olan emperyal bakış açısı; Ukraynalıların aslında Rus olduğunu savunmanın yanında Kırım'da yoğun şekilde yaşayan etnik Ruslarla ilgili olarak da emperyal Rus kimliğinin yansımalarını ciddi şekilde barındırmaktadır. Putin 1954'te Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesinin yanlış bir karar olduğunu mütemadiyen vurgulamaktadır. 2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında Kırım'ın ilhakı Rusya'nın emperyal kimliğinin izdüşümlerini yansıtmaktadır.

Rusya, İmparatorluk ve Sovyetler Birliği zamanında varolan “büyük güç olma” idealini Rusya Federasyonu olduğunda da miras olarak benimsemiştir ve çevresinde yer alan tehditlere karşı son derece hassas davranmaktadır. NATO'nun doğu genişlemesine ilaveten Gürcistan ve Ukrayna'yı da kapsayacak şekilde bir ilerleme kaydetmesi, bu bağlamda Rusya için kabul edilemez görülmekte ve Rusya'nın emperyal kimliğine tamamen aykırı bir durum yaratmaktadır, çıkarların kimliklere bağlı olarak hayat bulduğunu savunan İnşacılık perspektifinden bakıldığında ise, emperyal devlet çıkarları gereği Rusya'nın kimliğini yansıtacak şekilde hareket ettiği ve NATO genişlemesini engelleyerek yakın coğrafyasında güvenlik kaygılarını bertaraf etmeye çalıştığı görülmektedir.

İnşacı Paradigma, aktörlerin “ben-öteki” ayrımından faydalanarak kimliklerini inşa ettikleri üzerinde durur, bu minvalde Rusya'nın Kırım'ı ilhakında temel “öteki”si NATO başta olmak üzere, Batı İttifakları olarak ele alınmaktadır. Sivastopol'da bulunan Rus Karadeniz Filosu'nun etkisiz hale getirilerek buarada bir NATO üssünün kurulması, yüzyıllardır sıcak denizlere inme idealine sahip Rusya için kabul edilemez görülmektedir.

İnşacı anlatı, söylemin; eylemi inşa ederek hayat bulmasını sağladığını savunur, öyle ki söylemek yapmak anlamına gelir, zira dünya zihinlerin karşılıklı paylaşımlarıyla yol

alır. Rusya; Kırım'ın ilhakını “çok kutuplu dünya” düzeninin son bulduğu bir nokta olarak ele alınmakta ve söylemini de bu yönde dizayn etmektedir. Her ne kadar birçok ülke Kırım'ın ilhakını tanımasa ve durumu uluslararası hukuka aykırı olarak görse de, Rusya bunun bir “yeniden birleşme” olduğunu savunmakta ve söylemini bu şekilde geliştirmektedir. Rusya, Kırım müdahalesini “meşru” hale getirecek argümanları kullanmakta ve uluslararası hukuk kurallarına uygun hareket edildiğini söyleyerek bir retorik inşa etmeye çalışmaktadır. Rus vatandaşlarını korumak amacıyla hareket edildiği, Rusların ve Ukraynalıların “tek ulus” olarak sunulduğu “Novorossiya” (Yeni Rusya) kavramı, iki halkın aynı tarihsel, dilsel, kültürel ve etnik özelliklere sahip olduğunu anlatmak için kullanılmakta ve Kırım'ın ilhakı özelinde bir dil inşası süreci yaşanmaktadır.

İnşacı paradigma, devletlerin davranışlarının onların kimliklerinden türetildiğini ve bu kimliklere bağlı olarak çıkarlarını önceleyen stratejiler inşa ettiklerini söyler, kimlik ülkenin dış politika davranışlarını etkiler. Putin, Kırım'ın ilhakını Rusya-Kırım arasında tarihsel-kültürel-etnik bağlara vurgu yaparak haklı ve meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadır. Putin, Kırım'daki halkın demokratik haklarını kullanarak referandumda oy kullandığını, uluslararası hukuka uygun davranıldığını, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı olduğunu savunmakta bu müdahaleyi meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadır ve söylemlerini de oluşturmaya çalıştığı uluslararası hukuk normları üzerine kurgulayarak inşacı argümanları Kırım'ın ilhakında yoğun şekilde kullanmaktadır.

Bu bölümde, Rusya'nın Kırım'ı ilhakında Rus kimlik kartını nasıl kullandığı detaylı şekilde ele alınmıştır, bir devletin kimliğini şekillendiren sayısız özellik ele alınabilir ancak çalışmada Rus kimliğini şekillendiren Ortodoksluk, Slavlık, emperyal ve büyük güç olma kimlikleri üzerinde önemle durulmuş ve bu kimlik özelliklerinin Kırım'ın ilhakı özelinde Rusya tarafından nasıl kullanıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. İnşacı perspektifin, çıkarların kimliğe bağlı şekil aldığı argümanına uygun şekilde Rusya'nın kimlik özelliklerini Kırım'ın ilhakı vakasında kullandığı görülmüştür, bu çabalarını söylemleriyle de destekleyen Rusya, söylemin eyleme geçmek için temel yol göstericilerden biri olduğu İnşacı anlatıma uygun bir davranış sergilemiştir. Bunlara ilaveten, Rusya Kırım müdahalesini meşru bir zemine oturtmak için de büyük bir çaba harcamakta ve müdahalenin uluslararası hukuka aykırı olmadığı argümanını sağlamlaştırmak, derinleştirmek için mücadele vermektedir.

İnşacılık, Kırım'ın ilhakını kimlik, söylem gibi birçok alanda açıklama gücüne sahip olsa da, Kırım'ın ilhakı “güvenlik” eksenli patikada da anlatılması gereken bir vaka olup, kimlik ve güvenlik odaklı paradigmaların sentezlenerek derinlikli bir bakış açısı yakalanabilmesi için Realizm objektifinden de ilhak açıklanmıştır.

Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı, sert güç unsurlarını da içeren işgal, ilhak, silahlı çatışma, Rusya'nın güvenlik endişeleri, güç dengesini gözeterek hareket etme, bölgesel hegemon olma vizyonu gibi Realist paradigmayla açıklanabilecek çok fazla argümanı da içermektedir, bu sebeple Saldırgan Realizm merceğinden de bu politikalara bakılmasının çok boyutlu ve derinlikli bir bakış açısı sağladığı değerlendirilebilir. İnşacılık ve Saldırgan Realizm'in Rusya'nın “büyük güç olma” ortak paydasında birleştiği görülmektedir, şöyle ki Rusya minvalinde, gerek tarihsel arka plandan bakıldığında, gerekse Rusya'nın öne çıkan temel kimlik özelliklerinden biri olarak, yakın çevresinde nüfuzunu kaybetmeyi asla kabul etmeyen bir hegemon olma vizyonu ile konuya bakıldığında, “büyük bir güç” olarak hareket ettiği, politikalarını bu anlayışa uygun şekilde dizayn ettiği görülmektedir. Rusya'nın “büyük güç olma”sı kendi kimliğinde öne çıkan bir özelliktir, ilaveten bu özellik Rusya'nın tehdit algılamaları ve güvenlik eksenli bakış açısının oluşturulmasında da kritik bir rol oynamaktadır.

Rus devleti, Sovyetler Birliği döneminde dünyanın iki kutbundan biri olarak ve yakın coğrafyasındaki tehditlerin varlığını sürekli hissederek derin bir “çevrenlenmişlik” hissi içinde kalmış, bu his Rusya'nın politikalarını ziyadesiyle etkilemiştir. Çeçenistan çatışmaları, Turuncu devrimler, tampon bölgelerde Batı yanlısı yönetimlerin başa gelmesi, AB ve NATO'nun doğu genişlemesi gibi birçok husus Rusya'nın bahse konu çevrenlenmişlik hissini körüklemekte ve agresif tepkiler vermesine sebep olarak, sert güç unsurları da dahil olmak üzere çeşitli yöntemler kullanarak başta yakın çevresi olmak üzere etki alanını korumaya ve genişletmeye yönelik her türlü çabayı sarf etmesine sebep olmaktadır. Kendini büyük bir güç olarak tanımlayan ve hegemon olmaya çalışan Rusya için yakın çevresindeki tehditlerin etkisiz hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Rusya'nın temel ekonomik gelir kaynağının; enerji ticaretine bağlı olduğu ve enerji ihracatını BDT ülkelerini transit güzergah olarak kullanmak suretiyle yaptığı, en fazla da Ukrayna üzerinden boru hatlarıyla gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, bahse konu

coğrafyada yaşanacak güvenlik sorunlarının Rusya için ne kadar hayati olduğu aşıkardır. İlaveten, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılması ve Batı ittifaklarıyla iyi ilişkiler içinde olması da, BDT ülkelerini kendi arka bahçesi olarak değerlendiren, bu coğrafyada yaşanacak kaos ve çatışmaların kendisine ulaşmada bir sıçrama tahtası vazifesi göreceğinden endişe eden Rusya için “çevrelenmiş” olma hissini tetikleyen önemli güvenlik tehditleri olarak öne çıkmaktadır. Rusya, yakın coğrafyasında var olan tehditlere karşı son derece hassastır, bu noktada Saldırgan Realist paradigmanın büyük güçlerin bir üst otoritenin olmadığı uluslararası sistemde yer alan tehditlere karşı son derece hassas olduğu ve bu tehditleri ancak gücün maksimum seviyeye çıkartılarak bertaraf edebileceği mülahazalarıyla örtüşen bir değerlendirme ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Kırım'ın ilhakı, Saldırgan Realizm'in, büyük güçlerin sert güç unsurlarını da kullanarak yakın coğrafyasındaki güç dengesinin kendi aleyhine dönmemesi için her türlü çabayı gösterebileceğini belirten argümanlarıyla uyumlu bir vaka olarak karşımıza çıkmaktadır. Saldırgan Realist teori, hegemon olmak isteyen güçlerin, bölgelerinde maksimum güç artırımına giderek güvenliklerini korumaya çalıştıklarını belirtir. Buna uygun şekilde Rusya, Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler kurmaya çalışan Ukrayna'ya karşı çok ciddi bir tepki göstererek, Kırım'ı önce işgal sonra da ilhak etmiş ve 2. Dünya Savaşı sonrasında ilk defa topraklarına yeni bir toprak parçası katmıştır.

Rusya, Ukrayna'nın Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler geliştirmesini engellemek amacıyla Ukrayna'yı kaos ortamına sürüklemeyi bir strateji olarak benimsemektedir, zira toprak anlaşmazlıklarının yaşandığı, çatışma ortamının olduğu bir ülkenin Batı ittifaklarıyla yakın ilişkiler içine girmesi kolay değildir. Ukrayna'nın doğu-batı ekseninde bölünmüş yapısı, Rusya'nın bu coğrafyadaki çatışma ve anlaşmazlıkları körükleyerek, ülkenin güçsüzleşmesine sebep olabilecek bir zeminin oluşmasına sebep olmaktadır. Güçsüz(leştirilen) bir Ukrayna, zaten Rusya ile asırlardır ortak tarih ve kültürü paylaştığı ve Rus kimliğinin burada derin izler bıraktığı göz önüne alındığında, Rusya'ya daha yakın (Rus nüfuz alanı içinde) ve Batı'ya daha uzak olacaktır.

Rusya, 1954'te Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi sonrasında, askeri ve jeostratejik olarak büyük bir kayıp yaşadığını değerlendirmiştir, zira Kırım hem Karadeniz'de güç projeksiyonu geliştirmek için çok kritik bir konumda yer almaktadır, hem de Rusya'nın Karadeniz Filosu burada bulunmaktadır. 1997 yılında Rusya-Ukrayna arasında imzalanan anlaşmaya göre, Rusya'nın Karadeniz Donanması kira karşılığında

Sivastopol'da kalacaktı, Rus yanlısı Yanukoviç bu anlaşmanın daha uzun süre yürürlükte kalması amacıyla lobi faaliyetleri yapsa da Batı yanlısı Yuşçenko anlaşmanın belirlenmiş tarihten daha fazla uzatılmayacağını belirtmiştir, anlaşmanın yürürlükten kalkması durumunda burada bir NATO üssü kurulması ya da Ukrayna'nın NATO üyesi olmasıyla Rusya'nın yakın coğrafyasında ve Karadeniz'de böyle önemli bir yerde NATO etkisinin artması Rusya için kabul edilemez gelişmeler olarak görüldüğünden, Rusya Kırım'ı ilhak ederek bu tehditleri bertaraf etmeye, aynı zamanda Karadeniz'de güç projeksiyonunu genişletmeye çalışmıştır.

Rusya gerek Çarlık gerek Sovyetler Birliği döneminde ve sonrasında Rusya Federasyonu olarak dünyanın en büyük kara devleti olsa da, denizlere ve su yollarına çıkışı sınırlıdır ve bu bağlamda ABD'nin tartışmasız bir üstünlüğünün olduğu bilinmektedir. Kırım'ın Rusya'ya katılmasıyla birlikte Rusya bu minvalde önemli bir gelişme kaydetmiş ve Karadeniz'deki kıyı şeridini ciddi manada genişletmiştir. Karadeniz'de elde edilen bu güç projeksiyonu, bağlantılı olarak Akdeniz'de de Rusya'nın gücünün artmasına sebep olan tetikleyici bir argüman olarak öne çıkmaktadır. Rusya, Karadeniz'de kıyı şeridini genişleterek ve Karadeniz filosunun altyapısını güçlendirerek bu coğrafyada nispi gücünü arttırmaya çalışmaktadır, bu çaba Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin nispi güçlerini arttırma çabasıyla hareket ettikleri argümanını desteklemektedir. Nispi güç, rakiplere nispetle daha üstün seviyede bir güce sahip olmak anlamına gelirken, bölgesel hegemon (zira Saldırgan Realizme göre küresel hegemon olmak yerine bölgesel hegemon olmak günümüz uluslararası sistemine uygundur- tek küresel hegemonun olabilen devletin ABD olduğu belirtilir-) olmak isteyen devletlerin, diğer devletleri domine etmeye yarayacak ve yakın coğrafyasında etki alanını genişlettiği söylenir.

Saldırgan Realist paradigma, aktörlerin saldırgan politikalarını belli bir rasyonellik içinde gerçekleştirdiklerini ve güç potansiyellerini değerlendirmeye alarak hareketlerini sınırlayabildiklerini belirtir, bu durumda aktör "hesaplanmış bir saldırganlık" politikası güder ve zararına olabilecek, riskli gördüğü davranışlardan uzak durur. Kırım'ın ilhakı sonrası Donbas bölgesinde karışıklıklar baş göstermiş ve bu coğrafyada kurulan Donetsk ve Lugansk bölgelerinde yapılar ortaya çıkmıştır, referandumla bağımsızlıklarını ilan ettiklerini beyan etmelerine ve Kırım'a benzer şekilde Rusya'nın yönetimine girmek istediklerini açıklamalarına rağmen, Rusya bu coğrafyada belli bir noktadan sonra çatışmaları azaltmayı seçmiş, tansiyonu

düşürmeye çalışmış ve bu toprakları ilhak edip yönetimi altına almamıştır, zira bu durumun fazla riskli olduğunu değerlendirmiştir. Donbas'ta çıkacak kaosu büyüklüğü çerçevesinde Rusya'ya uygulanacak ilave yaptırımlar ve bu bölgelerin yönetilmesinin zorluğu gibi sebeplerle Rusya ileri gitmemiştir, bu durumun Saldırgan Realizm'in aktörün davranışlarını ve saldırganlığını "hesap ederek" hayata geçirdiği argümanı ile uyumlu olduğu değerlendirilebilir.

Bir sonraki bölümde Kırım'ın ilhakında Rusya ve Ukrayna için kilit bir aktör olan Türkiye'nin ilhaktan nasıl etkilendiği ve ilhaka vermiş olduğu tepkiler ele alınacaktır. Türkiye, seçilen vakada kilit önemde bir aktör olduğu için çalışmaya dahil edilecektir.

İmparatorlukları arasında nüfuz mücadelesine sahne olmuştur.⁷⁵⁷ Osmanlı Devleti-Rusya arasında 1768-1774 yılları arasında yaşanan kara ve deniz savaşları Osmanlı'nın yenilgisiyle sonuçlanmış 1774 tarihinde Küçük Kaynarca Anlaşması imzalanmıştır. Osmanlı, savaş tazminatı ödemeyi kabul etmiş ve Rus gemilerinin iki devletin toprakları çevresindeki denizlerde dolaşabilmesi serbest hale gelmiştir.⁷⁵⁸ 1774'te Kırım Hanlığı bağımsızlığını ilan etmiş, sonrasında ise Rusya Kırım topraklarını ele geçirmiştir, bu olaydan sonra Kırım Hanlığı son bulurken, Tatarlar da azınlık haline gelmiştir, çünkü Rus İmparatorluğu bu coğrafyada birçok avantaja sahip Rus köyleri kurmuştur. Rus baskıları ve arazilerin kamulaştırılması gibi sebeplerle Kırım Tatarlarının “Karaçağ” dedikleri dönem başlamış ve çok sayıda Kırım Tatarı Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında yer alan Türkiye, Romanya, Bulgaristan gibi yerlere göç etmek zorunda kalmıştır.⁷⁵⁹

Karadeniz, 1783 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir tür "iç gölü" olmuş, ancak Kırım'ın Rus İmparatorluğu tarafından ele geçirilmesinden sonra bu durum değişmiş ve Rusya'nın Karadeniz'de hakimiyet kurma iddiasında bulunmasına sebep olmuştur. Kırım'a hakim olmak, Rusya için güneye inmeye imkan sağlayacak jeostratejik önemde bir sıçrama tahtası olarak görülmektedir. Bu dönemde, Kırım Hanlığı, Balkanlar ve Kafkasya'da Rus genişlemesini engelleyememiştir ve zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu da saldırılara karşı koyamamıştır.⁷⁶⁰ Rusya 1783'ten bu yana Doğu Avrupa'da etki alanını genişletmek için Kırım'ı bir üs olarak görmüş ve buranın stratejik üstünlüklerini kullanmaya çalışmıştır, bu tarihten günümüze Rusya yarımadaı Türk boğazları ve sonrasında Ortadoğu'ya ilerlemek için bir karakol vazifesinde görmektedir.

761

1917 yılında, Bolşevik Devrimi ardından, Ukrayna Halk Cumhuriyeti kurulmuştur ve Türkiye Ukrayna'yı tanıyan ilk ülke olmuştur. 1922'de iki ülke arasında “Barış ve Kardeşlik Anlaşması” imzalanmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında

⁷⁵⁷ Dolya, “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, 5.

⁷⁵⁸ “1768- 1774 Yılları Arası Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Etkileri”, Osmanlı Devleti Gentr, 13. 09.2018, <https://www.osmanlidevleti.gen.tr/1768-1774-yillari-arasi-osmanli-rus-mucadelesi-ve-etkileri/> [15.11.2021].

⁷⁵⁹ Dolya, “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, 5.

⁷⁶⁰ Urkosta, “Dlya Khvil Anneksirovanny Krym kak voyenno-strategicheskoy platsdarm Rossii”.

⁷⁶¹ age.

Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, Türkiye çok kısa süre içinde Ukrayna'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur.⁷⁶²

Türkiye ve Ukrayna arasındaki ilişkiler, tarihsel bağlamda ele alındığında çok yakın işbirliğine dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında Ukrayna ve Türkiye Rus yayılmacılığını önlemek paydasında birleşmiştir.⁷⁶³ 1992'de hayata geçirilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), Ukrayna ve Türkiye'nin Karadeniz bölgesinin nükleer silahların olmadığı, istikararlı ve çevresel hassasiyetlere sahip bir coğrafya olması hedeflemiştir. Türkiye ve Ukrayna, Rusya'nın da karşılıklı istişarelerde yer alan ve süreçlere müdahil olabilen bir konumda yer almasına çalışmıştır.⁷⁶⁴

1944'te Türkiye ve Ukrayna Sibiry'a sürülen Kırım Tatarlarının ana vatana dönüşüyle ilgili benzer görüşleri paylaşmıştır.⁷⁶⁵

Suat Kınıklıoğlu; Türkiye-Ukrayna arasındaki çok boyutlu ilişkilerin bazı stratejik hedefler üzerinden okunabileceğini belirtmiştir. Bunlardan ilki; güvenlik bağlamında Türkiye ve Ukrayna'nın ortak bakış açısına sahip olmasıdır, zira Ukrayna'nın Rusya'nın etki alanı dışında kalması, bağımsızlığını ve egemenliğini koruması Türkiye için önemlidir. İkinci husus, uluslararası konjonktürde devletlerin toprak bütünlüğünün ve ayrılıkçı hareketlerin (örn. Türkiye için Kürt ayrılıkçı hareketi) önem arz etmesidir, her iki ülke de sınırları dışına taşan bu ayrılıkçı güçlere karşı hassasiyet taşımakta olup, statüko güçleridir. Kırım konusunda Türkiye, Rusya karşısında Ukrayna'yı desteklemiş ve 1994'te Ukrayna'yı ziyaret eden dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Rusya'nın yayılmacılığını eleştirerek, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne vurgu yapmıştır.⁷⁶⁶ Demirel Ukrayna ziyaretinde, Leonid Kravçuk ile birlikte, Karadeniz'de barış ve refahının sağlanması için çalışmaların yapılacağını dile getirmiştir. Ziyarette, Kırım Tatarlarının vatanlarına geri dönmeleri ve Karadeniz

⁷⁶² Mahir Aydın, "Tarih Boyunca Türkiye-Ukrayna İlişkileri", **Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, c. 2, s. 28 (2015) : 40-42.

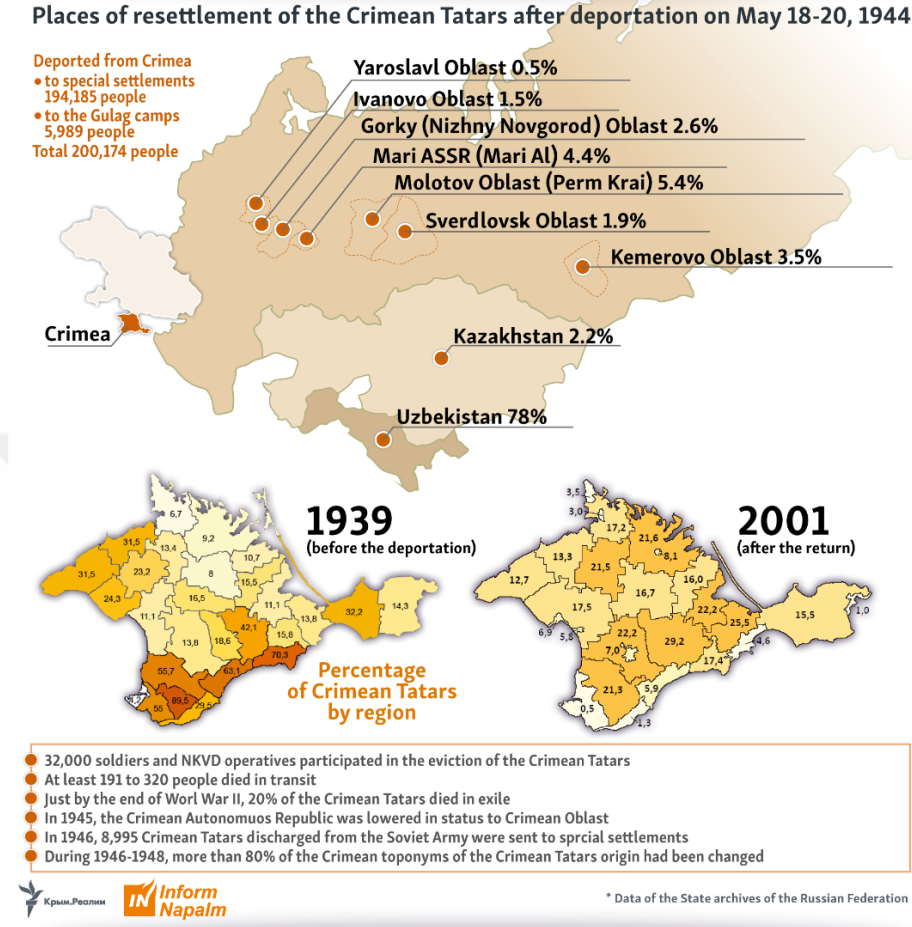
⁷⁶³ Taras Kuzio, "Turkish-Ukrainian Relations Receive A Boost," BRAMA news, 11.06.2002, http://www.brama.com/news/press/020711kuzio3_turkey-ukr.html [22.08.2021].

⁷⁶⁴ Suat Kınıklıoğlu, "Türkiye-Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi", **Bilig Dergisi**, s. 3 (1996, Güz) : 33.

⁷⁶⁵ Kuzio, "Turkish-Ukrainian Relations Receive A Boost".

⁷⁶⁶ age.

Donanmasının statüsü konuları ele alınmıştır, “bütün AKKA⁷⁶⁷ ülkelerinin sınırlarının değişmezliği” prensibinin desteklendiğinin altı çizilmiştir.⁷⁶⁸

Şekil 8.2 : Kırım Tatarlarının Deporte Edilmesi (1944) ve Geri Dönüşleriyle (2001) İlgili Haritalar

“Deportation of the Crimean Tatars, History, Chronology, Victims” (infographics), 20.05.2017, Interantional Volunteer Community InformNapalm, <https://informnapalm.org/en/deportation-crimean-tatars-history-chronology-victims-infographics/> [23.06.2021].

Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında Türkiye - Ukrayna ilişkileri gelişme göstermiştir, her iki ülkenin Karadeniz’e kıyısı olması ve Türkiye’nin Rusya’dan tedarik ettiği doğalgazın büyük kısmının Ukrayna üzerinden transfer edilmesi

⁷⁶⁷ Daha detaylı bilgi için bakınız: TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-agit_tr.mfa [10.10.2021].
AKKA: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması “1992 yılında yürürlüğe giren Avrupa’da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA), Avrupa konvansiyonel güvenlik mimarisinin üzerinde inşa edildiği temel uluslararası düzenlemedir. Avrupa sathında ve bölgesel düzeyde kuvvet düzeyleri, askeri dengeler, ülke içi ve dışı askeri konuşlandırma koşulları AKKA tarafından belirlenir.”

⁷⁶⁸ Kınıklioğlu, “Türkiye-Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi”, 33.

hususları iki ülke ilişkileri açısından stratejik öneme sahiptir. Türkiye ve Ukrayna; Avrupa Konseyi, BM, AGİT gibi kurumlarda paralel politikalar izlemekte, bunun yanı sıra askeri anlamda BLACKSEAFOR, Karadeniz Uyum Harekatı gibi platformlarda işbirliği içinde hareket etmektedir. Ukrayna’da yaşayan Kırım, Ahıska ve Gök Oğuz Türkleri iki ülke arasındaki soydaşlık bağlarıyla yakından ilgilidir ve Türkiye’nin Ukrayna’daki gelişmelerle ilgilenmesine sebep olmaktadır, iki ülke arasındaki yüksek potansiyele sahip ilişkiler, Kırım’ın ilhakıyla ivme kazanmıştır.⁷⁶⁹ Türkiye 1998 yılından itibaren Kırım’da ofisi bulunan Türk Uluslararası İşbirliği Ajansı (TİKA) yardımıyla Kırım’a geri dönen Tatarlara kalacakları yerlerin inşa edilmesi için destekte bulunmuş ve Türkiye’de yüksek eğitim gören Tatarlara burs imkanı sunmuştur.⁷⁷⁰ Türkiye’nin Kırım Tatarlarını destekleyen halk eylemleri ve bilgilendirme kampanyaları, Kırım Tatarlarının siyasi eylemlerini ve retoriklerini etkileme ve harekete geçirme gücüne sahiptir. Örneğin; Kırım Tatarlarının sınır dışı edilmesinin 70. Yıldönümüne özel bazı eylemler organize edilmiş ve bu konuda Rusya’yı eleştiren bir söylem geliştirilmiştir.⁷⁷¹

Kırım, Türkiye için jeostratejik açıdan önemli bir yerde bulunmakta olup, Karadeniz’de Anadolu kıyı şeridinde sadece 173 mil uzaklıkta yer almaktadır.⁷⁷² Kırım’ın 2014 yılındaki ilhakıyla birlikte Rusya’nın Karadeniz kıyı şeridinde hakim bir konuma sahip olduğu, Kerç boğazının da tamamen Rus iç gölü haline geldiği görülmektedir.⁷⁷³ Gerek 1783’te gerekse 2014’te Kırım’ın Rus egemenliğine geçmesiyle birlikte Batı devletlerinin güvenlik kaygıları artmıştır, zira Kırım Rusya için çok önemli bir askeri üs konumundadır, buna ek olarak ise bu durum Türk boğazlarından gemilerin geçirilmesi ve Rusya’nın Doğu Akdeniz’de etkinliğinin artması için hayati önemdedir.⁷⁷⁴ 2014’te Rusya’nın Ukrayna müdahalesi, Kırım’ı merkeze alan tarihi bir anlayışla yakından ilgilidir. Ukrayna, Türkiye ve Rusya arasında tampon bir bölge olarak yer almaktadır ve Ukrayna üzerinde Rusya’nın daha fazla nüfuz elde etmesi, Türkiye

⁷⁶⁹ Burak Çalışkan, “ Stratejik Ortaklık: Türkiye- Ukrayna İlişkileri”, İNSAMER, 12 Eylül 2017, https://insamer.com/tr/stratejik-ortaklik-turkiye-ukrayna-iliskileri_827.html [23.06.2021].

⁷⁷⁰ Kuzio, “Turkish-Ukrainian Relations Receive A Boost”.

⁷⁷¹ A.A. Korobov ve S.S. Smetannikov, “Vliyaniye Turtsii na Regional’nyye Politicheskiye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz”, **Yevraziyskoye Prostranstvo: Integratsionnyye Protsessy i Regional’ni Opyt Upravleniya**, c. 4, s. 49 (2015) : 29-30.

⁷⁷² Çağatay ve Jeffrey, “Turkey’s Muted Reaction to the Crimean Crisis”.

⁷⁷³ Urkosta, “Dlya Khvil Anneksirovannyy Krym kak voyenno-strategicheskoy platsdarm Rossii”.

⁷⁷⁴ age.

açısından da önem arz etmekte olup, güvenlik kaygılarına sebep olabilecek bir gelişme olarak değerlendirilebilir. ⁷⁷⁵

Türkiye'nin Kırım ile ilgili izlemiş olduğu dış politika, geleneksel diplomasisi ve bölgesel dinamiklerle açıklanabilir. Tarih boyunca Rusya, Türkiye için önemli bir rakip olarak korku uyandırmıştır. Osmanlı'dan bu yana Türkler, Kafkasya ve Orta Asya'daki fetihlerden kalan hafıza sebebiyle, Rusya ile askeri çatışmaları ve tehditleri iyi bilmektedirler. 1853'ten 1856'ya kadar Kırım'da Rusya'ya karşı savaşılmıştır. 2. Dünya Savaşı sonunda ise Rusya ile olan gerginlikler devam etmiştir, Türk Boğazlarına yönelik Sovyet tehdidi, ilaveten Sovyet Rusya'nın Kars ve Ardahan ile ilgili toprak elde etme iddiaları, Türkiye'yi Batı ittifakına yaklaştırmış ve NATO'ya katılmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ise Rusya'nın sıcak denizlere inme arzusu sebebiyle bu ülke Türkiye tarafından dikkat edilmesi gereken bir konumda yer almıştır. ⁷⁷⁶ Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Türkiye, genel olarak Rusya'ya açıktan açığa karşı çıkmaktan ve ters düşmekten kaçınmıştır ancak bu duruşuna ek olarak, Rusya'nın belli bölgelerdeki uzun soluklu stratejileriyle ötüşmeyen kendine ait jeopolitik amaçlarından da geri adım atmamaktadır. ⁷⁷⁷

Putin, Kırım'ın 2014'teki ilhakından sonra Suriye'de etki alanını arttırmaya çalışmıştır. ⁷⁷⁸ Türkiye-Rusya arasında Karadeniz, Kafkasya ve Ortadoğu'daki gelişmelerde çeşitli görüş ayrılıkları mevcuttur, Türkiye'nin kuzey ucunun Ukrayna, güney ucunun ise Suriye olmasından hareketle, Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin stratejik önemde olduğu anlaşılabılır. Türkiye'nin Ukrayna ile Karadeniz'de gerçekleştireceği işbirliklerinin, Rusya'nın Suriye'deki gücünü kullanarak oluşturacağı tehdidi bertaraf etme ve hareket alanını daraltma konularında elini güçlendireceği değerlendirilebilir. ⁷⁷⁹ Türkiye, Suriye konusunda NATO müttefiki de olarak Rusya ile farklı tarafta yer alsa da, diğer yandan Rusya ile özellikle enerji bağlamındaki ilişkilerine önem vermektedir ve Erdoğan- Putin arasında iyi ilişkiler mevcuttur. ⁷⁸⁰

⁷⁷⁵ Çağatay ve Jeffrey, "Turkey's Muted Reaction to the Crimean Crisis".

⁷⁷⁶ Bayram Balci, "The Russian Intervention in Crimea: Erdogan's Dilemma", Carnegie Moscow Centre, 14.03.2021, <https://carnegie.ru/commentary/54950> [23.08.2021].

⁷⁷⁷ Adam Balcer, "Dances with Bear, Turkey and Russia after Crimea", Global Turkey in Europa Center for East European Studies, University of Warsaw Working Paper, (Temmuz, 2014) : 4. https://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_08.pdf [18.06.2021].

⁷⁷⁸ Urkosta, "Dlya Khvil Anneksirovanny Krim kak voyenno-strategicheskoy plattsdarm Rossii".

⁷⁷⁹ Çalışkan, "Kırım Raporu- Jeopolitik Rekabette Düşüm Noktası".

⁷⁸⁰ Trenin, **The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry**, 24-25.

The Race for Bases in Syria (2017-2018)

Şekil 8.3 : Suriye’de Üslerle İlgili Rekabet ve Hakimiyet Alanları (Rusya & ABD Rekabeti)

“The Spectacular Rise, Fiery Fall...and Regrouping of the ISIS Terror State”, University of Massachusetts Dartmouth, Mapping ISIS- <https://mappingisis.com/maps/> [27.12.2021].

Türkiye’nin Ukrayna ile olan ilişkileri de dış politikası açısından stratejik önem taşımaktadır. Ukrayna Dışişleri Bakanı Vadim Prystaiko, Ukrayna-Türkiye ilişkilerinin son derece yakın olduğunu belirterek iki ülkeyi “doğal ortak” olarak tanımlamıştır.⁷⁸¹ Türkiye için Ukrayna, bu bölgede yer alan stratejik bir ortaktır ve Ukrayna’nın Batı ile yakınlaşma çabaları Türkiye tarafından olumlu karşılanmaktadır. Mearsheimer’e göre; Rusya-Ukrayna gerginliği sebebiyle Türkiye yakın coğrafyasında zorluklarla karşılaşmaktadır ve iki ülke arasında barışçı bir çözüm

⁷⁸¹ “Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy for Crimean Tatars”, A News, 26.05.2017, <http://www.anews.com.tr/world/2017/05/26/ukrainian-deputy-fm-prystaiko-ukraine-toestablish-autonomy-for-crimean-tatars-149579265> [27.06.2021].

bulunması çabaları Türkiye'nin çıkarına olacaktır değerlendirmesi yapılabilir. ⁷⁸² Ukrayna Dışişleri Bakanı Vadim Prystaiko, yaptığı açıklamalarda Kırım'ın ilhakından sonra Kırım'dan gidenler için özerk bir Kırım Tatar Cumhuriyeti kurulabilmesi için üst düzey girişimlerin gerçekleştirildiğini belirtmiş, barışın tesisi amacıyla hayata geçirilen Minsk sürecinin ⁷⁸³ ise Ukrayna'nın doğusunda yer alan Rus askeri varlığı sebebiyle nihai bir sonuca ulaşamadığını vurgulamıştır. ⁷⁸⁴

2019 yılında Cumhurbaşkanı Zelenski ve Erdoğan ortak basın toplantısı düzenlemiştir, Recep Tayyip Erdoğan:

“Kırım Tatarı kardeşlerimiz Türkiye ile Ukrayna arasındaki tarihi ve insani bağların önemli bir unsurudur. Soydaşlarımızın tarihi ana vatanları Kırım'daki varlıklarının devamı, kimlikleri ve kültürlerinin korunması, temel hak ve hürriyetlerinin güvence altına alınması önceliğimiz olmayı sürdürecektir”

demiştir ve Türkiye'nin Minsk Sürecini desteklediğini, AGİT Ukrayna Özel Gözlem Misyonu için ise tam destek verildiğini belirtmiştir. ⁷⁸⁵

2019'da Ukrayna, Türkiye'den 6 Bayraktar ve 3 yer istasyonu almıştır. 2020 yılı Şubat ayında imzalanan Askeri İşbirliği Anlaşması kapsamında ise Ukrayna SİHA alımına başlamış ve 48 TB2 alma talebini belirtmiş, SİHA'ları da teslim almaya başlamıştır. Ukrayna Deniz Kuvvetlerinden gelen açıklamada:

"İlk Bayraktar TB2 insansız hava aracı kompleksi Deniz Kuvvetleri için Ukrayna'ya sevk edildi. Konuşlanma noktasında son kabul testlerini gerçekleştiriyoruz"

ifadeleri kullanılırken, bu gelişmeler sayesinde Karadeniz ve Azov denizinin etkili şekilde izlenebileceği belirtilmektedir. İki ülke arasındaki askeri işbirliği, MİLGEM

⁷⁸² Masters, "Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations".

⁷⁸³ Minsk Süreciyle ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: Güler Kalay, "Doğu Ukrayna'da Etnopolitik Çatışmalar ve Donbas'ta Artan Gerilim", ANKASAM, 16.03.2021, <https://www.ankasam.org/dogu-ukraynada-etnopolitik-catismalar-ve-donbasta-artan-gerilim/> [01.07.2021].

Yanukoviç'in devrilmesinin ardından, Doğu ve Batı Ukrayna arasındaki farklılıklar sebebiyle (görüş ayrılıkları-farklı politik çizgiler vs) ayrılıkçı hareketler ve Donbas bölgesinde çatışmalar artmıştır, bu çatışmalara çözüm bulunması amacıyla Minsk süreci başlatılmıştır. 2014 yılında başlayan ilk görüşmeler sonuçsuz kalınca, 2015 yılında tekrar masaya oturulmuş ancak görüşmeler, çatışmaların durdurulması için nihai bir kazanım sağlayamamıştır. Ukrayna, Rusya'yı bölgeden silahlarını geri çekmediğini öne sürerken, Rusya ise bölgede yoğunlaşan yabancı askerlerin uzaklaştırılmasını gündem maddesi olarak ön plana çıkarmıştır.

⁷⁸⁴ "Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy ffor Crimean Tatars", **A News**.

⁷⁸⁵ "Soydaşlarımızın Tarihi Anavatanları Kırım'daki Hürriyetlerinin Güvence Altına Alınması Önceliğimizdir", Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi, 07.08.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/108237/-soydaslarimizin-tarih-ana-vatanlari-kirim-daki-hurriyetlerinin-guvence-altina-alinmasi-onceligimizdir-> [27.06.2021].

korvetlerinin üretimi ve İHA'ların yakın gelecekte Ukrayna'da ortak şekilde üretilmesi çalışmalarını içermektedir. Zelenski :

"Türk dostlarımız Ukrayna donanmasının gemi envanterinin gelişimini de aktif olarak destekliyor. İlk modern korvetimizin gövdesinin inşası Türkiye'de başladı ve 2023'ün sonunda Ukrayna'da tamamlanacak"

ifadelerini kullanmıştır. ⁷⁸⁶

2020 yılı Şubat ayında Türkiye, Ukrayna silahlı güçleri için 36 milyon dolar tahsis ettiği bir anlaşmaya imza atmıştır. 2020 yılı Aralık ayında ise, insansız hava araçları üretimi ve savaş gemileri üretimiyle ilgili askeri işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bahse konu anlaşmalar ve işbirlikleri, Ukrayna'nın askeri anlamda NATO'nun standartlarına yaklaşmasını sağlamış ve Türkiye ile Ukrayna'nın birlikte çalışabilme potansiyelini arttırmıştır. ⁷⁸⁷

2020 Aralık ayında Ukrayna ve Türkiye SİHA'lar ve korvetlerle ilgili (üretim ve teknoloji paylaşımı dahil) anlaşmalar imzalanmıştır. Ukrayna Savunma Bakanı Andriy Taran, Ukrayna'nın Azak Denizi ve Karadeniz'de donanmanın güçlendirilmesinin öneminin ve bu işbirlikleri sayesinde Ukrayna savunma sanayisinin de gelişim göstereceğinin altını çizmiştir. ⁷⁸⁸

Hem Ukrayna hem de Türkiye açıklamalarda bulunarak, iki ülke ilişkilerinin güçlendirilmesinden yana olduklarını belirtmişlerdir. 2021 yılı başında Rusya'nın Donbas'ta askeri yığınak yapması sebebiyle gerginlik yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması gerektiğinin altını çizirken, tansiyonun düşürülmesi arzusunun dile getirmiş, Lavrov ise Türkiye'nin Ukrayna'ya silah sevkiyatı yapmasından duyulan rahatsızlığı dile getirmiştir. Prof. Dr. Mithat Çelikkpala, Ukrayna'ya İHA/SİHA satışının ayrılıkçı unsurlar tarafından kullanılması sebebiyle Rusya'nın rahatsız olduğunu ancak iki ülke arasındaki işbirliğinin durması yönünde bir işaret olmadığını belirtmiştir. Dr. Can Kasapoğlu ise "Türkiye, savunma ihracatını jeopolitik önem atfettiği bölgelerdeki dış politika hedeflerinin bir unsuru olarak

⁷⁸⁶ "Baykar, Ukrayna'ya İkinci Parti SİHA İhracına Başladı", TRT Haber, 15.07.2021, https://www.trhaber.com/savunma/baykar-ukrayna-ya-ikinci-parti-siha-ihracina-basladi-h4190.html?gclid=Cj0KCQjw8p2MBhCiARIsADDUFVG7f7WJ-ON0NnGmXfWBHY9XavzdqP2l-Bmk51r26cl-us8XQ8CbrsoaAtEoEALw_wcB [20.09.2021].

⁷⁸⁷ Masters, "Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations".

⁷⁸⁸ Talha Yavuz, "Ukrayna ile Türkiye Savunma Alanında Bir Dizi Anlaşma İmzaladı", AA Haber Ajansı, 14.12.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-ile-turkiye-savunma-alaninda-bir-dizi-anlasma-imzaladi/2076804> [22.09.2021].

değerlendirdiğini" belirterek Bayraktar TB2 SİHA'ların Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarında da kullanıldığını belirtmiştir. ⁷⁸⁹

Tanju Bilgiç (Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi), Kırım'da Rus Duma'sının (Rusya Parlamentosunun alt kanadı) seçim sonuçlarının Türkiye tarafından tanınmadığını söylemiştir. Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne vurgu yapan Bilgiç, 17-19 Eylül 2021 tarihlerinde Kırım'da düzenlenen Duma seçimlerinin Kırım'ın ilhakının da Türkiye tarafından tanınmasına bağlı olarak, hukuki anlamda bir geçerliliğinin olmadığını belirtmiştir. ⁷⁹⁰

8.2. Türkiye'nin İlhaka Tepkisi

Rusya'nın Kırım müdahalesinden en çok etkilenen NATO üyesi ülkenin Türkiye olduğu değerlendirilebilir, 2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında 2014 Kırım'ın ilhakı iki ülke ilişkilerini derinden etkilemiştir. 2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında, Türkiye, Rusya'nın müdahalesinin önemli sebeplerinden birinin Gürcistan üzerinden Türkiye ve diğer devletlere hidrokarbon kaynaklarının sevkiyatındaki rekabeti kısıtlamak olduğunu değerlendirmiş ancak Rusya'nın misilleme kapasitesi ve gaz satışıyla ilgili endişeler Türkiye'nin tepkisinin güçlü şekilde dışa vurulmasını engellemiştir, Kafkasya bölgesinde yüksek düzeyde bir koordinasyon sağlanmaması durumunda Türkiye ihtiyatlı davranarak, Rusya ile çatışmaya girmekten kaçınmıştır.

⁷⁹¹ Türkiye'nin Kırım'ı destekleyici aktif eylemleri (mitingler gibi) yanında, Avrupa ve Ortadoğu'daki çıkarları dolayısıyla çok baskın bir dış politika izleyemediği görülmektedir, Atatürk'ten bu yana Türkiye'nin en temel dış politika argümanlarından bir tanesi de "pargmatizm" olagelmıştır. 20 Mart 2015'te Recep Tayyip Erdoğan, Kiev'de yapmış olduğu konuşmada Rusya hakkında olumsuz bir açıklama yapmamıştır, bunun yanında Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarları Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. ⁷⁹²

Türkiye, NATO üyesi olmasının yanında dış politika davranışlarında bağımsız hareket edebilmektedir. Türkiye, Kırım meselesinde etkili bir pozisyonunda bulunmakta olup,

⁷⁸⁹ "Ukrayna- Rusya Geriliminde Türk SİHA'ları", DW Haber, 15.04.2021, <https://www.dw.com/tr/ukrayna-rusya-geriliminde-t%C3%BCrk-sihalar%C4%B1/a-57205793> [07.11.2021].

⁷⁹⁰ "Türkiye, Rusya Seçimlerinin Kırım'daki Sonuçlarını Tanımıyor", Gazete Duvar, 21.09.2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye-rusya-secimlerinin-kirimdaki-sonuclarini-tanimiyor-haber-1535720> [21.10.2021].

⁷⁹¹ Çağatay ve Jeffrey, "Turkey's Muted Reaction to the Crimean Crisis".

⁷⁹² Korobov ve Smetannikov, "Vliyaniye Turtsii na Regional'nyye Politicheskiye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz", 25-26.

Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılıp Rusya'ya bağlanmasını resmi olarak kabul etmemektedir ancak diğer taraftan Rusya ile olan ilişkilerini de ortaklık seviyesinde, normal şartlar altında devam ettirmektedir. ⁷⁹³ Türkiye, Yanukoviç'in indirilmesi olaylarında taraf tutmayarak barışçıl demokratik çözüm bulunması çağrılarında bulunmuştur ve bu tavır, Rusya'nın Yanukoviç'i destekleyen tavrından ziyadesiyle farklı olmuştur ve Türkiye, Yanukoviç'ten sonra gelen yetkilileri tanımıştır. ⁷⁹⁴

Türkiye'nin politikalarının Kırım'da etno-politik süreçleri etkileme kapasitesi mevcuttur ve Rusya ile kurduğu ikili ilişkiler bu minvalde önem arz etmektedir. ⁷⁹⁵ Kırım'da etnopolitik süreçleri Türkiye'nin yanında NATO da önemli derecede etkileme gücüne sahiptir. Kırım Tatarları'nın Türkiye ile yakın tarihsel bağlarının olmasının yanında, ortak din (Sünni İslam) anlayışına sahip olmaları Türkiye ve Kırım halkı arasında yakınlaşma sebeplerindendir. ⁷⁹⁶ Kırım Tatar Topluluğu, Anadolu Türklerinin etnik ve dilsel akrabasıdır. ⁷⁹⁷

Rusya'nın Kırım müdahalesinden Türkiye'nin endişe duymasının çeşitli sebepleri mevcuttur, Türkiye coğrafi anlamda çatışma bölgesine yakın bir konumdadır ve Kırım Tatarlarının Türk kökenli olması sebebiyle, Kırım Tatarlarının yaşamış oldukları gelişmeler, hem Türkiye'de hem de tüm Türk dünyasında büyük bir ilgiyle izlenmektedir. ⁷⁹⁸

2014 yılında, Türkiye'deki farklı görüşte yer alan siyasi parti temsilcileri, Kırım Tatarlarını desteklemek amacıyla eylem ve gösterilere katılmışlar ("Kırım, Türk toprağıdır", "Türkiye Kırım'ı desteklesin" sloganlarıyla) ülkenin çeşitli yerlerinde gösteriler düzenlenmiştir. Türkiye'nin bahse konu desteği, Kırım'ın aktif siyaset yürüten kesiminde karşılığını bulmuştur. Türkiye, Tatarların Kırım'daki konumunu güçlendirmek için çaba göstermektedir, zira bu konudaki tarihsel bağlar da söz konusudur, bu minvalde Türkiye'nin "yumuşak güç" unsurlarını Kırım Tatarları özelinde yoğun şekilde kullandığı görülmektedir. Türkiye'nin bahse konu politikaları, bölgesel etkilere sebep olmanın yanında, küresel etkilere sebep olma potansiyelini de barındırmaktadır. ⁷⁹⁹

⁷⁹³ age, 26.

⁷⁹⁴ Balcer, "Dances with Bear, Turkey and Russia After Criema", 2-3.

⁷⁹⁵ Korobov ve Smetannikov, "Vliyaniye Turtsii na Regional'nyye Politicheskiye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz", 27-28.

⁷⁹⁶ age, 26.

⁷⁹⁷ Çağatay ve Jeffrey, "Turkey's Muted Reaction to the Crimean Crisis".

⁷⁹⁸ Balci, "The Russian Intervention in Crimea: Erdogan's Dilemma".

⁷⁹⁹ Korobov ve Smetannikov, "Vliyaniye Turtsii Na Regional'nyye Politicheskiye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz", 29-30.

Türkiye Bakanlar Kurulu bünyesinde yer alan Yurtdışı Türkleri Destekleme Dairesi, Kırım Tatarlarının tarihi vatanlarına dönmeleri için çeşitli çalışmalar yürütmektedir. 1-2 Ağustos 2015 tarihinde Ankara’da ‘Dünya Kırım Tatarları’ Kongresi düzenlenmiş olup, 12 ülkeden 430 delegenin katılımıyla Kongre gerçekleştirilmiştir. Bu Kongre’de, Rusya’nın Kırım müdahalesi “işgal-ilhak” olarak adlandırılmış, BM ve uluslararası topluma da bir çağrı niteliği taşıyacak şekilde kararlar alınmıştır.⁸⁰⁰

Kırım krizi, Türkiye-Rusya ilişkilerinin karmaşık yapısının ortaya çıkması bakımından önemli bir gelişme olmuştur. Türkiye, bir yandan Rusya’yı önemli partner olarak görürken, diğer yandan Kırım meselesinde Batı devletleriyle birçok ortak paydada buluşmuştur. Rusya ve Türkiye arasında özellikle jeopolitik konularla ilgili önemli bakış açısı farklılıkları mevcuttur. Türkiye, Rusya ve Batı arasında hassas bir denge mekanizması kurmaya çalışmıştır.⁸⁰¹ Kırım’ın ilhakı, Türk dış politikasında bir ikilem yaşanmasına sebep olmuştur, bir yanda Kırım Tatarları ile tarihi derinliğe sahip akrabalık bağları, diğer yanda ise özellikle enerji ve ekonomi alanlarında Rusya ile olan önemli bağlantıları mevcuttur. Rusya ile olan bu yakın ilişkilerini tehlikeye atmak istemeyen ancak Kırım Tatarlarını da önemli bir mesele olarak gören Türkiye, Rusya ile kurduğu iyi ilişkileri Kırım Tatarlarının durumunun iyileştirilebilmesi için bir manivela olarak kullanmak istemesinin yanında, Rusya’ya uygulanan yaptırımlara da katılmamaktadır. Rusya ise Kırım Tatarlarının durumunun iyileştirilmeye çalışıldığını belirterek Türkiye’yi yanında tutmaya çalışmaktadır.⁸⁰²

Türkiye, hem Rusya hem de Ukrayna ile olan çok boyutlu ilişkilerinden dolayı, Kırım’ın ilhakı hususunda doğrudan “Rusya” ismini kullanmaktan kaçınmıştır, Rusya’ya Kırım meselesinden dolayı yaptırım uygulayan birçok ülkenin aksine Türkiye Rusya’ya ikili bir yaptırım uygulamamıştır, bu durum iki ülke arasındaki tarihi, jeopolitik ve ekonomik ilişkilerle açıklanabilir.⁸⁰³ Türkiye, Kırım’da yaşayan yurttaşları destekleyecek tedbirleri almanın yanında, Kiev’deki radikal milliyetçi

⁸⁰⁰ A. V. Baranov, “Transformatsiya Slozhnosostavnogo Konflikta v Krymu v Usloviyakh Vossoedineniya Regiona s Rossiey: Vnutripoliticheskiye i Vneshnepoliticheskiye Faktory”, **Politeks**, c. 11, s. 4, (2015) : 99, <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-slozhnosostavnogo-konflikta-v-krymu-v-usloviyakh-vossoedineniya-regiona-s-rossiey-vnutripo-liticheskie-iu> [23.12.2021].

⁸⁰¹ Balcer, “Dances with Bear, Turkey and Russia after Criema”, 2.

⁸⁰² Filiz Tutku Aydın, “Crimean Tatars and Russias’s Annexation of Crimea”, **Turkish Policy Quarterly**, c. 13, s. 13 (2014, Sonbahar) : 91.

⁸⁰³ Balcer, “Dances with Bear, Turkey and Russia After Criema”, 3.

güçlerin Kırım Tatarlarıyla ilgili kartı Rusya'ya karşı kullanma ihtimali de bir tehlike yaratmaktadır. Türkiye'nin NATO üyesi ve AB aday ülkesi olması sebebiyle Ukrayna-Rusya arasındaki gerilimlere karşı tepkisi temkinlidir.⁸⁰⁴

Türkiye, Karadeniz'de ABD donanmasının varlığına karşı itidalli bir tutum içindedir ve bu durum Türkiye'nin Rusya'ya yakınlaşma sebepleri arasındadır. Bunlara ilaveten, Türkiye Batı ittifaklarının Rusya ile doğrudan çatışmaya girme ihtimalini düşük gördüğünden, Batı desteği olmadan Rusya'ya karşı geliştirilecek meydan okumanın da Türkiye'yi zora sokacağı değerlendirildiğinden üst perdeden bir itirazda bulunmamaktadır.⁸⁰⁵ Ukrayna krizinde Türkiye, Rusya'yı açıkça eleştirmekten ve suçlayıcı net bir tavır almaktan kaçınmıştır, gerek Avrupa devletlerinin ön plana çıkmaması, gerekse ABD'nin proaktif bir tutum sergilemekten çekinmesi Türkiye'nin Rusya ile tek başına mücadelesini zorlaştıracığından, Türkiye itidalli davranmaktadır. Bu durumla ilgili olarak, İlber Ortaylı verdiği mülakatta Kırım'ın ilhakı konusunda Türkiye'nin Rusya ile müzakere içinde olması gerektiğini belirtmiştir. Ortaylı, Kırım Türklerinin Osmanlı'dan günümüze kültürel devamının korunma altında olması ve bu kültürel azınlığın güvenliğinin sağlanması amacıyla Putin ile görüşmelerin yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Avrupalı devletlerin Kırım'ın ilhakına tepki göstermelerinin yanında, bölgede aktif bir mücadeleden bahsedildiğinde bu devletlerin çekingen davranacağının Türkiye tarafından bilinmesi sebebiyle, taraflar arasındaki müzakereleri izlemesinin doğru olduğunu belirtmiştir.⁸⁰⁶

Türkiye, Rusya'nın Karadeniz'deki hegemonik emellerini dengeleyebilecek bir ülke olarak görülmektedir, Türkiye'nin gerek NATO üyesi olması gerekse Karadeniz'in güneyinde güç kazanma çabaları (Libya ve Suriye'de kendi güvenliğini de ön plana alan bir yaklaşımla alanda etki etme çabaları) önem arz etmektedir. Türkiye'nin Ukrayna'ya silah ihracatı, Ukrayna'nın NATO üyeliğine desteği ve uluslararası arenada Kırım'ın ilhakını tanımaması, Türkiye'nin Rusya ile bazı konularda anlaşmazlık noktalarının var olduğunun ve kendi çıkarları doğrultusunda Batı

⁸⁰⁴ Çakmak, "Pozitsiya SMI Turtsii v otnoshenii vkhozhdeniya Kryma i Sevastopolya v sostav Rossiyskoy Federatsii", 150.

⁸⁰⁵ Balcer, "Dances with Bear, Turkey and Russia After Criema", 4.

⁸⁰⁶ "İlber Ortaylı'dan Kırım Değerlendirmesi: Türkiye'nin Putin ile Konuşması Lazım..." Türk-Rus Haber Sitesi, 15.10.2021, <https://turkrus.com/64801-ilber-ortaylidan-kirim-degerlendirmesi-turkiyenin-putin-ile-konusmasi-lazim-xh.aspx> [20.10.2021].

lkeleriyle ilişkilerini bozmaktan uzak durduğunun göstergesidir.⁸⁰⁷ Kırım'ın ilhakıyla bağlantılı şekilde, bu coğrafyada yaşayan Kırım Tatarlarının durumu da hassas bir konu olarak öne çıkmaktadır. Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gl ve Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Kırım nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Kırım Tatarları hakkındaki hassasiyetlerini özellikle belirtmiş, Kırım Tatarlarının ayrılıkçı uygulamalara maruz kalmaması ve haklarına saygı duyulması gerektiği dile getirilmiştir.⁸⁰⁸ Rusya'nın Kırım müdahalesi sonrasında Türkiye, Kırım'da yaşayan Türk nüfusuna yönelik ayrımcı politikalardan endişe ettiğini dile getirirken, Putin ayrımcı uygulamalara gidilmeyeceğini belirtmiştir.⁸⁰⁹ Putin, Kırım Tatarları meselesinin, Rusya'nın bir i meselesi olduğunu ve Kırım'ın Rusya topraklarına katılmasına rağmen bu konunun diğer devletlerle müzakere edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁸¹⁰

Türkiye ve Kırım Tatarları arasındaki tarihi bağlara bakılarak Tatarların Kırım'ın işgalinin ve ilhakının yaratmış olduğu zorlayıcı koşullar altında Türkiye'ye başvurmaları olağan görülebilmektedir. Türkiye, Kırım'ın ilhakına ve Ukrayna'da yaşanan krize tepki göstermiştir. Dönemin TBMM Başkanı Cemil iek, Türkiye'nin Kırım'ın ilhakını kabul edilemez olarak gördüğünü, ilhakın Türkiye tarafından tanınmadığını ve Türkiye'nin önceliğinin Kırım Tatarlarına destek vermek olduğunu dile getirmiştir. Türkiye, Rusya ile olan ekonomik bağlarına rağmen, Kırım Tatarlarına desteğini dile getirmiş ve Kırım limanlarından gelen/geçen gemilerin geçişine yasak getirmiştir.⁸¹¹

Dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Kırım'ın kontrolünün Ukrayna'da kalmasıyla ilgili yaptığı açıklamalarda, Batı devletlerinin çizgisiyle uyumlu açıklamalarda bulunmuştur. Bu durum, Türkiye'nin stratejik güvenliğine ve ekonomik çıkarlarına helal getirmeden Rusya ile ilişkilerini sürdürmeye çalıştığını gösteren bir durumu yansıtılmaktadır. Davutoğlu, Kırım'da gerçekleştirilen referandumun meşruiyetten uzak olduğunu ve sonuçlarının kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'nin hem Rusya hem de Ukrayna ile komşu tek ülke olarak eşsiz bir konumda yer aldığını belirten Davutoğlu, stratejik diplomasinin hedefleneceğini, sorunun Rusya

⁸⁰⁷ Gressel "Waves of Ambition: Russia's Military Build-up in Crimea and Black Sea".

⁸⁰⁸ Balcer, "Dances with Bear, Turkey and Russia after Criema", 2-3.

⁸⁰⁹ Gardner, "The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications", 9-10.

⁸¹⁰ Balcer, "Dances with Bear, Turkey and Russia after Criema", 3.

⁸¹¹ Stephen Blank, "A Double Dispossession: The Crimean Tatars After Russia's Ukranian War", **Internatioanl Association of Genocide Scholars**, c. 9, s. 1 (2015) : 27-28.

ile ikili ilişkiler özelinde değil, Batılı devletler ve AB, NATO’de yer alan ortaklarıyla istişarelerde bulunularak çözülmeye çalışılacağı minvalinde açıklamalarda bulunmuştur.⁸¹²

Ukrayna krizinde, Türkiye Batı’nın politikalarını birebir takip etmek yerine kendi argümanlarını ön plana alarak hareket etmiştir. Ahmet Davutoğlu, Ukrayna-Rusya arasındaki diyalogun sürdürülerek diplomasi kanallarının açılması gerektiğini, yeni bir Berlin duvarına ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Türkiye’nin bu tavrı, Ukrayna ve Rusya’nın güveninin kazanılması yanında, ikili ilişkilerin her iki ülke ile devam ettirilmesini de sağlamıştır. 2015’ten sonra Rusya’nın Suriye kriziyle ilgili girişimlerinin artması ve daha agresif politikalar geliştirmesi Türkiye ve Ukrayna’nın birbirine yakınlaşmasına sebep olmuştur ve bu ilişkiler pozitif bir ivme kazanmaya devam etmiştir. Her iki ülkenin Karadeniz’de işbirliği içinde hareket etmesi ve Rusya’nın yayılmacı politikalarına karşı tavırları karşılıklı ilişkilerin güçlenmesine vesile olmaktadır.⁸¹³

Kırım’da referandum yapılmasından 2 ay sonra Mustafa Cemilev-Kırımoglu Cumhurbaşkanından “Cumhuriyet Madalyası” almaya davet edilmiş Cemilev-Kırımoglu devlet protokolünde ağırlanmış, Türkiye tarafından Kırım Tatarlarına olan manevi destek açıkça gösterilmiştir. Türkiye, diğer yandan Rusya ile olan ekonomik ilişkilerini hız kesmeden sürdürmüş, Türk akımı projesini gündeme alarak ve Akkuyu Nükleer Santrali’nin yapımında Rusya ile işbirliği geliştirerek Rusya ile olan ilişkilerini özellikle ticari anlamda sürdürmüştür.⁸¹⁴

8.3. İlhakta Kırım Tatarları Faktörü

Ruslar, Ukraynalılar ve Kırım Tatar toplulukları geçmişle ilgili olarak kendi görüşünü incelemekte ve Kırım üzerindeki iddialarını tarihi referanslarla meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ruslar ve Ukraynalılar Kırım’ın çok eski zamanlardan beri Slav toprağı olduğunu savunurken, Kırım Tatarları da Kırım’ın en eski yerli kavimlerine etnik bağları sebebiyle bu coğrafyanın sahibi oldukları görüşünü benimsemektedir. Kırım

⁸¹² Semih İdiz, “Turkey faces 'geography's revenge' in Crimea”, **Al-Monitor**, Mart 2014, <https://www.al-monitor.com/originals/2014/03/turkey-crimea-policy-russia-strategy-tatars-geography-rights.html> [25.06.2021].

⁸¹³ Burak Çalışkan, “Kırım’ın İlhakı ve Gelişen Türkiye-Ukrayna İlişkileri”, İNSAMER, 27.05.2016 https://insamer.com/tr/kirimin-ilhaki-ve-gelisen-turkiye-ukrayna-iliskileri_303.html [25.10.2021].

⁸¹⁴ Sezai Özçelik, “The Russian Occupation of Crimea in 2014: The Second Sürgün (The Soviet Genocide) of the Crimean Tatars” **Troyacademy**, c. 5, s. 1 (2020) : 37-38.

Hanlığı, bağımsız ve büyük bir devlet olması sebebiyle Tatarlar için doğu-batı sentezini gerçekleştiren ileri bir uygarlıktır. Kırım Tatarlarının Rusya'ya bağlanma hususundaki endişelerinin geçmişe dayanan kökleri vardır. ⁸¹⁵

Kırım Tatarları, Rusya-Ukrayna gibi aktörlerin yanında Kırım krizinin önemli taraflarından biridir ve Kırım'ın yerlisi olan Tatarlar, Ruslar ve Ukraynalılardan sonra bu coğrafyada yer alan en büyük üçüncü etnik gruptur. Tatarlar, Kırım'ın siyasi hayatında önemli bir yere sahiptirler. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Tatarlar, Ukrayna yanlısı bir politika izleyerek, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılarak Rus yönetimine geçmesine karşı çıkmışlardır, bu tutumu Kırım krizinden sonra da sürdüren Tatarlar 2014'te yapılan referandumu boykot etmiştir. ⁸¹⁶

Rusya'nın iddialarının aksine, Kırım'ın ilhakının tüm Kırım nüfusu tarafından benimsendiği söylenemez. İlhak sonrasında birçok aile, Ukraynalıların karşılaşılabileceği şiddetten çekinerek bölgeyi terk etmiştir, Kırım Tatarları da bunlara dahildir. ⁸¹⁷ Mart 2014'te Rusya'nın Kırım'ın statüsü hakkındaki referandum çağrısına karşı çıkan birçok Tatar olmuş ve yarımadanın Ukrayna'nın bir parçası olarak kalmasını istemişlerdir. Kırım'da Rus vatandaşı olmayı reddeden Tatarların Ukrayna vatandaşlıklarını koruyabilecekleri ancak “yabancı” statüsünde olacakları belirtilmiştir. İlhaktan hemen sonra sonrasında 3.000'den fazla Tatar'ın korku ve çeşitli baskılar sebebiyle göç ettikleri tahmin edilmektedir. ⁸¹⁸ Kırım'ın ilhaki öncesinde yarım ada nüfusunun %13'ünü oluşturan 270.000 Kırım Tatar'ından 50.000'i kadarının Kırım'ı terk etmek zorunda kaldığı tahmin edilmektedir. ⁸¹⁹

Rusya, göçle birlikte gelen demografik değişimle Kırım'daki etki alanını arttırmaya çalışmaktadır. Kırım'ın ilhaki sonrasında çok sayıda Kırım sakininin (Ukraynalılar ve Tatarlar başta olmak üzere) Kırım'dan göç ederek Ukrayna'nın kontrolü altındaki bölgelerde yaşamaya başladığı bilinmektedir. Rossta'nın göçle ilgili vermiş olduğu

⁸¹⁵ Şahin, “Ukrayna Krizinde Kırım Tatarları Faktörü”.

⁸¹⁶ age.

⁸¹⁷ Dolya, “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, 4.

⁸¹⁸ Judy Dempsey, “Russia is (Again) Persecuting the Crimean Tatars”, Carnegie Europe, 2014, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=56754> [28.06.2021].

⁸¹⁹ “Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy for Crimean Tatars”, **A News**.

verilerde çelişkili rakamlar yer almaktadır ve verilen rakamlardan çok daha fazla kişinin ilhak sonrasında Kırım'dan göç ettiği tahmin edilmektedir. ⁸²⁰

2014 yılındaki gelişmelerden sonra, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki ciddi baskılarından dolayı, Kırım'ın asli unsuru ve yerli halkı olan Tatarlar, binlerce yıllık anavatanlarından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Geride kalanlar ise Rus vatandaşlığına geçmek için Ukrayna vatandaşlığından vazgeçmek ya da kendi vatanlarında “yabancı” olmak arasında zor bir seçim yapmak zorunda kalmışlardır. Kırım Tatarları Ulusal Hareketi'nde yer alan Mustafa Cemilev ve Meclis Başkanı Refat Chubarov'un, 5 yıllığına Kırım'a girmesi yasaklanmıştır. Kırım Tatarlarının tek kanalı olan ATR'nin yayını durudurulmuş, Rusya bir yumuşak güç unsuru ve aynı zamanda bir araç (tool) olarak kendi TV kanalını açmıştır, böylece Kırım'da Rusya'nın imajını güçlendirmek istemektedir. ⁸²¹ Ukrayna Meclisi Milletvekili ve Kırım Tatarlarının Lideri ve Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu, Berlin'de AA muhabirine açıklamalarda bulunmuş ve işgal altında bulunan Kırım'da yaşayanların kendi gelecekleriyle ilgili bir öngöründe bulunamadığını, Rus vatandaşı olmayı kabul etmeyenlerin yabancı muamelesine maruz kalarak kendi vatanlarında yaşamakta zorlandığını söylemiştir. ⁸²²

Kırımoğlu ile yapılan bir röportajdan alınan kesitte, Kırım Tatarlarının ilhak sonrasında yaşadıklarına değinilmektedir, *Kırımoğlu'nun ifadeleriyle*:

“İşgal altında birçok insanın tanımadığı bir referandum yaptılar. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda neredeyse ülkelerin tamamı bu referandumu tanımadı ve Ukrayna'nın bütünlüğüne oy verdiler, Türkiye de bunlardan bir tanesiydi.” ⁸²³

“.....Şimdi Kırım'ın içerisinde ne değişimler oldu? Bu işgal sürecinde halkı Rusya'nın yanına çekmek için memur ve emekli aylıklarını yükselteceklerini söylediler, yükselttiler de. Ama şimdi eski vaziyete geri geldi. Çünkü fiyatlar çok yükseldi, enflasyon çok arttı. İşsizlik, ekonomik canlılık Ukrayna zamanından çok daha kötü. Ama bizim için en önemlisi, bütün insanlar için olduğu gibi demokratik düzen ve hürriyetin kalmaması. Toplantı özgürlüğü yok, bütün telefonlar dinleniyor. Her tarafta ispiyoncular dolaşıyor, insanlar birbirleriyle konuşmaya korkuyorlar.” ⁸²⁴

⁸²⁰ Alexander Alikin, “Russia: Migration Helping to Russify Crimea”, Eurasianet.org web sitesi, 27.01.2017, <https://eurasianet.org/russia-migration-helping-to-russify-crimea> [20.11.2021].

⁸²¹ Dolya, “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, 5.

⁸²² A. Fatih Tekcan, Cüneyt Karadağ, “Kırım Tatarları Rus Vatandaşı Olmaya Zorlanıyor”, AA Haber, 30.04.2014

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-tatarlari-rus-vatandasi-olmaya-zorlaniyor/163239> [25.10.2021].

⁸²³ Gökhan Yivciğer, “Kırım Tatarları Göçe Zorlanıyor”, Aljazeera,

Gökhan Yivciğer'in sorduğu “Çok sayıda Kırım Tatarının ülkesini terk ettiğine dair bilgiler var. 1944'te halk silah zoruyla vagonlara bindirilerek sürgün edilmişti. Bugünkü durum da dolaylı bir sürgün müdür?” sorusuna verilen cevap akatarılmaktadır.

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kirim-tatarlari-goce-zorlaniyor> [06.11.2021].

⁸²⁴ Yivciğer, “Kırım Tatarları Göçe Zorlanıyor”.

“Sürgün değil ama insanları bu vaziyete koyarsanız, çaresizlikten göç etmeleri normal. Şuanda Kırım’da geçim sıkıntısı var, iş yok, ekonomi zor durumda. Kırım yarımadasının eskiden beri geçim kaynağı turizmdir. Ancak bu çökmüş durumda çünkü uçuş yok. Kırım’a ulaşmanın tek yolu Rusya üzerinden. Eskiden turistlerin yüzde 60’ı Ukraynalılardı, ama artık gelemiyorlar. Fiyatlar uygundu, bu nedenle Kırım tercih ediliyordu. Ancak bu değişti.”⁸²⁵

Kırım Derneği İstanbul Şubesi Başkanı Celal İçten, Putin’in Stalin’in politikalarını sürdürdüğünü söylemiş, Rusya’nın Karadeniz’deki hakimiyetini güçlendirmek için Türk kimliğinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir, Kırım hava sahasının kapatılarak kısıtlama yapıldığını ve Rus pasaportu olmayanların yurt dışına çıkamadıklarını belirtmiştir, *İçten’in ifadeleriyle;*⁸²⁶

"Bütün araç plakaları, tapu kayıtları, şebeke faturalarının kendi sistemlerine kaydolması için halka baskı uygulandı. Öğretmenlerimize baskı uygulayıp baskın yapmaya başladılar. Okullara Rus eğitim sistemi yerleştirildi. Rusya’daki okulların dünyada denkliği olmadığı için Kırım’da okuyan çocuklarımız üniversite okumak için Türkiye’ye geldiği zaman denklikleri kabul edilmedi." ⁸²⁷

Prof. Dr. Giray Saynur Derman, Kırım Tatarlarının ilhaktan en çok etkilenen topluluk olduğunu belirtmiştir, *Derman’in ifadeleriyle;*⁸²⁸

"Ekonomisi tamamen Rusya’ya bağımlı olan bölgede halk fakirleşti. Halen Kırım topraklarının tamamen Ruslaştırılması politikası bütün hızıyla devam etmektedir. Kırım Türklerinin ev, cami ve okullarına Rus güvenlik görevlilerince baskınlar yapılmaktadır. Yeşil Ada Kırım’da yaşayanlar bugün korku, tedirginlik ve geleceklerinden endişeli bir şekilde yaşamaktadır. Şimdiye dek birçok Kırım Tatar genci kaybolmuş, haber alınamamış ya da hapishaneye atılmıştır." ⁸²⁹

İlhak sonrasında Rusya’nın Kırım’da Rusça, Ukraynaca ve Kırım Tatarcası dillerinin resmi diller olacağını ilan etmesi önemli bir gelişmedir. ⁸³⁰ Halihazırda Rusya’da 3

Gökhan Yivciğer’in sorduğu, “Kırım Tatarları Göçe Zorlanıyor”, Aljazeera, Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu ile yapılan röportajdan alıntıdır, “Kırım’ın ilhakının üzerinden bir yıl geçti. Bu bir yılda ne değişti? Kırım Tatarları yaşamlarına nasıl devam ediyor?” sorusuna verilen cevaptan kesitler aktarılmıştır.

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kirim-tatarlari-goce-zorlaniyor> [06.11.2021].

⁸²⁵ Yivciğer, “Kırım Tatarları Göçe Zorlanıyor”,

Gökhan Yivciğer’in sorduğu “Çok sayıda Kırım Tatarının ülkesini terk ettiğine dair bilgiler var. 1944’te halk silah zoruyla vagonlara bindirilerek sürgün edilmişti. Bugünkü durum da dolaylı bir sürgün müdür?” sorusuna verilen cevap akatarılmaktadır.

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kirim-tatarlari-goce-zorlaniyor> [06.11.2021].

⁸²⁶ Gülsüm İncekaya, “Uzmanlar Kırım’ın İşgalini Sovyet Politikasının Devamı Olarak Görüyor”, AA Haber, 27.02.2021,

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlar-kirimin-isgalini-sovyet-politikasinin-devami-olarak-goruyor/2158882> [06.11.2021].

⁸²⁷ age.

⁸²⁸ age.

⁸²⁹ age.

⁸³⁰ Naumkin, “Ortadoğu’da Daha İddialı bir Rusya’ya Hazırlıklı Olun”.

dilin (Rusça-Ukraynaca-Kırım Tatarcası) resmi dil olarak kabul edildiği tek yer Kırım'dır.⁸³¹

Kırım'da yaşayan Tatar Türkleri ile Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarları sebebiyle Kırım Türkiye için çok önemli bir konumdadır.⁸³² Türkiye ve Kırım arasındaki iletişim halihazırda sağlam şekilde devam ettirilmektedir, Kırım Tatar lobisi, Türkiye'de eğitim, bilim, kültür ve göç konularında çalışmalar yürütmektedir, Kırım Tatarları Türkiye'de istihdam edilmektedir, böylelikle Kırım nüfusunun yaşamış olduğu zorluklar ve endişeler Türk resmi makamlarına iletilmektedir.⁸³³ Tahminlere göre, Türkiye'de 500 bin ile 5 milyon arasında Kırım Tatarı yaşamaktadır ve ülkede etkili Kırım Tatar örgütleri mevcuttur.⁸³⁴

Tatar meselesi Türkiye-Ukrayna ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir, bu konuda Kırım Tatarları, Rus yönetimine dönülmesi fikrine karşı bir tavır içindedir.⁸³⁵ Kırım'da yaşayan büyük Tatar nüfusu, Türkiye için önem arz etmektedir, Türkiye'deki Tatar diasporasının 2014 olayları öncesi ve sonrasında Rusya'ya karşı geliştirdiği olumsuz tavırda bir değişiklik olmamıştır. Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna ile olan ilişkilerine, Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarları diasporasının ve Kırım'da yaşayan Tatarların etki ettiği bilinmektedir. Rusya'nın, Kırım müdahalesi sonrasında ve öncesinde Kırım Tatarlarıyla iletişim kurma çabalarına rağmen, Tatarların tarihi hafızası ve Rus karşıtı duruşları değişmemiştir.⁸³⁶ Kırım Tatarları, geçmişte yaşadıkları tecrübelerle de ilgili olarak, Rusya yerine Ukrayna hakimiyetinde kalmayı tercih etmekte ve ihityatlı davranmaktadır. Rusya ve Kırım Tatarları arasındaki ilişkiler de göz önüne alındığında, Türkiye'nin Rusya ile ilişki içinde olma sebepleri de anlaşılabilir. Davutoğlu, Kırım'da gerçekleştirilen referandumla ilgili olarak, Kırım

⁸³¹ M. K. Gorshkov, "Vossoyedineniye Kryma s Rossiye: sotsial'no-istoricheskoye, politicheskoye i sotsiokul'turnoye predposylki", Sostoyaniye i problemy sotsiokul'turnoy integratsii Kryma v Rossiiu Pervyy krymskiy sotsiologicheskoy forum, no 2 (22) , (27-19 Mayıs 2018) : 13, <https://cyberleninka.ru/article/n/vossoedinenie-kryma-s-rossiye-sotsialno-istoricheskie-politicheskie-i-sotsiokulturnye-predposylki/viewer> [22.10.2020].

⁸³² Hande Apakan, "Ukrayna krizinin Bölgeye Yansımaları ve Türkiye'nin Tutumu", Avrupa İncelemeleri Merkezi (AVİM), 15. 10. 2014, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/UKRAYNA-KRIZININ-BOLGEYE-YANSIMALARI-VE-TURKIYE-NIN-TUTUMU> [25.10.2021].

⁸³³ Korobov ve Smetannikov, "Vliyaniye Turtsii Na Regional'nyye Politicheskoye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz", 31.

⁸³⁴ Baranov, "Transformatsiya Slozhnosostavnogo Konflikt v Krymu v Usloviyakh Vossoyedineniya Regiona s Rossiye: Vnutripoliticheskoye i Vneshnepoliticheskoye Faktory", 99.

⁸³⁵ Kuzio, "Turkish-Ukrainian Relations Receive A Boost".

⁸³⁶ Trenin, **The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry**, 23-24.

referandumunun bir “domino” etkisi yaratabileceğini, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova gibi ülkelerin toprak bütünlüğünün referandumlara söz konusu olmaması gerektiğini, bölgede istikrar sağlanmasının önemli olduğunu ve Kırım Tatarlarının da referandumu boykot etmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.⁸³⁷

8.4. Bölüm Değerlendirmesi

Kırım Hanlığı 15.yy’da Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetimi altındayken, 18.yy’da bu coğrafya Rus-Türk nüfuz mücadelesine sahne olmuştur, 1783’e kadar Karadeniz bir Osmanlı “iç gölü” olmuş ancak Rusya’nın Kırım’ı ele geçirmesiyle bu durum değişmiştir ve Rusya Karadeniz’de jeostratejik olarak önemli bir güç elde etmesinin yanında, bu durum Karadeniz’de hakimiyet kurma iddiasında bulunmasına da kapı aralamıştır. Bu gelişme sonrasında Rusya, Kırım’ı önemli bir üs, bir ileri karakol, Ortadoğu ve Doğu Avrupa’da nüfuz elde etmek için kilit bir coğrafya olarak görmüştür.

Bu bölümde, Kırım’ın ilhakının Türkiye’yi nasıl etkilediği ve Türkiye’nin ilhaka verdiği tepki üzerinde durulmuştur. Türkiye hem Ukrayna hem Rusya için çok önemli bir ülke konumunda olmanın yanında, 18. yy’da Kırım üzerinde yaşanmış Rus-Türk mücadelesi ve Soğuk Savaş döneminde Türk boğazlarına yönelik Sovyet tehdidi, Türkiye’nin Rusya ile kendi güvenliğini önceleyen bir ilişki içinde hareket etmesine ve Türkiye’nin NATO’ya yaklaşmasına sebep olmuştur. Türkiye’nin, Sovyetler Birliği dağılıp, Rusya ve Ukrayna farklı iki devlet konumuna geçtiğinde ise her iki ülke ile dostane ve dengeleyici ilişkiler kurmaya çalıştığı görülmektedir.

Türkiye’nin, Ukrayna’da Rus nüfuzunun artması durumunda, güvenlik başta olmak üzere çeşitli konularla ilgili mülahazalarda dikkatli davranması gerekmektedir, bu minvalde Türkiye ve Ukrayna’nın, Rus yayılmacılığının göz önüne alınarak hareket edilmesi paydasında birleştiği görülmektedir, iki ülkenin BM, AGİT, BLACKSEAFOR gibi platformlarda ortak işbirlikleri geliştirdiği ve uyumlu şekilde hareket ettiği görülmektedir. Ukrayna’da yaşayan başta Kırım Tatarları olmak üzere birçok Türk asıllı soydaşın bulunması da iki ülke arasındaki ilişkilerin önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır, bu minvalde Türkiye’nin Kırım Tatarlarını kendi

⁸³⁷ İdiz, “Al- Manitor, Turkey faces 'geography's revenge' in Crimea”.

etnik ve dilsel akrabası olarak gördüğü ve TİKA yardımları başta olmak üzere, ilhak sonrasında Kırım'ı desteklemek amacıyla eylemler düzenlediği bilinmektedir. Türkiye'nin bu çabaları ve girişimleri, yarımada özelinde “yumuşak güç” unsurlarını yoğun şekilde kullandığını göstermektedir, 2015 yılında Ankara'da “Dünya Kırım Tatarları” Kongresi düzenlenmiştir.

2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında Türkiye, Rusya'nın sert güç unsurlarını da içeren müdahalelerini dikkatli şekilde izlemektedir ancak Rusya'dan ciddi oranda enerji ihraç ediyor olması ve Rusya'nın misilleme kapasitesi Türkiye'nin tepkisini yüksek sesle dışa vurmasını engellemektedir. Gürcistan müdahalesi sonrası, Rusya'nın Kırım'ı ilhak ederek kendi topraklarına katması çok çarpıcı ve küresel ölçekte ses getiren bir gelişme olmuştur ancak Türkiye'nin güvenlik kaygıları ve Kırım Tatarlarıyla olan etnik-kültürel-tarihsel bağlarına rağmen, Rusya ile olan çok boyutlu işbirlikleri (S 400, nükleer santral yapımı, enerji ilişkileri gibi) sebebiyle Rusya'yı açıktan açığa kınayan bir tavrının olmadığı görülmektedir. Türkiye'nin bu tutumunda, Batı devletlerinin Kırım'ın ilhakını uluslararası hukuka aykırı görmek ve çeşitli yaptırımlarda bulunmak haricinde sert güç unsurlarını kullanmaktan kaçınması ve Türkiye'nin bu konjonktürde yalnız hareket etmekten çekinmesi de sebep olarak gösterilebilir.

Türkiye, içinde yer aldığı Batı ittifaklarıyla paralel şekilde, Rusya'nın Kırım'ı ilhakını uluslararası hukuka aykırı görmekte ve bu müdahaleyi meşru kabul etmemekte ancak diğer yandan Batı devletlerinin Kırım müdahalesi sonrasında Rusya'ya uyguladığı yaptırımlara da katılmamaktadır. Türkiye'nin hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkilerini kendi jeopolitik ve ekonomik çıkarlarını ön plana alarak, iki ülke arasında bir denge siyaseti izlediği ve her iki ülke ile belli işbirliklerini sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Türkiye, her ne kadar gerek Kırım Tatarlarını koruma ve destekleme çalışmaları, gerekse Karadeniz'de güç projeksiyonu geliştirerek Akdeniz'de de gücünü arttıran Rusya'nın sebep olduğu güvenlik kaygılarını göz önüne alsa da, çok boyutlu ve yoğun ekonomik-enerji ilişkilerinin varlığı sebebiyle Rusya ile olan bölgesel işbirliklerini ayrı ayrı ele alarak hareket ettiği görülmektedir.

SONUÇ

Rusya, 2014 yılında Kırım'ı ilhak ederek bölgesel ve küresel ölçekte derin etkiler yaratan bir vakanın baş aktörü olmuştur. Kırım'ın ilhakı, Rusya'nın Ukrayna ile olan ilişkilerinin ve uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmelerin bir sonucu olmakla birlikte, bu vaka küresel dengeleri yakından etkilemiş ve bu dengelerin belli bağlamlar çerçevesinde değişimine de yol açmıştır. Çalışmanın ana teması, Rusya'nın Ukrayna politikalarının incelenmesidir, bu inceleme yapılırken 2014 yılında Kırım'ın ilhakı vakası özelinde bir analiz gerçekleştirilmeye gayret edilmiştir. “Rusya'nın Ukrayna özelindeki politikalarında ve Kırım'ın ilhakında hangi saikler rol oynamaktadır?” sorusundan yola çıkılmış, vakayı analitik bir anlatıyla ele alabilmek için uluslararası ilişkiler teorilerinin, vakayı belirli bir perspektif ve bakış açısından ele alma çabasından faydalanılmıştır.

Günümüz uluslararası konjonktüründe jeopolitik ve jeostratejik konular, geçmişte olduğu gibi üzerinde önemle durulan argümanlar içerir, devletlerin güç ve güvenlik odaklı olarak politikalarını dizayn ettikleri sıklıkla dile getirilir, ancak devletlerin politikalarını oluştururken birden çok faktörü, farklı parametreleri göz önüne aldıkları da bilinmektedir, günümüz uluslararası konjonktüründe “kimlik” bu faktörlerin başında gelmektedir. Bir devletin zihinsel kodlarına işlenmiş, tarihten süzülüp günümüze ulaşmış kimlik özellikleri başka devletlerle olan ilişkilerinde önemli bir yere konumlanmaktadır.

Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı işgal, ilhak, sert güç kullanımı, toprak kazanımı, güç dengesinin değişimi, güvenlik kaygıları, tampon bölge oluşturulması, NATO'nun doğu genişlemesinin engellenmesi çabaları gibi güç ve güvenlik eksenli birçok argümanı barındırmaktadır. Ancak Ukrayna, Rusya açısından sadece güvenlikle ilgili bir coğrafya olarak değerlendirilemez, zira Rus tarihi ve kimliği açısından da Ukrayna kilit önemdedir, ilk Rus devletinin Kiev Knezliğiyle ortaya çıkması, asırlar boyunca Rusya ve Ukrayna aynı devlet çatısı altında yaşamaları bu önemin kilometre taşlarıdır. Rusya'nın politikalarının birden fazla bakış açısıyla ele alınabilecek argümanlar içermesi, bu politikaların birlikte ele alınarak çok boyutlu bir

analiz yapılmasını sağladığından çalışma, İnşacı hem de Realist paradigma merceğinden analiz edilmektedir.

Çalışmanın teori bölümünde; Realizm'in (Saldırgan Realizm) ve İnşacılık'ın temel argümanlarına yer verilmiştir, zira daha sonrasında Rusya'nın davranışları bu iki teori üzerine bina edilerek detaylandırılmıştır.

Özellikle Soğuk Savaş sonrasında; klasik uluslararası ilişkiler teorilerinin çok fazla üzerinde durmadığı "kimlik" konusu daha fazla önem kazanmıştır, buna paralel olarak intersubjektivite, politika yapımında kullanılan dil ve söylemin önemi, sosyal ağlarla donatılmış dünyamızdaki tarihsel, dilsel ve kültürel ilişkiler bütünüünün politika yapımında oynadığı rol gibi argümanları barındıran ve insanın sosyal bir varlık olmasını temel dayanak noktası olarak ortaya koyan yeni bakış açıları uluslararası ilişkiler teorilerinde kendine daha fazla yer bulabilmiştir. İnşacılık, ana akım uluslararası ilişkiler teorileri olan Liberalizm, Realizm gibi teorilerin boşlukta bıraktığını iddia ettiği bazı argümanları bu disiplinine katma iddiası taşımaktadır. Soğuk Savaş'ın sonunu tahmin edemeyen, güç /güç dengesi gibi hususlara ve iktisadi konulara eğilen ana akım teorilere; sosyal olguların, dilin, söylemin, bilginin oluşumunun, kültürel faktörlerin, tarihsel analizin, devletlerin kimliklerinin öneminden bahseden İnşacı paradigma ile yeni bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. İnşacılık, devletlerin zihinsel kodlarına işlenen kimlik özelliklerinin sosyal hayat içinde meydana geldiğini belirtir ve bu kimliğin tanımlanabilmesi için "ben kimim-öteki kim" sorularının sorulmasını gerekli kılar. İnşacı paradigma, dil ve söylemin insanlar arasında var olan iletişimin temel yapı taşı olmasının yanında, sosyal ve düşünsel dünyanın da dil ve söylem üzerine inşa edildiğini, söylemle edimin birbirine bağlı şekilde hayat bulduğunu belirtir. Söylem, eylemle birlikte ele alınır, zira sosyal hayat içinde düşünceler söylem yoluyla dışarı aktarılır, söylemin sürekli olarak tekrarlanması durumunda ise eylemin vücut bulması yanında, kural ve normların da oluşturulduğu savunulur, böylece dünyayı kuran da, kurulan dünyayı belli şekle-kalıba sokan, sınırlayıp norm ve kurallara bağlayan da söylemdir. Bu paradigmada, maddi yapılar göz ardı edilmez ancak maddi yapılar özneler arası bağlantılar sayesinde aktörlerin davranışlarını etkiler. Kimlik-çıkarcı ilişkisinde, çıkarların kimliğe bağlı şekilde oluştuğu ve aktörlerin çıkarlarına paralel bir söylem inşa edilerek eylemlerin meşrulaştırılmaya çalışıldığı üzerinde durulur.

Rusya'nın politikaları, Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki yeri ve davranışları İnşacı paradigmadan ele alındığında, ülkenin tarihsel derinliğe sahip kimlik özelliklerinin; ülkenin zihinsel kodları, güvenliği ve prestiji gibi hususlarla birlikte çok boyutlu şekilde analiz edilmesi elzemdir. Rusya için, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ortaya çıkan yakın coğrafyası (özellikle BDT ülkeleri) öncelikli bir konumdadır ve Rusya bu coğrafyada nüfuzunu arttırmak için büyük çaba göstermektedir. Rus İmparatorluğu ve Sovyet geleneğinin devamında, bunların mirasını taşıyan Rusya Federasyonu; Asya-Pasifik'te de nüfuz alanını korumaya ve sağlamlaştırmaya çalışan bir dış politika anlayışı benimsemektedir.

İnşacı paradigma, devletlerin hafızalarının tarihsel süreç içerisinde işlenerek kimlik oluşumuna etki ettiğini, sosyal olguların da bu süreçler için ayrılmaz bir bileşen olduğunu belirtmektedir, bahse konu süreçler sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde ele alınmaktadır, çalışmada Rus tarihi erken dönemden başlayarak Rus İmparatorluğu, Sovyet Rusya ve Rusya Federasyonu olarak çeşitli dönemler içinde ele alınmıştır. Rusya'nın Ukrayna özelinde politikaları incelendiğinde; Ukrayna'nın Asya-Avrupa kıtalarının kavşak noktasında yer alması ve Rusya'nın güvenliği açısından bir tampon bölge-ileri karakol vazifesinde görülmesi, iki ülke arasındaki enerji ticareti ilişkileri gibi birçok faktör Ukrayna'nın Rusya için hayati önemde konumlanmasına sebep olmaktadır.

Ukrayna, bölünmüşlük hissi taşıyan bir ülkedir, tarihin farklı dönemlerinde farklı devletlerin hakimiyeti altında kalması bu bölünmüşlük hissinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Dinyeper nehri, bahse konu bölünmüşlüğün coğrafi bir göstergesi sayılabilir zira bu nehrin batısı tarih boyunca Batılı devletlerin, doğusu ise daha çok Rus hakimiyeti altında kalmıştır, bu coğrafyada yoğun Rus nüfusu yaşamaktadır ve nüfusun büyük çoğunluğu Rusça konuşmaktadır, bahse konu nüfus siyasi olarak da Rus yanlısı yöneticileri desteklemektedir. Ukrayna'daki politik-tarihi-kültürel-dilsel bölünmüşlük durumu ve çeşitli sınır anlaşmazlıkları Rusya'nın Ukrayna'da daha fazla nüfuz elde etme isteği paralelinde kullanılmıştır. Rusya, Ukrayna'nın, kendine yakın olarak gördüğü doğu ve güney bölgelerinde gücünü arttırarak burada söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında Ukrayna bağımsızlığını kazanmış ve çok boyutlu bir dış politika geliştirerek hem Rusya hem de Batı ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır, özellikle 2000 yılından sonra, Ukrayna Batı ile daha yakın ilişkiler kurmaya çalışmış bu durum Rusya'nın sert tepkiler vermesini tetiklemiştir.

Rusya'nın, Ukrayna üzerindeki etki alanını arttırma çabasına rağmen 2005'te Rusya ile mesafeli Yuşçenko'nun seçimleri kazanması, Turuncu devrimler, enerji anlaşmazlıkları (2006-2009 gaz krizleri) gibi sebeplerle Rusya'nın kendini tehdit altında hissettiği ve bu tehdide paralel olarak agresif politikalara yöneldiği görülmektedir.

1997'de Rusya ve Ukrayna arasında Kharkiv Anlaşmaları imzalanmıştır, Anlaşmaya göre Rusya, Kırım'daki Karadeniz filosunu 20 yıllığına kiralayacaktır. 2014 yılında Yanukoviç bu Anlaşma'nın 2042'ye kadar uzatılması için çaba göstermiş ancak Yuşçenko bu uzatmaya olumlu bakmadığını belirtmiştir. Yanukoviç'in AB ile imzalanacak Anlaşma'yı askıya almasının ardından Euromeydan olayları patlak vermiştir. Süregelen bu kaos ortamı, Rusya'nın Ukrayna müdahalesi ve Kırım'ın ilhakı için elverişli bir ortamın oluşmasını sağlamıştır.

Çalışmada, Rusya'nın Ukrayna özelinde politikalarını İnşacı paradigmayla ele alabilmek amacıyla; “ben kimim-öteki kim” soruları sorulmuş ve bu soruların cevapları üzerine çalışma derinleştirilmiştir. Bir devletin kimliği, sayılamayacak kadar tarihi-kültürel-dini-politik bileşenden oluşur ve kimlik oluşumunda birçok faktör etki eder, çalışmada Rusya'nın kendini tanımlamak amacıyla inşa ettiği kimlik, tarihi süreç yanında kimlik oluşumuna yoğun şekilde etki eden Slav, Ortodoks, emperyal ve büyük güç olma kimlik özellikleri bağlamında ele alınmaktadır.

Slav kimliği, Rusya'nın politika yapımında derin etkiler bırakmıştır. Panslavizm ideası; Rus milliyetçiliğinden beslenmekte ve farklı coğrafyalarda yaşayan Slav ırklarını kapsayacak bir anlayışı barındırmakta olup, Rus dış politikasında asırlar boyunca çok güçlü bir argüman olarak kendine yer bulmuştur. Ukrayna, Belarus, Güney ve Doğu Avrupa'da yaşayan Slavlar, bahse konu idea ekseninde bir arada tutulmaya çalışılmış, Slav halklarıyla beşeri ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi, Rus dış politikasının önemli önceliklerinden biri olmuştur. Slavlık; Rusya tarafından Rusya ve Ukrayna arasında önemli bir birleştirici güç olarak algılanmakta ve bu algı üzerine inşa edilen davranışları da Ukrayna özelinde yoğun şekilde uygulanmaktadır. Ukraynalıların, doğu Slavlarının bir kolu olduğu ve ilk Rus devletinin Kiev'de kurulduğu göz önüne alındığında gerek tarihi derinlik, gerekse ortak “Slav”lık paydasının Rusya için önem arz ettiği görülmektedir. Rusya, asırlar boyunca Panslavizm idealinin taşıyıcısı olmuş ve tüm Slav halklarını büyük Rus devleti çatısı

altında birleştirmeyi amaçlamıştır. Sovyetler Birliği döneminde Rus diasporası; Ukrayna, Belarus ve Avrupa’da yaşayan Slavları kapsayacak bir Panslavist Birliğin kurulması vizyonuna olumlu yaklaşmış ve bununla ilgili çalışmalara destek vermiştir. Sovyetler Birliği’nin yıkılması, Rus devleti için jeopolitik bir kaos ortamının oluşmasına yol açtığı gibi, Ukrayna’nın kaybı da Rusya’nın Panslavizm idealine vurulan önemli bir darbe olarak algılanmıştır. Doğu Slavlarından olan Ukrayna halkı asırlar boyunca Ruslarla birlikte, Rus hakimiyeti altında yaşamıştır, birçok Rus Soğuk Savaş sonrasında iki farklı devlet haline gelinmesini anlamlı bulmamakta hatta bağımsız bir Ukrayna devleti kurulması gerçeğini sorgulamaktadır. Kırım, Rus etnik nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir bölge olup, Rusya’nın hem Ukrayna’da hem de Kırım’da yaşayanları Ukrayna’daki kaos ortamından kurtarmaya çalıştığı argümanını kullanmıştır. Rusya, buna ilaveten, Kırım başta olmak üzere Rus etnik kökenine sahip kişilere çeşitli zorluklar çıkarıldığı ve asimile edilmeye çalışıldıkları söylemini de zaman zaman paylaşmaktadır ve Rus milliyetçiliği duygusunu da Kırım’ın ilhakında önemli bir propaganda argümanı olarak kullanmıştır. Putin, Rus vatandaşlığının sadece yasal bir statü olmadığı, bunun aynı zamanda kültürel, dilsel ve etnik anlamda da önemli olduğunu belirtmektedir ve Kırım’ın ilhakından sonra çok sayıda Ukrayna vatandaşı (istekleri sorulmaksızın) Rus vatandaşlığı verilmiştir. Rusya, Ukrayna’yı dost ve kardeş ülke olarak gördüğünü belirtmenin yanında, Kırım müdahalesi sonrasında yakın coğrafyalarda (Novarossiya örneğinde olduğu gibi) “Rus vatandaşlığı verme” politikalarını sıklıkla kullanmaktadır. 2019 yılında, Donetsk ve Lugansk bölgelerinde yaşayanlara, Rusya ile dost ve kardeş bir coğrafya olduğu ve insani sebeplerle Rus vatandaşlığının kolayca verilmesinin yolu açılmış, bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Buna karşılık Ukrayna’nın da Ruslara Ukrayna vatandaşlığı verilmesiyle ilgili çalışmalar yapılacağını açıklamıştır ve iki ülke arasında Slav haklarını etkilemek ve ülke vatandaşı yapmakla ilgili bir rekabet olduğu değerlendirilebilir.

Slav kimlik ve Ortodoks kimlik birbirine bağlantılı şekilde asırlarca Rusya’nın politikalarını şekillendiren önemli bileşenler olmuştur. 10. yy’da Ortodoksluk Rusya’da resmiyet kazandıktan sonra Katolik dünyasının karşısında olma vizyonu geliştirilmiştir ve bu durum, Rus dış politikasında dünya hakimiyeti idealinin oluşumuna etki etmiştir. Sezero-papizm anlayışına dayanan Ortodoksluk, devlet ve dini birbirine sıkıca bağlayan ve kaderlerinin birbirinden ayrılamayacağını vurgulayan

bir anlayışa sahiptir. Her ne kadar Sovyetler Birliği zamanında, din anlayışının yerini ideoloji almışsa da, Sovyetler'in yıkılmasıyla birlikte din tekrar halkı bir arada tutmaya çalışan bir çimento vazifesinde görülmüş ve Ortodoks Kilisesi'ne verilen önem artmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya topraklarının ötesinde bir misyona sahiptir ve “kanımız bir, dinimiz bir” mottosu bu anlayışın somut şekilde ifadesini yansıtmaktadır. Rus Ortodoks Kilisesi, Slav ve büyük oranda Ortodoks olan Ukrayna'nın Rusya'dan ayrılmış olmasını uluslararası konjonktüre bağlı şekilde gerçekleştiren ancak suni bir kopuş olarak değerlendirmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi, tarihsel misyonu gereği kendini 3. Roma olarak görmesine paralel şekilde, özellikle Sovyetler'in dağılması sonrasında kendini tüm Ortodoksları birleştiren / birleştirmeye çalışan bir konuma yerleştirmektedir. Rus Ortodoks Kilisesi, diplomatik ve siyasi lobilerde aktif görev almaktadır ve kendini Latin Hristiyanlığının karşısında yer alan, Ortodokslukla ilgili çalışmaları ve çıkarları stratejik - jeopolitik düzeyde savunan biricik bir güç olarak konumlandırmaktadır. Çoğunluğu Ortodoks olan Ukrayna'da Putin'in dini öğeleri öne çıkararak Kırım'ın ilhakıyla ilgili bir propaganda yürütmüştür. Roma Katolik Kilisesi'nin Ukrayna'da lobi faaliyetleri göstermesi, Ukrayna'nın Batı ile bağlantılarını güçlendireceği düşüncesi, Rusya için endişe verici olarak görülmektedir ve Kırım'ın ilhakında da Rusya'nın Ortodoks kimliği etkili olmuştur, zira Rus Ortodoks Kilisesi devlet diliyle paralel bir söylem geliştirerek ayrılıkçı güçleri harekete geçirmeye çalışmış, Kırım müdahalesinde kullanılan silahları kutsamıştır. Rus Dünyası (Ruskiy Mir) kavramı üzerinden yumuşak güç unsuru olarak kullanılan ortak tarih-dil ve kültür özelliklerine sahip olma argümanları, Kırım'ın ilhakında Kilise tarafından yoğun şekilde kullanılmış ve sert güç unsuru haline gelmiştir. Kırım Saha Misyonu'nun hazırladığı göre, Kırım'ın ilhakıyla birlikte buradaki dini gruplara Rus Ortodoks Kilisesi baskı uygulamaktadır.

Gerek Rus İmparatorluğu, gerekse Sovyetler Birliği; dünyanın en geniş kara devletleri olmasının yanında, birçok etnik çeşitliği barındıran, askeri, ekonomik, kültürel, politik ve diğer birçok alanda uluslararası arenada söz sahibi, uluslararası konjonktürü etkileyen ve yönlendirme kapasitesine sahip önemli aktörler olarak tarih sahnesinde yerlerini almışlardır. “Büyük güç olma” vizyonunu miras olarak alan Rusya Federasyonu, sınırlarının ötesinde askeri, siyasi, ekonomik, kültürel güce, yetenek ve kabiliyetlere, aynı zamanda nüfuz alanına sahiptir. Rusya'nın büyük güç olması, kimliğine bağlı çıkarlarını gerçekleştirme kapasitesiyle yakından bağlantılıdır.

Rusya'nın çıkarları, Sovyetler'in dağılması sonrasında ortaya çıkan yakın coğrafyasındaki devletlerle ilişkiler kurması, bu coğrafyada nüfuz alanını koruması ve güçlendirmesiyle yakından ilgilidir, zira bu coğrafyada lider konumunda olabilmek, askeri ve ekonomik işbirlikleri geliştirmek uluslararası konjonktürdeki gücünü de arttırması anlamına gelmektedir. Rusya, söylemlerinde de “büyük güç olma” vizyonunu açıkça ifade etmektedir. Büyük güç olabilmek; bütün güç unsurlarını (sert güç-yumuşak güç) dengeli ve etkin şekilde kullanabilmek anlamına gelmekte olup, uluslararası konjonktürü etkileyebilme ve gerektiğinde yönlendirebilme kapasitesiyle de yakından ilgilidir. Büyük güçler, kendilerini tehdit altında hissettiklerinde eyleme geçerler ve çevrelerindeki tehditlere karşı son derece hassas bir tutum içindedirler, Rusya'nın 2008 Gürcistan müdahalesi bu hassasiyetin bir dışa vurumu olarak ele alınabilir. Büyük bir güç olma vizyonunu taşıyan Rusya için NATO'nun doğu genişlemesi kabul edilemez bir durum olup, Rusya bu konuda ziyadesiyle hassas davranmaktadır. Hem güvenlik tehdidi hem de kimliğine bağlı olarak, Rusya Ukrayna üzerindeki etkisinin azalmasına karşı çıkmakta ve Ukrayna olmaksızın Avrasya coğrafyasında “büyük güç” misyonunu yerine getiremeyeceğini, bu coğrafyadaki kritik güç dengelerini etkileyemeyeceğini değerlendirmektedir. Rusya, Sovyetler'in dağılması, ekonomik krizler ve dar boğazlar gibi çeşitli hususlar da dahil olmak üzere birçok zorlukla karşılaşılmasına rağmen büyük bir güç olma vizyonuna sahip çıkmakta ve Batı ittifaklarının doğuya doğru genişlemesinin durdurulmasının gerekliliğine inanmaktadır. Rusya; ekonomi, kültür, asker güç unsurları, siyasi etki alanı gibi birçok hususta coğrafi sınırlarının ötesine geçen “büyük bir güç” olma idealini taşımaktadır ve bu ideal Rus kimliğinin oluşmasında kilit roldedir. Kırım'ın ilhakı, Rusya'nın “büyük güç olma” kimliğiyle doğrudan bağlantılıdır, zira Rusya hem Kırım'da bir NATO üssü kurulmasının, bu coğrafyanın Batı'nın etki alanına girmesinin önüne geçmiş hem de bölgesel gücünü en üst seviyeye çıkarmayı başarmıştır. Kırım'ın ilhakı, Rusya'nın Çeçenistan ve Gürcistan müdahalelerinde zaten görülmüş olan “büyük güç” olma idealinin bir devamı olarak değerlendirilebilecek olsa da, bu minvaldeki en dikkat çekici ve yankı uyandıran hamlesidir, zira Kırım ile birlikte sert güç unsurları kullanmanın yanında Kırım'ı ilhak ederek topraklarına katmıştır.

Rusya, Çarlık Rusya'sı ve Sovyetler Birliği zamanlarında dünya siyasetini etkileme gücü olan önemli bir devlet olarak görülmüş ve emperyal kimlik özelliklerine sahip olmuştur. Rus devleti, birçok farklı halkın iç içe olması sebebiyle ulus-devlete

dönüşmemiştir ve emperyal özelliğini korumuştur. Ortodoksluğun kabul edilmesi sonrasında kendini 3. Roma olarak tanımlayan Rus devleti Ortodoks dünyanın hamisi olarak görmüş ve Rus prensleri emperyal vizyona sahip çıkmıştır, 17.yy'da Ukrayna'nın ilhakı sonrasında, emperyal ve mutlakiyetçi devlete vurgu yapılmıştır. 18. ve 19.yy'lerde Rus devleti çok çeşitli halkları bünyesinde barındırmaya devam etmiştir, günümüz Rusya'sının küresel vizyonunda tarihin izdüşümleri mevcuttur. Yakın coğrafyasına etki etme idealinde, Rusya'nın emperyal kimliğinin yansımaları görülmektedir, zira bu coğrafyada yaşanacak kaos ve çatışma ortamının kendi topraklarına ulaşılması için kullanılacağı düşüncesi öne çıkmaktadır. 1917 ve 1991 yıllarındaki emperyal dağılmalarla birlikte Rus çekirdek bölgesi parçalanmış, kayda değer nüfus ve toprak kaybı yaşanmıştır, Ukrayna ve Belarus gibi ülkeler ilk defa bağımsız devletler olarak ortaya çıkmıştır. Rus devleti, emperyal kimliğin, çok uluslu bir devletin oluşturulması ve sürdürülebilmesi için gerekli olduğuna vurgu yapmaktadır. İnşacı anlayış, emperyal kimliği de barındıran bir anlatıya sahiptir; buna göre Ukraynalı'lar köklerini hatırlamayan Rus'lardır ancak er geç bu gerçeği hatırlayacaklardır. Her ne kadar 1954'te Kırım, Ukrayna'ya devredildiyse de hem Ukrayna hem de Kırım'ın kaybı Rusya için hazmedilmesi çok zor bir durum olarak görülmüştür, Rusya'ya göre, Ukrayna suni şekilde ülkeden ayrılmıştır, zira bu coğrafyada yoğun şekilde Rus etnik nüfusu yaşamaktadır. Bahse konu yoğunluğun en fazla olduğu yerlerin başında ise Kırım gelmektedir, bu sebeple Rusya'nın burada yaşayan vatandaşları koruma ve sahip çıkma sorumluluğu mevcuttur. Sınırlar anlaşmalarla kolayca çizilebilir ancak emperyal vizyonun değişmesi çok zordur ve kısa sürede değişmez, asırlarca sürer, bu bağlamda Ukrayna'nın kaybı Rus emperyal kimliğinin reddedilmesi anlamına da gelmektedir. Rusya, Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik ittifaklarıyla yakın ilişkiler geliştirmesini, kendi açısından emperyal bir geri çekilme olarak algılamaktadır ve Kırım'ı ilhak etmesinin başlıca sebeplerinden biri de bu geri çekilmeye razı olmamasıdır. Rusya, Ukrayna'nın Batı ittifaklarına entegrasyonunu emperyal kimliğine bir darbe olarak algılamaktadır ve bu vizyonla uyumlu şekilde etki alanını genişletmeye çalışmış, Kırım önce işgal sonra ilhak edilerek Rus topraklarına katmıştır.

İnşacı paradigma, gücü düşüncelerin bir fonksiyonu olarak ele almaktadır, buna paralel şekilde düşünce akımları Rus dış politikasını etkilemektedir. Çalışmada, tarihi süreç içerisinde, Avrasyacılık-Atlantikçilik minvalinde sürdürülen tartışmaların çok

boyutlu değerlendirmesine yer verildikten sonra Putin dönemi Rus dış politikası üzerinde durulmaktadır. Putin’in doğu ve batı vektörlerini birleştiren, bir yandan Rus milliyetçiliğini destekleyerek, Rusya’yı Avrasya’da biricik bir g olarak tanımladığı, diğer taraftan ekonomik işbirliklerini önceleyerek hem batılı devletler hem de Sovyet coğrafyasıyla iyi ilişkiler geliştirmeye çabalayan, pragmatist, ideolojiden uzak bir dış politika anlayışı benimsediği görülmektedir. Benimsenen bu perspektif, Ukrayna politikaları özelinde de kendini göstermektedir, zira Rusya için Sovyetler’in dağılması kabulü zor bir durumken Ukrayna’nın bağımsızlığını kazanması ise gerek tarihi ve kültürel bağlar, genel güvenlik endişeleri sebebiyle en fazla zorlanılan kayıp olarak algılanmıştır. Ukrayna ile Avrasyacı bakış açısının baskın olduğu bir dış politika minvalinde ilişkiler geliştirilmiş ve Kırım’ın ilhakı özelinde Batı devletleriyle olan ilişkiler zaman zaman bozularak Rusya çeşitli yaptırımlara maruz kalmış olsa da, Batı ile başta enerji işbirlikleri olmak üzere ticari ilişkilerin zarar görmemesi için de çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Kimlik oluşumunda ve kendini tanımlarken sorulan sorulara cevap aranırken Ortodoks, Slav, empeyal ve büyük bir g olan Rusya detaylandırılmıştır, Rusya’nın “teki”si ise gerek genel anlamda dış politika davranışlarında gerekse Ukrayna ve Kırım’ın ilhakı vakası özelinde, Batı ittifakları ve NATO genişlemesi olarak ele alınmıştır. Rusya’nın kendini tanımlamada kullandığı “ben kimim” sorusu belli kimlik özellikleri üzerinden cevaplandırılırken, “teki kim” sorusu da kimliğin ayrılmaz bir bileşeni olarak ele alınmaktadır, zira kimlik ancak “teki”nin de tanımlanmasıyla bütünlüklü bir anlam kazanmaktadır. Rus tarihine bakıldığında, Sovyetler Birliği’nin kurulması ve 2. Dünya Savaşından galip çıkılması sonrasında büyük bir dünya g olarak küresel arenada yer alması, Rus Devleti’nin iki kutuplu olduğu kabul gören dünya sisteminde iki kutuptan biri olarak görülmesi önem arz etmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında, Rus Devleti’nin gösterdiği muazzam genişleme ve coğrafi-ekonomik- kültürel alanlarda önemli nüfuz alanı elde etmesi, Batı ittifaklarıyla arasının bozulmasına sebep olmuştur, Soğuk Savaş atmosferinin de pekiştirdiği tehdit algılarının artması sebebiyle doğu-batı blokları arasındaki kaotik ortam ve güvensizlik hissi Rus hafızasına yerleşmiş, derin izler bırakmıştır. Soğuk Savaş boyunca süregelen “ben ve öteki” ayrımı daha sonraki dönemlerde de varlığını sürdürmüştür, zira Batı, Rusya’nın gerek güvenlik gerek kimlik hususlarında Rusya’yı zayıflatmaya çalışan bir tehdit olarak algılanmaya devam etmiştir. Rusya’nın, Putin döneminde daha da yoğun

olarak kullandığı “tek kutuplu dünya düzenine karşı olma” argümanı bahse konu “öteki”ye vurgu yapan bir söylemin yansımasıdır. Ukrayna, Rusya için gerek jeostratejik gerek kimlik açısından kritik önemde bir ülke olagelmıştır, Rusya’nın Avrasya coğrafyasında nüfuz sahibi büyük bir güç olabilmesi, Ukrayna üzerindeki etkisiyle doğrudan bağlantılıdır. Asırlar boyunca doğu-batı arasında bölünmüş bir yapıya ve kimliğe sahip Ukrayna hem Rusya hem de Batı’nın ilgi alanında kalmış ve bölünmüş olmanın yarattığı ayrışma atmosferi süregelmıştır. Ukrayna’nın bağımsızlığını kazanması sonrasında Batı ile yakınlaşma çabasına girmesi, Rusya için büyük bir tehdit olarak algılanmış ve kendi güvenliğine, nüfuz alanına darbe indirilmesi olarak görülmüştür. Özellikle de Turuncu Devrimler, Rus yanlısı Yanukoviç’in devrilmesi ve Euromeydan ayaklanmaları gibi kritik olaylar Rusya’nın Batı ittifaklarıyla ilgili olarak duyduğu tehdit endişesini pekiştirmiştir. Çalışmada, Rusya’nın Ukrayna politikalarında ve daha özelinde Kırım’ın ilhakında öteki, Batı ittifakları olarak ele alınmıştır, bu minvalde NATO’nun doğu genişlemesi de öteki tanımında önemli bir yere konumlanmaktadır. Putin, Kırım müdahalesinde, “biz ve onlar” (biz- Ruslar ve Rusça konuşanlar, onlar- batı ittifakları, Ukrayna’daki muhalifler) söylemini kullanmıştır. Rusya, Kırım ile ilgili eylemlerini haklı çıkarmak için, Batı’nın gücünün azaldığını belirten, Rusya-Batı arasında ayrım yapan bir propaganda kullanmıştır. Rusya, Turuncu Devrim ve Ukrayna’nın Batı ile gerçekleştirdiği ittifak ilişkilerini önemli bir tehdit olarak algılamış ve diğer bölgesel örgütlerin etkisini arttırarak bu tehdidi önlemeye gayret göstermiştir.

Rusya, ilhakı açıklarken Rusya’nın tarihi-kültürel özelliklerine ve zihinsel süreçlere yoğun olarak atıfta bulunmakta ve söylemleriyle de bu argümanları desteklemektedir. Rusya’nın kimlik özelliklerine, tarihsel süreçlere vurgu yapan, söylemiyle bunları destekleyen ve uluslararası hukuk normu oluşturmaya çalışarak eylemini meşrulaştırmaya çalışan davranışları, İnşacı paradigmanın argümanlarına uygun olacak şekilde ilhak sürecinde yoğun olarak kullanılmıştır. Söylem; İnşacı anlatıda politikaların hayata geçirilmesi ve eylemlerin meşrulaştırılmasında önemli bir bileşendir, devletlerin retorikleri eylemlerini anlatmak, savunmak ve meşru hale getirmek için kullandıkları en önemli araçlardan biridir. Başta Ukrayna olmak üzere birçok ülke, Kırım’ın ilhakını uluslararası hukukun yok sayılması olarak görmekte ve bu ilhakı tanımamaktadır ancak Rusya tam aksi bir sav geliştirmekte ve eylemini meşru zemine oturtma çabası içine girmektedir. Birçok ülkeye göre gayri meşru ve

hukuk ihlali olarak görülen ilhak, Rusya tarafından “yeniden birleşme” olarak değerlendirilmekte, Rusları koruma vizyonu, Rusya’nın ayakları üzerine kalkması gibi argümanlarla da desteklenmektedir. Rusya, Kırım’daki halkın kendi rızasıyla, yapılan referandumda oy kullanarak Rusya ile tekrar birleşmeyi talep ettiğini vurgulamaktadır. Rusya, uluslararası hukukta temel bir argüman olan “ulusların kendi kaderlerini tayin etme” hakkının kullanıldığını, böylece hukuka tamamen uygun şekilde hareket edildiğini belirtmekte, Kırım’ı Kosova olaylarıyla benzeştirmektedir. Kosova olaylarıyla bağlantısı minvalinde, Rusya, Batı devletlerine tanınan hakların Rusya ve Kırım meselesi söz konusu olduğunda tanınmadığının ve çifte standart uygulamalarının var olduğunun altını çizmektedir. Bütün bu çabalar ışığında, Rusya’nın Kırım’ı ilhakını yasal zemine oturtmaya çalıştığı görülmektedir ve İnşacı paradigmanın da vurguladığı üzere söylemini, eylemini desteklemek üzere kullanmaktadır. Sovyetler Birliği zamanında, doğu bloğunun lideri ve iki kutuplu dünyadaki kutuplardan birini temsil ederken, Soğuk Savaş’ın son bulması ve Sovyetler’in dağılmasıyla birlikte Rusya tek kutuplu olduğu genel kabul gören dünya düzenine karşı çıkmış, bu düzenin çatışmaları ve uluslararası istikrasızlıkları körüklediğini savunmuştur ve tek kutuplu dünya düzenine karşı olduğunu söylemlerinde sıklıkla dile getirmektedir. Kırım’ın ilhakı, Rusya’nın “tek kutuplu dünya düzenine karşı olma” söyleminde de önemli bir kilometre taşıdır, zira ilhak bu düzenin son bulduğu bir dönüm noktası olarak ele alınmaktadır. Putin, tek kutuplu dünya düzeninin barış ve istikrar yerine kaos ortamını beslediğini dile getirirken, Rogozin ise Kırım’ın Rusya’ya katılmasıyla birlikte tek kutuplu dünya düzeninin sonuna geldiğini söylemiştir.

Çalışmada Rusya’nın Ukrayna ve Kırım’ın ilhakı özelinde davranışları İnşacı paradigmadan ele alınmış olup, İnşacılığın kimlik ve söylem gibi argümanları sayesinde bahse konu ülke ve vaka üzerinde temel bir cevap alınabilmektedir, böylece analiz düzeyi İnşacı paradigma üzerine bina edilmiş ve detaylandırılmıştır.

Rusya’nın Ukrayna politikaları ve Kırım’ın ilhakı, İnşacı paradigmanın argümanlarını yoğun şekilde barındırmanın yanında, “güç ve güvenlik” ekseninde de birçok argüman içermektedir, bu sebeple Realist (Saldırgan Realist) paradigma ile de ele alınmıştır.

Realizm, uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir, bu teoride uluslararası konjonktürde yer alan aktörlerin davranışları güç ve güvenlik odaklıdır. Klasik Realizm’de Morgenthau

insan doğasına vurgu yapar, buna göre insan doğası gereği kötülüğe meyillidir. Realizm, üst bir otoritenin olmadığı uluslararası konjonktürde devletlerin bekalarını sağlamak amacıyla güvenliklerini öncelikli bir ajanda olarak ele aldıklarını vurgular. Waltz, Savunmacı Realizm’de aktörlerin saldırganlığı belli sınırlar içinde tutarak, güç dengesinin gözetildiğini belirtirken Saldırgan Realizm’de gücün maksimum seviyeye çıkartılması gerektiği belirtilir. Mearsheimer, Saldırgan Realist paradigmayı ele alırken, devletlerin (bölgesel) hegemon olma amacıyla güçlerini maksimum seviyeye çıkardıklarını belirtir, sistem içinde “büyük güç” olmak isteyen aktörler, güç dengesinin kendi lehlerinde kalabilmesi için çaba gösterirler. Aktörler, güç dengesinin lehlerinde olması için çabalarken, kendi kapasitelerini ve sistemdeki güç dağılımını da göz önüne alarak hareket ederler ve kar-zarar hesabını yaparlar (rasyonel aktör davranışı), maliyeti yararından fazla olacak davranışlardan kaçınılır. Realizm, devletlerin güce /güç dengesine ve güvenlik algılarına bağlı olarak politikalarını şekillendirdiklerini belirtir, bu şekilde agresif davranılmasının sebebi, diğer aktörlerin niyetlerinden hiçbir zaman emin olunamamasıdır, bu minvalde gücü maksimum seviyeye taşımak kendini saldırgan niyetlerden korumanın en ideal yoludur. Güvenlik risklerinin çokça bulunduğu ve aktörlerin birbirinden korku duyduğu sistem içinde harekete ilk başlayanlar saldırgan olanlardır ve güç dengesini korumak yerine kendi paylarına düşen gücü artırmak temel motivasyondur.

Rus Devleti, asırlar boyunca dünyanın en büyük kara devleti olmanın yanında, birçok etnik unsuru da içinde barındırmıştır, kendini çevreleyecek doğal engellerin olmaması (dağ-deniz gibi) Rus devletini savunmasızlık psikolojisine sürüklemiştir. Sovyetler Birliği zamanında dünyanın iki kutbundan biri olduğunda da, Rus Devleti Batı devletleri tarafından çevrenmeye çalışılmış ve derin bir “çevrenmişlik” hissi içinde kalmıştır, bu his Rus dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Çeçenistan çatışmaları, Gürcistan ve Ukrayna’da yaşanan Renkli Devrimler, gaz krizleri, AB’nin Doğu Ortaklığı çalışmaları, NATO’nun doğu genişlemesi, yakın coğrafyasında Batı yanlısı yönetimlerin yönetime gelmesi gibi tehdit algısını arttıran hususlar Rusya’nın “çevrenmiş olma” hissini artmasına sebep olmaktadır. Rusya’nın yaşamış olduğu bu çevrenmişlik hissi, onu yakın coğrafyasında güvenliğini sağlayacak tampon bölgeler oluşturmaya itmektedir, bu bölgeler sayesinde muhtemel çatışma ortamı çekirdek Rus coğrafyasından uzakta tutularak güvenli bir alan oluşturulabilecektir.

Rusya'nın Gürcistan (2008) ve Ukrayna müdahaleleri bu anlayışın yansımaları olarak görülebilir.

Rus Devleti, tarihin farklı dönemlerinde büyük zorluklar ve parçalanmalarla karşılaşmıştır, bunlara 1856 Kırım Savaşı, Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi örnekler verilebilir, ancak bütün iniş-çıkışlara rağmen Rus devleti, Slavların ve Ortodoksların hamisi olma, yakın coğrafyası üzerinde nüfuz elde etme ve “büyük güç” olma idealinden vazgeçmemiştir. Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki politikaları bu kimliğinin izdüşümlerini yoğun şekilde yansıtmaktadır. Büyük güç olma Rus kimliğinin en önemli argümanlarından biri olmasının yanında, bu ideal Realist paradigma açısından da Rusya'nın politikalarına önemli bir açıklama gücü sağlamaktadır ve Rusya'nın “bölgesel hegemon” olma çabaları bu bakış açısıyla doğrudan bağlantılıdır. Saldırgan Realizm açısından ele alındığında Rusya, bölgesel hegemon olarak nüfuz alanını genişletmeyi ve hakim güç olarak kendi güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Rusya, Orta Asya (başta BDT ülkeleri) ve Ortadoğu'da (Suriye ve İran başta olmak üzere) ABD'nin hegemonyasını kırarak kendi etki alanını hayata geçirmeye çalışmaktadır. 1992 yılında yayınlanan Yakın Çevre Doktrini ile bu çaba Rusya tarafından dünyaya bir mesaj olarak iletilmiştir. Bahse konu Doktrine göre; Rusya'nın yakın çevresi Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasını kapsar ve bu devletlerle işbirlikleri geliştirilmelidir, burada yaşayan Rusya vatandaşlarının hakları öncelikli bir ajandadır ve BDT sınırları müştereken korunmalıdır. Sovyetler dağıldıktan hemen sonra hayata geçirilen Doktrin, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin Rusya ile olan ilişkilerine temkinli yaklaşımları sebebiyle tam manasıyla hayata geçirilemese de, 2000 yılında Putin ile birlikte Doktrin kayda değer bir ivme kazanmıştır. Putin, Avrasyacı bakışa paralel şekilde, yakın coğrafyasında Rusya'nın bir “merkez” haline gelmesiyle, hem Avrupa hem Asya'da etki alanlarını güçlendirerek, Batı'nın gücünün ve etkisinin kontrol altında tutulacağı görüşüne sahiptir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında birçok bağımsız devlet ortaya çıkmış ancak bu devletlerde demokrasi anlayışının gelişimi hemen olmamış, Rusya etkisi sürmüştür ve yapılan seçimlere hile karıştırıldığı iddiaları da zaman zaman gündeme gelmiştir, bu iddialara bağlı olarak gerçekleşen protesto eylemleri ve oluşan / yaratılan kaos ortamı için “Renkli Devrimler” terimi kullanılmaya başlanmıştır, bu terim rejimin değiştirilebildiğini belirtmek için kullanılmıştır. Rusya, Renkli Devrimlerin, Batı desteğiyle gerçekleştirilen, Rusya'yı kuşatma çabasının bir yansıması olarak

görmüştür. Bu görüşe uygun olarak, Rusya tarafından Gürcistan (Gül Devrimi-2003), Ukrayna (Turuncu Devrim-2004) ve Kırgızistan'da (2005- Lale Devrimi) gerçekleştirilen Renkli Devrimlere gerek sert gerek yumuşak güç unsurlarını kullanarak müdahale edilmiş ve Rusya yakın coğrafyasında yaşanan kaos ortamının ülkeye sıçramasını engellemeye çalışmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Gürcistan'ın Osetya ve Abhazya bölgelerinde ayrılıkçı hareketler ortaya çıkmış ve bunlar Rusya tarafından desteklenmiştir. Çatışmaların sona ermesiyle birlikte Rusya bölgede garantör güç olmuştur ancak Gürcistan ile bu bölgeler arasındaki anlaşmazlıklar devam etmiştir. Bu bölgelerin tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilan etmeleri sonrasında Rusya bölgedeki etkisini arttırmıştır ve bu coğrafyada Rus pasaportu dağıtarak etkisini daha da pekiştirmiş, kalıcı hale getirmiştir. Rusya, Gürcistan'da (Abhazya ve Osetya) yaşanan ayrılıkçı hareketlenmelere müdahil olmuş, 2008 yılında Gürcistan ile 5 Gün Savaşı yaşanmıştır. Rusya, kendini büyük bir güç olarak gördüğünden kendi nüfuz alanını korumaya çalışmış, NATO'nun doğu genişlemesini bertaraf etmek için sert güç unsurlarını kullanmaktan kaçınmayacağını göstermiştir, diğer yandan ABD başta olmak üzere Batı devletlerinin ise olaylara müdahalede bulunmadıkları görülmüştür.

Rusya, Batı ittifaklarının hayata geçirdiği uluslararası örgütlere (AB ve NATO başta olmak üzere) karşılık kendi yakın coğrafyasında çeşitli işbirlikleri geliştirmeye ve uluslararası örgütlere (AEB ve KGAÖ başta olmak üzere) aktif katılım sağlayarak, yakın coğrafyasındaki Batı etkisini bertaraf etmeye çalışmaktadır. Rusya'nın Yakın Çevre Doktrini, Renkli Devrimlere verdiği tepki, Gürcistan müdahalesi ve uluslararası örgütlere (AEB ve KGAÖ başta olmak üzere) aktif katılımı, kendini "büyük bir güç" olarak görerek yakın çevresinde hegemonya sağlama amacının yansımalarıdır. Rusya, yakın coğrafyasında meydana gelebilecek güvenlik risklerine karşı son derece hassastır, bu durum Saldırgan Realizm'in "büyük güçler yakın coğrafyalarındaki tehditlere karşı hassastır" argümanının ete kemiğe bürünmüş hali gibidir ve Saldırgan Realist paradigma Rusya'nın politikalarına anlamada / anlamlandırmada önemli bir açıklama gücüne sahiptir.

Rusya'nın Realist argümanları kullandığı politikalar, Ukrayna ve Kırım müdahalesi özelinde de ele alınabilecek çok sayıda bileşen içermektedir. Ukrayna'nın ABD'den aldığı maddi destek ve Batı ile yakın ilişkiler kurması, Rusya'nın en kritik tampon

bölge olarak gördüğü coğrafyanın Batı'nın etki alanına girmesi endişesine sebep olmaktadır. 2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında Rusya'nın çevrelenmişlik hissi ve tehdit algısı gitgide artmıştır. Rusya ile arasını açıp, Batı'ya yaklaşan bir Ukrayna, jeostratejik önemi dolayısıyla da Rusya'nın tehdit algılarını daha da körüklemektedir, Ukrayna'nın NATO üyeliğine kabul edilmesi, Rusya sınırlarında ciddi bir güvenlik endişesine sebep olacağı gibi, Sivastopol'da bir NATO üssü kurulması da Rusya'nın Karadeniz'deki güç projeksiyonunu ciddi anlamda daraltacak bir etki yaratabilecektir.

Saldırgan Realizm, aktörlerin birinin kazancının diğerinin kaybı olduğu sıfır toplamlı bir oyun içinde nispi güçlerini (relative power) arttırmaya çalıştıklarını belirtir. Rusya, 18.yy'da Kırım üzerinde hakimiyet kurarak Karadeniz'deki etki alanını genişletmiştir. 19.yy'da Birleşik Krallık ve Fransa'nın Karadeniz'deki etkisi artsa da Soğuk Savaş döneminde Rus devleti Karadeniz'deki baskın güç olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise Varşova Pakti'nin dağılıp, birçok üye ülkesinin de NATO'ya katılması Karadeniz'deki güç dengesinin değişmesine sebep olmuş, bu coğrafyadaki Rus hakimiyeti görece azalmıştır. 2014'te Kırım'ın Rusya'ya katılmasıyla ise bu denge tekrardan Rusya lehine dönmüştür, zira buradaki Karadeniz filosunun güçlendirilmesinin yolu açılmış (adeta batmayan bir uçak gemisine sahip olunmuş), Ukrayna'nın deniz ablukasına alınabilmesi imkanı (çatışma durumunda güney limanlarına operasyon düzenlenmesi gibi) elde edilmiş ve 1.000 km'lik ilave kıyı şeridi kazanılmıştır. Karadeniz ve sonrasında bağlantılı olarak Akdeniz'de egemenlik sağlanması, Rus Devleti'nin tarihi misyonlarından biri olagelmıştır, bu misyonun yerine getirilmesi için Odessa ve Sivastopol kilit önemde şehirlerdir. 2008 Gürcistan müdahalesinde Rusya, Kırım'ı Gürcistan ablukasını için kullanmıştır. Kırım'ın alınması sayesinde Karadeniz ve Akdeniz'de Rus nüfuzunun canlandırılması amaçlanmıştır, böylece bu coğrafyadaki NATO etkisi de bir nebze kırılmıştır. Karadeniz'de güç projeksiyonu geliştirmek, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın derinliklerine kadar Rus etkisinin taşınmasını sağlamaktadır, bütün bu gelişmeler ışığında Kırım'ın ilhakıyla Rusya'nın rakiplerine göre (başta NATO ve Batı devletleri) nispi gücünü arttırdığı net şekilde görülmektedir ve bu durum Saldırgan Realizm'in “aktörler nispi güçlerini arttırma çabasıdır” argümanı ile örtüşmektedir.

Sladırgan Realizm, devletlerin ne kadar saldırgan niyetlere sahip olsalar da, akıllıca hareket ederek, “hesabı yapılmış” bir saldırganlık içinde kalarak zarar edecekleri (maliyeti karını geçecek şekilde) bir çatışmaya girmekten kaçınacaklarını belirtir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrasında Donbas bölgesinde bu coğrafyada kurulan bağımsız yapılara (kendi söylemlerine göre) yaklaşmaması ve buraları ilhak etmemesi saldırganlığı yumuşatarak belli seviyede tuttuğunu göstermektedir. Bu yumuşama, Rusya'nın rasyonel aktör olarak kendini karından daha çok maliyete sebep olacağını düşündüğü hareketlerden (zira bahse konu bölgeyi elde tutmanın maddi külfeti çok yüksek görülmüştür) uzak durması bağlamında Saldırgan Realist paradigmayla uyumlu bir politika izlediğini göstermektedir.

Rusya, yakın coğrafyasını kendi çıkarlarına göre dizayn edebilmek, güç projeksiyonu genişletebilmek, Ukrayna'daki nüfuz alanını Batı'ya kaptırmamak için gerek asırlardır taşıdığı kimlik özelliklerini ön plana çıkararak, gerekse sert güç unsurlarını kullanarak büyük bir mücadele vermiştir ve buna paralel şekilde Kırım'ı önce işgal sonra ilhak ederek 2. Dünya Savaşı sonrasında ilk defa topraklarına bir toprak parçası katmıştır. Kırım, Rusya'nın Karadeniz'de güç projeksiyonu geliştirmesi için kritik bir noktadır, Rusya asırlar boyu dünyanın en büyük kara devleti olsa da, su yollarına ve denizlere çıkışı kısıtlıdır ve kendini büyük güç olarak tanımlasa da, ABD'nin bu konuda üstünlüğü açıktır, zira dünyadaki kırtık su yolları, boğazlar, denizler ve okyanuslarda genel manada ABD'nin hakimiyeti mevcuttur. Kırım'ın Rusya'ya katılması sayesinde, Rusya'nın su yollarına çıkışı konusunda önemli bir merhale kat ettiği görülmektedir. Karadeniz'de kıyı şeridi genişleyen Rusya, Karadeniz sonrası, bağlantılı şekilde Akdeniz'e açılarak güç projeksiyonunu genişletecek bir konuma gelmiştir.

Rusya-Ukrayna ilişkilerinde ve Kırım'ın ilhakında en kilit aktörlerden biri de Türkiye olduğundan Türkiye'nin ilhaka verdiği tepki ve aldığı pozisyon önemlidir, bu sebeple Türkiye çalışmaya dahil edilmiştir. Kırım 18. yy'da Osmanlı-Rus nüfuz mücadelesinin yaşandığı bir coğrafya olmuştur, Soğuk Savaş döneminde ise Sovyetler'in Türk boğazlarına yönelik tehdidinden dolayı Türkiye NATO ile işbirliklerini geliştirmeye gayret etmiş ve kendi güvenliğini ön plana alarak hareket etmeye çalışmıştır. Türkiye'nin güvenliğini önceleyen tavrı, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında da değişmemiş ve Türkiye Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanması sonrasında hem Rusya hem de Ukrayna ile iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Rusya'nın geçmişten günümüze yayılmacı politikalar izlemesi, Ukrayna ve Türkiye'yi ortak bir paydada birleştirmiş, her iki ülkeyi de Rusya'nın bu tutumu karşısında dikkatli davranmaya ve gerekli tedbirleri almaya yöneltmiştir. Türkiye ve Ukrayna, güvenlik işbirliklerini arttırmaya çalışmanın yanında, birçok uluslararası platformda birlikte çalışmalar

yürütmektedir. Ukrayna’da, Türkiye ile etnik soydaşlık bağı da olan önemli bir nüfusun yaşaması; Türk-Ukrayna ilişkilerinin önemini arttıran bir unsurdur. Özellikle Kırım Tatarları hususunda Türkiye yumuşak güç unsurlarını kullanmaktadır, TİKA’nın yardımlarına ilaveten, düzenlenen çeşitli eylemler de bunlara örnek olarak verilebilir.

Rusya’nın sert güç unsurlarını da kullanarak Kırım’ı ihakı, gerek bölgesel gerek küresel ölçekte önemli derecede yankı uyandıran bir gelişme olmuştur ve 2008 Gürcistan müdahalesi sonrasında, Rusya’nı yakın çevresindeki gelişmelere karşı ne kadar duyarlı olduğunu ve güvenliğini tehdit altında gördüğünde neler yapabileceğini açıkça göstermiştir. Rusya’nın bahse konu agresif davranışları ve Türkiye’nin güvenlik kaygılarına rağmen; Rusya’nın misilleme kapasitesinin yüksekliği ve Türkiye ile olan çok boyutlu işbirlikleri (enerji ve ticaret işbirlikleri, nükleer santral anlaşmaları, S400 meselesi gibi) Türkiye’nin kayda değer bir tepki vermesini engellemektedir ve Türkiye Rusya’yı karşısına alacak bir söylem geliştirmekten uzak durmaktadır. Türkiye, NATO şemsiyesi altında yer alan ve Batı devletleriyle iyi ilişkiler geliştirme gayretinde bir ülkedir ve bu birlikteliğin de bir tezahürü olacak şekilde Kırım’ın ilhakının uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulamakta, bu ilhakı tanımamaktadır ancak diğer Batılı ülkelerin Rusya’ya uygulamış olduğu yaptırımlara da katılmamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’nin Rusya ile ilişkilerinin kötüleşmesini, gerginleşmesini engelleyecek şekilde hareket ettiği, hem Rusya hem de Ukrayna özelinde ekonomik-askeri ve jeopolitik çıkarlarını önceleyen ancak her iki ülke ile de belli bir mesafeyi koruyan, ikisi ile de belli hususlarda işbirliği geliştiren, birini diğerine öncelemeden dengeli bir politika üretmeye çalıştığı belirtilebilir.

Ukrayna’nın kaybedilmesi, gerek coğrafi önemi, gerek Rusların tarihsel-kültürel-etnik argümanlara bağlı kimliğine ve bu kimliğe paralel oluşan çıkarlarına ters düşmektedir. Rusya’nın yakın coğrafyasında, özellikle Sovyetler’den kopan bağımsız devletlerde ve etnik olarak kendine yakın, tarihsel-kültürel bağlara sahip ülkelerin Batı ile yakınlaşmasını kendi çıkarlarına aykırı bulmaktadır, zira bahse konu coğrafyada güçlü ve nüfuz sahibi olabilmesi için rakip güçlerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Rusya’ya göre; bahse konu güç kazanımı, yakın coğrafyasını kontrol altında tutmasını sağlayarak, tehditleri /tehdit algılarını azaltmanın yanında, bu coğrafyada oluşabilecek anlaşmazlıkların, kaotik ortamın ve çatışmaların kendisine sıçramasını da engelleyecektir.

Rusya'nın Ukrayna politikaları ve Kırım'ın ilhakı hem kimlik hem de güç / güvenlik eksenli bakış açılarından ele alınabilecek birçok argüman içerdiğinden İnşacılık ve Saldırgan Realist paradigmlar merceğinden ele alınmıştır. Rusya devletinin kuruluşundan itibaren sahip olduğu Ortodoksların ve Slavların koruyucusu, birleştirici bir güç olması, emperyal bakış açısı; kendini “büyük bir güç” olarak görmesini sağlayan ana motivasyonlardır ve kimliğinin temel özelliklerini oluşturmaktadır. “Büyük güç olma” vizyonu, Rusya'nın uluslararası konjonktürdeki davranışlarını, Ukrayna politikalarını ve Kırım'ın ilhakını doğrudan etkileyen “güvenlik” odaklı Saldırgan Realist paradigmanın da temel dayanağıdır. Rusya, kendini “büyük bir güç” olarak gördüğünden bölgesel hegemonyasını sağlamak ve Batı etkisini azaltmak için gerek sert gerek yumuşak güç unsurlarını yakın coğrafyasında kullanarak kendi nüfuz alanını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, “büyük güç” olma Rusya'nın kimlik ve güvenlikle ilgili çıkarlarının ve ürettiği politikaların ortak paydasıdır. Rusya'nın kimlik özelliklerinden olan “büyük güç olma”, ülkenin güvenlikle ilgili tehdit algılarının şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Rusya, hem kimliği gereği asırlar boyunca büyük bir güç olma vizyonuna sahip olmuştur, hem de bu vizyona bağlı olarak yakın çevresindeki tehditlere karşı son derece hassastır ve sert güç unsurlarını da kullanarak tehditleri bertaraf etmekten kaçınmamaktadır. Bu bağlamda, İnşacı paradigmanın “kimlik” eksenli bakış açısı bir temel saik ve sebep iken, bu saik Saldırgan Realist paradigmanın “büyük güçler yakın çevrelerindeki tehditlere karşı hassastır” argümanına bir dayanak oluşturmakta ve her iki teorisinin ortak argümanı olan “büyük güç olma vizyonu” Rusya'nın Ukrayna politikalarını ve Kırım'ın ilhakını açıklamada önemli bir analiz gücü sunmaktadır.

Ukrayna politikası ve Kırım'ın ilhakı da bu ortak paydanın Rusya'nın davranışlarına yansımalarıdır. Çeçenistan ve Gürcistan müdahaleleri sonrasında Rusya'nın Kırım'a sadece müdahale etmeyip, 2. Dünya Savaşı sonrasında ilk defa topraklarını genişlettiği ve ilhak gerçekleştirdiği göz önüne alındığında, Kırım'ın ilhakının Rusya'nın kimliğine uygun şekilde dizayn ettiği çıkarlarının korunması ve bölgesel hegemonyasını sağlayabilmek için neler yapabileceğinin en net ve somut göstergelerinden biri olduğu değerlendirilebilir. Rusya, çok kutuplu dünya söylemini, büyük güç olma idealini, büyük bir güç olarak bölgesel hegemonya kurma çabalarını ve çeşitli kimlik özelliklerine bağlı olarak oluşturduğu dış politika konseptini Ukrayna üzerine yansıtmış, söylemini ete kemiğe büründürerek Kırım'ı ilhak etmiştir, bu

bağlamda Kırım'ın ilhakının gerek bölgesel gerek küresel anlamda Rusya için bir dönüm noktası olduğu ifade edilebilir.

2014 yılı, Rusya'nın, çok kutuplu dünya düzeninin de sonunun geldiğini iddia ettiği yıl olmuştur. Rusya'ya göre, ABD hegemonyası; Kırım'ın ilhakıyla daha net şekilde kırılmış, Karadeniz başta olmak üzere Akdeniz ve sonrasında Ortadoğu, Balkanlar gibi coğrafyaların kalbine kadar ilerleyebilecek bir Rus nüfuz alanı oluşturulmasının yolu açılmıştır. Rusya, büyük bir güce yaraşır şekilde davranarak yakın çevresinde yer alan en önemli tampon bölgesini etki alanı altında tutmayı başardığını değerlendirmektedir. Çalışmanın yazılmaya başlandığı tarih 2018 yılıdır, Kırım'ın ilhakı çalışmanın odak noktası olduğundan 2014 yılı ve yakın zaman öncesinde yaşanan, ilhaka giden süreçlere özellikle odaklanılmıştır. Ancak, Kırım'ın ilhakı 2014 ve birkaç yıl öncesinde yaşanan olaylarla açıklanamayacak kadar derin bir tarihi arka plana sahip olduğundan ilk Rus devletinin kurulduğu Kiev Knezliğinden başlanarak bir tarihi arka plan bilgisi verilmiştir. Çalışmanın yazım aşaması ise 2022 yılı Ocak ayında tamamlandığından (sonrasında sadece şekilsel düzenlemeler yapılmıştır), 2014 yılı odağından 2021 yılı sonuna kadar elde edilebilecek (özellikle internet kaynakları açısından) kaynaklardan istifade edilmiştir.

2022 yılı Şubat ayında Rusya ve Ukrayna arasında sıcak çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır, bu tarih itibariyle Çalışmanın yazım aşaması tamamlandığından (ve yaşanan tarih içinde yazmanın zorlukların da göz önüne alındığında) Çalışmada bu çatışmalara yer verilememiştir, zira bu satırlar yazılırken sürecin nereye/nasıl evrileceği belirsizliğini hala korumaktadır. Çatışmalarda yaşananlar, 2014 Kırım'ın ilhakıyla karşılaştırıldığında birçok farklı argümanın ortaya konulması mümkündür. Şöyle ki, Kırım müdahalesinde çok kısa sürede sonuca ulaşılmıştır ve referandum sonrasında Kırım, Rusya'ya katılmıştır. 2022 yılı Şubat ayında yaşanan çatışmalar ise geniş bir coğrafyaya yayılmasına rağmen (Ukrayna'nın kuzeydoğusu- doğusu ve güneydoğusu başta olmak üzere) nihai bir sonuca kısa sürede ulaşamadığı belirtilebilir. 2014 müdahalesini, coğrafi anlamda Kırım ile sınırlı tutan Rusya, 2022'de Kiev'i birkaç kere bombalayarak teritoryal manada geniş bir alana çatışmaları yaymıştır, kayda değer askeri zayıat vermesine rağmen Rusya'nın geri çekilmediği görülmektedir. Amiral gemisi batan, Ukrayna'daki asker sayısı yetersiz kalınca Suriye'den takviye kuvvetleri buraya kaydıran, Batı ülkelerinin yaptırımları sebebiyle ciddi ekonomik zorluklar yaşayan Rusya'nın saldırganlığını belli bir seviyede

tutmayıp, risk almayı tercih ettiği ve bunun bedeline de katlandığı görülmektedir. Rusya'nın ödeyeceği bedelin ilerleyen zamanlarda daha da ağırlaşacağı ve Çin'in etki alanına girmiş, daha hassas-kırılgan-ekonomik ve askeri anlamda güçsüz bir Rusya ile karşılaşacağı birçok uzman tarafından dile getirilmektedir, halihazırda Rusya'nın "rasyonel aktör" gibi davranmadığı ve belli kısıtlılıklar içinde, gücünün sınırlarını da zorlayarak yoluna devam ettiği belirtilebilir. Rusya, yakın coğrafyasında, Batı ittifaklarının etkisini kırmaya çalıştığı argümanına dayanarak (Ukrayna'da Neonazicilik söylemini de dayanak olarak göstererek) eylemini meşru göstermeye çalıştıysa da, insan hakları ihlalleri ve sivil can kayıpları sebebiyle söylemlerinde kullandığı argümanların geçerli ve tutarlı olmadığı ve dünya genelinde meşruiyetini büyük anlamda kaybetmiş bir aktör olarak öne çıktığı görülmektedir. Rusya, Batı ittifaklarını yakın coğrafyasından uzaklaştırmaya çalışırken, Finlandiya ve İsveç NATO üyesi olmak istediklerini deklare etmiş, bu konuda NATO olumlu görüş bildirmiş, Ukrayna ise AB başta olmak üzere Batılı devletlerden yardım alarak Batı ile daha da yakınlaşmıştır. Bu bilgiler ışığında Rusya'nın yalnızlaştığı ve isteğinin tam aksi şekilde Batı devletlerinin kendi sınırlarına daha da yaklaştığı (sürecin bu doğrultuda ilerlediği) görülmektedir.

Rusya, 2022 Ukrayna müdahalesinde 2014 müdahalesinde kullandığı söylem ve argümanlara benzer argümanlar kullanmış ve Rus nüfusa sahip çıkma, Batı'yı "öteki" olarak görme, düşmanlaştırma söylemlerine devam etmiştir, kimlik açısından bakıldığında 2014 müdahalesiyle birçok benzerlik kurulabilir. Ancak, çatışmaların geniş bir coğrafyaya yayılarak, insan hakları ihlalleri kimlik açısından öne çıkarılan argümanların etkisini ciddi anlamda azaltmış, anlamsız kılmıştır denilebilir.

Çalışmada, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'a olan müdahalesi ve ilhak vaka olarak ele alınmıştır ancak 2022'de yaşanan çatışmalar da bu sürecin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. İlerleyen zamanlarda yapılacak akademik çalışmalarda, her iki vaka birleştirilerek benzeyen ve farklılaşan yönleri incelenebilir, süreklilik ve değişim bağlamında farklı Uİ teorileri de kullanılabilir ve akademik literatüre katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- “1768- 1774 Yılları Arası Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Etkileri”, Osmanlı Devleti Gentr, 13. 09.2018, <https://www.osmanlidevleti.gen.tr/1768-1774-yillari-arasi-osmanli-rus-mucadelesi-ve-etkileri/> [15.11.2021].
- “A Divided Ukraine”, CNN, 03.03.2014, <https://edition.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided/>, [23.10.2020].
- “A Fractured Identity: How Ukraine’s iconic Dnieper River signifies geographical and cultural split”, **Wordpress**, 24.03.2014, <https://theunlikelydestination.wordpress.com/2014/03/24/a-fractured-identity-2/> [20.09.2020].
- “ABD, Romanya’daki füze Savunma Kalkanını Aktif Hale Getiriyor”, BBC News, 12.05.2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160511_abd_romanya_fuze [19.10.2021].
- Adler, Emanuel. **Constructivism in International Realitions: Sources, Contrubutions and Debates, Handbook of International Relations**, ed. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons, 2. bs. (Londra: SAGE Yayınları, 2013).
- Akhiyadov, Mokhmad. “Rusya’da Din-Devlet İlişkisi ve Kilise’nin Dış Politikadaki Etkisi”, İNSAMER, 16.11.2019, https://insamer.com/tr/rusyada-din-devlet-iliskisi-ve-kilisenin-dis-politikadaki-etkisi_1924.html [15.09.2020].
- Akyol, Ufuk “Kırım Ahali Cumhuriyeti ve Kırım’da Bolşevik İşgali (1917-1918), **International Crimes and History**, s. 19 (2018) : 75-104.
- Al, Arzu Figen ve Aypek Ayvacı. “Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, c. 13, s. 26 (2017) : 221-251.
- Alats, Evgenia ve Dimitri Trenin, “Results of the RF Foreign Policy 2015”, Carnegie Moscow Centre, 28.12.2015, <https://carnegie.ru/2015/12/28/ru-pub-62384,%2013> [15.11.2020].
- Alcaro, Riccardo. “West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis. Report of the Transatlantic Security Stmposium”, **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis** ed. Riccardo Alcaro, (Roma: IAI Research Papers- E book- 2015) : 65-72. https://www.iai.it/sites/default/files/iairp_18.pdf [15.05.2019].

- Aleksandr Zverev, "Competing Approaches: Neorealism versus Constructivism on the Ukrainian Crisis", Working Papers Centre for German and European Studies, St. Petersburg State University, s. 2 (2015), https://zdes.spbu.ru/images/working_papers/wp_2015/WP2_Zverev_Competing-approaches.pdf [06.02.2021].
- Alikin, Alexander. "Russia: Migration Helping to Russify Crimea", Eurasianet.org, 27.01.2017, <https://eurasianet.org/russia-migration-helping-to-russify-crimea> [20.11.2021].
- Allison, Roy. "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules", **International Affairs** (Oxford), c. 90, s. 6 (2014) : 1255-1297.
- Apakan, Hande. "Ukrayna krizinin Bölgeye Yansımaları ve Türkiye'nin Tutumu", Avrupa İncelemeleri Merkezi (AVİM), 15.10.2014, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/UKRAYNA-KRIZININ-BOLGEYE-YANSIMALARI-VE-TURKIYE-NIN-TUTUMU> [25.10.2021].
- "Archive for Kievian Rus", Little Waldingfield History Society, Kiev Rusyası (900-1200 haritası) <https://littlewaldingfieldhistorysociety.wordpress.com/2018/02/> [15.11.2021].
- Asker, Ali ve Merve Suna Özel Özcan, "Panslavizm ve Çarlık Rusya'sının ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerinde Etkisi", **International Crimes and History**, s. 17 (2016) : 17-46.
- Ateş, Ahmet. "Kırgızistan", TUIÇ Akademi, 22.12.2012, <https://www.tuicakademi.org/kirgizistan/> [01.01.2022].
- Ateş, Davut. **Uluslararası Politika - Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, Dora Yayınları, 2014.
- Avrasya Ekonomik Birliği Resmi sitesi: <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about>
AEB Anlaşması için: http://www.eaeunion.org/files/history/2014/2014_2.pdf [01.01.2022].
- Aydın, Mahir. "Tarih Boyunca Türkiye-Ukrayna İlişkileri", **Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, c. 2, s. 28 (2015): 31-44.
- Aydın, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", **Uluslararası İlişkiler**, c. 1, s. 1 (2004, Bahar): 33-60.
- Aydın, Tutku Filiz. "Crimean Tatars and Russia's Annexation of Crimea", **Turkish Policy Quarterly**, c. 13, s. 13 (2014, Sonbahar) : 81-92.
- Bağbaşıoğlu, Arif. "The Implications of the Ukraine Crisis for NATO's Solidarity: NATO Between Cooperative Security and Collective Defence", **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 9, s. 2 (2016, Aralık) : 651-664.

- Balcer, Adam. "Dances with Bear, Turkey and Russia after Criema", Global Turkey in Europa Center for East European Studies, University of Warsaw Working Paper, (2014, Temmuz), https://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_08.pdf [18.06.2021].
- Balcı, Bayram. "The Russian Intervention in Crimea: Erdogan's Dilemma", Carnegie Moscow Centre, 14.03.2021, <https://carnegie.ru/commentary/54950> [23.08.2021].
- Baranov, A. V. "Transformatsiya Slozhnosostavnogo Konflikta v Krymu v Usloviyakh Vossoyedineniya Regiona s Rossiye: Vnutripoliticheskiye i Vneshnepoliticheskiye Faktory", **Politeks**, c. 11, s. 4 (2015) : 92-102. <https://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-slozhnosostavnogo-konflikta-v-krymu-v-usloviyah-vossoedineniya-regiona-s-rossiey-vnutripoliticheskiye-i> [23.12.2021].
- Başpehlivan, Uygur. "Putin & Russian Heritage: Russia's Foreign Policy Identity Since Napoleon", E-International Relations, 05.05.2016, https://www.e-ir.info/2016/03/05/putin-russian-heritage-russias-foreign-policy-identity-since-napoleon/#_ftn2 [02.02.2021].
- "Baykar, Ukrayna'ya İkinci Parti SİHA İhracına Başladı", TRT Haber, 15.07.2021, https://www.trhaber.com/savunma/baykar-ukrayna-ya-ikinci-parti-siha-ihracina-basladi-h4190.html?gclid=Cj0KCQjw8p2MBhCiARIsADDUFVG7f7WJ-ON0NnGmXfWBHY9XavzdqP2l-Bmk51r26cl-us8XQ8CbrsoaAtEoEALw_wcB [20.09.2021].
- Bebler, Anton. "Crimea and the Russian- Ukrainian Confilict", The Norwegian Atlantic Committee Security Policy Library, Oslo, 2015, https://www.atlanterhavskomiteen.no/files/dnak/Documents/Publikasjoner/2015/Spb_1-15.pdf [25.10.2020].
- Behraves, Maysam. "The Relevance of Constructivism to Foreign Policy Analysis", E-International Relations, 17.06.2011, https://www.e-ir.info/2011/07/17/the-relevance-of-constructivism-to-foreign-policy-analysis/#_edn2 [22.10.2021].
- Ben-Ami, Shlomo. "Is Russia the Middle East's New Hegemon?", ASPI- Australian Strategic Policy Institute, 22.11.2019, <https://www.aspistrategist.org.au/is-russia-the-middle-east-s-new-hegemon/> [26.02.2021].
- Berezovets, Taras. "Russia Didn't Just Annex Crimea. It took People, too", Atlantic Council, 09.07.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-didn-t-just-annex-crimea-it-took-people-too/> [25.02.2020].

- Berls, Robert E. "Strengthening Russia's Influence in International Affairs, Part II : Russia and its Neighbors : A Sphere of Onfluence or Declining Relationship?", 13.06.2021,
<https://www.nti.org/analysis/articles/strengthening-russias-influence-in-international-affairs-part-ii-russia-and-its-neighbors-a-sphere-of-influence-or-a-declining-relationship/> [01.01.2022].
- Biersack, John ve O'Lear Shannon. "The Geopolitics of Russia's Annexation of Crimea: Narratives, Identity, Silences, and Energy", **Eurasian Geography and Economics**, c. 55, s. 3 (2014) : 247-269.
- Bilal, Anife. "İşgal Edilen Kırım'da 2019'da Rus Vatandaşlığı Alan Kişi Sayısı Açıklandı", Kırım Haber Ajansı, 12.01.2020,
<https://qha.com.tr/kirim/isgal-edilen-kirim-da-2019-da-rus-vatandasligi-alan-kisi-sayisi-aciklandi/143369/> [28.05.2021].
- Bilener, Tolga "Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna", Erhan Büyükkakıncı (derleyen). **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, 1. bs. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004) : 294-342.
- Birt, Raymond. "Personality and Foreign Policy: The Case of Stalin", **Political Psychology**, c. 14, s. 4 (1993): 607-625.
- Blank, Stephen. "A Double Dispossession: The Crimean Tatars After Russia's Ukranian War", **Internatioanl Association of Genocide Scholars**, c. 9, s. 1 (2015) : 17-32.
- . "The Erosion of Russian Hegemony in central Asia", 31. 07.2019,
<https://newlinesinstitute.org/china/the-erosion-of-russian-hegemony-in-central-asia/> [13.12.2021].
- Bradley, Philips Andrew. **International Relations Theory for 21st Ceuntry**, "Constructivism", ed. Martin Griffiths, 1. bs. (Newyyork: Routledge Yayınları, 2007).
- Brezzezinski, Zbigniew. **The Grand Chessboard, American Primacy and Its-Geostrategic Imperatives**, (New York NY: 2016).
- Bruusgaard, Kristin Ven. "Crimes and Russia's Strategic Overhaul", **Parameters**, c. 44, s. 3, (2014, Bahar) : 80-90.
https://www.atlanterhavskomiteen.no/files/dnak/Documents/Publikasjoner/2015/Spb_1-15.pdf [25.10.2020].
- Buckley, Mary. "Russian Foreign Policy and Its Critics", **Realignments in Russian Foreign Policy**, ed. Rick Fawn, (London: 2003), 25-32.
- "Budapeşte Anlaşması Savaşı Tetikliyor", HaberTürk, 06.03.2014
<https://www.haberturk.com/dunya/haber/927213-budapeste-anlasmasi-savasi-tetikleyebilir> [20.03.2020].

- “Budapeşte Memorandumu”, United Nations Treaty Collection,
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52241/Part/I-52241-0800000280401fbb.pdf>- [19.03.2020].
- Bull, Hedley. **The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics**, 3. bs. (New York: Palgrave Press, 2002).
- Burkhardt, Fabrian. “Russia’s “Passportisation” of the Donbas The Mass Naturalisation of Ukrainians is More Than a Foreign Policy Tool”, SWP Comment (Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit), Ağustos 2020,
<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C41/> [17.05.2021].
- Burr, Viven. **Sosyal İnşacılık**, çev. Sibel Arkonaç, 2.bs. (Routledge Taylor & Francis Group’tan –orijinalinden çevrilmiştir- Nobel Akademik Yayıncılık, 2012).
- Büyükkakıncı, Erhan. “Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar”, Erhan Büyükkakıncı (derleyen). **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, 1. bs. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004) : 366-436.
- Cankara, Pınar Özden ve Cankara, Yavuz. “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, s. 15 (2007, Mayıs) : 193-212.
- Carr Edward Hallett. **The Twenty Years Crisis 1919-39**, 2. bs. (London: Macmillan Press, 1946).
- Carson, Micheal ve John Clark, “Federal Reserve History, Aisan Financial Crisis”, Federal Reserve History,
<https://www.federalreservehistory.org/essays/asian-financial-crisis> [10.10.2019].
- Casula, Philipp. “Russia’s Foreign Policy from the Crimean Crisis to the Middle East: Great Power Gamble or Biopolitics?”, **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 27-51.
- Chau, Ponal. “Liberalism: A Policial Philosophy”, Mannkal Economic Education Fundation, 26.11.2009,
<https://www.mannkal.org/downloads/scholars/liberalism.pdf> [07.02.2019].
- Cook, Samuel J. “The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective”, **University of St. Thomas Journal of Law and Public Policy**, c. 10, s.1 (Ocak, 2015) : 63-82.
<https://ir.stthomas.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=ustjlpp> [22.06.2020].
- Costea, Catalin Alin. “The Russian Fedearition and the Implementation of thre A2/AD System in thr Black Sea: Risks and Threats to Romania”,
<http://www.themarketforideas.com/the-russian-federation-and-the->

implementation-of-the-a2-ad-system-in-the-black-sea-risks-and-threats-to-romania-a122/ [12.12.2021].

“Crimea’s Strategic Value to Russia”, CSIS Centre for Strategic & International Studies, 18.03.2014,
<https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/crimeas-strategic-value-russia> [15.05.2021].

Culture.ru web sitesi, “Aleksandr Solzhenitsyn”,
<https://www.culture.ru/persons/9837/aleksandr-solzhenicyn> [10.10.2021].

Çağatay, Soner ve James Jeffrey. “Turkey’s Muted Reaction to the Crimean Crisis”, **The Washington Institute for Near East Policy**, 04.03.2014,
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkeys-muted-reaction-crimean-crisis> [15.10.2020].

Çakır, Fahriye ve Rıfat Günay. “Vladimir Putin’in Valdai Konuşmasının Politik Söylem- Psikoloji Bağlamında İrdelenmesi”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, c. 7, s. 2, (2017, Haziran) : 175-184.

Çakmak, Mahmut Sezer. “Pozitsiya SMI Turtsii v otnoshenii vkhodzheniya Kryma i Sevastopolya v sostav Rossiyskoy Federatsii” **Gumanitarny Vektor**, c. 3, s. 9 (2014) : 148-151.
<https://cyberleninka.ru/article/n/pozitsiya-smi-turtsii-v-otnoshenii-vkhodzheniya-kryma-i-sevastopolya-v-sostav-rossiyskoy-federatsii> [19.07.2020].

Çalışkan, Burak. “Kırım Raporu: Jeopolitik Rekabette Düğüm Noktası”, İNSAMER, 06.01.2020,
<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-kirim-raporu-jeopolitik-rekabette-dugum-noktasi.pdf> [28.05.2020].

———. “Kırım’ın İlhakı ve Gelişen Türkiye-Ukrayna İlişkileri”, İNSAMER, 27.05.2016,
https://insamer.com/tr/kirimin-ilhaki-ve-gelisen-turkiye-ukrayna-iliskileri_303.html [25.10.2021].

———. “Stratejik Ortaklık: Türkiye- Ukrayna İlişkileri”, İNSAMER, 12.09.2017,
https://insamer.com/tr/stratejik-ortaklik-turkiye-ukrayna-iliskileri_827.html [23.06.2021].

———. “Vladimir Putin’in Dış Politika Felsefesi”, İNSAMER, 24.05.2019,
https://insamer.com/tr/vladimir-putinin-dis-politika-felsefesi_2192.html [22.10.2020].

Çetinkaya, Şeref ve Ahmet Öztürk. “2006-2009 Doğal Gaz Krizleri Sürecinde Türkiye’nin ‘Güvenilir Güzergah’ Tezinin Enerji Güvenliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, c. 16, s. 63 (2019) : 401-415.

- Çigankov, A. P. **Vneşnaya Politika Rassii: Formiravanie İntresa Ot Gorboçeva Do Putina**, (E-Book, Moskva: Nauçnaya Kniga, 2008).
https://books.google.com.tr/books/about/%D0%92%D0%BD%D0%B5%D1%88%D0%BD%D1%8F%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81.html?id=zZ4iAQAAIAAJ&redir_esc=y [10.11.2020].
- Çurku, Kadir. “NATO’nun Eski Rusya Temsilcisi, Moskova’yı Ukrayna’yı Sırtından Vurmakla Suçladı”, UKR Haber Sitesi, 15.02.2019,
<https://www.ukrhaber.com/blog/natonun-eski-rusya-temsilcisi-moskovayi-ukraynayı-sirtindan-bicaklamakla-sucladi/#.YG02xegzbIU> [19.03.2020].
- Davis, Nathaniel. **A Long Walk To Church: A Contemporary History of Russian Orthodoxy**, (San Francisco: Westview Press, 1995).
- “Declaration on Principles Of International Law Friendly Relations And Co-Operation Among States In Accordance With the Charter Of The United Nations”, Birleşmiş Milletler resmi sitesi,
<https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf> [24.05.2020].
- “Deportation of the Crimean Tatars, History, Chronology, Victims” (infographics), 20.05.2017, Interantional Volunteer Community InformNapalm,
<https://informnapalm.org/en/deportation-crimean-tatars-history-chronology-victims-infographics/> [23.06.2021].
- Dickinson, Peter. “Russia Understands Ukraine’s Geopolitical Importance but Does the West?”, Atlantic Council, 01.11.2018,
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russia-understands-ukraine-s-geopolitical-importance-but-does-the-west/> [15.11.2019].
- . “The 2008 Russo- Georgian War: Putin’s Green Light”, Atlantic Council, 07.08.2021,
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/> [20.12.2021].
- “Distinctive Partnership Between Ukraine and NATO”, Ukrayna Dışişleri Bakanlığı sitesi,
<http://old.mfa.gov.ua/en/about-ukraine/euroatlantic-cooperation/ukraine-nato> [20.03.2020].
- Dolya, Anna. “The Annexation of Crimea: Lessons for European Security”, **European Issues**, Fondation Robert Schuman Policy Paper, s. 382, 23 Şubat 2016,
<https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-382-en.pdf> [12.10.2021].
- Duncan, Peter J. “Contemporaray Russian Identity Between East and West”, **Cambridge The Historical Journal**, c. 48, s. 1 (2005, Mart) : 277-294.
<https://www.cambridge.org/core/journals/historical-journal/article/abs/contemporary-russian-identity-between-east-and-west/02AE32765B16C104869D71B8F241D792> [14.02.2020].

Dunne, Tim, Hansen Lene ve Colin Wight. "The End of International Theory?", **European Journal of International Relations**, c. 19, s. 3 (2013) : 405-425.

"Eastern Partnership", European External Action Service,
https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership_en
[22.08.2020].

Ekinci, F. Didem. "İnşacılık, Kimlik, 'Üretilmiş Vatandaşlar: Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da Vatandaşlık Politikaları", **Uluslararası İlişkiler**, c. 16, s. 61 (2019) : 97-109.

Erkan, Süleyman. "2008 Rusya- Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum", **International Journal of Economic and Administrative Studies**, s. 17 (2016) : 1-24.

Erkan, Ümmet. "Rus Modernleşmesinde Batı Karşıtlığının Tarihsel Temelleri", **Türk Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, c. 4, s. 1 (2017, Yaz): 52-70.

Erol, M. Seyfettin. "Ukrayna-Kırım ya da İkinci Yalta Krizi", **Karadeniz Araştırmaları**, s. 41 (Bahar 2014) : 1-14.

Esmati, David. "Putin's Last Oblast: A Constructive Perspective", **JPI Newyork University Journal of Political Inquiry**, 31. 03.2015,
<https://jpinyu.com/2015/03/31/putins-latest-oblast-a-constructivist-perspective/> [14.06.2019].

Fierke, K.M. **Constructivism, International Relations Theories Discipline and Diversity**, ed. Tim Dunne, Milija Kurki, Steve Smith, 3. bs. (United Kingdom: Oxford University Press, 2013).

Freedman, Lawrence . "Ukraine and the Art of Exhaustion", War on the Rocks, 11.08.2015, <https://warontherocks.com/2015/08/ukraine-and-the-art-of-exhaustion/> [17.09.2021].

Freeman, Evan. "Byzantium, Kievan Rus, and their contested legacies", The Center for Public Art History, <https://smarthistory.org/byzantium-kievan-rus/> [15.06.2020].

Freire, Maria Raquel. "Ukraine's Multi-Vectoral Foreign Policy: Looking West while not Overlooking its Eastern Neighbor", UNISCI Discussion Papers, s. 20, Mayıs 2009,
<https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72509/UNISCI%20DP%2020-%20FREIRE.pdf> [03.07.2020].

Frühling, Stephan ve Guillaume Lasconjarias. "NATO, A2/ AD and the Kaliningrad Challenge", **Survival (Global Politics and Strategy)**, c. 58, s. 2 (2016) : 95-116.

Gardner, Hall. "The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications", **European Politics and Society**, c. 17, s. 4 (2016) : 490-505.

Geanakoplos, Deno J. “Bizans İmparatorluğu’nda Kilise ve Devlet: Sezaropapizm Sorununu Yeniden Düşünmek”, çev. Mustafa Alican, **Tarih Okulu Dergisi**, s. 9 (Ocak-Nisan 2011) : 169-198.

Giovanni, Baldoni. “A Theoretical Analysis of Russian Foreign Policy: Changes Under Vladimir Putin”, E-International Relations, 10.10.2016, <https://www.e-ir.info/2016/09/10/a-theoretical-analysis-of-russian-foreign-policy-changes-under-vladimir-putin/> [02.01.2022].

Gonzalez, Francisco J. Ruiz. “The Foreign Policy Concept of Russian Federation: A Comparative Study”, IEEE.ES Framework Documents, 06.2013, http://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2013/DIEEEM06-2013_Rusia_ConceptoPoliticaExterior_FRuizGlez_ENGLISH.pdf [20.12.2020].

Gorshkov, M. K. “Vossoyedineniye Kryma s Rossiyey: sotsial'no-istoricheskiye, politicheskiye i sotsiokul'turnyye predposylki”, Sostoyaniye i problemy sotsiokul'turnoy integratsii Kryma v Rossiyu Pervyy krymskiy sotsiologicheskii forum, no 2 (22), (27-29 Mayıs 2018) : 7-16. <https://cyberleninka.ru/article/n/vossoedinenie-kryma-s-rossiye-sotsialno-istoricheskie-politicheskie-i-sotsiokulturnye-predposylki/viewer> [22.10.2020].

Götz, Alias. “Neorealism and Russia’s Ukrain Policy, 1991- Present”, **Contemporary Politics**, c. 22, s. 3 (2016) : 301-323.

Gressel, Gustav. “Waves of Ambition: Russia’s Military Build-up in Crimea and Black Sea”, European Council on Foreign Relations, 21.10.2021, <https://ecfr.eu/publication/waves-of-ambition-russias-military-build-up-in-crimea-and-the-black-sea/> [25.10.2021].

Griffiths, Martin. **Fifty Key Thinkers in International Relations**, (Newyork: Routledge Printings, 1999).

Griffiths Martin, Roach Steven C. ve Solomon M. Scott. **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünceler ve Teoriler**, çev. Cesran (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011).

“GT Investigates: US wages global color revolutions to topple govts for the sake of American control”, **Global Times**, 02.12.2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202112/1240540.shtml> [20.12.2021].

“GULAG”, ГҮЛІАГ Academic.ru, (Akademik Sözlük) <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1107> [10.10.2019].

Gülseven, Aslı Yiğit. “Geçmişten günümüze Ruskiy Mir (Rus Dünyası) : Bir Kimlik Projesinden Uluslararası Politikaya”, **Avrasya Etüdleri**, Yıl 25, c. 56, s.2 (2019) : 33-52.

- . “Rethinking Russian Pan-Slavism in the Ottoman Balkans: N.P. Ignatiev and Slavic Benevolent Committee (1856-77)”, **Middle Eastern Studies**, Routledge Taylor& Francis Group Press, c. 53, s. 3 (2017) : 332-348.
- Güneş, Mehmet. “Uluslararası Siyasette İyi Komşuluk Politikası Bağlamında Rusya’nın Ukrayna ile Komşuluğu”, Stratejik Düşünme Enstitüsü, 18.04.2021, <https://www.sde.org.tr/analiz/uluslararasi-siyasette-iyi-komsuluk-politikasi-baglaminda-rusyanin-ukrayna-ile-komsulugu-analizi-21936> [25.05.2021].
- Gvosdev, Nikolas K. “The New Russian Empire”, **The National Interest**, 6.04.2012, <https://nationalinterest.org/commentary/the-new-ussr-6783> [01.01.2021].
- Härtel André, Katerina Malygina, Gorenburg Dmitry P. ve Grätz, Jonas “Back to the Future? Ukrainian-Russian Relations After Kyiv’s Presidential Election”, **Russian Analytical Digest**, c. 75, s. 10 (2010) : 1-25.
- Hedenskog, Jakob. “Filling the Gap: Russian Security Policy Towards Belarus, Ukraine and Moldova Under Putin”, **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem (Newyork: Routledge Press, 2005) : 130-156.
- Heywood, Andrew. **Küresel Siyaset**, çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir (Ankara: Adres Yayınları, 2011).
- Hopf, Ted. “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, **International Security**, c. 23, s. 1 (1998, Yaz) :171-200.
- Hosking, Geoffrey. **Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, çev. Kezban Acar, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011).
- Houghton, David Patrick “Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach”, **Foreign Policy Analysis**, c.1, s. 3 (2007) : 24-45.
- “How Malorossia was Turned into the Patch-quilt of Discord that is Ukraine”, Stanislav.org, 27.02.2017, <https://stanislavs.org/how-malorossia-was-turned-into-the-patch-quilt-of-discord-that-is-ukraine/> [25.08.2020].
- Humphrey, Bill. Arsenal Research, Arsenalfordemocracy.com, 2014, <http://arsenalfordemocracy.com/2014/04/12/ukraine-crisis-map-as-of-april-12-2014/> [01.01.2021].
- Hurd, Ian. “Constructivism”, **The Oxford Handbook of International Relations** (Oxford University Press: 2008).
- “İtogi referenduma v Krymu”, 17.03.2014, <https://tass.ru/infographics/7546> [04.12.2020].

Ivanov, Igor. "Russian Foreign Policy on the Eve of the 21st Century: Problems of Formation, Development and Continuity" **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina (NewYork: Central European University Press, 2005).

Ivanov, Sergey "On the Version of the National Security Conception of the Russian Federation" **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina, (NewYork: Central European University Press, 2005), 255-282.

İdiz, Semih "Turkey faces 'geography's revenge in Crimea", **Al-Monitor**, Mart 2014, <https://www.al-monitor.com/originals/2014/03/turkey-crimea-policy-russia-strategy-tatars-geography-rights.html> [25.06.2021].

"İgor İvanov" hakkında bilgi, Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam Web sitesi, <https://russiancouncil.ru/en/igor-ivanov/>[04.12.2021].

"İlber Ortaylı'dan Kırım Değerlendirmesi: Türkiye'nin Putin ile Konuşması Lazım..." Türk-Rus Haber Sitesi, 15.10.2021, <https://turkrus.com/64801-ilber-ortaylidan-kirim-degerlendirmesi-turkiyenin-putin-ile-konusmasi-lazim-xh.aspx> [20.10.2021].

İnalcık, Halil. "Kırım Hanlığı", Vatan Kırım, 29.01.2018, <https://www.vatankirim.net/kirim-hanligi-468/> [22.09.2021].

İncekaya, Gülsüm. "Uzmanlar Kırım'ın İşgalini Sovyet Politikasının Devamı Olarak Görüyor", AA Haber, 27.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlar-kirimin-iskalini-sovyet-politikasinin-devami-olarak-goruyor/2158882> [06.11.2021].

İsmayil, Elnur. "21. Yüzyıl Rus Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, c. 1, s. 1 (2013) : 87-106.

Jackson, Robert, George Sorenson ve Jorgen Moller. **Introduction of International Relations Theories and Approaches**, 7. bs. (Oxford University Press: 2019).

Jacobson, Jon. **When the Soviet Union Entered World Politics**, (Berkeley: University of California Press, 1994).

Johnson, Dominic D.P. ve Bradley A. Thayer. "The Evolution of Offensive Realism", **Politics and the Life Sciences**, Cambridge University Press, c. 35, s. 1 (2016, Bahar): 1-26.

"Joint Press Communique EU-Ukraine Summit" Kiev 23 Temmuz 1999, AB Komisyonu, Yayınlanma tarihi 13.08.1999, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_99_244 [01.01.2021].

"Joint Statement on Crimea by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission Jose Manuel Barroso",

AB Konseyi, Brüksel, 16 Mart 2014, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141566.pdf [10.04.2019].

Kalay, Güler. “Doğu Ukrayna’da Etnopolitik Çatışmalar ve Donbas’ta Artan Gerilim”, ANKASAM, 16.03.2021, <https://www.ankasam.org/dogu-ukraynada-etnopolitik-catismalar-ve-donbasta-artan-gerilim/> [01.07.2021].

Kamalov, İlyas. **Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova’nın Rövanşı**, (İstanbul :Yeditepe Yayınları, 2008).

———. **Putin’in Rusyası: KGB’den Devlet Başkanlığına**, (Kaknüs Yayınları, 2004).

Kamenskii, Alexander. “Catherina the Great’s Foreign Policy Reconsidered”, **Journal of Modern Russian History and Historiography**, s. 12 (2019, Eylül) : 169-187.

Karaganov, Sergey. “Anatomiya velichiya”, 07.07.2016, https://aif.ru/politics/opinion/anatomiya_velichiya [20.12.2020].

———. “O mire nedalekogo budushchego”, **Rossiyskaya gazeta**, 13.09.2005, <https://rg.ru/2005/09/13/politika.html> [12.05.2021].

Karatnycky, Adrian “Ukraine’s Orange Revolution”, Council on Foreign Relations, **Foreign Affairs**, c. 84, s. 2 (Mart - Nisan, 2005). <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2005-03-01/ukraines-orange-revolution> [04.06.2021].

Karns, Margaret P. ve Karen A. Mingst **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, (London: Lynne Rienner Publishers, 2004).

Katchanovski, Ivan. “Crimea: People and Territory Before and After Annexation”, **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa, (Bristol, UK: E-International Relations Publishing, 2015) : 76-84. <https://www.e-ir.info/publication/ukraine-and-russia-people-politics-propaganda-and-perspectives/> [15.10.2019].

Kaya, Sezgin (ed.), **Rusya’nın Doğu Politikası**, (Ekin Yayınları, 2013).

“Kennan and Containment, 1947”, Office of Historian United States of America <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan> [25.07.2020].

Khairmukhenmedov, Nurbek “Stalin Döneminde Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları”, **Bilig Dergisi**, s. 41 (2007) : 155-174.

- Khazanov, Anatoly M. "A State Without A Nation? Russia After Empire", **The Nation-State in Question**, ed. T. V. Paul-G. John Ikenberry-John A. Hall (Princeton: Princeton University Press, 2003) : 79-105.
- Khramchikhin, Aleksandr. "Rethinking the Danger of Escalation: The Russia – NATO Military Balance", Carnegie Endowment for International Peace (Şubat, 2018): 1-12, https://carnegieendowment.org/files/Khramchikhin_NATO_web.pdf [05.11.2021].
- Kınıklıoğlu, Suat. "Türkiye-Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatar Meselesi", **Bilig Dergisi**, s. 3 (1996, Güz) : 33-38.
- Kim, Lucian. "Why the Crisis Between Ukraine and Russia Has Taken to the Sea?", NPR, 28.11.2018, <https://www.npr.org/2018/11/28/671615172/why-the-crisis-between-ukraine-and-russia-has-taken-to-the-sea> [18.04.2021].
- Kiraz, Sami. "Sosyal İnşacılık Yaklaşımı" ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, **Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar**, (Ankara: Kripto Yayınları, 2014).
- Kirkham, Ksenia. "The Formation of the Eurssain Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?", **Journal of Eurasian Studies**, s.7 (2016): 111-128.
- Kissenger, Henry. "To Settle the Ukranie Crisis Start at the End", **The Washington Post**, 05.03. 2014, https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?utm_term=.65ddae2c9212 [12.11.2019].
- Kişman, Zülfikar Aytaç ve Berfu Boyraz. "Rusya ve İran'da Kimlik ve Dış Politika", **Tarih Okulu Dergisi**, c. 12, s. 38 (2019, Şubat) : 765-778.
- Klepatskii, L. N. "The New Russia and the New World Order", **Russia Between East and West, The Cummings Center Series**, ed. Gabriel Gorodetsky, (Londra: 2005) : 1-18.
- Klotz, Maximilian "Russia and Ukranian Crisis: A Multiperspective Analysis of Russian Behaviour, by Taking Into Account NATO's and EU's Enlargement", **Croatian International Relations Review**, c. 23, s. 80 (2017) : 259-287.
- Knutsen, Torbjorn. **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, çev. Mehmet Özey, 2. bs. (Açılım Yayınları, 2015).
- Kofman, Micheal. "The August War: Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War", War on the Rocks, 17.08.2018, <https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/> [20.12.2021].

- Kofman, Michael, Katya Migacheva, Brian Nichiporuk, Andrew Radin, Olesya Tkacheva ve Jenny Oberholtzer, **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, (Santa Monica: RAND Corporation, 2017) https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1498.html [25.12.2021].
- Kolsto, Pal. "Crimea vs Donbas: How Putin Won Russian Nationalist Support- and Lost it Again", **Slavic Review**, c. 75, s. 3 (2016, Sonbahar) : 702-725.
- Kokoshin. A.A, "Rossiya kak sovremennaya velikaya derzhava" Pravovedeniye i politologiya, 12.10.2010, <https://pravo33.wordpress.com/2010/10/12/> [12.12.2020].
- Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü, (Rusça -Организация Договора о коллективной безопасности), Resmi web sitesi <https://odkb-csto.org/> [12.12.2021].
- "Konets mnogovektornosti", **Kievski Telegraf**, http://www.uis.kiev.ua/_other/k-telegraph/allvectors_policy_end.htm [03.07.2020].
- Kononczuk, Wojciech. "Russia's Real Aims in Crimea", Carnegie Endowment for International Peace, 13.03.2014, <https://carnegieendowment.org/2014/03/13/russia-s-real-aims-in-crimea-pub-549> [11.11.2020].
- Konstantinovich, Fursov Kirill "«Myagkaya», «zhostkaya» i «umnaya» sila v politicheskom diskurse mezhdunarodnogo krizisa vokrug Ukrainy", Uvedomleniye- Konferents-zal, Yuzhno-Ural'skiy gosudarstvennyy universitet, kafedra politologii, 129-133. <https://cyberleninka.ru/article/n/myagkaya-zhyostkaya-i-umnaya-sila-v-politicheskom-diskurse-mezhdunarodnogo-krizisa-vokrug-ukrainy/viewer> [06.06.2020].
- "Kontseptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii (2013)", Grant Ru-İnformatsionna-Pravavoy Portal, 12.12.2013, <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094/> [12.10.2019].
- Korobov, A.A. ve S.S. Smetannikov, "Vliyaniye Turtsii na Regional'nyye Politicheskiye Protsessy Respubliki Krym: Konstruktivnyy Analiz", **Yevraziyskoye Prostranstvo: Integratsionnyye Protsessy i Regional'ni Opyt Upravleniya**, c. 4, s. 49 (2015) : 24-32, <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-turtsii-na-regionalnye-politicheskie-protsessy-respubliki-krym-konstruktivnyy-analiz/viewer> [23.08.2021].
- Koslowski, Rey ve Frededrich V. Kratochwill. "Understanding Change in International Poltics: the Soviet Empire's Demise and the International System", **International Organization**, c. 48, s. 2 (1994, Güz) : 215-247.
- Kozelsky, Mara. "Don't Underestimate Importance of Religion for Understanding Russia's Actions in Crimea", **The Washington Post**, 13.04.2014,

<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/13/dont-underestimate-importance-of-religion-for-understanding-russias-actions-in-crimea/> [30.05.2021].

Kozyrev, Andrei. "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, c. 73, s. 3 (Mayıs - Haziran, 1994) : 59-71.

Krastev, Ivan. "What Does Russia Want and Why?", **Prospect**, 06.03.2014, <https://www.prospectmagazine.co.uk/politics/what-does-russia-want-and-why> [06.02.2021].

Krastev, Ivan. "Dancing with the Bear. How the West Should Handle Its Relations with Russia", **West- Russia in Light of the Ukraine Crisis**, ed. Riccardo Alcaro, *West- Russia in Light of the Ukraine Crisis*, (Roma: IAI Research Papers- E book, 2015) : 17-28, https://www.iai.it/sites/default/files/iairp_18.pdf [15.05.2019].

Kratochwil, Frederick. "Constructivism and International Relations, Alexander Wendt and his Critics", **Constructing a New Ortoodoxy? Wendt's Social Theory of International Politics and Constructivist Challenge**, ed. Stefano Uzzini, Anna Leander, (Newyork: Routledge Press, 2006) : 23-42.

Krickovic, Andrej ve Maxim Bratersky, "Benevolent Hegemon, Neighborhood Bully, or Regional Security Provider? Russi's Efforts to Promote Regional Integration After the 2013-2014 Ukraine Crisis", **Eurasian Geography and Economics**, c. 57, s. 2 (2016) : 180-202.

Kurt, Selim. "Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Rusya Federasyonu-Ukrayna Çatışmasını Anlamak", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 75, s.1 (2020) : 1-30.

Kuzio, Taras. "Identity and Nation-building in Ukraine Defining the 'Other'," **Ethnicities**, SAGE Publications, c. 1, s. 3 (2001) : 343-365.

———. "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine", **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa (Bristol: E-International Relations Publishing, 2015) : 103-116.

———. "Turkish-Ukrainian Relations Receive A Boost," **BRAMA news**, 11.06.2002, http://www.brama.com/news/press/020711kuzio3_turkey-ukr.html [10.10.2020].

Kuzio, Taras ve D'anieri, Paul. **The Sources of Russia's Great Power Politics, Ukraine and the Challenge to the European Order**, (Bristol England: E-International Relations Publishing, 2018).

Kuzio, Taras ve Paul D'anieri. "The Causes and Consequences of Russia's Actions Towards Ukraine", **E-International Relations**, 16.06.2018,

https://www.e-ir.info/2018/06/16/the-causes-and-consequences-of-russias-actions-towards-ukraine/#_ftnref3 [17.07.2020].

Kynev, Aleksandr. “20 let Vladimira Putina: transformatsiya regional'noy politiki” **Vedomosti**, 05.08.2019,
<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/08/15/808836-20-let-putina>
[11.11.2020].

Lankina, Tomila ve Kinga Niemczyk. “What Putin Gets About Soft Power”, **Foreign Policy and Soft Power**, (London: Palgrave Studies in International Relations Series. Palgrave Macmillan, 2015): 97-116.
<https://link.springer.com/content/pdf/bfm%3A978-1-137-46888-8%2F1>
[11.05.2020].

Laruelle, Marlène. **In the Name of the Nation: Nationalism and Politics in Contemporary Russia**, (New York: Palgrave Macmillan, 2009).

Lavrov, Sergey. “Russia in the 21st- Century World of Power”, **Russia in Global Affairs**, 27.12.2012,
<https://eng.globalaffairs.ru/articles/russia-in-the-21st-century-world-of-power/> [25.09.2020].

“Law of Ukraine On Approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea”, CIS Legislation, 23.12.1998 Law of Ukraine,
<https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=17752> [22.10.2021].

Libman, Alexander. “Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined” **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 81-103.

Liik, Kadri, Metodiev, Momchil ve Popescu, Nicu. “Defender of the Faith? How Ukraine’s Orthodox Split Threatens Russia?”, European Council on Foreign Relations, Policy Brief, 30.05. 2019,
https://ecfr.eu/publication/defender_of_the_faith_how_ukraines_orthodox_split_threatens_russia/ [20.05.2020].

Lo, Bobo. **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era Reality, Illusion and Mythmaking**, 1. bs. (Newyork: Palgrave Macmillian Yayınları, 2002).

———. **Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy**, (Oxford: Chatnam House Papers, The Royal Institute of Internatioanl Affairs, Blackwell Publishing, 2003).

Lobell, Steven E. “Structural Realism/ Offensive and Defensive Realism”, **Oxford Research Encyclopedias**, Mart 2017,
<https://oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-304De> [15.02.2019].

Macit, Nadim. “Soğuk Savaş Sonrası Rusya’da Ulusal İdeolojinin Oluşumu, Din ve Diplomasi”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, c. 10, s. 2 (2010, Kış) : 97-122.

- Mamedov, Ruslan. "Politicheskiy ves ili ekonomicheskoye dividendy: kakova novaya rol' Rossii na Blizhnem Vostoke?", Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam, 15.08.2019, <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/ruslan-mamedov/rossiya-kak-postavshchik-bezopasnosti-na-blizhnem-vostoke-vozmozhnosti-i-ogranicheniya/> [22.10.2021].
- Mammadov, Halit. "Rus Dış Politikasında Stratejik-Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini", Rapor, Ahmet Yesevi Üniveristesi İnceleme Araştırma Dizisi, Yayın No 16, Ankara, 2014. https://www.ayu.edu.tr/yayin_detay/30/rus-dis-politikasinda-stratejik-zihinsel-sureklilik-ve-putin-in-dis-politika-doktrini [25.09.2020].
- Mankoff, Jeffrey. **Russian Foreign Policy - The Return of Great Power Politics** (Maryland ABD: Rowman & Littlefield Yayınları, 2009).
- . "What a Eurasian Union Mean for Washington?", **The National Interest**, <https://nationalinterest.org/commentary/what-eurasian-union-means-washington-6821f> [20.12.2021].
- Mankoff, Jeffrey ve Kuchins, Andrew "Russia, Ukraine, and U.S. Policy Options: A Briefing Memo", CSIS Center of Strategic & International Studies, Russia and Eurasia Program, (2015). https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/150129_Mankoff_RussiaUkraineUSOptions_Web.pdf [10.05.2021].
- Mark, Joshua J. "Kieavian Rus", **World History Encyclopeida**, 03.12.2018, https://www.worldhistory.org/Kievan_Rus/ [15.11.2019].
- Masters, Jonathan. "Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia, Council on Foreign Relations", Council of Foreign Relations, 05.02. 2020. <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia> [20.05.2019].
- McFaul, Micheal. "Putin, Putinism, and Domestic Determinants of Russian Foreign Policy", **International Security**, c. 45, s. 2 (Güz, 2020) : 95-139.
- Mearsheimer, John J. "E. H. Carr vs. Idealism: The Battle Rages On", **International Relations**, c. 19, s. 2 (2015) : 139-152.
- . "Power and Fear in Great Power Politics", **One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004)**, ed. G. O. Mazur (New York: Semenenko Foundation, 2004).
- . "Why the Ukranian Crisis is the West's Fault?", **Foreign Affairs**, (Ekim-Kasım 2014) : 1-8. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> [15.05.2021].

- . **The Tragedy Of Great Power Politics**, (New York: W.W. Norton Press, 2001).
- . “Getting Ukraine Wrong”, **The New York Times**, 13.03.2014, <https://www.nytimes.com/2014/03/14/opinion/getting-ukraine-wrong.html> [05.03.2020].
- . “Don’t Arm Ukraine”, **The Washington Post**, 08.02.2021 <https://www.nytimes.com/2015/02/09/opinion/dont-arm-ukraine.html> [10.06.2021].
- . “The False Promise of International Institutions”, **International Security**, c. 19, s. 3 (Kış, 1994-1995) : 5-49.
- . “Realists and Idealists”, **Security Studies**, c. 20, s. 3 (2011) : 424-430.
- Medvedev, Roy A. ve Bernbaum John A. “The Search for the Russian Idea”, **Post-Soviet Russia: A Journey Through the Yeltsin Era**, (New York: Columbia University Press, 2000).
- Mikheyeva, I. V, A. S. Loginova ve A. V. Skiperskikh, “Integratsiya Krymav sostav Rossii: «tsena» voprosa”, (Integration of the Crimea into Russia: The Price Paid) **FİNANSY: Teoriya i Praktika** (Integration of the Crimea into Russia: The Price Paid) c. 21, s. 4 (2017) : 54-65. https://econpapers.repec.org/article/scnfinanc/y_3a2017_3ai_3a4_3ap_3a54-65.htm [10.10.2019].
- Mingst, Karen A. **Essentials of International Relations**, 2. bs. (Newyork: WW Norton Company Press, 1947).
- “Ministr inostrannykh del Rossii Igor' Ivanov predstavil kontseptsuyu vneshney politiki Rossii” , 1TV news, 10.06.2000, https://www.1tv.ru/news/2000-07-10/298202-ministr_inostrannyh_del_rossii_igor_ivanov_predstavil_kontseptsuyu_vneshn_ey_politiki_rossii [10.11.2021].
- Mirzaliyeva, Fatma. “Vladimir Putin Kimliği ve Rus Dış Politikasına Etkisi”, ORDAF Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Derneği, 2019, <http://ordaf.org/vladimir-putin-kimligi-ve-rus-dis-politikasina-etkisi/> [15.10.2020].
- Moiseev, Alexei. “Concerning Certain Positions on the Ukrainian Issue in International Law,” **Russian Politics & Law**, Routledge Press, c. 53, s. 2 (2015) : 47-60.
- Morgenthau, Hans J. **Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace**, Rev. Kenneth W. Thomson, W. David Clinton, 7. bs (Newyork: 2005).
- “Montrö Sözleşmesi”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi

<https://www.mfa.gov.tr/implementation-of-the-montreux-convention.en.mfa>
[15.11.2021].

“Morskaya Doktrina Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Denizcilik Doktrini 2015 yılında onaylanmıştır.) <http://docs.cntd.ru/document/555631869> [10.05.2021].

Mrachek, Alexis. “How Putin Uses Russian Orthodoxy to Grow His Empire”, The Heritage Foundation, 22.02.2019,
<https://www.heritage.org/europe/commentary/how-putin-uses-russian-orthodoxy-grow-his-empire> [22.09.2020].

Mukhametov, R. S. (**Vneshnyaya Politika Rossii v Blizhnem Zarubezh'ye**, Yekaterinburg Izdatel'stvo Ural'skogo Universiteta, E- Kitap, 2015),
<https://elar.urfu.ru/handle/10995/35762> [15.05.2021].

Murrell, Peter. “What is Shock Therapy? What Did it Do in Poland and Russia?”, **Post Soviet Affairs**, c. 9, s. 2 (1993) : 111-140.
<http://econ-server.umd.edu/~murrell/articles/What%20is%20Shock%20Therapy.pdf>
[10.11.2020].

Naumkin, Vitaly. “Ortadoğu’da Daha İddialı bir Rusya’ya Hazırlıklı Olun”, **Al-Monitor**, 19.03.2014,
<https://www.al-monitor.com/tr/contents/articles/originals/2014/03/crimea-middle-east-afghanistan-russia-us.html> [20.06.2020].

Neumann, Iver B. “Russia as a Great Power”, **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem, (Newyork: Routledge Press, 2005) : 14-28.

“New/Old Geopolitical Positioning is leading into new wars?”, **Global Analitika**, Military and Geopolitical Analysis, 22.12.2018
<http://en.globalanalitika.com/newold-geopolitical-positioning-is-leading-into-new-wars/> [02.11.2021].

Nicharapova, Jildiz. “Integration Organization or Tool for Russian Regional Hegemony? The Case of Participation of Kyrgyz Republic in the EAEU since 2015”, **Eurasian Economic Union** (2020) : 122-146.
https://www.ukw.edu.pl/download/58283/06._Jildiz_Nicharapova.pdf
[20.12.2021].

“Novykh rossiyskikh gubernatorov nazyvayut molodymi tekhnokratami. Chto eto znachit?”, Meduza.io, 15.02.2020,
<https://meduza.io/feature/2017/02/15/novyh-rossiyskih-gubernatorov-nazyvayut-molodymi-tehnokratami-chto-eto-znachit> [15.12.2020].

"Obrashcheniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii" (O Kryme), Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 18.03.2014,
<http://kremlin.ru/events/president/news/20603> [10.01.2019].

- O'Hanlon, Micheal ve Jeremy Shapiro, "Crafting Win-Win-Win for Russia, Ukraine and the West", **The Washington Post**, 07.12.2014,
https://www.washingtonpost.com/opinions/crafting-a-win-win-win-for-russia-ukraine-and-the-west/2014/12/05/727d6c92-7be1-11e4-9a27-6fdb612bff8_story.html [15.06.2020].
- Oldberg, Ingmar. "Foreign Policy Priorities Under Putin", **Russia as a Great Power, Dimensions of Security Under Putin**, ed. Jakob Hedenskog, Vilhelm Konnander, Bertil Nygren, Ingmar Oldberg, Christer Pursianem, (Newyork: Routledge Press, 2005) : 29-56.
- Oliker, Olga Keith Crane, Lowell H. Schwartz ve Catherine Yusupov, **Russian Foreign Policy, Sources and Implications**, 1. bs (Pittsburg: RAND Corporation, 2009).
- Onati, Ioan Alexandru. "Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social Constructivist Approach", Aalborg University: August 2016 School of Culture And Global Studies: European Studies (Final Thesis).
https://projekter.aau.dk/projekter/files/239568100/Why_did_the_conflict_in_Ukraine_start_A_realist_and_social_constructivist_approach_Author_Ioan_Alexandru_Onati_Supervisor_Wolfgang_Zank.pdf [06.06.2019].
- "One Year On Violations of the Rights to Freedom of Expression", Assembly and Association in Crimea, Amnesty International, Londra, (2015)
<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR50/1129/2015/en/> [28.05.2020].
- Onuf, Nicholas. "Constructivism: A User's Manual", **International Relations in a Constructed World**, ed. Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert, (Londra: M:E. Sharpe Inc. Press, 1998).
- . **Making Sense, Making Worlds, Constructivism in Social Theory and International Relations**, ed. Richard Little, (Oxon: Routledge Yayınları, 2013).
- Opoka, Iurii. "International Approaches to the Crisis in Ukraine", **Polish Journal of Political Science**, c. 2, s. 2 (2016) : 73-102.
- "Oranzhevaya revolyutsiya: kak eto bylo", Ukraina.ru, 22.11.2018,
<https://ukraina.ru/news/20181122/1021828841.html> [11.09.2020].
- Özcan, Merve Suna Özel. "2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu'nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması", **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, c. 21, s.2 (2019, Aralık) : 177-196.
- Özcan, Sevinç Alkan. Anlayış Dergisi, "Rus-Çeçen Savaşları ve Rusya'nın Çeçenistan Politikası", Aralık 2003,
<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=4&makaleid=2969>
 [05.10.2020].

- Özçelik, Sezai. "Explanation and Understanding of the Conflict in the Crimean Peninsula: The Soviet Genocide (Sürgün) and Situation of the Crimean Tatars", **Journal of International Migration and Humanitarian Studies**, c. 1, s. 1 (2020, Kasım) : 9-47.
- — —. "The Russian Occupation of Crimea in 2014: The Second Sürgün (The Soviet Genocide) of the Crimean Tatars" **Troyacademy**, c. 5, s. 1 (2020) : 29-44.
- Özsoy, İsmail. "Sovyet Sisteminin Çöküşünden Tarihi ve Evrensel Dersler", **Bilig Dergisi**, s. 39 (2006, Güz) : 163-194.
- Öztopal, Mustafa Kemal. "Önde Gelen Uluslararası Kuruluşların Kırım'ın Yasadışı İlhakına Tepkileri", **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes and History Journal**, s. 19, (2018) : 105-135.
- Pankratov, Sergey Anatol'yevich ve Ekaterina G. Kirsanova, "Vossoyedineniye Kryma s Rossiyey v Kontekste Tendentsiy i Protivorechiy Razvitiya Sovremennogo Politicheskogo Protsessa", **Istoriya, Regionovedeniye, Mezhdunarodnyye Otnosheniya**, c. 21, s.16 (2016) :76-82.
<https://cyberleninka.ru/article/n/vossoedinenie-kryma-s-rossiye-v-kontekste-tendentsiy-i-protivorechiy-razvitiya-sovremennogo-politicheskogo-protsessa/viewer> [12.10.2021].
- Paraskevas, John ve Frederick Reinstein. **The Eastern Orthodox Church: A Brief History**, (El Groce, Washington: 1989).
- Petro, Nicolai N. "Understanding the Other Ukraine: Identity and Allegiance in Russophone Ukraine", E- International Relations, 13.03.2015,
<https://www.e-ir.info/2015/03/13/understanding-the-other-ukraine-identity-and-allegiance-in-russophone-ukraine/> [23.10.2020].
- Pierini, Marc. "Russia's Posture in the Mediterranean Implications for NATO and Europe", Carnegie Europe, 08.06.2021,
<https://carnegieeurope.eu/2021/06/08/russia-s-posture-in-mediterranean-implications-for-nato-and-europe-pub-84670> [19.11.2021].
- Plyays. Yakov. "«Suverennaya Demokratiya» – Novyy Kontsept Partii Vlasti", **Vlast**, 04.2008,
<https://cyberleninka.ru/article/n/suverennaya-demokratiya-novyy-kontsept-partii-vlasti/viewer> [15.02.2021].
- Polat, Doğan Şafak. "NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, c. 5, Özel Sayı (2017, Nisan) : 51-66.
- Pomerantsev, Peter "Yes, Russia Matters", **World Affairs**, SAGE Yayınları, c.177, s.3 (Eylül- Ekim 2014) : 16-23.
- "Poroshenko podpisal zakon ob otkaze ot vneblokovoogo statusa Ukrainy", Tass Haber, 29.12.2014,
<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1678587> [18.09.2020].

“Poroshenko vnes v Radu zakonoprojekt ob otmene vneblokovoogo statusa Ukrainy”
Vz Haber, 18.12.2014
<https://vz.ru/news/2014/12/18/721186.html> [18.09.2020].

Portas, Martina Alvarez. “National Identity and Foreign Policy: A Brief Analysis of their Connection in Russia”, Opinion Paper, 24.03.2020, 1-21,
http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2020/DIEEEO25_2020MARALV_Rusia-ENG.pdf [22.08.2021].

“Predictions about Ukraine”, michelnostradamus.narod.ru,
http://michelnostradamus.narod.ru/ENG/ukr_eng.htm [25.08.2020].

Prifer, Steven. “The Mariupol Line: Russia’s Land Bridge to Crimea”, Brookings.edu, 19.03.2015,
<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/03/19/the-mariupol-line-russias-land-bridge-to-crimea/> [18.10.2021].

Primakov, Yevgeny .“International Relations on the Eve of the 21st Century: Problems and Prospects”, **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina, (NewYork: Central European University Press, 2005) : 207-220.

Putin, Vladimir. “Russian at the Turn of the Millennium”, **Russian Foreign Policy in Transition Concepts and Realities**, ed. Andrei Melville, Tatiana Shakleina, (NewYork: Central European University Press, 2005) : 221-234.

———. “Rossiya: novyye vostochnyye perspektivy Opublikovano v sredstvakh massovoy informatsii stran ATR”, Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 9.11.2000, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21132> [17.07.2020].

———. « Ob Istoricheskom yedinstve Russkikh i Ukraintsev» Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 12.07.2021,
<http://kremlin.ru/events/president/news/66181> [19.05.2019].

“Putin obyasnil vozmozhnyye posledstviya poyavleniya bazy SSHA v Sevastopole” **FORBES**, 21.11.2016,
<https://www.forbes.ru/news/333339-putin-obyasnil-vozmozhnye-posledstviya-poyavleniya-bazy-ssha-v-sevastopole> [15.10.2021].

“Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe”, Pew Research Center, 10.05.2017,
<https://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/> [22.12.2020].

“Remnants of Soviet Imperialism in Russian Identity: Assessing the Annexation of Crimea Seven Years On”, King’s Think Tank, 03.03.2021,
<https://kingsthanke.com/2021/03/31/remnants-of-soviet-imperialism-in-russian-identity-assessing-the-annexation-of-crimea-seven-years-on/> [01.06.2021].

- Reus –Smit, Christian. "Konstruktivizm", **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, , Çev. Muhammed Ağcan, Ali Aslan, 4. bs. (İstanbul: Küre Yayınları) : 285-308.
- Reznikov, Oleksii "Time to Remind Russia that Crimea is Ukraine", Atlantic Council, 05.08.2021,
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/time-to-remind-russia-that-crimea-is-ukraine/> [20.10.2020].
- Rizhkov, Vladimir. "Novaya Doktrina Putina", Rossiya v Global'noy Politike, 16.04.2014,
<https://globalaffairs.ru/articles/novaya-doktrina-putina/> [25.06.2019].
- "Romanov Family", history.com, 17 Haziran 2017,
<https://www.history.com/topics/russia/romanov-family> [10.04.2020].
- Rose, Gideon. "Cambridge University, Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, c. 51, s. 1 (1998) : 144-172.
- Rotaru, Vasile. "Russia's Post-Crimea Legitimization Discourse And Its Challenges For The Eap Countries", Centre for European IOAN CUZA University of IASI, (Aralık, 2016). "This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-TE-2014-4-0534"
- Ruggie, John Gerard **Constructing the World Polity – Essays on International Institutionalization**, ed. Barry Buzan, Gerald Segal, 2. bs. (Newyork: 2000).
- Rumer, Eugene. , "Russian Foreign Policy Beyond Putin," **International Institute for Strategic Studies**, Adelphi Paper 390, s. 47, (Newyork: Routledge Press, 2007).
- Rumer, Eugene ve Richard Sokolsky. "Russia in the Mediterranean: Here to Stay", Carnegie Endowment for International Peace, 27.05.2021,
<https://carnegieendowment.org/2021/05/27/russia-in-mediterranean-here-to-stay-pub-84605> [14.11.2021].
- "Russia-Ukraine Crisis Summary", Foreign policy, 18.02.2020,
<http://foreignpolicy.org.tr/russia-ukraine-crisis-summary/> [24.11.2021].
- "Russkaya Pravoslavnaya Çerkov", Ofitsial'nyy sayt Moskovskogo Patriarkhata
<http://www.patriarchia.ru/db/text/31754.html> [10.08.2021].
- "Russkiy Mir: Russian World", Advancing Foreign Policy, DGAP Event, 03.05.2016,
<https://dgap.org/en/events/russkiy-mir-russian-world> [18.05.2020].
- "Rusya: Tek Kutuplu Dünya Artık Sona Erdi", Haberler.com, 19.03.2014,
<https://www.haberler.com/rusya-tek-kutuplu-dunya-artik-sona-erdi-5804070-haberi/> [06.02.2021].

- “Rusya’nın Agresif Politikalarında “Kırım” Örneği”, Savunma.tr haber sitesi, 07.01.2021, <https://www.savunmatr.com/arastirma-analiz/rusya-nin-agresif-politikalarinda-kirim-ornegi-h6111.html> [05.02.2021].
- Sakwa, Richard. “Putin’s Foreign Policy: Transforming The East”, **Russia Between East and West Russian Foreign Policy on the Threshold of the 21. Century**, ed. Gabriel Gorodetsky,(London: 2003) : 160-178.
- Sandıklı, Atilla ve Elnur İsmayıl. “Ukrayna Krizi’nin Bölgesel Güvenliğe Etkileri ve Türkiye”, **2014-2015 Eğitim ve Öğretim Yılında Harp Akademileri Komutanlığında İcra Edilen Paneller Tebliğ Kitabı**: 1-22.
- Saraçlı, Murat. “Rusya Federasyonu’nun Yakın Çevre Politikasında Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi”, **Karadeniz Araştırmaları**, s. 45 (Bahar, 2015) : 69-88.
- Sarıkaya, Burak. “Evaluation of the Ukrainian Crisis within the Context of Regional Security Theory”, **Afro Eurasian Studies Journal**, c. 6, s. 1-2, (Sonbahar-İlkbahar 2017) : 33-53.
- Sarıkaya, Gül. “Rusya’nın Kırım’ı İlhakından Sonra Kırım Tatar Milli Meclisi ve Kırım Tatar Türklerine Yönelik Bakışlar”, **Karadeniz Araştırmaları**, c. 14, s. 55 (Güz, 2017) : 85-100.
- Sasse, Gwendolyn. **The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict**, (Cambridge, Massachusetts: Ukrainian Research Institute Harvard University, 2007) .
- Schmidt, Christopher Kernan. “Evaluating Russia’s Grand Strategy in Ukraine”, E-International Relations, 06.06.2020, <https://www.e-ir.info/2020/07/06/evaluating-russias-grand-strategy-in-ukraine/> [06.02.2021].
- Selezneva, Ludmillia. **Post- Soviet Foreign Policy: Between Doctrine and Pragmatism, Realignments in Russian Foreign Policy**, ed. Rick Fawn, (London: Frank Cass Publishers, 2005).
- Semenovskiy I. D. ve Y. E. Kurilyuk “Pravovoy aspekt vkhozhdeniya Kryma i Sevastopolya v sostav Rossii”, **Nauchnyye zapiski molodykh issledovateley**, c. 2 (2014) : 73-78, <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-aspekt-vhozhdeniya-kryma-i-sevastopolya-v-sostav-rossii> [22.10.2020].
- Shakhrai, Irina. “The Legitimization of Authoritarian Rule Through Constructed External Threats: Russian Propaganda During The Ukrainian Crisis”, **East European Quarterly**, c. 43, s. 1 (2015, Mart) : 29-54.
- Sherr, James. “Russia and Ukraine : A New Policy?”, **Russian National Security : Perceptions, Policies, and Prospects**, ed. Michael H. Crutcher (Center for Strategic Leadership U.S. Army War College Publications : 2001) :117-132.

- Shevtsova, Liliya “Velikoderzhaviye i chernyy yumor - novaya strategiya Rossii”, Inosmi Haber sitesi, 27.05.2016, <https://inosmi.ru/politic/20160527/236663812.html> [05.02.2021].
- Sinovets, Polina. “The Real and Projected Stratgic Dimension of the Russian Black Sea Fleet”, Ponars Eurasia Policy Memos, 21.12.2020, <https://www.ponarseurasia.org/the-real-and-projected-strategic-dimension-of-the-russian-black-sea-fleet/> [21.10.2021].
- Smith, Martin A. ve Timmins, Graham. “Russia, NATO and the EU in an Era of Enlargement: Vulnerability or Opportunity,” **Geopolitics**, c. 6, s. 1 (2007) : 69-90.
- Smith, Stanfield. “Is Russia Emperialist?”, 02.01.2019, <https://mronline.org/2019/01/02/is-russia-imperialist/>, [15.05.2021].
- Somuncuoğlu, Anar. “Rus Ortodoks Kilisesinin Eski Sovyet Alanındaki Misyonu”, **Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa İncelemeleri Dergisi** s.2 (Yaz, 2004) : 93-107. http://www.karam.org.tr/Makaleler/992132737_somuncuoglu.pdf [25.10.2020].
- . “Roma Katolik Kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi’nin Eski Sovyet Alanındaki Faaliyetleri” ASAM Yayınları, **Stratejik Analiz**, c. 3, s. 28 (2002) :110-126.
- Sonat, Kerem. “Rusya-Ukrayna : İki dost nasıl düşman oldu?”, BBC News, 30.10.2018, <https://www.882bbc.com/turkce/haberler-dunya-46391387> [25.05.2020].
- “Soydaşlarımızın Tarihi Anavatanları Kırım’daki Hürriyetlerinin Güvence Altına Alınması Önceliğimizdir”, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi, 07.08.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/108237/-soydaslarimizin-tarih-ana-vatanlari-kirim-daki-hurriyetlerinin-guvence-altina-alinmasi-oceligimizdir-> [27.06.2021].
- Sönmez, A. Sait. “Moskova’nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası”, T.C. Türk İşbirliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı, **Avrasya Etüdleri** (37/2010-1) : 37-76. <https://docplayer.biz.tr/162339618-Moskova-nin-kutuplasma-cabalari-putin- donemi-rus-dis-politikasi.html> [09.11.2019].
- Sönmez, A, Harun Bıçakçı ve Cuma Yıldırım. “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi”, **International Journal of Social Sciences and Education Resesarch**, c. 1, s. 3 (2015) : 656-670.
- “Status Chernomorskogo flota RF Spravka”, Rusria.ru, 21.04.2010, <https://ria.ru/20100421/225145286.html> [28.09.2020].

- Stoner, Kathryn ve McFaul, Micheal. “Who Lost Russia This Time? Vladimir Putin”, **The Washington Quarterly**, Routledge Taylor and Francis Group, c. 38, s. 2 (2015) : 167-187.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2015.1064716> [25.08.2020].
- Strit, Pol. “Kak Rossiya snova stala Nashim Vragom”, Inosmi Haber Sitesi, 22.05.2017, <https://inosmi.ru/politic/20170522/239402474.html> [04.06.2021].
- Stronski, Paul. “What is Russia Doing in the Black Sea?”, Carnegie Endowment for International Peace, 20.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/20/what-is-russia-doing-in-black-sea-pub-84549> [19.09.2021].
- Stronski, Paul ve Andrew S. Weiss, “Why Russia Talking About Great Power Competition?”, <https://carnegieendowment.org/2021/05/27/why-isn-t-russia-talking-about-great-power-competition-pub-84631#:~:text=The%20lack%20of%20serious%20analysis,the%20post%E2%80%93Cold%20War%20world.-> [30.06.2021].
- Suny, Ronald Grigor. **The Empire Strikes Out: Imperial Russia, “National” Identity, and Theories of Empire, Chapter for A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Soviet Union, 1917-1953**, “Chapter for A State of Nations: Empire and Nation-Making in the Soviet Union, 1917-1953, first delivered as a paper for the University of Chicago Conference, Empire and Nations: The Soviet Union and the Non-Russian Peoples”, https://www.dartmouth.edu/~crn/crn_papers/Suny4.pdf [23.07.2020].
- Şahin, Fethi Kurti. “2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes and History Journal**, s. 19, (2018) : 137-176.
- Şahin, Liaisan. “Ukrayna Krizinde Kırım Tatarları Faktörü”, **Bianet Bağımsız İletişim Ağı**, 27.06.2014, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/156738-ukrayna-krizinde-kirim-tatarlari-f-aktoru> [06.10.2021].
- Tandilasvili, Dana. “Classical Realist and Norm Based Constructivist Analysis of Russia’s Invasion of Ukraine and Annexation of Crimea”, **Towson University of International Affairs**, c. 49, s. 1 (2015, Kış) :1-14.
<https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/wp.towson.edu/dist/b/55/files/2016/06/SPRING16FALL15ISSUEpt2-1jhiif4.pdf> [24.05.2020].
- Taştan, Yahya Kemal. “Ulusal Ülküden Emperyal Vizyona: Rusya’da Kimlik Arayışları”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, c. 12, s. 1 (2012) : 69-134.
- Taylor, Adam. “Is There a Link Between Putin’s Approval Rating and Aggressive Russian Foreign Policy?”, **The Washington Post**, 26.11.2018,

<https://www.washingtonpost.com/world/2018/11/26/is-there-link-between-putins-approval-rating-aggressive-russian-foreign-policy/> [21.06.2020].

Taylor, Brian D. “The Russian Siloviki & Political Change”, amacad.org, 2017, <https://www.amacad.org/publication/russian-siloviki-political-change> [15.12.2020].

Tekcan, A. Fatih ve Cüneyt Karadağ, “Kırım Tatarları Rus Vatandaşı Olmaya Zorlanıyor”, AA Haber, 30.04.2014 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-tatarlari-rus-vatandasi-olmaya-zorlaniyor/163239> [25.10.2021].

Teper, Yuri “Official Russian Identity Discourse in Light of the Annexation of Crimea: National or Imperial?”, **Post Soviet Affairs** c. 32, s. 4 (2016) : 378-396.

“The Spectacular Rise, Fiery Fall...and Regrouping of the ISIS Terror State”, University of Massachusetts Dartmouth, -Mapping ISIS- <https://mappingisis.com/maps/> [27.12.2021].

Thien, Poh Phaik. “Explaining the Color Revolutions”, E-International Relations, 31.07.2009, <https://www.e-ir.info/2009/07/31/explaining-the-color-revolutions/> [02.01.2022].

Thorun, Christian. **Explaining Change in Russian Foreign Policy, The Role of Ideas in Post-Soviet Russia’s Conduct Towards the West** (Newyork: Palgrave Macmillan Yayınları, 2009).

Torbakov, Igor. “Rusya’da Ayrı ya da Rusya’nın bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli bir Destanı”, **Avrasya Dosyası**, Rusya Özel, c. 6, s. 4 (2001, Kış) : 297-314.

“Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems”, United States Department of State, <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/101888.htm> [18.08.2020].

Trenin, Dimitri. **The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry**, Carnegie Endowment Moscow Centre, 2014, https://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf [20.06.2020].

———. “Russia and Ukraine: From Brothers to Neighbors”, Carnegie Moscow Centre, 21.03.2018, <https://carnegiemoscow.org/commentary/75847> [18.11.2021].

———. “Russia’s Changing Identity: In Search of A Role in the 21st Century”, Carnegie Moscow Centre, 18.07.2019, <https://carnegie.ru/commentary/79521> [15.11.2019].

- . “After the Empire: Russia’s Emerging International Identity”, **Russia Between East and West, Russian Foreign Policy on the Twenty-First Century**, ed. Gabriel Gorodetsky, (Londra: Frankcass Yayınları, 2003) : 28- 52.
- . “20 let Vladimira Putina: transformatsiya vneshney politiki”, **Vedomosti**, 14.08.2019,
<https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/08/14/808755-20-let-putina> [05.12.2020] .
- . “Chetvertyy Vektor Vladimira Putina (vneshnyaya politik Rossii – chto izmenilos?)” *Sovremennaya Rossiya: Ideologiya, Politika, Kul'tura i Religiya*, (2013) :1-17.
<https://cyberleninka.ru/article/n/chetvertyy-vektor-vladimira-putina-vneshnyaya-politika-rossii-chto-izmenilos> [17.07.2020].
- Tsygankov, Andrei P. “Vladimir Putin’s Last Stand: The Sources of Russia’s Ukraine Policy”, **Post-Soviet Affairs**, Routledge Press, c. 31, s. 4 (2015) : 279-303.
- . **Russia’s Foreign Policy, Change and Continuty in National Identity**, 2. bs. (UK: Rowman & Littlefield Publishers Inc. 2010) .
- Tsykunov, G. A. “Istoriko-Pravovyye Osnovy Vkhozhdeniya Kryma v Sostav Rossiyskoy Federatsii” *Irkutskoy Gosudarstvennoy Ekonomicheskoy Akademii, Istoricheskoye Razvitiye Vestiya / Historical Development*, c. 25, s. 3 (2015) : 550-555
<https://cyberleninka.ru/article/n/istoriko-pravovyye-osnovy-vkhozhdeniya-kryma-v-sostav-rossiyskoy-federatsii> [22.02.2021].
- Tu, Zhang “Religion: The Underrated Numerator of Russia’s Acquisition of Crimea”, *Leidenlawblog*, 27.03.2014,
<https://www.leidenlawblog.nl/articles/religion-the-underrated-numerator-of-russias-acquisition-of-crimea> [30.05.2021].
- Tulett, Simon. “Ukraine Crisis: Europe’s stored gas high as prices soar”, BBC, 2014,
<https://www.bbc.com/news/business-26418664> [30.05.2021].
- “Türkiye, Rusya Seçimlerinin Kırım’daki Sonuçlarını Tanımıyor”, **Gazete Duvar**, 21.09.2021,
<https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye-rusya-secimlerinin-kirimdaki-sonuclarini-tanimiyor-haber-1535720> [21.10.2021].
- “Türkiye ve Avrupa İşbirliği Teşkilatı (AGİT)”, TC Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi,
https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfarligi-teskilati-_agit_.tr.mfa [10.10.2021].
- Tüysüzoğlu, Göktürk. “Bölgesel bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği”, *Aljazeera*, 12.07.2014,
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi> [01.01.2022].

- Ukaz Prezidenta RF ot 30 noyabrya 2016 g. № 640 “Ob utverzhdenii Kontseptsii vneshney politiki Rossiyskoy Federatsii”, Grant Ru- Informatsionna-Pravavoy Portal, 05.12.2016,
<https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71452062/#0> [10.04.2019].
- “Ukraine’s Offshore Natural Gas Reserves Development Hang in Limbo”, Offshore Technology.com, 20.03.2014,
<https://www.offshore-technology.com/news/newsukraines-offshore-natural-gas-reserves-development-to-hang-in-limbo-4201329/> [15.06.2021].
- “Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy for Crimean Tatars”, **A News**, 26.05.2017,
<http://www.anews.com.tr/world/2017/05/26/ukrainian-deputy-fm-prystaiko-ukraine-toestablish-autonomy-for-crimean-tatars-149579265> [27.06.2021].
- “Ukrayna-Rusya Doğalgaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor”, TASAM, 08.01.2009,
https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1008/ukrayna-rusya_dogal_gaz_krizi_avrupa_ve_turkiye_zor_gunler_geciriyor [20.08.2021].
- “Ukrayna- Rusya Geriliminde Türk SİHA’ları”, DW Haber, 15.04.2021
<https://www.dw.com/tr/ukrayna-rusya-geriliminde-t%C3%BCrk-sihalar%C4%B1/a-57205793> [07.11.2021].
- “Ukrayna’dan NATO üyeliği için İlk Adım”, DW Haber (Deutsche Welle Türkiye), 23.12.2014,
<https://www.dw.com/tr/ukraynadan-nato-%C3%BCyeli%C4%9Fi-i%C3%A7in-ilk-ad%C4%B1m/a-18148338> [18.09.2020].
- Urkosta, Ridvan Bari. “Dlya Khvil Anneksirovannyi Krym kak voyenno-strategicheskii platsdarm Rossii”, Hvylya.net, 28.08.2016,
<https://hvylya.net/analytics/geopolitics/anneksirovannyiy-kryim-kak-voenno-strategicheskii-platsdarm-rossii.html> [12.10.2021].
- Usova, Larisa. “Vneshnyaya politika ukrainy: vneblokrovost'yu i yevroatlanticheskoy integratsiyey”, Miroporyadok, (07.2011) : 156-158.
<https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-ukrainy-mezhdu-vneblokrovostyu-i-evroatlanticheskoy-integratsiey/viewer> [12.10.2021].
- Varlık, Ali Bilgin. “Askeri ve Ekonomik Veriler Işığında NATO’nun Esnekliği”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, c. 11, s. 2 (2012, Kasım) : 71-123.
- Voloshin, Georgiy. “Russia’s Eurasian Union: A Bid for Hegemony?”, **Geopolitical Monitor**, 24. 10.2021, <https://www.geopoliticalmonitor.com/russias-eurasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/> [10.01.2022].
- Walker, Edward W. “Ukraine: Ethno-linguistic distribution map”, Eurasian Geopolitics, UC Berkeley, <https://eurasiangeopolitics.com/ukraine-maps/>, , [23.10.2020].

- Walker, Stephen G. **Rethinking Foreign Policy Analysis, States, Leaders and the Microfoundations of Behavioral International Relations** Ed. Stephen Walker, Akan Malici, Mark Schafer (Newyork: 2011).
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism After the Cold War", **International Security**, c. 25, s. 1 (2000) : 5-41.
- . "The Origins of War in Neorealist Theory", **Journal of Interdisciplinary History**, c. 18, s. 4 (1998) : 615-628.
- . **Theory of International Politics** (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1979).
- Weigert, Hans W. "Mackinder's Hearthland", **The American Scholar**, c. 15, s. 1 (Kış 1945-46) : 43-54.
- Wendt, Alexander. "Identity and Structural Change in International Politics", **The Return of Culture and Identity in Theory**, Ed. Yosef Lapid, (London: 1996).
- . **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, Çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer, İhlamur Öner, 2. bs. (İstanbul: Küre Yayınları, 2016).
- . "Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası", **Uluslararası ilişkiler**, c. 10, s. 39, (2013, Güz) : 3-43.
- . "Agent, Structure Problem", **International Organization**, c. 41, s. 3 (1987, Yaz) : 335-370.
- . **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, "Ortak Kimlik Oluşumu ve Uluslararası Devlet", 1. bs. (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınları, 2013).
- Wicaksana, I. G. Wahyu. "The Constructivist Approach Towards Foreign Policy Analysis", 2009,
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.465.6017&rep=rep1&type=pdf> [17.05.2020].
- Wilson, Andrew. "The Ukrainian Crisis Brings the Threat of Democracy to Russia's Doorstep", Willfried Martens Centre for European Studies, **European View**, s. 13, (2014) : 67-72.
- Wilson, Jeanne L. "The Russian Pursuit of Regional Hegemony", **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017) : 7-25.
- Wilson, Peter. "Idealism and International Relations", **London School of Economics and Political Science Research** (Encyclopedia of Power, SAGE Publications, 2011), <http://eprints.lse.ac.uk/41929> [06.01.2019].
- Wojnowski, Zbigniew. "Whose Crimea is it Anyway?", Open Democracy, 03.04.2014,

<https://www.opendemocracy.net/en/odr/whose-crimea-is-it-anyway-soviet-khrushchev-history/> [25.05.2020].

Yalçiner, Serhan. “Putin Dönemi Rusya Federasyonu- NATO İlişkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c. 12, s. 2 (2007) : 339-358.

Yalvaç, Faruk. “Uluslararası İlişkiler Kuramında Anarşi Söylemi”, **Uluslararası İlişkiler**, c. 8, s. 29 (2011, Bahar) : 71-99.

Yanık, Lerna K. “Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, c. 12, s. 46 (2015) : 35-55.

Yarar, Halil. “Satranç Tahtası: Ukrayna Krizi”, Küresel Siyaset Merkezi, 10.03.2022, <https://www.kureselsiyaset.org/satranc-tahtasi-ukrayna-krizi/> [05.04.2022].

Yavuz, Talha. “Ukrayna ile Türkiye Savunma Alanında Bir Dizi Anlaşma İmzaladı”, AA Haber, 14.12.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-ile-turkiye-savunma-alaninda-bir-dizi-anlasma-imzaladi/2076804> [22.09.2021].

Yevgeniyeva, T.V, V.V. Titov ve S.YU. Belokonev “Mesto Obraza Slavyanskogo Mira V Formirovanii Sovremennoy Rossiyskoy Identichnosti”, **Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta Filosofiya, Sotsiologiya, Politologiya**, s. 48 (2019) : 135-145. <https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-obraza-slavyanskogo-mira-v-formirovanii-sovremennoy-rossiyskoy-identichnosti/viewer>[10.01.2021].

“Yevropa ne zabyla pro Krym: Rossiya oblozhili sanktsiyami Pochemu prodli na god sanktsii protiv Rossii po Krymu”, Gazeta.ru, 20.06.2019, <https://www.gazeta.ru/business/2019/06/20/12429793.shtml> [10.10.2021].

Yıldırım, Engin. “Antony Giddens’in Yapılanma Teorisi”, **Bilgi Dergisi**, c. 1, s. 25 (1999) : 25-44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301063> [10.10.2019].

Yılmaz, Salih. “Yeni Avrasyacılık ve Rusya” **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmacılar Dergisi**, s. 34, (Bahar, 2015) : 111-120.

Yivciğer, Gökhan “Kırım Tatarları Göçe Zorlanıyor”, Aljazeera, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kirim-tatarlari-goce-zorlaniyor> [06.11.2021].

Zakaria, Fareed. “Realism and Domestic Politics”, **International Security**, c. 17, s. 1 (1992, Yaz) : 177-198.

“Zasedaniye Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valday»” Ofitsial'niy sayt MID Rossii (kremlin.ru), 24.10.2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/46860> [10.01.2019].

Zevelev, Igor. "The Russian World Boundaries", Russia in Global Affairs, 07.06.2014, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-russian-world-boundaries/> [20.05.2019].

———. "Russian National Identity and Foreign Policy", A report of the CSIS Russia and Eurasia Program, Center for Strategic International Studies, Washington, Aralık 2016, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Zevelev_RussianNationalIdentity_Web.pdf, [18.04.2019].

